

Kevser Suresi

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyardır.

MASUME ABAD

BEN
HAYATTAYIM

Çeviri: Sadık Altuntaş

KEVSER

Kevser Yayınları: 255

Eserin Adı: Ben Hayattayım

Eserin Orijinal Adı: Men Zindeem / Hatırat-ı Dovran-ı
Esaret

Yazar: Masume Abad

Çeviri: Sadık Altuntaş

Edit: Mehmet Yar

Son Okur: Kevser

Dizgi ve Mizanpaj: Kevser

Kapak: Faruk Atlan

Baskı: Yılmaz Matbaacılık (Sertifika: 27185)
Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: Ocak 2017

ISBN: 978-605-4792-60-3

KEVSER YAYINCILIK

Merkez: Kirazlı Mah. 1146 Sk. No: 35
Kat: 2 Bağcılar / İSTANBUL
Tel: 0212 555 16 66 - Faks: 0212 555 22 12

Şube: Balabanağa Mah. Büyük Reşitpaşa
Cad. Yumni İş Mrk. No: 16 B / 25
Fatih – İSTANBUL
Tel: 0212 534 35 28 - Faks: 0212 631 36 01
www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İÇİNDEKİLER

Söze Başlarken7

Birinci Bölüm

Çocukluk Dönemi 15

İkinci Bölüm

Yeni Yetişme Dönemi45

Üçüncü Bölüm

İnkılâp59

Dördüncü Bölüm

Savaş ve Esaret..... 103

Beşinci Bölüm

Bağdat er-Reşit Zindanı 195

Altıncı Bölüm

Bekleyiş 311

Yedinci Bölüm

Musul ve Anber Ordugâhı 353

Sekizinci Bölüm

Fotoğraflar 449

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Söze Başlarken

Yazmak için kâğıt ve kalemin yeterli olacağını düşünüyordum; ancak her iki yazım aracı hazır olduğunda bile, yazma yetisini kaybetmiş gibi oluyordum. Yıllardır kelimelerin ağırlığını omuzlarımda taşıyor, her geçen gün biraz daha yoruluyor, biraz daha eğilip bükülüyordum. Bir gün omuzlarımdaki bu ağırlıkla Visal caddesinin kaldırımlarında dolaşırken, şehitlerin, gazilerin ve özgür insanların marifet ve bilinç kaynağı Albay Murtazavi'yle karşılaştım. Kendisine: "Ne yapıp etsem bu yük hafiflemiyor." dedim.

Albay Murtazavi şöyle dedi: Omuzlarındaki yük yalnızca sana ait değil. Yavaşça yere bırakmalı ve yükünün ağırlığını başkalarıyla paylaşmalısın. O zaman bu hatıralar bir iftihar madalyası gibi ülkemiz kadınlarının tümünün boynunda parlayacaktır.

Yola koyuldum, ancak yürümekten nefes nefese kaldığımda şöyle diyordu: "Yol kısaldı ve hafifledi. Varacağın yere bak. Arzular güzel değil, arzulara ulaşmak için uğraşıp yorulmak güzeldir." Murtazavi Bey! Siz yolu benim için kısalttınız, hafif ve güzel kıldınız. Bu kitabın kaleme alınmasını size borçluyum. Her zaman size minnettar kalacağım.

İşte şimdi hafifledim, artık uçabilirim!

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Özgürlük mesajını taşıyan hür bacılarım; Fatıma Nahidi, Halime Azmude ve Şemsi Behrami'ye ve özgür kardeşlerim Dr. Hadi Azimi, mühendis Muhammed Ali Zerdbani, Hüseyin Kerimi, Tümgeneral Muhammed Rıza Lebibi, Tümgeneral Seyit Cemşit Evşal, Tümgeneral Sıddık Kadiri, komutan Mihran Tahmasibi ve Habib Ahmet Nejat'a tarihî olay ve hatıraların belgelendirilmesinde sabırla yaptıkları yardımlardan ötürü teşekkür ediyorum.

Aziz eşim Seyid... Esaret günlerimin her ânını yeneden canlandırmam için büyük bir azim ve iştıyakla beni teşvik edip bu kitabın sonuna kadar kelime kelime göz yaşarımla hatıralarımı cilalamama yardım ettiğin için teşekkür ediyorum.

Aziz kızım Tayyibe Sadaat! Bu kitabın yazım serüveninde, küçük, nazik ellerinle omuzlarımdan tutup, "Anneciğim! Uyanık mısınız? Ben senin kızınım, her şey bitti, sen uykuda değilsin, sen artık azat oldun." diyerek salladın.

Ve ey sevgili ve sevimli Merziye Sadaat! Dinginlik verici sükûtun ve anlamlı bakışlarınla eksik cümlelerimi tamamlayarak yorgunluğumu gideren, bana enerji bahşeden sınırsız varlığından dolayı sana teşekkür ediyorum.

Sana gelince ey aziz kızım Fatıma Sadaat! Öksürüklerimin sesi sana gece ninnileri olmuştu ve sen daha az yazıp daha az acı çekmem için üşüyen ellerini ellerimin içine saklıyordun. Ancak kızcağzım! Dert, insanın kemal ve yücelmesinin özüdür. Her insan, bu dünyada çektiği dert ölçüsünce insandır. "Dünya müminin zindanıdır."

Bu kitabı takdim ediyorum:

Bu kitabı, Aşura'da esaret kıssasıyla yiğitlik yaratanlara ve esaretleri, ülkemizin özgür kadınları başta olmak üzere tüm dünya özgürlerinin öncelikli dersi olan mukaddes Kerbela mesajını taşıyanlara takdim ediyorum.

Bu kitabı, savaş ve esaret dönemlerimde yiğitçe direnen, Allah'a tevekkül edip saniyeleri sayan ve kaygılara sırt dönüp Eyyûbî bir azimle sabreden anne ve babama sunuyorum.

Bu kitabı, yeryüzünde Allah'tan bir parça olarak ebedileşen ve "Yüce Rehberlik Makamı" tarafından "Hürlerin Efendisi" olarak isimlendirilen Merhum Hac Ağa Ebu Turabi'nin aziz ruhuna hediye ediyorum.

Bu kitabı, varlığının tamamı gayret ve şeref olan, kötü huylu kimseler hücremizin kapısını açtığına "Nasrun minellah ve fethun karîb" diye feryat ederken, feryadına "Müminleri müjdele!" nidasıyla karşılık verilen şehit Muhammed Cevad Tondguyan'ın yüce ruhuna hediye ediyorum. Bu garip şehidin cenazesi İran'a getirildiğinde yüzü ve bedenindeki kırık kemikler hor ve hakir düşmanı daha bir rüsva etmişti.

Bu kitabı, yuvalarının sıcaık ve hayat dolu kalması için eşlerinin yadigârlarına tebessümle bakıcılık yapan kadınların tamamına takdim ediyorum.

Bu kitabı, kendisinden haber alınamayan kayıp Muhammed Zari Nimeti'nin, her geçen gün daha bir özlem dolu bakışlarıyla gözlerini yola diken eşine hediye ediyorum. Bu hanım şöyle diyor: "Ne zaman rüyamda Muhammed'in eve geldiğini görsem, anında onun kullandığı koku evi sarıyor."

Bu kitabı, gençliğinin tümünü eşlerinin dosyalarını alabilme beklentisiyle geçiren hür ve metanetli kadınların tamamına hediye ediyorum.

Bu kitabı; babalarına dair hiçbir hatırası olmayan ve yıllarını onu göreceği günü beklemekle geçiren çocukların tamamına, özellikle on sekiz yıl boyunca babasından sadece bir mektup alabilen pilot Hüseyin Leşkeri'nin oğluna takdim ediyorum.

Bu kitabı şunları söylemek için yazdım:

Abyan ailesinden aynı günde şehit olan babayla oğlunu ve gelin odasını oğlunun nişanlısıyla birlikte bezeyip döşeyen anneyi unutmayalım diye *yaşıyorum*.

Bir gün habersizce evin kapısını çaldığında, kapıyı açıp onu gören ilk kişi olmak ümidiyle her gece avlu kapısının arkasında yatan, ilim havzası talebesi şehit Hasan Zade'nin oğlu Meysem'i unutmayalım diye *yaşıyorum*.

Biz özgür insanların, insan hakları savunucularının işlenen cinayetlere cevap veremediği er-Reşit zindanı, Anber, Rimadiyye, Tekrit ve Musul maktellerinin kâbusuyla sıçrarak uyandıığımızı unutmayalım diye *yaşıyorum*.

Ben unutmayalım diye *yaşıyorum*; dayatılan sekiz yıllık bu savaş, dünya ile İran'ın savaşıydı ve bu savunma savaşında yapayalnızdık. Çekirge sürüsü gibi üstümüze yağan bombalar Rusya ve Fransa'nın hediyesiydi. Siyanür gazlı bombaların hammaddesi, Almanya'nın Irak Baas rejimine armağanıydı. Awacs casus uçakları ve Arabistan ile Kuveyt'in petrol taşıyan deniz altılarının tamamı, Amerika'nın Saddam'a sunduğu göz aydınlığıydı. Irak Baas rejimine peşkeş çektikleri Korvet tipi avcı uçaklarıyla petrol merkezlerimize saldırıyorlardı. Bundan daha alçakçası, bu savaş asker ve ordu savaşı değildi, bilakis onlar savaşı şehirlere, caddelere, savunmasız ve silahsız halka kadar yaymışlardı. Çocukların, annelerin ve sivillerin hiçbir yere sığınmaması için dokuz ve on iki milimetrelik mermilerle iki metre genişliğindeki sokakları hedef alıyorlardı. Saddam'ın eline silah veren ülkelerin, şimdilerde yöntem değiştirip barış ve insan hakları savunucuları olduğunu bizim çocuklarımız nasıl kabul edebilir ve nasıl affedebilir?

Irak'ın askerî üs ve zindanlarında üç yüz garip şehidin kıssasını unutmamak ve Irak Baas rejimi için esirlerin hayatının ne kadar ucuz olduğunu hatırlamak için *yaşıyorum*.

Saddam'ın Temmuz Kutlaması'nda Rıza Zahidi'yi şarkı söyleyip dans etmeye zorladıklarında, bunu reddettiği için Iraklı bir asker tarafından beyin kanaması geçirip ölünceye kadar dövüldüğünü keşke tüm dünya bilseydi.

Keşke dünya Ramazan operasyonunda esir düşenlerin başlarına neler geldiğini bilseydi. Baasçıların cephe- de Temmuz Kutlaması'nı nasıl düzenlediklerini, esirlerin donmuş bakışları önünde T-62 tanklarıyla bedenlerini nasıl yerle bir edip, bazılarını nasıl yaktıklarını; esirler feryat ettikçe nasıl da çıldırması gibi dans ettiklerini ve bu ziyafetin sonunda diğer bir grubu tank ve ciplere bağlayarak şehit edene kadar nasıl sürüklediklerini keşke özgür kardeşimiz Ferzam Fer'e sorsaydı.

Keşke dünya Muhammed Ali Caferi'nin kafasına yediği darbeler sonucu şehit düştüğünü bilseydi.

Keşke dünya, Ramazan ayının tamamında oruç tutan, ancak iki gün sonra ishale müptela olan Mecit Amiri'nin hastalığından dolayı değil de, yediği sopaların etkisiyle şahadete ulaştığını, buna rağmen insan hakları kuruluşlarının "Orada neler oluyor?" diye sormadığını bilseydi.

1980 yılının Eylül ayında cephede değil, bilakis Bağdat şehrinde, İmam Humeyni'nin gönüllü askerinin kim olduğunu öğrenmek bahanesiyle elli kişiyi kurşuna dizmek isteyen Iraklı bir subayın narası üzerine, Ali Rıza Allahyari'nin safın dışına çıkarak: "Öldürmeyin! Bunların hiç biri İmam Humeyni'nin fedaisi (devrim muhafızı) değil. Yalnızca ben onun fedaisiyim (devrim muhafızıyım!" dedikten kısa bir süre sonra öldürülüp yere düştüğünü keşke dünya bilseydi.

Keşke dünya bilseydi ki, Cemal İbrahim Pur kırk beş gün ölümle pençeleastikten sonra Salaheddin hastanesine götürüldü, ama hiçbir zaman geri dönmedi. Daha sonraları aynı hastaneye götürülen esirler, Cemal'in yatağına şöyle yazdığını kendi gözleriyle görmüşlerdi: "Beni burada öldürdüler!"

Keşke dünya Seyit Celil Hüseyini'yi tanısaydı. Onun mele-
kutî simasını görseydi ve cenazesini yıkayan Musul ordugâhı
mersiyecisi Seyit Yunus Ali Hasani'ye onun son anlarında ne
söylediğini sorsaydı.

Keşke dünya bilseydi... Rıza Rızai'nin bedeninin etleri
Baasçıların işkencesi altında lime lime olmuştu. Kırbaçları
onun kemiklerine yapışmasına rağmen yine de doymuyor-
lardı. Yaralarına tuz döküyor yine de rahatlayamıyorlardı.
Paramparça bedenini cam parçaları üzerinde yuvarladıktan
sonra elektriğe bağlamışlardı. Keşke dünya Rıza'nın bedeni-
ni görseydi ve insan hakları kuruluşlarına insanlığın nasıl
alçaldığını gösterseydi.

Keşke dünya ordugâhta başı dimdik yürüyen Seyyadi'nin
kırbaç darbelerinin etkisiyle nasıl şehit edildiğini bilseydi.
Keşke dünya, Uluslararası Kızılhaç Kuruluşu'ndan bir heyet-
tin Hürremşehr'deki ailesinden mektup ve fotoğraf getir-
diği, ismi de esirler listesine kayıtlı olan Ali Deşti'nin nasıl
şehit edildiğini bilseydi.

Keşke dünya cehennemi andıran Tikrit ordugâhında
Kudretullah Rahmeti'nin de aralarında bulunduğu pek çok
esirin susuzluktan dolayı şehit düştüklerini bilseydi.

Keşke dünya tarihimizin iftihar kaynağı olan Fethullah
Azizi'nin ordugâhta okuma yazma öğrenip ilk cümlesinde
"Ben kanımın son damlasına kadar dayanacağım!" diye yaz-
dığını ve sözünü de tuttuğunu bilseydi.

Keşke dünya Hüseyin Sadık Zade'nin elleriyle dokundu-
ğu her yerin yeşillendiğini ve onun bereketiyle ordugâhın
küçük bahçesinin yemyeşil olduğunu; ancak yediği darbe-
ler sonucu burnundan kan akarak şehit olduğunu bilseydi.
Sahi, yirminci asırda dünyanın neresinde birinin burun ka-
namasından öldüğü görülmüştür?

Keşke dünya ruhunu satan hainlerin Muhammed Rıza'yı
bir paket sigaraya feda edip, dumanını havaya savurdukları

rını ve ölüm tutanağının altına "doğal ölüm" diye imza attıklarını bilseydi. Ne var ki Muhammed Rıza'nın cenazesini derin yaralarından dolayı yıkayamayanlar gerçeği tüm ayrıntılarıyla biliyorlar!

Keşke dünya bilseydi ki... Muhammed Sabiri rüyasında Kerbela'ya gittiğini, orada herkesin İmam Hüseyin'in mübarek türbesinin etrafında döndüğünü, türbenin ise kendi etrafında döndüğünü görmüştü. Ertesi akşam Muhammed Sabiri sıcak eşofman ve spor ayakkabıyla değil, yırtık pırtık zindan elbisesi ve terliğiyle futbol oynarken burnundan birkaç damla kan aktı. Doktora götürmeleri için ne kadar ısrar ettilerse fayda etmedi, o da arkadaşlarının kucağında şehit oldu. Muhammed Sabiri'nin esir torbasını açtıklarında şu cümlelerin yazıldığı kısacık vasiyetnamesini buldular: *"İnanç yolundaki esaret tıpkı özgürlük gibidir!"*

Keşke dünya bilseydi ki, Abdülmehti Nîkî Meneş, uzun süre hasta kaldığı için şehit olmuştu, ne var ki Dünya Kızılhaç Kuruluşu Heyeti annesinden ardı ardına şu ibarelerin yazılı olduğu mektuplar getiriyordu: "Abdülmehti ölmeden seni görmeyi o kadar çok istiyorum ki..."

Ve sözün sonunda, otuz yılın ardından omuzlarımdaki ağır yükü yere bırakarak şöyle diyorum:

Kelimelerin en zalimi "esaret" kelimesidir.

Birinci Bölüm

Çocukluk Dönemi

Geçmiş günlere bakıyorum; çocukluğumun başladığı yaşam treninin ilk anlarına. Her dönemde yükü ağırlaşan bir tren. Gülümseme, dert, sevinç ve aşk hatıralarıyla dolu bir yük treni.

Bugün, geride bıraktığım günlerin, çocukluğumun arayışı içinde, Abadan'ı zihnimde canlandırarak yakıcı güneş altında şehrin sokaklarını adımlıyorum. Yanaklarım kızarmış, alnım terlemiş ve gittikçe ateşleniyor.

Çocukluk hatıralarımın tadı, hurma tadı gibi; hoş ve tatlıdır. İlk vagonuna ulaşmak için yaşam trenini tersine; çocukluğumun vagonuna çeviriyorum.

Hâlâ çocukların gülüşme sesleri duyuluyor. Yitiğimi bulmak için koşuyorum. Her şey ne kadar da değişmiş. Ben elli yıl öncesinin peşindeyim. O hatıraların üzerinden yalnızca elli yıl geçti; ancak bu günle arasında asırlarca zaman var gibi. Vagonun penceresinden bakıp şehrin evleri arasında geziniyorum. İşte o! Evimi buldum. Orada! Piruzabad'ın Karger mahallesinin aynı tip ve aynı büyüklükteki evleri arasında. Evler sanki sevgi ve şefkatle büyüyen bir çocuğun parmaklarıyla çizmeyi arzu ettiği bir resim gibi. On altı ev; Piruzabad mahallesinde on altı aile. Yirmi üçüncü sokak, kapı numarası bir. Kendi deyimimizle şirket evleri sokağının

köşesinde, dünyadaki payımızın tamamı olan yüz metreka-
relik bir ev. O günlerde tüm dünyanın Abadan'dan ve ma-
halleden ibaret olduğunu düşünürdüm. Her şey bu evde
özetleniyor. Biz Abadanlıların evi, küçük ama kalabalıktı.
Ben, iki kız, sekiz erkek kardeşim; Kerim, Fatıma, Rahim,
Rahman, Muhammed, Selman, Ahmet, Ali, Hamit ve Mer-
yem. Aramızda yaklaşık bir buçuk yaş farkı vardı. Bu küçük
evde şefkatli bir annenin eteklerinde büyüyen nadide birer
bitki gibiydik. Bu küçük aileye Abdullah da eklenmişti. Ab-
dullah, kardeşim Kerim'in sınıf arkadaşıydı ve evleri okula
uzak olduğu için bizde kalıyordu.

Tüm evlerin ikişer kapısı vardı; biri sokak kapısı, diğeri
bahçeye açılan arka kapıydı. Bağların karşısında, cephesi bir
sonraki sokağa bakan on sekiz ev daha vardı. Her evin arsası
içinde iki bahçe olurdu; biri herkesin kendi istediği ağaç ve
gül dikip çimen ektiği avlu içerisinde, diğeri ise günümüz
deyimiyle kamelyadan sonra başlayan bahçeydi. Evler, bir
çocuk boyundaki duvarlarla birbirinden ayrılmıştı ve bu du-
varlar, komşuluğu akrabalığa çeviren işaretlere dönüşmüş-
tü. Komşunun erkekleri amca, kadınları ise teyzeydiler. Bu
amca ve teyzelerin öz amca ve teyzeler olmadığını anlama-
mız için yaşlanmamız gerekiyordu. Bahçeler arasında duvar
yoktu. Küçük çiçekli şimşir ağaçları evleri sadece baharda
birbirinden ayırırdı. Bu çiçeklere dokunduğunuzda, eliniz
yılan sokmuş gibi yanardı.

Bu bahçelerde çiçeklerle donanmış zakkum ağaçları
vardı; çiçekleri haddinden fazla acıydı. Annem şöyle derdi:
"Birilerinin ya da bir şeylerin güzelliğine aldanmayın. Bazı-
ları zakkum çiçeği gibi güzeldir; ancak bu çiçeği on batman
balla bile yiyemezsiniz!"

Bahçenin ortasında bayrak gibi asılmış, insan dilini an-
dıran kadifemsi büyük kırmızı çiçekleri olan bir başka ağaç
daha vardı. Bu ağaca ve bu ağacın güzel çiçeğine niçin kay-

nanadili dediklerini bilmiyorum. Sözün özü biz bu bahçelerin arasındaki evlerde dünyaya geldik, yürüdük, büyüdük, yetiştik. Cami, medrese ve okuldan tutun da bakkal, sinema ve spor kulübüne kadar her şey bu mahalleyle tanımlanmıştı. Bizim evimiz Mev'ud camisinin yakınındaydı ve evimizin kapısını minare şerefelerinden görmek mümkündü. Hepsinden önemlisi Seyit Abbas'ın⁽¹⁾ türbesine komşuyduk.

Her evin üç odası vardı. Her odada altı metrelik, kendine özgü düzeni olan misafir odasında ise on iki metrelik bir halı seriliydi.

Büyüğüyle küçüğüyle tüm mahalle bu küçük ve mütevazı evlerde yaşıyordu. Evlerin tamamı geniş nüfuslüydü. Aslına bakılırsa bir ailenin adı sanı nüfusunun çokluğuna bağlıydı. Uzun süreden beri baba tarafından akrabalarımız eğitim veya tedavi için Hindican'dan şehrimize geliyorlardı.

O günlerde Abadan'da annelere nene, babalara ise ağa deniliyordu. Elbette yalnızca nene olarak değil, gerçekte anne, büyük oğlunun ismiyle tanınıyordu. Örneğin benim annemin adı Kerim'in annesi anlamına gelen nene Kerim'di. O asır, nenelerin asıydı. Bazı neneler ilim ve marifet ehliydiler; bitkisel ilaçlar öneriyor, şifa dağıtıyorlardı. Örneğin yedi çocuk doğurmuş zavallı nene Mahruh için "kısırlaştı, artık gebe kalamıyor." denildiğinde, sekizinci çocuğunu dünyaya getirsin diye "Sümbülü tıp" metoduyla tedavi ediyorlardı. Sürekli kız doğuran nene Mehbes'in ilacı zencefildi; zencefil kullansa "Şehgül" ve "Mehgül" yerine adı "Hasan" ve "Hüseyn" olacak çocuklar doğurabilirdi.

Evlerin her birinden büyüklü küçüklü on-on iki çocuk sokağa çıkıyor ve her çocuk yaşıtını ve oyun arkadaşını anında

1- Seyit Abbas, Hicaz seyitlerindedir. Gençken Abadan'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Halk onu keramet sahibi bilir, saygı gösterirlerdi.

buluyordu. Kendi avlumuzdan arkadaşım Peri'yi çağırduğım da kekeme olduğu için kesik kesik konuşuyor, "e, e, evet" diye cevap veriyordu.

Sürekli komşularımızdan biri ya yeni doğurmuş ya da çocuk emzirdiği için, yeteri kadar sütü olmayan veya hastalanan anneler, çocuklarını birkaç gün emzirsinler diye komşuya gönderiyorlardı. Dolayısıyla birkaç sütkardeşim vardı. Örneğin kardeşim Ali doğduğu zaman annem hastaydı. Ben de Ali'yi kundağa sarıp onunla aynı yaştaki Fatıma'yla birlikte emzirmesi için Mecid'in annesine götürmüştüm.

Annem sevgi abidesi ve istikamet sembolüydü. O, kelimenin tam anlamıyla anneliğin görkemini ve letafetini taşıyor, aşkla annelik yapıyordu. O, Sebzuvar'ın Serbedaran-ı Baştın taifesinin tedbir ehli bir kadınıydı, oldukça akıllıydı; ancak çocukların yaşını takvimle hesaplayamıyordu. O günlerin takvimi doğal takvimdi. Doğumlar, ölümler ve hayatta olup biten ne varsa tabiatla iç içeydi. Hangi ayın hangi gününde doğduğumuz önemli değildi. Birden otuz bire kadar sayıların fazla itibarı yoktu. Doğum tarihimiz tabiatın değişmesiyle uyduğu zaman ömrümüz de bereket buluyordu. Annemiz hepimizin yaşlarını hurma, hârek⁽¹⁾ ve dîrî'nin⁽²⁾ olgunlaşma zamanına göre hesapları.

Örneğin benim hurma yeme zamanı, Ahmed'in hurma ağaçtayken, Ali'nin hârek yeme zamanı ve Meryem'in hurma kaynatma zamanı dünyaya geldiğini hepimiz biliyorduk. Bu tür doğal yaş hesaplaması tamamen doğrudu. Hatta büyüdüğümüzde bile ne zaman doğduğumuzu bilmek için "hangi tarihte doğdun?" şeklinde değil, yalnızca "sen doğduğunda hurmanın durumu ve tadı nasıldı?" diye soruyorduk.

1- Sarıya çalan rengi, kekremsi, ancak şirin bir tadı olan bir tür hurmagillerdendir.

2- Hârek ve hurma mevsiminin sonuna doğru çıkan, hurmagillerden bir tür olup kahverengimsi ve kurudur.

Yakıcı güneş, nemli hava ve elli derece sıcaklık hepimizi aynı renge boyamıştı. Bölge halkının tamamı; teyzeler, halalar ve çocukları aynı renkteydi. Sadece babamın rengi farklıydı. Babam beyaz tenli, sarışın ve siyah gözlüydü. Hâlâ düşünüyorum da, dünyanın en güzel gözlü insanı benim babamdı, kavurucu güneş bile yüzünün rengini alamamıştı. Annem şöyle diyordu: "Sıra bana gelince -estağfurullah!- Sanki Allah'ın kaleminin boyası bitti ve bize sadece siyah kalemi düştü, oysa bu güneş ve sıcaklık kimsenin rengini yerinde bırakmıyor."

Babamın koyduğu kural gereği erkek kardeşlerimin tamamı bir odada, ben, Fatıma, annem ve diğer çocuklar başka odada yatıyorduk. Onca sıkışıklık ve yersizliğe rağmen en büyük odamız misafir odasıydı. Her zaman boş, tertemiz ve ütülü halde misafir ağırlamaya hazırды.

En güzel günlerimiz, bibi ve dedemizin bize misafirliğe geldiği günlerdi. O kadar seviniyorduk ki öğle zamanı sıcağın kırılması için avluya ırmak suyu döküyor, gece olunca bibinin etrafında halka oluşturarak hikâye dinliyorduk. Bibimiz, tıpkı dünyanın tüm bibileri gibi aşkla ve hoş diliyle bize hikâye anlatıyordu. Bibimizin hikâyeleri, uzun geceleri kısaltıyor ve büyüklerin renksiz dünyasını bizim için güzelleştirip çekici kılıyordu.

Bibi masal anlattığı zaman dünyanın başı sonu birbirine bağlanıyor, dünya olanca büyüklüğüne rağmen ufacak gözlerime sığacak kadar küçülüyor ve ben uykuya dalıyordum. Dedemle bibi arasında çok yaş farkı vardı. Önceleri dedemin, bibimin de babası olduğunu düşünürdüm. Sanırım bibimize kıssa anlatmayı dedem öğretmişti; ancak bibi hikâyeyi daha bir heyecanlı anlatıyordu. Dedemin hikâyeleri daha çok yetişkinlerin işine yarıyordu. Onun kıssaları daha ziyade petrol, savaş, kuraklık, açlık ve Ehlibeyt'le alakalıydı. Oysa o yaşta benim en çok sevdiğim hikâye su perisinin hikâyesiydi;

su perisi, sahil kenarında bir iskelede yaşayan, ağlayınca gözyaşları incilere dönüşen bir kızdı. Sahil halkı, inci tanelerini toplayıp satarak geçimini sağlıyordu. Derken o iskele, şaşırtıcı bir hızla dünyanın yemyeşil ve büyük iskelelerinden birine dönüşmüş. Halk güle oynaya yaşıyor, ancak zavallı su perisi sürekli ağlıyormuş. Hiç kimse niçin ağladığını bilmiyormuş. Zavallı su perisine çok acıyordum. Sürekli o zavallıcağızın niçin ağladığını düşünüyordum. Belki anne ve babasını kaybetmişti, belki de kaybolmuştu. Bu düşünce bedenimi titretiyordu. O kızcağıza o kadar acıyordum ki... Gerçi her halükârda biliyordum ki o kaybolup ağlamasa iskele halkı mutlu olmayacaktı. Hikâyenin bu güzel tarafı, su perisini benim kahramanım yapmış ve hikâyesini de benim için unutulmaz kılmıştı.

Bibinin hikâyeleri çoktu; ancak onun en güzel hikâyesi Şahperihan'ın kızı, cin ve peri, ay yüzlü, yedi kardeş, mürşit ve diken sökücü, şah ve dilenci, altıparmaklı ve perdeli kızdı. Bazen bibi hikâyesini bitirmeden, maceranın ortasında uyuylardı. Ve uykuyla uyanıklık arasında hikâyenin dışına çıkıp ertesi günün sabahının halim tatlısından, dedemin pijamasından ve içilecek suyun taze ve soğukluğundan bahsedirdi. Ben ise kahkahayla gülerek bibiyi salları ve şöyle derdim:

— Bibiciğim, yine hikâyenin dışına çıktın!

Ancak Allah için perdeli kızın hikâyesini anlatırken uyuylamazdı. O hikâyeyi ilk anlattığında şöyle demişti:

— Kızım! Anlattıklarım uyduruk değil, yaşanmış bir hikâyedir”.

Hikâye dinleme iştiağım, bibinin hikâye anlatma isteğini yüz kat daha arttırıyordu, özellikle “Bu hikâye Masume adında bir kızın doğumuyla alakalıdır.” dediği zaman daha bir heyecanlanıyordum.

Günlerden bir gün yine bibim başladı anlatmaya:

— Bir varmış bir yokmuş. Allah'tan gayrı kimse yokmuş. Günlerden bir gün, çok da uzak olmayan zamanlarda erkek çocuğu doğurmak iftihar sebebi ve yaşamın ödülüydü. Bir annenin altı erkek çocuğu vardı, bir de kız doğurmuştu. Yine hamileydi ve bu kez de kız çocuğu doğurmayı çok istiyordu. On dörtlük ayın her tarafı aydınlatığı bir gece yarısı annenin doğum sancısı başladı. Evi bir telaş aldı. Herkes uyanmıştı. Anne doğum sancısını dudaklarını dişleyerek karşıladı ve o zamanın kadınlarının yaptığı gibi ebeyi beklemeye koyuldu. Ev halkının tamamı odayı doğuma hazırlamakla meşguldü. Baban büyük bir şaşkınlık içinde şehrin en tecrübeli ebesi ve mümine bir kadın olan Seyyide Zehra'ya haber gönderdi. Herkes onun elinin bereketli ve hafif olduğunu söylüyordu. Seyyide Zehra eliyle doğuracak kadına dokunduğu an çok geçmeden çocuk dünyaya gelirdi. Seyyide Zehra namazına çok dikkat eden ve nerede olursa olsun vaktin girmesiyle namazını eda eden biriydi. Seyyide Zehra'nın her yaptığı çok güzeldi; ancak bağırıp çağırmasınlar diye doğum yapacak kadının akraba ya da yakınlarından kimseyi içeri almaz ve herkesi kapı arkasında bırakırdı.

Bibi ballandıra ballandıra hikâyeye devam ediyordu: Ben de aceleyle komşu kadınlarından annenin samimi iki arkadaşına haber verdim. Onlar da geldiler. Seyyide Zehra'nın doğumdan sonra çocuğu yıkayıp kundaklayan bir yardımcısı vardı. Erkek çocuklar, doğum odasıyla iç içe olan altı metrelik odanın dışına birikmişler, bağıra çağıra iddialaşıyorlardı; iddiaları tutmuş gibiydi. Sanki kumbaralarını kırmak istiyorlardı. On yaşlarındaki Fatıma ne yapıp ettiyse kardeşleri onu dinlemediler. Derken baban herkesi battaniyenin altına koydu; "Nefes sesinden başka bir ses çıkmayacak!" dedi.

Altı metrelik odayı sessizlik kaplamıştı. Annenin feriyadını işitiyordum ve odada durmaya takatim kalmamıştı. Endişelenmesinler diye baban ve Fatıma'yı teskin ediyordum.

Annenin derdi bitmek bilmiyordu. Yavaş yavaş bedenimin her yerini korku sarmaya başladı. İnsanlar korku anında Allah'a daha çok yakınlaşırlar. Çünkü öyle zamanlarda O'na sığınır. Aslında insanlara her şeyin Allah'ın elinde olduğunu hatırlatan korkudur. Sabah ezanı vakti yaklaşıyordu. İnsan korktuğu zaman gecenin karanlığı daha bir rahatsız edici olur. Annenin ölümle arasında az bir mesafe olduğunu düşünüyordum; ama dua etmekten başka çare yoktu. Ezan yakındı. Seccademi serdim. Kızımın bu dertten çabucak kurtulması için Allah'a dua ettim. Hz. Masume'ye itikadım pek çoktu. Ona seslenerek adakta bulundum ve şöyle dedim: "Ey Hz. Masume! Kızım çabuk kurtulsun, kız doğurursa senin cariye olsun ve ömrünün sonuna kadar senin hücreni ve avlunu süpürsün."

Çocuklar uykuya dalmışlardı. Kerim, battaniyenin altından başını dışarı çıkartıp şakayla şöyle dedi: "Bibiciğim! Eline süpürge vereceğin kız kardeşim henüz doğmadı mı?"

Çocukların şakalaşması endişelerimi azaltmıyordu. Anneliğin ne olduğunu anlaman için anne olman lazım. Annenin feryatları çoğaldıkça artık çocuklar da benimle uğraşmayı bıraktılar. İki yaşındaki Selman ve dört yaşındaki Muhammed hüngür hüngür ağlıyordu. Baban sürekli dua ediyor, ter döküyor, renkten renge giriyor ve bakışlarını bana dikerek ısrarla şöyle diyordu: "Bibican! Niçin gidip şunlara bakmıyorsun. Kim bilir... Belki de yardıma ihtiyaçları vardır."

Babanın sıkıntılarını anlıyordum. O, evin erkeğiymiş ve tüm varlığıyla eşi ve çocuğu için yanıp tutuşuyordu. Size karşı şefkatli ve duygu yüklü bir çocuk gibiydi. Onu sakinleştirmeye çalışıyordum: "Endişelenme Meşti⁽¹⁾, bunlar doğaldır, sabırlı ol.

1- Mukaddes Meşhed şehrinde Ehlibeyt İmamları'nın sekizinci-i İmam Rıza'nın (a.s) türbesini ziyaret eden kimseye Meşhetli anlamında verilen isimdir.

Bir candan başka bir can çıkıyor. Doğum sıkıntısı, kişinin can verme ve ruhun bedenden ayrılması anındaki sıkıntısı gibidir denildiğini duymadın mı? Cennetin kokusu gelir ve bu sıkıntıya karşılık Allah annelere cenneti hediye eder.”

Sözü uzatmayayım, bildiğim sakinleştirici sözlerin hepsini söylüyor, çocukları teskin etmeye çalışıyordum. Ne var ki ben sabırsızlanıyordum. Baban sessizce Kur’an okumaya koyuldu. Az sonra gözleri doldu ve odadan çıktı. Sabah ezanının tekbirinden az bir süre geçmişti ki ezanla bebeğin sesi birbirine karıştı, odayı misk kokusu sardı. Hepimiz birbirimize bakıyorduk, bir sese başka bir ses eklenmişti; var olan ama şimdiye kadar görülmeyen bir canlının sesi. Uyuyanlar uyandı. Sanki aileye bir canın daha eklendiğini anlamışlardı. Ağlamalar gülüşmelere dönüştü, çehreler birden açılıverdi; öyle ki pencere arkasındaki serçeler bile bizim sevincimize ortak oldular. Yerimden fırlayıp kız mı erkek mi diye soracakken herkesin hamd, tesbih, zikir ve salâvat sesleri birbirine karıştı. Kapıya ne kadar yüklendimse de açılmadı. Annenin samimi arkadaşı Mecid’in şişman annesi kapının arkasından oturmuş, yerinden kıpırdamıyordu. Kapının kilidi yoktu; ama sanki yedi kez kilitlenmişti. Var gücümle yumruklarımı sıkıp kapıya vurarak “Niçin cevap vermiyorsunuz?” diye bağırdım. “Çocuğun annesi nasıl? Çocuk nasıl? Niçin fısıldaşıyorsunuz? Mecid’in annesi! Allah aşkına kapının arkasından çekil, birazcık kımılta, kapı açılsın da içeri gireyim. Çocuğa bir şey mi oldu?” dedim.

Ne dedimse cevap alamadım. Kulağımı kapıya dayamıştım. Seyyide Zehra’nın şöyle dediğini işittim: “Yirmi yıllık ebeliğim boyunca duyup da gözlerimle görmediğim şeyi bu gün gördüm!”

Annen korku ve üzüntü içindeydi. Yalvaran bir sesle şöyle diyordu: “Seyyide Zehra, Allah aşkına söyle! Çocuğum eksik mi? Bir yerinde kusur mu var? Bana onu gösterin.”

Her şey yıldırım hızıyla gerçekleşiyordu. Mecid'in annesinin "Elhamdülillah" ve "Subhanallah" dediğini duyuyordum. Olup bitenlerin tamamı ezanın "Allahu ekber" nidasıyla başlamış ve "Hayye ale's-salah" cümlesine kadar devam etmişti. Hiç kimse kız mı erkek mi diye sormuyordu. Herkes çocuğun sağlığını düşünüyordu. Sonunda çocukların tamamı geldi ve hepimiz gücümüzü birleştirerek kapıyı itmeye başladık. Kapı, Mecid'in annesiyle birlikte yerinden oynadı. Çocuklar korkudan dışarı kaçıştılar.

Tüm bedenim ter içinde kalmıştı. Ne bir şey söyleyebiliyorum, ne de bir şey sorabiliyordum. Çok geçmeden gül gibi bir bebek gördüm. Bedeni henüz ıslaktı ve göbeğini yeni kesmişlerdi. Ne kadar baktıysam da bebekte bir kusur, bir eksiklik görmedim. Elleri, ayakları, yüzü, kafası ve kulakları; her yerini elimle yokladım. Parmaklarını birer birer saydım. Seyyide Zehra'ya "Hiçbir eksiklik yok ki?" dedim. Seyyide Zehra "Bir şey olmasını mı bekliyordun?" dedi.

Herkes gülüştü. Çocuğu annesine verdim. "Korkma! Parmaklarını bile saydım, hiçbir eksiklik yok." dedim.

Ne var ki Seyyide Zehra ve komşu kadınların mırıldanmaları bitmiyordu. Şaşkınlık içinde birbirlerine bakıyorlardı. Onların bakışlarından bir şeyler anlamaya çalıştım; ancak başaramadım. Tekrar annenin ve bebeğin sesleri birbirine karıştı. Seyyide Zehra "Burnumdan getirdiniz, bu çocuk perdeli⁽¹⁾ doğdu. Yüzünde perde vardı. Kucağına vermeden perdesini kaldırdım. Bu bir alamettir." dedi.

1- Ebelik bölümünü okuduktan sonra bu perdenin ne olduğunu anlamıştım. Gerçekte ceninlik döneminde çocuk anne karnında yüzerken bu perdeyle korunmaktadır. Doğumdan sonra doğal olarak çocuk perdeden kurtularak dünyaya gelir. Bazen nadir olarak çocuk bu perdeyle birlikte doğar ki bunun dinî bir kutsiyeti yoktur.

Seyyide Zehra şöyle devam etti: "Bu perde, yüz derisinin cinsindedir ve bunun erkeği kızı olmaz, bazı çocuklar bu perdeyle doğarlar. Perdeyi kaldırıp bir kenara bıraktım. Bu perde bereket, şans, şifa, emanet ve iman alametidir. Bunu sakla. Yastığının altına da bıçak veya makas bırakırsan cinler ondan uzak durur. Bu perde nezir, hacet, hasta ve muhtaçlar içindir. Bu çocuğa kim nezir ederse, bu perdenin bir parçasını ona ver!"

Bizim açımızdan her şey aydınlığa kavuşmuştu. Onca endişe ve kuruntulu çıkarımlardan kurtulmuşum. Annene, "Adını Masume koy ve Hz. Masume'nin hizmetçisi olsun. Büyüyünceye kadar senin yanında emanet kalsın." dedim. Bibi perdeli kızın hikâyesini anlatırken gözlerimden uyku akıyordu.

Merakla bibiye döndüm. "Bibi, şimdi o kız nerede? O perde nerede?" diye sordum. Bibi gülüyordu. "O kız bibisinin yanında uzanmış, uyumak için kollarını bibisinin boynuna dolamış, ama henüz uyuyamamış. Perdesine gelince, o da annesinin yanında emanettir."

Perdeli kızın ve Masume'nin kıssası, benim hayatımın ilk kıssasıydı.

Hiç unutmam; bibinin bu kıssayı ilk anlattığı gece, dökülen süt dişlerimin damağımı kaşması ve yeni çıkan gençlik dişlerimin ağrısı beni o kadar meşgul etmişti ki nasıl sabah olduğunu anlamamıştım bile.

Sabah erkenden oyun arkadaşlarım Menije ve Zeri'nin sesiyle uyanıyordum. Peltekliğin onca şirinliğini taşıyan Zeri'yi, Abadan'da alışlageldiği üzere peltek Zeri diye çağırıyorlardı. Zeri'yi güzelliğinden ötürü değil, peltek olduğu için arkadaş olarak seçmişlerdi. Bense yalnızca Zeri'yi seviyordum ve peltek Zeri demelerinden hiç hoşlanmıyordum. Kimse onunla dalga geçmesin diye sürekli onunla olmak ve onu korumak istiyordum. Benim zavallı Zericğim...

Ben, Menije ve Zeri sürekli birlikteydik. Birbirimizle de-
ğiştirerek giydiğimiz terkliklerle, yamalı pantolonlarla, bak-
laçiçekli gömlekle ve örölü saçlarımızla el ele tutuşarak
sokakta zıplaya zıplaya yürür, gülüşürdük: "Biz üç teyze kızı,
gidiyoruz teyze kızına, yiyoruz etle ciğer, vuruyoruz birbiri-
mize, hobbala hobbala habbala!"

Mahallelinin tamamı birer teyze ve amcaydı. Bazı-
ları bizim sokakta oturuyorlardı. Bunlardan biri de nene
Bendendaz'dı.

Nene Bendendaz, ayda bir kez komşu kadınlarının yanı-
na gelir, hepsini bir odaya toplar ve onları hem neşelendirir
hem de süslerdi. Kadınlar o kadar hayâl ve utangaçtı ki
süslendiklerinin anlaşılmasını istemezlerdi.

Ben artık nene Bendendaz'ı iyi tanıyor, gelmesiyle kom-
şuların tamamını sevindireceğini biliyor, süratle gidip anne-
me ve diğer komşu kadınlara haber veriyordum. Genellikle
bizim evde toplanmıyorlardı, aile fertlerinin az olması ve
evde bir erkeğin olmaması hesabıyla Turan teyzeye gidi-
yorlardı. Babamın işte, çocukların sokakta olduğu bir gün
kadınlar bizim evde toplandılar. Ben, birileri gelip içeri gi-
rer de evde ne yapıldığını anlar endişesiyle kapıda bekçilik
yapıyordum. Ancak bir şeyler görüp anlamak için ne zaman
kapıyı merakla aralamak istesem kadınların çğlıkları yükse-
lir ve beyaz pudralar havada uçuşurdu.

Bir müddet sonra kapı önünde bekçilik yapmaktan yo-
rulmuştum. Kapının kilidini çevirdim ve anahtarı cebime
koyup çocukların ardısına gittim. Annem, benim meraklı
bakışlarımdan kurtulmak için hiç itiraz etmedi, sadece ya-
kınlarda olmamı tembihledi. Sokaktaki çocuklar gruplara
ayrılmış, her biri farklı bir oyunla meşguldü. Kimisi seksek
oynuyordu, bir kısmı yedi taş, bazıısı otur kalk ve bazıları
da altın küpe oynamaya dalmıştı. Sokağın biraz ötesinde

“Tondo”⁽¹⁾ dediğimiz büyük kanal vardı. Kim kanaldan öteye geçecek diye birbirimizle iddiaya tutuşurduk.

Ahmet “Sadece Allah buradan atlayabilir.” derdi.

Kara Sefer, “Allah’tan başka Şah geçebilir.” dedi.

Burun Cafer ise, “Şah’ın yerine Burun Cafer atlayabilir.” diye iddialaştı.

Şimdi sıra atlamaya gelmişti. İnekçi Ali, Burun Cafer, Kara Sefer ve Behmen Çul⁽²⁾ atladılar. Biraz ileride kimse görmeden Allah’a mı yoksa Şah’a mı yakın olduğumu denemek istedim. Erkek çocuklarının denediğimi görmelerini istemiyordum. Durmadan geriye çekiliyor, öne doğru birkaç adım atıyor, hemen duruyordum. Korku, atlama cüretimi benden alıyor, tekrar dönüyordum. Zeri, Hatice, Menije ve Mehnaz da bana katılmışlardı. Hatice ve Menije tezahürat yapıyor, “Hadi, atla bakalım.” diye bağıryorlardı. Arada bir çocukların sesleri geliyordu: “Erkekler aslandır, kılıç gibidir! Kızlar fare gibidir, tavşandır.”

Onların bu sözü kadar hiçbir şey bana güç veremezdi. Süratle koşmaya başladım. Tazyikle akan o genişlikteki su kanalı benim için daralmıştı; ancak ben yaklaştıkça büyüyor ve kocaman oluyordu. Çocuksu ayaklarımda atlayacak güç yoktu; ancak kızları maskara eden Kara Sefer ve Burun Cafer’e sıçrayabileceğimi ispatlamak için atlama yerine doğru adeta uçuyordum. Tam bu esnada duyduğum “culup” sesi bana annemi, nene Bendendaz’ı ve kilitli kapıyı hatırlattı. Telaş ve şaşkınlıkla geri döndüm. Eve geldiğimde annem, komşular ve nene Bendendaz henüz evdelerdi. Anahtarın cebimde olması gerekiyordu; ancak cebim boştu. Annem sinirlenmişti. “Masume! Neredesin? Eğer elime geçirirsem!

1- Tazyikle akan kanal suyu.

2- Çapulcu ve çirkin.

Aç kapıyı, nereye gitmiştin? İki saatten beri milleti ektin, herkesin işi gücü var.” diye bağıyordu.

Ne olduğunu ve anahtarın başına ne geldiğini söyleyemezdim. O iddialı oyunlar başıma iş açmıştı. Anneme sadece “Hemen gidip anahtarı getireyim.” diyebildim. Tazyikle akan kanaldan anahtarı almak için aceleyle koşmaya başladım. Bağırarak ağlamak istiyordum; ancak oğlanlar henüz oynuyorlardı. Onların önünde ağlamak istemiyordum. Boğazıma düşümlenmiş sinirimi kontrol edip sakın görünmeye çalışıyordum.

Tekrar kapının önüne geldim. Annemin bağırması yetmiyormuş gibi komşuların da sesi yükselmişti. Sadece yüksek sesle ağlamak bana yardım edebilirdi. Başıma ne gelecekse gelsin, razı oldum ve ağlaya sızlaya “Anahtarı kaybettim!” dedim.

Çocukların ve aile reislerinin eve dönme vakti yaklaşmıştı. Sonunda annem komşuları çağdırmama razı olmuştu. Herkesten önce mahallenin mangalcısı ve nargilecisi Suğra Hanım’ın beceriksiz kocası geldi, kapının kolunu salladı. Sanki sihirli elleri varmış gibi kapının açılmamasına şaşırıldı. Safça bir edayla, “Sanırım bu kapı kilitli!” dedi.

Herkes kıs kıs gülmeye başladı: “Usta, anlayabildin mi? Aferin Halili Bey! İyi bildin. Evet, kapı kilitli ve anahtarı da kaybolmuş.” dediler.

Bu sözleri işiten Halili Bey sinirlenerek karısı Suğra Hanım’a “Sen ne yapıyorsun burada?” diye çıkıştı.

Oracıkta mahkeme kurmak istiyordu. Anneleri içeride olan Hatice ve Menije koşarak eve gidip babalarını çağır-dılar. Sekine Hanım’ın kocasının güçlü kasları vardı; ancak şirket evlerinin kapısı güçlü pazılarla zorlayarak açılacak cinsten değildi.

Pala bıyıklarının aşağı yukarı sallanmasından konuştuğu anlaşılın, yavaş konuştuğu zaman söylediklerinden hiçbir şey

anlaşılmayan mahallenin kabadayısı Ekber Bey de gelmişti. "Şimdi hepimiz içeriye girmiş ne yapıyorsunuz? Niçin kapıyı üstünüze kilitlediniz? Kadınların bir tahtası eksik diyenler doğru söylemişler." diye homurdanıyordu.

Erkek çocuklarından tutun da yaşlılara kadar herkes kapıya toplanmış, ellerinde bir şeylerle kilidin içeri kaçan dilini çekmeye çalışıyorlardı. Burun Cafer'in babası bıçakla, Şişman Ali'nin babası tornavidayla, Kara Sefer'in babası ise çatalla. Ancak babam gelmeden hiç kimse kapıyı açamadı. Sonunda her biri kapıyı dövüp zorlamış elli kişinin karşısında kapı açıldı. Nene Bendendaz geldiğinde kimse görmesin diye kendilerini gizleyen komşu kadınları boyalı pudralı bir halde dışarı çıktılar. O günden sonra komşu kadınları bizim evin önünden geçerken yüzlerini çeviriyorlardı. Nene Bendendaz'ın ayağı da bizim evden kesilmişti. O olaydan sonra Nene Bendendaz'ı sokakta gördüğüm zaman bahçeye saklanıyordum. Bizim avlunun bahçesi gül ve sebze fideleleriyle doluydu. Herkes kendi bahçesine elli derece sıcaklığın yakıcılığına tahammül edebilmek, avlusunda gölgesi altında oturup bir şeyler atıştırmak ve geceleri altında uyumak için istediği meyve ağacı ve çiçekler dikiyordu. Bahçelerde üzüm, incir, hurma, elma ve armut ağacından tutun da rengârenk çiçeklere kadar her şey vardı. Bahçemiz sürekli çiçek açma halindeydi. Bahar geldiğinde küçük evimizin avlusunu mis gibi kokular sarıyordu. Güneş tepeye çıktığı zaman çiçekler açıyor, ayçiçeği güneşe tebessüm ediyordu. Güneşin gitmesiyle kokulu gece gülleri avluyu ve evin her köşesini burcu burcu kokularla dolduruyordu. Benim eski elbiselerim sürekli korkulukların üzerindeydi, gül ve meyve ağaçlarının bekçiliğini yapıyordu. Korkuluğun bizzat ben olduğuma, kimsenin çiçek koparmaması için gece gündüz güllere bekçilik yaptığıma inanmıştım. Asma ağacının gölgesinde kahvaltıya oturduğumuz bir bahar günü babam

diğerlerinin aksine, "Kızım, çiçekleri koparma, çiçeklerin hem nefesleri hem canları hem de yaşamları vardır." diyor ve devam ediyordu:

"Masume Hanım, git de güzel kokulu güllerden bir buket getir."

Ahmet ve Ali bana yardım etmek için geldiler, ancak babam onlara kızarak "Siz anlamıyorsunuz, bahçeyi harap ediyorsunuz." dedi.

Gül toplamaya o kadar dalmıştım ki buketi tamamladığım zaman bir de baktım ki herkes gitmiş. İşte o zaman gül toplamanın kandırmaca olduğunu ve sofraya başında her zaman olduğu gibi rafinerinin siyah dumanlarının⁽¹⁾ çöküntüsünden başka bir şey olmadığını fark ettim. Dışarı doğru kaçtım. Ahmet, Ali, Muhammed ve Selman'ın bayramlık elbiselerini giydiklerini ve babamla birlikte bir yere gitmeye hazırlandıklarını gördüm. Komşumuz babama dönüp şöyle dedi: "Meşhedi, acele et çocuklar bekliyorlar, erken gidelim de güneşte yanmayalım."

Topladığım çiçekleri annemin kucağına attım. Beni niye götürmediler diye ağlamaya başladım. Ne var ki bu kez her zamanki gibi değildi; başka zaman babam herkesten önce beni çağırır ve "Bu kız, babasının cep kızı." derdi. Ama şimdi beni kandırmıştı. Sokağa çıktığımda araba çağırıp erkek çocuklarını götürmeye hazırlandıklarını gördüm. Yüksek sesle bağırdım; ancak faydası yoktu. Hiç kimse benimle ilgilen-

1- Savaştan önce Abadan Rafinerisinde buhar kazanlarında ağır karbon bileşimleri içeren asit yakılır, bu yakıt kapkara dumanlar çıkarır ve gökyüzüne yayılır. Zamanla dumanların bir kısmı havalandırma duvarlarının içinde yoğunlaşır, katılaştıktan sonra ince karbon tanesi suretinde havalandırma çeperlerinden ayrılarak rüzgarın eşliğinde Abadan şehrinin üstüne çökerdi. Bu küçük karbon taneleri şehrin evlerinin avlusu ve yerleşim bölgelerinin yüzeyine çökerek kirlilik dışında pek çok sorunlara sebep olurdu.

miyordu. Hızlıca çocukları bir dizel arabaya bindirdiler ve arkalarından koşmama aldırmaksızın yola düştüler. Ben de inatçılık yapıp iki taş aldım. Olanca kızgınlığımla arabanın camına fırlattım. Arabanın camının kırılmasını istedimse de gücüm yetmedi. Eve girdiğimde annem topladığım çiçeklerin hepsini demet haline getirmişti. Bana her bir çiçeğin sırrını ve kokusunu ayrı ayrı anlatmaya başladı. Ancak ben çocukları düşünüyor ve anneme "Bunlar nereye gittiler?" diye soruyordum.

Ben de bayramlık elbisemi giymek ve arabaya binmek istiyordum. Evimiz erkek çocuklarla dolu olduğu için bana ve Fatıma'ya etek giyme izni verilmiyordu. Annem beni sakinleştirmek için bayramlık buluz ve pantolonumu giymeme izin verdi. Ben de çabucak elbiselerimi giydim ve döndüklerini ilk ben göreyim diye bir kenara çömelip gözlerimi yola diktim. Her araba sesi işittiğimde onları görebilmek için başımı çeviriyordum. Ayaklarım yorulmuştu, ancak pantolonumu kirletme korkusundan yere oturamıyordum. Kendi kendime herhalde çocukları grup grup misafirliğe götürecekler, en sonda da bizi alacaklar diye düşünüyordum. Hemen Zarilerin evine koştum. O da bayramlık elbisesini giymişti. Kendi kendime, çok güzel, hepimiz birlikte gideceğiz, diye seviniyordum. Bir kenara fırlattığım gül destesini Fatıma tekrar elime verdi. Annem, "Çocukların arabayla geldiğini gördüğünde, arkalarından attığın taşın yerine onları bu çiçekle karşılırsın." dedi.

Zaman uzadıkça uzuyor, mekân büyüdükçe büyüyordu. Birkaç kez caddenin başına kadar gidip geri döndüm. Ne zaman geleceklarini o kadar sormuştum ki artık annemin sabrı taşmıştı.

Nihayet bekleyiş sona erdi, babam, Zeri'nin ve diğer çocukların babaları geldiler. Sevincimden çiçekleri götürmeyi unutmuştum. Daha onlar inmeden arabaya binmek için

acele ediyordum. Ancak çocukların hepsinin suratı bir karış asılmış, gözleri kızarmıştı. Herkesten küçük olan iki yaşındaki Ali, babamın kucağında idi. Çok ağlamış olsa gerek; henüz hıçkırıkları dinmemişti. Arabaya binmekten vazgeçip, inmeleri için geriye çekildim. Şoför, çocukları teker teker kucaqlayarak aşağı indiriyordu. Çocukların hepsinin bayramlık elbiseleri ellerindeydi ve hepsi kırmızı etek giyinmişti. Komşular zılgıtlar, güller, tatlılar, selam ve salâvatlarla çocukları Turan teyzenin evine götürdüler. Birkaç dakika sonra saz ve davul sesleri mahallenin her yerini kapladı. Bense Ali'yle birlikte ağlıyordum; bu tatlıların, saz ve davulun ne için çalındığını bilmiyordum. Çocukları birbirlerinin yanına yatırmışlar, onlar için saz ve timpani çalıyorlardı. Evin her yeri renkli kâğıtlar ve rengârenk balonlarla süslenmişti. Ev misafirlerle dolup taşıyor, her an daha da kalabalıklaşıyordu. Misafirlere tepsilerle şerbet dağıtılıyordu.

Ben hâlâ yüksek sesle ağlıyordum. Beni ve Ali'yi susturamayan annem kızarak bana, "Ali'nin canı yanıyor da ağlıyor, sen niçin ağlıyorsun?" diye çıkıştı.

"Ben de kırmızı etek istiyorum!" dedim.

Bir şekilde bir etek bulup giyerek Ali'nin yanına oturdum.

Sünnet merasimi yedi gün yedi gece devam etti. Bu süre boyunca erkek çocuklar kırmızı eteklerini çıkarmadılar. Ben o güne kadar bu eteklerin şenlik ve kutlama etekleri olduğunu ve merasimlerde herkesin kırmızı etek giymesi gerektiğini düşünüyordum. Yedi gün boyunca kesilen kurbanlıkların et ve ciğerlerini yedirerek erkek çocuklarını güçlendirmeye çalışıyorlardı. Onlar ise geçmişte olduğu gibi oynayıp yaramazlık yapamıyorlardı. Dar kırmızı etekler çocukların oturup kalkmasını engelliyor, onları evde kalmaya mecbur ediyordu. Kutlamaların, Müslümanlık ve erkeklik sevincinin yaşandığı yedinci günün sonunda Abadan havasının he-

nüz bahar deminde olduğu bir ikindi vaktinde babam ödül olarak çocukları Pehlivan Nasır'ın harikulade hareketlerini seyretmeleri için büyük meydana topladı. Pehlivan Nasır da gösteri için hazırlandı. Büyüğünden küçüğüne çocukların hepsi pehlivanın etrafında toplanmış, dikkatle onun gösteri malzemelerini çıkartmasını, etrafına sarılmış zincirleri kırmasını ve arabanın üzerinden geçmesini bekliyorlardı. Her çocuk birgün pehlivan Nasır gibi olmayı hayal ediyordu.

Ben, Ahmet ve Ali arasında yaş farkından kaynaklanan birer yıllık öğrenim farkı vardı. Ders kitapları o kadar el değiştiriyordu ki sıra Ali'ye geldiğinde yazıları solmuş, renkleri gitmiş oluyordu. Çoğumuz öğlenciydik ve bir şeyler atıştırdıktan sonra çantalarımızı alıp okula gidiyorduk. Mahallenin, dolayısıyla ev halkının görüş menziline dışına çıktığımızda Ahmet çantalarımızı alıp başının üstüne koyuyor ve Arap kadınlarının taklidini yapıyordu.⁽¹⁾

Ahmet, çantalar başında koşuyor, biz de evden okula kadar yere düşme endişesi taşımaksızın arkasından koşuyorduk. Okula vardığımızda yaklaşık on dakika çantalarımızın üstüne oturup nefeslenmek zorunda kalıyorduk. Benim okulumum ismi "Mihseti İlkokulu" idi ve yolun başındaydı. Onlar benim çantamı okulun yanına kadar getiriyor, ardından fırlatıp gidiyorlardı. Diğer öğrenciler benim okula olan ilgimden ötürü koşarak geldiğimi zannediyordu. Hâlbuki okul çıkışında daha sevinçli olduğumdan habersizlerdi. Okuldan dönerken Ahmet, sokak başında çantamı elime veriyor ve diğer çocuklar gibi evin yolunu tutuyordum.

Babam bizi kötü alıştırmıştı. Yorgun argın her okul dönüşü çerez dolu cepleriyle evin önünde durur, bizi beklerdi.

1- O zamanlar Arap kadınlar çamurdan yapılmış elli kiloluk seyyar ekmek fırınlarını başlarına alıp sokaklara gelerek yüksek sesle "Fırın, Fırın!" diye bağıyorlardı.

Sokağın başından evin kapısına kadar gözümüzü kırpmazdık. Babamızı görünce sevinir, yorgunluğumuzu unuttuverdirdik. Babam, "Her biriniz ceplerimden birer avuç çerez alabilirsiniz." derdi. "İlk sıra babasının cep kızında." derdi. Ardından sıra Ali ve Ahmed'e gelirdi.

Ansızın büyümeği, boyumun babamın cebi hizasına kadar uzamayışı arzu ederdim; zira elim her zaman babamın ceplerine yetişmezdi ve büyük bir hırsıyla elimi attığımda babamın cebini yırtardım. Tadını hâlâ ağızımda hissettiğim bir avuç çerezle kendimi mutlu hissederdim.

O kadar alışmıştım ki babamı kapının önünde görmediğim zaman üzülürdüm. Benim dördüncü, Ahmet ile Ali'nin ikinci sınıfta olduğu sene, bir gün eve geldiğimizde babam yoktu. Eve girdik, ama içeride de kimseyi görmedik. Üstelik sürekli evde olan annem bile evde değildi. Henüz süt içen kardeşim Hamid'i Turan teyzeye bırakmıştı. Bir süre sonra duvar komşumuz Turan teyze eve geldi. "Çocuklar çaya gidelim." dedi. Gidip çayımızı içtik, bizimkilerin nereye gittiğini sorduysak da Turan teyze geçiştiriyor, "Birazdan gelirler, bir yere kadar gittiler, işleri vardı, gidip oynayın." diyordu.

Akşam vaktiydi, hâlâ gelmemişlerdi. İlerleyen saatlerde yavaş yavaş Fatıma ve diğer çocuklar belirmeye başladı. Hepsi korkmuş gibiydi, gözleri kızarmış ve ıslaktı. Ama annem, babam, Kerim ve Rahim'den bir haber yoktu. Kardeşlerim de bir açıklama yapmadılar. "Şimdi gelirler." demekle yetindiler.

Nereye gittiklerini söylemiyorlardı. Gecenin sonlarına doğru babam dışında herkes geldi. Yine kimse babamın niçin gelmediğini söylemedi. O gece annem sabaha kadar seccadesinin yanı başında gözyaşı dökmüş ve Masum Ehlîbeyt İmamları'ndan yardım istemişti. Sabah uyandığımda yine herkes gitmişti. Çay ve öğle yemeğinde bize eşlik eden Turan teyze kalmıştı. Birkaç lokma yer yemez okul yoluna düştük. Ahmet o gün çantamızı başına almadı. Üçümüz de

yavaş yavaş okula gittik. Hepimiz o anların ağırlığını geride bıraktık. Eve döndüğümüzde babamızın çerez dolu cepleriyle kapıda bizi bekleyeceğini sanıyor, "Önce babasının cep kızı." demesini ümit ediyorduk.

Ancak okuldan döndüğümüzde babam yine yoktu. Yine Turan teyze ve artık bizden biri olmuş onun tatlı çayı vardı. Ne kadar sorsak da, "Erkekler evde oturmazlar ki, dışarı çalışmaya giderler." diyordu.

Aynı durum birkaç gece devam etti. Sonra Fatıma geldi. O kadar ısrarla sorup kimseye söylemeyeceğime söz vermiştim ki sonunda Fatıma'yı razı etmiştim. Fatıma derin bir "ah" çekerek anlatmaya başladı: "Babamız hastanede yatıyor ve biz onu görmeye gidiyoruz." dedi.

Bundan başka bir şey söylemedi. Ama bu bile ağlayıp sızlanmam için yeterliydi. Artık babamızın ne zaman geleceğini söyleyip bizi teskin etmeye çalışması da gereksizdi.

Günler geçiyordu. Biz ise bekleyen gözlerimizle öylece kalakalmıştık. Annemim feryatları dinmiyordu. Çığlık atıyor, sabah namazına kadar Allah'ı anıyor, O'na en güzel isimleriyle sesleniyordu. "Hiçbir sofraya babasız serilmesin, baştacım düştü, ben öleyim de o yaşasın!" gibi sözler söylüyor, biz de ona eşlik ediyorduk. Akrabalarımızın gelip bir şeyler açıklamasından birkaç gün sonraydı. Kıyıda köşede işittiğimiz sözlerden babamın hastanede yattığını, bu tezlikte iyileşip eve gelebileceğini anlamıştık. O güne kadar yalnızca babamızın rafineride çalışırken kaza geçirdiğini öğrenebilmiştik. Bir ay kadar sonra babamın iş yerinden gelen üç kişiden hadiseyi ayrıntılarıyla birlikte dinledik. Şöyle diyorlardı: "Yeraltında yatan lanetli siyah altının (petrol) hem hayrı var hem de şerri. Millet in ocağına gelip halkı ısıtana kadar yüzlerce insanın canını alır." O yıllarda petrol kuyuları ve rafinerilerde can veren işçileri kastederek: "Biz, canımızla ekmeğimizi kazanıyoruz." diyorlardı. Daha sonra babamın

iş arkadaşı olayı anlatmaya başladı: "Zift varili Abad Bey'in ayağı üzerine düştüğü zaman, sadece onun "Yandım, yandım." diye bağırın sesini işitiyor, ancak kendisini görmüyorduk. Ateşin, cüsseli bedeninin her tarafını kapladığını fark ettik. O sadece kaçırıyordu. Biz ve diğer işçiler depodan uzaklaşıyorduk. Bedenine düşen ve her an daha da büyüyen ateşle birlikte mahzenin kenarında dursaydı, bölümün tamamı ateş alır, bir kişi bile kurtulamazdı. Hem kaçırıyor hem de elbisesini çıkartıyordu. Derken yere düştü, biz bir battaniyeyle bedenindeki ateşi söndürüp hastaneye ulaştırdık, ancak o zamana kadar bedeninin her yeri yanmıştı.

Babamın yanma esnasında yaptığı işin ne anlama geldiğini anlamıştım ve bu, fedakârlık kelimesinin zihnimde oluşturduğu ilk karşılıktı. Babam ülkenin en modern hastanelerinden biri olan O.P.D⁽¹⁾ hastanesinde bir sene yatıp tedavi gördü. İlk iki ay baygındı. Yavaş yavaş kendine geldi, ancak o güne dair hiçbir şey hatırlamıyordu. Hatta bizi bile tanımadı. Yaşam bizim ve özellikle annem için zorlaşmıştı. Zift ve petrolden zorlukla elde edilen gelirle on iki kişi geçinmek zorundaydı. Çocukların tamamı öğrenciydi. Yalnızca büyük kardeşim dokuzuncu sınıftan sonra eğitimini bırakmış, petrol şirketinde görev alıp teknik bölümde çalışmak için mesleki eğitime gitmişti.

Babamın başına gelenler bir anda hepimizi büyüttü. Kerim ve Rahman babamın boşalan yerini doldurmak istiyordu, her biri kocaman birer adam olmuştu. Ben de daha

1- Petrol şirketinin büyük hastanesi yapıldığı zaman işverenlerle işçilerin bölümleri arasında fark vardı. İşverenlerin bölümüyle işçilerin bölümü nicelik ve nitelik açısından çok farklıydı; ancak her ikisi de kanunen eşitti. Hastane iki bölümden oluşuyordu. Bir bölümü U.P.D olarak isimlendirilen ayakta tedavi gören hastaların bölümü, diğeri de yatarak tedavi olması gereken hastaların bölümüydü.

önceki mutlu kız değildim. Gülüyordum, ancak gülüşüm daha çok ağlamayı anımsatıyordu. Babamın evdeki boşluğu kendini o kadar hissettiriyordu ki büyük kardeşlerimin hepsi okuldan sonra birkaç saat fırında ya da bakkalda çalışıyorlardı; onların koşuşturması ve eve birkaç tümen getirmelerinin hatırına hâlâ sofraya kurulup toplanıyordu. Düne kadar babam ekmek getiriyordu. Sürekli inşaatta çalışıyor, ev boyuyor, kaynak yapıyor, dinlenecek yerde elinden gelen her işi yapıyordu. Ev masrafına katkı olsun diye şirketin kullanılmayan kâğıtlarından bizim için matematik, geometri ve ödev defterleri dikerek ciltliyordu. Kış mevsiminin başında, örülü ne varsa hepsini sökerek yeni şal, külah ve hırka örüyordu. Sınıf arkadaşlarım, babamın benim için erkek çocuklarının bozuk tekerlerinin milleriyle şal, külah ve ceket diktiğine inanamıyorlardı.

Bahçemizdeki çiçeklerin rengi solmuştu. Benim gözümde dünya önemsizleşmişti. Herkes hemfikirdi. "Meşti'nin (Meşhedi) elleri çiçeklere yakışıyordu, şimdi kendisi yok, çiçekleri pejmürde olmuştur." diyordu. Bazen çiçeklerle, tavuk ve horozlarla konuşuyordum; onlar bile babamın evde olmadığını anlamışlardı. İbikli tavuğun arkasında sürekli sekiz on tane civciv koşuşturuyordu. Babam bir pirinç tanesinin bile suya düşmesine izin vermiyordu. On çocuğun önüne konan yemek tepsisinde hiçbir şey kalmıyor ve babam, tavuk ve horozlara yeşillik, yem ve su veriyordu. Cuma geceleri rahmete gidenlerin hayrına cami cemaatine hasenatta bulunuyordu. Her cuma sabahı yolda Seyit Abbas tatlısı dağıtır ve birkaç tane mum yakardı. Hafta boyunca komşuluk hakkı ve zulmün uzaklaştırılması niyetiyle komşulara yemek vermediğimiz bir gün yoktu. Evimiz miskinlerin uğrak yeri idi. Kapımızı çalan dilenciye bir bardak su verip doyurmadan gitmesine izin verilmezdi. Babam şöyle derdi: "Allah'ın veli kullarının bazısı eski püskü elbiseleri ve miskin görünümüleriyle evin kapısını

çalar, biz onları bilmiyoruz. Gaflet etmeyin. Herkesi buyur edin ve Allah rızası için hayırda bulunun. İmam-ı Zaman Hz. Mehdi (a.s) aramızdadır. Herkese selam verin; çünkü onlardan biri İmam-ı Zaman olabilir.”

Şimdi pejmürde olan avlumuzun çiçeklerinden tutun da tavuklara, horozlara, okuldaki öğrencilere, cami cemaatine, komşulara, dilencilere kadar herkes artık babasız olduğunu biliyordu. O hadiseden sonra ne zaman çerez yediğimi hatırlamıyorum, ancak babamın verdiği çerezlerin tadının damağımdan hiçbir zaman gitmediğini iyi biliyorum.

Büyük kardeşlerimiz Kerim ve Rahim, evdeki hüzünlü havayı değiştirmek için akşam olduğunda iç içe geçirilmiş çoraplardan bir top ve iki kesek parçasından kale yaparak futbol oynamaya başlıyor, beni de kaleci yapıyorlardı. Benim kalecisi olduğum takım kesinlikle kazanırdı. Büyük bir heyecanla topun arkasından koşuyorlar, kaleye yaklaştıkları zaman hızlarını kesiyordum. Top yavaşça benim kucağıma düşüyordu. Ben de topu tutmanın heyecanını yaşıyor ve alkış alıyordum. Önceleri becerikli bir kaleci olduğumu düşünüyordum; ancak böyle olmadığını ve kardeşlerimin beni mutlu edip heyecanlandırmak için kötü oynadıklarını anladım.

Bazen kardeşlerimle teyzecilik oynuyorduk. Günlerimiz hastane ve ev arasında geçiyordu. Herkes bir şekilde babamızın yokluğunu telafi etmeye çalışıyordu. Rahman mahalenin güreşçisiydi. Üstüne oturulan her şeyi güreş döşeği yapmıştı. Sürekli kucağına birini alır ve “Masume, sen hakem ol.” derdi.

Ben de özgüveni tam biri olarak kendi kendime, “Masume, kalecilikte olay yaratan sen, kesinlikle hakemlik de yapabilirsin.” diye telkinde bulunuyordum. Rahman alımlı çalımı bir güreşçiydi. Her şeyin bir kuralı ve bir ölçüsü olduğunu söylüyordu. Herkese, yenmenin ve kahraman olmanın lezzetini tattırıyordu. O kadar antrenman yapmıştı ki so-

nunda elli iki kiloda "Çilek Güreş Festivalinde" Huzistan'ın şampiyonu ve halkın kahramanı oldu.

Onca sıkıntı ve ayrılıktan sonra öğrenim yılı sona erdi ve karne alma zamanı gelip çattı. Kerim, çocukların karne-sini alıp kendi parasıyla hepimizi "Şıkarçiyani Edibi"⁽¹⁾ dondurmacısına davet etti. Sadece Rahman bizimle değildi. Rahman, olanca gücüne rağmen fırıncılık mesleğine sımsıkı sarılmıştı. O gün Rahman nerede diye sordumsa da kimse yerini bilmiyordu. Kerim dondurma keyfimizin bozulmasını istemiyordu; ancak daha sonra Kerim'in Rahman'la tartıştığını ve ona şöyle dediğini işittim: "Vicdansız seni! Nasıl bu kadar bütünlemen olabilir? Sadece resim ve spor dersinden bütünlemen yok, kesinlikle o derslerinin hocaları da notunu fazla vermişlerdir. Karneni aldığımda seni tanımıyorlardı bile. Beni seninle karıştırdılar ve enseme bir tokat patlatarak dışarı attılar. Bu başıma gelenler senin gibi tembel bir kardeşe sahip olmamın ödülüdür."

O sene Kerim, Rahim ve Fatıma, Rahman'ı yeniden derslerine çalışması ve kendi deyimleriyle bir araba dolusu bütünleme derslerini vermesi için çok çabaladılar; ancak tüm nasihatler bir kulağından girip diğer kulağından çıktı. Babam derslerimizi çok iyi biliyordu. Çocuklar babamızın yokluğunda kimsenin geride kalmasını istemiyordu. Ne var ki Rahman kitaplarının hiç birini açmamış, derken eylül ayı gelip çatmıştı. O, ne hangi ayda, hangi günde olduğumuzu, ne de imtihanların ne zaman başlayacağını sormuyordu. Herkesten daha çok sorumluluk hisseden Kerim, Rahman'ın yerine bütün derslerin imtihanına girmeye karar verdi; ancak kimsenin onun bu kararından haberi yoktu. Yalnızca kendisi ve Rahim biliyordu, ben de haberdar olmuştum. Bir defasında: "Onun yerine tokat yiyen biziz, zaten okulda hiç

1- Abadan'da meşhur bir dondurma dükkânının ismi.

gözükmediği için kimse onu tanımıyor, o halde hadi buyur imtihana.” dediğini duymuştum.

İmtihandan önceki gece Kerim ve Rahim Seyit Abbas’ın türbesine gidip Rahman’ın bütünlemeye kaldığı derslerinin sayısı kadar mum yaktılar. Ayrıca imtihanların sonuna kadar her gece yedi mum yakmayı adadılar. Her şey yolunda gidiyordu. Kerim her geldiğinde sevinçle “Çok güzel geçti.” diyordu. Rahman da geceleri yorgun argın fırından geliyor, çabucak uyuyor ve sabah erkenden tekrar fırına gidiyordu; adeta zaman kavramını unutmuştu.

Babamızın yokluğunda Rahman sorunların altında herkesten daha çok ezilmiş ve evin geçimiyle baş başa kalmıştı. Rahman, duygusal olarak babamıza çok bağlı olduğu için onun yokluğuna dayanamıyordu. Kerim ise, “Üstüne gitmeyin, bakalım ne zaman kendisini derslerine verecek, biz beyefendinin rahatsız olmasını istemiyoruz.” diyordu.

Coğrafya sınavına kadar her şey çok güzel gidiyordu. Kerim diyordu ki, “İmtihan salonunda bir sandalye üzerine oturmuş kâğıtların dağıtılmasını bekliyordum; derken uzaktan Rahman’ın geldiğini gördüm. Giriş kapısında adını sordular. Kendisini oturacağı yere yönelttiler. Okul müdürümüz Rahmeti Bey, karne alacağım zaman enseme bir tokat attığı için beni tanır gibi oldu. Rahmanla birlikte başıma dikildi ve Rahman’ın sandalyesinde benim oturduğumu gördü. Rahman’a, ‘Oğlum adın nedir?’ diye sordu. Rahman cevap vermedi. İkinci kez sordu. Öylece bakakaldı. Yine cevap vermedi. Sonra bana, ‘Peki, senin adın ne?’ diye sordu, ben de ‘Abdurrahman Abad.’ dedim. Hemen Rahman’ın kulağından tutup dışarı attı. Rahman’ın elini ayağını avlu ortasındaki demir çubuğa bağladılar. Hurma çubuğuyla eline ayağına vuruyorlardı. Rahmeti Bey ise yüksek sesle ‘Ey sahtekâr! Abdurrahman Abad’ın yerine imtihana girecektin öyle mi?’ diye bağırıyordu. Kolunu kaldırabildiği kadar kaldırıyordu ve Rahman’ın bedenine indiriyordu.”

O kadar sopa attıktan sonra Rahman'ı Milli Eğitim ve Öğretim'e teslim ettiler. Milli Eğitim ve Öğretim'in sorumlularından biri olan Gencei Bey bizim yakın akrabamızdı, ailesi de Kerim ve Rahman'ı iyi tanıyordu. Meseleyi anlamıştı; Kerim zeki ve dersine çalışan bir öğrenciydi. Rahman da geçim ehli biriydi. Rahman'ın yerine imtihana girme suçundan tutanak tutacağı yerde başka bir soy isimle sahte tutanak tuttu. Sonraları da olay unutulup gitti. O sene Rahman, Kerim'in çabalarıyla ortalamasını yükselterek kabul edildi, ancak bir sonraki sene yine yerinde saydı.

Kışın gelmesiyle birlikte babamız hastaneden taburcu edildi. Bir süre evde gözetim altında kaldı. Evin havası yeniden canlanmıştı. Bir süre biz anlatmış, o da dinlemişti. Bazen susuyordu. Dalıp dalıp gidiyor, bazen de gülüyordu. Bu kadarına da razıydık. Babamızın evde olması ve onu görmemiz yeterliydi. Gönlüm ayağa kalkmasını, cep kızının cebinden çerez almasını istiyordu. Yeniden çiçek bahçesinde dolaşmasını ve çiçekleri budamasını arzu ediyordum. Ne var ki ben, Ali ve Ahmet son defa pantolonunun cebini yırttığımız günden sonra babamız yıllarca ayağa kalkamadı. Birazcık iyileşip kendini toparladıktan sonra hastane çalışanlarıyla hemdem olduğu için hastaneden ayrılmadı. Hastane, iş yeri ve ikinci evi olmuştu. Hastane de ailesi olmuştu. Bazen sandalyesini hastanenin giriş kapısına bırakıyor ve çalışanlar için Hafız ve Mevlana'nın şiirlerini okuyor, bazen de hastane bahçesine ektiği gül ağaçlarını sulamakla meşgul oluyordu. Biz de hastanenin yanından her geçtiğimizde ona el sallıyorduk.

Babamız bir keresinde okul zamanı kimsenin çalışmasına gerek olmadığını, ancak yaz tatilinde kış harçlığını çıkartmak için herkesin istediği yerde çalışabileceğini söylemişti. Rahman, çarptırıldığı insaftan uzak cezalara rağmen dövüş horozu gibi olmuştu, herkesle güreşiyordu. Edebiyat ve şiir

dalında benzersiz bir kabiliyete sahipti. Liseyi bitirdikten sonra edebiyat bölümüne girdi. Modern şiir, klasik şiir ve gönlünün istediği her türden şiire aşınaydı. Güzel sesiyle mahalle ve akrabaların aradığı kişi olmuştu. Her saza eşlik ediyordu. Sesi o kadar yanıktı ki bazen matem merasimlerinde kendi yazdığı şiirleri okuyarak meclistikileri ağılatıyordu. Bazen de düzenlenen şenliklerde herkesi güldürüyordu. Asıl itibarıyla onda kendine has bir duygu vardı.

Aşura günlerinde sürekli bibinin evinde İmam Hüseyin'in mersiye meclisleri düzenlenirdi. Hatırlıyorum, Aşura gecelerinin birinde mersiye okuyacak kişi gecikmişti, halk onu bekliyordu. Bibi de ne yapacağını şaşırılmıştı. Mikrofon bir kenarda duruyordu. Birden Rahman mikrofonu eline alıp yanık sesiyle okumaya başladı:

“İbn-i Sa’d-ı melun, düşmüş halime,
Yezit gelip onu çıkartarak,
Oturtmuş kilime...”

Hararetle sine döven halk ise ona eşlik ediyordu. Rahman'ın bu yakıcı şiirinin kendine ait olduğunu kimse anlamamıştı. Meddah gelene kadar meclisi iyice ısıtmıştı, ancak Rahman'ın düzmece şiirini anlayan babam böyle bir mecliste okuduğu için ona kızmıştı.

Ailemizin yaşadığı onca çileli yılın ardından, Fatıma'nın düğünü evimizde büyük bir heyecan yarattı. Evimizin havası değişti ve Kerim'in sınıf arkadaşı Abdullah, ailemizin damadı oldu. Onlar evlenmeyene kadar Abdullah'ın kardeşim olduğunu hissediyordum; zira sürekli bizimle yaşıyor, gam ve mutluluğumuza ortak oluyordu. Düğün merasiminin sevinç dolu havası, ailemizin hüznünü alıp götürmüştü. Fatıma benden on yaş büyük olsa da bu evlilik benim için ondan ayrılma anlamına geliyordu. Onların evlenmesinden sonra bu ayrılık için bir çözüm bulmuştuk; ben, Ahmet ve Ali, okuldan sonra ablamın evine gidiyorduk. Ablam her za-

man olduğu gibi çay ve bisküvi ikramıyla yorgunluk ve yalnızlığımızı gideriyordu.

Hamit iki yaşındayken babam bebek arabası almıştı. Ailelerin nüfusu çok kalabalık olduğunda, ev dışına götürülmemesi için bazı anneler çocuklarını salıncağa bırakırlardı. Evde sürekli çocuğa bakacak birileri mutlaka olurdu; eğer birileri olmasa bile mahallede çocuğun yalnız kalmayacağı kadar teyzeler vardı. Çocuk büyüyüp yürümeye başladığı zaman artık ne komşuya, ne de bakıcıya ihtiyaç duyulmazdı.

O günlerde çocuk arabası modern eşyalardan sayılıyordu ve şimdi bu modern araç bizim evimizdeydi, üstelik hepimizin oyuncağı haline gelmişti. Bir gün Hamid'i çocuk arabasının içine koyup Ahmet ve Ali'yi de alarak dört kişi Fatıma ablamın evine gitmeye karar verdik. Okul elbisesini çıkartıp misafirlik elbiselerimizi giyerek çocuk arabasıyla yola düştük. Çocuk arabasını daha çok sürmek için yolumuzu değiştirerek hurmalığın uzun yoluna girdik. Çocuk arabasını sırasıyla sürüyorduk. Bazen arabanın içinde çocuk olduğunu unutup, arabayı sözde dördüncü viteste kullanıyorduk. Ahmet çocuk arabasını sürerken bir anda elleri sopalı, yalınayak hurmalık çocukları bize saldırdı. Ben ve Ali'yi arkadan tutup sertçe vurdular. Hem sopa atıyor hem de sopa yiyorduk; ancak onlar hem kendi muhitlerinde hem de daha güçlüydüler. Doğrusunu isterseniz gafil avlandığımız için daha çok sopa yiyen biz olduk. Kamyonun arkasında oturduğunu zanneden Ahmet kavganın farkında olmadan çocuk arabasını sürmeye devam ediyordu. Derken çocuklardan biri eline bir taş alarak Ahmed'in kafasını hedef aldı. Ahmet bir an bizim kana bulanmış olarak yere düştüğümüzü ve çocukların da kendisine doğru koştuklarını fark etti. Çocuklardan birkaçı Ahmed'in başına çullandı ve sonunda ayakkabı ve çantalarımızı hatıra olarak alıp gittiler. Ben dövüş filmi izlemiştim. Ancak bizim dövüş sahnemiz daha bir görülmeye

değerdi. O gün bir çocuğun nasıl yol eşkıyası olabileceğini gözlerimle gördüm. Küçük kervanımızın en değerli parçası olan küçük Hamid'in çocuk arabasını çalmışlardı. Onlardan biri Ahmed'in elindeki çocuk arabasını alıp kaçmıştı. Hamit arabanın içindeydi ve biz onca derbederliğimizle arabayı geri almak için koşmuştuk. Çok uzaklaşmamışlardı, onlara yetişmek üzereydik. Çok geçmeden Hamid'i bohça gibi yere atarak hafifleyen arabayla süratle kaçarak bizden uzaklaştılar. Onlar çocuk arabasını istiyorlardı, Hamit işlerine yaramıyordu. Hamid'i bıraktıkları için çok sevindik. Hamid'i kucaklayarak yırtık elbiselerimizle ve kanayan suratımızla ablam Fatıma'nın evine doğru koştuk. Fatıma ve Abdullah dördümüzü bu halde görünce dehşete kapıldılar. Abdullah bizi hastaneye yetiştirdi. Ahmed'in kafasına, benimse dudağıma dikiş atıldı. Ali'nin de üç tane dişi kırılmıştı. Elimizi yüzümüzü yıkadıktan sonra tekrar eve geldik.

Böyle acı bir hatıranın üzerimde bıraktığı olumsuz etkiyle yaşamımın bir diğer evresine geçtim.

İkinci Bölüm

Yeni Yetişme Dönemi

İlkokulun bitmesiyle yaşamın yeni bir dönemine başladım. Yavaş yavaş çocukluğuma elveda deyip bilmediğim bir döneme giriyordum. Anneler kız çocuklarının ruhi ve cismî değişimini herkesten önce hisseder ve görürler. Annem beni kadınlara has özelliklere aşına kılmak için bir an önce büyü-yüp gelişmem doğrultusunda çaba sarf ediyordu. Yaz mevsiminin uzun günlerinde iş ve meslek öğrenimiyle meşgul olmam için ısrar ediyordu.

Bundan dolayı ben ve Zeri, annemle birlikte Nağme Hanım'ın kuaförüne gittik. Nağme Hanım evinin odalarından birini kuaför salonu yapmıştı. Annem bizi Nağme Hanım'a teslim etti. Bundan sonra nene Bendendaz'a ihtiyaç duyulmayacak şekilde kuaförlük öğrenmemiz kararlaştırıldı. Nağme Hanım'ın yaz boyu günde iki saat olmak üzere haftada üç gün kuaförlüğün bütün inceliklerini öğretmesi gerekiyordu.

Ben ve Zeri'nin kuaförlük öğreniminin ilk günü başladı; ancak yepyeni bir dünyaya adım atan ben ve Zeri için şekil ve sözlerin tamamı ilginç ve çekiciydi. Nağme Hanım'ın kuaför salonunda herkesin bir işi vardı. Her çırak bir işle meşguldü; tıpkı her müşterinin kendini süslemekle meşgul olması gibi. Kimisi saçını boyatıyor, kimsisi de ördürüyordu.

Bazısı saçının kıvrıcığını açtırırken bazısı da kıvrır kıvrır yapıyordu. Kısaca Nağme Hanım'ın kuaför salonundan çirkin olarak değil, güzel ve memnun olarak dışarı çıkıyordu. Külahın içine bir mendil atıp tavşan çıkartan sihirbaz misali gibi; müşteriler bir renk ve görünümle içeriye giriyor, başka bir renk ve çehreyle dışarı çıkıyordu.

Çalışma saatinin bitimine yarım saat kala salonun kapısı hızlıca dövuıldı. Nağme Hanım korku ve sinirle yerinden fırladı. Benzi atmış bir vaziyette, "Neler oluyor! Buranın sahibi yok mu sanıyorsunuz?" diye çıkıştı.

Homurdanarak kapıyı açmak için dışarı gitti. Kapı açılır açılmaz Rahim, Rahman ve Muhammed'in feveranını işittim; Nağme Hanıma bağıyor, "Onca meslek dururken şimdi kuaförlüğün inceliklerini mi öğrenecek." diye çıkışıyorlardı.

Onların sesini duyduğumda tüylerim diken diken oldu. Ne olup bittiğini öğrenmek için koşar adım dışarı çıktım. Kardeşlerim bana da bağırdılar: "Kim sana buraya gelmeni söyledi?"

Zeri ile geldim diyecektim ama Rahim sözümü bitirme izin vermedi. "Zeri'nin sorumlusu başkasıdır, üstelik o bile geldiyse yanlış yapmış." dedi.

O an, tuhaf bir yere mi geldim diye düşündüm. Burası neresiydi ki kardeşlerimi sinirlendirmiş, üçünü birden Nağme Hanım'ın kapısına kadar getirmişti.

Bu düşüncelere dalmışken Zeri sertçe koluma vurdu. Artık gitme saatinin geldiğini anlamıştım. Nağme Hanım'ın tüm uğraşlarına rağmen bir şey öğrenmeden pılımızı pırtımızı toplayarak salondan dışarı çıktık.

Aman Allah'ım daha neler görecektim! Kardeşlerimin hepsi dışarıda bekliyorlardı. Ellerinde birer çubuk eksikti. Sanki büyük bir günah işlemiştim.

Ayağımı eve atar atmaz sesler yükseldi: "Söyle bakayım, orada on iki yaşında kaç kız vardı? Senin akranların orada mıydı?"

Zavallı annem beni kuaför salonuna götürmekle evde bir kavga çıkacağını tahmin etmemişti, öylece kardeşlerime bakakalmıştı. Bu yaptığıyla beni hünerli bir kadın yapacağını düşünen annem, benim tarafımı tuttu. "Kızın on parmağında on hüner olmalı, sonunda bir şeyler öğrenmeli ve komşuların işine de yaramalı." dedi.

Rahman, "Doğru, ancak önce senin, Turan teyzenin ve komşuların işiyle uğraşacağı yerde kendisiyle uğraşacak." dedi.

Rahim şaşırılmıştı, "Gözümüz aydın, yani nene Bende-ndaz'ın yerini alacak öyle mi?" diye ekledi.

Onca tartışmanın ardından benim başka yerde meslek öğrenmemi anneme kabul ettirdiler. Sonunda Dravansian Hanım'ın yanına gidip terzilik öğrenmem kararlaştırıldı.

Ertesi gün aramızda iki ev mesafeyle yine Zeri ile birlikte olacaktık. Zeri, kuaför salonuna gitmeye devam edecek ben de Dravansian Hanım'dan terzilik öğrenecektim.

Terziliğin kuaförlük kadar heyecanı ve yeniliği yoktu. Her saat değişik görünümleriyle müşteri gelip gitmiyordu.

Nağme Hanım'ın müşterileri genç ve güzeldi; hatta çirkin olsalar bile güzelleşiyorlardı. Dravansian Hanım'ın müşterileri içeriye girdikleri an yorgunluk veren, katı tutumlu orta yaştaki kadınlardı. Dravansian Hanım Ermeni lehçesiyle konuştuğu Farsça cümlelerle bize terziliği öğretmeye çalışıyordu. Ben ve diğer çıraklar bir masada oturuyorduk. Herkes bir şeyler söyleyerek kesip diyor, prova giyimini hazırlıyor ve durmadan yaptığı işi öven sözler sarfediyordu.

Bu meslek hayalimdeki bir meslek değildi. Burada olmaktan huzursuzluk duyuyordum. Huzursuzluğumu ve isteksizliğimi fark eden Dravansian Hanım beni çocuklarıyla

tanıştırdı. Henrik ve Heraçik adında elbiseleri ütülü ter-temiz ve bakımlı iki çocuğu vardı. Güzel görünümü olan Heraçik'in şekli şemali bize benziyordu; ancak ismi, şimdiye kadar aşına olduğum isimlerden farklıydı. Önceleri onların yabancı olduğunu düşünüyordum. Dil, din ve kültür açısından bizimle hiç ortak yönleri yoktu. Ancak farklı olmak her zaman çekicidir. Farklılıklar, zorunlu olarak ayrılık sebebi değildir ve çoğu zaman gelişim vesilesidir.

Aynı şehirde yaşıyorduk; ancak yaşam tarzımız farklıydı. Bizim evle Dravansian Hanım'ın evi yürüyerek gidilebilecek kadar yakındı. Herçik her türlü olanağa sahip olmasına rağmen matematik dersinden bütünlemeye kalmıştı ve bu, bizim yorucu bir iş olan terzilikten kaçmamız için iyi bir bahaneydi. Henrik ise sabahın erken vaktinde babasıyla dışarı çıkıyordu. Henrik ve babası marangozlukta üstatlılar.

Şimdi, artık Heraçik'i görme arzusuyla evlerine gidiyordum ve Dravansian Hanım kendine has sitiliyle hafif bir şeyler ikram ediyordu. Her gün çeşitli saatlerde tatlı ve güzel keklerle ve yeni koparılmış meyvelerle bize geliyor, şefkatli ve tatlı bakışıyla takılıyor, "Aman Allah'ım! Fosforunuz bitmiş, beyninize çok yüklenmeyin." diyerek Heraçik'le ikimizin yüzüne gülücükler hediye ediyordu.

Ben, sıkmadan ve fazla efor harcamadan matematiği anlayacağı bir şekilde Heraçik'e anlatıyordum. Hedef ve mesleğim öğrencilikten öğretmenliğe dönüşmüştü ve bu benim için son derece güzel bir fırsattı. Bununla birlikte annemin verdiği örnek kumaş parçalarını da terzi hanıma götürüyordum. Dravansian Hanım Heraçik'in dersi için çektiğim zahmeti telafi etmek için her gün terzilikte öğrenmem gerekenleri bana anlatıyor, beynimi baskı altında bıraktığı için sürekli özür diliyor ve daha fazla hırpalanmamam için şablonla kumaşı çizip kendi dikiyordu. Annem ise terzilikte ne kadar usta olduğumu söyleyerek durmadan beni teşvik

ediyordu. Anneme göre ben eski sitilde çocukların şortlarını dikmesini biliyorken şimdi Allah'ın izniyle ilerleme göstermiştim; zavallıcağız yaptıklarımın Dravansian Hanım'ın hüneri olduğunu bilmiyordu.

İlk günlerde annemin tavsiyesi gereği ne ikram ederlerse etsinler kabul etmemem gerekiyordu. Hatta su bile içmeyecektim; ağızım kuru işe gidecek kuru ağızla geri dönecektim. Bu doğrultudaki tavsiyeler çoktu ama Dravansian Hanım'ın saat onda yapıp getirdiği kahve beni tahrik ediyordu. Terzi hanım fincandaki kahve kalıntılarıyla Heraçık'ın falına bakıyor ve geleceğe dair güzel hikâyeler anlatarak güzel öngörülerde bulunuyordu. Sanki rüya görüyor gibiydik; ancak rüya değildi. Benim için oldukça heyecan verici ve gönül okşayıcıydı. Artık her gün fincan falı ve geleceğe dair tahminlerden oluşan ilginç hikâyeleri işitmek için dikim atölyesine gidiyordum. Çalışkan öğrenciler gibi Heraçık'ın kapısını çalıyor ve saatin on olmasını bekliyordum. Fincan falında sürekli söylenen sözleri ve yorumlanan şekilleri anlamaya başlamıştım. Örneğin kuş şekli, geleceğe dair güzel mesaj; taç şekli, yükselme ve makam; şelale mutluluk, servet ve başarı; cadde uzak yolculuk; çekiç musibet ve zorlu işler; balık rızık ve bolluk; hurma doğacak çocuğun habercisi, ayak-kabı ise istenmeyen uzak yolculuk anlamına geliyordu.

Öngörülerin bazıları tesadüfen doğru çıkıyordu, bazıları ise hiç de beklediğim gibi çıkmıyordu. Dravansian Hanım ağırlama esnasında zaman zaman birkaç dakika İncil ve Hz. İsa hakkında bir şeyler anlatıyor ve sorular soruyordu. Onlarda bir şeyler yemediğimi bildiği için bunun sebebinin öğrenmek istiyordu. Onun soruları bendeki öğrenme ateşini daha bir körüklüyordu. İlk günlerde terzi hanımın sorularına verecek cevabım yoktu.

"Niçin camiye giderken çarşaf giyiyoruz da evde örtünmüyoruz? Müslümanlar niçin alkolü necis biliyor, buna rağmen

bazıları niçin alkol kullanıyorlar? Hz. İsa çarmıha gerildi mi? İslam Peygamberi'nin geleceği haberi İncil'de verilmiş midir? Hz. İsa, bizim İmam-ı Asr'ımızla mı (Hz. Mehdi ile mi) gelecek?" Ve bunlara benzer yüzlerce soru...

Dravansian Hanım sorduğu sorularla kafamda soru işareti bırakmıştı. Onca soruları karşısında şöyle diyordum: Ben yalnızca beşinci sınıf düzeyinde matematik biliyorum. Bu soruları din âliminden sormanız gerekir.

Onun soruları beni bilgiye susatmıştı. Soruların cevaplarını bulmak ve aç ruhumu doyurmak için her gün camiye gidiyor, sorularımı soruyor ve aldığım cevaplarla terzilik öğrenmeye gidiyordum. Ne var ki sorularımı yanıtlayabilecek kitapların sayısı pek çok, aksine bir çocuğun onca sorularını sabırla cevaplayacak kimselerin sayısı pek azdı. Elbette benim sorularım zor ve anlaşılmaz değildi. Dravansian Hanım'ın yanında Hasılî Hanım⁽¹⁾ vardı. Ben Dravansian Hanım'ın sorularından Hasılî Hanım'ın verdiği cevaplara sığınyordum. Hasılî Hanım, sokak başındaki camide Mehdiyi Mev'ud Çocuk Kreşi'nin Kur'an öğretmeni idi. Gerçekte mütedeyyin, mümin ve ahlaklı bir hanım olan Hasılî Hanım, Dravansian Hanım'la tartışıyor, ben ve Heraçık bu tartışmaya tanıklık ediyorduk. Bu tartışmalardan benim anladığım şuydu: Her ikisi de aynı yoldaydı ve o yol dindarlıktı; din ise kemale ermenin dışında bir şey değildi. Sanki hepimiz bir trene binmiştik; ancak onlar bir önceki istasyonda inmişlerdi, biz ise son istasyona gelmiştik.

Yazları camide Kur'an dersleri veren Hasılî Hanım, kız okulunun sekreteriydi. Benim Heraçık'e matematik dersi verdiğimi öğrendiği zaman çok sevindi; ancak benim dinî sorularımı yanıtlamadan önce şöyle diyordu: "Önce soruyu düzeltip

1- Milli Eğitim'den emekli fen bilimleri öğretmeni olup halihazırda Şiraz'dadır.

netleştirmek gerekir, zira soruyu anlamak cevabın yarısıdır. Sakın korkma. İslam dini kâmil bir dindir ve her sorunun cevabını verebilir; ancak İslam ve Hıristiyanlık dininin kemal ölçüsü biz Müslüman ve Ermenilerin davranışlarıyla ölçülmemelidir. Sizin diktiğiniz elbise yalnızca sizin bilgi, ilim, kavrayış ve hünerinizin göstergesidir. Buna rağmen terziliğe dair her şey hakkında yargıda bulunmanın ölçüsü olamaz.”

Bendeki derin anlama altyapısının oluşması için güzel bir fırsat olduğunu düşünen Hasılî Hanım, Dravansian Hanım'ın isteği üzere kilisede Hıristiyanların dua merasimine katılmamız için babamdan izin istedi. Dua her zaman güzeldir. Hangi dilde olursa olsun insanın Allah ile irtibatının en güzel yansımasıdır. Babamdan izin aldıktan sonra kiliseye gittik. Ben yalnızca cami ve Seyit Abbas'ın türbesinde yakılan mumlara aşına olmakla birlikte kiliseyi de sevmiştim. Kilisede dua ettim. Duanın başka bir şeklini görmenin benim için özel bir çekiciliği oldu. Kilisede de mum yaktık. Hıristiyanların merasimi kendilerine has adapla başladı.

Birkaç gün sonra Dravansian Hanım ve kızı bizimle camiye geldiler, bu kez de başka bir adapla aynı Allah'a ibadet ettik. Onlar adabın öğretilmesinde ısrar ederken biz, adabın telkininde ısrar ediyorduk. Hasılî Hanım şöyle diyordu: “Dinin treni ileri doğru hareket halinde olup geriye dönmez. Din, insanları kurtarmak, nasıl yaşanılacağıнын yol ve yöntemini göstermek için gönderilmiştir. Her din, başka bir dinin arkasından ve zamanının insanlarının bilinç ve şuuru ölçüsünde o zamanın insanları için gelmiştir. Hangi trenin geriye döndüğünü ve hangi vagonun diğer vagonlardan ayrıldığını gördünüz.

Sonunda 1974 yılının yaz mevsimindeki terzilik öğrenimi veya dinî konular üzerine tartışmalar son buldu, Heraçık de on yedi matematik notuyla kabul edildi. Dravansian Hanım'ın terzi dükkânı benim için din ve marifet dünyasına

açılan ilk kapı oldu. Hasılı Hanım'a daha çok yaklaştım. Bizim dostluğumuz "İslam Mektebi" ve Soru Sorma Tekniği ve Soruları Yanıtlama" dergisine abone olmakla sonuçlandı.

Zeri de Nağme Hanım'ım ekmek teknesi kuaför salonunun tadı tuzu olan müşterilerin ilginç kıssalarıyla birlikte kuaförlüğü bitirdi. Ben de geri kalmamak için Zeri'ye kahve falının şaşırtıcılıklarından bahsettim.

Zeri'nin âşık maşuk kıssalarının yanında benim kahve falıyla öngörülerim bizim için iyi bir eğlence olmuştu. Ben her ne kadar dış görünüşümü süsleme ve son model elbise dikmesini öğrenmiş olsam da içsel olarak çok dağınaktım. Çünkü olup biten şeyler bedensel olarak gelişim dönemleri ve buluş çağımıyla aynı zamanda gerçekleşmişti ve ben yeni bir şeyin keşfine ulaşmıştım. Bende Zeri'nin kesinlikle aşına olmadığı bir şeyler ortaya çıkmıştı. Zeri sürekli bademsi ve fındıksı gözlerden, gonca ve kaytan dudaklardan, yenilerde moda olan saç örme modellerinden, modası geçmiş saç biçimlerinden, hangi tipin hangi tür modelle uyduğundan ve nasıl seçkin bir kız olunabileceğinden söz ediyordu. Ben ise Zeri'nin görmediği ama var olan şeylerden konuşmak istiyordum. Fikirsel açıdan Zeri ile ben yavaş yavaş birbirimizden uzaklaşmaya başlamış, Zeri'den ayrılma hissi beni suskunluğa zorlamıştı.

Ben ve Zeri'nin ruhunda, ahlakında ve davranışlarında oluşan farklılıklar bizzat içinde yer aldığımız iki farklı ortamın ürünüydü. Yeni ortam beni düşünmeye, Zeri'yi de göz, kaş, moda ve şık kız olma vadisine sürüklemişti.

1974 yılının Eylül ayı, öğrenim sezonuyla birlikte okul, ödev, öğretmen ve kitap döneminin tekrar başlamasıyla ben de yeni bir öğrenim dönemi ve ortaokulun birinci sınıfına başlamış oldum. Zeri o yıl okul elbisesini benim dikmem için ısrar etti; ancak ben babam ve kardeşlerimin pijamalarını dizecek kadar terzilik öğrenmiştim.

O sene kitap ve kıssaya olan alakam, beni okulun duvar gazeteleri sorumlusu yaptı. Fıkra ve bulmaca bölümü için Zeri ve Mehnaz'dan yardım alıyordum. Resim ve tasarım işlerini de sınıf arkadaşlarımdan yardımıyla yapıyordum; ancak gazete konularını okunaklı olarak geceleri yazıyordum. Konuların bazılarını Hasılî Hanım'dan alıyordum, okul müdürü ise buna itiraz ediyordu. Müdüre Hanım şöyle diyordu: "Yalnızca öğrenciler ve okul içindeki olaylar hakkında yazınız."

Ne var ki Hasılî Hanım çocukların tanıdığı bir isim olması hasebiyle benim için güzel bir ipucuydu ve onun sözleri herkesin söylediği cinsten değildi. Dinî meseleler hakkındaki çeşitli konuları mülayim üslubuyla sevgi dolu ve bir buket gül şeklinde takdim eden Hasılî Hanım bizim duvar gazetemize katılmıştı. Hasılî Hanım kelimenin tam anlamıyla bir öğretmendi. O, sadece duvar gazetesinde değil, çocukların ruhunda bile yer edinmişti. Hasılî Hanım elimizden tutmuş ve adım adım bize heyecana dayalı, bağnazlık içeren bir din ile değil, mantık ve şuur diniyle aşına ediyordu. Aşçılık, çiçek yapımı, terzilik, gazetecilik, konuşma sanatı gibi teknik dersleri de resmî olarak müfredatımıza eklendi. Bu dersler genellikle perşembe günleri yapılıyordu. Çocuklar resmileşen bu derslerle kabiliyetlerini arttırıyorlardı. Bu programlarla okulun haşin ve kuru yüzü sevimli bir yüze dönüşmüştü.

Ders dönemi sonu karnemi aldıktan sonra Dravansiyan Hanım'ın gelişmiş dikiş nakış kurslarına katılmaya karar verdim; ama maalesef Heraçik'in matematik bütünlemesi yoktu ve tek bir imtihanla geçmişti. Bense başka bir şeyi öğrenme peşindeydim. Böyle olunca annem haklı olarak, altı pileli ceket ve etekle birlikte beyaz ve mavi damalı bluzdan oluşan okul elbisemi kendim dikmemi bekliyordu. En azından bunlardan birinin dikilmesini öğrenmeliydim.

Zeri de Nağme Hanım'ın öğrencisi unvanında her gün kuafor salonuna gidiyor, ücret alıyor ve mahalleli nene Benden-daz yerine Zeri Hanım diyordu.

Birkaç okul öğrencisiyle duvar gazetesi grubunu oluşturmuştuk. Kısa sürede başka bir grup daha bize katılmıştı. Haftada iki gün Mehdi Camisi'nde Kur'an dersi veren Hasılî Hanım'ın sınıfına gidiyorduk. Ne var ki hepimiz bir grup değildik; bazıları tecvit, bazıları düz okuma, bazıları tefsir, bazıları da ahkâm dersine katılıyordu. Hepimiz gül desenli rengârenk çarşaflar giyiyorduk. Sadece Hasılî Hanım'ın çarşafı karaydı. Caminin hizmetçisi Meşhedi Recep ihtiyar ve ahlaklı biriydi, fakat zaman zaman kızlar yüksek sesle gülüp çarşaflarını acemice giydikleri zaman homurdanıyor, "Kızlar utanın, burası Allah'ın evidir." diyor, ancak hiç kimse ve hiçbir sebeple bu sınıflara katılmaktan men edilmiyordu.

1976 yılının Eylül ayında bir kez daha öğretmen, ödev ve kitapların eşliğinde öğrenim dönemi başladı. Ortaokulun üçüncü senesi öğrenciliğimin en güzel yıllarından biriydi. İlkokul havasından yeni ayrılan çocukları henüz çocuk biliyor, yer ile gök arasında asılı berzah gibi kendi kabuğuna çekilmiş ikinci sınıflar arasında seviniyor ve bilgelik taşıyorduk. Beden öğretmeni kendimize olan güveni ve cesareti arttırmıştı.

Arzu ve hedefim büyüktü. Her şeyi kitapta görüyordum. Çocukların bilgi ve kültürlerinin artmasını istiyordum. Her şeyin bilgi eksikliği ve cahillikten kaynaklandığını hissediyordum. Aklıma okulda bir kütüphane kurma fikri geldi. Çocukların yardımıyla okul kütüphanesini oluşturduk. Konusuna, içeriğine ve başlığına bakmaksızın herkesin elindeki kitapları topladık. Artık komşular ve mahalle sakinleri bizi görünce ya yeni kitapları soruyor ya da ellerindeki eski kitapları veriyorlardı. Kitapların tamamını numaralandırıp raflara diziyordum. Yeni ve büyük ciltli kitapları üst raflara, eski

ve ince ciltli kitapları aşağı raflara yerleştiriyordum. Kütüphanecilik konusunda uzman olmuştum. Kitapların tamamını kucağıma alıp öpmek istiyordum. Kitaplıkta her türlü kitap bulunuyordu. İki nüshadan fazla olan bazı kitapları okulumuzun dinî ve mezhebî kitaplarla aşına olması için Hasılî Hanım'ın yardımıyla Mehdiy-i Mev'ud kütüphanesinin kitaplarıyla değiştiriyorduk. Okulumuzda ilk defa mezhebî kitaplardan söz etmeye cüret eden ben olmuştum. Tek yar ve yardımcım Hasılî Hanım'dı. Her fırsatta bizi teşvik edip savunuyordu. Elbette camiye ilk defa dinî olmayan kitapların girdiğini söylemeliyim. Okulumuzun kitapları caminin işine yaramıyordu; ancak dinî kitapların okula girmesinin tek yolu da buydu. Caminin ve kütüphanelerin kitaplarını okuyanların sayısı günden güne artıyordu. Oldukça meşgul ve doluyduk.

Okulumuzun danışman öğretmeni ilim ve hikâye kitaplarının çocuklar için daha faydalı olduğunu iddia ediyordu. Çok geçmeden danışman öğretmenle bizim aramızda tartışma başladı. O, bana bozguncu gözüyle bakıyor, sürekli dinî hikâyeler içeren kitapları kaldırmamızı istiyordu. Bu tür kitapların, çocukların ilerlemesinin önünü tıkayacağını söylüyordu. Ancak o söylendikçe ben daha kararlı oluyor ve çocukları dinî kitapları okumaya teşvik ediyordum. İnsafli olmak gerekirse çocukların da bu tür kitaplara olan eğilimleri çoktu. Bir gün Hasılî Hanım'dan daha çok hikâye kitapları vermesini istedim, ne var ki o, birkaç tane Kur'an kitabı verdi. İlk defa kütüphaneye Kur'an götürüyordum. Hasılî Hanım Kur'an'ın kıssalarla dolu olduğunu söylüyordu. Hasılî Hanım'a ilmî kitaplar da istediğimi söyledim. Yine birkaç cilt Kur'an vererek şöyle dedi: "Bu kitap, ilim hazinesinin kilidi ve ilim öğrenmenin en emin yolu ve yöntemidir."

Hasılî Hanım'ın verdiği birkaç cilt Kur'an'ı danışman öğretmene verdiğim zaman neredeyse nefesi kesilecek kadar rahatsız oldu. Kur'an'a karşı değildi, ne var ki ona Kur'an'ın

dine ait olduğunu, dersten, yaşamdan ve kıssalardan ayrı olduğunu öğretmişlerdi. Bana şöyle dedi: "Kızım her kitabın, her elbisenin ve her sözün kendine has yeri vardır. Örneğin, ayakkabının yeri ayakkabılık, kitabın yeri kütüphane, elbisenin yeri elbise dolabıdır. Kur'an'ın yeri cami, caminin elbisesi çarşıdır. İbadetin ve namazın yeri camidir, ancak burası okuldur; okulda Kur'an okur, çarşaf giyer ve namaz kılsak, o halde camide ne yapacağız?"

Benimle danışman öğretmen arasındaki anlaşmazlıklar büyüdü. O, okulda Kur'an olmasını istemiyordu. Ben ise kesinlikle Kur'an'ın kütüphaneden kaldırılmasını istemiyordum. Sonunda o, Kur'an'ın kütüphane rafına konulmasına engel oldu. Kütüphane sorumluluğunu yavaşça benden alarak okul müdürünün kızına devrettiler. Böylelikle beni çok rahatsız etmişlerdi; ancak bu sayede sıçrama ve uçmanın sırrını öğrenmiştim. En iyi dost olarak kitabı bulmuştum. Kitap içindeki insanlar da kitabın dışındaki insanlar gibi rengârenk ve sevimliydi. Kitap çalar saat misali benim uyanışıma vesile oldu. Ortaokul üçüncü sınıfın sonunda adı kitap olan her şeyi süratle okuyor, çiğniyor ve yutuyordum. Zeri'yle kitap okuma yarışması düzenledik. Dinî, gayri dinî, şiir, edebî ve bilimsel kitapların mütalaası bizim için çok güzel vakit geçirme vesilesiydi.

Yaz aylarında herkes guguklu saat gibi kendi programını bilmelidir. Asıl itibarıyla yüz metre karelik bir evde on, on iki çocuğun karnını doyurmanın hesabı kitabı olması gerekir. İki günde bir annemin oklavası, tahtası ve tandırı orta yerdedi. Annem hüner ve maharetlerin hepsini biliyordu. Ekmeğin kokusuyla odun ve tandırın dumanını gözlerime sürüyor, avludaki horozumuzun "ü ürü üü" sesiyle örtümde yuvarlanıyordum. Güneş duvarı aşmış, pencereden odaya girdiği zaman annem söylenmeye başlıyor, "Kızım, öğlene kadar uyumanın ne anlamı var?" diyordu.

Babam da annemin sözünü desteklemek için erkek kardeşlerime şöyle diyordu: "Yorgan arasında güneşe çarpılan erkek tembel ve utanmaz olur."

Her kes bir işle uğraşıyordu ve alışıla geldiği gibi annemin yanında ya hamur yoğuruyor ya da ekmek açıyordum. Öğlenleri yemekten sonra sofrta toplanıp da güneş tepeye çıkınca babam hiçbir itiraz kabul etmeksizin bizi sıraya sokarak başımızın altına yastıklarımızı koyar öğle uykusuna yatırırđı. Uykumun kaçmaması için sürekli gözlerimle güreşiyordum. Hepimizden çok daha yorgun olan babam herkesten önce uyurdu. Babamızın horlama sesini iştir iştir birer birer kalkarak işimize bakardık. Bizim gibi uyanıklık yapan Zeri ve Mehnaz'la bir araya gelip turunç ağıcının altına giderek ellerimizdeki çubukla peygamber çekirgesi avlardık. Bunca yaramazlıkların yanında cami programımız aksamazdı.

O sene Hasılı Hanım Kur'an'ın eşliğinde bize Arapça dersi veriyor ve öğrendiğimiz her kelimeyi camiye gele-meyen arkadaşlarımıza öğretmemizi şart koşuyordu. Hasılı Hanım Arapçayı bizim için kolaylaştırmak için şiir kalıbında öğretiyordu.

Bu şiirler vesilesiyle Mehnaz ve Rukayye'de camiye gelmeye başladı.

Okul bitince babam şöyle derdi: "Defterlerinizdeki yazılmamış boş sayfaları çabucak ayırın. Uyuduğunuz zaman şeytan gelir ve boş sayfaları karalar."

Ne kadar da güzeldi, babamızın her dediğine inanırdık ve şeytan gelmeden önce defterlerimizdeki boş sayfaları ayırırdık. Babam ayırdığımız boş sayfaları dikerdi, ben de dikilerek defter haline getirilmiş sayfaları ya bir sonraki yıl için saklar ya da yazın çok sevdiğim Hz. Yunus, Hz. İbrahim ve Hz. Meryem gibi Kur'an'da geçen kıssaları okunaklı olarak bu defterlere yazarak arkadaşlarıma dağıtırdım.

Üçüncü Bölüm

İnkılâp

1977 yılı sonbaharında yeniden okul, öğretmen ve ödev sezonu başladı; ama yeni bir öğretim sezonu. Yine sınıf birincisi olmuştum. Lise birinci sınıfta olmama rağmen sanki dağın tepesinden dağın eteklerine atılmış gibiydim.

Her yeni öğrenim sezonunun ilk yıl olduğu gibi başlamasının mantıksız gidişatını hiç sevmiyordum. Bu konu benim kişiliğimi ve özgüvenimi alt üst ediyordu. İlkokul beşinci sınıfa geçtiğim zaman henüz buluş çağına yeni girmişken birden bire ortaokul birinci sınıfa atlatıldım. Ortaokul üçüncü sınıfa gelinceye kadar ne çabalar harcadım, Allah bilir. Şimdi lise birinci sınıfa atlatılmıştım; Dr. Musaddık Lisesi.

O sene lise forması sürme rengindeydi ve zorunlu olarak dizin bir karış yukarısında olması gerekiyordu. Bununla birlikte çorap ve kuşak beyaz, ayakkabı ise siyahtı. Lisenin alanı Şehzad Ortaokulu'nun dört katıydı. Dr. Musaddık Lisesi, Abadan'ın en büyük kız lisesiydi. O sene, geçen yıllardan tamamen farklıydı; Zeri onca yaramazlığına rağmen on dokuzun üstünde not ortalamasıyla işçilerin yerleşim bölgesindeki Firdevsî okulunun genel bölümüne kabul edilmişti. Zeri her açıdan kabiliyetliydi; ancak kabiliyetini ifade edecek dilden yoksundu.

Dr. Musaddık Lisesinin diğer liselerden farkı yalnızca büyük bir alana sahip olması değil, bir önceki öğrenim döneminde geçemeyen on, on bir dersi birlikte okuyan cüsseli ve dili uzun kız öğrencilerin yer alması da bu lisenin diğer farklılıklarından biriydi. Her ne kadar bu kızlarla öğrenim açısından üç yıl farkımız olsa da, bize birinci sınıflar, onlara on ikinci sınıflar diyorlardı. Onlarla aramızdaki yaş farkı, korkunun yanında saygılı davranmayı gerektiriyordu. Bu kızların çoğunluğu zorla diploma almak isteyen ve her iki yılda bir sınıf geçen kızlardı. Ayaklar altında ezilmekten korkan cüceler gibi onların arasında yer edindik. Okulun arka bahçesinde, yüksek sınıflar arasında ve eski öğrencilerin yanında okul müdürünün gözleri önünde bize devrecilik yapıyorlardı. Müdür ve disiplin öğretmeni onlardan çekinir gibi yürüyordu. Öğretmenler iki ayrı okul alanına dağıtılmıştı. Sadece edebiyat ve dikte öğretmeni Yusufi Bey her iki alana da gidip geliyor ve sürekli onlarla kavga ediyorlardı. Kızların arasından geçerek odasına gideceği zaman ayakları birbirine dolanıyordu. Yusufi Bey'in davranışlarıyla el hareketlerini birbirine uyuşturamıyordum. En çok sevdiğim ders edebiyat ve dikte dersi idi. Bu derslerde zaman ve mekândan tamamen uzaklaşıyordum. Şehrzad Ortaokulu'nun tam tersine, burada büyük bir kütüphane vardı, ancak kütüphanesi eski öğretim sistemi avlusundaydı. Yavaş yavaş ayağım kütüphaneye alıştı ve orası uğrak yerim oldu. Okunaklı bir yazıyla kütüphanedeki kitapların fihristini yeniden yazdım, eskimiş numaraları yeniledim ve ciltleri eskimiş kitapların ciltlerini onardım. Bu yaptıklarımla kütüphanedeki yerimi daha bir pekiştirdim.

Dikte dersimizin olduğu bir günün sabahı öğretmeni-miz Yusufi Bey sıradan konuların dışında bir mevzu seçti. O günün dikte konusu "Eğer benim yerimde olsaydınız" olarak belirlendi.

Ne kadar da zor! Kendime: "Nasıl Yusufî Bey'in yerine kendimizi koyabiliriz ki?" diye soruyordum. "Ahlak veya davranış ya da dış görünüş olarak nasıl kendimizi Yusufî Bey'in yerine koyabilirdik!"

İlk defa dikte dersinde sürekli tekrarlanan konuların dışında yeni bir konuyla karşılaştım ve artık kendim değil, Yusufî Bey'dim. Edebiyat ve dikte öğretmeni olmaktan dolayı mutluydum; ancak kendimi ahlakıyla dış görünüşü birbirine karışmış ve asabi birinin yerine koymam oldukça zordu. Sınıfın hepsine bu konuyu vermişti. Öğrencilerin tamamının Yusufî Bey olmanın tecrübesini yazması gerekiyordu. Çok zor ve yazılamayacak gibi görünüyordu; ancak niçin öyle olsun ki; olayın güzel tarafını görüp iyimser olmayı denemeliydim.

İsmim yoklama defterinin ilk sırasındaydı ve Yusufî Bey'in benim ismime takılıp kalacağını biliyordum. Heyecan ve incelik dolu bir dille çirkinliklerini ve asık suratlılığını edebî bir üslupla; ama başka bir erkeklik kalıbında gösterdim. Bu dikte ömrümde yazdığım en zor ve en şirin dikteydi. Kendimi sevimsiz bir öğretmenin kalıbına sokmak epeyce vaktimi almıştı. Diktemi okuduğumda birdenbire alışlagelmişin dışında bir sesle irkildim Öğretmen bana "Dikte defterini getir bakayım!" diye bağırdı.

Babam sürekli rafinerinin bir yüzü yazılmış diğer yüzü boş kâğıtlarından getiriyor ve yorgan iğnesiyle dikerek ev giderine katkı olsun diye defter yapıyordu. Benim dikte defterlerim bu defterlerdi. Çok güzel kapladığım defterimi öğretmenin gözü önüne koydum. Defterden bir şey okumaksızın "Bu defterlerden kaç kişide var?" diye sordu.

Birkaç kişi defterlerini alıp öğretmene gösterdi. Öğretmen defterlerin tamamını param parça ederek çöp kutusuna attı ve yüksek sesle şöyle söyledi: "Belli ki hepinizin başı ayrı bir ahırda; yukarıdan aşağıya kadar elleriniz birbirinizin cebinde hırsızlık yapıyorsunuz!"

Bedeninin kanlarının tamamı boyun damarlarında toplanmıştı. Tam tersine, bizim de yüzümüzün rengi atmıştı ve hepimiz hırsızlıkla suçlanmıştık. Birbirimize bön bön bakalmıştık.

Öğretmen yüksek sesle şöyle söyledi: "Ben on sekiz saatlik çalışmayla sizleri doğru yola yönlendiremezsem, yapılan bu hırsızlıkta babanıza ortak olmuşum demektir!"

Hırsız kelimesini duyar duymaz babamın vakarlı ve edepli görünümünü gözlerimin önüne geldi. Babamın işçi olduğu doğruydu; ama büyük bir insandır ve bedeni benzin koksa da ruhundan marifet kokusu yükseliyor diye feryat etmek istedim. Babamın arkadaşlarını ve öpülesi nasırlı ellerini özlemiştim. Babamın şöyle dediği aklıma geldi: "Biz, bisikletimizi çalan kimsenin ayağı altında görsek bile bu bisiklet bizim demeye utanacak kadar hayâlı ve vakarlı insanlarız!" Babam sürekli nergis çiçeklerini düşünürdü; elleri yeşilliklerle, gönlü ise güllerin baharıyla uğraşmaktan ötürü mutluydu.

Yusufî Bey şöyle diyordu:

"Ben ortalıkta olmasam ve okulun hademesini benim yerime getirirler doğru bir iş yapmışlardır. Yoksulluk entelektüel⁽¹⁾ tabakası için kabul edilebilir olduğu zaman yoksulluktan kaçınmanın yolu tıpkı bu defterler gibi, söküğü yamamak olacaktır ki işte o zaman burjuva⁽²⁾ sınıfı doğacaktır. Bana verilen ücret hırsızlık parasıdır, ne var ki işçi sınıfının ayaklanması gerekir. Şimdiye kadar size söylediklerimin tamamı batıldan başka bir şey değildi!"

1- Özgürlük, insan hakları ve kadın erkek eşitliğine inanan bir çeşit aydın düşünen insan tipi olup yirminci yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır.

2- Fransa'da söz konusu edilen siyasi hukuka sahip orta tabaka sınıfıdır.

Öğretmen bizi sınıfın bir köşesinde tek ayak üstünde bekletmiş ve şimdiye kadar duymadığımız kelimeleri kullanmıştı. Entelektüeller, Burjuvalar ve Feodalistler⁽¹⁾ tabakası. Bu kelimeleri doğru dürüst telaffuz bile edemiyordum. Bizler sanki yıllar yılı Yusufi Bey'in gönlünde ağırlık yapan dertlerinin boşaltılmasına bahane olmuştuk. Sözlerinin ne anlama geldiğini anlamıyorduk, üstelik kendimi bu saçma sapan sözlere layık görmüyordum. Bizler vakar ve izzetlerine düşkün işçilerdik.

Yusufi Bey sözlerine şöyle devam etti: "Sizin babalarınız (Şah'ın resmini göstererek) bu adamın Abadan'a gelip Night Kulüp'te⁽²⁾ kışlık ve yazlık içki âlemi düzenlemesinin ve Kayık Kulübü⁽³⁾, Golf Kulübü ve Binicilik Kulübünde alabildiğince eğlenip Bilardo Kulübünde⁽⁴⁾ kumar oynamasının alt yapısını oluşturuyorlar. Babalarınızın bunlar için bu kulüplerden, sinemalardan ve kumarhanelerden kaç tane yaptığını sayınız. Bu kulüpler ve kumarhaneler sadece bu harap şehirdedir ve Taç Sineması bir gün bile Amerika ve Avrupa filmlerini göstermekten geri durmuyor.

Yusufi Bey babalarımızın yüzlerce, binlerce evi ısıttıklarını niçin görmüyordu? Bu çaba ve gayretler sonucu sofraya

1- Efendilerin kölelere hâkim olmasına denir. Bu tür hükümet sisteminde ayrıcalıkların tamamı efendilerin elinde olup kölelerin hiçbir hakkı yoktur.

2- Gece Kulüpleri.

3- İngilizler Abadan'a yerleştiği ilk yıllardan itibaren Petrol Şirketi Kayık Kulübü kurdular ve hicri-şemsi 1340 yılına kadar İran şehirlerinde yalnızca Abadan'da Kayık Kulübü vardı. Bu kulüpte her türlü kayık vardı ve genellikle öğleden sonra petrol şirketi çalışanları aileleriyle birlikte Kayık Kulübü'ne gelerek vakitlerinin bir kısmını burada geçiriyorlardı.

4- Abadan, İran'da bilardo salonunun resmi olarak yasalaştığı ve yaygınlaştığı ilk şehirdir.

başına ekmek geldiğini niçin anlamıyordu? Petrol de milli servetimiz değil miydi? O halde bu ağır işçilik de milli sermayeydi. Bu dedikoduları işitmek sinirimi bozuyordu. Elimden bir şey gelmiyordu, sadece oturup ağlıyordum.

Ders saatinin sonuna kadar duvara asılmış oyuncaklar gibi bir köşede durmuş ve öğretmenin tuhaf sözlerini dinlemiştik.

Teneffüs zilinin çalmasıyla öğretmenin içinde biriktirdiği kinlerin dışa vurulduğu söylev de sona erdi; ancak mırıldanma sesleri yükselmişti. Çocukların bakışlarıyla fırlattıkları oklar beni hedef almıştı.

Hiç kimse diktesini okumadı, herkes dışarı çıktı. Dersin bitmesiyle Entelektüel, Burjuvazi, Feodalite, Batıl vs. gibi kelimelerinin anlamlarını araştırmak için kütüphaneye gittim. Artık dost olduğumuz eski eğitim sistemindeki büyük cüsseli ve cesaretli öğrenciler intikamımızı almak için bize söz verdiler; ne var ki öğretmen korkusundan bu kızların birine bile bakmadan başını öne eğip hızlı adımlarla yürümeye başladı. Yusufî'nin hızlı adımlarının önünü yerdeki kâğıt paranın dışında bir şey yavaşlatamazdı.

Çocuklar görünmeyecek kadar ince bir iple bağladıkları beş tümenlik kâğıt parayı yere atmışlardı. Bu olayın öcünü almaya kararlıydılar. Çocukların yaramazlıkları konusunda hiçbir fikri olmayan Yusufî Bey yerdeki parayı almak için eğildiğinde çocuklar çabucak paranın ipini çekip onu rezil ettiler. Yusufî Bey çocukların kendisiyle dalga geçtiklerini anlayınca beş tümen için haysiyetinin düşmesinden dolayı son derece sinirlendi ve bu olay onun öğrencilerin her birine karşı zor kullanmasının başlangıcı oldu. Adımlarını yere daha bir sert vurup hızlandı. Bir sonraki derste karşılaştığı olay hakkındaki hislerini şöyle dile getirdi: "Beş tümenlik kâğıt para için yere eğilen bir öğretmen, mezarlığın bir köşesine gidip, ölü yakınları için Yasin okuyup dilencilik yapmalıdır!"

Bir sonraki gün babalarımızın hakaret kabul ettiğimiz sözlere itiraz etmek için okula gelmeleri kararlaştırıldı. Yakıştırmalar babam için kabul edilemeyecek bir şeydi. Kendisinin doğruluğunu ve paklığını savunmak için eline bir tomar müsvedde kâğıt almıştı. Sandalyede sanki Milli Eğitim Bakanı'nın önündeymiş gibi oturuyordu. Çok heyecanlanmışım. Böyle bir konumda müdür hanımın hiçbir şey söylemeden bön bön oturması beni daha da cesaretlendiriyordu. O gün, hayallerimdeki adil dünyaya ilk adım attığım gündü. Elle yapılan o defterler benim için itiraz etme kalesine giriş parolası olmuştu. Babamın mazlumluğunu, paklığını ve sadeliğini savunmak istiyordum. Sesim kulaklarımı çınlattı. Sesimin yüksekliği çocukları müdür odasının arkasına çekmişti. Birden bire onların örgütlenmeksizin toplanıp duvarın arkasından slogan attıklarını fark ettim. Bu sesler onları sarsmış ve uyandırmıştı. Sloganlar çok kuvvetli olmasa da içsel uyanışın inkılâbıydı. Oluşan ortam beni daha çok heyecanlandırdı. Babamın memnuniyet ve teşekkür dolu bakışını gördüğüm zaman enerjim daha da arttı. Okul Müdürü Sübhani Hanım olayı sonlandırmak için hepimizden özür diledi ve onca özür, temenna ve çay ikramından sonra meselenin güzellikle kapanması için şöyle konuştu: "Yusufi Bey komünisttir ve emekçi taraftardır; ancak demek istediğini kötü ifade etmiş ve birazcık da yanlış yapmış. Ben onu yola getiririm."

Daha sonraları Yusufi Bey'in emniyet ve istihbarat kuruluşunun (SAVAK) yetkin bir elemanı olup bizim ağzımızdan laf almak istediğini anladık. Bu şahıs inkılâbın ilk yıllarında gözden uzaklaşarak kayıplara karıştı.

Bu itiraz ve kargaşaların hemen ardından okuldan kaçanların ve öğretmenlerle dalga geçenlerin sayısı arttı.

Okulun karışık ortamının kontrolü böbürlü tavırlar takınan müdür hanımın elinden çıkmıştı. Bundan sonra hiçbir

öğretmenin karizması öğrencileri geçmişteki gibi sıra arkasına oturtmadı. Asıl itibarıyla okul, öğretmen, öğrenci, müdür, sınıf masası, yazı tahtası gibi kelimelerin anlamı değişmişti. Matematik öğretmeni bilinen, bilinmeyen ve iki bilinmeyenli denklemleri; kimya öğretmeni boş orbitallerin hacmini, fizik öğretmeni çekim gücünü zulüm, adaletsizlik, zalim, mazlum, fakirlik ve yoksulluk gibi siyasi kavramlarla anlatıyorlardı. Biz ilimlerin tümünde insanın peşindeydik. Sanki kavramların tamamı insana düğümlenmişti. Fizik kanunları gereği attığımız her adım ve dış âlemde yoğunlaşarak dengeleri bozan, gırtlığımızdan çıkan her nida gerçekte sayısız enerjidir ve kesinlikle varlık âleminde etkiye sahiptir. Matematikle sorunları hesaplamaya çalışıyorduk. Siyasi konular edebiyat ve din öğretmenin temel gıda maddesi olmuştu. Hiçbir şey yerinde değildi. Yoklama defteri sürekli sınıfta kaybolanlar arasındaydı ve bu durum sınıftan kaçmak için güzel bir fırsatın altyapısını hazırlıyordu. Kendimizi bulmuş ve bir anda büyümüştük. İstek ve arzularımız yeni yetişen on beş-on altı yaşındakilerin istek ve arzuları gibi değildi. Kendimiz hakkında konuşmuyorduk. Her şeyin en tepe noktasındaydık. Biz bir inkılâp ve bir düşünceye bağlanmıştık. Çocukların çanta ve kitapları sürekli yer değiştiriyordu. Matematik öğretmenleri ya tebeşirin yokluğu ya da silginin olmayışını bahane ederek dersi tatil ediyorlardı. Bunların tamamı ders okumak isteyen öğrencilerin ortamını güvensizliğe dönüştürüyordu. Milli Eğitim siyasi sebeplerden dolayı yetersizlik gerekçesiyle sürekli öğretmenleri değiştiriyordu. Ancak biz de yerimizde durmuyorduk ve bağımlı öğretmenlerle dalga geçerek Sübhani Hanım'ın huzurunu bozuyorduk. Daha ilginç okulun tuvaleti görüşmeler, bildiriler ve tutuklamalar hakkında bilgi sızdırma merkezine dönüşmüştü.

Sübhani Hanım'ın okulun her noktasından haberdar olduğunu bilmeksizin bazen bilgi alış verişi için üç dört kişi tuvalete gidip oturum düzenliyorduk. Okul müdürü tuvalete bir defadan fazla gidenlerin tanınıp kendi odasında sorgulanması için birkaç sessiz sakın öğrenciyi casus olarak görevlendirmişti. Sözün kısası tuvalete gitmek bile artık tehlikeli olmuştu.

Yasak kitapların alınıp verildiği yer tuvaletin yüksek duvarının üzeriydi; tuvalet koridoruna geliş gidişler o kadar çoktu ki müdürün casuslarının bir sonuca ulaşması neredeyse mümkün değildi.

Bahar esintisinin eşliğinde yeni yılın haberi (1978) ve ortamda var olan enerji ile heyecan, bizim cesaretimizi birkaç kat daha arttırmış ve Sübhani Hanım'ı da bir o kadar çaresiz bırakmıştı. Mev'ud camisinin Kur'an öğretmenleri Deşti Hanım'la Meymenet Kerimî Hanım nefis kitap ve bildirileri bize ulaştırıyorlardı. Camiyle okul birbirine bağlanmıştı. Cami, hareketin tüm eksenini oluşturuyordu. Biz camiden besleniyor, görüşlerimizi orada oluşturuyor ve sonraki günün programını camide planlıyorduk. Herkesin bir görevi vardı.

Mev'ud camisinin iyi ve mezhebî çocuklarından olup şehrin inkılabî mücahitlerinden Seyit Muhammed Kiyaveş'in derslerine katılan Zehra Elmasiyan İmam Humeyni'nin konuşmaları, çeşitli şehirlerdeki mücahitlerin mukavemetleri ve siyasi zindanlardaki mezhebî insanların tutuklanması ya da şahadetleriyle alakalı bilgileri bize ulaştırıyordu. Ben bu bilgilerin tamamını okulda öğrenciler arasında yayıyordum. Zehra Elmasiyan'ın siyasi görüşleri çok keskindi. O, Şah'ın zindanlarında mezhebî insanların öldürülmesi, koka kola tüketiminin yasaklanması ve bazı şehirlerdeki dağınık tezahüratlar hakkında bizi bilgilendiriyordu. Ben sıra arkadaşlarım

Meryem Ferhaniyan⁽¹⁾ ve Zeynep Çengizi ile her zamanki gibi bildirileri okumak için tuvalete gidiyor, bildirileri okuduktan sonra paramparça edip bir bidon suyla ıslatarak lavaboya atıyor, ardından su döküyorduk.

Tam dışarı çıkmaya hazırlanırken Sübhani Hanım'ın topuğunun sesini işittik. Üç kişi nasıl dışarı çıkacağını bilemiyorduk. Var gücüyle kapıyı dövüyor, alttan ayaklarımıza bakıyor ve şöyle diyordu: "Hayvanlaştınız mı? Açın kapıyı!"

Çaresizlik içinde kapıyı açtık. Suratımıza öyle bir vurdu ki parmaklarının izi yüzümüzde kaldı. Hem yürüyor hem de söyleniyordu: "Piç kuruları! Tuvaletin duvarlarını gazete duvarı yaptılar. Hakikaten de bu yazılar ancak tuvaletin duvarına yakışır!"

Odasına geldiğimizde sinirlenerek şöyle dedi: "Topluca tuvalette ne yapıyordunuz? Yoksa tuvaleti lokantayla mı karıştırdınız?"

Müdürün abuk sabuk sözleri, onun hakkında bilgi edinirken karma karışık olan zihnimi toparlamam için bir fırsat oldu. Başörtümü mendil gibi toparlayıp elinde sallayarak şöyle diyordu: "Bu çirkin işlerin tamamı senin başının altından çıkıyor. Kel kafayı örmek için çarşaf ve yorganla örseler dahi yine de rezil olur. Bu kadar şık ve envai çeşit şapka varken..."

Sonra bizim dosyalarımızı alarak: "Durumunuz belli olana kadar dosyalarınızı koltuğunuzun altına alıp evinize gidin." dedi.

1- Şehit Meryem Ferhaniyan on yedi yaşında Abadan İmam Humeyni Hastanesinde ilk yardımla meşgul oldu ve üç yıl boyunca Abadan'ın çeşitli hastanelerinde savaş yaralılarına hemşirelik yaptı. Bu süre içinde bir kez ağır şekilde yaralandı ve hastanede yatmak zorunda kaldı. Çok değerli bacılardan olan Meryem Ferhaniyan 4.8.1984 yılında Abadan'da düşmanın havan topunun isabet etmesiyle yüce şahadet mertebesine ulaştı.

Sonunda Ziyet ve Meryem'in dosyalarına cezaları iliş-tirildi ve okula devam ettiler, beni ise okuldan attılar.

O gün o saatte pek çok soru ve cevap eve dönüş yo-lunda bana eşlik ediyordu; ancak karın ağrısı ve hodan çayı demlemek bahanesiyle günü geçirdim. Ertesi gün de okula gidemeyeceğimden birkaç günü geride bırakıp ne olacağını görmek için karın ağrısına baş ağrısını da ekledim.

Meryem ve Ziyet öğleden sonra geçmiş olsuna geldi. Başörtüsü takmışlardı. Güya hasta olan ben, onları görür görmez battaniyeyi üstümden atıp dışarı fırladım. Okul-la alakalı duyulmamış haberler getirmişlerdi. Çocukların bazıları hicabı, dolayısıyla kızların örtünmesini savunmak için başlarını örtmüşlerdi. Yabancı dil öğretmeni Gaziyani Hanım, matematik öğretmeni Zeynep Çengizi'nin bacısı ve Haretmend Hanım bu örtünmeye meşruiyet kazandırmışlar ve onların davranışı Sübhani Hanım'ın hışım ve nefretinin daha çok artmasına sebep olmuştu.

Sübhani Hanım her gün sınıflara gidiyor ve: "Masu-me Abad'ın hastalığı size de bulaşmış olmasın!" diyordu. Yetmiyor, başını örten herkese şöyle sesleniyordu: "Masu-me Abad'ın hastalığına yakalanmış olmayasınız? Hepinizi evinize göndereceğim. Burası ringonun ahır değil, burası teyzelerin ve ablaların yeri değil. Nene hatunların başlarını açmak için bunca konuşma ve bildiri yayınladılar, aydın dü-şünceli insanlar canlarını dişlerine taktılar. Şimdi siz genç kızlar büyüklerin taklidini yapmak mı istiyorsunuz?"

Bahar esintisi herkese sağlık ve sıhhat getirmişti. Ancak ben kendimi hastaymış gibi göstermek zorunday-dım. Annem her gün: "Karnının ağrısı nasıl oldu?" diye soruyor, ben de okula devamsızlığımı yorumlamak için zorunlu olarak karın ve baş ağrısına başka bir ağrı daha ekliyordum. Kardeşim Rahim, Şehit Çemran Üniversitesi Motor Bölümü öğrencisi ve Ahvaz Milli Petrol Şirketinin

mevsimlik işçisiydi. Her perşembe günü Abadan'a geliyordu. Ancak bir gün ansızın hafta içinde, yani pazartesi günü eve geldi. Okula gitmeyeli bir hafta olmuştu. Ben kendimi hastalığa vurmuş yatak-yastıkla güreşiyordum. Battaniye altında öylesine ezilip büzülmüştüm ki herkes hasta olduğuma inanmıştı. Rahim başucuma oturmuştu. Çok geçmeden Abadan rafinerisi mühendislerinden Fatıma'nın eniştesi Zarii Bey çıkageldi. Babamın da gelmesiyle bir kişi daha eklendi. Yavaş ve kesik kesik konuşuyorlardı. Onların şifreli konuşmaları benim kulağımı daha da keskinleştirmişti. Rahim şöyle diyordu: "Gün geçtikçe itiraz edenlerin safına daha çok insan katılıyor. Savak gözleri korkutmak için ne kadar adam tutuklayacağını peşinde. Biz de bildiri yayınladık. Belki bu yolla hem işçilerin hak ve ücretleri artabilir hem de işçi ve mühendislerin istekleri yerine gelebilir. Bir diğer isteğimiz ise rafineri ve petrol işletmesinden yabancı şirketlerin çıkartılması."

Rahim konuşmasının devamında şöyle diyordu: "İşçi ve işverenler toplandığı zaman petrol şirketinin uygulama müdürü mühendis Ensari Bey halktan biriymiş gibi tavır takınarak edep ve yalvar yakar bir üslupla bildiri okuyordu: A'la Hazret Şahenşahi petrol işçilerini toplumun fedakâr kesiminden biliyor ve size tam anlamıyla itimat edip güvenerek bu ilahi hediye ve ülkenin siyasi ve iktisadi can damarı olan milli sermayeyi sizin ellerinize emanet ediyor. Şah sizlere büyük bir ümitle bakıyor. Şah, sizlerin toprağın derinliklerinden ne zahmetlerle petrol çıkartarak borulara akıttığınızı biliyor. Şimdiye kadar sizin ve Abadan'da petrolün arıtılmasında çalışan kaç arkadaşınızın kanı bu uğurda döküldü. Bu petrol buz kesen soğuk mevsimlerde İran'ın en uzak yerlerinde vatandaşlarımızın evlerini ısıtıyor. Bu milletin çocuklarının karınları sizin çileli ellerinizle doyuyor. Arabalar, trenler ve uçaklar, bu mazot ve benzinle hareket

ediyor. Bu petrol, rafinerilerde her şeye dönüşmektedir. Bu petrol, zengin fakir herkesin sofrasına ulaşıyor. Kendimize acıyalım. Burası, Huzistan'dır. Toprağı altın olan bu şehri bazıları tanımıyor. Bu işin şakası yok. Şahenşah petrol sahalarında altmış derece sıcaklıkta siz işçilerin ne zahmetler çektiğini biliyor. Bizim sadece ve sadece petrolümüzün olduğu ve ekonomimizin petrole bağlı olduğunu kimse unutmamasın. Burada, ay sonunda vasıfsız işçilerin maaşlarının yüzde iki artacağını, vardiya haklarına ekleme yapılacağını ve petrol kuyularında çalışan sondaj işçilerinin ücretlerinin de yüzde beş artacağını bildiriyorum."

Mühendis Ensari'nin sözlerine hiç birimiz itibar etmedik ve slogan atarak protesto ettik.

Herkes dağılıp gitti. Ben Hurrem Kuşek Matbasında bastırduğum İmam Humeyni'nin bildirimlerini odaların kapıları altından attım. Elbiselerimi toparlayıp doğruca Abadan'a geldim. Arkadaşlar birkaç gün ortalıkta görünmememi söylediler. Elbette sokak sokak işçi ve işverenleri arıyor, itirazlarına son vermemeleri durumunda petrol ocaklarında canlı canlı yakmakla tehdit ettiklerini söylüyorlardı. İşten atılmak cezaların en hafifi olacak.

Zarii Bey'de itirazlardan, rafinerideki çatışmalardan, tehditlerden ve tutuklamalardan bahsediyor, babam ise güvenlik konularında bazı tavsiyelerde bulunuyordu.

Sonuçta okuldan sadece ben atılmamıştım. Cüret ederek başımı battaniyenin altından dışarı çıkardım, Hasta ayaklarına yatmaktan vazgeçtim. Babam, "Kızım uyandı, Hodan gülü ve nebat şekeri getirin." dedi. Babama, "İstemez baba, artık iyileştim." dedim.

Rahim, "Gözlerinde uykudan eser yok." diyerek "Niçin okula gitmedin?" diye sordu.

Cesaretimi toplayıp, "Ben de okuldan atıldım." dedim. Birkaç dakika öylece kalakalmışlardı, ama kimse niçin okuldan

atıldığını sormamıştı. İnkılâp camii, okul ve rafineriden taşıp evlere kadar girmişti.

Rahim şöyle dedi: "İnsan her şeyi okuldan ve kitaplarından öğrenmiyor."

Elbisesinin düğmelerini çözdü. Bana rengi uçmuş ve yüzlerce el değiştirmekten cildi pörsümüş sarımsı renkte bir kitap verdi. Kitabın üzerinde "Fatıma Fatıma'dır." cümlesi yazılıydı. Daha önce üstat Murtaza Mutahhari ve Dr. Ali Şeriatî'nin kitaplarını okumuştum, ancak bu kitabın ismi bana oldukça çekici gelmişti.

"Fatıma, Fatıma'nın dışında biri olabilir mi ki? Niçin bu kitabın ismi bu kadar tuhaf?" diye sordum.

Rahim, "Hayır, elbette Fatıma, Fatıma'dır. Ne var ki bu Fatıma, bize tanıtılan Fatıma'dan farklıdır." dedi.

Hodan gülü çayını içmeksizin uzandığım yerden kalkıp kitabı okumaya koyuldum. Kitabın kelimeleri beynime işliyordu. Vaktin nasıl geçtiğini bilmiyordum. Kitabın her sayfasını okudukça bedenimi hararet basıyor, ateş yukarı çıkıyordu. Sanki gönlüme ateşler yağıyordu. Bedenimin her bir hücresi uyanıyordu; bu uyanıklık dert, hararet, nur ve ateş eşliğindeydi.

Her gün olduğu gibi ikinci vakti benimle görüşmeye gelen Meryem ve Ziynet'e kitaptan sayfalar veriyordum. Onlar da arkadaşlara dağıtıyorlardı. Bazen Ziynet kız kardeşine vermek için daha çok sayfa alıyordu. Birbirimizle yarışıyor ve birilerinin bizim elimize ulaşmamış yeni bir şey öğrenmiş olmasından endişeleniyorduk. Rahim o sene adeta Noel baba olmuştu. Her gün elbisesinin altından yeni bir kitap çıkartıyordu. Bu kitapları nereden aldığını kimse bilmiyordu.

"Fatıma Fatıma'dır" kitabı bittikten sonra "Ali", "Hüseyn", "Muhammed", "Kur'an", "İman" ve "Ali Şiası-Safevi Şiası" kitaplarını getirdi. Bu kitaplar dinî kimlik ve millî sermayemizin tamamını gaspedip en aşağılık kültürle de-

ğıştiren Şahenşahi'nin renk ve kokusu kaybolmuş İslam'ını bizlere tanıtıyordu. Her gün camilerin tamamında ve özellikle din tebliğcilerinin merkezi olan Ağa Cemi Camisinde mollaların "İslam istiyoruz." nidalarını işitiyorduk.

Dr. Şeriatî, gerici İslam'ı eleştiriyor, üstat Mutahhari ise İslam'ın hakiki renklerine yepyeni bir can veriyordu.

Her yıl olduğu gibi o senenin Nevruzunda da evi temizleyip halıları yıkadık. Komşuların tümü evlerini temizlemekle meşguldü. Döşek ve çarşafların üzerine oturuyor ve Nevruz misafirlerini ağırlamaya hazırlanmak için örtüleri değiştiriyorduk. En çok misafirin gelip gittiği yer Abadan'dı. Her yıl Abadan şehri, diğer şehirlerden gelen yolculara ve özellikle Tahran ve Şiraz halkına ev sahipliği yapıyordu. Ne var ki 1978 yılı Nevruz bayramı önceki yıllara göre sönük gibi görünüyordu.

Tatillerden ve "Sizdeh bi-Der"den (Tabiat Günü) sonra Sübhani Hanım'ın beni okula alıp almayacağını bilmiyordum. Her zaman olduğu gibi endişemi babamla paylaştım. Babam sürekli yaptığı gibi, en zorlu koşullarda bana ümit vermenin yanında zaten çok olan zorlukları daha da zorlaştırarak şöyle diyordu: "Kızım! Çile ve dertler insanoğlu içindir. Zorluklar insanı büyültüp olgunlaştırır. İnsan büyüdükçe, zorluklar da onunla birlikte büyür. Sorunların çözüm yolunun yine sorunların içinde saklı olduğunu bilmelisin; ne var ki düşünüp gayret göstermekle çözüm yolunu bulmalısın. İşte o zaman zorlukların üstesinden gelebilirsin."

Okula gitmem babam için çok önemliydi. Babam bana teselli vermek için şöyle diyordu: "Doğrusu birkaç gün okula gitmedin; ancak bu dersler, formüller ve şimdikiye kadar çözdüğün sorular yaşamının sorunlarını çözen ve insan olman için sana yardım etmelidir, eğer yardım etmiyorsa sadece formül bilmen ve kitapların yazdıklarını öğrenmen hüner olmayacaktır."

Babam yalnızca ilkokul altıncı sınıfa kadar okumuştı; ancak yaşam dersini çok iyi biliyordu ve bu dersleri bana sürekli şiir, sanat ve edebiyat kullanarak çok güzel anlatıyordu. Babamın en büyük desteği, bana aşılacağı cesaretti. Öyle ki babam birilerini devreye sokmaya ve özür dilemeye bile razı olmadı. Tatil günleri bittikten sonra bizimle aynı düşünen birkaç öğretmenin arabuluculuğuyla ben, Meryem Ferhaniyan, Ziyet Çengizi, Meryem ve Bahri birlikte okula gittik.

1978 yılı Nevruz bayramından sonra Sübhani Hanım'ın bize karşı daha az yüzüzlük yapması için çocukların çoğuyla, eski öğretim sistemindeki öğrencilerle bile anlaşarak hepimiz okula başörtüyle gittik. Hatta moda ehli olup gece gündüz kuaförde saçlarını yaptıran bazı öğrenciler bile başörtüsü takmışlardı ki bu giyim tarzı din aleyhtarı Sübhani Hanım'ın karşısında dinî itirazın bir simgesiydi. Öğrencilerin davranışları değişmişti. Öyle ki sayıca fazla olan erkek öğretmenlerin bile kız okulunda eğitim verme istekleri iyice azalmıştı. Din dersleri daha çok rağbet görüyordu. Ezan okunduğu zaman öğrencilerin bazıları kütüphaneye namaz kılmaya geliyordu.

Sübhani Hanım, "Bu sene çocuklar uğursuzluğa yakalanmışlar." diyerek 1978 öğrenim yılının adını "uğursuzluk yılı" olarak değiştirmişti.

Yarıyıl sınavlarının düzenlenmesi ve uğursuz davranışların telafi edilmesi umuduyla pek çok öğrencinin karnesine ahlak ve davranış notları Sübhani Hanım'ın uğursuzluk simgesi olan on üç sayısı yazılmıştı. Onun her girişimi bizi birbirimize daha çok kenetliyor ve birbirimizi daha çok tanımamızı sağlıyordu. Artık bizim grubumuz "On üçüncü grup" olarak tanınıyordu. On üçüncü grubun öğrencilerinin derslere katılımı diğer gruplardan daha çoktu. Yılsonu karnemi aldıktan sonra evin yolunu tutup yaz tatilini karşılamaya hazırlandım.

Yaz mevsiminin habercisi Mayıs ayının yakıcı ve sıcak günleriydi. Gece saat dokuza kadar Abadanlıların misafirlik saatiydi ve mübarek Ramazan bu aya rastlamıştı. Halk, elden ayaktan düşmeden iftara kadar dayanmanın peşindeydi. Mahalle sakinlerinin çoğu oruçluydu ve iftar ve sahur sofrası yerli yerindeydi. Bazıları iftar ezanına kadar susuzluluğun, sıcaklığın ve orucun daha eziyetsiz olması için kendilerini bir şeylerle meşgul ediyorlardı. İftar sofrasının açıldığı bir gün Zend caddesindeki eski Reks Sinemasının birden bire alev aldığı haberi bomba gibi düşüp şehrin her yerini sardı. İftar sofrası boş kaldı ve hepimiz şaşkınlıkla sinemaya doğru koştuk. Mesut Kimyayı'nın yapımcılığını, Behruz ve Suvki'nin de oyunculuğunu üstlendiği "Geyikler" isimli film yedi yüz kişilik kapasitenin altında olsa da alışılmışın üstünde izleyiciyi sinemaya çekmeyi başarmıştı. Son seansı dokuz buçukta başlayan bu gösteri için dört yüz bilet satılmış; ancak bir saat geçmeden izleyiciler alevlerin ortasında kalmıştı. Sinemanın tek giriş-çıkış kapısı ateşin başlamasıyla maalesef kitlenmiş ve bekleme salonundan gösteri salonuna geçilen kapı da kapatılmıştı. Gösteri bölümünün tehlike anında kullanılan kapısını yanıklar içindeki birkaç kişi bulmayı başararak hayatta kalmayı başarabilmişti. Abadan şehri şaşkınlık ve korkuya bürünmüştü. Şehrin tamamı matemliydi.

Gecenin başlarıydı ve ailelerin çoğu henüz evlerine gitmemişlerdi. Yangın haberini işitir işitmez son derece endişelenen ailelerin kimisi paldır küldür yürüyerek, kimisi de arabaları ya da taksilerle sinemaya akın etmişlerdi. Ambulanslar çığlığı andıran yüksek seslerle Reks Sinemasına doğru hareket ediyordu. Herkes büyük bir mezarlığa dönen sinema tarafına doğru koşuyordu. Yanık insan kokusu şehrin tamamını sarmıştı. Feryat ve ağlama sesleri birbirine karışmıştı. Bazı cesetlerin elbise kalıntıları ve saatlerinden kimlik

tespiti yaptılar. Gece yarısına kadar sadece elli cesedin kimliğini tespit ederek yan yana koydular. İnsanlar ayın sönük ışığı altında gözlerini yanmış cesetlere dikmişti. Ancak her yerini ateşin yaktığı onlarca ceset içerisinde kendi yakınlarını nasıl bulacaklardı! Yanarak kızarmış et kokusundan kusacağım gelmişti. Cesetlerin arasından annesinin kucaklarında yanan ve ayrılması mümkün olmayan çocuklar kolaylıkla tanınabiliyordu. Ölüm kokusunun her yeri sardığı şehir halkı inleyip ağlayarak uyumaksızın sabahladı. Sanki mahşer günüydü. Herkes kaybettiği azizlerine sesleniyor; ama ne yazık ki cevap alamıyordu. Aileler içerisinde Radmihr'in ailesi gibi on bir ferdini kaybedenler vardı. On bir yirmi üç yaşları arasında beş kişiyi kaybeden Cafer Sazeş durmadan feryat ediyordu: "Çocuklarımın neyin kurbanı oldukların bilmiyorum. Sinemanın kapalı kapısı çekiçle kırılıp halk kurtarılabilirdi, ancak çocuğumun kurtarılması için feryat ettiğimde biri elinde çubukla beni olay yerinden uzaklaştırdı ve bana kızarak 'herkes yanıyor, çekil kenara.' dedi."

Cesetleri yanan yüz elli kişinin kimlik tespitini yapmışlardı. Mezarlığın ise bunca cenazeyi ağırlama hazırlığı yoktu. Zorunlu olarak cenazeleri bir çukura topluca defnettiler. Kabirler siyah bezle örtüldü. Çiçekçiler çiçeklerini adet gereği topluca çukura defnedilen cenazelere hediye ettiler. Çiçekçilerde bir tek dal çiçek kalmamıştı.

O günden sonra Reks Sineması şehitlerinin topluca defnedildiği yer siyasi görüşmelerin yeri oldu. Artık tamamen o korkulu anı geride bırakmıştık. Cenaze sahipleri rahat bir nefes alamayacak kadar kötü haldeydiler; ancak dönüş esnasında hep birlikte: "Zillete hayır! Özürlük özgürlük!" Ya da "Ayaklanma ve cinayetler kan ve vahşetin başlangıcı!" diye slogan atmıştık. Sloganların bir bölümü şehir polisi reisi Rezmi'nin aleyhineydi. Onun için çirkin sözler söylüyorduk; çünkü onu bu facianın sebebi biliyorduk. Halkın hı-

şım ve gazap seli karşısında polisler hiçbir hata yapmamaya gayret gösteriyor ve sadece izlemekle yetiniyorlardı.

Dünyanın resmî haber ajansları şehre gelmiş ve geride 377 ölü bırakan Reks Sineması yangınını ikinci dünya savaşından o zamana kadar umuma açık yerdeki yangınların en ölümcülü olarak rapor etmişlerdi. Reks Sineması yangını İran'ı sarsmış ve milli bir faciaya dönüşmüştü. Birkaç gün sonra hukukçular yayınladıkları bildiride devleti bu yangının suçlusunu ilan ettiler. Petrol tesislerinin en büyüğüne ve en gelişmiş itfaiyesine sahip olan bir şehrin itfaiye araçlarında su olmaması mümkün müydü?

Bununla birlikte istihbarat kuruluşu ve emniyet gücü, defalarca inkılâbî âlimleri insan karşıtı bu girişimin etkeni olarak ilan etmişlerdi.

Reks Sineması faciasından üç gün sonra İmam Humeyni (r.a) bildiri yayınladı:

“Bu facia, İran içi ve İran dışındaki halkın gaflete düşürülmesi için Şah'ın büyük oyunudur. Sinemanın tamamının yakılması ve ardından görevliler aracılığıyla kapıların kilitlenmesi, oraya musallat olan şahısların dışında kimsenin işi değildir... Şimdiye kadar belli aralıklarla halkı vahşice öldüren ve bu olayları yaşatan ve yaşatacak olan Şah'ın kendisi değil midir?”

Geceleri ev ve sokakların lambaları açık, tüm bakışlar özlem doluydu. Acılı aileler her gün Reks Sinemasına gidiyordu. Cenazelerin topluca defnedildiği çukurun kenarında oturup ağıt yakıyor, sinelerini dövüyor ve kaybettikleri azizlerin suçlularının cezalandırılmasını istiyorlardı. Şehrin camileri boş kalmıyordu ve şehir duvarlarının tamamı Reks Sineması kurbanlarının taziye bildirileriyle doluydu.

1978 öğretim yılı okul, kitap ve öğretmenlerle birlikte Abadan petrol işçileri şehrinin zulüm altından ezilmek istemeyen inkılâbî halkının sloganları eşliğinde başladı.

Şehir 377 günahsız kurban vermekle uykusundan uyandı. Uyanmamızın bedeli ne kadar da ağırdı! Çok kötü ve zorlu bir uykudan öylesine sıçramıştım ki artık hiçbir güç bizi uyutamaz ya da gözlerimizi kapatamazdı. Hükümet görevlileri ve Savak ajanlarının defalarca uyarmasına rağmen azizlerini kaybeden halkın eşliğinde İsfahanlıların Hüseyniyesinde toplanıyor ve programın bitiminden sonra sokaklara dökülüp yangına sebep olan rejimin aleyhine rezil rüsva edici sloganlar atıyorduk.

Bibinin evi Şuheda Hüseyniyesi olarak tanınmıştı. Bibi şöyle diyordu: "Bu evin ilk kerpici Kerbela toprağıyla yapılmıştır."

Büyük babamız Kerbela ziyaretine müşerref olduğu zaman babama hediye olarak Şerefü'ş-Şems yüzüğü ve bir avuç Kerbela toprağı getirmişti. Büyük babam elli metre-kare üzerine altışar metrelik üç odalı bir ev yapmış ve kapının üstüne "Bu, Rabbimin bir lütfüdür" yazısını asmıştı. Her yıl elli metrekarelik bu evde Muharrem ayının ilk on gecesinde Aşura merasimleri düzenleniyor, Ali Asgar'ın (a.s) sembolik beşiği, Kasım'ın sembolik gelin odası hazırlanıyor ve Seyyidi'ş-Şuheda'nın alemleri asılıyordu. Seyyidü'ş-Şuheda'nın sakkası hiç kimsenin su içmeden sokaktan geçmesine izin vermiyordu. Bibinin güzel ahlakı ve onun sıcak ailesi, bibinin evini İmam Hüseyin (a.s) ve onun hanedanının matem çadırına dönüştürmüştü. Evin her yerinden Muharrem'in, Hüseyin ve Kerbela'nın gurbet kokusu geliyordu. Muharrem, dertlerimizi Kerbela acılarıyla bütünleştirmek, din ve inkılâbın gamlı elbisesini giymek için ele geçmez bir fırsattı.

Bibi Şeyyidü'ş-Şuheda'nın matem hazırlıklarını yapıyordu ve merasimlerde okunacak mersiyelerin Aşura'nın ilk on gününden sonra bütün düğümleri çözeceğinden emindi.

Şöyle diyordu: "Sizin sorunuzunuz zayıf itikatlı olmanızdan

ve sorunları kendinizin halletmek isteyişinizden kaynaklanıyor. Oysa düğümlerin çözücüsü Seyyidü's-Şühed'dır."

Bibi bu sözlere kalben iman ediyordu. Merasimleri, yoldan geçenlerin evde duracağı şekilde düzenliyordu. Bibinin o yılki Aşura merasimleri tamamen yiğitlik ve siyaset üzerineydi. Dinleyiciler daha ziyade İmam Hüseyin'in (a.s) kanının risaletini konuşan gençlerdi.

Gerçekten de bibinin mersiyeleri onun batnını cilalamış ve özünü aydınlatmıştı. Hadiseler Aşura'nın ilk on gününden sonraki sorunları kolaylaştırıyor, yolu düzlüğe çıkartıyordu. Ailece gittiğimizde bile bibi yanımızdaydı. Halk, mateme gelmeyenleri ya da gelenlere mani olanları Savak ajanı biliyordu.

Huzistan bölgesinin merkezi Ahvaz olmasına rağmen rafinerinin Abadan'da olması ve Abadan şehrinin iktisadi önem taşıması sebebiyle istihbarat ve güvenlik (SAVAK) kurumunun merkezi Abadan'dı. Halkın sloganları SAVAK'a ve SAVAK'ın yardımcılara geri adım attırmıştı. Siyasi hadiseler, peşisıra başbakan yer değişimi, Şah ve karısı Ferah'ın firarı, Şah rejiminin sonu ve İmam'ın gelmesinin müjdecisi olmuştu. Ne var ki bazıları 1953 Haziranında olduğu gibi Şah'ın döneceğini zannediyor ve onun için hazırlık yapıyordu. Şah firar etmişti; ancak hükümetin askerleri onun heykelinin önünde silahlı nöbet tutuyordu. Şehirlerin çoğunda Şah'ın heykelini devirmişlerdi, ama Abadan'da silah zoruyla onun heykelini koruyorlardı.

Aylardan Ekim, günlerinden bir günün ikinci vaktiydi. Selman ve Muhammed hızla eve gelerek Rahim'in arabasını alıp birlikte heykelin olduğu meydana gittik. Her an slogan atanların sayısı artıyordu. Sonunda halkın sloganları eşliğinde Şah'ın ağır heykeli kırılıp yere düşürüldü.

Ayın on dördünü tamamladığı ve halkın bakışlarının gökyüzüne doğru olduğu bir gecede, İmam'ın resminin ayda

görüldüğü sözleri dilden dile dolaşmaya başladı. Tahran Teknik Üniversitesi Çevre Düzenleme Mühendisliği öğrencisi olan, mektupla veya Rahim'in aracılığıyla sürekli ilk el haberleri bize ulaştıran Kerim'e telefon açtık. Rahim, "Ayın on dördü sadece Tahran ve Abadan'a has değil, biz de burada ayın üzerinde İmam'ın resmini görüyoruz. Hatta Amerika'dakiler bile İmam'ın resmini görüyorlar."

Hiç kimse evinde değildi. Saatlerce gözümüzü aya dikmiştik. Gördüğümüz şey doğrudu. Gönلümüzü taht kuran İmam şimdi ayın ortasına çerçevelemişti. Hangi açıdan barksak bakalım ayda İmam'ın resmi görünüyordu. İran'da ya da İran'ın dışında akrabası olanlar onlara telefon açıp sorduklarında onlarda bu haberi onaylıyordu. Aya baktıkça yakınlığımız artıyordu. O gece İmam'ın görüntüsünü kaçırmamak için bir lahza dahi gözümüzü kırpmadık. Abadan'da iki ya da çok katlı evlerin az olmasına karşın ayı daha yakından görmek için evlerin damına çıkmış, hayretle inkişâptan, aydan ve İmam'dan söz ediyor, konuşmalardan haz alıyorduk. Abadan ve Hürremşehr'in dışında olan pek çok kimse koyun kurban etti. Bir grup sürekli ezan okuyor ve halkın bir kısmı da slogan atıyordu. Halkın heyecanı nitelenemeyecek ve kontrol edilemeyecek bir durumdaydı. Cami öğrencileri bu haberi ne reddetmiş ve ne de onaylamıştı. Sürekli Kum şehri ve üniversitelerle irtibat halindeydiler; ancak o gecenin sabahı âlimane ve dirayetle İslam İnkılâbı hareketini ve şehir halkını idare eden Ayetullah Cemi⁽¹⁾ bu şeyyanın sanı

1- Ayetullah Hac Şeyh Gulam Hüseyin Cemi, Abadan ve Hürremşehir'de kırk ve ellili yıllarında İmam Humeyni'nin (r.a) düşüncelerini açıklayıp tebliğ eden Ebuzervari ve halkçı bir âlimdir. Özellikle Pehlevi rejiminin son birkaç yılında inkişâbî güçlerin organize edilmesinde temel rol almış ve bu yolda canı pahasına pek çok çile ve eziyetlere katlanmıştır. İnkılâptan sonra ümmetin imamı İmam Humeyni (r.a) tarafından Abadan

olup kimsenin kabul etmemesi gerektiğine dair bir bildiri yayınladı.

Bildiri şöyleydi: "Düşman şaya yaratarak sizin inançlarınıza saldırmak istiyor. Fizik üniversiteleri ay üzerindeki bu şekillerin ayın kendine has girinti çıkıntılarının belirgin gölgesi olduğunu ve bu şekillere bakan herkesin zihninde canlandırdığı kimseyi görebileceğini bildirmiştir."

Kum ve Meşhed uleması bunun zihnin ürünü olduğunu söylemişti; ne var ki ayın üzerindeki bu resmin, kalbimizin derinliklerinde İmam'a olan sevgimizin yansıtıcısı olduğu inkâr edilemezdi. Gerçekten de ayın üzerindeki resim İmam'ın resmi değildi; ancak bizim gözümüz görmek istediği şeyi görüyordu. Sanki bu, Mecnun'un gittiği her yerde Leyla'yı görmesi gibi bir şeydi. Öyleyse biz de İmam'ın resmini nehirde, evin duvarında, ağaç yaprağında ve her yerde görebiliriz.

Düşman bu aşk hikâyesinden kendi doğrultusunda yararlanamadı. Şah'ın yaşlı gözlerle gitmesi, İmam'ın gelmesinin heyecanı ve İmam'ın arabasını omuzlayan haykırışlar

Cuma İmam'ı olarak atanmıştır. Ayetullah Cemi mukaddes savunma yıllarında ve özellikle Abadan şehrinin muhasarasında savaştığı halkın yanında yer alıp kıldırıldığı Cuma namazlarıyla Baas saldırıları karşısında ve onların muhasarasının püskürtülmesinde belirleyici bir rol ifa etmiştir. Çok değerli bu âlim savaş yıllarında da halkın yanında yer alarak hem halkın çilelerinin merhemi olmuş hem de virana dönüşen şehrin yeniden yapılandırılmasında halkla birlikte çalışmıştır. Dindarlığın, ahlakın ve sorumluluğun tanınmasının timsali olan Ayetullah Cemi yaşamı boyunca sade yaşamış, halktan biri olarak kalmış ve gönülünü dünyaya kaptırmamıştır. Ayetullah Cemi 2008 yılı Ekim ayının yirmi yedisi akşam vaktinde şehit ve salihlerin yanında yer almak için fani dünyaya gözlerini kapatmıştır. Hatırası ölümsüz olsun.

kış ortasında baharın gelişini anlatıyordu. Hem ağlıyor hem de gülüyorduk. Televizyondan İmam'ın Mihrabat Havaalanına girmesi gösterildiği zaman ağlamayan pek az insan vardı. Gözyaşları arasında Reks Sineması olayında sevdiklerini kaybedenlerin gözyaşları görülmeye değerdi. Sanki İmam onların acılarını biraz olsun teskin etmek için gelmişti. Ağlıyor ve kaybettikleri azizlerini daha çok özlüyorlardı. Bazıları şehitlerin mezarına giderek onlara İmam'ın geldiğinin müjdesini veriyordu.

İnkılâp olaylarında Meşhet'te askerlik yapan kardeşim Rahman her gün eline ölüm haberini bildiren bir kâğıt alarak annem öldü, babam öldü, kardeşim kaza yaptı gibi bahanelerle birliğin komutanından izin alıyor ve bu vesileyle askerlik görevinden kaçıyor. Reks Sineması yandığı zaman komutanına yazdığı mektupta yakınlarının tamamının ölmesini izne gitme gerekçesi olarak eklemişti. Komutan da Reks Sinemasının yanmasından önce yakın akrabalarının tamamını kaybettiğin için izin hakkını doldurdun diyerek izin vermemiş, üstelik "Bunları da nereden buldun?" diye çıkmıştı. Bunun üzerine Rahman çaresiz firar etmiş ve bir daha Meşhed'e gitmemişti. Rahman asker olması hasebiyle tüm silahlara aşınaydı.

Bazen kardeşlerim beni yanlarında götürüyorlardı, bazen de tedarik, destek ve yazı işleriyle görevlendiriyorlardı. Her gün bir yere saldırıyorlardı; belirlenen dükkânlara, alkol satıcılarına, zindanlara; hatta on üçüncü caddedeki siyasi olmayan zindanlarda yatanlar bile serbest bırakılmıştı. Şehrin kontrolü polis güçlerinin elinden çıkmıştı, her gün yeni bineler inklabilerin eline geçiyordu.

Bibi Aşura'nın ilk on günü başlamadan önce "artık Şah'ın işi bitti." diyordu. Bu cümle, büyük babamla bibi arasında pek çok ihtilafa sebep oluyordu. Bu yaşlı kadınla yaşlı erkeğin ömürlerinin sonu tamamen siyasi olmuştu, birbirle-

rine muhalefet ediyorlardı. Şah taraftarı olan büyük babam şöyle diyordu: "Ey ihtiyar! Şah'a düşmanlık senin neyine, Şah'tan ne kötülük gördün?"

Ancak büyük annem çok ateşli inkılâp taraftarı olmuştu. Sürekli şerbet yapmak ve armut suyu dağıtmakla meşguldü. İslam İnkılâbının zafere ulaşmasıyla Abadan halkı inkılâbın İslami olup olmamasına bakmaksızın caddelerde gayda çalıp erkekli kadınlı oynuyorlardı.

Abadan, petrolün millileştirilmesi hareketinde aktif rol alan bir şehir olması sebebiyle pek çok inkılâbî ve zıddı inkılâbî grupların siyasi merkezi olmuştu. Tahran'da hangi isim ve unvanda olursa olsun üç kişiden oluşmuş bir grup ortaya çıksaydı ikisi Abadan'da çadır kuruyor ve pankart yazıp eline alıyordu. Komünist Partisi, Halkın Mücahitleri, Savaşçı Halk Hareketi ve Halkın Fedailerinden tutun da Arap Halk Savaşçıları, İslam Ümmeti ve İslam İnkılâbı Mücahitleri Kurulu gibi isimlerle ortaya çıkan bu grupların her biri kendi inanç, davranış ve üsluplarını halka anlatmak için propaganda ekipleri oluşturuyorlardı.

İmam Humeyni bu kargaşaya son vermek için halkoyuna gidilmesini önerdi. İlk halkoyu yoklaması 1979 yılının baharında düzenlendi. Halkın yüzde doksan sekizi İslam Cumhuriyeti'ne "evet" oyu verdi. İmam Humeyni sürekli halkın güvenoyu verdiği vahdet kelimesine vurgu yapıyordu. Ne var ki her gün meydana yeni isimler çıkıyor, siyasi ve ideolojik meseleler evlerin, sokakların, pazarların, okulların ve üniversitelerin içine kadar giriyordu. Hatta siyasi konuların bazıları aileler arasında etki bırakıyor, eşler arasında; kız ve erkek kardeşler arasında; anne ve babalar arasında şiddetli tartışmalar ihtilaf çıkmasına sebep oluyordu.

Büyüğünden küçüğüne kadar İran halkının alınına siyasetin kızgın mührü vurulmuştu. Kerim sürekli yeni mezhebî kitaplar gönderiyor ve "Kendinizi savunmak için okuyabildiğiniz kadar kitap okuyun." diyordu.

Akşamları, akşam ve yatsı namazından sonra sokak ve caddelerde itikadî ve siyasi tartışmalar yapılıyordu. Daha iyi bir yer bulmak için çabucak evden dışarı çıkıyorduk.

İnkılâp hareketinde İran'a gelen ve inkılâp öncesi mücahitlerden sayılan kimselerin yanında Mev'ud Camisi talebeleri ve Petrol Fakültesi öğrencileri caddelerdeki İslami gruplara ve halka rehberlik yapma görevini üstlenmişti. Bunun karşısında yer alan gruplara rehberlik yapanların çoğu şehir dışından gelerek karşıt gruplara fikinsel destek veriyordu.

Namaz bittikten ve akşam yemeği yenildikten sonra Hizareha Mahallesinin 1044'üncü sokağına iğne atılsa yere düşmezdi. Söz konusu sokaktaki oturumlar Hüseyin Ateşkede⁽¹⁾, Muhammed Deşti⁽²⁾, Ahmet Hacefer⁽³⁾, Muhammed İslami Nesep ve Seyit aracılığıyla düzenleniyordu. Herkes sokağa farklı yerlerden gelir ve gecenin bir kısmında güneşin kızdırdığı yere oturarak İslam Devrimi'nden bahsetmekle meşgul olurdu.

İnkılâp zafere ulaşmıştı; ancak Sübhani Hanım okul müdürlüğüne devam ediyordu. Her gün bir konu hakkında birbirimize girişiyorduk. Kütüphanenin, okulun "İslami Encümenlik'ine dönüşmesi ve her geçen gün belli sayıda kimselerin üye olması hasebiyle kütüphane üye kartı çıkar-

-
- 1- Mev'ud Camisinde etkin olarak kültürel faaliyetlerde bulunan Şehit Hüseyin Ateşkede, Kuy-i Zülfikar Operasyonunda yaralanmış ve altı ay sonra yüce şehadet mertebesine nail olmuştu.
 - 2- Mev'ud Camisinde etkin kültürel faaliyetler gösteren Şehit Muhammed Deşti savaş zamanında Abadan Belediye Başkanı oldu. Bu şehidin sekiz kardeşi akşam vaktinde 12.6.1981 tarihinde Mev'ud Camisinde namaz için abdest alırlarken top mermisinin isabetiyle şehadete ulaşmışlardır.
 - 3- Ahmet Hacefer petrol şirketi işçilerinden olup Mev'ud Camisinde etkin faaliyet gösteren biriydi.

tıyordum. Sübhani Hanım ise bu duruma daha çok sinirle-
niyordu.

Kütüphane, saçma sapan kitaplardan temizlendi. Kitap fuarının düzenlenmesi her ayın rutin programı dâhilindeydi. Selman ve Seyit Kum şehrine gidiyor ve bizim için dinî kitaplar getiriyorlardı. Bunlar elzemdi, zira öğrenciler bu kitaplara susamıştı. Daha kapsamlı kültürel programın uygulanması için elimizde olan paradan daha fazlasına ihtiyacımız vardı. Her gün çocuklardan birinin, yani Ziyet Çengizi, Meryem Bahri, Meryem Ferhaniyan veya Burhani'nin kız kardeşlerinden Pervin, Nesrin veya Simin'in aşerîşte yemeği pişirmesi kararlaştırıldı. Aşerîşte yemeğinin satışından elde edilen parayla şehir çapında ve Abadan Halk Kütüphanesi'nde büyük bir kitap fuarı düzenledik. Birinci fuarda "İslam Tarihinde Kadının Yeri" konusunu ele aldık. Murtaza Hasani Bey⁽¹⁾ fuarın görsel ve grafik işlerini, şehrin meşhur hattatlarından Huşmend Bey ise hat işleri sorumluluğunu üstlendi. Ali Necati Bey 'Volumetrik Ekran'ın içeriği konusunda uzmandı. Fuarın icrasıyla eşzamanlı olarak

1- Dr. Murtaza Hasani savaşın ilk iki yılında Abadan Talikani Hastanesi'nin müdürüydü. Bu hastane Abadan ve Hürremşehir cephelerinin tedavi merkezlerinden olup savaş yaralılarının tedavisinde veya yaralıların ülkenin diğer tedavi merkezlerine gönderilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dr. Murtaza Hasani Abadan Valisi ve Abadan Cuma İmamı'nın önerisiyle Abadan Kızılay Kurumunun başkanlığına seçildikten sonra bu makamda da cephede savaşan askerlere pek çok hizmet ulaştırılmasına önayak olmuştur. Dr. Murtaza Hasani bir süre tedavi hizmetlerinin ulaştırılması merkezinde hizmet etmiş, savaş sonrası laboratuvar bilimlerinden doktorasını alarak Kum Tıp İlimleri Üniversitesine gitmiş ve yıllar yılı bu şehirde laboratuvar merkezinin müdürlüğünü yapmıştır. 2010 yılında emekli olan Dr. Murtaza Hasani halihazırda kendi uzmanlık dalında faaliyet göstermektedir.

Fahrettin Hicazi Bey⁽¹⁾ konuşmacı olarak Abadan'a gelmişti. Hicazi Bey fuar gezisi esnasında bu fuarın lise öğrencilerinin oluşturduğu İslam Encümenliğinin gayretleriyle düzenlendiğini fark edince takdir ve teşekkürlerini bildirdi. Ardından İslam Encümenliği'ne on bin tümen hibe etti. Biz de bu parayla İslam Encümenliği için bir kamera, bir de kasetçalar satın aldık.

1979 yılı bambaşka bir yıldır. Yalnızca yıl ve dönem yeni değildi; sanki yeni bir yüzyıl başlamıştı. Sözler, bakış açıları, yöntemler, arzular ve hedefler tümüyle değişmişti.

1979 yılının Ocak ayında İmam Humeyni tarafından "Yapılanma Cihadı" emri verildi. Bir sonraki fuarı, tüm halkın cihat edip buğday üretmede yeterli olabilecek kapasiteye çekebilmek için "Cihat ve Buğday Fuarı" olarak isimlendirdik. Her iki fuar da Feth Merkezi'nde⁽²⁾ düzenlendi. Feth Merkezi benim ikinci evim olmuştur. Lise İslami Encümenleri ve Petrol Fakültesi Encümeni başkanlarının oturumları burada yapılıyordu.

Feth Kültür Merkezi son derece faydalı, siyasi ve ideolojik bir merkezdir. Bu kuruluşun ilk oturumunda okullarda mezhebi ortamın oluşturulup öğrencilere ideoloji ve dünya görüşü derslerinin verilmesi için merkezin öğrencilerinden iki kişinin okullara gitmesi kararlaştırıldı. Encümen başkanlarının fikrî, siyasi ve mezhebî altyapılarının güçlendirilmesi için de farklı sınıfların oluşturulması kararı alındı.

1- Fahrettin Hicazi 1929 yılında Sebzevar'da dünyaya geldi. İran Milli Şura Meclisinin birinci, ikinci ve üçüncü dönem Tahran milletvekilliğine seçildi. İnkılâptan önce Hüseyiniye-i İrşad'ın ilgiyle karşılanan mezhebî hatibi olan Fahrettin Hicazi 19.5.2007 tarihinde Tahran'da vefat etti.

2- Liseli İslami Encümenler Merkezi ve Petrol Fakültesi. İnkılâptan sonra Petrol Fakültesi öğrencileri ve liseli öğrencilerinin kültürel faaliyet gösterdiği Abadan Halk Kütüphanesiydi.

Mutahhar Bey⁽¹⁾ irfan, Ali Asgar Zari Bey⁽²⁾ siyaset, Muhammed Sadr Bey⁽³⁾ ise Milli Güvenlik dersi veriyordu. Herkes teorik ve pratik mütalaalarıyla uzmanı olduğu dallarda kendi yöntemiyle ders vermekle meşguldü. Burhani'nin kız kardeşleri, Mari Nazari, Pervane Ağa Nazari, Zehra Elmasiyan, Meryem Ferhaniyan, Feride Hamidi, Sıddıka Ateş Pençe, Ziyinet Salihi ve Pejman Fer kız liselerinde düzenlenen çeşitli

- 1- İnkılâp Muhafızları ve Encümenliklerde ahlak ve irfan dersleri veren Mühendis Hüseyin Mutahhar Bey Petrol Fakültesi Kimya Mühendisliği öğrencisiydi. Üniversite ve lise öğrencilerinin tamamı Mutahhar Bey'in düzenlediği sınıflara büyük ilgi ve alakayla katılıyordu. Savaş zamanında Şuşter İnkılâp Muhafızlığında meşgul olan Mutahhar Bey hali hazırda lisansüstü diplomasıyla Ahvaz Petrol Şirketi Mühendisliği İdaresinde görev yapmaktadır.
- 2- Ali Asgar Zari Bey Abadan Petrol Fakültesi mezunlarından olup İslami Şura Meclisinin Tahran milletvekilidir.
- 3- Milli Eğitim Sekreteri Seyit Muhammed Sadr Haşim, Ayetullah Seyit Esedullah Sadr Haşim'in (fıkhî risalesi olan müçtehitlerden biridir) oğludur. Savaşın başlamasıyla Abadan Petrol Radyosunda savaşa dair yiğitlik ve epik programlar üretiyor, bunları Şehit Gulam Rıza Rehber'in seslendirmesi eşliğinde icra ediyordu. 1982 yılında radyonun merkezi idaresi kendisine bırakıldı ve bu sorumluluğunun yanında Abadan Cuma Namazı Merkez İdaresi sorumluluğunu da üstlendi. Şehit Gulam Rıza Huzistan İslami İrşat Genel Müdürlüğünden sonra Güney'de İrşat ve Kültür Bakanlığı sorumluluğuyla birlikte Lübnan'ın Ba'lebek şehrinde Savtu'l-Müstazafin Radyosunun müdürlüğünü üstlendi. 1998 yılından 2002 yılına kadar Beyrut'ta İslam Cumhuriyeti Kültür Ataşesi'ydi. Tarih-Kültür ve İslam Medeniyetleri Bölümü lisansüstü diploması olan Sadr Haşimi birkaç yıl İslam ve Arap Dünyası Araştırmaları ve İslami Kültürel İlişkileri Kurumu Muavini Müşavirliği'nin müdürlüğünü yaptı. 2012 yılında emekli olduktan sonra araştırma ve telif faaliyetleriyle meşgul olmaya devam etti.

sınıflara katılıyor, ben de Musaddık Kız Lisesi'ndeki derslere katılıyordum.

İlk gün Feth Merkezi'nde Mutahhar Bey'in düzenlediği ahlak ve irfan dersinde on beş öğrenci vardı. Önceden belirlenen program gereğince sınıfa girdik. Sınıfın klimasının her yeri seri serinletmeye gücü yetmiyor, sadece arkadaki birkaç sandalyeye serinlik ulaşıyordu. Kapı tarafına yaklaştıkça sıcaklık da artıyordu. Biz de Mutahhar Bey'in gelmesini bekliyorduk. Uzun boylu üstat sınıfa girdi ve herkese selam vererek söze şöyle başladı: "Benim gibi ehli olmayan birinden irfan ve ahlak dersi vermesini istediler. Mevlana şöyle diyor:

Rumlar tekrarsız kitaptan ve hünlerden uzak sofilerdir,

Lakin gönüllerini arzu, hırs, cimrilik ve kinden arındırmışlardır,

O aynanın sefası kalbin vasfı olup sureti sonsuz kabiliyettir,

Gönlünü renk ve kokudan arındıran her lahza güzelliği görür de,

İlmin suret ve kabuğundan geçerek aynel-yakine varır."

Dayanamadık. "Mutahhar Bey! Yetişemedik lütfen bir daha tekrar eder misiniz?" dedik.

Her zaman olduğu gibi nerede ve ne zaman olursa olsun üstadın söylediğini öğrencinin yazması gerektiğini düşündüm. Çünkü öğrenmiştim ki, ilim, kâğıt ve kalem arasındadır.

Üstat daha bir açıklıkla şunları söyledi:

"Yolda olunuz, ancak yolda kalmayınız. Yolda olmak, yolda kalmaktan çok daha iyidir. Bu beyitler yazmak için değil, anlamak içindir. Anladığınız kadar yazınız. Anlamanın sırrı, kendinden geçmek ve dostta baki olmaktır. '*Neşsini tanıyan Rabbini tanır!*' Allah'ı tanımanın ilk merhalesi, insanın kendisini tanımasıdır. İlk soruyu kendinize sorunuz. Kendi-

nize kim olduğunuzu sorunuz. Allah'tan bir parça olan gerçek benliğinizi tanıyınız. Tikelden tümele ulaşınız. Kendinizi Allah'ın bir parçası biliniz ve 'Ben'in tanınmasından yüce Allah'a ulaşınız. Kendi 'Ben'inizle aşına olunuz."

Hepimize: "Ben kimim?" sorusunu sordu.

Her birimiz 'Ben'in tarifi hakkında bir şeyler söyledik: Ben, yani benim gözüm; ben, yani benim kulağım; ben, yani benim aklım; ben, yani benim elim; ben, yani benim ayağım; ben, yani benim dilim; ben, yani benim kalbim; ben, yani benim gönlüm ve ben yani...

Üstat şöyle dedi: "Çok daha güzel. Bakınız, ben, yani benim elim, yani Allah'ın bir parçası; ben, yani benim gözüm, yani Allah'ın bir parçası. Böyle bir bakışla göz, dil, kulak, el, ayak ve kalp daha çok itibar ve daha önemli birer mevki kazanacaktır. Dolayısıyla sizler emanet ehli olacak ve çok daha önemli bir misyona sahip olacaksınız. Sizlerdeki 'Ben' Allah'ın bir parçası olduğu zaman sizlerin 'Ben'i Allah'ın gözü, Allah'ın kulağı, Allah'ın eli, Allah'ın ayağı, Allah'ın dili ve Allah'ın kalbi olacak ve Allah'ın bir parçası olacaksınız."

İnkılâptan sonra ilköğrenim yılı başlamış ve okulun açılmasıyla öğrencilerin ruhu daha bir inkılâbî olmuştu. Hatta bizim dost ve düşmanlığımızın ilmi ölçüsü "*Ben kıyamet gününe kadar sizinle barışık olanlarla barıştım, sizinle savaşanlarla savaş halindeyim.*" cümlesi olmuştu. İmam'ın mektebinden insaniyet dersi alıyorduk. Söylem ve eylemlerimizin tamamı inkılâba faydalı olacak kadar inkılâbî düşüncede erimiştik. Sözlerimizin kısa, öz ve anlaşılır olmasının sebebi buydu. Yalan, iftira ve gıybetin önünü alan en önemli şey susmaktı.

Henüz okul forması değişmemişti, ancak hicaplı öğrencilerin çoğu istedikleri pantolon ve önlüğü giyerek okul elbisesini değiştirmişlerdi. Yeni öğrenim döneminde fizik, kimya ve matematik dersleri iştisaksızlığın eşliğinde en az katılımla düzenlenmesine karşın din dersi sınıflarında oturacak

yer kalmıyordu. Nergis Kerimiyan, Fatıma Salihi ve Ziyet Çengizi'nin eşliğinde Gaziyani Hanım ve Haretmend Hanım gibi öğretmenlerin yönlendirmesiyle okula dinî, inkılâbî ve siyasi öğretmenlerin gönderilmesi ve eski öğretiminin kaldırılmasını talep etmek için Milli Eğitim İdaresine gittik. Onca gelip gitme ve direnmelerin sonunda şehrin inkılâbî şahsiyetlerinden Muhammed İslami Nesep Bey⁽¹⁾ ve Muhammed Bahşi Bey⁽²⁾ din öğretmeni olarak okulumuza atandı. Okul, okul dışında her şeye benziyordu. Daha ziyade siyasi görüşmelerin yapıldığı, hiziplerin konuşulduğu, Hizbullah ve Halkın Mücahitlerine mensup grupların ve komünistlerin toplandığı yer haline gelmişti. Konuşmalarla bir neticeye ulaşılmadığı zamanlarda tartışmalar başlıyor ve bazen de münakaşayla sonuçlanıyordu. Bu tartışmalar sayesinde düşüncemiz değişiyor, ufkumuzda yeni yeni pencere-ler açılıyordu. Eminim ki inkılâp olmasaydı yeni düşünce ufuklarını ve başka bir dünyayı görüp tanımayacaktık.

1979 yılının kışı Huzistan'ın sel afetine tanıklık etti. Bazı köyler sel suları altında kaldı. O hadiseden sonra programımız bir gün okula, diğer gün köylere gitmek olmuştu. Aş,

-
- 1- Muhammed İslam, Amerika İslam Encümeni'nin etkin öğrencilerinden olup inkılâbî halkın coşkusu eşliğinde inkılâbın başarıya ulaşmasından sonra İran'a gelerek şehrin kültürel etkinliklerinde faal olarak yer aldı ve savaşın ilk yıllarında Ticaret Bakanlığına atandı.
 - 2- Mühendis Muhammed Bahşi, Petrol Fakültesinin mühendislerinden olup inkılâbın zafere ulaşmasından sonra bir süre Abadan Vali Yardımcılığı yaptı. Petro-Kimya Sanayi Bakanlığı Muavinliği, Sanat ve Maden Bankası Yatırım Müdürlüğü, İran Ticaretini Genişletme ve İhracat Kurumu Yardımcılığı ve Gelişim ve İthal Bankası'nın Müdürlüğü gibi bir takım uğraşlar da Muhammed Bahşi Bey'in meşguliyetleri arasındaydı. Hali hazırda idarecilik ve sanat projelerinde serbest olarak faaliyet göstermektedir.

felafil ve sembuse yemeklerinden elde ettiğimiz paralarla battaniye, elbise ve yakıt alarak köylere gidiyorduk. Sel bastığında babam, "Abadan sel ile ateş arasındadır; Abadan'ı ya sel götürür ya da ateş yakar." demişti.

Sabahları okul çantamın yanında aş pişirme kazanı da vardı. İslam Encümeninin faaliyetlerini yürütmesi ve fuarın düzenlenmesi masraflarını çıkartmak için her birimiz bir şeyler yapıyorduk. O sene köyler için battaniye ve lamba satın aldık. Gönüllü gruplar eşliğinde şehrin civarındaki köylere gidiyorduk. Zaten köy halkına okuma yazma öğretilmesi bizim sorumluluğumuzdaydı.

Sel baskını ve grupların çatışmasına şahit olduğum lise üçüncü sınıfta olduğum yıl, yaşamımın en güzel yıllarından biriydi. Hadiselerle yüz yüze gelmek derslerimi son derece kolaylaştırmıştı. Asıl itibariyle bunca sıkıntı ve kültürel-toplumsal faaliyetlerin yanında bunca ders ve sınavın nasıl üstesinden geldiğimi, nasıl ders çalıştığımı hatırlamıyorum bile. Kopya çekmeyecek ve not için kimseye yüzüsu dökmeyecek kadar gururluydum; ancak iyi not almasam ailemin faaliyetlerime izin vermeyeceğini ve yaptığım işlerin son bulacağını biliyordum.

Yazla birlikte Feth Merkezi'nin programları başladı. Mutahhar Bey'in sınıfları tekrar açıldı. İlk oturumun konusu 'Korku'ydu. Üstat derse, "Dünyada hepimiz bir şeylerden korkuyoruz, asıl itibariyle niçin korkuyoruz? Siz neden korkuyorsunuz?" sorusuyla başladı.

Her birimiz bir şeylerden korkuyorduk: Hamam böceğinden, fareden, yırtıcı hayvanlardan tutun da karanlıktan, yalnızlıktan, hışımdan, fakirlikten, açlıktan, susuzluktan, ruhlardan, cinlerden, cehennem ateşinden... Azrail'den ve ölümden.

Korku hissi tıpkı felç hastalığı gibi ruh ve bedenimizin her tarafını kaplamış ve ruhun candan çıkması gibi bir hâl almıştı.

Eğer Allah her yerdeseyse, her şeyi görüyorsa ve her şeye gücü yetense niçin O'ndan başkasından korkuyorduk ki?

Bu sınıfta Allah'tan başkasından korkmanın şirk olduğunu unutup başka bir âlemdeki ölüm meleği Azrail'de kalakalmıştık. 1980 yaz tatili oturumlarının konusu ölüm meleği olmuştu. Ölüm meleğine dostluk elimizi uzatmalıydık. Ölüm korkusuna galebe çalmak ve Azrail'le dost olmak için murakabe yapmalıydık. Azrail bilinçaltımızda iyi bir melek değildi. Azrail siyah ve korkutucuydu ve biz ondan ürküydük. Ne var ki bu güzel ve mukarreb meleği tanımalı ve kucaklamalıydık. Azrail, Allah'ın yeryüzündeki elçisiydi. Canlı varlıkların tamamına müdahale ediyor ve yukarı âleme götürmek için ruhlarını alıyordu.

Akşam vakti halk cenazelerini defnettği zaman mezarlığa gitmemiz, onlarla sohbet etmemiz ve Azrail'e doğru elimizi açarak hayatımızla ölümümüzü birbirine bağlamamız kararlaştırıldı.

“Eğer ölüm ölmekse gel bana doğru,
Sana sıkıca sarılıp kucaklayayım,
Ben onunla hayatımı ebedileştireyim.”

Ölülerin yanında boş bir kabirde birkaç saat uzanarak ölümü ve başka bir âlemi deneyimliyorduk. Azrail'le dost olup ölüm egzersizi yaparak murakabe yapmak en zor etütlerden biriydi. Feride Hamidi ve Sıddıka Ateşpençe gibi bazı arkadaşlarımız bu deneyimi çok ciddiye alıyorlardı; ancak ben Elmasiyan'la birlikte korkumuza galip gelip yalnızlık hissetmemek için yüksek sesle gülererek birbirimizle sohbet ediyorduk. Yanımızda meyve götürerek “Cennet meyveleri yiyoruz.” diyorduk. İki de bir çocuklar bize üstadın, “Gülüşmeler şeytanın vesvesesidir, eğer bir işe çok sevinerseniz bile yalnızca tebessüm edin.” dediğini hatırlatıyorlardı. Üstadın verdiği ödevler tahammülü zorlamayan, yapılacak türdendi; aç, susuz sırt çantasını alıp sıcak ve soğuk hava-

da Hürremabad'ın dağlarını tırmanmak, soğuk havada ince elbise, sıcak havada yün elbise giymek, uzun günlerde yiyeceklerden uzak durmak, gece namazları ve uzun zikirler, bakışları kontrol etmek, anne-babaya ve yakınlara iyilik etmek, yalan söylememek, müstehaplara özen göstermek, can pahasına da olsa alışkanlıklardan kurtulmak... Benim için yalnızca kabirde kalıp ölümlerle gece gündüz konuşmak zordu.

Üstat Mutahhari'nin derslerinden dolayı bendeki ahlaki ve davranışsal değişimlere ve münzeviliğe şahit olan Selman ve Seyit bazı programların icra edilmesinde açıkça bize eşlik ediyorlar ve bazı programlarda gizlice bizi takip ediyorlardı.

Mezarlığa son defa gittiğimizde dördümüzde kısa aralıklarla yan yana yattık. Akşam vaktiydi, gece karanlığı yaklaşıyordu. Bir saat geçmişti ve biz her zaman olduğu gibi kendi kusur ve günahlarımızı hesaplamakla meşguldük. Birden bire sokak köpeklerinin havlama sesleri duyuldu. Koşarak yattığımız kabirlere yaklaşıyorlardı.

Korkmamak mümkün değildi; benden çok daha ciddi olan Feride ve Sıddıka kabrin dışına fırladı. Hızla kabristandan uzaklaşıyor, koşuyor ve çığlık atıyorduk, köpeklerin sesi gittikçe vahşileşiyordu. Kabristanın dışına çıktığımız zaman birbirimize bakiştık. Birbirimizi tanıyamayacak kadar rengimiz atmış, sesimiz kısılmıştı. Macerayı üstada anlattığımız zaman hem yaptığımızdan utandık hem de pişman olduk.

Üstat şöyle söyledi: "Neden korkunuz? Ölümler zaten ölmüşler, kendi amellerinin esiri olmuşlar ve size bir şey yapacak değiller. Köpekler ise ölümlerin cenazelerine alışmışlar, onların da sizinle işleri yok. Eğer siz orada kalsaydınız ve kaçmasaydınız, köpekler sizi kovalamazdı. Köpekten korkmayana köpek de bir şey yapmaz. Ne var ki sizin henüz korkunun sultas altında olmanızı samimice ikrar etmeniz takdire değer."

O gece ortalıkta köpek falan olmadığını, Selman ve Seyid'in kabristanın bir köşesine saklanarak ölüm meleğiyle

dostluğumuzu kesmek için köpek sesi çıkararak bizi kovaladıklarını öğrendiğimiz zaman kendimizden daha çok utandık.

Muhafız grupları her gün şehrin bir köşesinde ya çatışma çıkartıyor ya da bomba koyuyorlardı. Genellikle Irak sınırından şehre silah ve el bombası geçiriyor, cadde ve sokaktaki halkı hedef alıyorlardı.

Abadan Koruma Muhafızları Başkan Yardımcısı ve Petrol Fakültesi mezunu Ali Asgar Zarii bize siyasi akımları tanıma dersi veriyordu. Bu sınıflarda askerî, siyasi ve ilk yardım eğitimi görmeleri için kız öğrencilerin teşvik edilmesi zorunluluğu doğdu.

İnkılâbın üzerinden bir küsur yıl geçmişti. İdari binaların çoğunda önceki başkanlar, hatta devrik Şah rejimi taraftarı, emniyet güçleri ve Savak ajanları makamlarında kalmış ve ortamı bulanıklaştırıp halkın güvenini sarsmak maksadıyla istihbari bilgi topluyorlardı. Sanat işçilerinin şehri olan Abadan her türlü grubun çeşitli saldırılarıyla karşı karşıya kaldığı ve envayı tür tahrip edici silahları henüz ümidini kesmeyen insanlara veren komşulara yakın bir şehirdi. Diğer taraftan Arap Halkı söylemi ve Arap'la Arap olmayanlar arasındaki tefrikalar şehri güvensiz bir hâle getirmişti. Böyle olmasına karşın henüz mahallelere tek renk ve tek gönül hâkimdi ve halk kavmiyetçilikten uzak, barış içinde, birbirlerinin yanında hayatına devam ediyordu. Petrol Fakültesi mezunu inkılâbî şahıslardan biri olan Mühendis Batmangaliç Bey'in⁽¹⁾ Abadan'ın yeni

1- Mühendis Feriver Batmangaliç 1956 yılında Tahran'da doğdu. Çocukluk yıllarını babasının mesleği gereği (demir yolu işçisi) Meşhet ve Abadan'da geçirdi. Orta öğrenimini Meşhet'te tamamladı. 1978 yılında Abadan Petrol Fakültesinden mezun oldu. Abadan Petrol Arıtma Rafinerisinde grev yapan faal şahıslar arasında olması hesabıyla yakalanıp sürgüne gönderildi. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra 24 yaşında Abadan Valiliğine atandı. Dayatılmış savaşın başlamasıyla Abadan Va-

valisi unvanıyla atanmasıyla şehir yeniden taze bir nefes almıştı. Batmangaliç Bey inkılâbî bir girişimle idari birimlerin, kurumların ve valilik bünyesinde çalışanların temizlenmesi için Askerî Muhafız Güçleri, Petrol Fakültesi öğrencileri ve Lise Öğrencileri İslam Encümenini birleştirip Valiliğin Gönüllü Temsilcisi unvanında atadı. Ne var ki o günlerde hiçbir kuruluş ve idari birim bizi resmî olarak tanıımıyordu. Güzellikle karşılanıp kendisinden razı olunan grup sadece camilerdeki valilik temsilcilikleriydi. İstedığımız zaman vali temsilcisi unvanıyla hizmet ettiğimiz bölgede temsilci ve başkan seçme hakkına sahiptik. Çocuk Esirgeme Yurdu'nu şehrin yetimhanesini olarak belirledik. Çocuk Esirgeme Kurumu beni kendisine doğru çekiyordu. İçimdeki gizemli ve tanınmadığım bir güç beni yetim çocuklara yönelmeye itiyordu. Bir misafirhaneye davet edilmiş gibiydim. Benim payıma Çocuk Esirgeme Yurdu ortamı düşmüştü. Oraya gittiğim zaman Meymenet Kerimi Hanım'ın kız kardeşi Mev'ud Camisinin mütedeyyin Kur'an öğretmenini gördüm. Çok sevindim. O da yurda yeni gitmişti; ancak çocukların ortamını çok iyi tanımıştı ve bana, izin verildiği ölçüde yurdun çeşitli bölümlerini gösterdi. Yurtta beni tanıştırdığı tek kişi yurt müdürüydü. Müdür asabi biriydi. Çocuklar ondan korkuyor, bu yüzden sözünü dinliyorlardı. Müdür de gelişimizden hoşnut olmamıştı. Çocuklara küfrederek içine attığı şeyleri boşaltmak istiyordu. Erkek ve kız çocukları bir alanda birleşen iki ayrı kısımda ve her birinin yirmi kişilik kapasitesi olan salonlarda bakılıyordu.

lilik İşbirliği Merkezini kurdu. 1980 yılı kış ayına kadar Abadan şehrinin korunması doğrultusunda elinden gelen her şeyi yaptı. Sonunda şiddetli solunum yolları hastalığına duçar olup iç kanama geçirmesi sebebiyle sedye yardımıyla Abadan'ın dışına çıkarıldı. Uzun bir tedavi süresi geçirdi ve Muhammed Garzi'nin Petrol Bakanlığını üstlenmesinden sonra Batmangaliç Bey de bu bakanlığa bağlı bir birimin idari işlerini kabul etti.

Yurdun bir köşesinde Naim, Abdülhüseyin ve Ekber'in iki yaşından on dört yaşına kadar yüz yirmi çocuğa yemek pişirdiği bir mutfak vardı. Kerim Silahşör Bey'in⁽¹⁾ kardeşi valilik tarafından Kızılay Kurumu'na müdür olarak atandı. Kendisi Abadan Petrol Fakültesi öğrencilerindendi. Erkek çocukların sayısı çok olduğu için kardeşini önce bakıcı olarak atadı, sonra da yurdun müdürlüğü unvanını verdi. Seyit, Rahman'ın sınıf arkadaşlarından ve Mev'ud Camisi çocuklarından. Kız kardeşi Fatıma Saadat da benim sınıf arkadaşım. Fatıma Saadat'a, "Nereden başlayalım, çocukların bizi sevip kabulmeleri için nasıl dostluk kuralım?" diye sorduğumda bana şöyle dedi: "Onları bir yere toplayan yetimlik ve kimsesizliktir. Bize güvenip sevmeleri için onların dertlerine ortak olmamız gerekir."

Çocuklara ne söyledik, ne sorduksa da sus pus olup yanımızdan geçip gidiyorlardı. Çocukların her birinin mukadderatı birbirine kenetlenmişti. Kendileri için seçilen isimler onların acı ve çile dolu yaşamları hakkında ipuçları veriyordu.⁽²⁾

Feride, "Biz çocuklar yaratıcının yanlışlıkları arasında-yız; annemizin karnında ölseydik de dünyaya gelmeseydik." diyordu.

Hiçbirinin durumu bir diğerinin durumundan iyi değildi. Her çocuk ailesinin lakabını taşıyordu. Önceleri Hasan'ın soy isminin "Yolüstü" olduğunu düşünüyordum; ancak bir süre sonra "Yolüstü" kelimesinin Hasan'ın yaşam hikâyesi olduğunu anladım. On sene, on bir ay ve altı gün önce Hasan,

1- Kerim Silahşör savaştan sonra Manchester Üniversitesi Elektrik Bölümünün doktorasını tamamladı ve hâlihazırda Petrol Bakanlığı Muavinliği görevini ifa etmektedir.

2- İnsani saygınlıklarının korunması ve ahlaki kurallara riayet edilmesi için yetimhanedeki çocukların gerçek isimlerinin zikredilmesinden sakınılmıştır.

eski bir kundağın içine sarılmış olarak çöplüğün kenarında bulunmuş ve Çocuk Esirgeme Yurduna emanet edilmişti. Bunlardan bir diğeri Tırtıl Sührab lakaplı Sührab Kuh'tu.⁽¹⁾ Sührab'ın annesi doğum esnasında ölmüş, babası onu yurda bırakmış, kendisi de Linyek Ahmedabad'da⁽²⁾ dilencilik yaparak yaşamaya çalışıyormuş. Bir diğerrinin ismi Musa Bengi'ydi. Bu çocuğun öyküsü herkesi derinden üzmüştü. Musa, alkolik baba ve eroin bağımlısı bir annenin kurbanıydı. Musa'nın ailesi ne zaman onu eve götürmeye heveslense, onların eroin hazırlığı yaptığı mangalı, çocuğun bedeninin bir kısmını yakıyordu. Çocuğun bedenindeki yanıklar, anne ve babasını unutmamasına izin vermiyordu. Çocuk Esirgeme Yurdundaki bir diğerr çocuğun ismi Şahpur Geda'ydı (Geda dilenci anlamındadır). Şahpur'un annesi sağda solda dilencilik yapıyordu. Babası öldükten sonra annesinin ona bakacak gücü olmamış. Annesi dilencilikten aldığı parayla zaman zaman yiyecek ve giyecek alıp Şahpur'a getiriyordu. Şahpur'un yaşamı diğerr çocuklara nispetle daha lükstü. Sözüün özü yetim çocukların her birinin kendisine has ismi ve hüüzün dolu hikâyesi vardı.

Şimdi bu çocuklarla dost olmalı ve onlarla kültürel faaliyetlerde bulunmalıydım. Onların yaşamlarına girmeliydim. Onlara acayip varlıklar gözüyle bakmamalıydım. Onlar tıpkı diğerrleri gibi bu ülkenin vatandaşlarıydı; şu var ki onlar diğerrlerinden çok daha yalnız dünyaya gelmişler ve yaşamın son derece doğal payından, yani anne ve babadan mahrum kalmışlardı. Asıl itibarıyla nereden başlayacağımı bilmiyordum.

1- Abadan'da avare ve yalancı insanlar için kullanılan isimdir.

2- Abadan'ın mahallelerinden biridir. Abadanlılar, sokak ve caddeye "Lin" derler. Abadan'ın Ahmedabad mahallesinin on beş sokağı vardı ve Linyek Ahmedabad Mahallesi, şehrin asli pazarlarından biri sayılıyordu.

Yiyecek ve içeceklerini verip büyümelerini mi beklemeliydim yoksa İslam, inkılâp ve İmam Humeyni hakkında bir şeyler mi söylemeliydim? Nereden başlayabilirdim? Bu çocuklar inkılâp olup olmadığını biliyorlar mıydı? İnkılâp ve İslam'ın onlar için bir önemi var mıydı? İnkılâbı görmüşler miydi? Silahşör Bey'in kardeşiyle onca meşveretten sonra, bana görevimi hatırlattıktan sonra şöyle dedi: "Eğer sen onları İslam, inkılâp ve İmam'la tanıştıırırsan, onlar kendileri doğru yolu bulacaklardır. Ancak duygusallaşarak onlara acır gözlerle bakmayın." Bu uygunsuz yaşamın bir programa ihtiyaç duyduğunu ve benim de onların bir parçası olduğumu düşünmem gerektiği sonucuna ulaştım.

Seyit derse şöyle başladı: "Bundan sonra hiç kimsenin bir başkasını takma isimle çağırmaya hakkı yoktur. Herkes birbirine güzel isimlerle hitap etsin. Hepimiz burada bir aileyiz ve hepimiz bacı kardeşiz. Büyükler, küçükleri gözetmelidir."

Bu esnada Resul keskin bir üslupla Seyid'in sözünü keserek yüksek sesle şöyle dedi: "Bu bacılar ve kardeşler kaç anne ve babadan?"

Seyit soğukkanlılıkla sözüne devam etti. "En küçük şefkat ve merhamet, en zayıf zihinlerden silinip kaybolmaz. Bizler muhabbet ve dostluğumuzla kardeş ve bacılık bağlarımızı güçlendirelim."

Her kafadan bir ses geliyordu. Herkesten daha akıllı olan Sıddıka şöyle dedi: "Birazcık sabredin de doğru düzgün iki kelime duyalım."

Seyit devam etti. "Büyükler küçükleri koruması altına alsınlar."

Başka biri Seyid'in sözünü keserek, "Bu sıcak ve nemli havada yağmur var mı ki yağmurluğun koruması altına girelim!"

Herkes gülmeye başladı. Seyit devam etti. "Yüce Allah bizi yarattı ve bizim nasıl yaşayacağımızı öğrenip doğru yolu

seçmemiz için hidayet kitabı ve hidayet önderi gönderdi. İnsan kendi takdirinin belirlenmesinde ortaktır.”

Çocukların hepsi sanki Seyid’in konuşmaması için anlaşmışlardı. Her köşeden bir ses çıkıyordu.

Sıra Feride’ye gelmişti. “Biz Allah’ın yanlıklarının bir parçasıyız ve kitapla falanla da hidayet olamayız. Bizim anlayacağımız dil sopanın dilidir. Sopa yediğimizde adam olabiliyoruz.” Seyit sabırla ve şefkatle devam etti. “Çocuklar, biri sopya ile adam olsaydı şimdiye kadar eşek adam olmuştu.”

Bu söz, çocuklara güzel bir malzeme olmuştu. Her kes bir şeyler söylüyordu.

Sührab, “Üstat biz çok sopa yemekten insana benzeyen eşeğiz.” diye çıkıştı.

Seyit aldırmadan sözlerine devam etti. “Bildığınız gibi Şahenşahi rejimi yerle bir edildi. Hepimiz İmam Humeyni’nin rehberliği altında hayat akışımızı bulduk ve hidayete erdik. Bundan sonra eğer sizler de isterseniz bizimle olabilir ve İmam’ın düşünceleri hakkında daha çok şey öğrenebilirsiniz.”

Çocuklardan biri, “Üstat, bizim burada karnımız sırtımıza yapışmış. Bu hikâyeler arasında ekmek ve kebab varsa gelin anlatın, yoksa bizim öykümüz çok daha hüznüldür.” dedi.

Sonuç itibarıyla ben, Meymenet Kerimi Hanım ve Seyit işi ele aldık. Her gün birimiz sohbet ediyorduk. Yavaş yavaş çocukların bize karşı ilgi ve alakaları artmış, itimatlarını kazanabilmiştik. Bazen müdürün izniyle yetim yurdundaki çocukları alıp aile ortamına aşına olmaları için evlere götürüyorduk. Çocuklar Seyid’i bizden daha çok seviyor, ona Seyit Amca diye hitap ediyorlardı.

Bir gün bayram münasebetiyle Seyit on iki çocuğu evine götürdü. Tabatabai seyitlerinden olup mümin ve güler yüzlü biri olan Seyid’in babası çocukları çok güzel ağırlamış,

Seyid'in annesi de onlara ev yemeği, meyve ve tatlı ikram etmişti. Çocuklara birer hediye verilmesi de kararlaştırılmıştı. Seyid'in evinin avlusunda büyük bir hünnap ağacı vardı. Bu ağacın farklı bir tadı olup yılda iki kez meyve veriyordu. Seyit çocuklara şöyle seslendi: "Babam, çocukları eve getir, bu ağacın meyvesinden yesinler." diyor.

O zamanın tüm ailelerinde olduğu gibi Seyid'in ailesinin de tavuk ve horozları vardı. Seyid'in annesi tavukların yumurtasıyla çocuklara omlet yapmış ve onlar da doyuncaya kadar hünnap, omlet ve taze ekmek yedikten sonra oyun ve yaramazlığın ardından güle oynaya yurda dönmüşlerdi. Yurda dönmeleri üzerinden henüz birkaç dakika geçmeden çocuklar birbirleriyle kavgaya tutuştular. Seyit çocukların neden kavga ettiklerini anlamak ve onlara arabuluculuk yapmak için yanlarına gitti. Seyit, çocuklar için iyi bir gün olmadığı endişesine kapıldı ve onlara, "Çocuklar eğlenceli bir gün değil miydi? Niçin rahatsızsınız?" diye sordu.

Hasan şöyle dedi: "Seyit Amca! Bunların yaptığı yiğitliğe sığmaz. Sührap hünnapların çekirdeklerini biriktirip tavuk ve horozların kümesine giderek zavallıcıkların ağızlarına doldurup öldürdü. Eve gittiğinizde o zavallıcıkların başına neler geldiğini anlarsınız."

Çocukların bazıları bu olaydan rahatsızdılar. Çok yaramazlık yapanlar ise daha çok gülüyorlardı. Onca yaramazlık ve eziyete rağmen acıdığım için değil gerçekten onları seviyordum. Onların bakışlarında herkesi dostluğa, sevgiye ve muhabbete davet ettiğini görüyordum. Onlar sevgi ve ilgiye muhtaçtılar ve sürekli başkalarının sevgisini telafi etmenin peşindeydiler. Büyük çocuklar sürekli "Seyit Amca, inşallah telafi edeceğiz." diyorlardı.

Hiçbir iş ve hiçbir yer bana çocukların yanında olmak kadar dinginlik vermiyordu. Birbirimize alışmış, bir aile gibi olmuştuk. Onlar da aile fertlerimizin hepsini tanıyorlardı.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Bu çocukların dostluk ve sevgi ilişkisini tecrübe etmelerini ve sürekli başkalarının sevgisini kazanma peşinde olmamalarını istiyordum.

Vaktimi ya bu çocukların yanında geçirmek ya da evde geçirmeyi tercih ediyordum. Her şeyi şakaya aldığım bir yaşta halktan uzaklaşmıştım. Gün geçtikçe daha bir zayıflıyor, daha çok çile sahibi oluyordum. Sürekli dilime, gözüme, kulağıma ve kalbime dikkat ediyor ve münzevi bir hayatı tercih ediyordum. Toplumla yüz yüze gelmekten kaçınıyor ve onlardan uzak durmanın gûnahtan korunmanın en güzel yolu olduğunu düşünüyordum. Gece gündüz ibadet, zikir ve duayla meşguldüm. Yanlış çıkarımlarım ve Mutahhar Bey ile Rabbani Bey'in derslerinden yanlış algılamalarım beni münzevi bir hayata sürüklemişti.

Annem evden dışarı çıkmam ve yeniden kültürel-toplumsal faaliyetlere başlamam için yalvarıyordu; halkın dikkatini çeken, onların övgüsüne layık olacağım faaliyetlerdi bunlar. Yazın paltomu aramak ve kışlık elbisemi çıkarmaktan annemin sınırları bozuluyor ve "Dünya haz almak içindir." diyordu, ancak ben öylesine vesveseye kapılmıştım ki üstadı bile geçmek istiyordum.

Bir süre geçti. Benim uzlet ve yalnızlığımı fark eden Mutahhar Bey bana nasihat ederek şöyle dedi: "Yaşam ifrat ve tefritle değil, ölçüyle şekillenir. Hepsinden daha önemlisi Allah'ın eli cemaatin üstündedir. Toplumla olmalı ve günah işlememelisin. Hareket hâlindeki trene taş değer. Eğer sakınma ehliysen takvanı ve cesaretini denemen için dünyada olman gerekir. Takva, iman ve hayânın belirleyici ölçüsü evin bir köşesine çekilip yalnızca namaz, oruç, zikir ve hamtla meşgul olmak değildir. Hayırla sonuçlanacak bir hayat dünyayı terk etmekle, ruhbanîyet ve manastır yaşamıyla gerçekleşmez. Ölçülü olmanın ve orta yolda gitmenin akla ve kendini yetiştirmeye ihtiyacı vardır. İçinde yaşadığın

ortamı düşünmek zorundasın. Takvayı daha yukarı çıkarmak için tahammüllü ve dayanıklı olman gerekir. Suya düşüp de ıslanmamak mümkün müdür? Niçin sahil kenarında oturuyor ve dalgalardan kaçırıyorsun? Bir okun hedefi olmaksızın nefis mücadelesi olacağını mı sanıyorsun? İnsan dünyaya geldiği zaman Allah onu resmen dünyaya davet etmiştir. Dolayısıyla dünyayı terk etmek büyük günahlardandır. Dünya ve dünyalılarla barışık yaşamak nebi ve hak kitabın yoludur. Çok dikkat et; zira bu yol çok ince ve engellerle doludur.”

Yaz sonu iki program tasarlanmıştı; biri yetimhane çocuklarıyla İsfahan yolculuğu, diğeri Hurremabad ve siyasi, kültürel ve kendini yetiştirme yeri olan Tahran'ın Manzariyye bölgesiydi. Benim ismim her iki yolculukta da vardı, ancak Hüseyin Ateşkede, Mehdi Refii⁽¹⁾, Ali Cirani, Muhammed İslam Nesep ve Meymenet Kerimi Seyit Amcayla birlikte İsfahan'a ve ben de Ali Asgar Zarii, Muhammed Ekberi, Azernuş ve Zehra Elmasiyan'la birlikte Manzariyye bölgesine hareket ettik. Tahran'ın Manzariyye bölgesine yapılacak ziyaretin nefis tezkiyesi konusunu kapsadığını bildiğim için bu grupla birlikte oldum. Annem bir süre Abadan dışına çıktığım için mutluydu; ancak bu yolculuğun daha önce katıldığım sınıfların ve kendini yetiştirme programlarının bir devamı olduğunu bilmiyordu. Manzariyye'den dönüş anımız Tahran'da oturan kardeşim Kerim'in hanımının doğumuna rastlamıştı. Kardeşimin çocuğu Meysem'in doğumu Eylülün yirmi ikisinde Iraklıların İran'a saldırdığı tarihe denk gelmişti.

Annem Abadan'a dönmemi istemiyordu. Sürekli kardeşimin karısı ve küçük çocuğu Meysem'e bakmam için Tahran'da kalmamı söylüyordu. Çünkü Saddam saldırmıştı, dolayısıyla Abadan'da savaş vardı.

1- Mehdi Refii, Mev'ud Camisinin faal öğrencilerinden olup 1996 yılında bir tebliğ görevinde Merkez Bölgesinin caddesinde yaptığı kaza sonucu Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu.

— ❖ — Dördüncü Bölüm — ❖ —

Savaş ve Esaret

1980 eğitim-öğretim yılında okul, Irak'a ait Mig bombardıman uçaklarının sesiyle başladı.⁽¹⁾ Sesi tahammül sınırlarını zorlayan Mig uçaklarının gürültüsü şehirde yankılandı. Okulun zili, her öğrencinin ayakları altında yeri yaran havan toplarının sesiyle çalındı. Korkuya kapılan esnaf dükkânlarının kepenklerini indiriyor ve aceleyle evlerine, ailelerine doğru koşuyorlardı; ancak bu korkunç sesin nereden geldiğini kimse bilmiyordu. Bazıları patlama gerçekleşti derken daha çok malumata sahip olanlar ses duvarı aşıldı diyordu.⁽²⁾ Radyo, okul marşı yerine hava saldırısını bildiren sinyal sesleri yayınlıyordu. Kısa sürede sokak ve caddeleri ölüm kokusu sardı. Peşi sıra havan toplarının sesleri eşliğinde çileli annelerin ve dehşete düşen çocukların çığlık sesleri şehri bürüdü. Şehrin düşmemesi ve dingin kalması için savunmasız halkın bedeni mermilere siper olmuştu.

Sürekli Milli Eğitim Müdürünün diliyle işitilen okul açılış mesajı bu defa Milli Eğitim Müdürünün şahadet haberiyle

1- Dayatılmış savaş 22.9.1980 yılında başladı ve bir sonraki gün Mıhr ayının ilköğretim yılıydı.

2- Savaş uçakları ses hızından daha hızlı uçtukları zaman camların kırılmasına sebep olan kulakları yırtıcı bir ses çıkarırlar.

eşzamanlıydı. Samet Salihî⁽¹⁾ otuz kişilik çalışma arkadaşının eşliğinde Abadan halkının yeni öğretim yılını kendi kanlarıyla tebrik etmişler, ondan sonra okul cepheye dönüşmüştü. Silahlar kalemin, barut kokusu kitabın ve gönüllü asker elbisesi de okul üniformasının yerini almıştı. Sıralar mevzi olmuştu. Şahadet ödev, öğretmen komutan, öğrenciler ise şehit olmuşlardı.

Savaş gafil avlamıştı; öğretmen, esnaf, mühendis ve doktordan tutun da genç, yaşlı, anne ve çocuğa kadar herkesi kuşatmıştı. Saddam insan eti yiyen ejderha gibi şehrin canına tebelleş olmuş doymak bilmeyen yılan gibi kendini bu sınır şehri halkının kanıyla doyuruyordu. Abadan'dan ulaşan haberler beni öylesine kararsız kılmıştı ki yalvar yalvar Kerim'i şehirden şehire olsa dahi bir şekilde kendi şehri-me ulaştırmaya razı ettim. Kardeşimin karısının hastaneden taburcu olmasını bile beklemedim. Sabahın erken vaktinde Ahvaz'a ulaştım. Rahim beni Ahvaz terminalinde karşılamaya geldi. Rahim'le birlikte Petrol Fakültesindeki cephe

1- Samet Salihî, Habibullah'ın oğludur ve Fars Bölgesinin Fesa şehrinde dünyaya gelmiştir. İnkılâp öncesi Milli Eğitimde siyasi alanda etkinlik gösteren Samet Salihî Abadan'da inkılâp karşıtı gruplarla mücadele eden tanınmış simalardandır. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra Abadan Milli Eğitim Müdürlüğüne atanmış ve Milli Eğitim binasının bombalanması sonucu 24.9.1980'de şehadete ermiştir. Samet Salihî bir kız ve bir erkek olmak üzere iki çocuğunu geride bırakmıştır. Abadan Milli Eğitim binasına saldırı tam olarak Irak Baas rejiminin İran'a saldırısının üçüncü günü yani 24.9.1980'dir. Milli Eğitim binası Abadan'ın kuzeyinde ve diğer tarafından Petrol Fakültesinin yer aldığı yay şeklindeki caddede idi. Kültür Şurası Yardımcıları ve Milli Eğitim Başkanlarının saat on birde toplantı yapması kararlaştırıldığı o gün hava saldırısı gerçekleşti ve Samet Salihî'yle birlikte otuz üç kişi bombardıman sonucu şehadete ulaştılar.

organizasyonu merkezine gittik. Pek çok hanım geri hizmetle meşguldü. Birkaç gün onlarla birlikte hizmet ettim, ne var ki Çocuk Esirgeme Yurdundaki çocukları görmek için sabırsızlanıyordum. Dingin ve hayat dolu bir şehir olan Abadan savaş sahasına dönüşmüştü. Savaşın şokundan dolayı yurttaki çocukları pek az kimse düşünür olmuştu. Bırakın kanlı ve havan topları altında, barış zamanında bile bu çocuklar halkın çoğunun zihninden silinmişti. Irak savaş uçakları sürekli şehri bombalıyordu. Savaş hakkında çelişkili haberler duyuluyordu. Baas'ın vahşi saldırıları savunmasız halkı gafil avlamıştı. Her gün şehrin bir köşesinin viran olduğu haberi alıyorduk. Kalbim kırılmıştı. Sokak ve caddelerin, kâğıt güllerin ve Abadan'ın hayat dolu günlerinin hatırası gönlümü yakıyordu. Akrabalardan habersizdim. Savaşı kabullenememiştik. Hepimiz oyunu sonlandıracak bir düdük sesi bekliyorduk. Her şey inanılmayacak ölçüde değişime uğramıştı. Bunca endişe ve derdin yanında beni en fazla yurttaki çocuklar düşündürüyordu. Abadan'a dönmeliydim. İster viran isterse hayat dolu olsun, bu şehir benim şehrimdi. Sürekli Rahim'e Abadan'a dönmem gerektiğini söylüyordum. Rahim sinirlenerek, "Bacım, artık senin yerin Abadan değil, savaş var anlamıyor musun? Savaş zamanı manevra yapıp kültürel işlerle uğraşılmaz!" diyerek bana çıkışıyordu.

Bu sözlere rağmen Abadan'a gitmek için öncekinden daha çok kararlıydım. Vicdan azabım bir an bile dinmiyordu. Her gün kendimi Abadan'a ulaştırmak için çareler arıyordum. Top altındaki Abadan-Ahvaz caddesindeki geliş gidişler zorlukla sağlanabiliyordu. Araçlar askerleri götürüyor, çok geçmeden cenazelerini getiriyordu. Abadan'a dönmenin hiçbir yolu yoktu.

Bir sabah Selman pek çok yolcuyla birlikte otobüsle Ahvaz'a geldi ve ima ile Rahim'le sohbete koyuldu. Rahim otobüsün içine girerek yolculara göz gezdirdi. Ben dışarıdan

bakıyordum. Yolcuların tamamının gözleri bir bezle bağlanmış ve gözleri altından bir şeyler görebilmek için başlarını geriye çekmişlerdi. Selman'a, "Bunlar sıradan yolcu değiller, kim bunlar?" diye sordum.

Rahim, "Esirler." dedi.

"Esir! Ne demek yani?" diye sorduğumda Rahim, "yani Iraklılar, Hürremşehir cephesinde esir alınmışlar." dedi.

"Niçin gözlerini bağladılar? Niçin sadece iç çamaşır giymişler? Niçin bu kadar korkuyorlar?" diye sordum.

Rahim cevap verdi. "Bunlar bizimle son nefeslerine kadar savaştılar. Bizimle karşılaştıklarında üstlerini çıkartıp "Biz Humeyniciyiz" diyerek teslim oldular. Şimdi ne karınları aç ne de susuzlar. Güvenlik meselesinden dolayı gözlerini bağladık."

Şaşırmıştım. "Bir sandalye de kaç kişi oturur ki?" dedim.

Uzun sözün kısası Selman'a yalvar yakar; askerlerimiz vasıtasıyla esirlerden bilgi edinme işi bittikten sonra elinde J3 silahıyla esirlerin karşısında dikilen Seyit Mesut Hüseyin Nejat'la yer değişimi yapıp şoför mahalline oturan Selman'ın yanına iliştim. Öğleden sonra esirlerin otobüsüyle Abadan'a hareket edebilmiştim. Selman Ahvaz-Abadan arasında karşılaşıcağımız kalbi hicrana boğacak pek çok sahneye karşı beni hazırlıyordu. Bana şimdi bombalanan hatıralarla dolu sokaklardan ve yaralılarla dolu bir şehirden bahsediyordu. Kulaklarım ağırlaşmıştı. Selman'ın sözlerini kabullenmek istemiyordum. Selman şöyle diyordu:

"Annem ve Meryem Abadan'da değiller. Daha az bombalanmanın olduğu Mahşehr'e gittiler. Evde kimse yok. Bazen babam eve uğruyor, ancak ben, Muhammed, Rahman, Ahmet, Ali ve Hamit buradayız. Nereye gidersen git bizi habersiz bırakma."

Selman Hürremşehir cephesi, cephe gerisi, halk toplama kampları, geri destek merkezleri ve arkadaşlarımla alakalı haberleri veriyordu, ancak Çocuk Esirgeme Yurdundaki çocuklardan habersizdi.

Selman'a, "Bu esirler ne dediler? Abadan ve Hürremşehir için ne rüyalar gördüler? Bu durumun ne zamana kadar devam edeceğine düşünüyorsun?" diye sordum.

Selman şöyle dedi: "Hedefleri sadece Abadan ve Hürremşehir değildi, Tahran'a girmek istiyorlardı, üstelik üç günde."

Selman'a, "Ne kadarda aptalca düşünüyorlar. Bizim için neler planlıyorlar, ne kadar da donanımlı gelmişler, baksana, birkaç günde şehrin altını üstüne getirmişler." dedim.

Selman şöyle cevapladı: "Onlar halkın direniş ve savunmasıyla karşılaşacaklarını düşünmüyorlardı. Tepeden tırnağa silahlanan Baas rejimi halkın el yapımı bombalarıyla savaşmak için gelmişti. Savaş bir ay sürebilir, temmuz ayının sonuna kadar da uzayabilir. Bunların cesaretleri yok, sadece teçhizatlarıyla gururlanıyorlar. Biz şer dolu ve utanmaz bir komşuyla karşı karşıyayız. Evde ve aile içinde birazcık kargaşa ve ayrılık gördükleri an duvarın üzerinden sızıp taş atıyorlar. Biz çocukken Irak'ın zaman zaman ayağı yalın, eli boş ve karnı aç bir grubu Şelemçe'ye göndererek, "Bunların ecdadı İranlı" dediğini, bizim de onlara "kovulmuş Iraklılar" dediğimizi hatırlamıyor musun?"

Abadan'a yaklaşmıştık; art arda atılan bombalar altında bedeninin her yeri yaralanmıştı; ancak henüz nefes alıyor ve hayatta kalmak istiyordu. Irak güçleri birkaç dakikada bir ses duvarını aşyordu. Petrol Radyosu⁽¹⁾ büyük bir canlılıkla

1- İnkılâp öncesi yıllarda Abadan'da iki radyo vardı "Petrol Radyosu" ve "Abadan Radyosu." 1973 yılında kurulan Abadan Radyosunu daha ziyade sınır dışı role sahipti. Bu radyonun programları İran'ın her yerinden takviye ediliyordu ve mahalli programı

yoktu. Daha çok geçmişî olan Milli Petrol Radyosu 1953 yılında faaliyetlerine başlamış, İngilizce, Arapça ve Farsça dillerinde yirmi dört saat program yapıyordu. Bu radyo, Milli Petrol Şirketinin idaresi altında yönetiliyor ve Abadan Rafinerisinin genel irtibatı olarak tanımlanıyordu. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra İngilizce yayını azaltıldı ve Mukaddes Savunma dönemlerinde de tamamen kesildi. Bu radyo biri Cemşidabat noktasında on kilovat, diğeri Abadan'ın Ümitabat noktasında bir kilovat olmak üzere iki vericiye sahipti. Bu radyonun idaresi ve programları Abadan'ın havası en güzel bölgelerinden biri olan "Berpem"de gerçekleştiriliyordu. Tahmili savaşın başlamasıyla radyo çalışanlarının çoğu yerlerini terk etmiş ve radyonun sorumluluğu, inkılâp öncesi radyoda müezzinlik yapan "Ali Necefi Bevani" isminde bir şahsa bırakılmıştı. Bu şahıs birkaç öğretmen, bir grup gönüllü asker ve radyonun bazı eski personelinin eşliğinde Abadan'ın kuşatıldığı dönemlerde toplu iletişim alanında kalıcı bir görev ifa etti. Bu radyo Abadan'ın kuşatılmasında önemli rol üstlenen ve Abadan'la ülkenin diğerk noktaları arasındaki tek irtibat aracı sayılıyordu. O zamanlar radyonun programı sabah sekizde başlayıp gece on ikiye kadar on sekiz saat yayın yapıyor ve dağınık ya da düzenli operasyonların olduğu zaman yirmi dört saat hizmet veriyordu. Bu radyonun gayretli personeli günlük üç saat program üretiyor, diğerk saatlerde İran'ın her yerindeki haberleri yayınlıyordu. Savaş operasyonları boyunca savaş ve inkılâp marşları, İmam Humeyni'nin konuşmaları ve askeri bildirimleri yayınlayarak askerlerin morallerinin yüksek tutulmasına vesile oluyordu. Bununla birlikte esir ve Iraklı sığınmacılarla röportaj yapıyorlardı ki bu da Irak Baas rejiminin hiddetlenmesine sebep oluyordu. Diğerk taraftan Seyit Hüseyin Humeyni Hizbu'd-Da've fertleriyle radyonun Arapça bölümünü idare ediyordu. 1981 yılında Muhammed Garzi'nin valilikten Petrol Bakanlığına gitmesiyle bu radyo Petrol Şirketinden ayrıldı ve İran Radyo ve Televizyon Kurumuna bağlandı. O günden sonra radyonun ismi "Abadan Petrol Radyosu" ismini aldı. Bu radyoda Mukaddes Savunma boyunca etkili rol üstlenen kişiler arasında Necefi Bevani dışında Seyit Muhammed Sadr Haşimi, Şehit Gulam Rıza Rehber, Ebu'l-Hasani, Hasan Zarifiyan ve Hüseyin Latifi gibi şahıslar zikredilebilir.

halka ruh bahşeden ve onları sakinleştirmeye çalışan Gulam Rıza Rehber⁽¹⁾ ve Muhammed Sadr'ın sesini yayınlıyordu. Ebu'l-Feth Azer Peykan⁽²⁾ zaman zaman televizyonda halkın direnişini övüyor ve doğaçlama kahramanlık şiirleri okuyordu. Petrol Radyosu sürekli kırmızı bülten yayınlıyordu. Kırmızı bülten başlayınca Selman otobüsü durdurarak kendi

1- Gulam Rıza Rehber ilk etapta Abadan'ın Milli Petrol Radyosunda spiker unvanıyla iş yapıyordu. Savaşın başlamasıyla haber sunmanın yanında savaş şehri Abadan'ın ve etraftaki diğer cephelerin durumlarının bildirilmesinde de etkin rol üstlendi. Abadan'ın kuşatmadan kurtulmasından sonra Gulam Rıza Rehber'in faaliyetleri genişledi ve Tariku'l-Kuds, Fethu'l-Mubin ve Beytü'l-Mukaddes gibi çeşitli operasyonlarda yer alarak bu operasyonların sesli ve görüntülü haberlerini televizyon kanallarına göndermeye başladı. Gulam Rıza Rehber, Abadan Merkez Haber Biriminin sorumluluğuna atanmasından sonra güney bölgesindeki çeşitli operasyonlarda radyo ve televizyonun gruplarının sorumluluğunu üstlendi. Üstün başarı göstermesi sebebiyle kısa bir süre Televizyon ve Radyo Kurumunun temsilcisi unvanıyla Kerbela Karargâhına tayin edildi. Elbette onun bu sorumluluğu sürekli cephe hattında yer almasına ve çeşitli operasyon bölgelerinin haberlerinin hazırlanmasına engel değildi. Gulam Rıza Rehber'in altı yıl boyunca ülkenin güney ve batı bölgeleri cephelerinde bizzat yer alarak yaptığı haberler Mukaddes Savunma yıllarının görsel ve işitsel arşivlerinin dikate değer bir bölümünü oluşturmaktadır. Sürekli yakın arkadaşlarına şahadete duyduğu şevk ve alakayı dile getiren Gulam Rıza Rehber sonunda 1986 yılı Aralık ayında Şelemçe bölgesinde top mermisinin isabet etmesiyle şahadet feyzine nail oldu. O zamandan şimdiye kadar bedeni bulunamayan bu büyük şahsiyetin ismi şahadetin yüce makamına erenlerin arasında kaydedilmiştir.

2- Abadan Radyo ve Televizyon kurumunda çalışmaya başlayan Azer Peykan Petrol Şirketi çalışanlarından olup Hurremşehir'in kurtarılması operasyonunda şahadete ulaşmıştır.

analizlerini dile getiriyordu. Biz savaşa alışmamıştık. Savaş bizim için davetsiz misafirdi. Ne olacağını kimse bilmiyordu. Hepimiz savaşın bitmesini bekliyorduk. Her gün, bir sonraki gün savaşın biteceğini umuyorduk.

Şehre yaklaştıkça şaşkınlığım artıyordu. Sürekli Selman'a, "Doğru yolda mı mıyız? Abadan'a mı gidiyoruz?" diye soruyordum. Temiz havası ve mavi gökyüzünün yirmi kilometreden tebessüm ettiği, bol kazancın habercisi, halkı etrafında toplayan rafinerinin sürekli yanan meşalesi sönmüştü. Mavi gökyüzünün yerini kara dumanlar almıştı. Şehir, başı gözü yaralı insanlarla doluydu. Kabullenemiyordum; düne kadar yüzüğün taşı gibi parlayan bir şehir, bu gün halkının toprak yığınları ve demir döküntüleri arasında yaşadığı yanmış ve yaralı bir şehre dönüşmüştü. Kahrım, bütün gücümü elimden almıştı. Halk canını dişine takmış şehri savunuyordu. Ne var ki safa ve muhabbet dolu Abadan yanıp kül oluyordu.

"Duman nereden yükseliyor? Nereyi bombalıyorlar?" diye sordum. Selman sinirlenerek cevapladı: "Nereyi bombalamıyorlar ki? Abadan, barut ambarı gibi. Halk diğer şehirlerin yeşil sahalarına ev yaparak yaşamını sürdürüyor. Biz, Tankefarem⁽¹⁾ taraflarında yaşıyoruz. Ne var ki halk bu barut ambarında mutluydu, çünkü birlikte yaşıyordu. Büyüğüyle küçüğüyle iki yüz kırk petrol ambarı peş peşe patlatıldı."

Irak savaş uçakları ikişer ikişer havalanıp savunmasız ve silahsız halkın üzerine bomba yağdırıyor ve toz duman arasında kaybolup gidiyordu.

Şehir tufanlarla dolu bir denize dönüşmüştü. Uzak menzilli toplar ve Katyuşa isimli çok namlulu roket atarlar şehir

1- Büyük petrol ambarlarının yer aldığı muhasara altındaki bir yerleşim bölgesidir.

halkını hedef alıyordu. Dinginlik, şehrin unutulmaya yüz tutmuş sıfatı olmuştu. Şehrin her yerinden çılgık sesleri duyuluyordu. Halk şaşkın gözlerle manzaraya bakıyor, öfkeyle parmaklarını ısıırıyordu. Artık şehrin onca güzelliğinden hiç bir eser kalmamıştı.

Selman otobüsü durdurdu ve sinirlenerek esirlere şöyle seslendi: "Size de halk mı diyorlar? Size de asker mi diyorlar? Size de insan mı diyorlar? Sizin bu yaptığınız delikanlılık mı? Savaş sınırda başlar, askerler silahıyla askerlere karşı savaşır, ölür, öldürülür ve savaş bu sınırlarda biter. Savaşın ilk günü, okulun ilk günü bombalarınızı okul öğrencileri ve öğretmenlerinin başından aşağı aktardınız!"

Selman'ın bu askerlere ne yapacağını ve onları nereye teslim edeceğini bilmiyordum. Kendisine sorduğumda orduya götürdüğünü anladım. Ben de kendimi orduya teslim etmek istiyordum; ancak her patlama sonrasında gidip insanlara yardım etmek için "Beni bu caddede indir." diye yalvarıyordum.

Selman otobüsten inmeme izin vermiyordu. Benim gözlerim yaşla dolmuş, Selman'ın da boğazı düğümlemişti. Yatıştırmaya çalıştım. Selman, "Masume, önce bu emanetleri teslim etmemiz gerekiyor." dedi.

Sonunda ordu karargâhına ulaştık. Selman esirleri orduya teslim etti. Bir süre sonra şöyle dedi: "Aabadanlı bacıların hepsi ordu karargâhına gelip geri hizmet görevi için Mev'ud Camisinde toplanmışlar. Şimdilik sen de oraya git ve onlara eşlik et."

Mev'ud Camisi geri hizmet cephesinin merkezi olmuştu ve Abadanlı tüm bacılar da oradaydı.

Selman, "Orada daha iyi yardım edersen, bir yere yardım gerektiğinde camiden alıp götürüyorlar." dedi.

Sonra bana bakarak şunu söyledi: "Bunların hepsi bir tarafa, şimdi hangi yüzle babama bakacağım. Kesinlikle seni

niçin getirdiğimi soracak. Birkaç gün camide kal, eve gitme. Ben de cepheye gideceğim. Savaş bitmeden buralarda görünmemeliyim. Babama diyecek bir şeyler bulmam lazım. Daha sonra birlikte eve gideriz. Yalnız zaman zaman mektup yazarak sağlığın hakkında beni bilgilendireceğine söz vermelisin.”

Rahatsız olmuştum. “Ne! Mektup mu? Bu kargaşada buna nasıl söz verebilirim, yapamam. Üstelik kâğıt ve kalemi nereden bulacağım.” dedim.

Selman sinirlenerek cevap verdi. “Yalvar yakar Kerim’i ikna edip Tahran’dan Ahvaz’a geldin. Zorbalıkla Rahim’i razı ederek Abadan’a geldin. Şimdi bu ateş ve kan arasında bizi sevindirmek için bir mektup yazmaktan mı kaçınıyorsun?

“O kadar kargaşanın arasında kâğıt, kalem ve mektuba ne yazacağım?” dedim.

Selman, “Babam iki kelime yazmak hakkında ne kadar da nasihat ederdi. Şahname yazacak değilsin ki, sadece ‘**Ben hayattayım.**’ demen yeterli.” dedi.

Niçin yaşadığımı yazmam gerektiğini bilmiyordum. Yine de parmağımın ayakkabımın üzerine “**Ben hayattayım.**” cümlesini yazdım.

Sahi, ölüm ne kadar da ucuz olmuştu!

Cami, evimizin karşısındaydı. Camiye gittiğimde bacılar yemek yapmakla, gereksinimleri hazırlayıp paketlemekle meşguldüler.

Deşti Hanım beni görür görmez şöyle söyledi: “Hanım! Neredesin? Bulunmaz Hint kumaşı oldun gittin. Hamile kadınlarla süt veren anneler bu kazan ve tabaklarla uğraşıyorlar.”

“Kardeşimin karısının doğumu için Tahran’a gitmiştim ve Abadan’da değildim. Hakkınızı helal edin.” dedim.

Savaşın üçüncü gününden itibaren Ahvaz cephesinin geri hizmetler merkezindeydim. Savaşın ilk günü burada

olmayışımı telafi edip Deşti Hanım'ın gönlünü almak için en zor işleri üstlendim. Deşti Hanım da kocaman kepçeyi elime vererek, "Ceza olarak buğdayı sabaha kadar karıştıracaksın. Sabah askerlere halim çorbası vereceğiz." dedi. Ardından "Azık bitmek üzere. Valilikle irtibatın olduğu için Menije Rahmani'yle gidip kuru gıda maddeleri getirmen lazım." diye ekledi.

Menije'yle birlikte valiliğe gittik. Ancak bize Petrol Şirketinin ambarlarının boşaltılması izni çıkıncaya kadar birkaç gün sabretmemizi söylediler.

Kendi kendime söylendim. "İyi. O halde üç güne kadar savaş bitecek. Deşti Hanım komşuların evlerinde biriktirdiklerini almamızı ve onların cephe ve askerler için gerekirse canlarını bile feda edeceğini söyledi.

Bu söz, savaşın yeni başladığı ve uyanık olmamız gerektiği anlamına geliyordu.

Deşti Hanım'ın söylediğine göre şehrin her tarafını yititlik doldürmüştü. Benim ya da senin malın diye bir şey yoktu. Benim ya da senin canın diye bir şey söz konusu değildi. Kimin neyi varsa başkalarının hizmetine sunuyordu.

Cami kendi mahallemizde olduğu için Selman'a verdiğim sözü hatırladım. Küçük bir kâğıt parçasının üzerine "**Ben hayattayım.** Mev'ud Camisinden." diye yazdım.

Sokak sessiz sedasızdı. Çocukların kavga sesleri yoktu. Barut kokusu dışında hiçbir kokuyu hissetmiyordum. Diğer evlerin kapısı gibi bizim evimizin kapısı da açıktı.

Eve girdim. O saatte babamın evde olmadığını biliyordum. Ev ıssızdı. Pek çok müşterisi olan ve çocukların uğruna kavga ettiği Ali'nin bisikleti sahipsiz, bir kenarda yatıyordu. Notumu odanın çatlak camına yapıştırdım. Şiddetli patlamalardan dolayı camlar çatlamıştı. Sessizlik beni rahatsız ediyordu. Sanki yıllar yılı kimse bu evde yaşamamıştı.

Sanki birkaç gün önce kız ve erkek kardeşlerimle gülüşme-miştik. Sürekli mutfakta görmeye alıştığım annemin yoklu-ğu beni hayal kırıklığına uğratmıştı. Mutfakta yeni pişmiş yemek kokusu yerine bozulmuş yemek artığı kokusu vardı. Misafir odası tozlanmıştı, babamın çerçeve içindeki görkem-li resmi duvarda asılı duruyordu. Resmin her yerinde baba-mın sürekli bizi takip eden yiğit tavrını görüyordum. Adeta gözlerini bana dikmişti. Babamı çok özlemiştim. Selman ne zaman babama bir hikâye uyduracaktı da korkusuzca baba-mı görebilecektim.

Evin ambarına indim ve petrol şirketinin on dört gün-de bir verdiği erzaktan geriye kalanları topladım. Babamı seyretmek için resminin karşısına oturmuştum, bu esnada mercimek ayıklıyordum. Babamın gelme zamanı değildi; ancak birden bire yanımda beliriverdi. İkimiz de birbirimizi görünce olduğumuz yerde kalakaldık. Ben babamı görmek-ten mutlu ve heyecanlıydım; ancak o beni görmekten rahat-sız olmuştu.

Babam şaşkınlık içinde şöyle dedi: "Sen burada ne ya-pıyorsun? Niçin buradasın? Kerim seni nasıl bıraktı? Ra-him seni nasıl bıraktı? Kiminle geldin? Kaç günden beri buradasın?"

Soruları öylesine hızlı soruyordu ki cevap verecek fırsat bulamıyordum. Utanarak ona baktım. Birkaç gün gibi kısa bir sürede camide yaptığım işleri kendisine anlattığım za-man çok sevindi. Babam evin dışına kum torbalarıyla mev-zi yapacaktı. Benden hangi şartlarda olursa olsun istisnasız her gece eve gelmemi istedi. Artık iki söz vermiştim; biri Selman'a, diğeri babama. Komşulardan aldığım azıkları tor-balara bölüştürerek birkaç seferde camiye götürdüm.

İki gece sonra babama verdiğim söz üzerine eve gittim. Babamın yaptığı küçük mevziyi görünce ölüm korkusunu yenmek için yattığım mezar aklıma geldi. Mevzinin tabanı-

na bir battaniye ve küçük bir yastık koymuştu. Sivrisinek ve kertenkele gibi haşerenin girmemesi için bir şekilde mevzinin üzerini de kapatmıştı.

Babamın el becerisiyle yaptığı bu eseri gördüğüm zaman şöyle dedim: "Baba, bu mevzi değil, kraliçelerin tahtı gibi olmuş."

Beni kucaklayarak alımdan öptü. Gülerek, "Senin kraliçelerden ne ekşiğin var ki? Sen de artık benim kraliçemsin."

Babamın o gece çalışmaktan nasır bağlamış kocaman eliyle başımı okşamasını, merhametli ve sevimli çehresini hiç unutmuyorum.

Babamın şefkatli ellerini kalbimin derinliklerindeki samimiyetle öptüm.

Selman için bir not bırakmam gerektiğini hatırladım. Tekrar "**Ben hayattayım.**" cümlesini yazarak odanın çatlamış camına yapıştırdım.

Havan toplarının sesleri bir an bile kesilmek bilmiyordu. Yanan şehirden yükselen ateşler gecenin anlamını bozmuş, her yeri aydınlatmıştı. Şehrin kulağı havan toplarının sesiyle dolup taşmıştı.

Babam beni bu hüznün dolu sahneden ve vahşet dolu havan toplarının sesinden uzaklaştırmak için savaş ve tarih hatıraları, şiir ve edebiyatla oyalamaya çalışıyordu. Sürekli ördüğü hırkaları söküp benim için ördüğü ayva çiçekli hırkayı tekrar eline aldı. Hırkanın örgülerine bakmaksızın hem örüyor hem de konuşuyordu. "İnsanların hepsi ömründe en az bir kez savaş görür; ancak ben iki savaş gördüm; hem 1941 savaşını hem de İran-İrak savaşını. "

Komşularımızın birkaçı da mevzi yapmışlar, tatlı ve hüznün dolu sesleriyle babama sesleniyorlardı. "Meşhedî! Yine hüznümlendik. Erenler türküsünü söyle de biraz hüznümüz hafiflesin."

Babam, "Şimdi hüzünlü erenler türküsü söylemenin zamanı değil. Bu havan toplarının sesleri zaten hüzünlü. Şimdi kimin türkü söylemeye havsalası var ki?" diye cevap everdi.

Ne var ki onların ısrarı yapacağını yaptı ve babamın hüzünlü sesi yükseldi. Okuması bitince, "Bu son kısmını kızımın uykusu gelsin diye okuyacağım, siz de dinleyin."

"Eğer bakış, akıl, zekâ ve can gitse de sen gitme,
Zira bunların hepsini görmektense seni görmek
daha iyidir.

Güneş ve felek senin yanında senin gölgendir,
Eğer bu felek ve parlak yıldızlar gitse de sen gitme.

Ey sözünün tortusu latif yaratılıştan daha saf olan,
Eğer tortun gitse de bu senin sözlerin gitmesin.
İman ehlinin tamamı senin nefesindir,

Senin gitmenden korkarım ey imanın şahı gel gitme.

Sen gitme, eğer gidersen canımı da yanında götür,
Eğer beni bu sofradan götürmeyeceksen sen de gitme.

Seninle bu âlemin her parçası bağ ve bostandır,
Eğer hazanla birlikte bağın canlılığı gitse de sen gitme.

Beni kendinden ayırma, senden ayrılmak taş kalp için yeterlidir."

On ikinci günün sabahı yine erkenden savaşın bitmesi ümidiyle Mev'ud Camisine gittim. Valilik temsilcisi Muhammed Bahşi, Deyrifarm mezrasına yardım etmeleri için ilk yardım güçlerinden yedi kişi gönder diye mesaj bırakmıştı; ancak oraya ne için gideceklerini söylememişti. Ben Deyrifarm'ın piknik yapılan bir mezra olup ineklerin beslendiği büyük bir mandıraya sahip olduğunu ve mezranın birkaç hektarından

biçilen yonca ve ota mandıraların ihtiyaçlarının giderildiğini biliyordum. Şimdiye kadar Deyrifarm'ı bu kadar yakından görmemiştim. Burası tamamen modern makinelerle Abadan, Ahvaz, Harek ve Geçsaran'daki petrol şirketi çalışanlarının ihtiyaç duyduğu pastörize sütün üretildiği bir yerdi.

O günlerde bizden her türlü hizmet bekleniyordu. Mandıra dışında görevli olarak her yere gitmiştik.

Arkası açık bir arabaya bindik. Bizimle birlikte birkaç tane Arap kadın da arabaya binmişti. Yola düştük. Yol boyunca Meryem Ferhaniyan, "Herkesi cepheye gönderiyorlar, bizi ise ahıra!" dedi. Kendisi de Arap asıllı olan Meryem Ferhaniyan köylü Arap kadınlara, "Sizce bizi niçin ahıra götürüyorlar?" diye sordu.

Meryem'e çıktım. "Meryemciğim, Deyrifarm'ı o kadar küçümseme. Orası teknolojik bir mandıra."

Meryem çok da memnun olmayan tavırla cevap verdi. "Yabancı ismi Deyrifarm, ancak bizim dilimizde ahır demektir."

Büyük bir belirsizlik içinde Deyrifarm'a ulaştık. Mandıra sorumluları savaşın ilk günlerinde burayı terk ederek kendi hâline bırakmışlardı. Yaklaşık yüz tane büyük baş Hollanda ve Alman ineği vardı. Kendilerine has kimlikleri olan bu ineklerin her biri bir ton ağırlığındaydı. Burası Abadan rafinerisinin mülkiyeti altındaydı. Deyrifarm ülkenin çok değerli milli sermayesi sayılıyordu ve şimdi Iraklıların kolaylıkla ulaşabilecekleri bir konumdaydı. İneklerin bazıları kurşun isabet etmesiyle telef olmuştu. Henüz telef olmayan ve kesilme koşullarına hazır olan bazı inekler de telef olmadan uzmanların izniyle kesilerek ihtiyaç duyulan yerlere gönderiliyordu. İneklerin bazıları hiç kimseyi yanına yaklaştırmayacak kadar sinirli ve huysuzdu. Allah için ben de işin başında ineklerin gözlerine baktığım da korkuyordum; ancak Arap kadınlarının yüreklendirmesiyle yavaş yavaş ineklere yaklaşmaya başladım.

Arap kadınlarından biri açıklama yaparak bize olayı anlattı. "Daha önce bu ineklerin sütleri modern makinelerle sağılıyordu. Şimdi elektrik yok ve ineklerin memesi sütle dolmuş. Biz bu inekleri sağacağız. Bunların her biri günde elli ila yüz litre arası süt veriyor."

Her birimizi ayakları altında ezecek kadar iri inekler sağılmayı bekliyordu. Köylü Arap kadınlarının yardımlarıyla o günün akşamına kadar on varil süt sağmış, ertesi gün askerlere sütlü pirinç yapmak için yaralı parmaklarla camiye ulaşabilmiştik. Sağdığımız sütler birkaç gün kaymak alınabilecek kadar yağlıydı. İneklerin bazıları hamileydi ve doğurmaları da yakındı. Cafer Medeni Zadgan'ın kardeşi doğumu yakın olan inekleri seçti ve on ikinci durağa gönderdi. Süt sağma makinelerini de tamir ettiler ve jeneratörden elde edilen elektrikle çalıştırdılar. Ne kadar da ilginçti; biz süt sağarken huysuzlanan inekler makinelerin çalışma sesini işitir işitmez sıraya geçti. On ikinci durak Irak uçaklarının saldırısına uğradıktan sonra oradaki inekleri spor salonunun çimenliklerine götürdüler.

Bir gün daha geçmişti. Abadan'ın durumu günden güne kötüye gidiyordu. Büyük petrol tankerlerinin yanmasından kaynaklanan koyu duman şehrin göğünü kaplamıştı.

Camide çalışan herkesin savaşı cephesinde bir yakını vardı ve ne durumda olduklarını da bilmiyorlardı. Yaşamımızın bir parçası hâline gelene gelen hava saldırısı alarmı her geçen gün biraz daha şiddetleniyor, tekdüze ve uzun uzun çalan alarmlar sinirlerimizi bozuyordu. İstirap ve merak, bizden ayrılmayan hislerdi.

Evli bacılar, cepheden yemek götürmek için gelenleri görünce mustarip bir halde eşlerinin halini soruyorlar, bazen eşlerinin esenlik haberi yerine şahadet haberlerini alıyorlardı. Sahneler son derece hüzünlü ve rahatsız ediciydi, cepheden gelen haberler karşısında bacıların sabır ve da-

yanma güçleri övgüye değerdi. En yakınının ölüm haberini aldığı halde feryat edip çığlık atmayan insanların bu ölçüde kapasiteye sahip olmaları kabul edilecek gibi değildi. Savaş, tahammül sınırlarının üstündeydi.

Camide Deşti Hanımla konuşmakla meşguldüm. Ona kendim hakkında bir şeyler söylüyordum. "Tahran'ın Manzariyye bölgesine gittiğim günden bu yana çok kilo verdim. Sanırım kırk kilonun altına düştüm. Pantolonum ayağıma kayıyor. Pantolonumu tutturmak için sağda solda çatal iğne arıyorum."

Özel yaşantı tatil olmuş, her şey normal akışının dışına çıkmıştı. Nadir olarak eve gidip haber alabiliyordum. Eve gitmek, ufak tefek işleri yerine getirmek, babam ve çocukların halini sormak, bir çatal iğnesi almak ve Selman ile babama verdiğim sözü yerine getirmek için uygun bir fırsatın peşindeydim. Bir parça kâğıdın üzerine "**Ben hayattayım.**" yazarak evin yolunu tuttum. Babam vakit buldukça eve uğruyordu. Birkaç tane çift sarılı yumurtlayan tavuğumuz vardı. Babam yumurtaları topluyor ve çalıştığı O.P.D hastanesine götürüyordu. Hastanedeki yaralıların güçlenip çabuk iyileşmeleri için onlara süt ve çift sarılı yumurta veriyordu. Yol esnasında sürekli kulağımdan düşürmediğim radyomdan kırmızı alarm verildi ve alarmın hemen ardından her zamankinden daha yakın ve daha sarsıcı bir gürültüyle yer yarıldı. Ölü gibi yerlere uzanmış ve kulaklarımızı kapatarak kafamızı göğsümüze yapıştırmıştık. Uçaqsavar sesinin kesilmesi ve Mig uçaklarının kaybolmasının ardından sokağımızdan beyaz dumanlar yükseldi. Dizlerimin bağı çözülmüştü. Evi görebilmek için gözlerimi ovuşturuyordum, ancak artık ev diye bir şey yoktu. Evin ne kapısı ne de duvarı kalmıştı. Evin avlusu büyük bir çukura dönüşmüştü. Ölüm sokağın tamamını sarmıştı. Ağzımda kekremsi bir tat oluşmuştu. Tükürüğümü bile zor yutuyordum.

Zerî'nin evi de tamamen harabeye dönüşmüştü.

Babamın sesi, içinde bulunduğum durumdan beni kurtardı. Babam mutfağın bir köşesini kendine siper etmişti. Kabullenemiyordum. Ona sarıldım ve "Baba sen iyi misin? Yaralandın mı?" diye sordum.

Kendisi de kabullenemiyordu. Yaralandığını; ancak bedeninin sıcak olması sayesinde hissetmediğini düşünüyordu. Duvarın tamamı, etajer ve buzdolabı delik deşik olmuştu. Avlunun duvarı dökülmüştü. Babamın kafasını sıvazladım. Baş ıslaktı. Korkuyla ellerime baktım. Elimdeki ıslaklık sabun köpüğüydü. Toz toprak ve sabun köpüğüne bulanmış elini yüzünü öpüyor ve Allah'a şükrediyordum.

Babam sinirle olayı anlatıyordu. "Allah'ın cezasını verdiği bu uçaklar gelip bombalayıp gidiyorlar. Kendi sesleri yetmiyormuş gibi bir de alarm sesleri yükseliyor. Banyoya gidip başımı şampuanlamıştım. Duşun altına girdiğimde suyun bittiğini gördüm. Başımı yıkamak için elime bir leğen alıp bahçeye çıktım. Bu esnada uçakların sesini işittim. Elimdeki leğeni kaldırıp başımın üstüne koydum ve bir köşeye oturdum."

Leğenin üzerine iki mermi isabet etmiş, bu da babamın kafasını mermilerden korumuştur. Mermi leğenin bir tarafından girip diğer tarafından çıkmış ve bir kenara fırlatmıştı. Babam leğeni alıp etrafına bakarak şöyle dedi: "Ey büyük yaratan! Ölüm Allah'ın elindedir sözü çok doğru bir sözdür. Sen de bak gör!"

"Felek gökyüzünde taş yontuyor,

Bilmiyorum camdan ömrüm kimin elindedir."

Banyo tamamen harap olmuştu. Bombanın isabet ettiği su vanasının kenarı viran olmuştu. Korkar bir halde elimi tuttu ve şöyle dedi: "Buradan çabucak gidelim, zira on dakika sonra halk burada toplanır ve burayı tekrar bombalarlar."

Şehrin göğü Irak'ın Mig uçaklarından hiç boş kalmıyordu. Uçaklar sanayi tesislerini, petrol depolarını ve askerî üsleri aynı anda bombalıyorlardı. Mig uçaklarıyla savunmasız halkı takip ediyorlardı. Babam elimden tutmuş sokaktan sokağa kaçıyorduk; ancak hangi sokağa sığınıp siper alacağımızı bilmiyorduk. Babamın benim için yaptığı kraliçe mevzisi bile güvensizdi.

Bir elimle babamın elini, diğer elimle de pantolonumu tutarak kaçıyordum. Çatal iğnesi almaya geldiğimi bile unutmuştum. Babam pantolonuma iliştireceğim çatal iğnesini almama izin vermiyor ve "Var gücünle kaç!" diyordu.

Babama, "işim çok önemli." dedim.

Babam, "Doğrudur; ancak şimdi ihtiyat etmek farzdır. Ev ve mahalle Iraklıların ateşi altında." diyordu.

Birbirimizin elini tutmuş bir halde bir köşeye çömelerek oturmuş, etrafımızı kolluyorduk.

Babam boğazı tutuk bir sesle şöyle diyordu: "Dün gece bir saatten fazla uyuyamadım. Bir saatlik uyku esnasında rüyamda Şerefü's-Şems yüzüğümün taşını kaybettiğimi gördüm, ne kadar aradıysam da bulamamıştım. Kendi kendime -estağfurullah- sanki yer ağzını açıp yüzüğün taşını yutmuş. İnsan kendi evinde bir şeyini kaybeder de bulamaz mı? Eğer işin acil değilse birkaç saat geçip mahalle sakinleşinceye kadar gitmeyelim."

Babama, "Ama baba benim işim çok acil." dedim.

Bir an bile babamın elini bırakmaksızın tekrar eve doğru koştuk. Babamın hazin türküsü "Bensiz gitme." aklıma geldi. Babam sanki elini elime zincirlemişti. Ayaklarımızın ucuna basarak harabeye dönüşmüş duvarların kenarından eve doğru yola düştük. Duvarı ve kapısı olmayan bu yaralı evde neyi nasıl bulacağımı bilmiyordum; ancak misafir odasındaki battaniyelerin bir köşesine annemin çarşafı çatal

iğneyle tutturduğunu görmüştüm. Battaniyeler toz toprağın altında kalmış ve havan toplarının mermisi delik deşik etmişti, ama sanki misafirleri bekliyor gibiydi. Beklemeksizin büyük çatal iğnelerinden birini çıkardım. Babam daha çok sinirlenerek şöyle dedi: "Önemli işin bu muydu? Canının bir çatal iğnesi kadar da mı değeri yok? Bizi buraya tekrar getirecek kadar değerli olan şey bu muydu?"

Evin yıkılıp dökülmüş duvarına, kapısına ve eşyalarına bakıyordum. Sanki sığınıp dayandığımız ve çocukluk hatıralarımla dolu olan evimiz tamamen yabancılaşmıştı. Bedenimi acayip bir özlem sarmıştı. Evde oturmak istedim, ancak babam sesini yükselterek şöyle dedi: "Bu çatal iğneye sımsıkı sarıl ve onu koru! Sanki bu senin canından daha mı önemli?"

Yolda Selman'a verdiğim sözü hatırladım. Üçüncü mektubu henüz cebimdeydi, ancak doğrusunu isterseniz artık mektubu yapıştırıp sözümü yerine getireceğim pencere yoktu.

Babama, "Şu an Allah'ın seni nasıl banyodan kurtardığını, başına demir bir miğfer koyduğunu, olduğun ve gitmek istediğin yeri yerle bir ettiğini ve o yıkıntılar içinde seni nasıl hayatta bıraktığını görmedin mi?"

Babam: "Ama canım için! Her zaman böyle değil. Bazen Allah seni mutfaktan banyoya götürür ve orada ölür gidersin."

Babama: "O halde bunları dikkate alarak Allah'a teslim olalım. Burada herkesin kendine has bir takdiri vardır. Bekleyip görelim bizim kısmetimiz ne olacak."

Var gücüyle elimi tutup farkında olmaksızın beni çekiştiren babam sanki bir anda takdiri kabullenmişti. Yavaş yavaş elimi bıraktı. Bir müddet babamın elinin içinde kalan elimin parmakları birbirine yapışmıştı, ağrıyordu. Babam beni çalışma yeri olan hastaneye götürmek istiyor ve bana şöyle diyordu: "Irak uçakları sadece O.P.D hastanesinin üstündeki Kızılay bayrağının olduğu ve kanunen saldırılması yasak olan

yeri bombalamazlar. Hastane güvenli bir yer. Üstelik hastanenin pek çok personeli kaçtı ve şimdi orada ilk yardım güçlerine ihtiyaç var. Hastanede yaralılara yardım edebilirsin.”

Babamla birlikte Mev'ud Camisine gitmeyi teklif ettiğim zaman o da kabul etti. Savaşın ilk gününde Selman babam için gönüllü askerler olan Besiç elbisesi getirmişti. Bu elbiseyi yıkayıp giyiyordu. Hatta hastaneye giderken bile aynı elbiseyi giyiyordu. Uzun boyu ve dolgun saçlarıyla Besiç elbisesi babama çok yakışıyor ve gittiği her yerde saygı görüyordu. Benim işyerim O.P.D hastanesi dediği zaman herkes ya hastanenin müdürü ya da bir uzman doktor olduğunu düşünüyordu. Ne var ki hastanenin bahçesindeki güllerin babamın el emeği olduğunu kimse bilmiyordu.

Camiye ulaştık. Mev'ud camisindeki herkes babamı tanıyor, onu görür görmez selam veriyordu. Babam erkekler tarafına ben de hanımların tarafına gittim. Camide temizlenmesi için önüme bir torba fasulye döktüler. Ne kadar temizliyordumsa da bitmek bilmiyordu. Birkaç saat sonra Seyit çıkageldi. Seyit bize seslenerek, “Şehir eczanesinden bir miktar ilaç ve sıhhi teçhizat getirdiler. İlaçların ayrılması için iki kişi cepheye gitsin.” dedi.

Cepheye yardım yapılan yer bizim eve bir durak uzaklıktaki özel çocuk kreşiydi. Pervane'yle birlikte, Nazari Bey'in eşliğinde Seyid'i getiren arabaya binip ilk yardım yerine gittik. İlaçların tamamı şekerleme gibi bir pakete dökülmüştü. Aspirin ve soğuk algınlığı için kullanılanlar dışında ilaçları tanımayan ben ve Pervane aval aval pakete bakıyorduk. Eczacı Abbasi Hanım ilaçların ismini bize teker teker öğretiyordu. Cephe için gerekli olan ilaçları, antibiyotikleri, şırıngaları ve bandajları ayırdık. İki gün boyunca ilaçların ismini ve nerelerde kullanıldığını öğrenmiştik. Acil olmayan ilaçların daha sonra adı “İmdadger” olarak değiştirilen Kızılay Hastanesine teslim etmemiz kararlaştırıldı.

İmdadger Hastanesinin Başhemşiresi Mukaddem Hanım için ilaçlar hakkında bilgi verdiğim zaman baştan ayağa beni süzdü. Ben de gördüğümünden daha bilgici bir tavır takındım. Mukaddem Hanım bana şöyle dedi: "Uzmanlık sana yakışmıyor!"

Mukaddem Hanım'a, "Neden? Sizin gibi hemşire şapkası ve eteği giymediğim için mi?" dedim.

Mukaddem Hanım, "ilaçların adını nereden öğrendin?" diye sordu.

Bu kez mütevazı bir şekilde, "Sizden öğrendim." dedim.

Hastanede valilik temsilcisine casus veya muhalif grupların üyesi olarak bakıldığını işitmiştim. Mütevazı ve tatlı dilli olmaktan başka çarem yoktu. Tatlı dille Mukaddem Hanım'a sarıldım, onu öptüm ve bu bölümde çalışmam için yalvararak şöyle dedim: "Ne isterseniz yaparım, sadece bırakın yanınızda kalayım. Etrafı bile süpürürüm. Ne ben sizin hemşire şapkanız ve hemşire eteğinize karışırım, ne de siz benim başörtüm ve mantoma karışırınız.

Hastaneye gelmemden ötürü mutluydum. Hastaneden Çocuk Esirgeme Yurdu'na da yakındım. Münasip bir fırsatta çocuklara uğrayabilirdim. Onları çok özlemiştim. Seyid'in aracılığıyla mesajlaşıyorduk.

Mukaddem Hanım kimseyi hastaneye yaklaştırmıyor, gelenlere şöyle diyordu: "Dezenfekte olman gerekir. Bu başörtüsü, manto ve pantolonunla bölüme mikrop bulaştırırsın."

Sonunda danışma bölümünde yaralılara yardım etmemi kabul etti. Önce acile gelen yaralıların kimlik tespitini yapmam, ardından da kimlik bilgilerini işlemem gerekiyordu.

Hastaların yaralı bölgelerinin yıkanıp pansuman yapılması için elbiselerini makasla keserek çıkarmam gerekiyordu.

Hastane, hastaneden başka her yere benziyordu. Büyük bir kargaşa yaşıyordu. Ben kendimi zorla içeri atmış,

diğerlerini dışarı çıkartıyordum. Halk yaralıları bir şekilde hastaneye ulaştırıyordu. Çığlık atıyor, başlarını, sinelerini dövüyorlardı. Yaralıları görmeye tahammülü olmayanlar bayılıyordu. Hastaneye dökülen kanlar ve bedenleri paramparça olan yaralılar herkesi derinden üzüyordu. Kan bağışında bulunarak yaralılara yardım etmek isteyenlerin kalabalığı hastane personelinin çalışmasını engelliyordu. Hastanenin kontrolü müdürün, hemşirelerin ve bekçilerin elinden çıkmıştı. Hava saldırısı alarmıyla ambulansın alarm sesi birbirine karışmıştı. Hava saldırısı anında elektriklerin kesilmesi jeneratörlerin çalışmasını zaruri kılıyordu. Sedyeler yaralılar için yeterli değildi. Hatta şehitlerin cenazelerini morga taşıma fırsatı bile yoktu. Hastanenin koridorunda sedye üzerinde yatan yaralıların yanına giderek hayatta olup olmadıklarının kontrol edilmesi gerekiyordu. Şehir mezarlığının bunca cenazeyi kaldırarak kapasitesi yoktu. Hatta cesetleri taşıyacak araç bile yoktu. Ambulanslar yaralıların yer değiştirmesini tercih ediyordu. Aşağısıyla yukarısıyla şehre ölüm yağıyordu. Bombalama sebebiyle annelerini kaybeden çocuklar başboş ve yalnız başlarına şehirde dolaşıyorlardı. Halk savaşmayı bilmiyordu.

Hastanede kalmak için elimden gelen her şeyi yapıyordum. Kan dökülen yeri çabucak siliyordum. Eli ayağı kesilmiş o kadar insan görmüştüm ki ayaklarımı hissedemiyordum. Savaşın ayaklarımı almasından korkuyordum. Bu kargaşada içinde görkemli, cazibeli ve beyaz elbiseli biri aceleyle ambulansla geldi ve bağıırıp çağırarak yaralılar dışında istisnasız herkesi dışarı çıkardı. O esnada kalabilmek için aklıma gelen tek şey bakıcıların odasında asılı olan beyaz doktor önlüğünü giymek oldu. Giyeceğim önlükten söz etmeksizin paspasla kan dökülen yerleri çabucak temizledim ve elimdeki süpürgeyle birlikte içeri girip herkesi uzaklaştıran kişinin gözü önündeki beyaz elbiseyi alıp koridorun sonuna

doğru uzaklaştım. İlkyardım kursunda konuları, iğne vurma ve pansuman yapmaktan ibaretti. Bu öğrendiklerim facianın bu kadarı için yeterli değildi. Etrafın süpürülmesi bahanesiyle yaralıları ameliyata hazırlayan hemşirelerin yanında duruyor ve yalvararak onlara şöyle diyordum: "Allah aşkına! Ben bu işi yapabilirim. Sizin daha önemli işleriniz var. Hem konuşuyor hem de elimdeki süpürgeyi bırakmıyordum; çünkü hastaneye giriş çıkış izni elimdeki bu süpürgeye bağlıydı. Elimde süpürge, bir yaralının eşliğinde ameliyat odasına girdim. Hemşire bir anda çığlık attı. "Bu süpürgeyi niçin ameliyat odasına getirdin? Çık dışarı. Doktor elbisesinin, üzerinde ne işi var?" diye bağırdı

Ne yaptığımı yeni anlamıştım; üzerimdeki doktor elbisesiyle hastanenin acil bölümüne paspas çekmiştim.

Yirmi üçüncü günün sabahına kadar henüz yetimler yurdundaki çocukları görme fırsatım olmamıştı. Nöbetçi hemşirenin gözü önünden uzaklaştığım zaman dönüşte beni tanımayıp hastaneye girmeme izin vermemesinden korkuyordum.

Savaş hastane personeli için bulunmayacak bir nimet fırsatını hazırlamıştı; olup biten her şeyi görebilir, feryat ve figan seslerini işitmek için kulaklarını kapatabilirlerdi. Kaçmayı kalmaya tercih edebilirler, bir şekilde vicdan azabının üstesinden gelebilirlerdi; ancak onların bazıları tıpkı bir melek gibi üstlerindeki buluz, etek ve şapkayla yaralıların başında kalmış ve onların yaralarına merhem olmuşlardı!

Fatıma Necati geldi ve bölümün camına birkaç yumruk vurarak bana şöyle dedi: "Çocukları görmek istemiyor musun? Nasibe seni arıyordu."

Kısa bir süreliğine hastanenin acil bölümünden dışarı çıkıp çocukların yanına gittim. Yurt, çocukların bambaşka bir durumda olup hepsinin kendi âleminde olduğu bir yerdi. Halk, hava saldırısını bildiren kırmızı alarm sesini du-

yar duymaz mevzilere giriyordu; ancak bu çocukların hepsi bahçeye çıkıp ellerindeki el yapımı ok ve yaylarla uçakları hedef alıyorlardı. Onlar için ölüm ve yaşamın başka bir rengi vardı. Çocukların birkaçı şaşa kalmıştı. Kendi kendime ailelerini düşünüyorlardır dedim. Yanlarına gidip niçin sus pus olduklarını sordum.

Onlardan biri şöyle dedi: "Şansımızdan bu sene elbise, ayakkabı, kitap ve defterlerimiz hazırlanıyordu. Annesi babası olan çocuklar gibi okula gidecektik; yeni ayakkabılar, ütülü elbiseler giyecektik ve zengin çocukların karşısında hava atacaktık. Oysa bakın. Gökten ve yerden ateş yağıyor."

Bu şartlara rağmen bunca süre elbiseleri üstlerinde, ayakkabıları ayaklarında ve çantaları omuzlarında bahçede kaçışıp durmuşlardı.

Şehirde ve o konumda kalmalarının tasalanmanın dışında bir anlamı yoktu. Seyit'le sohbet ederek okul mevsimi olduğunu, çocukların okula gitmesi gerektiğini ve zorunlu olarak şehrin dışına çıkarılmalarını söyledim. Çocukların şehirde kalması son derece tehlikeliydi. Çocukların yanında sadece Seyit amcaları kalmıştı. Kızılay Kurumu ve Seyid'in hürmetine çocuklar yiyecek bir şeyler bulabiliyordu. Savaş hayaletinin pençesine düşen sıradan halk panik içinde ve kendilerini koruma peşindeydi. Ancak Seyit henüz çocukları düşünüyordu. Seyit'le birlikte yurttaki çocukların meselesini konuşmak için Silahşör Bey'in kardeşinin yanına, valiliğe gittik. Seyit'le yürürken attığım her adımda savaşın halka nasıl zarar verdiğini ve herkesi nasıl gafil yakaladığımı görüyordum. Her geçen gün halkın sorunlarına bir başka sorun ekleniyordu; elektriksizlik, susuzluk, açlık, korku, hastalık, yalnızlık ve dehşet. Esnaflar tüm varlıklarını ya bedava veriyor ya da çok düşük fiyatla satıyordu. Ekmek ve benzin kıtlığı halkta mecal bırakmamıştı.

Valiliğe ulaştığımızda şehrin iyileştirilmesi ve kontrol edilmesi üzerinde yoğunlaşan mühendis Batmangaliç şöyle dedi: "Bu mahşer yerinde Allah korkusundan habersiz kimseler gece gündüz halkın ev ve dükkânlarını yağmalıyor."

Vali Bey savaş bitene kadar halkın mal ve canının güvende kalması için çabalıyordu. Gece gündüz çalışıyor, savaşın bir an önce bitmesini bekliyordu. Halkın yıkılan duvarlarını ve kırılan camlarını yeniden yapmak, şehri imar etmek istiyordu.

Bizim endişe ve delillerimizi dinleyen Silahşör Bey bize şöyle dedi: "Bildığınız gibi Milli Eğitim Müdürü Salih Bey ve onun eşliğindeki bir grup şehit oldular. Okulların bazıları da harabeye dönmüş durumda. Bu ay içinde savaş bitse bile okullar gecikmeyle açılacak. Öncelikle bir yurt ya da sorumluluğu kabul edecek bir kurum olan güvenli şehirlerle irtibat kurulması ve çocukların gönderilmesi çok daha uygundur."

Defalarca irtibat kurulması sonucunda Şiraz Çocuk Esirgeme Yurdu, bakıcılarının da yanlarında olması şartıyla çocukları kabul etti. Şehir dışına çıkacak araç kontrol altında tutulacağı için bana, Seyid'e ve diğer sorumlulara görev kâğıdı çıkarttılar. Görev kâğıdını cebime koydum.

Çocuklar büyük bir sevinçle üzerlerindeki elbiseyle, ayakkabıyla, çantayla ve içerisinde pijama ve gömlek olan yolcu bavuluyla otobüse bindiler. Bacılardan Şemsi Behrami, Pervane Aga Nazari, Fatıma Necati, Eşref Şukuhiyan, Seyyide Ziyet Salih ve kardeşlerden Ahmet Refii ve Ali Salihpur çocukların Şiraz'daki daimi bakıcıları olarak bizimle birlikte yola koyuldular.

Henüz yolun başındayken çocuklar pencere kenarında oturmak için birbirleriyle kavgaya tutuştular. Seyit amcanın arabuluculuğuyla çocukların Mahşehr'e kadar dönüşümlü oturması ve şehirden şehire yer değiştirmelerine karar verildi. Çocukların bazıları ok ve yaylarını da getirmiş, "biz

Irak'ın Mig uçaklarını düşüreceğiz!" diyorlardı. Seyit ve Re-fii tıpkı dövüş horozu gibi birbiriyle kavga eden iki çocuğun yanına oturmuşlardı. Biz de kız çocuklarının yanında yolculuk yapıyorduk.

Yol esnasında Seyit şöyle dedi: "Devriye polisi şehir dışına çıkmamıza izin vermeyebilir. En iyisi önce valiliğe gidip arabanın Şiraz'a çıkış iznini alıp bir miktar parayla birlikte akşam yemeği için azık temin edelim." dedi.

Yolculuk esnasında Irak uçakları tarafından cadde şiddetli şekilde ateş altına alınmıştı. O bölgeden zorlukla geçebildik.

Bir bohça ekmek, birkaç kalıp peynir ve dört otobüsün taşıdığı yüz yirmi çocukla birlikte yola koyulduk. Çocuklar için bombalanmış ve havan toplarıyla dövülmüş şehirler, sokak ve cadde başlarındaki mevziler ve yıkık duvarların görülmesi savaş filmi izler gibi bir şeydi. Çocuklar şaşkın bir halde etrafa bakınıyorlardı. Yolculuk esnasında ise ya bir lokma ekmekle peynir alıyor ya su istiyor ya da tuvalet peşine düşüyorlardı. Çocuklar o kadar yaramazlık yapmışlardı ki akşam azığını yolda paylaşmışlardı. Akşam için sıcak ekmekle birkaç kalıp peynir almak zorunda kalmıştık. Otobüsün her kasis aşışında çocuklar kasislerin otobüsü sallamasından fazla daha sallanarak birbirlerinin üzerlerine atlıyorlardı. Arada bir otobüsün bir köşesinden bir hayvan sesi yükseliyor, diğerleri şöyle cevap veriyorlardı: "Biz Levvan Turizmle⁽¹⁾ değil hayvan turizmle yolculuk yapıyoruz."

Mahşehr'i geride bırakınca çocukların gürültüsünden kafası şişen şoför nefes tazelemek için benzin istasyonunun yanında durdu. Bu esnada bir dilenci otobüse bindi ve çocuklara dua ederek, "Akıbetiniz hayır olsun, Allah yolunda sadaka verin." dedi.

1 Şehirlerarası otobüs şirketinin adıdır.

Dilenci hangi çocuğun yanına vardıysa "Diğer sıraya git." diyordu. Dilenciği oynatıyor ve yaramazlık yapıyorlardı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kimisi, "Bir dilenci başka bir dilencinin para kazanmasını istemez, o halde Allah'ın rahmeti iki dilencinin üstüne olsun." diyor, bir başkası, "Bir şey vermedikçe bir şey alamazsın." diyordu.

Sonunda çocuklarla baş edemeyen dilenci aşığı indi. Ardından çocuklardan birinin cebini boşalttığını anladı. Dilenciyle bir saat kavga ettik. Sözün kısası bu işin ehli olan Suhrab'a yemin ettirerek bu şakadan vazgeçmesini ve dilencinin parasını geri vermesini söyledik. Biz de dilencinin bir saatlik dilenme parasını ödeyerek yola çıktık. Sabah Şiraz'a ulaştık. Çocuklar için her şey yeniydi; su, hava, giysiler, ortam, çocuklar, lehçeler ve...

Şiraz Çocuk Esirgeme Yurdu tam bir hazırlık yapmıştı, çocukları kabul etti ve onlara geçici kalacakları bir yer verdi. An be an savaşı, güney ve güney batı cephesi haberlerini takip ediyordum. Çocukların yerleşmesinden sonra Şiraz'da kalmayı düşünmüyordum. Çocuklarla vedalaşırken Seyit gelerek mırıldanmaya başladı: "Masume Hanım! Size bir kâğıt verebilir miyim?"

"Ne kâğıdı?" dedim.

Seyit devam etti: "Seninle konuşmam gereken şeyler vardı, ancak yüz yüze söyleyemedim."

Mektubu aldım ve Seyid'e Allah'a ısmarladık dedim. Çocuklara sarılarak öptüm. Ne var ki bu son vedalaşma olmayacaktı. Gönlüm bir gece Şahçırağ'ın haremindedir olmayı istiyordu. Son anlarda Nesibe: "Bacım ne zaman döneceksin?" diye sordu.

Nesibe'ye, "Sadece Şahçırağ'ın haremine gideceğimi biliyorum ve muhtemelen yarın sabaha kadar orada kalacağım." dedim.

Hız. Şahçırağ'ın haremine girdiğimde Abadan ve Hürremşehir'den gelmiş savaş mağdurlularını gördüm; ömürlerinin tek sermayesi olan çıkınları ellerinde, yırtık yırtık elbiseler ve solgun çehrelerle haremın bir köşesinde oturuyor ya da uyuyorlardı. Saat başı savaş mağdurlarına birileri ekleniyordu. Daha dün kadar her şeye sahip olan halkın bu gün kaybedeceği bir şeyi yoktu. Hemşerilerim, şehrim ve kendim için yanıp tutuşuyordum. Bunlar ne mali gücü olan, ne bir yeri ve mekânı olan ailelerdi ve çaresizlikten Şahçırağ'a sığınmış ve dertli başlarını elleri arasına almış kimselerdi.

O kadar kalabalığın arasında Nesibe'nin annesi beni tanıdı. Nesibe'nin annesi, eşi öldükten sonra Nesibe'yi yurda göndermiş ve bir esnafla evlenerek üç çocuk sahibi daha olmuştu. Ancak ara sıra Nesibe'ye de başvuruyordu. Bana Nesibe'yi sordu. Çocukların Şiraz'a intikal ettiğini ve Nesibe'nin iyi olduğunu söyleyerek yurdun adresini verdim. Nesibe'nin annesi hem konuşuyor hem soluk yüzü ve kurumuş dudaklarıyla ağlıyordu. Elimi tutup öperek gözlerine sürüyordu. Ağlar halde dua ediyordu. "Burada yatan Şahçırağ'ın hürmetine, yetim çocukların saçları adedince Allah sana mükâfat versin! Çocukları ateş altından kurtardın."

Kahırlanmıştım. Verecek cevabım yoktu ve gönlünü bile alamamıştım. Sanki kelimeler hislerimi anlatamıyordu. Hüznünlü bir andı ve elimden bir şey gelmiyordu. Annelerinin cansız ve cılız göğüslerinden süt emen çocukları, kendilerini zorla bu güvenli noktaya ulaştıran ihtiyar erkek ve kadınları ve okulundan, sınıfından ve dersinden geride kalmış ve gözlerini dikmiş boş boş bakan öğrencileri görüyordum.

Şahçırağ'ın türbesine gittim ve boğazıma düğümlenen hıçkırığı serbest bıraktım. Kendilerini savaşın kargaşasından uzak tutan yeni evli bir çift de türbenin bir köşesinde

oturuyor ve birbirleriyle âşıkane sohbet ediyorlardı. Sanki Şahçırağ'ın türbesi yanında, bu şehirde ve bu dünyada kendilerinden başka birilerinin olduğunu unutmuşlardı. Evli çifti görünce Seyid'in bana verdiği mektubu hatırladım. Mektubu cebimden çıkarıp okumaya başladım:

“O'nun gibi olmamız için, O'nun renginde, O'nunla aynı nefeste ve O'nun risaletinin ortağı olmamız için ruhunu bize üfleyen Allah'ın adıyla...”

Kan, ateş ve savaş günlerinde barıştan, yaşamdan ve aşktan sohbet etmek pek çoklarına göre anlamsız olabilir. Ancak bana göre söylenecek gün bu gündür. Bu gün ölmek ve yaşamak çok ucuzdur. Bu gün savaş bizi imtihan etmekte ve belaya doğru çekmektedir. Eğer evlilik tekâmül ve tekmil olmak ise ben bu doğrultuda gitmek için bana kanat olacak ve görmek için göz olacak birine ihtiyacım var.

Rüya ve hakikat âleminde; bakışında, davranışında ve sesinde Allah'ı göreceğim birini arıyordum. Aradığım her şeyi sende buldum. Nereden başlayacağımı ve hatta ne yazacağımı bilmiyorum. Ben kız isteme yöntemini bile bilmiyorum. Bu benim kesinlikle bir kıza evlenme teklifi yaptığım ilk ve son girişimimdir. Bu yarım yamalak yazıyı size ölümsüz bir alakamın olduğunu söylemek için yazdım.”

Yaşamının anlamını kaybettiği koşullarda ortak bir yaşam için birini seçmem bana mantıklı gelmiyordu. Seyid'in yazdığı mektubu Şahçırağ'ın türbesinin içine attım. Dua ve namazla meşgul olduğum bir anda yükselen kavga sesleri herkesi kendisine yöneltti. Dışarı çıktım. Savaş mağdurlarının bazıları Şirazlılarla burun buruna gelmiş ve birbirlerine kötü sözler söylüyorlardı. Şirazlılar şikâyet ediyor ve savaş mağdurlarına, “Sizler korkup savaşı bırakarak kaçtınız, şimdi kendi yerinize başkalarının gelip savaşmasını istiyorsunuz.” diyorlardı. Şirazlılar onları Şahçırağ'ın hareminden dışarı atmak istiyordu. İş son derece hassaslaşmıştı.

Savaş mağdurları şöyle diyordu: "Bizim bir ömür boyu soframız açıldı. Misafirperverdik ve misafiri çok severdik. Şimdi kötü yazgımız bizi sizin sofranıza oturttu. Eğer kafanıza bir şarjör boşaltsalar o zaman savaşın ne olduğunu anlarsınız!"

Savaş mağdurları savaşın onca zorluk, açlık ve susuzluğunun acısını Şirazlılardan çıkartmak istiyordu. Her köşeden bir ses yükseliyordu:

— "Şehrin sefası tuğla ve birkaç katlı evleriyle değil, insanlarıyladır."

— "Herkes kendi şehrinin Şehriyari ve esnafıdır."

— "Bir kimse savaşı görmeden savaşın anlamını bilemez."

Savaş mağdurlarına kızan bir grup Şirazlı ayaklandı, ancak savaş mağdurları o kadar doluydu ki onca halsizlik ve yorgunluklarına rağmen ölçüsüzce konuşan Şirazlı gençten vazgeçemediler.

Kendi kendime şöyle dedim: "Savaş üzerinde düşünülüp sonra çözülecek matematik sorusu değil. Savaş mantıkla üzerine gidilecek bir şey değil. Savaş okunacak bir kitap değil. Savaş savaştır. Savaş görmeden ve katılmadan anlaşılmayacak üryan bir hakikattir."

Çocuklar, ihtiyar kadın ve erkeklerin her biri savaşın avarelik, gurbet ve hicranından kendi paylarına düşeni almışlardı.

Haremde başka iki kişi de birbirinin yakasını tutmuş, şöyle diyorlardı: "Konuşmaya devam edersen öyle bir vururum ki resim gibi duvara yapışırın!"

— "Eğer birazcık gayret ve kabiliyetin olsaydı bir günlük savaşı yirmi güne uzatmaz ve gelip hareme oturmazdınız."

Kendi kendime düşünüyordum, İmam halka dayanmalı-sınız ve ülkenizi savunmalısınız dememiş miydi?

Sözün kısası durum git gide hassaslaşıyor, küfür ve kötü sözler caddelere taşıyordu. Şahçırağ'ı ziyarete gelen Behrami Hanım'da oradaydı. Behrami Hanım'a, Kızılay kurumuna gideceğimi ve oradan da Abadan'a döneceğimi söyledim. "Şirazlılar doğru söylüyor. Bizim savunmamız gerekir. Birilerinin Iraklıların önünü kesmesi gerekir. Iraklılar Huzistan'ın tamamını almaktan mutlu olacaklardır. Biz burada ne yapıyoruz? Çocukları teslim etmek istiyorduk ve teslim ettik."

Kalabalık arasında savaş mağdurlarını savunan bazı Şirazlılar küçük çocuklu iki aileyi alarak kendi evlerine götürdüler.

Bu çekişmeleri görmem Şahçırağ'ın bir saatten fazla misafiri olmama izin vermedi.⁽¹⁾ Behrami Hanımla birlikte Kızılay Kurumuna gittik. Şirazlıların bazıları gönüllü olarak Abadan'a gitmek için gelmişti. Hep beraber bir otobüse binerek Kızılay Kurumuna yöneldik. Yol boyunca şoförle birlikte inkılâbî marşlar söylüyor ve vahdet sloganları atıyorduk. Şoför süratle ve heyecanla araba kullanıyordu. Sabaha yakın Mahşehr'e ulaştık. Huzistan'a ulaşmakla birlikte Petrol Radyosundan yüksek frekansta Seyit Muhammed Sadr ve Gulam Rıza Rehber'in sesini duyduk. Cephe ve savaş haberlerini keskin ve enerji verici sloganlarla ilan ediyorlardı. Peşi sıra patlama ve araba sesleri duyuluyordu. Patlama seslerinden kaynaklanan korku savaşmaya gönüllü gelmiş bazılarını korkutmuş ve onlardan savaşma gücünü almıştı. Otobüs henüz savaş bölgesine girmemişti. Sürekli hava saldırısını bildiren alarm sesleri otobüs şoförünü duraksatmış, yarım saatlik yol iki saate çıkmıştı. Şoför bu yolun şiir ve slogan yeri değil, kan ve şahadet yolu olduğunu anlayınca otobüsü caddenin kenarında durdurdu ve Şiraz'ın tatlı lehçesiyle şöyle söyledi:

1- Savaş boyunca Fars bölgesi savaş mağdurları için son derece güzel ev sahipliği yapmıştı. Savaş mağduru olan halk bu bölgeye gelerek savaştan sonra bile şehirlerine dönmediler.

“Gardaş, ben Şiraz’a dönüyorum. Gelmek isteyen yerinden kalkmasın; istemeyen de yürüyerek gitsin. Yol açık ve uzun. Burası şamata yapma yeri değil.”

Şoförle onca çene yaptıktan sonra birkaç kilometre ilerde bizi indirip dönmesi kararlaştırıldı. İskeleden ötesine gitmeye cüret edemedi. Her ne kadar “Bizi yolun ortasında indirmek yiğitliğe yakışmaz. Otobüsün Kızılay Kurumunun arabası olduğunu unutmuş gibisin.” dediysek de bize şöyle cevap verdi: “Burası artık şaka ve oyun yeri değil. Doğru ben delikanlı değilim. Kim delikanlı değilse yerinde otursun. Delikanlılar da savaşmaya gitsin. Cepheye gidip savaşmak istemiyor muydunuz? Savaş buradan itibaren başlıyor.”

Otobüsün kırk küsur yolcusundan sadece on kişi aşağı indi; sekiz erkek ve benle Behrami Hanım. Caddede yürümeye başladık. Bazen yoldan geçen arabaların önünü kesiyorduk. Arabasında yer olanlar duruyor, birkaçımızı bindiriyordu. Erkekler bir arabayı durdurdu. “Siz, iki bacı binin ve çabucak gidin. Biz yürüyerek de gideriz.” dediler.

Seyid’in mektubu aklıma geliyordu. İçimden sebebini bilmeksizin en kötü şartlarda bile yaşam kelimesinin anlamını düşünen Seyid’e “Aferin.” dediğim için kendime kızıyordum. Ben bu konu hakkında kendime düşünme fırsatı bile vermemiştim.

Arabasına bindiğimiz şoför, bizim şoförün tersine alarm ve patlama seslerine aldırmaksızın cesurca yoluna devam ediyordu. İskele başından birkaç kilometre uzaklaşmıştık. Cephenin durumundan haberdar olduğu anlaşılan yolcular ballandıra ballandıra anlatıyorlardı: “Iraklılar İran’la üç hafta savaşacaklarını rüyalarında bile görmüyordu. Bu gün Ekimin on dördü ve günlerden Çarşamba. Cuma günü zafer kutlaması yapacağımıza söz veriyoruz. Sadece Karun ve Huzistan isimlerini akıllarından çıkarmamak için bu üç haftadan ders alsınlar.”

Hem dinliyor hem de başörtümün altında kulağıma koyduğum küçük radyonun Petrol Radyosunun frekansından an be an savaş haberlerini takip ediyordum. Henüz savaş kabullenemeyen halk şaşkınlık içinde ayaklarında farklı terliklerle, çocukları omuzlarında veya çekip sürükler bir halde başka şehirlere gidiyorlardı. Nereye gideceklerini ve kimlerin ağırlayacağını bilmeksizin yorgun, aç ve pejmürde kılık kıyafetleriyle ümitsizce caddeler ve tuz bölgesinden geçiyorlardı. Bazen yalvarırcasına arabanın önünü keserek ya ellerindeki bidonla benzin istiyor ya da su toplamış ayakları ve bükük belleriyle yollarına devam ediyorlardı. Çoğu yaşlı ve küçük yaştaki çocuklardı. Bu avare halkı görmem bana Şahçırağ'ın haremdeki kavgayı hatırlattı. Behrami Hanım'a, "Büyük ilahi bir imtihanla karşı karşıyayız; savaş tüm İran halkı ve hatta sınırda olmayanlar için bile büyük bir imtihandır." dedim. Tekrar Seyid'in yazdığı mektubu hatırladım ve kendi kendime bu imtihanı geride bıraktıktan sonra kesinlikle geleceği, yaşamı ve Seyid'i düşüneneğim dedim.

Araba sanki bizi havaalanına vaktinde yetiştirecekmiş gibi süratle gidiyordu.

Yavaş yavaş Abadan'a on iki kilometre kaldığını belirten tabelaya yaklaşıyorduk. Caddenin kenarında, petrol borularının altında yüzüstü yatan bir grup asker ve kendi haline bırakılmış birkaç araba dikkatimi çekti.

Behram Hanıma, "Askerlere bak! Allah hayırlarını versin. Bu yakıcı güneşin altında, bu petrol borularının yanındaki askerler ne zahmetlere katlanıp koruma görevini yerine getiriyorlar." dedim. Henüz sözümü bitirmemiştim ki araba kulağı tırmalayan patlama sesiyle durdu ve sözünü ettiğim o askerler süratle bize yönelerek saldırıya geçtiler. Büyük bir şaşkınlık ve hayretle onlara baka kalmıştım. Ne şoför direksiyonu bırakıp inmek istiyor, ne öndekiler, ne de arkada oturan biz. Hiçbir şey söyleyemiyorduk. Yalnızca etrafımıza

bakıyorduk. Bir sürü tank! Bir sürü askerî araç! Dikkatlice baktım, askerlerin elbisesi üzerinde gönüllü asker amblemini gördüm; ancak Baas askerleri kafalarındaki kırmızı kepi çıkarmayı unutmışlardı. “Şoföre ne oldu?” diye sordum. Şoför, “Esir düştük.” dedi.

— Kime esir düştük?

— Iraklılara!

— Burası Abadan değil mi? Sen bizi Iraklılara mı teslim ettin?

— Allahu ekber, Bacım! Hepimiz esir düştük.

Irak askerleri çabucak bizim yanımıza geldiler. Ben sessizce cam kenarına oturmuştum. Camı yukarı kaldırarak hızlıca arabayı kilitledim, ancak onlar silahın dipçiğiyle camı kırdılar. Korkudan kendimi Behrami Hanım’ın kucağına attım. Birkaç asker Behram Hanım’ın tarafındaki camı da kırdı. Şoför direksiyonu bırakarak aşağı indi. Diğerleri de sırasıyla indiler, ancak ben ve Behrami Hanım direndik. İnmem istemiyorduk. Küçük radyo elimden fırladı. Henüz ne olduğunu bilmiyordum. Arabanın kapısını açan askerin dipçik darbesiyle kendime geldim. Irak askeri bize sesleniyordu: “Kalk, çabuk ol, kalk!”

Yerimden kalktığım zaman askerler çekirgeler gibi gizlendikleri yerden dışarı çıkıp arabanın etrafına toplanıp şoför ve yolcuları kum torbası gibi caddeye fırlattılar.

On yedi ve yirmi bir yaşında iki hanım; biri sürme renkli mantosu, açık kül renginde başörtüsü ve beyaz hemşire ayakkabısıyla Behrami Hanım; diğeri haki renkli mantosu, kahve renkli başörtüsü ve ayağında botuyla ben, etrafımızı çeviren askerlerin karşısında durmuştuk.

Huzistan Araplarından olan Cevat isminde bir şahıs onlara eşlik ediyordu. Aralarından elbisesi leopar desenli biri bizi aramak için öne çıktı. Şiddetle kendimi geriye çektim.

"Bana el sürme, kendim ceplerimi boşaltırım." diye bağırdım.

Gösterdiğim tepkiden dolayı donakalan Baas'lular birkaç metre arkaya çekildiler, Tüfeklerinin namlusunu bize doğru yöneltmiş bir halde Cevad'ı çağırarak tercümanlık yapmasını istediler.

- Elinizdeki silahların hepsini teslim edin.
- Silahım yok.
- Ne varsa hepsini verin. El bombalarını teslim edin.
- El bombam yok.

Ellerimi elbisemin üzerine çektim. Başörtümü düzelttim. Ceplerime işaret ettiler. Ceplerimin astarlarını dışarı çıkarttım. Birinde valiliğin görev kâğıdını, diğerinde "**Ben hayattayım.**" notunu sakladığım ellerimi yumruk yaparak ceplerimi silkeledim. Iraklı yüzbaşı elimdeki kâğıtları fark etti. "Ellerini aç." diye bağırdı. Sanki büyük bir şey keşfetmişçesine sinsice gülerak kâğıtları aldı ve mütercimi çağırarak okumasını söyledi. Cevat okudu: "**Ben hayattayım.**"

Şüpheli gözlerle bana baktı. "Bu bir şifre!" dedi.

Cevat bana bakarak ikinci elime gözlerini dikti. Okumaya gönlü yoktu; ancak çaresizdi. Sonunda okudu: "Masume Abad; Abadan Valilik Temsilcisi. Görevi: Kimsesiz çocukların Şiraz Yurduna intikali.

İran'ın önemli askerî sırlarından birini ele geçirdiklerini düşünüyorlardı. Mutluluktan kendilerinden geçmişlerdi. Birbirlerine Arapça bir şeyler söylüyorlar, ben de onların sözlerini dinliyor, etrafımı kolluyordum. "Humeyni'nin kızları" ve "General" kelimelerini işitiyordum.

Beklemeksizin telsizle anons ederek haberi ulaştırdı.

Cevad'a, "Bu ne söylüyor?" diye sordum.

Cevat cevap verdi: "Biz iki İranlı kadın general yakaladık diyor."

Cevad'a bizim Kızılay Kurumunun ilkyardım görevlileri olduğumuzu söyledim.

Baas askeri Kızılay Kurumu kelimesini anladı ve şöyle dedi: "Kızılay Kurumu, Humeyni'nin kızları."

Behrami Hanım'a döndü. "Adın ne?"

Behrami Hanım henüz ağzını açmamıştı ki, "Adı Mer-yem'dir." dedim. "Biz ikimiz kardeşiz."

En küçük hareketimizi gözetliyorlardı.

Ellerimizi kafamızın arkasına götürmemizi söylediler. Bunu yapmakla başörtümüz açılacak ve rahatsız olacaktık.

Ben "Ellerimi başımın arkasına götürmeyeceğim!" diye bağırdım.

Adım adım bizi takip eden Cevat Arapça şivesiyle bozuk bir Farsça konuşuyordu: "Bacım sen onların esiri oldun, onlar senin esirin değil ki. Emre itaat et. Onlar başörtünün altında el bombası sakladığını düşünüyorlar. Kürdistan kadınlarının da buna benzer başörtüsünü taktıklarını ve başörtülerinin altında el bombası sakladıklarını söylüyorlar."

Başörtümün altında bir şeyin olduğundan endişe etmesinler diye silkeleyip bomboş ellerimi gösterdim. Behram Hanım'ın elbisesinin Kızılay Kurumuyla alakalı olduğunu kabul eder gibi olmuşlardı. Ne var ki benim manto ve botuma kuşkuyla bakıyorlardı. Burnumu bile kaşıyacak olsam bir anda tavır takınarak silahlarını çeviriyorlardı.

Caddenin aşağısında Iraklıların tuzağına düşen gönüllü askerleri görüyordum. Bu kadar yeni ve dinç görünen askerlerin bu rahatlıkta Iraklılara esir düşmelerinden dolayı çok rahatsız olmuştum. Baas askerleri buraya nasıl gelmişlerdi? Ben son ana kadar birliklerimizin konumunu ve savaşın gidişatını radyodan dinliyordum. Iraklıların Karun ırmağını geçtiği ve pastörize süt fabrikasını, Ervend Gemi Sanayisini, sabun fabrikasını, Mared köyünü ve Selmaniye köyünü ele geçirerek Abadan-Mahşehr arasındaki ana caddeye kadar

ilerlediklerine dair bir söz bile işitmemiştim. Iraklılar yeraltına gizlenen yol eşkıyaları gibi bizim samimi ve gönüllü askerlerimizi avlamış ve caddeyi ele geçirmişlerdi.

Ben ellerimi başımın arkasına götürmemekte ısrar ediyordum. Onlar da çöl ortasında bizim ellerimizi bağlayacakları kablo ya da ip arıyorlardı. Erkeklerin elleri açıktı. Cevad'a "Erkeklerin elleri açık, niçin bizim ellerimizi bağlıyorlar?" diye sordum.

Cevat tercüme etti. Iraklı yüzbaşı şöyle cevap verdi: "İranlı kadınlar, İranlı erkeklerden daha tehlikelidir."

Onların gözünde iki İranlı kadının bu kadar tehlikeli görülmesinden dolayı gururlanıp daha çok dayanıklılık gösterdim. Ellerimizi bağlayacak bir şey bulamadılar. Ardından askerlerden biri potininin bağını çözdü ve ellerimizi bağladılar.

Bizi görünce heyecana kapılmışlardı; başımızın ya da ellerimizin en küçük hareketiyle silahlarına davranıyorlardı. Hepimiz şok olmuştuk, rahatsızdık. Askerler bizi bir baştan bir başa çember içine almışlardı. İçlerinde yüzbaşından tutun da ere kadar her rütbeden asker vardı. Dönüp kamyonet şoförünün nerede olduğuna baktım. Iraklı asker, "Dur, dur." diye söylenerek omzuma tüfeğin namlusunu bindirdi. Askerlerin hepsi değişik konumlarda namlularını bana yöneltmişlerdi; kimisi çömelmişti, çevremde halkalar oluşturmuşlardı. Ne biz onları anlıyorduk, ne de onlar bizi. Mütercimi şaşkına çevirmişlerdi. Herkes bir şey soruyordu, kimin sorusuna cevap vereceğini bilmiyordu. Biz de kime ne diyeceğimizi şaşırmiştık.

Omzunda birkaç fazla yıldızı olan yüzbaşı onlara yaklaştı. Hepsi saygıyla topuk selamı verip hazır ola geçtiler. Yüzbaşı askerlerden birinin silahının altına vurdu. Askerlerin safı bozuldu. Ne söylediğini bilmiyorum, ancak çok geçmeden askerlerin çoğu dağıldı ve hepsi arabalarına yönelerek caddeye çıktılar. Yüzbaşı bize doğru geldi.

— Sen asker misin?

Askerin manasını anlamadım.

“Hayır.” dedim.

Sen şehirli misin anlamında “enti medeniyye?” diye sordu.

Medeniyye’nin manasını anlamadım. Tekrar “Hayır.” dedim.

O kadar aptallaşmışım ki kelimelerin hiç birinin manasını bilmiyordum.

— O halde sen nesen?

“Abad” diye cevap verdim.

“Abad da ne demek? Siz Humeyni’nin gönüllü askerlerisiniz.”

Daha iyi anlatmak için asker elbiseli Iraklılardan birini gösterdi.

“Bu bir askerdir.” dedi.

Sonra birazcık uzağımızdaki çukuru gösterdi. Çoğu askerî elbiseli, bir kısmı sivil ve bazısı atletli yaklaşık yüz elli İranlı askeri gösterdi.

“Bunların hepsi Humeyni’nin askeri.” dedi

İranlı askerlere baktım. Başlarında silahlı nöbetçiyi dikkate almaksızın utangaç gözlerle bize bakıyorlardı.

İranlı kardeşlerin hepsinin saldırıya hazırlandıklarını hissettim. Bize habire Humeyni’nin kızları (benatu Humeyni) diyen şahıs bizi İranlı askerlerin olduğu çukura doğru yönlendirdi. Onları görünce hem sevinmiş hem de üzülmüştüm. Varlıkları bizim kalbimizi teskin ediyor, onların zincire vurulmuş gayretleri karşısında kendinden geçercesine gülen Iraklı askerler bize utanç veriyordu. Allah’ın bizi imtihan edeceği günler aklıma geldi. Esaretle imtihan edileceğim aklıma gelmemişti.

İranlı kardeşlerimi elleri bağlı esir olarak görüyordum. Düşmanın gözü önünde zayıf görünmek istemiyordum. Humeyni'nin kızı ve General unvanları bana cesaret veriyordu; ancak önümdeki belirsiz yazgı beni korkutuyordu. İmam Hüseyin'in mersiyesini dinlemek istiyordum. Keşke biri otursa da Aşura ikindisinin mersiyesini okusaydı. Kendimi Hz. Zeyneb'e ısmarladım...

Bizi çukurun içine attıklarında kardeşlerimiz bize yer açtılar. Biz iki hanımın rahatça oturması için neredeyse üst üste oturdular. Bunu gören Iraklı askerler niçin böyle yapıyorsunuz diye kızıyor, silahlarıyla onları birbirlerinden ayırmaya çalışıyorlardı. Keskin ve uzun bakışlarını bizim üzerimizden ayırmıyorlardı. Sivil elbiseli, iri kıyım, saçını kısaltılmış ve pala bıyıklı kardeşlerden biri kalkarak ağır Abadan lehçesiyle Cevad'a seslendi. "Diyeceklerimin tamamını doğruca tercüme et ki anlasınlar!"

Sonra yüzünü Iraklı askerlere dönerek konuşmaya başladı: Bana "İsmail Yahî derler. Ben bir işin sonuna kadar gidenlerdenim. Bak, başımda ne kadar çizik var, çiziyün her biri namusumuz içindir. Biz namusumuz üzerine yemin ederiz, anladın mı? Delikanlıca, gayret ve şerefle ölmek bizim için iftihadır."

Elini bıyığına attı ve bir telini çekerek konuşmaya devam etti: "Biz bıyığımıza yemin ederiz. Halkın namusuna nasıl bakılması gerektiğini bilmeyenin gözünün kör edilmesi haktır. Siz kadınları esir ettiğiniz zaman, sizde gayret ve şeref kalmamış demektir. Size göre şeref beş paralık değeridir. Ey Müslümanlar! Bu nasıl bir Müslümanlıktır..."

Iraklı askerler konuşan kimsenin boyun damarlarının nasıl şiştiğini ve gözünü kan bürüdüğünü görüyorlardı. Cevad'a, "Bu ne diyor? Hadi bakalım tercüme et. Bir kurşunluk işi var." dediler.

Arap kardeş bu kadar hışmı ve siniri nasıl yumuşatarak tercüme edeceğini bilmiyordu. Kem küm etti. Nasıl tercüme edeceğini düşünürken birden İsmail Yahî tekrar başladı. "Namusunu savunmaya korkuyor musun? Hayatta kalmak hüner değil. Delikanlıca yaşamak hünerdir..."

Cevat diğer kardeşlere yönelerek ağır Arapça lehçesiyle: "Bunun önünü kesin, freni patlamış." dedi.

İsmail Yahî devam ediyordu:

"Dikkat et ölüm korkusundan kalbin durmasın, kalbin körleşince lal olursun, hiçbir işe de yaramazsın. Namusunu esir edip gözünüzün önüne atarlar. Siz de sessizce otursunuz; henüz hayatta olduğunuz için, sizi öldürmedikleri için sevinirsiniz."

O şahsın delikanlıca söylediği sözleri dinlemeye devam ediyorduk ki bizi çukurdan dışarı çıkardılar. Hem bizi daha iyi görecekları hem de diğerlerinden uzak bir köşeye götürdüler. Kendimden daha çok kardeşlerin hâline acıdım. Bizi düşmanın elinde görmekten dolayı nasıl da azap çekiyorlardı. Kendim önemli değildim, ama aileme çok acıyordum. Anneme kim esaret haberimi verecekti? Babam duyunca ne hâle gelirdi? Kerim ve Selman ne yaparlardı? Rahim'in esaret haberimi duymaya takati yoktu. Zavallı Seyit! Öyle birini seçmişti ki, savaş yüzünden cevap verme fırsatı bile bulamamıştı.

Bizden önce esir alınan iki kardeşten biri orta yaşlıydı, elleri arkadan bağlanmıştı, yüzünden kan damlıyordu. Yüzünün neresinin yaralandığını bilmiyordum. 26 yaşındaki diğer kardeş ise komando pantolonlu, uzun boylu, iri kıyımlı, benzi atmış, fersiz bakışlarıyla yere düşmüş ve ayakları altındaki toprak kızıl renge bürünmüştü. Bu iki yaralıyı görünce bir an kendi konumum aklımdan çıktı, esir olduğum ve düşman askerinin silahıyla başımda dikildiğini unuttum.

Dişlerimle elimi açtım, sonra da Behrami Hanım'ın ellerini çözdüm. Iraklı askerler ne kadar bağırdılarsa da duymazlıktan geldim. Lazım olur diye çorap ve ayağıma doladığım bir parça bandı açarak, komando kardeşin kemerindeki mataranın suyuyla yüzündeki kanı yıkadım. Gözünün etrafı epeyce yaralanmıştı. Gözlerini yıkadıktan sonra geçici olarak kanamasını durdurmak için yanımdaki gazlı bezi yaranın üstüne koydum. Ancak gazlı bez sadece onun bir gözü için yeterliydi. Birkaç metre ileriye düşen diğer kardeşin yanına gittim. Baas askerleri sürekli bağırarak "Yasak, yasak!" diyorlar, ben de yüksek sesle: "Yaralı, yaralı." diyordum.

Kendi kendime ne olursa olsun, zaten ben Abadan'a yaralılara yardım için dönmedim mi dedim. Hastanenin acil bölümünde kalabilmek için Mukaddem Hanım'a yalvarmıyor muydum? Komando kardeşin rengi gittikçe soluyordu. Adını elbisesi üzerindeki isimlikten okudum: Komando Mir Ahmet Mir Zafer Cuyan. Hırısından boğulacak gibiydim. Kan damarlarımda öylesine dolaşıyordu ki her an kusacağı mı hissediyordum. Elbisesinin düğmelerini açtım. Karın bölgesinden ciddi yara almıştı. Bağırsakları görünüyordu. Elbisesinin her yeri kana bulanmıştı. Behrami Hanım yaralının ayaklarını yukarı kaldırdı, ancak bomboş ellerle ne yapabildim ki. Baas askerlerine ne kadar "Ambulans çağırın." ve "Onu hastaneye götürün." dedimse de onlar: "Sabret, yolda geliyor." diyorlardı.

Zaman geçtikçe biz daha bir sabırsızlanıyor, daha çok sınırlanıyor, askerlere "Ambulans çağırın." diye bağıryorduk.

Mir Zafer Cuyan "Onlardan yardım istemeyin." diyor ve durmadan zikir çekerek Saddam'a lanet okuyordu. Avuçlarımla içiyle karnına bastırıp kanamasını durdurmuşum. Mantomun eteği ve başörtüm bu kardeşin kanına bulanmıştı. Üstüm başım perişan haldeydi. Birkaç metre ötede Kazı Şirketinin evlerinden birinin kapısının açık olduğunu

gördüm. Behrami Hanım'a, evin içine gireceğimi ve yarayı bağlamak için temiz bez parçası ya da yara temizleyici bir şeyler bulabileceğimin mümkün olduğunu söyledim.

Behrami Hanım, "Tehlikeli. Orada Iraklı askerleri olabilir." dedi.

Dönüp çukur içindeki esir kardeşlere baktım. Endişeli gözlerle bize bakıyorlardı. Onların gayretli bakışları arkasında kendimi güvende hissettim. Eve gitmeye yönelmiştim, ancak Mir Zafer Cuyan bir şeyler mırıldanıyordu. Sesi iyice kesilmişti. "Bir yere gitmeyin, burası güvenli değil." dediğini zorlukla anlayabildim.

Yaralı bedeniyle yere düşmesine rağmen komandonun ses tonundaki gayret ve yiğitlik beni gururlandırıyor, yaşaması için daha çok çırpınıyordum. Başımda dikilen askere kanlı ellerimi kaldırarak gösterdim, ona ellerimi yıkamak istediğimi anlatabildim. İzin verdi. Eve girdim. Kapı tarafındaki askılıkta büyük beyaz bir havlu gördüm. Daha ileri gitmeden çabucak havluyu alarak döndüm. Asker el yıkamanın bahane olduğunu anlamıştı, ancak yaratılışı mı güzeldi yoksa olayın etkisinde mi kalmıştı bilmiyorum; görmezlikten gelmişti.

Iraklı askeri görmüyordum. Gördüğüm şey yalnızca benimle beraber hareket eden tüfek namlusuydu. Havluyu zorlukla karnı üzerine doladım. Çok kan kaybettiği için bedeni kendini bırakıp ağırlaşmış, dudakları kurumuştur. Su istiyordu. Behrami Hanım askere: "Su, su..." diye seslendi.

Mir Zafer Cuyan aynı sözleri tekrar ediyordu: "Bunlardan bir şey istemeyin, bunlar pisliktir."

Mataramda kalan az suyla dudaklarını ıslatıp ağzına döktüm ve "çocuğun var mı?" diye sordum.

Kafasını sallayarak "Evet var." dedi.

Çocuğu hakkında konuşmak ister gibiydi: "Adı Sümeyye."

Gözünün kenarından yavaşça bir yaş süzüldü. Kendimden tiksindim. Kanamanın önünü alamazken niçin ona kızını hatırlatmıştım. Gözlerini zorlukla açabiliyordu.

Zorlanarak söylediği cümle şuydu: "Kızım Sümeyye'ye babasının gözleri açık şehit olduğunu ve arzusuna ulaştığını söyleyin."

Bu cümleleri işittiğimde kalbim alev alev yanmaya başlamıştı.

Bu esnada uçak sesleri bölgenin sessizliğini bozdu. Çukurdaki esir kardeşler sevindiler. Bizim uçaklar olduğunu ve kendilerini kurtarmaya geldiklerini düşünüyorlardı.

Yaralıyla konuşmaya devam ediyordum: "Sen kommandosun. Herkes seni bekliyor. Burası Irak değil ki, burası İran toprakları. Birkaç saat sonra kendi hava kuvvetlerimiz gelir, hepimiz kurtulur, döneriz. Sümeyye ve annesine zafer haberini kendin verirsin."

"Saddam'a lanet olsun!" cümlesini tekrarladı.

Gözünden yaralanan kardeş komandonun Saddam'a lanet ettiğini duyunca: "Bunlar ne söylediğini anlıyor, takiye yap." dedim.

Ancak bu defa tüm sesiyle: "Saddam'a lanet olsun!" dedi. Karnına doladığım havlu kanla dolmuştu. Havluyu zorlukla değiştirebiliyordum. Ambulansın gelmesi yaklaşık üç saat sürdü. Önce çukurdaki kardeşlerin olduğu yere gitti. Başından ve ayağından yaralanan birkaç kişiyi bindirdi, sonra komandonun yanına geldi. Sedyeye almalarını istedim.

"Kendisi binsin." dediler. Gözlerini açmaya bile güç yetiremeyen bir yaralının ambulansa nasıl bineceğini bilmiyordum. Ne kadar sedye istedimse de aldırmadılar. Ambulans sedye ve ilk yardım malzemeleri olmaksızın gelmişti. O zaman düşmanı tanıyıordum.

Elleri bellerinde durmuşlar "Ambulansa atın." diyorlardı. Behrami Hanımla birlikte ne kadar uğraştıysak da kaldıramadık. Ambulansın içindeki beş yaralı bu sahneyi görünce aşağı inip yardıma geldiler. Herkes bir tarafından tuttu ve ambulansa yatırdık. Tekrar havlunun yerini değiştirdim ve yanına oturan kardeşe, "Bu komando seyittir, Allah rızası için elini yarasının üzerine koy, hastaneye ulaşana kadar kanaması azalsın." dedim. Bir kez daha elimi yaranın üstüne koyarak Kur'an'ın şifa ayetini okudum. Gözlerini açtı. "Bacım bu yol Zeynep ve Seyyidü's-Şuheda'nın yoludur." dedi. Bedenimdeki kan dondu; çok yerinde bir sözdü. Şaşkınlık dolu o saatte sürekli "Bu yol Zeynep ve Seyyidü's-Şuheda'nın yoludur, sabredin." diyecek birine ihtiyacım vardı.

Ambulansta kalıp yaralılara eşlik etmek için çok direndim, ancak Iraklıların silah zoru ve kardeşlerin ısrarı üzerine aşağı indim. Gözünden yaralanan kardeşin de ambulansa binmesi için ısrarlarım fayda vermedi.

Ambulanstan indiğim zaman asker elindeki silahıyla beni gözünden yaralanan kardeşin tarafına doğru iteledi. Bu sürede bedenime yediğim dipçiklerden dolayı kemiklerim acıyordu. Ambulanstan inip kapının kapandığını gördüğüm, son anı unutmamak üzere hafızama yazdım.

Ambulansta yirmi yaşlarında olduğu anlaşılan bir çocuk gördüm. Sol omzuna kurşun isabet etmişti. Üzerinde beyaz bir atlet vardı. Siyah sakallı ve orta boyluydu. Kayışıyla boyuna ilaştirdiği sağ pazısındaki Rüstem ve çingiraklı yılan resmi dövmesiyle dikkat çekiyordu. Gördüğüm şahısları hafızama almaya çalıştım, ancak o birkaç saat içinde gördüğüm o kadar çok insan vardı ki bunların hepsini hafızamda tutamazdım.

Tekrar Behrami Hanım ve gözünden yaralanmış kardeşin yanına döndüm. Yaralının gözleri kanla dolmuştu. Başını aşağı eğdiği zaman kanaması ve acısı şiddetleniyordu.

Hiçbir yeri göremiyordu. Behrami Hanımla birlikte yaralının yanına oturduk. Yaralıya “Şifa ayetini oku, derdin azalsın.” dedim ve ekledim: “Niçin ambulansa binip onlarla hastaneye gitmek için ısrar etmedin? Gözlerini kaybedebilirsin.”

“Doğrusu buydu.”

Şaşırmıştım. “Ne? Burada kalmak daha mı iyiydi. Burada ilk yardım malzemeleri bile yok. Elimizi bastırarak kanamanı durduracağız.” dedim.

Yaralıya, “Sen de mi esir oldun?” dedi.

“Ben, Mir Zafer Cuyan, Mecit Celalvend ve Abdullah Bavi’yle birlikteydik.” dedi.

Kısık sesle “İraklılar nerede?” diye sordu.

“O tarafta duruyorlar.”

“Bizim sesimizi işitiyorlar mı? Kaç kişiler?”

“Niçin soruyorsun?”

“Uygun bir fırsatta cüzdanımı pantolonumdan alıp yok edin. Cüzdanımı yok ederseniz rahatlayacağım. Gözlerimin acısına tahammül edebilirim.”

“Seni aramadılar mı? Cebini boşaltmadılar mı? Silahın mı var?”

Yaralı cevap verdi: “Silahım yok. Birkaç arabayı birlikte yakaladılar. Yaralı olduğum için sadece ellerimi bağlayıp buraya getirdiler.”

Behrami Hanım’ın ayakkabısı yazlık beyaz hemşire ayakkabısıydı ve üzerinde ince delikler açılmıştı. Her ikimiz de aynı şekilde oturmuştuk. Ayaklarımızı toplayıp dizlerimizi ellerimizle tutmuştuk. Gözlerimiz yere dikilmişti. Her şeyi düşünüyordum; geçmişi ve içinde bulunduğumuz belirsiz geleceği. Elimde olmaksızın yerde kum taneleri alıyor Behrami Hanım’ın ayakkabısına döküyordum. Behrami Hanım’ın ayakkabısı kumlarla örtülmüştü. Her iki ayakkabısı da kumlarla dolduğunda bana şöyle söyledi: “Nasıl oldu

da beni Meryem olarak tanıttın. Kardeşimin ismi de Meryem. Meryem dışında diğer isimlerin hepsi olabilirdi.”

“Önemli değil, benim kardeşimin ismi de Meryem. Senin soyadın Behram. Peki, adın ne?”

“Şemsi.”

“Bundan böyle benim bacımsım ve ben sana Meryem diye hitap edeceğim.”

Küçük kardeşinden rahatsız olan Meryem bana şöyle dedi: “Masume farkında değil gibisin! Görüyorsun ki düşmanın esiri olduk. Bu haldeyken sen çocukluk yıllarını mı hatırlıyorsun? Taş kaydırmaca mı oynamak istiyorsun? Yaklaşık yarım saattir ayakkabımı kumla durdurdun. Iraklı askerın yakınımıza gelip bir şey anlamadan tekrar döndüğünü fark etmedin bile.”

Başımı salladım. “Doğru söylüyorsun; Iraklı asker bize bakıp tüfeğinin namlusunu başka bir yere çevirmişti. Şimdi tam zamandı. Yaralıya yaklaştım. Elimi cebine attım ve ne varsa çıkardım. Küçük cep Kur’an’ının (Kur’an’ın otuzuncu cüzünün kitapçığı) eşliğinde kâğıtları okudum; savaş komutanlık merkeziyle alakalıydı.

“Bu Kuran ve kâğıt ise savaş komutanlık merkeziyle alakalıdır.”

“Oyalanma, kimliğim pantolonun arka cebinde.”

Başımı çevirmeden Meryem’i kendime siper ederek kimlik kartını çıkardım. Kartın üzerinde Dr. Hadi Azimi, Rütbe: Albay, Görev: Hürremşehr Hava Kuvvetleri Hastanesi Müdürü, yazıyordu.

Donakalmıştım, “Siz albay mısınız?” diye sordum.

“Yavaş konuş!”

“Aynı zamanda doktor musunuz?”

“Acele edin! Oyalanmayın! Kimliği yok edin!”

“Siz Hürremşehr Hastanesinin doktoru musunuz?”

Perişan bir durumda yanıt verdi: "Rica ediyorum çabucak yok edin."

Ne var ki plastikle kaplanmış kimlik rahatlıkla yırtılmazdı. Çok dayanıklı şık bir kimlikti. Ne kadar buruşturmayaya çalıştıysam da faydasızdı. Iraklı asker yolunu değiştirip bana doğru yöneldi. Şimdi tam olarak onun görebileceği bir alandaydım. Kartı yok edecek fırsatım yoktu. Dr. Hadi'nin kimliği ve Kur'an'ı çabucak cebime koydum. Bizi yalnızca Iraklı askerler gözetlemiyor, çukur içindeki İranlı kardeşler de bizi kolluyorlardı. Dr. Hadi bundan dolayı başımıza bir şey gelmesinden korkuyordu. Durmadan "Yok ettin mi?" diye soruyordu. Kendini rahat hissedip, gözünün ağrısı dinsin diye: "Tamam merak etme." dedim.

Iraklı askerin bana yaklaşıp dik dik baktığı her defasında korku ve ıstırabım da artıyordu. Kimliği bir şekilde yok edebilmenin çaresini arıyordum. Ayağımın ucuyla yeri eşeleyerek küçük bir çukur açtım ve Dr. Hadi Azimi'nin kimliği ile mektubunu çukurun içine atarak üzerini toprakla örtüm ve üstüne birkaç kez vurarak sağlamlaştırdım. Sonra albayın yanından ayrılp Meryem'in yanına doğru kaydım.

Öğle vakti olmuştu. Yaralı olsun olmasın herkes ya teyemmüm ya da abdestle çölün ortasında namaz kılmaya koyuldu. Iraklılar kimsenin ayakta namaz kılmasına izin vermiyor, herkesi oturtuyorlardı. Ayaktayken kendi birliklerimiz bizi görebilir ve varlığımızdan haberdar olabilirlerdi. Dr. Hadi Azimi bile o derdi ve kanamasıyla, bağlı elleri ve yaralı gözleriyle namaz kılmakla meşguldü. Sürekli "Bacım benim için Kur'an okuyun." diyordu.

Baas'lı askerler caddeyi boşaltıp serbest bırakıyorlar ve kendi araçlarının bazısına geçiş izni veriyorlardı. Ancak kendi güçlerinin, Baas'lıların geri çekildiğini düşündükleri zaman tekrar caddeyi kuşatıyor ve başka bir grubu ağlarına düşürüyorlardı.

Zalimce ve kancıkça bir taktikti. Hileyle özel birlikleri, komandoları, muhafızları, askerî güçleri ve ilk yardım çalışanlarını esir alıyorlardı. Iraklılar savaşmak yerine esir almak için adam kaçırıyorlardı. İçimden hepimizin kalkıp kendi askerlerimize Iraklıların hilekârlığını haber vermek geçiyordu, ancak Baas güçleri tam bir askerî teçhizat ve donanımla gelmişlerdi. Esir alınanların bazıları seviniyordu. "Hüseyin b. Ali bizim Kerbela ziyaretçisi olmamızı istiyor diyorlardı; ya Hüseyin! Bu hafta senin misafiriniz! Hatta bazıları birbirlerini Kerbela'yı ziyaret eden anlamında 'Kerbelayı' diye çağırıyordu. Onların doğru düşünüp düşünmediklerini bilmiyordum. Gerçektende Kerbela ziyareti için bir haftalığına davet mi edilmiştik?"

Dr. Hadi Azimi'ye dönerek sordum: "Doktor siz askerisiniz, savaşın yazgısı hakkında ne düşünüyorsunuz? Bize ne olacak dersiniz?"

Doktor cevap şöyle verdi: "Bunların İran'la savaşmaya devam edecek güçleri yok; ancak bunu anlamaları bir hafta sürebilir. Siz Kızılay Kurumundan olduğunuz için konumunuz farklı. Uluslararası Cenevre Sözleşmesi açısından sizi esir edemezler. Her biriniz iki yaralıyı kendinizle birlikte azat edebilirsiniz."

"Bu iki yaralıyı biz mi seçeceğiz, onlar mı?"

"Hayır, yaralıları seçmek sizin elinizde."

Kendi kendime söylenmeye başladım. "Keşke komando Seyid'i göndermeseydim de beraberimizde İran'a götürseydim. Dr. Cevat Azimi'yle birlikte iki kişi olurdu. Şimdi bu iki kişiyi nasıl seçeceğiz?"

Bir an içimden gülerek Albay'a şöyle dedim: "Sayın Albayım! Ben bir gece Basra Televizyon Kanalından (Basra Televizyon Kanalını Abadan şeffaf gösteriyordu) Saddam'ın iki sınır ülkesi Irak'la el-Cezire arasındaki anlaşmayı nasıl yırtıp savaş emri verdiğini gördüm. Yani asıl itibarıyla savaşın

kendisi uluslararası kanunlarla çelişiyor. Hal böyleyken uluslararası kanunlarınca bizi serbest bırakmaları nasıl mümkün olabilir?”

Albay kafasını sallayarak sözümü teyit etti ve şöyle konuştu: “Evet, kanunun tersine amel edebilir ve sizi serbest bırakmayabilirler.”

İkinciye yakın bir vakitti, güneş saatlerce tüm yakıcılığıyla beynimize işliyordu. Başım çok ağrıyordu. Tüfikle sırtıma darbe yemekten her yerime ağrı çökmüştü, ne var ki günün bitmesini istemiyordum. Gece esaretinden korkuyordum. Etrafımı görüp kontrol edemediğim için dehşet içindeydim. Bir kamyon geldi. Kamyonun kapasitesi dikkate alınmaksızın çukurdaki kardeşleri taş ve kesek gibi arabaya doldurdular. Hatta yaşlı ve güçsüzlerin bile elinden ayağından tutarak kamyonu atıyorlardı.

Özel eğitilmiş esir kardeşlerimizin varlığı bize dinginlik veriyordu. Onların gitmesiyle etrafımız matem yerine dönüştü. Onlar varken Baas askerleri kesinlikle göze geliyordu bile. Ancak onlar gittikten sonra biz sadece üç kişi kaldık, en küçük hareketimiz on, on iki kişi tarafından izleniyordu. Dr. Azimi zaten bir şey görmüyor ve sürekli Iraklıların askerî konumunu araştırıyordu. Hiç beklenmedik bir anda İranlı asker avı durmuştu. Iraklılar sürekli malzeme depolayıp yer değiştirmekle meşguldüler. Gürültü patırtıyla akşam yemeğini yemeye koyuldular. Dr. Azimi, ben ve Merzem akşam ve yatsı namazıyla meşguldük. Dr. Azimi bize sabır ve şükür namazı kılmamızı; üzülmememizi ve hepimizin Allah'ın korumasında olduğumuzu söyledi.

Namazdan sonra tekrar Kur'an okumamızı istedi. Etrafı gözlediğim için bazen bir ayet atlıyordum, ancak doktor düzeltiyordu. Dikkatlice dinlediği ve okuduğumuz sureleri ezbere bildiği belliydi.

Sabahtan bu yana başımızda nöbet tutan asker gitti, başka bir asker geldi. Yeni nöbetçi asker ya budalaydı

ya da kendini budalalığa vuruyordu. Dört beş tane fasulye konservesi yedikten sonra kutularını sağa sola fırlattı, ardından sigarasını yakarak gezinmeye başladı. Geceydi. Korkudan gözlerimi kırpmaya cüret edemiyordum. Gözlerim kurumuştü. Etrafta ne olup bittiğini çok merak ettiğim için hareketleri takip ediyordum. Hürremşehirlî olması ve Arapçayı bizden daha iyi bilmesi hesabıyla sürekli Dr. Azimi'ye soruyordum:

“Doktor, ne diyorlar?”

Doktor da bize Iraklıların sayısını ve ne halde olduklarını soruyordu. Her üçümüz de adeta fizyolojik ihtiyaçlarımızı unutmıştık; ne açlık, ne susuzluk, ne de tuvalet ihtiyacı hissediyorduk. Saat on ikiyi geçmişti. Tüm dikkatimle etrafı süzüp her hareketi kontrol ettiğim halde yanıımızdaki kalıplı Irak askerinin nereye gittiğini anlamamıştım. Çam yarması gibi Baas'lı asker nereye gitmişti? Ne olmuştu?

Geliş gidişler son derece azalmıştı. Meryem'den yerimizi değiştirmemizi istedim. Yavaş yavaş sürünüp oturduğumuz duvarın sonuna geldim. Duvarın köşesinden Baas askerinin silahını duvara yasladığını, kendisinin de yere uzandığını gördüm. Canlıdan çok ölüye benziyordu. Duvarın köşesine yaslanırken derin uykuya dalmıştı, horlama sesleri rahatlıkla duyuluyordu. Doktor gece namazı, dua ve zikirle meşguldü. Yavaşça Meryem'e, “Var mısın? Silahını alıp sesiz sedasız üçümüz de buradan gidelim. Bu adam kalıp gibi uyumuş ve sabaha kadar yerinden oynayacağı yok.” diye fısıldadım.

Meryem'in cevap vereceği anda doktor sürekli “Allahu ekber, Allahu ekber!” diyordu.

Meryem cevap verdi. “Hangi maharetle. Silah kullanmayı ne kadar biliyoruz? Sadr Bey'in verdiği sekiz saatlik savunma dersinin yeterli olduğunu mu düşünüyorsunuz? Ace-milik yapma kızım!”

Aldığım kararda samimi olduğumu gören doktor namazını bozdu. "Bu Iraklı yalnız değil, etraf asker dolu. Üstelik o uyumuyor, uyur gibi yapıyor." dedi.

Doktora, "Silahı keleş. Siz keleş kullanmasını biliyor musunuz?" dedim.

Doktor cevap verdi: "Burnumun dibini göreceksin halim yok. Akıllı olun, ilahi takdire teslim olun ve işinizi Allah'a ısmarlayın. Sizin yazgınız esaretmiş. Hiç birimiz kendi isteğimizle esir olmadık. Siz bu yol için seçildiniz. Güya yetim çocukların bakıcısı olmak için gelmemiş miydiniz? Sizin niyetiniz hayırdır. Bölgeye yardım etmek için gidiyordunuz. Sizler hayır yolda adım attınız ve bilin ki bu uğurda karşınıza ne çıkarsa hayırdır. Ağzının tadı bozulan bizleriz. Allah Teâlâ yalnızca hayır kaynağıdır. İşinizin hayırlı olduğundan şüphe etmeyin. Hiçbir takdir, ilahi takdirden uzak değildir."

Doktora, "Eğer gidersek birlikte gideceğiz ve alacağımız kararların hepsi üç kişinin de onayıyla olacak." dedim.

Kendi aramızda danıştık, ancak ne doktor ne de Meryem bu işe razı değildi. Devlin uyanması iki saati buldu. Sigarasının dumanından uyandığını anladım. Silahını omzuna atarak tekrar yürümeye başladı. Üç asker de onlara katılarak ağır bakışlar ve anlamını bilmediğim kelimelerle fiskoslaşmaya başladılar. Yeni Baas'lı asker bize kendi taraflarına geçmemizi işaret etti. Onların ne dediğine aldırmaksızın Meryem'in elini tuttum. "Ben ve sen artık kardeş olduk. Hiçbir koşulda birbirimizden ayrılmayacağız." dedim.

Bizim aldırış etmediğimizi görünce kendileri bize doğru geldiler. Askerlerden biri karşı tepeleri işaret edip şöyle diyordu: "Orası Abadan'dır. Buradan Abadan'a gitmeniz için iki saatiniz var. Biz de size yardım edeceğiz."

Arapça konuştukları için konuşmalarının tamamını anlayamıyordum. Onların ne kastettiklerini anlayan doktor namazda olduğu için yüksek sesle "Allahu ekber, Allahu ekber." diyordu.

Doktor namazını bitirdikten sonra onlara "Bunlar Arapça bilmiyorlar." dedi.

Askerler, "Onlar için tercüme et." dedi.

Doktor konuşulanları tercüme ettikten sonra bize dönüp "Bunlara kanmayın." dedi.

Doktora "Nereye gidersek gidelim üçümüz beraber gideceğiz." dedim.

Iraklı asker şöyle dedi: "Hayır, yalnızca ikinizi bırakabiliriz."

Konunun ne olduğunu anlamış ve onlara, "Hangi yoldan gidelim?" diye sormuştum.

Gösterdiği yol yanlıştı. Daha çok şüphelenmeye başladık. Dr. Azimi'nin yaralı olması sebebiyle onların önerilerini kabul etmedik. Ancak onlar bizim gitmemiz için ısrar ediyorlar, biz de doktorun yanında kalmakta ısrar ediyorduk. Doktor bizim gitmememiz için iyi bir bahaneydi. Ben, Dr. Azimi ile Meryem'in arasında oturmuştum. Baas'lı asker tüfeğinin namlusuyla sürekli Meryem'in başına vuruyordu. Meryem eliyle silahın namlusunu geri iterek bağırdı: "Şerefsiz! Git kaybol buradan. Tüfek zoruyla özgürlük, öyle mi?"

Doktora ne dediğini sordular. Doktorun onlara nasıl tercüme ettiğini bilmiyorum ama bir müddet sonra hiçbir şey söylemeden gittiler. Yarım saat sonra altı kişi daha gelerek "Dr. Azimi'yi hastaneye götürmemiz gerekiyor." dediler.

Kene gibi doktora yapışmışlardı. Doktorun babamız olduğunu ve kesinlikle babamızdan ayrılmayacağımızı söyledim.

Kürt olup Farsçayı iyi anlayan biri, "Biz doktorla önden gideceğiz, siz de bizim arkamızdan gelirsiniz." dedi.

"Yok." dedim, "Biz doktorla birlikte geleceğiz."

Uzun bir geceydi. Sanki sabahın gelmeye niyeti yoktu veya bir yerde takılıp kalmıştı. Zaman ne kadar geçerse

geçsin gecenin karanlığında bir şey eksilmiyordu. Yıldızlarla dolu gökyüzüne baktım. Kendi kendime sabahın aydınlık müjdesini veren hangi yıldız benimdir? Sabahın beklentisinde olmak bile bana yeterlidir, dedim.

Doktora, "Bunların çirkin ve şeytani düşünceleri var, siz ne diyorsunuz?" dedim. Doktor şöyle yanıtladı: "Siz sadece sabır ve şükür namazınızı kılın. Gece bitmek üzere."

Biz namaz kılıyorduk, onlar ise bize bakıyorlardı. Derken yavaşça gecenin siyah perdesi üzerine sabahın beyaz perdesi çekildi. Sabah namazının nafilesinin müjdesini veriyordu, zira henüz sabaha vardı. Iraklıların elleri altında o kadar azık ve yiyecek vardı ki, gören ziyafet var sanırdı. Bizim iştahımızı kabartıp onlardan bir şeyler isteyelim diye yeme içme yarışı düzenlemişlerdi. Yedikleri şeylerin kabuklarını bize fırlatıyorlar, rüzgâr savurup yerlerini değiştiriyordu. Yiyecek ve konserve kutularının İran malı olduğunu fark ettim. Bir önceki sabahtan bu tarafa bir şey yemememize rağmen yemeye ve içmeye meylimiz yoktu.

Doktora, "Ne oluyor burada? Bu kutu ve kasalar İran malıdır." dedim.

Doktor, "Kesinlikle caddede tuttukları arabaların bazılarını cephedeki askerlere yiyecek götürüyorlardı." dedi.

Temmuzun on beşinci gününün şafağıyla beraber Baas araçlarının sesleri ve Hürremşehr'in kuzeyinden bu caddeye doğru gelen gruplara saldırmaları eşzamanlı gerçekleşti. Güneşin doğuşundan akşam vaktine kadar çeşitli grupların esaretine şahit olmuştuk. Beni ve Meryem'i önceki gün kardeşlerimizi koydukları çukura götürdüler. Dr. Azimi tek başına bir duvarın köşesinde oturmuş, hastaneye götürülmeyi bekliyordu.

Sabahın sekizinde muhafız birliğinden altı kardeşimiz elbiselerini değiştirme fırsatı olmaksızın üzerlerindeki yeşil elbiseleriyle esir düştü. Davranışlarından tam anlamıyla

gafil avlandıkları belliydi. Bu kardeşlerimizi top gibi bizim tarafımıza attılar. Kendi aramızda dinginliğin hâkim olmasının ardından birbirimizle bilgilerimizi paylaşmaya başladık.

Onlara nereden geldiklerini sordum. Ümidiyye birliğinden geldiklerini söylediler. Ben de Kızılay ekibinden olduğumuzu ve serbest bırakılabileceğimizi söyledim.

İçlerinden evli olan iki kişi hemen yüzüklerini çıkartıp bize vererek serbest bırakılmamız durumunda Ümidiyye birliğine vermemizi söylediler. Aileleri bu yüzüklerle kendilerini tanıyacaktı.

Serbest bırakılmamız ümidiyle yüzüklerden birini ben, diğerini de Meryem aldı. Çatışma ve esir almalar bir önceki günden daha çoktu. Ancak esir edilenlerin hiç biri rahatsız değildi; zira geçici ve kısa bir süreliğine yolculuğa çıktıklarını düşünüyorlardı.

Sayımız saat başı çoğalıyordu. Ordu ve muhafız birliklerindeki kardeşleri bizim yanımıza getiriyorlar, kalanları ise duvarın bir köşesine oturtuyorlardı. Sabahın onunda ince, uzun boylu ve kahverengi sakallı bir genci uzaktan atılan bir kurşun gibi bizim tarafımıza fırlattılar. Ağzı gözü kanlar içinde, köylü görünümlü, geniş ve güler yüzlü bir gençti. Hiç birimizin ona vereceği bir mendili bile yoktu. Elbisesinin koluyla ağzı ve dudağının kanını temizleyerek oturdu. Boyunlarındaki zillerle birlikte elli adet koyun da bu gence eşlik etmişti. Iraklılar bu genci koyunlarıyla birlikte çukura atmışlardı. Yüzümüzü çevirdiğimiz her yerde koyun vardı ve elimizi ayağımızı pisleterek durmadan meleşiyorlardı.

Otuz saatlik açlık ve susuzluktan sonra o kadar koyun içerisinde birer yudum içmemiz için su verdiler.

Koyunlar meleşiyordu. Koyunların sahibi sesini yükselten koyunun başına elini sürer sürmez susuyordu. Ümidiyye Muhafız birliğindeki kardeşlerden biri gence sordu:

“Adın ne? Ne iş yapıyorsun?”

Genç tam bir sadelik ve doğrulukla cevap verdi. "Adım Aziz'dir. Çobanlık yapıyorum, Kaşanlıyım. Dün Kaşan'dan hareket ettim. Şehrimizin insanlarından isteyen herkes cephede savaşan askerler için birer koyun hediye etti. Ben Abadan yolundayken esir düştüm. Sürü yorgun ve aç. Bu koyunların, buranın sıcaklığına dayanacak halleri yok. Keşke bu zavalıcılıklara ot ve su verselerdi.

Genç Kaşan'ın şirin lehçesi ve tüm sadeliğiyle sordu: "Ne zamana kadar burada kalacağız? Bizi burada tutacaklarsa en azından bu koyunları çabucak cephedeki kardeşlerimize göndersinler."

Genç bambaşka bir âlemdeydi. Koyunların her biriyle hatırası vardı ve koyunların huyunu biliyordu. Derken yeni esir alındığımızda sürekli bize askerlik ve nereli olduğumuz hakkında sorular sormaya başladı. Yanımızdan geçen komutan bizi koyunların arasında görünce alay ederek anlamadığım bir şeyler söyledi.

Daha çok yıldızı olan yüksek rütbeli komutanın biri bana hitap ederek çukurdan dışarı çıkmamı istedi.

Duymazdan geliyordum ki nara atarak: "Hayvan! Sana diyorum!" diye bağırды.

Çukurdan dışarı çıktım. Tercümanlık yapan Cevat yanında dikilmiş tercüme ediyordu:

"Biz Irak'ta generallere saygı gösteriyoruz. Siz, bizim misafirimsiniz."

Şöyle dedim: "Bunun için mi bizi koyunların arasına attınız?"

Cevaben şöyle söyledi: "Dün Abadan'ı ele geçireceğimizi düşünüyorduk. Bu sebeple yerinizi değiştirmedik. Ne var ki şimdi seni ve kız kardeşini intikal ettirmemiz emri geldi."

Doktorun söylediği kanunu kastettiğini düşünerek:

"Uluslararası kanunlar açısından her birimiz iki yaralıyı serbest bırakabiliriz." dedim. Iraklı komutan:

“Uluslararası savaş kanunlarından da haberin var demek.”

Ben ve Meryem’i gruptan ayırıp ikimizi arabaya bindirdiler, ancak biz Iraklı kurtların değil, kardeşlerimizin arasında olmayı tercih ediyorduk. Arabaya binmeden önce birilerinin bulması ümidiyle “Ümidiyye Birliği”ndeki iki kardeşimizin yüzüğünü İran toprağına bıraktık. Zira Iraklıların yüzükleri alacağını düşünüyorduk.

Araba hareket ediyordu ve etrafın manzarası, toprağı, yeşilliğı ve insanları bizim için yabancılaşıyordu. İlk durağına vardığımızda bir binaya girdik. Bu binanın komutanlık binası olduğu anlaşılıyordu, zira binaya girip çıkanların hepsinin göğüs ve omuzu yıldızlarla doluydu. Emniyetten iki özel şahıs getirdiler. Bu şahıslarla görüşme esnasında gözümüzü ve elimizi bağladılar. Hiçbir soru ve cevap olmaksızın bir odada yaklaşık dört saat dikilmiştik. Etrafımdaki konuşmalardan bir şeyler anlamak istedimse de bir tek kelime bile anlamadım. Ben ve Meryem birbirimizin varlığından haber vermek için birkaç dakikada bir öksürüyorduk. Her defasında tanımadığımız Iraklı bir askerin “Susun!” ikazına maruz kalıyorduk.

Dört saatten sonra elimizi açıp gözümüzdeki bandajı çıkartarak inanç ve kimlik tespitine benzer kısa sorular sormaya başladılar.

— Siz Kızılay Kurumu ekibinden misiniz?

— Evet.

— Nerede çalışıyorsunuz?

— Bize nerede ihtiyaç duyulursa.

— Irak hastanesinde çalışmak ve bizim yaralılarımıza bakıcılık yapmak ister misiniz?

— Bizim işimiz insanidir. İnsanların canını kurtarmanın sınırı yoktur.

— Sizi gidi İmam'ın hilekâr, Mecusi kızları!

Ben ve Meryem'i çeşitli yerlerinden yaralanmış askerlerin yattığı birkaç sıra halindeki yataklara doğru yönlendirdiler.

"Bunların hepsi Iraklıdır. Siz bunlara bakıcılık yapınız."

Üzerinde beyaz elbise olan orta yaştaki bir adam kendini Dr. Sa'dun olarak tanıttı. Komik bir görünümü vardı. Elbisesine ve yüzüne baktığım zaman elinde süpürge ve üzerinde doktor elbiseli biri olarak görüyordum. Sanki yanlışlıkla başka birinin elbisesini giydirmişler, ancak elindeki süpürgeyi almışlardı. Askerlerin sabah eğitimindeki nizami yürüyüşü gibi yaralıların durumunu dikkate almaksızın ilerliyor, biz de arkasından onu takip ediyorduk. Yaralıların acı dolu seslerine aldırış etmemesinden işinin ehli olmadığı anlaşılıyordu.

Nevresimli yatakların kenarına temiz battaniyeler konmuştu ve her yatağın yanında küçük dolapların içinde İran malı kompostolar vardı. Iraklı yaralılar ya sürekli uzanmak ya uyumak ya da istirahatle meşguldü. Yaralıların hepsine serum takılmıştı. Bununla birlikte salonun sonundaki birkaç sıradan oluşan yataklar nevresimsiz ve battaniyesizdi, plastikle kaplanmıştı. Bu yataklarda yatan yaralılar soğuk ve çektikleri acı sebebiyle iki büklüm olmuş ve pansuman edilmiş yaraları şiddetli kanamadan ötürü ıslanmıştı. Bu bölümden yükselen cerahat ve idrar kokusu salondan hissediliyordu. Bir an Seyit Abbas'ın yardım isteyen çığlıklarını işittim. Yanımızdaki Doktor, "Seyit Abbas!" diye seslendikçe ben ve Meryem acaba burada bir İranlı mı var diye birbirimize bakıyorduk. Acaba bizim tanıdığımız Seyit Abbas'ı mı kastediyordu? Derken son sırada yatan yaralıların İranlı esirler olduğunu anladık.

Bedenindeki eski kan izleri henüz belliydi. Ne yatağın yanındaki küçük dolaptan ne kompostodan, ne de serum-

dan haberi vardı. Cansız bakışları, kuru ve çatlamış dudakları ona yapılan zulmü anlatıyordu. Yanından geçtiğimiz her İranlı başını sallıyordu. Dert dolu garip ve mazlum bakışlarıyla bize bakıyorlardı. Bu yaralı esirler arasında elimde olmaksızın gözlerim Dr. Hadi Azimi ve Mir Zafer Cuyan'ı arıyordu.

Son sıraya ulaştığım zaman Dr. Sa'dun hızını arttırıyor ve bize çabuk olun diye sesleniyordu. Ne var ki onların öylesine bakışlarını görüp seslerini işitmemizle ayaklarımızın bağı çözülüyor ve adımlarımız yavaşlıyordu. Bunca çektikleri dertten dolayı boğulacak gibi oluyordum. Bağırarak istiyordum. "Yaralının İranlısı ve Iraklısı olmaz!"

Başörtümün her yeri, mantomun kolu ve eteği henüz Mir Zafer Cuyan'ın kanıyla doluydu. Kan lekeleri gül yaprağı gibi kurumuş ve siyahlaşmıştı. Kahverenkli başörtümden yalnızca kan kokusu geliyordu. Gözlerim yaralılar arasında tanıdık birilerini ararken birden üzerinde Rüstem ve yılan dövmeli bir pazıyla karşılaştım. Bu şahısın, komando Seyid'i ismarladığım ve yarasını sıkıca bastırmasını söylediğim genç olduğunu hatırladım. Henüz eli kemeriyle boynuna asılıydı.

Ortamı dikkate almaksızın veya takiye yapmaksızın bu genci görünce çok sevindim. Meryem'den ayrılıp onun tarafına yönelerek sordum: "O komandodan bir haber var mı?"

Henüz gencin cevabını duymamıştım ki Dr. Sa'dun'un yüzüme indirdiği tokat başımı arkaya çevirdi. Başörtümün ağzımdan dışarı fırladığını düşündüm. Ağzım kanla doldu, dudaklarım titremeye başladı. İranlı yaralı kardeşler tokat sesini işitir işitmez yataklarından doğrulmuştu, ancak hiçbirinin elinden bir şey gelmiyordu. Iraklı askerler "Dışarı!" diye bağırarak bizi dışarı attılar ve bir süre sonra bilinmeyen bir tarafa doğru götürdüler.

Dr. Sa'dun'un tokadının izi yüzüme çıkmıştı. Meryem beni teselli etmek için başörtüsünün ucuyla ağzımın kanını

temizliyordu. Namahrem birinin ilk defa elini yüzümde hissetmem yediğim tokattan daha acıydı. Bu his öylesine çekilmez hale gelmişti ki yüzümden Dr. Sa'dun'un namahrem ve çirkin elinin izini temizlemek için bize eşlik eden askerden su istemek zorunda kalmıştım. Benim soru sormamdan ve merakımdan son derece rahatsız olan Meryem bana çıkıştı. "Şimdi Mir Zafer Cuyan'ın kim olduğunu öğrendin mi?" dedi.

Meryem'e, "Hayır" dedim ve düşümlenmiş boğazımın ağırlığıyla devam ettim: "Ancak nerede olduğumu anladım."

Birkaç yaralı İranlıyı ve İran-İrak sınırına hâkim olan ortamı görmek bende vatanda olma havası yaratmıştı, ne var ki arabanın hareket ettiği güzergâhtan gurbet ve uzaklık kokusu geliyordu. Nereye gittiğimizi sormak istiyordum, ancak henüz ağızımdan kan kokusu geliyordu, dudaklarım kuruydu; doğrusunu isterseniz yüzümün diğer tarafının da namahrem eliyle kirlenmesinden korkuyordum. Bir saat sonra dikenli telle çevrelenmiş ve avlusunda birkaç odası olan bir ordugâha geldik. Nereye getirildiğimizi bilmiyordum. Bundan böyle benim için nerede olduğumuz önemli değildi. İran'da olmadığım sürece nerede olduğumun hiçbir anlamı yoktu. Ben artık şehrimden, evimden ve ailemden uzaklaşmıştım.

Arabanın durması ve arabadan inmemizle birlikte nöbetçi askerler ve yedi sekiz rütbeli ben ve Meryem'in etrafında toplandılar. Biri öne çıktı:

— Humeyni'nin kızı, adın ne?

— Masume.

— Anladım, General Masume.

Sonra Meryem'e sordu:

— Humeyni'nin kızı, senin adın ne?

— Meryem.

— Siz kardeş misiniz?

— Evet, kardeşiz.

— Humeyni cepheye savaşması için kızlarını da mı gönderiyor?

Cevap verdim:

— Hayır, biz Kızılay Kurumundanız.

— O tarafa bak.

Karargâhın avlusuna beş yüz metre uzaklıktaki odalardan birini işaret etti. Endişeli bakışlarıyla siyah ve uzunca başörtülü bir kızın odaların birinden dışarı baktığını gördüm. O mesafeden bundan fazlasını görüp anlayamıyordum. Rütbeli asker devam etti:

— Üzerinize giydiğiniz elbiseler aynı. O da Humeyni'nin askeri.

Bir kez daha o kıza bakmak için sabırsızlanıyordum. Tekrar dönüp daha çok bakmak istiyordum, ama Dr. Sa'dun'un attığı tokadın çınlama sesleri kulağımdaydı. Rütbeli asker sormaya devam etti:

— Niçin cepheye geldiniz? Bizimle savaşmak mı istiyorsunuz?

Arapça konuşamıyordum. Hamit "Tercüme et." diye seslendi.

"Biz kendi şehrimizde esir alındık." dedim.

— O şehir şu an savaş halinde.

— Siz bizim şehrimize girdiniz ve bizi kaçıracak buraya getirdiniz.

Vicdanı sızlamış gibiydi. Sinirlenerek etrafındakileri dağdı ve bizi Humeyni'nin askeri dedikleri odadaki kızın yanına götürmelerini emretti. Israrla, "Konuşmak yasaktır!" diyordu.

Odaya yaklaştıkça uzaktan silik gözüken kızın yüzü daha çok belirginleşiyordu. Kimdi bu kız? Bilmiyordum.

Uzun boylu, yirmi altı ya da yirmi yedi yaşlarında, beyaz

yüzlü ve benimki gibi manto ve pantolonu kül renginde bir kızdı. Gözleri parlak, ama ıstıraplıydı. Henüz kapı açılmadan bize selam verdi. Daha kızın selamına cevap vermemiştim ki Iraklı asker bağırdı: "Yasak!"

"Ne demek, yani selam vermek de mi yasak?" dedim.

Kapıyı açıp biz üç İranlı kızı aynı yere koydular. Üç kadının bir araya gelip de konuşmaması imkânsız. Kuralların tamamını bir kenara bırakıp birbirimize sorular sormaya başladık. Birbirimize tam bir güvenle her şeyi söyledik. Kız kendisini şöyle tanıttı: "Benim adım Fatıma Nahidi. Ebeyim. Dersim bittikten sonra mahrum bölgelere gittim, zira bu gölgelerde bana ihtiyaç duyulacağını hissediyordum. Etraftaki köylerin birindeyken savaşın başladığını işittik. Bu haberi işitir işitmez Tahran'a geldim ve Benderabbas'ta tanıştığım Dr. Sadiki, Zendi Bey, Cerguyi ve ilk yardımda görev yapan diğer iki kişiyle birlikte güneye hareket ettik. İlk önce batı cephesine gittik, ancak orada üç günden fazla kalmadık, çünkü kuzeyde bize daha çok ihtiyaç duyulduğunu söylediler. Endimesşk'e gittik. Oraya gittiğimizde elektrik santralini vurmuşlardı, her yer toz duman içindeydi. Bu durumu görünce grubumdan Dizful'a gitmemizi ve geceyi orada geçirmemizi istedim. Grubum kabul etti. Ne var ki Dizful'un merkez üssü izin vermiyordu, orada yalnızca askerî güçler kalmıştı. Kadın ve çocukları şehrin dışına çıkarmışlardı. Amcama telefon açtım. Ancak onun yardımıyla geceyi Dizful'da geçirebilmiştik. Korkunç bir geceydi. Bedenimin her yerini korku bürümüştü. İkileme düşmüştüm. İkileme düşmekten rahatsız olduğum için bir an önce karar almak istiyordum.

Kendi kendime dayımın sözünü dinleyip cepheye gelmeseydim diyordum. Zira sadece dayım beni savaşın zorluklarından korkutuyor, şöyle diyordu: "Duygusal olma. Savaş öyle kolay bir şey değil. Ölmek var, kaybolmak var ve esir düşmek var." Ancak son sözü annem söyledi. Annem kardeşine şöyle

diyordu: "Kardeşim ısrar etme, bırak gönül rahatlığıyla git-sin." Babam ise "Gideceğim." dediğim zaman kesin bir karar olarak gideceğimi biliyordu. Ben cepheye gitmeyi bir sorumluluk bildiğim için gitmiştim. Allah'a tevekkül ettim.

Fatıma konuşmaya devam etti: "Ertesi günün sabahı onca şek ve korkudan bir eser kalmamıştı. Bombardıman sürüyordu, ancak ben artık korkmuyordum. Hürremşehir'e gitmek için hazırlanmıştık. Ekim'in onunda Hürremşehir'e ulaştık. Mev'ud Camisi ilk yardım ekibinin merkezi olmuştu. Biz de Hürremşehirliler birinin bize tahsis ettiği sağlam bir eve yerleştik. Evin odalarından birini sağlık ocağı yaptık. Gece iki gruba ayrıldık. Dr. Sadıkî'nin eşliğinde iki kişi bir grup ve ben, Cerguyî ve Zendi ise başka bir grup oluşturduk. Grup-tan birinin gece cephe hattında, diğer grubun da sağlık ocağında kalması kararlaştırıldı. Sabah Dr. Sadıkî'nin eşliğinde iki kişi cephe hattına gitti ve ben ve Cerguyî sağlık ocağının önünde durmuş mukadderatımız hakkında konuşuyor ve Allah istemedikçe hiç birimize bir şey olmayacağını söylüyor-duk. Konuşmadan sonra sağlık ocağına girdik. Henüz bir da-kika geçmemişti ki havan topunun sesi binayı salladı. Dışarı kaçıştık. Havan topu birkaç dakika önce durduğumuz yere isabet etmişti. Şok olmuştuk. O anda iki asker geldi, pek çok şehit ve yaralı olduğunu ve bize ihtiyaç duyduklarını söylediler. Biz de beklemeksizin ambulansa binip cephe hattına gittik. Uzaktan yalnızca siyah bir çizgi görünüyordu. Hepimiz yaralılara yardım etme düşüncesindeydik. Biraz ileriye gittiğimizde askerlerden biri burada birçok tank olduğunu söyledi. Bizim bu kadar tankımızın olduğunu düşünmemiş-tik bile. Bir önceki gün Hürremşehir'in tamamında yalnızca bir tank olduğunu söylemişlerdi. Kendimize bu kadar tankın burada ne yaptığını sormamıştık. Daha doğrusu tankların namlusunun Iraklılara değil, bize doğru çevrildiğini anlamamıştık. Bize göre her şey normal görünüyordu. Artık sınıra

yaklaşmıştıktık. Bir tank mermisi arabanın kenarına isabet etti. İşte o zaman buranın Iraklıların elinde olduğunu anladık. Kendimizi korumak için arabadan indik. Cerguyi kardeşin ayağı yaralanmıştı. Yakınımızda küçük bir kanal vardı. Kendimizi oraya attık. Yanımızda bandaj vardı ve yalnızca Cerguyi'nin kanamasını dindirmeyi düşünüyorduk. Iraklılar bizi götürmek için başımıza dikilmişlerdi. Cerguyi'nin ayağına bağladığımız bandajın ucu yerlerde sürükleniyordu, zira bandajı sağlamca bağlayacak vaktimiz yoktu. Bizi tanka bindirdiler ve hepimizi sorguya çektiler. Sorgulamadan bir müddet sonra her yer sessizliğe büründü. Öyle ki arkadaşların nefes alma sesini bile işitmiyorduk. Onlara seslendim, ama kimse cevap vermedi. Güzümü bağladıkları bezin altından yalnızca Baas'lı askerlerin ayakları görünüyordu. Yapa-yalnızdım. Beni çöp kokan bir çukura atmışlardı. İlk birkaç saat kafam çalışmıyordu. O çukurda ölümü düşünüyordum. Ölmek benim için olabilecek en güzel şeydi. Her bir patlamada bomba parçacıklarının bana isabet etmemesi için kendimi yukarı çekiordum. Baas'lı askerlerin bakışlarını hatırladıkça bedenim sarsılıyordu. Beni yakaladıklarına sevinmişlerdi, havaya ateş ediyorlardı.

Bir süre sonra beni çukurdan çıkartıp bir arabanın önüne oturtup şoförün gelmesini beklediler. Geri dönüp gözüme bağladıkları bezin altından baktığımda eli ayağı bağlı asker Abidi'den başka kimseyi göremedim. Künyesi olmayanların casus olduğunu söyleyip idam ediyorlardı. Bizim grubumuzda asker Abidi dışında kimsenin künyesi yoktu. Bizim ve yanımızdakilerin başına gelecekler hakkında endişeleniyordum. Bizi aracın arkasına bindirdiler ve yanımızdakileri yer değiştirip boşaltmak için birkaç durakta beklediler. Derken akşam vakti buraya ulaştık. İlk gece çok zor geçti. İlk günden siz buraya gelinceye kadar soruşturma vardı.

Fatıma Nahidi'nin konuşması bittikten sonra biz de kendimizi tanıtarak, benle Meryem'i birbirimizden ayırmamaları için kız kardeş olduğumuzu söyledik; onlar da inandılar. Bundan böyle üçümüz de kardeşiz.

Fatıma benim elbisemin halini ve Meryem'in henüz kanı gitmemiş başörtüsünü görünce endişelenerek şöyle dedi: "Burası Irak ve biz esiriz. Temmuz ayının sonuna kadar bizi burada tutabilirler. Üç saat sonra akşama doğru birkaç dakikalığına dışarı çıkmamız için kapıyı açarlar. Çabucak elinizi yüzünüzü yıkayın, başörtü ve mantonuzun altını da temizleyin."

Fatıma'ya burada yalnız olup olmadığını sorduğumda şöyle cevap verdi: "Ben üç gündür bu odada yalnızım, ancak yan odalarda iki-üç yüz İranlı esir var. Tuvalet ihtiyacı için onların da kapısını sırasıyla açıyorlar. Öğle vakti yemek getirdikleri zaman bazılarını görebiliyorum."

Fatıma'ya "Burada yemek de mi veriyorlar?" diye sorduğumda: "Yemekle birlikte tatlı türü yiyecekler de veriyorlar" diyerek şaka yaptı. Fatıma dingin bir ruha sahip sabırlı biriydi. Hem savaşı iyi anlamış, hem de esaretin yazgısını kabullenmişti. Birbirimize söyleyecek pek çok sözümüz vardı. İki penceresi avludaki sorgulama odasına açılan ve içinde üzerine oturacağımız hiçbir şey olmayan yirmi dört metrekarelik bir odada birbirimizin yanında oturmuştuk. Zaman zaman pencereden içeriye bakan asker odamızdan uzaklaştı. Akşam vaktine yakın Fatıma'nın bu birkaç günde olup biteni bize anlatması için iyi bir fırsat doğmuştu.

"Son üç dört gün zarfında, bu saatlerde kapıyı açıyorlar."

Artık daha az yalnızlık hissediyordum ve hem general unvanını taşımayı öğreniyor hem imtihan ediliyor hem de kabulleniyordum. Fatıma da yalnızlıktan kurtulmuştu. Biraz önce nöbetçi kapıyı kapattığı zaman kendimi suçlu olduğum

halde zindandaymışım gibi hissettim, ancak kendi kendime şöyle dedim: "Suçum ne? Niçin zindandayım?"

Bir saat sonra kapı açıldı ve yemek diye, üzerine yeşil bir su dökülmüş bir tabak pirinç getirdiler.

Yemeğin görünümü ağız suyunu akıtıp iştahı körükleyeceği yerde iştah körelticiydi. Fatıma tabağı aldı ve bizi de davet ederek çok lezzetliymiş gibi kokladı. Bizi iştahlandırıp yemeye teşvik ettiği belliydi. Sürekli, "Arkadaşlar başlayın. On beş dakika sonra gelip tabakları götürecekler." diyordu.

Otuz altı saat açlıktan sonra Irak yemeği yiyecektim. Bir kişinin karnını doyurmaya yetecek yemeğin etrafına oturduk. "Kaşık ve çatal nerede?" diye sordum. Fatıma: "Burası Tenume'nin⁽¹⁾ zindanı, Tenume'nin lokantası değil! Ben sizden üç gün önce esir düştüm, yani sizden üç gün öndeyim. Çatal yerine parmaklarınızdan yararlanın. Yemeğin aralardan dökülmemesi için dört parmağınızı birbirine yapıştırın, sonra lokma yapın." diyerek bize göstermek için bir lokma aldı.

Meryem'e şöyle dedim: "Bak, Tahranlı bir kız öğrendiyse biz de öğreniriz. Hadi bakalım bismillah!"

Ancak ellerime baktığım zaman iştahım kesildi. Parmaklarımın arasındaki kan kurumuş, toprak ve kanın izi avucumdaki çizgileri doldurmuştu.

"Yemekten sonra su da veriyorlar mı?" diye sordum.

Fatıma: "Hayır, su yerine kola ve pepsi veriyorlar. Başlayın artık, oyalanmayın, birkaç dakika sonra tabakları almaya gelecekler."

Meryem'in ellerinin benim ellerimden eksik kalır yanı yoktu. İlk gece Fatıma'nın bizden rahatsız olmasını istemiyorduk. Sonuç itibarıyla parmaklarımızın ucuyla payımıza düşen iki lokmayı aldık. Nöbetçi kapıyı açıp tabağı aldı.

1- Askerî üssün yer aldığı Basra'ya yirmi ila otuz kilometre uzaklıkta, Şelemçe ile Basra arasında küçük bir ilçedir.

Bir saat sonra nöbetçi tuvalet ihtiyacı için beş altı dakika kapıyı açtı. Beklemeksizin birbirimizin yardımıyla üzerimizdeki elbiselerle dışarı çıkıp manto ve başörtülerimizin kanlarını yıkadık. Abdest almak istiyorduk, ama nöbetçi tuvalete gelip "Hadi bakalım, acele edin." demeye başladı. Henüz kanla karışık suyun aktığı başörtü ve mantolarımız kurumadan dışarı çıkıp üzerimizdeki elbiseleri havalandırıyor, birbirimize söylemediğimiz sözleri ve hüznüleri dile getiriyorduk. Nöbetçi sinirle kapıyı açarak saldırgan görünümüne bürünüp bize seslendi: "Sizi gidi Mecusiler! Zindanda olduğunuzu bilmiyor musunuz? Burası Irak. Hem yürüyor hem de konuşuyor musunuz? Burada her şey yasak."

Meryem şöyle cevap verdi: "Tamam da canlı insan yürür ve konuşur!"

Asker, Meryem'in söylediğini anlamamıştı, ancak kendisine cevap verdiğini görünce kapıyı açarak Meryem'in yanına doğru hareket etti. Ben ve Fatıma sıçrayıp Meryem'in önünde durduk. Bizim bağırmanızı işiten asker odadan dışarı çıktı. İşte o an zindan mahkûmiyetini gerektirmeyen suçun ne olduğunu anlamıştım ama...

"Ah" çekerek şöyle dedim: "Bu gece bizim İran'dan ve İran'ın da bizden habersiz olduğu ikinci gecemiz. Meryem, sana göre Hürremşehir'de İran topraklarındaiken kendi şehrimizin duvarına ümitle yaslanıp her an birliklerimizin bizi kurtarmaya gelmesini beklerken daha rahat değil miydik? Burada ne kadar da garip ve yalnızız. İran'dan ne kadar uzağız. Dün gece kendi vatanımızın toprağına oturmuştuk, ama bu gece buradayız."

Meryem: "İki gecedir annemim gözü yollarda."

Fatıma: "Ben de Dizful askerî üssünde on dokuzuncu gün sadece amcama gideceğimi söyledim. Hürremşehir'e gelirken Iraklılara esir düşmenin dışında her şeyi göze almıştım. Ne var ki yazgı başka bir şekilde belirlenmişti."

Durmaksızın konuşuyorduk, saat gecenin on ikisini geçmişti. Geride bıraktığımız meşakkatli günün ıstırapı uyumamıza izin vermiyordu. Kapı açıldı ve on dokuz yirmi yaşlarında bir genci içeri attılar.

Gözlerime inanamadım. Aman Allah'ım! Ömrümde böyle bir güzellik görmemiştim. Hiç kimse iki dakikadan fazla onun yüzüne bakamazdı. Allah Teâlâ bu gencin yüzünün her tarafını son derece özen ve hüner göstererek yaratmıştı sanki. Geniş omuzlu ve orta boyluydu; ancak elbisesini hatırlamıyorum.

Kendi aramızda konuşmaksızın bazen gözaltından ona bakıyorduk. İranlıydı, ama onu niçin İranlılardan ayırmışlardı? Kuşkulanmıştık, ona itimat etmekten korkuyorduk. Henüz casus kelimesinin anlamını bilmiyordum. Askerler ya İranlıydı ya da Iraklı; ikisinden başkası olmanın imkânı yoktu. Bir saat geçtikten sonra Fatıma sessizliği bozarak gence sordu:

"Yaralı mısınız?"

Biz kızların arasında olmaktan yanakları kızaran genç son derece ağır ve şirin Abadan lehçesiyle cevap verdi:

"Kardeş! Ayaklarımın üzerinde yürüdüğümü görmüyor musun?"

"Kardeş" demesinden Abadanlı olduğunu anladım. Meryem "ismin ne?" diye sordu. "Benim adım Yusuf Valizada." "Seni buraya niçin getirdiler?" diye sorduşumda genç şöyle cevapladı:

"Kardeşler! Sizler benim bacılarım gibisiniz. Yemin olsun buraya getirdikleri için ben de çok utanıyorum. Sizin odanız gibi bir yerde iki yüz kişinin arasındaydım ve benim dışımda bunların hepsi kelli fellî adamlardı. Her biri doktor ve mühendis olan bu kardeşler Iraklı kancık heriflerin eline düşmüşlerdi. Ahmak Iraklı askerlere tuvalet ihtiyaçlarını gidermeleri

için kapıyı açmasını istiyor, ancak alçaklar kabul etmiyordu. Dışarı çıkmaları için evlilik yüzüklerini ve saatlerini veriyorlardı. İnsan darlık anında her şeyi ganimet sayar. Bana da kalkmamı ve dışarı çıkmamı söylediler. Savaşın bittiğini ve İran'a göndereceklerini düşündüm. Şimdiyse gördüğünüz gibi aranızdayım. Ne söyleyeyim esirlik ve bedbahtlık."

Fatıma: "Ne zaman esir oldun?"

Genç: "İki gündür buradayım."

Fatıma: "Nerede esir düştün?"

Genç: "Lanet olasıca o caddede, hepimizi o caddede esir aldılar."

Bir an üçümüzün kendisini çevreleyip soru yağmuruna tuttuğumuzu görünce: "Siz Iraklılardan daha çok sorguladınız. Şimdi söyleyin bakalım sizler burada ne arıyorsunuz?"

Bir süre geçtikten sonra gönül dertlerini anlatmaya başladı: "Çocukken babam öldü ve canım annem, iki yaşındaki yetim çocukla birlikte kaldı. O.P.D hastanesinde çarşaf yıkayarak, temizlikçilik yaparak can pahasına iki yaşındaki yetimin karnını doyurdu ve bu yetim yirmi yaşındaki Yusuf oldu. Şimdiyse Yusuf'tan bir hayır görüp zahmetlerinin karşılığını alacakken Yusuf Iraklıların eline düştü. Üç güne kadar annem beni bulamazsa meraktan ölür. Bu insafsızlara ölüm haberim gitmeden önce kendim giderek esir olduğumu haber verip tekrar döneceğime şeref sözü verdimse de kabul etmediler. İnsanla değil, sanki duvarla konuşuyorum."

Gönül dertlerini dile getirdikten sonra sustu. Saat gece biri geçmişti. Bu soğuk yerde ve nizami adımlarla yürürken sürekli pencereden içeri bakan askerin gözleri önünde hiç birimiz uyuyamıyorduk. Öylece duvara yaslanmış ve dizlerimizi karnımıza çekerek oturmuştuk. Yusuf da duvarın kenarına dayanmıştı. Arada bir gözlerini kapatarak iki işaret parmağını kucak aralığında açıyor, gözü kapalı parmaklarını

birbiriyle buluşturmaya çalışıyor ve böylelikle sakinleşiyordu. Olur, olmaz, olur, olmaz; iki parmağı birbiriyle buluştuğu zaman derinden gülüyor, seviniyor ve "Savaş bitti, serbest bırakılacağız." diyerek haykırıyordu; ancak iki parmağı birbiriyle buluşmadığı zaman gözleri yaşla doluyordu. Tüm dikkatimle onu takip ediyordum. Yusuf'a, "Yusuf! Sonunda olacak mı olmayacak mı?" diye sordum.

"Bacım, eğer olsa bile doğruluk ve dürüstlikle olmaz." diye cevapladı.

Sonunda bir iki saat olduğu yerde uyudu. Bizim parmaklarımız üzerine secde ederek namaz kıldığımızı görünce her birimize birer hurma çekirdeği vererek bunların üzerine secde etmemizi söyledi ve kendisi de namaz kılmaya başladı. İki rekâtlık birkaç namaz kıldıktan sonra şöyle dedi: "Doğrusunu isterseniz biz deli divane olduk. Henüz sabah olmamışken niçin namaz kılıyoruz! Keşke annem Yusuf'un namaz ehli olduğunu ve sabah ezanından önce altı rekât namaz kıldığını görseydi."

Fatıma, "Şükür namazı kılıyoruz."

Genç, "Şükür namazını ne yapacağız? Ama hayır, kardeş iyi söyledin!"

Birkaç dakika sonra:

"Sahi siz kızlar, hurma çekirdeği falını biliyor musunuz?" diye sordu.

Hayır, bilmiyoruz" dedik.

"Peki, nohut falını biliyor musunuz?"

"Hayır" dedik.

"Rüya tabirini biliyor musunuz?"

"Bilmiyoruz" dedik.

"O halde siz ne biliyorsunuz? Kızların hepsi fal ehlidir; nohut falı, hurma çekirdeği falı, kahve falı, çay falı, avuç içi falı ve rüya tabirleri..."

Meryem "Rüyada ne gördün?" diye sorunca anlatmaya başladı:

Sadece bir saat uyuyabildim. Rüyamda geniş bir alanda futbol oynadığımı gördüm. Topun ayağıma her gelişinde Allah vergisi bir güçle şutluyor ve kaleye gönderiyordum. Herkes ellerimi kaldırıyordu. Sanki Pele olmuştum. Annem de oyunun içindeydi, ancak şut çekemiyordu."

Meryem, "Kardeş senin gördüğün bu rüyanın tabiri çok açık; yani Allah sana zorluklara dayanacak güç kudret veriyor ve sen yüce makama ulaşıyorsun." dedi.

Genç, "Bacım niçin rüya tabiri bilmediğini söylüyorsun? Ne kadar da güzel söyledin. Ama bu şutları keşke annem çekseydi! Annemin ayağına geldiği zaman vuramıyor ve avuta gönderiyordu. O halde annem ben dönünceye kadar tahammül edecek." diye cevap verdi.

Yusuf kardeşin eşliğinde ikinci gecenin de sabahı oldu.

Yusuf Valizade'yi sabah götürdüler. Bir daha ortaya çıkmadı. Kayboldu. Kendi toprağımızda ya da Irak'ın her bir toprak parçasında birilerini kaybediyorduk. Mir Ahmet, Mir Zafercuyan ve Ümidiyye birliğindeki birkaç kardeşten sonra Irak'ın hiçbir yerinde ve şehit düşen hiçbir grubun arasında ya da gazi veya serbest bırakılanların arasında bu genç bulamadığımız kaçınıcı kişiydi, Allah bilir.

Sabahla birlikte Baas'lı rütbeliler tıpkı sinema filmlerinde olduğu gibi basit ve asılsız iddialarla bizi sorguya çekmek için geldiler.

Esaretimizin üçüncü günü Tenume hapishanesinde Fatıma, Meryem ve ben duvarın kenarında oturmuştuk. Baas'lı askerlerden biri pencereye yaklaştı ve öne çıkmamı işaret etti. Gitmekten kaçındım. Ne dediğini ve kime seslendiğini anlamadığımı göstermek için sağa sola döndüm. Baas'lı asker:

"Sana diyorum, ona ve diğerine değil, sen, sen."

Fatıma dinginlikle "Otur, kalkma." dedi.

Ne var ki Baas'lı peşi sıra "Gel, gel." diyordu. Ben de birkaç adım ileri gitmek mecburiyetinde kaldım.

— Adın ne?

— Masume.

— Hayır, General Masume.

— Kaç yaşındasın?

— On sekiz.

— Asker misin yoksa şehirli mi?

Artık bu iki kelimenin anlamını biliyordum. Cevap verdim:

— Şehirliyim.

— Arabistanlı mısın?⁽¹⁾

Asker ve şehirli kelimelerinin anlamını çözmem iki günümü almıştı. Ne var ki şimdi "Arabistanlı mı?" derken neyi kastettiğini anlamamıştım. İranlı diye cevapladım.

Boğazının içi görünecek kadar kahkaha attı.

— Hayır, İranlı değil, Hintlisin.

Dönüp Fatıma'ya "Arabistanlı ya da Hintliyim ne demek oluyor?" diye sordum.

Fatıma, "Sen İranlı değil, Hintlisin." demek istiyor.

Sol elinin parmağındaki evlilik yüzüğünü çıkartarak "Al" dedi. Sonra yüzüğü havada sallayarak güvenimi kazanmaya çalıştı.

Neysi kastettiğini anladığım zaman sinirlendim.

"Ben Müslümanım, sen de Müslümansın. Sen benim din kardeşimsin."

Dönüp yerime oturdum.

1- Irak, Huzistan'ın adını Arabistan olarak değiştirmişti. Biz Huzistanlı olduğumuz için ismimizi İranlı ismi gibi söylemememiz gerekiyordu.

Fatıma hem sinirlendiğimi hem de korktuğumu görünce beni teskin etmek için şöyle dedi:

“Korkma, bunlar bizi deniyorlar. Ben ilk birkaç gün bu hareket ve saçmalıkları çok gördüm. Allah’a şükür biz şu anda Irak hükümetinin resmî esirleriyiz. Bizi kimsenin görmediği ve kimliğimizi tanımadığı o ilk cephe günleri geride kaldı. Şimdi pek çok İranlı bizim burada olduğumuzu biliyor. Çünkü bizi gördüler.”

Ne var ki Fatıma’nın bu sözleri benim kararsız gönlümü dinginliğe ulaştırmaya yeterli değildi.

Fatıma’ya, “Üçümüz de esir olduk. Dr. Hadi Azimi, Mir Ahmet Zafer Cuyan ve Mecit Celalvend’in başına neler geldiğini bilmiyoruz.” dedim.

Fatıma’nın getirdiği delil mantıklıydı, ancak sinir krizi ve şiddetli şok geçirmiştim. Bedenim baştan sona terlemiş, midemde istifra hissi uyanmıştı. Kaos yaşıyordum. Sessizce odanın bir köşesine çömelerek cismi ve ruhi ıstırapın verdiği acıyla şiddetlice karnımı bastırıp kıvranmaya başladım.

Meryem hazin ve mustarip bakışlarla yanıma oturdu. “Onların utanmaz tekliflerini ve çirkin bakışlarını bir kenara bırak.” diyerek şaka yapmaya çalışıyordu.

Kirli ellerle yemek yememiz yapacağını yapmıştı. Şiddetli karın ağrısı ve ishale yakalanmış ve yerimden kalkacak mecalim kalmamıştı.

Bir sonraki sabah “Herkes dışarı.” komutuyla hepimiz kalktık ve yeni haberleri öğrenmek için pencere arkasından dışarı baktık.

Askerlerden tutun da sivil halka kadar yaşlı ve genç bir kamyon dolusu İranlı esiri zindana attılar. Kamyonun plaka numarası Ahvaz’a aitti. Kamyondan aşağı inen herkesi bir tekmeyle başka bir yöne fırlatıyorlardı. Son derece alçaltıcı bir karşılamaydı. Tanıdık birilerini bulmak için gözümü dört açtım. Aman Allah’ım! Bunca insanı nerede tutuyorlar.

Rahim'i, Selman'ı, Muhammed'i ya da kardeşlerimden her hangi birini görseydim nasıl bir tepki gösterirdim? Onu çağırır mıydım, yoksa sessiz mi kalırdım? Bu esnada bir kızı daha bizim odamıza doğru getirdiler. Temmuzun on yedisi olmasına rağmen bunların caddeden esir almalarını kabul edemiyordum. Hiçbir kural tanımaksızın ve birilerini dikkate almaksızın kızı karşılamaya gittik. Bizimle irtibat kurmaması için kızı korkutmuşlardı. Tedbirli davranıyor ve bize yaklaşmak istemiyordu. Ancak birkaç saat sonra kendisini tanıttı:

“Benim ismim Halime Azmude. Sağlık memuru ve Nohumu Aban Hastanesinde (şimdiki Şehit Beheşti Hastanesi) ebelik yapıyorum. Savaşın ilk gününden itibaren gece gündüz cephede, yaralıların tedavisiyle meşgul olduk. Hastane-nin başhemşiresi Dilgoşa Hanım gidip birkaç gün istirahat etmemizi, sonra tekrar dönmemizi söyledi. Ben de kendisiyle tekrar buraya dönmek için nişanlım Nadir Nasırı'nin⁽¹⁾ yanına gittim. Maalesef cadde Iraklıların eline geçince ikimizi de esir aldılar. Nadir'i kardeşlerin odasına götürüp beni de buraya getirdiler.”

Yalnızlığımızı esir alınan diğer bacıların varlığıyla doldurmak istemesek de şimdi toplam dört kişi olmuştuk. Düşünce ve becerilerimiz farklıydı, ne var ki düşmanın karşısında tek vücut ve tek ses olmaya çalışıyorduk.

Birbirimize ümit veriyor, korkularımızı uzaklaştırıyor ve birbirimize yardım ederek mutlu oluyorduk. Birlikte ağlıyor, birbirimizin yalnızlığını dolduruyorduk. Çabucak her şeyde gönül birliği oluşturup ortak dili kullanır olduk.

Ertesi sabah tekrar kalabalık oldu. Herkes gelip gitmekle ve konuşmakla meşguldü. Pencerenin arkasına koşuştuk. Uzaktan yeni bir şeylerin olduğu anlaşılıyordu, ancak bu

1- Nadir Nasırı ve onunla birlikteki esirlerin tamamı tutuklama yeri olan Tenume'de ortadan kayboldular.

defa askerî kamyonların yerine kendilerinin son model arabalarını görüyorduk. Biraz geri çekildik. Uzaktan ütülü yeşil bluz ve pantolonlu, omuz ve göğüsleri rütbelerle süslenmiş on-on beş Iraklı kadın askerin bizim odamıza doğru geldiğini gördük. Onları görmek bizim için hem cazip hem de ilginçti. Savaş güçlerinden başka her şeye benziyorlardı. Bunlar, tek çekinceleri aynanın karşısından uzak olan kadınlardı. Yüzleri makyajlı ve saçları kuaförde yaptırılmıştı. Birkaç saatlerini makyajlarına harcadıkları belliydi. Yaklaşıklarında ojeleriyle elbiselerinin uyumlu olması dikkatimi çekti. El, boyun ve kulaklarına taktıkları son derece ağır takılar çok daha ilginçti. Kafalarına kırmızı renkli bereler giymiş, sakız çiğniyorlardı. Şaşkınlıkla görünümlerine baktım. Gelinlerin bile böylesine makyajlı yüzlerini görmemiştim.

Meryem söze girdi:

“Birkaç kadın görmemiz hiç de fena değil; sonuçta kendi cinsimizden. Oturup kadınların sağlığı hakkında iki kelime bir şeyler konuşuruz bari.”

Yanımıza geldiklerinde alçaltıcı gülücükler atarak bizi sıraya dizdiler. Acı gülümsemeleri altında bizi dişleriyle parçalamalarından korktuğumuz bir sinirlilik vardı. Onları yönlendiren komutan bize bakıp şöyle dedi: “Bunlar Iraklı kadın generaller. Baksanıza, ne kadar da güzeller.”

Sanki aralarından bir kraliçe seçecekmış gibi durmadan: “Çok güzel, çok güzel.” diyerek devam etti:

“Kendi görünümünüzle bunların görünümünü karşılaştırın. Şu elbiselerinize bir bakın.”

Karşılarında sıraya geçmiştik, tek tek yanımızdan geçiyor, yüzümüze tükürüyor, demedikleri küfürleri bırakmıyorlardı.

Hiçbirimizi tükürük ve küfürden nasipsiz bırakmamışlardı. Yüzlerimizden tükürük damlar bir halde bizi bırakıp gittiler.

Komutan bize sordu:

“Rahatsız mı oldunuz?”

Halime cevap verdi:

“Hayır, bize bu kadar sinirlendiğiniz için sevindik.”

Birkaç saate yetecek kadar iyi bir eğlence konusu çıkmıştı. Bizi sinirlendirmek için ne kadar hazırlık yapmışlardı. Sadece yüzümüze tükürüp gitmeleri için bunları nereden buldukları belli değildi.

Alışıla geldiği gibi tabakla yemek getirdikten sonra birden bire kapı açıldı ve bizi yan odaya aldılar. Bu odada iki yüz esir kardeşimiz sıkışarak oturmuşlardı. İçeri girdiğimiz zaman bizim rahat oturmamız için kardeşlerin bir kısmı ayağa kalktı, ama Iraklılar bağırarak herkesin oturmasını söylediler. Kardeşler tüm zorluğa rağmen bizi Baas’lıların gözlerinin göremeyeceği pencerenin bir kenarına oturtular. Gözlerim fıldır fıldır odanın etrafında dönüyordu. Onların hepsini tanımak istiyordum. Tanıdıklardan ilk gördüğüm kişi aynı çukurun içine atıldığımız ve “Halkın namusuna nasıl bakacağını bilmeyen gözün hakkı kör olmaktır.” diyen İsmail Yahi’ydi.

Bize biraz uzaktaki diğer pencere altına çömelerek oturmuştu. Gözünün altı o kadar morarmış, yüzü o kadar şişmişti ki onu sadece elbisesinden tanıyabildim. Tanıdığım ikinci kişi güler yüzlü Kaşanlı çoban Aziz’di. O da topluluğun orta yerine oturmuş, gülümsüyordu. Biraz daha dikkatli baktım; doğru mu görüyordum? Keşke gözüm yanılsaydı da hata yapsaydım, ancak yanılmıyordum; Mev’ud Camisinin öğrencileri, Kur’an ve ahlak öğretmenleri, mahallemizin çocukları ve Rahim ile Selman’ın arkadaşlarıydı; Mahmut Hasanzade, Rıza Zabet, Ali Musibi ve Zari.⁽¹⁾ Artık selam vermenin ya-

1- Bunların tamamı Mev’ud Camisinin öğrencileri olup 1980 yılının Temmuz ayında Iraklılar tarafından esir alınmış ve sınırda yer alan Tenume karargahında ortadan kaybolmuşlardı.

sak olduğunu bildiğim için yavaşça selam verdim ve yine yavaşça selamımın cevabını aldım.

Bu öğrenciler için nerede oldukları fark etmiyordu. Camide konuşma yaptıkları gibi Tenume tutukevinde, Saddam'ın kulağının dibinde ve kırbaçların altında bile konuşuyorlardı. Kardeşlerin bir kısmı cami öğrencilerinin etrafında dizilmiş fısıltıyla soru soruyor, onlar da sessizce cevap veriyor ve ilahi takdir karşısında teslim olmaları için kardeşlere hadis okuyup rivayet naklediyorlardı. İçlerinden biri yavaşça Hüseyinzade'ye: "Bu nasıl bir takdir ve maslahattır? Biz ölmek için gelmiştik, ama savaştan esir düştük. Sizce Allah bizim burada oturup sopa yememizi kabul eder mi?"

Hüseyinzade cevap verdi: "Her biriniz bir niyetle evinizden dışarı çıktınız, ancak niyetlerinizi Allah'a has kılmalısınız. Niyetinizi Allah için saflaştıracağınız bir imtihan yoksa, niyetiniz Allah rızası olduğu için Allah'ın fazlıyla niyetinizin sevabını alırsınız; Allah sizden kabul etmiştir. Sonra bu sözünün teyidi için şöyle bir rivayet nakletti:

"Ali (a.s) savaşların birinde ganimet dağıtmakla meşguldü. Herkese birkaç dirhem verip geri kalanını yanında sakladı. Bir an yaranlarından biri ah çekti. Ali (a.s) yaranının niçin ah çektiğini sorduğunda şöyle cevap verdi: Sizin yanınızda hareket etmek istediğim zaman kardeşimin yanına gittim, ne var ki o ağır hastaydı ve yardım etmeye gücü yoktu. Allah'a ısmarladık diyerek ayrılacağım zaman şöyle söyledi: Keşke sağlıklı olsaydım da Ali'yle birlikte Allah'ın düşmanlarına karşı savaşsaydım. Ali (a.s) beklemeksizin ganimetten o askerin payına düşeni verdi ve şöyle buyurdu: Kardeşini görmeye gittiğin zaman bu payı ona vererek şöyle söyle: Niyetinin halis olmasından dolayı bizim yanımızda olmuş gibisin. Bu pay senin hakkındır."

“Sizler bu gün gençliğin gücüne sahipsiniz ve günah ağacı sizde kök salmamış. Niyetlerinizi saflaştırıp attığınız adımlarınızı Allah rızası için atınız.”

Rıza Zarbet bu bahsin devamında konuyla alakalı İmam Rıza’dan (a.s) bir rivayet nakletti:

“Kıyamet günü mümine günahlarının yazılı olduğu defteri gösterdikleri zaman korkuya kapılır. Sevaplarını gösterdikleri zaman ise gözleri aydınlanıp sevinir. Allah Teâlâ kulun hatırlayamadığı sevaplarını göstermelerini emreder. Kul bu sevapları gördüğü zaman şöyle der: Ey Rabbim! Senin yüceliğine yemin olsun ki bu sevapları hatırlayamadım. Allah Teâlâ şöyle buyurur: Doğru söylüyorsun, çünkü bu sevapları işlemeye niyet etmiştin ve ben senin için sevap yazdım. O zaman o iyiliklerin sevabını ona verirler.”

Ali Musibi de onaylayarak şöyle devam etti: “İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

“Eğer Kerbela şehitlerinin sevabına ortak olmak istiyorsan, Kerbela’yı anımsadığın zaman, keşke ben de onlarla olsaydım, de. İşte o zaman büyük bir saadete nail olacaksın.”

Dört genç ruhaninin yer alıp vazettiği bu toplulukta ortak olan tek şey Iraklı korkusu, onlardan sopa yemek ve ölüm korkusuydu. Bazıları korku hissine kapılıyordu; vazeden kardeşlere arkalarını dönmüş, onların sözlerini dinlemiyormuş gibi görünüyorlardı. Ruhani öğrencilerin tümünü tanıyordum, onlar da beni çok iyi tanıyorlardı. Sadece bana ne zaman Kerbela’ya geldiğimi sordular.

Onlara, “Burası Kerbela değil ki; Tenume’dir.” dedim.

Niçin bu yolun yolcularının yazgısı Kerbela’ya benziyor? Kerbela, Seyyidü’ş-Şuheda ve Hz. Zeyneb’e olan aşk sizi buraya sürüklemiştir. Adımlarınızı sadece bu yol için aşındırınız.

Sözüne devam etti: "Bacım, burası Hz. Zeyneb'in lanetlediği topraklardır. Hz. Zeynep Aşura'dan sonra şöyle söyledi: Her gün Aşura ve her yer Kerbela'dır."

Kendisine şöyle söyledim: "Kardeşler sizin etrafınıza toplanmışlar. Iraklılar uzaktan sizi gafil avlamak istiyor. Dikkat edin, sizin kimliğinizi tespit etmesinler."

"Aba ve sarığınız onların yanında. Biz Temmuz ayının on ikisinde esir esildik, sopadan da tamamen payımızı aldık. Bunlar da yenidir ve kendi paylarını alacaklar."

Meryem sordu: "Kardeş, erkek ve kadınların esirlik hesapları birbirinden ayrı. Biz mustaribiz, korkuyoruz, kadın olmamız hesabıyla haysiyet sahibiyiz."

Ruhani kardeş bir şeyler söylenerek cevap verdi: "La havle vela kuvvete illa billah. Neden korkuyorsunuz. Bunlar Allah'ın Peygamberinin kızını esir aldılar. Sizin haysiyetiniz, Allah'ın haysiyetidir. Allah bunları rüsva etmek ve haysiyetlerini çiğnetmek için sizleri bunların eline esir düşürdü."

Ruhani kardeş durmadan: "La havle vela kuvvete illa billah." diyerek hiçbir şeyin Allah'ın kudreti dışında olmadığını ve bize çokça zikretmemizi söylüyordu.

O gece Allah'ın hükmü hayırlara sebep oldu. Bu birkaç saat içinde Iraklılar uykuya dalmışlar, geride kalan manevi yol azığımızı alıp gelecekte gideceğimiz yolu ihlâs, yakın ve tevekkülle kat etmemiz için bizi kendi halimize bırakmışlardı.

Bana yakın olan ruhanilerden birine burada yaralı kardeşlerin olup olmadığını sordum. O da olmadığını, ancak sağlığı iyi olanları da yaraladıklarını söyledi. Kardeşleri sırasıyla ve kendi ölçü ve değerlerine göre kendisini satan bizden birilerinin yardımıyla seçiyorlardı. Birkaç dal sigara koparabilme pahasına insaniyet ve delikanlılığını satan bu kimseler Iraklılardan çok daha gayretsiz ve alçaktı. Kendini satan bu İranlılar esir kardeşlerimizi belirliyor ve Iraklılar da onları işkence odasına götürüyorlardı. Kendi yaşamlarının devamı için başkalarının

kanlarını döken ve kendilerinin daha az eziyet çekmeleri için başkalarının daha çok eziyet çekmesine sebep olan kimselerdi. Bu casusların Humeyni'nin askeri diye parmak bastığı kimseler kendi ayaklarıyla gidiyorlar, ancak sürünerek, eli, ayağı ve yüzü kanlar içinde ve tanınamayacak bir durumda geri dönüyorlardı. İmam Humeyni'nin askeri olmanın ölçüsü sakallı olmak ve namaz kılıyor olmaktı. Bu günlerde ise herkesin sakalı uzamıştı. Iraklı askerler içeri girip Humeyni'nin askerini seçecekleri zaman içerisi çok pis kokuyor anlamında burunlarını kapatıyorlardı. Son derece doğaldı! Yirmi dört metre karelik bir odaya yetişkin iki yüz insanı sıkıştırmışken, günde sadece bir defa odanın kapısını açıyorlardı.

Kardeşler bu zalim ve gönülleri parçalayan ortama katlanmak için her şeyle alay edip gülüyorlardı. Sopa yeme sırasında oturup bekliyorlar, bunun adını hava almak olarak isimlendiriyorlardı. Kırbaçların şiddetli darbesini daha az hissetmek için birkaç kişinin kalın ve uzun kollu elbiselerini üst üste giyiyorlardı. Bazılarını ise sıra olmaksızın götürüp şiddetli işkence yapıyorlardı.

Kardeşlerden biri şöyle diyordu: "Kerim usta! Bu da insaf mı? Çocukken babamızın sopası altındaydık. Okula gitme yaşına geldiğimizde öğretmeninin sopası altına girdik; okul bittiğinde ise bu kâfirlerin eline düştük!"

Bir diğeri: "Şansa bak! Yarın askerliğimin son günüydü."

Bir başkası: "Kismete bak! Amerika vizesi ve biletiyle Iraklıların esiri olduk. Savaş iki gün geç başlamış olsaydı şimdi ben Teksas'taydım. "

Herkes kendi şans ve yazgısının analizini yapmakla meşguldü. Henüz bu kardeş sözünü tamamlamadan işkenceye götürmeler yeniden başladı.

Kendilerine ve kardeşlere iki saatlik bir istirahat zamanı tanıdıktan sonra tekrar başladılar. Bu defa çoban Aziz ile birkaç kişiyi belirlemişlerdi. Aziz'le birlikte işkence odası-

na gidenler şöyle anlatıyordu: "Aziz'i ayaklarından yukarı astılar ve başına, yüzüne vurmaya başladılar. Aşağı indirip ayaklarını çözdükten sonra alnına tabancaı dayadılar. "Aziz, tek kurşunla işini bitireceğiz; çabucak vasiyette bulun, arkadaşların ailene ulaştırır." dediler.

Başına yediği darbelerden dolayı Aziz'in dili tutulmuş, konuşamayacak hale gelmişti. Ağzından, dudağından ve midesinden kan püskürüyordu. Elini yüzünü yıkadıktan sonra: "Vasiyet etmen için sana fırsat veriyoruz. Bu gece bir kurşunla işini bitireceğiz." dediler.

Aziz vasiyet etme fırsatı vermeleri için yalvarıyordu. Yarım saat geçip Aziz sakinleştikten sonra Iraklılar onun vasiyetini unutmışlardı.

Ağzından ve boğazından kan akar halde kekeme diliyle şöyle diyordu: "Getirdiğim kurbanlıkların birini İmam Humeyni'nin sağlık ve selameti için kessinler."

Mütercim bu cümleyi Iraklılara tercüme ettiği zaman tekrar alıp bedenini sopaya yatırdılar. Onu odaya getirdiklerinde artık Aziz'in konuşmaya mecali kalmamıştı ve tanınmaz haldeydi. Bu sahneyi görmek son derece acı vericiydi. Sadece katlanmamız gerekiyordu. Aziz başına aldığı darbelerden dolayı sürekli havale geçiriyordu. Aynı günün sabahı birkaç kez daha havale geçirdikten sonra şehit oldu. Öğleden sonra bizi kardeşlerin içinden alıp güvenlik aracına bindirip oradan uzaklaştırdılar. Şaşkın ve kararsızdık; kardeşlerimize yapılan işkencelerin acısını yüklenip sonunun nereye varacağını bilmediğimiz bir yola koyulduk.

İlk kez güvenlik aracına biniyordum. Aracın camları perdeliydi. Kanlı ellerimle yediğim ilk öğün yemekten sonra mizacım birbirine karışmış, halim kötüleşmişti. Iraklı askerinin biri şoförün yanına oturdu, bir diğeri ise benim yanıma oturmaya geldi. Fatıma ve Halime zarif oldukları için birbirlerinin yanına sıkışarak yontulmamış askere yer açtılar.

Ekim ayının onuydu, hesaba göre savaşın bitmesine üç gün kalmıştı, ancak bizimle İran arasına kilometrelerce uzaklık düşmüştü. Halime ve Fatıma'nın yanına oturan asker arabanın hareket etmesiyle birlikte hemen gözlerini kapatmıştı. Uyuyan birinden çok ölüye benziyordu. Kendini Halime'nin üzerine bırakıyor, Fatıma ve Halime kendilerini kenara kaydıkça Iraklı asker yayılıyordu. Bizim sert ve tehdit edici bakışlarımıza maruz kalmamak için gözlerini kapatıyordu. Ne kadar bağırpıp çağırsak daha bir sonuç alıyorduk. Önde oturan asker beş dakikada bir arka perdeyi aralıyor ve altın dişlerini gösteriyordu. Meryem bize bakıp, "Sanki colgate diş macununun reklamını yapıyor." dedi.

Bir şekilde yanımızdaki askeri işaret ederek bu öldü desek de umursanmıyordu. Ölü gibi yatan bu askere karşı vazifemizi belirlemek için söylenmeye başladık. Kendisini toparlayıp o da söylenmeye başladı. Ne biz onun söylediğini anlıyorduk, ne de o bizim söylediğimizi anlıyordu. Yolun yarısında diş macunu reklamını yapan askerle bizim yanımızdaki asker yer değiştirdi.

Halime'ye, "Şu mutlu askere bizi nereye götürdüklerini sorar mısın?" dedim.

Halime sordu, ancak her sorduğunda mutlu bey dişlerini gösteriyordu. Araba bir binaya girdi. Bizi bir odaya aldılar ve ellerinde kâğıtla birkaç komutan gelip soruşturmaya başladılar:

— Daha önce Basra'yı gördünüz mü?

— Hayır, görmedik, ancak buranın Basra olduğunu anladık.

— Bu savaşı kim kazanacak?

— Bir nizamî değiliz, bilmiyoruz.

Biraz Farsça biliyordu. Arapçayla karışık yarım yamalak Farsça cümlelerle konuşmaya devam etti:

— Burada pek çok İranlı var. Burada yaşamak ister misiniz?

— İran'da da pek çok Arap var, ancak herkes kendi ülkesinde yaşamak ister.

— İmam Humeyni kadınların savaşmasının farz olduğunu mu söylüyor?

— Biz savaşmadık, kendimizi savunduk.

— Savaşmadınızsa "Ben hayattayım." yazısı neyin şifresidir?

— Bu şifre değil, hayatta olmayı bildirmektir.

Halime nişanlısı Nadir için kaygılanıyor, sürekli onu soruyordu, ancak onlar alakasız cevaplarla lafı dolandırıyorlardı. Halime el çantasını istedi. Onlar, "Sizin çantanızda uyuşturucu vardı, onu size veremeyiz." dediler.

Halime, "Bu da nasıl bir suçlama? Bana siyasi ve askerî bir suç yakıştıramadıkları için hikâye uydurdular." dedi.

"O halde size göre ben ve Nadir uyuşturucu bağımlıyız. Bu işin çözüm yolu var. Bizi tahlile götürün, o zaman belli olur."

Dar koridorlardan geçtikten sonra bizi son derece pis, nemli ve kokuşmuş bir hücreye attılar. Tamamen karanlıktı ve sanki gözümüze siyah bir perde çekilmiş gibiydi. Zaman geçiyordu, ancak gözlerimiz karanlığa alışmıyordu; adeta birbirimizi kaybetmiştik. Ellerimizle etrafa dokunmaya başladık. Önce bir cam şişeye dokunup salladım. Daha önce zindanda kalan kimsenin su şişesi sandım. Sevindim. Şiddetli ishalden sonra bedenim susuz kalmıştı, susuzluktan yanıyordum. Diğer arkadaşlarıma buyurun demeksizin tepeme dikmek için şişeyi yukarı kaldırdım, ancak son derece iğrenç kokusundan bir önceki zindanda yatanın idrarı olduğunu anladım. Bedenimin her tarafı soğuk soğuk terlemekten dolayı ıslanmıştı. Başımı eğbildiğim kadar eğerek ellerimi karnıma bastırdım. Fizyolojik ihtiyaçlar insanın

doğal bir parçasıydı, ancak bu lanet olası ishalin beni insan olmanın yüceliklerinden alıkoyacağını hissediyordum.

Feryat edip kapıyı dövdükçe daha az sonuç alıyordum. Oynatmak üzereydim ve arkadaşlarıma karşı mahcup olmak istemiyordum. İçine atıldığımız çukurun iğrenç kokusunun buradan eksik kalır yanı yoktu, ama sonuçta insanoğlunun saygınlığı onun tabiatının parçası olan özel ve gizli anlarıdır. Zaman zaman Fatıma'nın şöyle dediğini duyuyordum: "Kendini sıkıntıya sokma, yapacak bir şey yok; esiriz işte!"

Halime: "Allah hepsine lanet etsin!"

Meryem, "Kız kardeşim öldü, doktor getirin!" diye feryat ediyordu.

Feryatlar arasında bir asker çıkageldi. Kapıyı açtı. Birmizmin çıkacağı yerden dördümüz de kendimizi dışarı attık. Bir anda insan sesine benzemeyen bir ses anahtarlarla birlikte bizi hücreye atıp kapıyı örttü. Peşi sıra: "Sabah, sabah! Sabah kapıyı açarım." diyordu.

Saate baktım. Daha sabaha dört saat vardı. Saniyeler bir dağ gibi omuzlarıma binmişti. Nasıl birkaç saat tahammül edebilirdim ki. Tekrar feryat edip kapı dövme senaryosunu uygulamaya başladım.

Kapının arkasından bir ses yükseldi: "Sadece bir kişi."

Sonunda bu lanetlik yerden ayağımı dışarı attım. Güvenlik gözlüğünü gözümüne takıp zorla ve silah baskısıyla bana yolu gösterdi. Gittiğim yer hücreye iki yüz adım uzaklıktaydı. Gözüm bir şey görmüyordu, öyle ki gözümdeki gözlükten siyahlıktan başka bir şey görünmüyordu, ancak ben yine de başımı o tarafa bu tarafa çeviriyordum. Bir an körlükten kurtulmak için gözümdeki gözlüğün şerrinden kurtulmaya karar verdim, ancak korku hastalığı körlükten daha kötüydü; maksada ulaşmadan tekrar hareket ettiğim yere gitmekten korkuyordum. Bilmediğim ve belirsiz bir yere git-

mekten korkuyordum. Bana nöbetçilik yapan askerden korkuyordum. Yağmurda ıslanmış sert ve keskin dışkı kokusu maksada yaklaştığımı bildiriyordu. Doğru mu işitiyordum? Bu keskin koku gönül okşayıcı Kumeyl duasıyla birlikteydi. Bu bir İranlının sesiydi! Yaklaştığımda öksürme sesiyle varlığımı haber vermeye çalıştım. Ne var ki maksat orası değildi. Yumuşak çıkıntıların üzerine attığım her adımım hedefe vardığımı bildiriyordu. Ayağım kanala gömülmüştü. Görmezlikten gelmek istedim, ancak mizacımın durumu hiç de iyi değildi. Sessizce gözlüğü gözümünden çıkardı. Sadece karanlık ve aydınlığı seçebilen bir kör gibiydim. Asker, "hadi git!" dedi.

"Nereye gideyim? Burası neresi?" dedim.

Tamamıyla karanlık bir koridorun içinde aynı sıradaki iki hücreden birinin gideceğim yer olduğu anlaşılıyordu. Bir adım atmam bile mümkün değildi, ne var ki gözümdeki lanet olası o gözlükten kurtulmuştum. Gözlerimin karanlığa alışıp gideceğim yeri bulabilmem için bir süre hareketsiz kaldım. Sesin yönlendirdiği koridora doğru gittim. Nöbetçi el lambasını kapılardan birine tuttu. Kapı yarım açıktı ve içerisi dışkı ile doluydu. Bir adım ilerliyordum, ancak ümitsizce tekrar geri çekiliyordum. Burası düzenli olarak tuvalet taşından istifade edilmediği için tabanının dışkı ile dolu bir odacıktı. Bastığım her yerden iğrenç kokular geliyordu. Sanki günahkârların yer aldığı cehenneme girmiştim; kan, irin ve dışkı; tuvalet taşı odanın tabanı büyüklüğündeydi.

O iğrenç odadan kendi hücreme geldiğimde rahat bir nefes aldım. Hücrem benim için bir saray olmuştu. O gece bu yolu iki kez gitmek zorunda kalmıştım. İkinci gittiğimde de dua sesleri duyuluyordu. Bu sesin sahibinin İranlı olduğu kesindi. İranlı olduğunu bildirmem için kasıtlı olarak nöbetçiye, "Buranın lambası yok mu? Çok karanlık." dedim.

Iraklı nöbetçi var gücüyle bağıarak "Kes sesini!" dedi.

Onca direnme ve feryatlardan sonra sabaha yakın beni sağlık merkezine götürdüler. Sağlık merkezine ulaştığımda emin olduğum tek şey buranın Basra olduğuydu. Beni tavan ve duvarları aynalarla dolu olan ziyaretgâh gibi büyük bir binaya götürdüler. İlk anlarda buranın insanla dolu olduğunu hissettim, ancak gözlerim oda aydınlığına alıştıktan sonra masa arkasında oturan bir komutan olduğunu gördüm. Başka biri de onun yanında namaz kılmakla meşguldü. Şaşkınlıkla namaz kılan şahsa bakıyordum. Hem Müslüman olup Allah'ı, Peygamber'i ve Kur'an'ı tanıdıkları için sevinmiş hem de namaz kıldıkları halde niçin bizimle savaşıyorlar diye üzülmüştüm. Son derece boğucu ve pis hücrelerin birkaç adım ötesinde böylesine görkemli ve nefis bir saray yapabileceklerine inanamıyordum. Ancak hakikat şuydu ki bu saraylar böylesine çirkin ve korkunç yerlerin ürünü ve bu kahkahalar da böylesine mest edici feryatların semeresiydi; her iki taraf da namaz kılıp Allah'a tapıyordu, ne var ki orası nerede, burası nerede?

Şiddetli karın ağrısı ayağa dikilip doğrulmama izin vermiyordu. Elim karnımda iki büküm bir halde, ayakkabı ve pantolonumun o çirkin ve iğrenç kokusuyla odaya girdim. Son derece acınacak bir haldeydim. Onların küçümseyici ve aşağılayıcı kahkahaları çektiğim acıdan daha da acı vericiydi. Iraklı komutan Kürt lehçesiyle karışık Farsça olarak şöyle dedi: "Allah hangi dille insanlarla konuşuyor? Peygamber ve İmamlar hangi dilde konuşuyorlar? Siz Allah ile hangi dille konuşuyorsunuz? Muhammed (s.a), Kur'an, Kerbela ve İmam Hüseyin; bunların tamamı Arap'tır ve bize aittir. Siz bizi Müslüman etmeye mi geldiniz?"

Benim cevabım yalnızca susmak, susmak ve susmaktı.

Tekrar devam etti: "Humeyni'nin kızı! Bizim için Humeyni'nin inkılâbını mı getirdin? İnkılâp kokusu veriyorsun!"

Ayakkabılarımın iğrenç kokusu odayı sarmıştı. Onlar burunlarını tutmuşlardı. Artık bir an bile ayakta duracak gücüm kalmamıştı. Kontrolümü kaybettiğim için vebaya yakalandığımı düşünüyordum, zira ayaklarımın üzerinde duramıyordum. Oturdum, ancak Iraklı memurun dipçiğinin zoruyla beni tekrar ayağa kaldırdılar. Konuşmaya devam ediyordu: "Siz namaz kılıyorsunuz? Hangi dilde namaz kılıyorsunuz? Arapça olarak mı? Kerbelâ'ya gitmek için mi geldiniz? Humeyni bize mesaj gönderdi. O, ülkemizi karıştırmak istiyor. Humeyni'nin kızı, sen ne diyorsun?"

Konuşmaya mecalim yoktu. Sadece kıvranıyordum ve tahammül edilesi olmayan bu sorgulamadan ne zaman kurtulacağımı düşünüyordum. Doğrusunu isterseniz artık doktor ve doktorun vereceği ilaçtan falan geçmiştim. Baş ve yüzümün her yeri kan ter içinde kalmıştı, kalbimin atış seslerini işitiyordum. Dizlerim bedenimin ağırlığını kaldıramıyordu, ağzım dilim kurumuş ve birbirine yapışmıştı. Bedenimdeki su eksikliği beni tamamen güçsüz düşürmüştü. Saniyeler zorlukla ilerliyordu. Karın ağrısı ve ishalin baskısı beni yerlere vuruyordu. Cevapsız kalan bunca sorunun ardından eklemlerimin birbirinden ayrıldığını hissediyordum, ne var ki yanında küçük bir dolabın yer aldığı masa arkasındaki üçüncü kişinin sorgulaması yeni başlamıştı. Alçaltıcı bir edayla: "Neyin var Humeyni'nin kızı?" dedi.

Orada daha fazla kalmamak ve acımı sonlandırmak için, "Hiçbir derdim yok." dedim.

Doktor elime Lomotil denilen ilaçtan dört tane verdi ve askere "Götürün." dedi.

Hücreme döndüğüm zaman çok endişelenmişlerdi. Fatıma sordu: "Nasıl-sın? Sağlık ocağı buranın dışındaydı; arabayla mı götürdüler?"

"Hayır." dedim; "Bu hücrelerin arkasında aynalarla bezenmiş bir bina yapmışlar; sağlık ocağıyla hiç alakası yok.

Hasta ve yaralıları sorgulamak için orada oturmuşlardı. Bu imamzade şifa vermek şöyle dursun insanı kör eder.”

İlaçların ismini Cephe İlk Yardım Merkezi’nde (Süper Zeki Çocukların Okulu) kısa süreli eğitim görürken Abbasi Hanımla birlikte öğrenmiştim, ancak yine de Fatıma’ya sordum: “Şu küçük haplar Lomotil mi? Her birimiz bunlardan bir tane mi yutacağız?”

Fatıma yanıt verdi: “Bunlar paylaşılacak şekerleme değil ki. Bedeninde su kalmadı; dördünü birden yutmalısın.”

İlaçların dördünü de susuz yuttum. Bacılar sabaha kadar bir şekilde beni idare ettiler ve ben de sabah namazını bu halde kıldım. Zifiri karanlık bu hücrelerde sabahın aydınlığı fark edilmiyordu. Sadece zamanın geçmesi havanın aydınlandığını gösteriyordu. İki nöbetçi kapıyı açarak dışarı çıkmamızı söyledi.

Gözlerimi bağlamaları için hazırlamıştım, ancak bu defa bizi hücremizden gözlüksüz dışarı çıkarmışlardı. Sabah esintisi yüzümü oksuyordu. Sonbahar rüzgârı bizi getirdikleri güzergâh üzerindeki birkaç hurma ağacını salladı ve ağaçtaki birkaç kurumuş hurma tanesini yere düşürdü. Yere düşen hurma tanesine gülümsedim. İçinde bulunduğumuz bu yabancı alanda tek aşına olduğum şey hurma tanesiydi, yere düşen hurmaya tepki göstermeksizin geçmezdim. Belime indirilen tüfeğin namlusuna aldırmaksızın eğilerek yerden bir avuç hurma aldım. Eğilmemle birlikte Baas askerlerinden biri yürümemi ve elimdekini atmamı söyledi.

Aldırmadan saydım; avucumda altı tane hurma vardı. Bacıların hepsine birer hurma verdim. Kalan ikisini de bize eşlik eden askere ikram ettim.

Halime şimdiye kadar böylesine lezzetli bir hurma yemediğini söyledi. Bu hurmalar bizi yirmi dört saat tok tuttu.

Tekrar eğilip yerden bir şey almamamız için güvenlik gözlüğü getirip gözümüze taktılar. Yol boyunca dördümüz el ele tutuşmuş, tökezleyerek yürüyor, ayaklarımız bir şeylere takıldığı zaman yere düşüyorduk.

Henüz koltuklarının ambalajı açılmamış Toyota marka yeni bir ambulansa bindik. Iraklılar her açıdan kendilerini savaş teçhizatıyla donatıp savaşa adım atmışlardı. Tenume Basra arası yolculuğumuzun aksine kimse aracın arkasına oturmadi. Aracın önünde bir şoför, bir de asker vardı. Basra, Abadan gibi sınır şehriydi. Bir şeyler görmek için arada bir gözlüklerimizi aşağı yukarı oynatıyorduk. Top atışları ve bombardıman uçaklarının sesinden eser yoktu. Halk sıradan yaşamına devam ediyordu. Hatta çanta, kitap ve okul formlarıyla çocuklar okula gidiyorlardı.⁽¹⁾ Toplumun nabzı normal atıyordu. Hiçbir bakış mustarip ve hiçbir yüz perişan değildi. Hiçbir ev içindekilerle birlikte yıkıntıya uğramamıştı. Evlere mevziler yapılmamıştı. Ey Allah'ım! Abadan ne halde, Basra ne halde? Hürremşehr ne halde? Basra ne halde? Baas'lılar halkla savaşıyor, İranlılar ise Baas'ın ordusu ve askerî birlikleriyle savaşıyordu. Bizim elimizdeki esirler Iraklı askerler, onların esirleriye sivil halk, şehir insanlarıydı.

Yuttuğum dört Limotil karın ağrımı teskin etmişti. Ancak bu defa sanki sıra Meryem'e gelmiş gibiydi. Durumu çok kötüydü ve ağrıdan yılan gibi kıvranıyordu. Şoför ve yanında

1- Özgür Pilot Uşal'ın hatırasından şöyle dediğini hatırlıyorum: Programlanan görev gereği askerî teçhizatın yer aldığı bir üssü bombalamam gerekiyordu. Her defasında F4 Fantom uçağını hedeflenen yere doğru havalandırıyor, ancak hedefin okulun yanında olduğunu görüp tekrar iniyordum. Üçüncü kez kalkışında haritada bombalanması belirlenen yerin arkasında okulun yer aldığını fark ettik. Sonunda bombalama saatiyle öğrencilerin tatil saatini ayarlamak zorunda kaldık. Hâlbuki Iraklı pilot ilk olarak Abadan Milli Eğitim'i hedef almıştı.

oturan asker yolculuğun başından itibaren aracın kasetçalarına Arap kaseti atarak sesini de sonuna kadar açmışlardı. Baş ve omuzlarını öylesine oynatıyorlardı ki, meşhur bir şarkıcının konserine gitmiş gibiydiler. Gözlükleri bir kenara atmış, arabanın camına var gücümüzle vuruyorduk, ama faydası yoktu. Her şeye rağmen colgate marka diş macununun reklamını yapan askere yüz defa rahmet olsun! Meryem sürekli sarı su kusuyordu. Masum bakışları cansızlaşmıştı. Sonunda yol arasında durdular.

Sağlık ocağı kalabalıktı. Müracaat edenler ve personellerin hepsi seyretmek için dışarı çıkmışlardı. Bizi nasıl tanıttıklarını bilmiyorum; kimi gazapla bakarken bir kısmı da mutlu ve mest bakışlarını bize dikmişlerdi. Herkes kendi sarhoşluğu derecesinde bize yumruk, tekme ve taş savuruyordu. Sağlık ocağı personeli de bizi çirkin davranış ve küfürlerle birlikte aldılar. Ancak bu topluluk arasında mahzun ve şaşkın insanlar da vardı. Bilmiyorum! Dört kızı esir almak bu ölçüde iftihar vesilesi olabilir miydi? Bu hicap onlar için dinî anlam ifade etme yerine siyasi ve stratejik bir anlam taşıyordu.

Fatıma bana: "Doktorun sana da bakmasını ister misin?" diye sordu.

Hayır dedim; yuttuğum o dört Limosil beni teskin etti. Şimdi onların sorularına cevap verecek havsalam yok.

Fatıma ve Meryem doktorun yanına gittiler. Fatıma dönüp şöyle dedi: "Doktor hastaların durumunu soracağına savaşı haberlerini işitme aşığı. Durmadan sizi niçin esir aldılar, nerede esir aldılar, ne zaman esir aldılar diye sorup İran'ın ne durumda olduğunu öğrenmek istiyor. Meryem'in halini sormaksızın ona serum taktı.

Sağlık ocağında bir saat bekledik. Beş dakikada bir doktorun aklına yeni sorular geliyor, Fatıma'yı soru yağmuruna tutuyordu. Henüz herkes dışarıdaydı ve bizi karşıladıkları

alçaltıcı tavırlarla bizi uğurlamışlardı. Halime halkın davranışından çok etkilenmiş ve gamlanmıştı; ağlayarak şöyle dedi: "Hangi günahattan dolayı bize böyle davranıyorlar? Biz onların din kardeşleri değil miyiz?"

Fatıma cevap verdi: "Burasının Kufe ve Kerbela toprakları olduğunu unutma. İmam Hüseyin'in (a.s) Ehlibeyt'ini burada esir edip şehirde gezdirdiler ve onlara saygısızlık ettiler. Bize sevgi gösterisinde bulunmuş olsalardı şaşırırdım."

Oradan uzaklaşalı henüz bir saat geçmemişti ki bir kenardaki kahvehanede durakladılar. Onca yorgun, solgun ve hasta halimizle ısrarla hiçbir şey yemeye meylimizin olmadığını ve aracın içinde bekleyeceğimizi söylememize rağmen kabul etmediler. "Hiçbir şey yemeseniz dahi inip masada oturmaya mecbursunuz." dediler.

Yıpranmış ve pis kahvehaneye birkaç tane altı kişilik dikdörtgen masa atmışlardı. Masanın bir köşesine biz dördümüz oturmuş, diğer köşesine de onlar oturmuşlardı. Kuzu kebabına benzer dört porsiyon yemeği masaya bırakıldılar. Iraklı iki asker şapırdatarak ağızlarını açıyor ve kim bilir o lokmaları nereye gönderiyorlardı. Bazen etli bir kemik alıp ısıyor ve birbirlerine buyurun çekiyorlardı. Aç kurtlar gibiydiler. Elimde olmaksızın onlara bakıyordum. Doğrusu korkmuştum.

Korkulu bakışımı ve onlara odaklandığımı fark eden Fatıma bana "Aldırma." dedi. Ya bir sonraki porsiyonları ya da yemek üzerine yiyecekleri tatlıları olmaktan korktuğumu söyledim.

Boğazlarında yarım kalan lokmaları suyun zoruyla yağlı karınlarına gönderdikten sonra ellerini ıslak bıyıklarının arkasına sürerek bize: "Yürüyün, acele edin." dediler.

Birkaç saat daha yol alacağımızı bilmiyorduk. Hiç kimse ve hiçbir şey bize aşına değildi. Sanki kaybolmuştuk, hiçbir sahne ve hiçbir manzara bizi kaybolmuşluk hissinden

kurtarmıyordu. Kahvehaneye ulaşmadan önce gözlüklerimizi çıkardığımızı görselerdi aldırış etmezlerdi, ancak oradan uzaklaşalı bir saat olmuştu ve onların ahlakı çirkinleşip haşinleşmişti. Şoförün yanında oturan asker sürekli: "Niçin gözlüklerinizi çıkardınız? Niçin dışarı bakıyorsunuz? Niçin başınız sallanıyor? Niçin konuşuyorsunuz? Niçin birbirinize bakıyorsunuz?" diye sorular soruyordu.

Bundan sonra en küçük hareketimizi gözetim altına aldılar ve sürekli nara atarak tehdit savurdular. Onları böylesine vahşileştiren kuzu kebabı mıydı yoksa köpek kebabı mı anlamamıştım.

Beşinci Bölüm

Bağdat er-Reşit Zindanı

Dikkatimizin tamamını onların sesine yönlendirmiştik. Hiçbir kasiste başımızı, elimizi ve ayağımızı oynatmamaya özen gösteriyorduk. Ansızın şiddetli bir inişle yüreğim ağzıma geldi ve araç durdu. Şimdi o sinirli ve yaralayıcı bakışlar arasında güvenlik gözlüğümüze dokunamıyorduk. Araçtan aşağı indik. Farkında olmaksızın Meryem'in elini tuttuğum zaman Iraklı asker tekrar bağırdı. Feryat etmesinden lanet, haşin üslup ve yasak demesinin dışında bir şey anlamıyorduk. Meryem'in elini bıraktım. Bir odaya girdik. Gözlüklerimizi çıkardılar. Masanın arkasında askerî bir görevli oturmuş, sivil biri de onun yanında durmuştu. Değerli eşyalarımızı ve üzerimizde ne varsa kendilerine vermemizi söylediler.

Kol saati dışında bir şeyimiz yoktu. Tekrar kör gözlüklerimizi taktık ve asansöre bindik. Asansör kaçınıcı katta olduğumuzu anlamayacağımız kadar aşağı inip yukarı çıkmıştı.

Sağlamca yere sabitlenmiş, etrafı kalın demir çubuklarla donanmış ve son derece ağır kilitleri olan büyük bir demir kapının karşısındaki ince bir koridora girdik. Kapının açılması için birkaç anahtarın döndürülmesi gerekiyordu.

Kör gözlüğümüzü çıkartarak karanlık bir sandığın içine atmışlardı. Gözlerimiz karanlığa alışıp etrafı görene kadar

bir süre geçti. Duvarlar fayansla kaplanmıştı. Kahve renkli fayanslar tıpkı bibinin sandığı gibi yanmıştı. Aman Allah'ım ne kadar benzerlik! Bibimin takılarını ve misafir ağırladığı antik tabaklarını koyduğu sandığı göstermek için mi buraya getirmişlerdi beni? Ben, Ahmet ve Ali bazen bibi görmeden çarşafını alıp başımıza örterek saklambaç oynadığımız ve sonunda bibinin bizi bulduğu bir sandık!

Gözüm sandığın ışığına alıştığında ilk gördüğüm kişi Meryem oldu. Kardeşim Meryem'in henüz benimle olması ne kadar da güzeldi. Ellerini sıktım. Fatıma ve Halime, dağ gibi dayanıklı ve mağrur bir köşeye dikilmişlerdi. Asker gitmiş, yalnız kalmıştık.

Konuşmaksızın bir saat sandığın duvarlarına, açalarına, renk ve şekline, girinti ve çıkıntılara baktık. Sandığın içi ellerimi açtığım zaman ellerim degecek kadar küçüktü. Sandığın beton duvarlarına, kapısının kilidine ve demir parmaklıklarına bakınca çok değerli olduğumu hissettim. Sandığın kapısı üzerinde uzunluğu ve genişliği iki karışa bir karış bir pencere vardı. Kapının ne anlama geldiğini biliyordum, ancak kapı üzerindeki pencerenin ne anlama geldiğini bilmiyordum. Henüz etrafı iyice araştırmamışken pencere açıldı ve kapının öte tarafında ruha benzeyen bir çehre nara attı: "Teftiş, teftiş!"

O sestten sonra sihirli kapıda anahtar sesi duyuldu. Birinin sandığa gireceğini düşündüm, ama kimse gelmedi. Pencerenin arkasından asker seslendi: "Başörtüsü, elbiseler ve pantolonlarınızı çıkartın."

Bizim hareket etmediğimizi görünce içeri askerî elbise li bir kadın geldi. Yüzümüze tükürmeksizin: "Teker teker." dedi.

Teker teker bizi araması için bir köşede durmamız gerekiyordu. Elbisenin her yerini aradıktan sonra başka bir elbiseye geçiyordu.

Fatıma'nın siyah bir tokası vardı ve onu vermek istemiyordu. Teftiş eden kadın askerle tartışarak tokasını geri vermesini istiyordu, ancak şiddetle Fatıma'nın elini geriye itti. Kendi kendime pantolonumu tutturduğum çatal iğnesini fark edip benden alırsa bu pantolonla nasıl yürüyeceğimi düşünüyordum. Çatal iğneyi pantolonumdan çıkartım ve yavaşça benden önce aranan Fatıma'ya verdim. Ben sona kalmıştım. Arama yapan bayan askerinin onca dikkat ve vesveseli arayışına rağmen çatal iğnemi kurtarmış ve zekâma aferin demiştim. Kadın asker gitti ve biz, artık bizim olan sihirli sandıkla baş başa kaldık. Çok sağlam taş duvarlarının üzerinde daha önce sandıkta kalan birinin yazıları hatıra olarak kalmıştı. Halime'nin bizden daha iyi Arapça bilmesi ne kadar da güzeldi.

Halime'ye "Duvarlarda ne yazıyor?" diye sorduğumda Halime, bu mezarlığın önceki sahiplerinin ismi, şahadet yeri ve tarihinin yazılı olduğunu söyledi.

Tekrar sordum: "Yani daha önce bu sandıkta kalanları öldürmüşler mi?"

Halime taşlardan biri üzerinde, falan caddede ve falan tarihte idam edilecek Bintü'l-Huda isminde bir kızın isminin kazındığını açıkladı. Ne kadar da sırlarla dolu bir sandık! Yazılanların hepsini satır satır okuyor, anlamını çözüyor ve kendimizi idam sehpasında görüyorduk.

Tekrar kapının demir kilidinin çevrilme sesi ve sinirli, cümleleri müphem ve aptal birinin bağırması belirsiz bir yerden kulağıma çalındı. İçeri dört battaniye atıldılar. Fatıma: "Bu battaniyeler oturabileceğimiz anlamına geliyor." dedi.

"Hayır, burada kalıcı olduğumuzu bildiriyor."

"Hayır, sadece bu gece için, çünkü yarın Ekim'in yirmi ikisi ve savaşın sonu."

"Biz, kalıcı değiliz."

Karşıdaki duvara saplanmış demir parmaklığın arasından güneşin ışıkları zorlukla sandığın içine ulaşıyordu. Bu incecik güneş ışıkları bizim için saat hükmü taşıyordu. Dört battaniyenin dördünü de üst üste serdik ve namaza durduk. Bacılar namazlarını tam kıldılar, ancak ben on gün kalmaya niyet etmediğim için seferî kıldım.

Birkaç dakikada bir kapı üzerindeki pencere açılıyor ve bir kişi gelip "Humeyni'nin dört kızı!" diye sesleniyor; asabiyetle tekrar örtülüyordu.

Ancak bu defa küçük bölüm yerine büyük kapı açıldı. Nöbetçi sordu:

"Kaç kişisiniz ve isminiz nedir?"

Elindeki liste üzerinden okumaya başladı: "Fatıma İbrahim? Halime Muhammed, Meryem Talip, Masume Talip?"

Babamın ismini işitince gücüm kudretim yerine geldi. O günden sonra bana Masume Talip diye hitap ediyorlardı. Babamın ismi benim soyadım olmuştu. Babam yani sığınağım, yaşamımın güçlülük noktası, bana göre dev ve cadılarla savaşan kimse, yaşamın ve ailenin zor sorunlarının üstesinden gelen ve misafir odasındaki çerçevele resminin kardeşlerime kudret verdiği şahıs. Artık onun ismi benimle birlikteydi.

Gece plastik iki yeşil kâse ve dört tane plastik kırmızı bardağı elimize tutuşturdular. Kâselere bir miktar domates suyu dökmüşlerdi. İçerisinde çer çöp adına ne varsa bulunabilecek dört tane de sandviç vermişlerdi. Irak'a gelmemizin üzerinden yaklaşık bir hafta geçmişti, ancak yemeğe meylimiz yoktu. Zehirlenmekten yeni kurtulan Meryem'in durumu da benim gibiydi. Her üçümüzün de bedensel dengesi bozulmuştu. Kapının açılma sesini her işitişimizde ayakta bılarımızı giyiyor ve ayakta bekliyorduk. Bu defa kapı açıldığı zaman güneşin zorlukla içeri süzülen ışığı kaybolalı iki saat olmuştu. Nöbetçi sandığa girerek: "Masume Talip" diye seslenip elime kör gözlüğünü verdi.

Hiç direnmeksizin gözlüğü alıp taktım. Görmekten mahrum olmam gerektiğini ne kadar da rahat kabul etmiştim. Gözüme gözlüğü taksam da gittiğim yeri görebilmek için başımı arkaya çekiyor veya çenemi göğsüme yapıştırıyordum, ancak kafama inen darbeden sonra artık başımı çevirmedi. Nöbetçi hızlı yürümem için başörtümün ucundan çekiyordu. Bağırmasından hızlı yürümem gerektiğini anladım. Adımlarım hızlanınca aman Allah'ım!

Bir anda ayağımın altı boşaldı; havada uçarak bir çığlık attım. Yere düşmem gözlüğümün kaymasına sebep olmuştu; kürek gibi kocaman ve kokuşmuş ayakların beni tekmelediğini görüyordum. Çabucak ayağa kalktım. Birkaç merdiven basamağından aşağı düştüğümü anladım. Nöbetçi tekrar gözlüğü gözüme taktı ve yolumuza devam ettik.

Nöbetçinin nizami adımlarla yürümesi ve topuk selamı vermesiyle gideceğimiz yere vardığımızı fark ettim. Durdum ve döner sandalye üzerine oturdum. Güvenlik fotoğrafları çekinmek için hazırlanmam gerektiğini düşündüm, ne var ki sandalye hızla dönmeye başladı ve ben tekrar yere düştüm. Alçaltılarak bir köşeye düşmek istemedim. Kalkıp ayakta durdum. Gözlüğü gözümünden çıkardılar. Çok büyük, son derece süslü ve bol ışık alan bir odada benim karşımdaki masada üç kişi oturmuş, giriş kapısına da iki asker dikilmişti. Televizyon Saddam'ın görüntülerini yayınlıyordu. Abadan'da Basra televizyonundan yüzlerce kez gördüğüm görüntülerdi bunlar. Bu görüntülerde Saddam bir topun ipini çekiyor, on ikinci zırhlı mekanize birliği ve Cumhurbaşkanlığı korumalarının eşliğinde yaklaşık bin kilometrelik İran-İrak sınırına hava, kara ve deniz saldırısının emri verilmiş oluyordu. Aynı şekilde Saddam Irak Meclisine gelerek açıkça 1975 Mart ayının beşinde El-Cezire ile imzalanan anlaşmanın Irak tarafından tanınmadığını bildiriyordu. Uluslararası kuruluşlar da İran'ın aleyhine şahitlik ediyor,

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Şattülarap su kanalında İran'ın hiçbir hakkı olmadığını söylüyordu. Odada oturanlardan biri bana sordu:

- Masume Talip?
- Evet.
- Ne iş yapıyorsun?
- Öğrenciyim.
- Arabistanlı mısın?

Artık Huzistan'ı kastettiğini bildiğim için başımı "Evet." anlamında salladım.

- Sen general misin?

"Değilim" anlamında başımı salladım, ama daha çok açıklama yapmaları için Arapça bilmediğimi söyleyerek İngilizce:

- Can you speak English?
- A little.
- Farsça konuş, ben İranlıyım.

Çok şaşırmıştım. Arapça veya Kürtçe lehçesi olmaksızın Farsça konuşuyordu.

- Nasıl general oldun?

— Ben general değilim, yalnızca on yedi yaşındayım. General olmak için uzun bir eğitime ihtiyaç var.

— Hayır, Humeyni'nin generali olmak için yalnızca inkılâbî olmak yeterlidir.

— Valiliğin temsilcisi de mi değilsin? Bir öğrencinin valilik temsilcisi olacak ne yeteneği var?

Önündeki dosyanın benimle alakalı olduğunu anladım. Bir parça kâğıdı kalın bir dosya haline getirmişlerdi.

- Okuduğun lisenin ismi nedir?
- Musaddık Lisesi.
- İlkokul ve ortaokul?
- Şehrızad-Mehesti.

- Kaç kardeşin var?
- Ben, Meryem ve üç erkek kardeş.
- Kaç yaşındalar?
- On iki, on ve sekiz yaşında.
- İsimleri nedir?
- Mustafa, Murtaza ve Mücteba.
- Babanın mesleği nedir?”

Peşi sıra yalan uyduruyordum. Tenume’de Iraklılar Humeyni’nin askeri peşinde dolaşırken kardeşlerin pek çoğunun biz süpürgeciyiz derlerdi. Iraklılar süpürgecinin ne olduğunu bilmedikleri için onları kendi hallerine bırakırlardı. Bunu hatırlamıştım.

“Babam süpürgecidir” dedim.

Baas’lı asker, “Niçin İranlıların hepsi süpürgecidir? diye sordu.

İranlı mütercim cevap verdi. İranlılar süpürgeci değildir. Humeyni’nin inkılâbı, süpürgecilerin inkılâbıydı.”

Annem yalan bir başka yalanı çeker diyordu; bir yalan söyledin mi on tanesi peşinden gelir. Annem bize maslahat icabı yalan söylemeyi bile öğretmemişti. Her yalan söyleyişimde kalbimin atışları değişiyor ve yüzümde toplanan kan akışının hızlandığını hissediyordum. İzimi kaybettirmek, geride kendim ve aileme dair hiçbir isim ve adres bırakmamak istiyordum.

— İran kulübü nerede?

— Bilmiyorum. Ben öğrenciyim. Yalnızca okulla evim arasındaki yolu biliyorum.

— Ervend kulübü nerede?

— Bilmiyorum.

— Yarış kulübü? Bilardo kulübü? Kayık kulübü?

“Bilmiyorum” dedikçe sinirleniyordu. Yerinden kalktı ve

üzerinde "Ben hayattayım." yazan kâğıdı gösterdi. "Bu şifre nedir?" diye sordu.

— Bu şifre değil. Bu iki kelimedir. Aileme hayatta olduğumu bildirmek istiyordum.

— Buraya kadar gelen kimse her şeyi biliyordur. Sorularımıza bilmiyorum diye cevap verirsen hayatta olduğun haberi ailene ulaşmaz.

— Ben ölmekten korkmuyorum; benim korkum burada uzun yaşamaktır.

Iraklı askerlerden her biri bir rol oynuyordu; biri sinirleniyor, biri ona sakin ol diyor, bir diğeri vuruyor, bir başkası ona vurma diyordu. Biri dalga geçip gülüyor, diğeri gülme diyordu. İranlı mütercim de sözlerimi kelime kelime Iraklılara tercüme ediyordu. İranlı mütercim diğer iki Iraklıdan daha çok sinirleniyordu. Iraklı iki asker soruları inkılâp, İmam ve İslam etrafından dönüp dolaştırıyorlardı. "Niçin İran halkı inkılâp yaptı ve Şah'ı istemedi?" Henüz sorusu bitmeden diğer Baas'lı memur, "Kimler Şah aleyhine inkılâp yaptılar?" diyordu.

Biri bitirmeden diğeri soruyordu: "Niçin Humeyni'yi seviyorsunuz?"

"Niçin Peygamber için bir salâvat ve Humeyni için üç salâvat çekiyorsunuz?"

Onların soru yağmurları altında kalmıştım. İmam'ın söyle dediği aklıma geldi: "Savaş, inkılâbın yayılması için bir fırsattır."

Komşu ülke topraklarında inkılâbın temsilcisi olduğumu ve ilahi takdirin bu görevi bana verdiğini hissettim. Niçin onların anlamadıklarını ve benim onları irşat etmekle görevlendirildiğimi düşündüğümü bilmiyordum. Onların soru sorma yöntemlerinden mutlu oluyor ve Mev'ud camisinde düzenlenen itikadi ders halkalarındaki Kur'an ve inkılâp ko-

nusunda öğrendiğim şeyleri çekinmeden açıklıyordum. Mustazaf ve miskin arasındaki farkı, Şah'ın İslam'ı ile inkılâbın İslam'ı arasındaki farkı anlattım. Allah bilir içlerinden bana ne kadar gülmüşlerdir. O kadar soru cevaptan sonra dalga geçiyorlardı. "Bize Humeyni'nin inkılâbını mı getirdiniz?"

Hemen ardından devam etti:

— Neler öğrendiniz?

— Bölümümle alakalı okuduğum matematik, biyoloji ve kimya derslerini iyi biliyorum.

— Nerede askerî eğitim gördün?

— Ben askerî eğitim görmedim. Ben Kızılay Kurumunun bir gönüllüsüyüm.

Baas'lı memur bir an belindeki tabanca'yı çıkarıp bana gösterdi.

— Bu nedir?

— Tabanca.

— Markası nedir?

— Bilmiyorum, ben silah kullanmadım ve silahları tanımıyorum."

— Anlaşılan sen hayatta kalmak istemiyorsun. Silah adına bir şey bilmezken nasıl olur da Humeyni'nin yirmi milyonluk ordusunda yer alırsın?

Bir an yalnızca sessizliğe daldım.

İranlı mütercim:

— Niçin konuşmuyorsun? Neyi bekliyorsun?

— Allah'ın bana merhamet etmesini bekliyorum.

Elindeki tükenmez kalem bana doğru fırlattı. Sonra gelip yanıma dikildi. Her soruda var gücüyle tükenmez kalem başıma bastırıyordu. Eliyle bastırması tıpkı bir kurşun gibi başıma ağı veriyordu. Kendini sevdirmek için Iraklıların çaldığı her tele oynuyordu. Bazen Iraklıların hatırlatmasıyla karşılaşılıyor ve şöyle diyordu:

“Bunların tamamı Humeyni’ye canlarını feda ederler.”

Allah’a şükürler olsun ki onların benden istedikleri bilgilerin çoğunu kesinlikle biliyordum.

Tekrar sordu:

— Niçin konuşmuyorsun?

— Ben bir öğrenciyim dedim ya. Sadece okulla evimin arasındaki yolu biliyorum ve bilmediğim şeyler için sopa yiyorum.

Sorgulama çok uzamıştı. Niçin beni salıvermediklerine şaşırılmışım. Bunca abuk sabuk soru ve cevaplar onların işine mi geliyordu? Kendi kendime keşke aldığım bu nefes son nefesim olsaydı dedim. Bu sonu olmayan sorgudan kurtulmak için hayatımda ilk kez saniyeleri sayıyordum. Beni sorguya çeken İranlının soruları zehir zemberekti.

İraklı memur, “Hidayet bulmam için Peygamber’den bir hadis daha söyle.” dedi.

Güçlü kuvvetli birinin elleri arasından kurtulmak için çırpınan kuş gibiydim. İkide bir güçlülük gösterisi adına iki elini birlikte sıkıyordu. İçimden Allah’a şöyle dedim: “Ey Allah’ım! Hayatım ve soyluluğum senin sonsuz kudretinin gölgesindedir.”

Küfredip çirkin sözler sarf etmek onlar için rahatlama aracıydı. Keşke onların çirkin sözlerine elbise giydirip güzelleştirme imkânım olsaydı da bu sözleri dile getirseydim. Üzeri örtülü konuşmak da bir çeşit İslami ahlaktır. Ailemin tanınmaması için yeni isim, yeni meslek ve yeni adres uydurmuşum. Beni sorguya çeken o İranlının nereli olduğunu bilmiyorum, ancak tüm incelikleriyle Abadan’ı tanıyordu. Bana ben Tahranlıyım ve Tahran’ı çok iyi bilirim diyordu. Bazen ağızımdan laf almak için örneğin şöyle diyordu: “Ben seni ve kız kardeşini inkılâptan önce falan kulüpte açık saçık yürürken görüyordum.”

Hâlbuki ben Meryem'le Şiraz yolculuğunda tanışmıştım, üstelik Meryem'in asıl adı Şemsi idi. Böyle bir aile uydu-duğum için esaret bacım olan Meryem hakkında çok kaygılanı-yordum. Daha önce sorulacak sorulara ortak cevap vermek için kendi aramızda ağız birliği yapacak fırsatımız olmamış-tı. Kendi ıstırabım içinde yanıp tutuşuyordum. Arkamdan, Meryem'in nefes alışverişini duyuyordum. Ancak Iraklıların programını bilmiyordum. Iraklıların Guguş'a karşı özel bir alakaları vardı. Guguş onlar için Arapça şarkı okumuştı. Bu şarkıcının sesini işitir işitmez hepsinin niçin dışarı çıktığını bilmiyorum. Yavaş yavaş kendi halime bırakılmıştım. Geri-ye döndüğümde düşündüğüm gibi Meryem benim arkamda oturmuştu. Kaş göz işareti ile Meryem'e sadece bizim on iki, on ve sekiz yaşlarında Mustafa, Mücteba ve Murtaza isimle-rinde üç erkek kardeşimizin olduğunu ve anne ve babamızın süpürgeci olduğunu söyleyebilmişim. Orada gözlerim dili-min yerine konuşuyordu.

Unutmamak için vereceğim cevapları ezberlemeye çalı-şıyordum; zira yalancının hafızası azdır. Onların gitmesiyle benim soruşturmam sona ermişti. Meryem'in gözleri kesil-meye hazır zavallı bir kuzu gibi benim gözlerimden haber alıyordu. Yanından geçtim ve "Elhamdülillah" dedim.

Tekrar kör gözlüğü ve dolambaçlı koridorlar. Baas'lı asker başörtümün kenarından çekiyordu. Demir sandığın anahtarının sesini duymak, yani maksada ulaşmak. Kapı açıl-ır açılmaz şiddetle sandığın içine fırlatıldım. Öyle ki; alnım tuvaletin kısa duvarına değdi ve alnımda ceviz büyüklüğün-de bir çıkıntı oluştu. Nöbetçi iki arkadaşımla duvarın yanında bekletti. Yüzümü duvara yaslayarak "Hareket etme." dedi.

Sonra sandıktan dışarı çıktı ve kapıyı kilitledi. Hücrede kimse yoktu. Sorgulamadan döndüğümde sanki beni enkaz altından dışarı çıkartmışlardı. Sandığın boş olması beni bu hücrenin önceki hücremiz olup olmadığı hakkında şüpheye

düşürdü. Sorgulamadaki soruların hepsi zihnimde tekrarlanıyordu. Sorgulanma anında onların varlıklarını ve ellerini tüm ağırlığıyla ensemde hissediyordum. Bir an ellerini omzuma koymalarından korkuyordum. İki elimi duvara dayamış, şakaklarım patlamaya hazır, beynim dışarı çıkmak üzereydi. Kendimi hissetmiyor, bilakis duvarın gölgesi olduğumu zannediyordum. Bilmiyorum! Gördüğüm bu yüzler baştan beri bu kadar uğursuz muydular yoksa amelleri mi onları uğursuz ve sevimsiz kılmıştı? Kartala benzeyen gözleri korkularımı arttırıyordu. Daha fazla tahammül edemedim. Kendi kendime ölüm bir kez, acı da bir kez; dön ve birinin kulağının arkasına patlat yumruğu dedim. Kendimi toparladım, kaşlarımı çattım, hışım ve nefretimin tamamını gözlerime yansıtıp gücümü yumruklarımda topladım. Boynumu kaldırıp arkamı görmek ve bu vahşetten kurtulmak için süratle geriye döndüm, ancak karma karışık ve perişan sanılarımın dışında hiç kimseyi görmedim. Yere serdiğimiz battaniyeleri, iki kâse ve dört bardağı görünce burasının kendi hücremiz olduğuna ve arkadaşlarımı da sorgulamak için götürdüklerine kanaat getirdim. Kendi düşünce ve sanılarımın sandıkta kalan öncekilerin yazdıkları karşısında kala kalmıştım. Nöbetçi birkaç dakikada bir pencereyi aralıyor ve bir şeyler söylüyordu. Arapçayı iyi bilmediğim için seviniyordum.

Bilmiyorum ne kadar zaman geçmişti; belki aylar veya yıllar! Zaman ölçüsü anlamını kaybetmişti. Sonunda nöbetçinin haşın yürüme sesi, arkasından daha zayıf bir ses, sonra sandığın kapısının açılma sesi... Fatıma'yı görmemden birkaç dakika sonra Meryem ve Halime'nin içeri girmesi yalnızlığıma son vermişti. Dört kişi bir araya geldiğimiz zaman soruşturmamızı konuşmaya başladık.

Suçlandığımız şeyler aynıydı: İmam'a, inkılâba ve İran İslam Cumhuriyetine beslediğimiz aşk.

Ekim ayının yirmi ikisiydi. Nizami olup da savaş tecrübelerine sahip olan kimselere göre sonraki güne kadar savaş bitecekti. Güneşin o ince ışığı demir sandığı biraz aydınlatmıştı. Binanın şehrin neresinde yer aldığı ve nasıl bir yapı olduğuna dair bir şey bilmiyorduk. Dördümüz de birbirimizin etrafında dönüyor ve yeni ayakkabılarımızı gösteriyorduk. Hücrenin sonunda kısa duvarın arkasında alafranga tuvalet ve duş alma yeri vardı. Diğer duvarın dibinde eşya ve duvarları azda olsa aydınlatan ve daha önemlisi bizim çehremize yansıyan cansız ve fersiz aydınlığa hoş geldin diyor, hürmette kusur etmiyorduk. Ne yazık ki bu kadar cılız aydınlık bile bizim irademizin dışındaydı. Işık yansıtan bu pencerenin karşısındaki duvarda hava ve hayat beklentisinde olduğumuz başka bir kapıcık vardı, ne var ki bu kapıcığın bizzat kendisi tek başına sessizce bizim ölümümüzü hazırlayabilir ve bizden Baas'ın birkaç yüz yıllık hışım ve kininin intikamını alabilirdi. Bu kapıcık kışın kemikleri sızlatan soğuğunun ve yazın nefes kesen rüzgârlarının aklımızdan çıkmasına müsaade etmiyordu. Ne sert iklimin soğuğuyla uyuşacak ne de Afrika çölünün sıcağına tahammül edecek takatim yoktu. Bu pencerenin yukarısındaki demir kepenk güneşin ışığını içeri davet ediyordu. Güneşin ışığının ağırlandığı her gün çok değerli gençlik günlerinden birinin daha gözlerimin önünden akıp gittiğini görüyordum. Hiçbir ışık ve sesin içeri girip dışarı çıkmaması için bu demir sandığın etrafına yalıtım yapmışlardı. Dakikaların dolması için saniyeleri, saatlerin dolması için dakikaları ve güzümüzün önünden çabucak gelip geçmesi için de saatleri sayıyorduk. Son derece dar ve sıkışık bir alanla karşı karşıyaydık. Ancak tüm mutluluğumuz birlikte olmamızdı. Kapı açıldığında onların yaralayıcı bakışlarından korunmak için köşe bucak arıyorduk, ne var ki birkaç dakikada bir kapının üzerindeki pencere açılıyordu, onlara görünmemiz ve sayılmamız gerekiyordu. Bu sandık içerisindeki yaşamın

sıradanlaşmasını bekliyordum, sonraki günlerin vahşeti ve başkalarının feryatları zamanın sıradanlaşmasına müsaade etmiyordu. Bu sandıktaki her şeyin cinsi taş ve demirdendi; hatta insanları bile taşlaşmışlardı. Bakış ve davranışlarında incelik namına hiçbir şey yoktu ve ben bu sandığa ve bu insanlara alışmak istemiyordum. Kulağa gelen tek ses dışarı çıkma takatine bile sahip olmayan çileli ve pejmürde bedenlerden çıkan feryatları. Kapı, duvar ve zindanda kalanların üzerine inen kırbaçlar annemin okşamaları ve babamın tatlı mırıldanmalarının yerini tutmuştu.

Tekrar pencere açıldı ve nara sesine benzeyen bir ses kulaklarımızı tırmaladı. O vahşi sesin ardı sıra kapının eninden büyük birisi belirdi. Kürek gibi elini içeri sokarak bir şey istedi. Hiç birimiz ne istediğini anlamıyorduk. Arapçayı bizden birkaç kelime daha iyi bilen zavallı Halime'yi yardıma çağırarak sorduk:

"Halime, pencereden sandığın içerisine uzanan bu el ne istiyor?"

Bir an önce feryatlarından kurtulmak istiyorduk. Bizim verecek bir şeyimiz yoktu. Pantomim hareketlerle yemek yiyen birinin taklidini yapıyordu. Tamam, şimdi anlaşıldı! Tabakları verdik ve suyla karışık pirinç ve yemeğin üzerinde yüzen birkaç mercimek tanesinden oluşan iki kâse çorba aldık. Dördümüz de elimizi uzatmaya meylimiz bile olmayan kâsenin etrafına davet edilmiştik, ancak ele eteğe düşmek ve daha çok eziyetlere maruz kalmamak için yemekten başka çaremiz yoktu. Arkadaşlara: "Buyurun yiğın, bu bugünün yemeği; bu gün Ekim ayının yirmi ikisi. Yarın savaş bitecek, hepimiz serbest bırakılacağız ve kendi soframızın başına oturacağız." dedim.

Geçireceğimiz günlere ve sonraki zorluklara tahammül etmemiz için bu cümle hepimizin içine atılan ümit tohumlarıydı.

Uyku zamanıydı. Göz kapaklarımla beynim uyum sağlamıyordu. Daha önce yaptığımız gibi ayakta duruyor veya Iraklıların ağır bakışlarından uzak kalmak için nöbetleşe oturuyorduk. Aydınlığın tamamen gidip yerini karanlığa bırakması nöbetimin bittiğini ve uyku mesajını veriyordu, ancak dışarıdan gelen feryat figan sesleri gözümüzü kapatmaya izin vermiyordu. Battaniyeleri paylaştırdık; bir battaniye benimle Fatıma'nın payına, diğer battaniye de Halime ve Meryem'in payına düştü. Altımıza bir battaniye serdik ve diğer battaniyeyi de ayakkabılarımızı sararak uyku anında bizi daha iyi ve daha güvenli bir yere götürmesi ümidiyle kuru ve sert birer yastık yaptık.

Bacılarla kendi aramızda karar aldık. Bir sonraki günün sabahı yemek dağıtılırken Baas'lı askerın uğursuz bakışlarından korunmak için çorba kâselerinin verilip yemek alınması anında bizim "Nikbet/Uğursuz" adı taktığımız Baas'lı asker "Hikmet" çağırduğında gözlerini yemek verilen delikten içeri dikip etrafa göz atmasına ve konuşmasına fırsat vermemek için bir kişi kapı önünde bekleyip yemeğimizi alacaktı. O günün ertesi için çektiğimiz kurada benim adım çıktı. Şiddetli açlıktan dolayı karnımdan gelen gurultu sesleri bana son gecenin ninnisini; babamın her zaman okuduğu hazin şiirini hatırlattı. O gecenin anısına mırıldandım:

"Eğer göz, akıl, fikir ve can gitse de sen gitme..."

Sahi annem beni nasıl bulacak? Babam, cep kızının bu kutuda ve bu şartlarda yaşadığını görseydi kim bilir ne hale gelirdi? Bu gam ve kederin altında kesinlikle beli bükülürdü. Bu düşünce ve hayallerle derin uykuya daldım.

O günün sabahı komşu hücrelere atılan tekme sesleri ve yemek servisi arabasının sesinin yaklaşmasıyla uykudan fırladım. Elimi yemeği almak için uzatmaya hazırlanırken kapı üzerindeki pencere açıldı. Bir adım ilerledim, ancak "Nikbet/Uğursuz" adını verdiğimiz askerın yerine annemin güzel ve

nurani yüzünü gördüm. Gözlerime inanamıyordum. Tekrar baktım. Aman Allah'ım annemdi! Yaratılış şaheserinin en güzeli. Sıkıca boğazının altına düğüm yaptığı kadife mendiliyle sürekli kucağı süt kokan ve her zaman bana şiir okuyan annem!

Gözümün yaşı yüzümü ıslatmıştı. Onun ay yüzüne bakmayı ne kadar da özlemiştim. Yavaşça seslendi: "Masumeciğim, nur topu kızım! Senin için susamlı sıcak ekmek getirdim."

İnanamıyordum. Annem, benim için Irak ekmeği yerine ev ekmeği kokusuyla yuvarlak sıcak susamlı ekmek getirmişti. Teker teker sayıyor ve elime veriyordu. Kucağım ekmekle doldu. Ben, yaşamımın en güzel çehresinde mahvolmuştum. Ekmeklerin sıcaklığı elimi yüzümü ve göğsümü yakıyordu. Dört ekmek yerine kırk tane ekmek sayıp verdi. Kahrımdan düğümlenen boğazımla yalvarıyordum: Anneciğim! Daha çok ver, burada yemek vermiyorlar!

"Hayır, kızım her ay bir tane yersen yeter."⁽¹⁾

Henüz yuvarlak ekmekler kucağымda ve annemin tasviri gözümdeyken bir an tekme ve pencerenin açılma sesleriyle uykudan sıçradım. Pencere açıldı. Ben sandığın bir köşesine düşmüştüm, soğuk ter bedenimin her yerini ıslatmıştı. Bedenimin tamamı titriyordu. Ayakta duracak taktım yoktu. Kalbimin atış sesleri tokmak gibi başıma vuruyordu. Yüzümün tamamı gözyaşıyla, bedenimin her yeri terden ıslanmıştı. Sanki duş alıp çıkmıştım. Fatıma çorba almak için çabucak benim yerime geçti. Fatıma, Halime ve Meryem mustarip ve endişelenerek etrafıma biriktiler. Elim ve yüzümü tutarak:

"Elin, yüzün niçin bu kadar da solgun?"

"Ateşin mi yükseldi? Üşüttün mü?"

"Bedenin niçin ıslanmış? Hücrenin havası soğuk!"

"Ağladın mı, yoksa bu ter mi?"

1- Dördümüzün de esareti yaklaşık kırk ay çaktı.

Uzun bir süre geçmesine rağmen hareket edip konuşma gücüne sahip değildim. Birkaç saat sonra kendime gelip rüyamı anlatmıştım. Her biri bir şekilde tabir ettiler. Yusuf Valizade'nin rüyasını tabir eden Meryem şöyle yorumladı:

“Bir haftadan bu yana ailen seni kaybetmiş. Gerçekte bu rüyanın tabiri şudur: İnşallah annen senin esir düştüğünü bilecek.”

Annemin susamlı taze ekmeğinin kokusu sabah çorbasını içmeme mani oldu. Her gün sandığın köşelerindeki şifreli yazıların anlamı çözülmüyordu. Henüz buranın neresi olduğunu bilmiyorduk. Sonraki günlerde kapı üzerindeki pencere daha az açılır oldu ve daha az sayılır olduk; isim ve adreslerimizi daha az sordular. Ancak o cansız ışığın sönmemesi düşünmeme sebep oldu; kesinlikle hücreye kamera yerleştirmişlerdi. Hiçbir an örtümüzü çıkartıp o lanet olası hamamı kullanabileceğimiz emniyeti hissedemedik.

Birkaç gün sonra gece elbisesine benzer güllü müllü uzun elbiseler getirip bu elbiselerin kadın mahkûmların elbisesi olduğunu söylediler. Ancak biz kesinlikle elbiseleri kabul etmedik. Onların bizi gayri resmi ve rahat elbiselerin içinde, hatta ayakkabı ve çorapsız görmelerini bile istemiyorduk.

Sürekli hazır bir haldeydik. Gece gündüz onların ayak seslerinin yaklaştığını duyar duymaz ayağa kalkıyorduk. Halime özel işitme gücüne sahipti. Kapı altından ve koridor aralarından gelen haberleri ilk o işitiyordu. Elbette bazen bir kelime işitiyor ve biz ruhsuz ve habersiz yaşadığımız dünyaya ruh bahşetmek için o bir kelimeyi yorumlayıp tefsir ediyorduk. Onca güvenlik tedbirleri alınmış olmasına rağmen bir kelime işitmek için nöbetleşe kapının altına kulak kabartıyorduk.

Sandıktaki ikametimizden henüz bir hafta geçmemişken uzaktan pek çok adamın ayak sesleri işitildi. Ses yaklaştıkça

yaklaştı. Sandığımızın arkasında durdular. Hepimiz akşam ve yatsı namazı kılmakla meşguldük. Pencere açıldı, ancak biz namazımızı bitene kadar devam ettik. Sordukları ilk soru:

“Her şey çok güzel, bir şeye ihtiyacınız var mı?”

Cevap verdik: “Hayır, her şey yolunda.”

Elimizden geldiğince onlardan bir şey istemiyorduk. Bize “Siz reislerin efendisi Saddam Hüseyin’in misafirlerisiniz.” dediler ve eklediler: “Cennetin anahtarı sizin yanınızda, o halde niçin namaz kılıyorsunuz?” Cevapsız sorularının ardından “İran bitti ve siz Irak’ta kalabilirsiniz.” deyip gittiler.

Öylesine büyükenip mağrurlanarak konuşuyorlardı ki sanki yeryüzünün efendileriydiler. Onların mutlulukları bir tarafa “İran bitti.” kelimesi gönlümüze ağır bir keder bıraktı. Kendi kendimize söylenmeye başladık:

“Kesinlikle bizim moralimizi bozma hedefindeler.”

“Allah’ın vadesi haktır.”

“Biz Allah’la muamele ediyoruz ve bu muamelede zarar etmeyeceğiz.”

Ne var ki onlar bir önceki günden çok daha sevinçliydi-ler. Hücrede kaldığımız sürece o ortamda bir İranlı ya da bir dosttan bir kelime bile işitmedik.

Kasım ayının altısıydı, koridor kalabalıktı ve onlar alkış çalıp tepiniyorlardı. Radyonun sesi koridora yayılmıştı. Sevinçten içleri içlerine sığmıyor ve sevinçlerini kapı ve pencerelere hızlıca vurarak gösteriyorlardı. Onlar zindan sorumlusunun izni olmaksızın odamızın kapısını açmıyorlardı. Ama sürekli pencereyi açıp bize selam veriyorlardı. Her selam verişlerinde Fatıma sinirlenerek: “Allah canınızı alsın! Ne oldu, ne istiyorsunuz?” diyordu.

O gece akşam yemeği niyetine domates suyunun ardından iki kez çay verdiler. İkinci çay şüpheliydi ve kesinlikle

bir haberin varlığını gösteriyordu. Ben asla çay ehli değildim. Her zaman arkadaşlara çay ehli olmadığımı söylüyordum. Fatıma, "O halde neyin ehlisin?" diye soruyor, ben de gülerek Abadan ehliyim diyordum. Benim çayım genellikle Meryem'e nasip oluyordu. Meryem tam bir çay tiryakisiydi, ancak o gece hiç birimiz ikinci çayı içmedik. Baas'lıların bu davranışlarını açıklayacak bir kelime iştebilmek için dördümüz de kulak kesilmiştik. Tekrar potin ve kahkaha sesleri kulağımıza çalındı. Yine hücremize yaklaştılar. Sesler kesildi. Pencerenin açılma korkusuyla geriye çekildik, ama hayır, karşımızdaki hücrenin kapısını açtılar ve önemli birini zindana attılar. Henüz kapıyı kapatmamışlardı. Sanki soruşturma başlamamıştı. Onca gürültü ve seslerin arasından defalarca "İran bitti." sözünü duyuyorduk. Onca seslerin arasından Farsça: "Benim yanımdakiler nerede?" diye soran birinin sesini işittik.

Şaşırarak birbirimize baktık: "Yoksa İranlı bir esir mi getirdiler!"

"O halde yani henüz savaş bitmedi?"

İki saat geçti, ancak biz henüz kulak kesilmeye devam ediyorduk. Bu kez pencere açıldığı zaman biri ona İngilizce soruyordu:

— What's your name? (İsmin nedir?)

— I am Mohammad Javad Tondgooyan." (Muhammed Cevat Tondguyan)

— What's your occupation? (Mesleğin nedir?)

— I am oil minister. (Petrol Bakanım.)

— Where did you capture? (Nerede esir düştün?)

— In the Ahwaz road. (Ahvaz caddesinde.)

Kapı kapandı.

Şaşkındık ve hayretler içinde birbirimize bakıyorduk. Kulaklarımıza inanamıyorduk; Muhammed Cevat

Tongguyan!⁽¹⁾ İran Petrol Bakanı da o lanet olası caddede esir düşmüştü. Kendi kendime sordum: Ona niçin yüksek sesle sordular ve yavaş cevap vermesini istediler? Veya niçin kapı üzerindeki pencereden değil de kapıyı açıp sordular? Veya...

Sabırlı ve sağlıklı olması için dua ettik ve: **“Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışsa cevap veren ve başa gelen kötülüğü kaldıran.”** ayetini okuduk. Biz de pencerenin dışına Farsça bir cümle patlatmaya çalışıyorduk. Böylelikle o da bizim mesajımızı alacaktı. Bu sebeple sonraki günün sabahı sabah namazından sonra yüksek sesle on defa **“Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışsa cevap veren...”** ayetini okuyarak tekbir attık. Nöbetçi pencereyi açtı ve bağırdı: “Susun! Dua etmek yasak.”

1- Muhammed Cevat Tongguyan 1950 yılında Tahran’da Haniabat mahallesinde dünyaya geldi. Matematik dalında ilk ve orta tahsilini Cevat ve Caferi İslami okullarında tamamladı. 1972 yılında Abadan Petrol Fakültesinde iyi bir dereceleyle petrol bölümünü bitirdi. Keza İran İnceleme ve Araştırma Merkezinden İdarecilik dalında yüksek lisans almayı başardı. Tongguyan öğrenimini tamamladıktan sonra 1972 yılında Tahran Rafinerisinde göreve başladı. 1973 yılında siyasi ve mezhebî faaliyetlerinden dolayı tutuklandı ve bir sene Şah’ın hapisanesinde yattı. Bir yıllık hapisane süresinin sekiz ayını Terörle Mücadele Komitesinin işkencesi adında şiddetli işkenceye tabi tutuldu. Zindandan kurtulduktan sonra petrol şirketinden atıldı ve askere gitti. Askerlik döneminin bitiminden hemen sonra özel bir şirkette işe başladı. 1975’den 1978 yılına kadar “Pars Toshiba” fabrikasının çeşitli bölümlerinde çalıştı. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra Petrol Sanatında hizmet etmesi için davet edildi. Tongguyan Petrol Bakanı görevi yanında Sadaat Köyü mıntıkasındaki savaş cephelelerinde görevini sürdürürken Aban ayının dokuzunda 1980 yılında Baas’lı düşmanlar tarafından esir alındı ve esaret altında şehit oldu.

Pencereyi açık bırakıp bağırıp çağırın nöbetçiye aldırmaksızın duaya, özellikle vahdet duası okumaya devam ettik. Bu yaptığımızla kesinlikle bizim İranlı olduğumuzu anlayacaktı. O günden sonra günlük namazlarından sonra dua okumak sürekli programımızda yer aldı. Bir kez daha bir kelime Farsça işitmek için saatlerce çömelip oturuyorduk. Bir gün daha geçip çorba saati gelince bizim sıramızdaki pencerelerin kapanması ve karşımızdaki pencerenin açılmasıyla yüksek sesle: "Sabah yakındır." cümlesini işittik.

Bu mesaj nereden, kimin için ve kimdendi? Bilmiyorduk. Düşmanın cephesinden olmadığı kesindi. Dost cephesindendi ve yani biz yalnız değildik. Bu mesaj kara kuyunun zulmetinden kalbimize doğmuş bir nur gibiydi.

Esirleri ikiye ayırmışlardı. Bir gruba "Ateşe tapan Mecusiler", diğer gruba da "Deccallar" diyorlardı.

Öyle anlaşılıyordu ki ayrıntılı soruşturmadan sonra bizi birinci gruba sokmuşlardı. Bizim soruşturmamız durmuştu, ancak komşu hücrelerin "Tutun, bağlayın!" komutları günden güne artıyordu. Konuşmalarından komşu hücrelerdeki uzun zaman orada oldukları ve nöbetçileri tanıdıklarını anlayabilmiştik.

Koridordan işitilen sesler gece gündüz tanımıyor ve sürekli gidip gelmeler oluyordu. Ruhsal durumları ve davranışları mutlu gibi görünüyordu, ancak hücrelerin şartlarını günden güne zorlaştırıyorlardı. Pis, kokuşmuş, dar ve karanlık hücremizin şartlarını kabullenmek için tahammülümüzü arttırıyorduk, ancak onlar her geçen günü daha da çekilmez hale getiriyorlardı.

Fatıma: "Genellikle mevsimin değişmesi ve soğuğun etkisiyle savaşa son verilir." diyordu.

Soğuk beklediğimizden çok daha çabuk o lanet olası pencereden bizi karşılamaya geldi. Asıl itibarıyla bu soğuğa duyarsız kalmak ve hissetmemek mümkün değildi.

Soğuk an be an artıyordu; öyle ki sonbahar mevsiminde olduğumuzdan şüphe eder olduk. Bununla birlikte birbirimize soğuğu telkin etmek istemiyorduk. Fatıma:

- Arkadaşlar siz de üşüyor musunuz?
- Hayır, Abadan çocukları üşür mü?
- Güneş bizim cebimizde!
- Doğrusu burasının sıcaklığı üç sıcakkanlı Abadanlının olmasındandır!
- Sıcakkanlılığımızla bu küçüklükteki hücreyi ısıtamaz mısınız?

Ne var ki hava an be an daha da soğuklaşıyordu. Soğukla şaka yapmak olmazdı. Çenelerimiz titriyor, dişlerimiz birbirine vuruyordu. Burnumuzun donu çözülsün diye sıcak nefesimizi avuçlarımızda toptasak da hiçbir fayda vermiyordu. Nefeslerimiz donmuştu. El ve ayaklarımız morarmıştı. Kanın damarlarımızda donduğunu hissediyorduk. Öylece büzüşüp kalmıştık. Her birimiz payımıza düşen oranda battaniyemize bürünmüş ve kendimizde kaybolup gitmiştik, soğuğu battaniyenin dışına bile çıkartamıyorduk. Bu battaniyelerin bu kadar şiddetli soğuğa tahammülü yoktu. Yıllarca bedenimizde topladığımız Abadan'ın 50-60 derece yakıcı sıcağı çabucak bitmişti. Dördümüz de bir köşede büzüşüp kalmıştık. Bir kelime bile konuşamıyorduk. Ölümden korkmuyorduk, ancak bu garip morgda yavaş yavaş ve sessizce ölüp gitmek benim için dehşet vericiydi. Şimdi Eskimolar gibi bir sandıkta buz kesmiş ve hiçbir vasiyette bulunmaksızın yalnızca birbirimize bakıyorduk. Hiçbirimizin elinden bir şey gelmiyordu. Öğle oldu ve yemek kâsesini alma vakti geldi. Pencere açılır açılmaz soğuğa inat etmiş gibi sandığın içerisi sıcacık buharla doluverdi. Soğuk rüzgârın esme yönü sandığın bir köşesine doğruydı, ama hücrenin her yeri buz tutmuştu. Baas'lılardan bir şey istemek yerine donup ölmeye ve cenazemizi buradan götürmelerine razıydık. Ayakla-

rımızın hareket etmeye takati yoktu. Bedenimizin ısınması için oturarak ya da emekleyerek hareket ediyorduk. Halime:

— Abadan'ın öğle sıcaklığını düşünün. Geceye canlı çıkmayız.

— Buraya kadar bile kaçak yaşadık.

Birbirimizden bağışlama dileyip veda eden masumane bakışlarımız sonu belirsiz yazgımızı anlatıyordu. Sessiz sedasız sandığımızı gelen soğuk ölümle savaşmanın bir yolunu bulup kurtulmak ümidiyle pencerenin gözeneklerine odaklanıyorduk. Isınmak için dördümüz de ortaklaşa battaniyenin altına çömeliyor ve bacaklarımızı birbirine yapışırtıyorduk. Birbirimize soruyorduk: "Biz mi Allah'ın yanına gidiyoruz yoksa Allah mı bizim yanımıza geliyor?"

— Allah yerindedir, biz ona yakınlaşıyoruz.

Hava kararmadan ve güneşin zayıf ışığı hala üzerimizdeyken bir şeyler yapmamız gerektiğini biliyorduk. Gece olsa ve güneş batsaydı kesinlikle bu soğuk bizi kendisiyle birlikte götürürdü. Buzdan canavarla savaşma kararı aldık. Soğuşun bizi teslim almaya hakkı yoktu. Sabahtan kalan dört parça ekmeğimizi henüz yememiştik. Ekmeleri öğle yemeğiyle ıslattık ve soğukla savaşırken silah olsun diye yumuşak hamur haline getirdik. Fatıma eğiliyor, Halime onun omzuna basarak yukarı çıkıyor, hamuru dev soğuşun ağzına döküyordu. Sonra ben eğiliyordum, Meryem benim omzuma basarak yukarı çıkıyordu. Bir köşede tir tir titriyorduk. Daha önce sandıkta yaşayanların fayanslar üzerine kazıdıkları yazılara göz attık. Buradakiler yıllar yılı bu soğukla, bitlerle, pirelerle ve kokularla yaşamayı başarabilmişler, ömürlerinin sonlarında bir sonraki yolcuların kendilerini tanımaları için hatıra yazısı yazmışlardı. Ne var ki bizim burada oluşumuzun üzerinden henüz bir tek sonbahar geçmişti. Baas'lı nöbetçi arada bir pencereyi açıyor, içerinin soğuk havası saçlarını oynatacak kadar yüzüne esiyordu, ancak o kahkaha atarak:

“Hava soğuk değil, şaka yapıyorsunuz.” diyordu.

Ne kadar da ölüm saçan bir şaka! Biz basit bir şakayla can verme halindeydik. Kendi ayaklarımızın üzerinde durma kararı aldığımız an bu ölüm saçan oyun tekrarlanıyordu.

Nöbetçi kapıyı açtı. Bir kez daha ateş yığını hücrenin içine boşaldı. Payımıza dört battaniye daha düştü. O gece kutup soğuğunun boynuzunu kırmıştık; ancak bizi yere çalıp yaralamıştı. Dördümüz de hastalığın yatağına düşüvermiştik. Solgun, çileli bedenlerimizle envai tür hastalığın sultanı altında nefes alıyorduk. Pencere aralıklarına yapıştırdığımız hamurlarla soğuğu az da olsa kırmıştık, ancak maalesef soğuğun şiddeti onları kurutmuş ve bir taş parçası gibi bize doğru fırlatmıştı. Battanilerin arasındaki bit ve pireler bizim bitkin bedenimizin ziyafetine davet edilmişlerdi. Cansız bedenlerimize inen soğuğun aman vermeyen kırbacından bir kaçış yolunu mu bulmamız, yoksa bedenimizin kaşınmasının çaresine mi bakmamız gerektiğini biliyorduk.

Bazen sabah kâse verip çorba almak için pencere açıldığında tıpkı atın kişnemesi gibi bizim ve diğer mahkûmların kurumuş göğüslerinden çıkan öksürük sesleri duyuluyordu. Hayatta olduğumuzun tek alameti buydu.

Pencerenin üç öğün açılıp kapanmasına alışmıştık, ancak gecenin sonunda yemek servis arabası koridorda hareket ediyor, yanımızdaki komşu hücrelerin karşısında duruyor ve pencereler açılıp kapanıyordu. Sonunda zindandakinin sesini işitmememize rağmen açılan pencereye sürekli kulak kesilmemizle Baas’lı nöbetçinin ona şöyle dediğini duyduk:

“Ne yiyorsun?”

Nöbetçi bazen “Ne yiyorsun?” sorusunun ardından, “İyileşirsin, su iç.” diyordu.

“İyileşirsin” sözü, doktorun sözüydü. O halde muhtemelen bu doktordu, ancak sulu doktor! Zira herkesin reçetesine “su” yazıyordu. Elbette her zaman aynı doktor değildi, baş-

ka doktorlar da geliyor, başka bir reçete yazıyorlardı. Hasta, "Önceki doktorun reçetesi bu değildi." dese de kendisine, "Dinlen." deniyordu. Diğer bir doktor daha vardı, ona da "Rahat Doktor." diyorduk.

Esaret acısı, gurbet derdi, yalnızlık hüznü, duygu ve hislerin tamamına zincir vurmak boğaza düğümlemiş elim nefesleri ve tüberküloz hastalarının öksürüklerini sürekli barındıracak kadar azimdi. Dolayısıyla bizi ne kadar az gör-seler o kadar iyiydi. Kapının arkasındakiler bizden değildir, ancak bu duvarın arkasında oturanlar bizim türümüzdedir. Sağ ya da solumuzdaki duvardan bir darbe sesi duyma ümi-diyle duvara vuruyorduk. Hepimiz zindanlıktık, ne var ki ol-duğumuzdan daha kötü hale düşmemek için kimse kimseye itimat etmiyordu.

Sonbahar bitmiş, sıra cücelerin sayılmasına gelmişti.⁽¹⁾ Duvara çizdiğimiz çizgilerin sayısı her geçen gün artıyor-du. Çizdiğimiz her çizgi geçen gençlik günlerimizden birine işaret ediyor ve kışın gelip çattığını ilan ediyordu. Ancak biz savaşın biteceği ve serbest bırakılacağımız günlerin bek-lentisindeydik. Yılın en uzun gecesi gelip çatmıştı. Bibinin pilavının tadı, karpuzun lezzeti ve ay çekirdeği çıtlatmanın "çıt çıt" sesleri gözlerimin önünde akıp gidiyordu.

Zindanın bir köşesinde birbirimizin gölgesine bir dakika daha sığınmak ümidiyle duvarın kenarına oturmuştuk. Aile-mizi düşünmeden edemiyorduk. Her birimiz birini hatırlıyor ve yavaşça sohbet ediyorduk.

— Eğer eve saat beş yerine altıda gelseydim babam alt-mış yere başvururdu. Sahi şimdi o ne yapıyor?

— Annem ve babam beni nerede arayacaklarını bilmi-yorlar.

1- Farsların "Cüceleri sonbaharın sonunda sayarlar." ata sözüne atfen.

— Amcam Dizful birliğinde şehit olmuşsa hiç kimse benim Hürremşehr'e geldiğimi bilemez.

— Nerede olduğumuzu bilseler kederden ölürlər.

— Bizi bulmaları için nereden ipucu bulacaklar ki?

— Çocuğunu kaybeden annenin gözü bir gün dönecek umuduyla sürekli yollardadır.”

— Bizim nerede olduğumuzu ve nerede bulacaklarını nasıl anlayacaklar?

— Aslına bakarsanız onlar bizi aramaya başlamak için nerede kaybolduğumuzu biliyor olmalılar. Biliyorlar mı?

— Her savaşta bir grup bir grubu kaybeder. Başka grup-takiler ise birbirlerini bulurlar. Tıpkı bizim gibi; dördümüz de dört ayrı kültür ve dört farklı aileye sahip olmamıza rağmen birbirimizi bulduk.

Kapıya bakıyordum. Bu kapı benim mutluluğuma açılabilir miydi? Yılın bu en uzun gecesinde ıstıraplarımızdan, özlemlerimizden, anne ve babalarımızdan, kederlerden, hayşiyetten, vakarımızdan; düşmanın kancıklık ve yüzüzlüğünden ve gelecekte sohbet ettik. Birden bire “Kays” diye tanıdığımız, Necefli olduğunu söyleyen asker pencereyi açtı. Bu asker on sekiz on dokuz yaşlarında ve gözlerinde şer namına pek bir şey olmayan bir gençti. Güvenimizi kazanmaya çalışıyor ve bize karşı şefkatli davranışlar sergiliyordu. Kays bize sordu:

— Işıkları söndüreyim mi?

Ne dediğini bilmiyorduk. Lambayı iki üç kez açıp kapadı, o zaman bu lambanın da söndürülebileceğini anlamıştık. Biz tamamen karanlık ortamda üzerimizi çıkartabilir ve hamamdan rahatlıkla yararlanabilirdik. Fatıma şöyle dedi: “Muhtemelen hücrenin içinde hem işitme cihazı hem de kamera var. Konuşmalarımıza dikkat etmeliyiz; aksi takdirde Kays bizim sohbet ettiğimizi nereden anlayıp pencereyi açtı ve lambayı söndürdü.”

Yılın en uzun gecesinden sonra artık hava kararınca hücremizin lambası da sönüyordu. Seslerin en çirkini haber vermeksizin nöbetçilerin küstahça demir kapının anahtarını çevirme sesiydi.

Bir gece son derece hızlı bir şekilde kapı açıldı ve işaret edip bağırarak: "Battaniyeleri toparlayın ve dışarı çıkın!" dediler.

Önce beklentisinde olduğum serbest bırakılacağımız günün gelip çatıldığını düşündüm, zira Fatıma da kışın savaşın biteceğini söylemişti. Ancak bunca battaniye ve gözlerimiz kapalı?

Soruşturmalarından sonra ilk defa bizi sandığın dışına çıkarmışlardı. O kadar aydınlıktı ki gözümüzü kırpacak gücümüz yoktu. Koridor sandığa nispetle son derece uzundu, ortamı ve etrafımızdaki komşu hücreleri tanımak için iyi bir fırsattı. Her birimiz bir şey diyorduk:

— Hangi taraftan gidelim.

— Battaniyeler ağır.

— Bazen ümit bize arkasını döner, bazen de ümit, ümidi çeker.

— Güneş ne kadar da yüksekte.

Asker nara attı: "Susun ve gözlüklerinizi takın!"

İlk defa gözlüklerimizi hücrenin dışında takıyorduk. Kays, susun diye bağırır da çok az bir süreliğine olsa da bize niçin görme ve konuşma fırsatı verdiğini bilmiyorum. Bir elimizle battaniyeleri kavriyor, diğer elimizle birbirimizi sıkıca tutuyor, koridorda körler gibi yürüyorduk. Mirza Hasan'ın kör gözlerle niçin konuşamadığını şimdi anlamıştık! Yüz metrelik mesafede yüz kelimededen çok konuştuk. Kays sesimizi kimsenin işitmemesi için vazifesi gereği elindeki kırbaçla yere ve duvarlara hızlıca vurarak: "Susun, konuşmak yasak!" diye bağırıyordu.

Üç ay sonra ilk defa kendi sesimizi vatandaşlarımıza ulaştırıyorduk. Yeni sandığımızı geldik. Yeni sandığımızın şekli ve şeması bir önceki sandığımız gibiydi, ancak bizim için yenilik içeriyordu. Duvarlar bizim tek ortağımız, dert ve kederlerimizin sığınağıydı. Duvarlardaki 1650 tane kah-verengi fayansı tek tek saymıştım. Artık duvarların tüm aydınlık ve karanlıklarını taniyorduk. Duvar ve kapı sanki varlığımızın bir parçası olmuş ve bizimle yer değiştirmişti. Ancak on üç numaralı hücrenin duvarları bizim için daha tanıdık ve daha çekiciydi. Her fayans parçası üzerinde bir mahkûmun hatırası vardı. Hatıralar latif ve yanık şiirlerle ustaca duvarlara kazınmıştı. Fayansların birinde şöyle yazılmıştı:

“Benim tabutumu yüksekçe bir yere bırakın,
Ki; rüzgâr bedenimin kokusunu vatana ulaştırsın.”

Duvarların üzerindeki yazılar, okuyan herkesin gönlüne ve zihnine işleyen yazılardı. Yeni hücremizin duvarı üzerine şu pilot ve asker⁽¹⁾ kardeşlerimizin isimleri kazınmıştı: “Pilot Seyit Cemşit Evşal, Muhammed Salavati, Muhammed Sıddık Kadiri, Ali Rıza Ali Rızayi, Huşenk Şervin, Rıza Ahmedî, Davut Selman, Ekber Burani, Ahmet Suheyli, Ahmet Kuttab, Muhammed Haddadi, Behram Ali Muradi, Ferişir İskenderi, Mahmut Muhammedi Nevhandan, Hüseyin Leşkeri, Hasan Zinhari ve Mir Muhammedi.”

Her gün onların isimlerini ve esir alındıkları tarihi ezberliyorduk. Gün geçtikçe kaybolanların sayısı çoğalıyordu.

1- Seyit Cemşit Evşal, Hasan Zinhari, Ali Rıza Ali Rızayi, Huşenk Şervin, Davut Salman, Ekber Burani, Ahmet Suheyli, Ahmet Kuttab, Behram Ali Muradi, Ferişit İskenderi, Mahmut Muhammedi Nevhandan, Hüseyin Leşkeri gibi pilot ve asker kardeşlerimiz esaretlerinin sonuna kadar Bağdat'ın zindanlarında ortadan kaybolmuşlardı.

Fayansların üzerine bizden hatıra kalacak bir şeyler yazmak için elimizde hiçbir alet olmayışından rahatsızlık duyuyorduk. Hücrenin kahve renkli fayansları üzerine bazı isimler koyu tükenmez kalemle yazılmıştı. Bu isimleri yalnızca bu sandıkta kalan ve gözleri karanlığa alışmış kimseler okuyabilirdi. İlginçtir ki bazen görevli ve nöbetçiler sandığın içine geliyor ve duvarların tamamını inceliyor, ancak hiçbir şey göremiyorlardı. Ne var ki biz yazıların tamamını okuyabiliyorduk. Artık yalnız değildik. Başka kardeşlerimizin de burada olduğu düşüncesi bize daha bir güç ve kudret veriyordu. Diğer tanıdıklarımızın isimlerini bulmak, onlardan haberdar olmak ve duvar üzerine kendi ismimizi yazmak için her gün sandığın duvarlarını inceliyorduk. Işığın geldiği pencereyi araştırmak için nöbetleşe eğiliyor ve bizden daha hafif olan Halime sırtımıza basarak yukarı çıkarak gözden geçiriyordu. Sonunda büyük bir başarı elde etmiştik. Halime eli dolu aşağı indi; mavi bir kurşun kalem bulmuştu.

Allah'a şükürler ettik. Sandıktaki bu kalemin hücrede kalanların birbirlerine miras bıraktığı diğer saklı eşyalardan bir tanesi olduğu ihtimalini verdik. Şimdi biz bir parmak boğumu boyunda bir kaleme sahiptik.

Zindanlar sürekli denetleniyor ve hücrelerde kalanların yerleri değiştiriliyordu. Biz Iraklılara göre ne kadar da tehlikeli varlıklardık! Onlar bizi niçin bu kadar denetliyorlardı. Sanki ilk gün bizden her şeyimizi almamışlar mıydı?

Burada, yani on üç numaralı hücrede kışın soğuğu uyukluyor ve bize nefes alma fırsatı veriyordu. Yeni hücremizde hücrelerin hepsinin soğuk ve sıcaklığının eşit olmadığını anladık. Bu sandıkla bir önceki sandığın farkı şuydu: Önceki hücremizin kapısının altında, yararcasına kapının ortasından geçip yere kadar uzanan demir çubuk bize eğilip nöbetçilerin botlarını görebileceğimiz bir santim yüksekliğinde aralık bırakmıştı.

Kışın son günlerinin birinde rüzgâr uzaklardan bize gönlünün derinliklerinden âşıkane şarkı okuyan belirsiz bir adamın sesini armağan etti. Bu ses, eşikle son görüşme anlarında kendi aşkını yalnızca dile getiren değil, bilakis feryat etmek isteyen birinin sesiydi; kafese düşmüş ve unutulmak için öten bir Anka kuşu gibi. Hem şarkı tanıdıktı hem de şarkının müziği. Dördümüz de kapının altından dinliyorduk. Dört ay sonra tekrar, yaşamak için çabalayan bir sesi işittik. Rüzgâr şiddetlendikçe Anka kuşunun sesi daha bir anlaşılır oldu. Onun sesinin anlaşılabilirliğini etkileyen yalnızca bizim hırıltılarımızdı. Bu müzik ziyafeti nöbetçileri bile mest etmişti. O gün nöbetçi, kendisine "Antik bey" dediğimiz biriydi. Sanki o da o zindanda tek başına kalan kişinin sesine mest olmuştu. Sesinin yankısı onun yalnızlığını anlatıyordu; sanki kendisi de sesinin yankısının herkesi kapının altına çektiğinin farkındaydı. Bu ses bana Rahman'ı hatırlattı. Sürekli banyo onun için stüdyonun canlı yayınlanan bölümüydü. Banyoya gittiği zaman hepimiz banyo kapısının arkasına oturur ve onun canlı konserini dinlerdik.

Bir an yitık bir his varlığımın derinliklerinde uyandı. Yavaş yavaş mırıldanarak okuması feryada dönüştü. Varlığının derinliklerinden yükselen gönülleri yakıcı feryatlar. Bir erkeğin feryadını işitmeye takatim yoktu. Gözyaşı döken bir erkeği görmek yaşamımın en acılı sahnesiydi. Her zaman erkeklerin gözyaşı üreten bezlerinin olmadığını, gözlerinin hiç ıslanmayacağını düşünürdüm. Şimdiye kadar bir erkeğin hıçkırık sesini duymamıştım. Babamın ağladığını hiç görmemişim. Hatta kardeşlerim güreştiğinde ben güreş hakemi oluyordum ve onlardan biri rakibi tarafından hızlıca bastırıldığı zaman bitiş düdüğünü çalmadan önce hıçkırarak ağlamaya başlıyordum. Gurur ve gayretin duyumsama hissinden daha büyük bir güç olduğunu sanıyordum, ancak zindanın acı gerçeği ve zincirleri erkeği bile ağlamaya zorluyordu.

O, başka gecelerde de arada bir kendi dünyasına dalıyor ve sesiyle herkese canlılık veriyordu. Artık o ses yoktu, aksine herkesi dinginliğe davet eden melekuti bir nida vardı, öyle ki; Kays ve Hasan gibi nöbetçiler ona program yapmasını öneriyorlardı. Zaten saz ve avazın aşığı olan Iraklılar ona şöyle diyorlardı: "Sen Abdülhalim Hafız'sın, oku."

Tıpkı alışlagelen diğer gecelerde olduğu gibi kapı altına çömelip oturmuştuk ki, tekrar aşına bir ses kulağımıza çalındı, ancak saz olmaksızın müzik eşliğinde şiirdi. İyice kulak kestiğimizde onun, bazılarının bizim hücremizin duvarlarında da isimlerini gördüğümüz zindanda kalanların isimlerini okuduğunu fark ettik. O okuyordu, biz de çabuk çabuk aklımızda tutmaya çalışıyorduk. Hatta bazen bazı esirlerin esir alındıkları tarihleri ve rütbelerini de şiir olarak okuyor, kimse anlamasın diye şarkı sözleriymiş gibi mırıldanıyordu. Kays'ın yanındaki Yunus isimli nöbetçi oturduğu masaya yumruk vurarak bağırdı: "Hayvan! Niçin anırıyorsunuz? Güzel oku!"

Hücrelerin hepsinin kapılarının altından ince gülümseme esti. Altı ay sonra ilk kez dördümüz de birbirimizin gözüne baktık ve içli içli güldük. Arkadaşlarımla yüzüne baktığımda, gülümser yüzlerinin birbirinden daha güzel olduğunu gördüm. Bunca baskı, acı ve mahrum kalmışlığın karşısında gülümsemek, bizim yüzümüzde görülebilecek, bize güç ve kabiliyetlerimizi fark ettirebilecek en mükemmel görünümdü. Bununla birlikte gülüşmelerin yanında bazen "Burası zindandır!" demek isteyen sesler de yükseliyordu.

Tabiatın akışı fidanların filizlenmeye yüz tuttuğunun habercisiydi ve ben kendi avlumuzun bahçesindeki güllerin kokusunu arıyordum. Kış, yılın son günlerine kadar kendi gücünü ortaya koymuştu. Bahar rüzgârlarının sesi hücremizin sessizliğini bozmuş, bizi kapı ve duvarların ötesine; sandığın dışındaki ana caddeyle sonuçlanan alana doğru sürüklemişti.

Birkaç gündür koridor yeniden kalabalıklaşmıştı. Sürekli kilit içerisinde çevrilen anahtarın, peşi sıra beton ve mahkûmların bedenine inen kamçılarının sesi duyuluyordu. Çığlıkların peşi sıra gittiğimiz her hücrede Iraklıların varlığına ve yer değiştirmelerine aldırış etmeksizin şifa ayetini ve tevessül duasını okuyorduk. Kavramların tamamı ilk kez bizce tecrübe ediliyordu. Ne savaş görmüştük, ne katyuşa seslerini işitmiştik, ne uçaksavar nedir biliyor, ne de esaretin manasını anlıyorduk; hücrede bu kavramları tecrübe ediyorduk. Yalnızca inkılâbı tecrübe etmiştik. Kulağımı caddeye bakan duvara yapıştırdım ve içerinin sesini işitmemek için diğer kulağımı da parmağımınla sıkıca kapattım. Daha iyi odaklanmak için gözlerimi yumdum. Kendi inkılâbımızda caddede işittiğim tezahürat sesleri kulağıma çalınıyordu: "Arkadaşlar dinleyin! İnkılâp, tezahürat ve Allahu Ekber sloganları..."

Sesler gittikçe yaklaşıyordu. Duvarın ve kapının arkasından işittiğimiz şeyler hayallerimizin rengine gerçeklik kazandırıyor. Mücahitlerin ve Irak halkının zindanlara yaklaşma halinde olduklarını, şimdi kapıların kırılacağını, her şeyin biteceğini ve beklentisinde olduğumuz yarının gelip çattığını ümit ediyorduk. Kulak kesilme görevini Meryem'e devrettim. Ben ve Fatıma, kapının altındaki küçücük aralıktan koridor ve zindanda olan hadiseleri anlamaya çalışıyorduk, Meryem ise kulağını sıkıca duvara yaslamıştı. Kapının altından her türlü ses duyuluyordu.

Gördüklerimizi anlatıyorduk. Tamamı Arap olan kadın, erkek, çocuk ve gençlerden oluşan bir grup insanı bizim bulunduğumuz kapıların arkasında yer alan koridorun sağına dizmişlerdi. Erkekleri ayırmışlar, çocuklarıyla birlikte kadınları da nöbetçi masasının yakınına götürmüşlerdi. Baas'lılar mücahitlerin gömleklerini çıkartmışlardı. Onlar iç çamaşırlarıyla bir köşeye dikilmiş, yanlarına gelen nöbetçiler mücahitlerin üzerlerinde kalan elbiseleri çıkartıyorlardı. Eş ve

çocuklarının gözleri önünde utanıyor, yalvarıyor ve elbisele-
rinin çıkartılmasından kaçınıyorlardı, ancak kırbacın dışında
bir cevap alamıyorlardı. Bakmaya utanıyordum. Açılmaması
için var gücümle gözlerimi kapatıyordum. Gözlerime inana-
mıyordum. Gördüklerim doğru muydu? Doğru mu görüyor-
dum? Fatıma'nın dehşet dolu gözlerine baktım. Fatıma bırak
bağırayım; "İnsanlar bu kadar da mı hor hakir görülür! Bun-
lar ne kadar da utanmaz, ne kadar da şerefsizler! Keyfi yere
hayâ ve insaniyeti kırbaçlıyorlar!"

Fatıma: "Kendine hâkim ol, burası askerî zindan." dedi.

Erkek mahkûmları anadan doğma üryan edip aşağı
eğmişlerdi. O zavallılar ellerini dizlerine koymuş, tren va-
gonları gibi dizilmişlerdi. Kays ve Hasan'ın dışında bizim
"Uğursuz" ve "Antik" ismini taktığımız nöbetçilerle beraber
diğerleri de onların sırtlarına biniyor, bir kısmı ellerindeki
kablolarla düzgün durmalarını sağlıyor, eş ve çocuklarının
gözleri önünde dolandırıyorlardı. Nöbetçi masasının yanın-
dan eşlerinin seslerini işitiyorduk: "Allah'a yemin olsun bu
yaptığınız çirkindir, ayıptır, haramdır."

Onlarla bizim aramızdaki mesafe çok olduğu için konu-
nun ne olduğunu bilmiyorduk.⁽¹⁾

Dünyada bunca vahşiliği ve rezaleti açıklayacak hiçbir
sebepe olamaz. Hangi günah böyle bir cezayı gerektirebi-
bilir. O halde insanlık nerde kalmıştı. Zindanın bizzat kendisi
serbest bırakılmanın dışında ilacı olmayan bir dertti, o hal-
de bu insanlara böyle mi davranılması gerekiyordu. Keşke
kapının altındaki bu küçük aralık olmasaydı da ben bunca
rezaleti gözlerimle görmeseydim. Keşke onlarda zerre mik-
tarınca insaniyet görebilseydim de yanlışlık oldu diyebilsey-
dim. Merhametsizce gelişen bu kargaşada bedenimi vahşi

1- Muhammed Ali Zerdabi "Gudahte" adlı kitabında bu olayı ay-
rıntılılarıyla anlatmıştır.

bir ıstırap bürümüş ve bu tufanda tıpkı küçük bir kayık gibi okyanusun çalkantılı dalgalarına terk edilmişim. Hücreye acayıp ve bir vahşi sessizlik hâkim olmuştu. Hiç birimiz her harfinin deliliğe işaret edeceği hiçbir şeyi söylemiyorduk. Sahne, zihnimde canlandırmaktan bile utanç duyduğum ölçüde utanç vericiydi. Düşmanın bunca alçaklığı ve yırtıcılığı karşısında bizim sağ salim olmamız bir mucizeydi. Bu sahneler, "Burası neresi? Bunlar kim? Biz ne olacağız?" gibi soruların üzerindeki perdeleri kaldırıyordu. Belki biz de ölümün safında durmuştuk. Ruhumu bu acımaz kabalıktan nasıl kurtarabilirim? Burada hiç kimse kendi yazgısından kaçamaz. Gördüğüm sahnelerin kesitlerini puzzle gibi bir araya getirdiğim zaman ne kadar da çirkin ve utanç verici bir görünüm ortaya çıkmıştı.

Dünya kadar cevapsız soru beynime saldırmıştı. Asıl itibariyle savaş ne durumdaydı? Kesinlikle savaş bitti de Saddam olası iç hesaplaşmaların planını yapıyor diye düşünüyordum. Bu sahneyi gördükten sonra kendi yazgımızın düşündüğümünden daha acı olacağını tasavvur ettim. Hücre arkadaşlarımla konuşmaya başladık:

— Kendi halkına acımayan bunlar bize ne yapmazlar ki?

— Onlar bize saldıramazlar, burası güvenlikle ilgili zindanlardır.

— Burada bizi saklıyorlar, gözlerden ırağız. Bizim nerede olduğumuzu kim nereden bilecek?

— İnsanlık sınırlarını geçip hayvaniyete ulaşan kimse-ler, artık yabancılarla kendi mahkûmları arasında fark gözetmezler.

— Kardeşlerimizin çoğu bizim dördümüzün de burada olduğunu biliyor, bize dokunamazlar.

— Biz bu gece zihnimizden geçirdiğimiz o vahşice gerçekleri gözlerimizle gördük.

— Bizim hikâyemizin sonu canlı canlı kabre girmek olacak.

— Bunlar halkın esirlerini de saklamışlar.

— Bunlar bize karşı kanuni bir sorumluluk taşımalarıydı şimdi biz başka bir haldeydik.

— Aslına bakılırsa ne içeriğinin haberi dışarıya çıkıyor ne de dışarının haberi içeriye giriyordu.

Soru yağmuru ve çelişik cevaplar zihnimizi karmakarışık yapmıştı, gözümüzü bile kırpmıyorduk. Fatıma kendinde olmaksızın omuzlarını aşağı yukarı silkiyordu. Meryem'in durmadan çenesi titriyor, Halime de tırnaklarını kemirip duruyordu. Tam anlamıyla sinirlerimizin boşaldığı ortadaydı, ancak böyle olmasına karşın birbirimizi sabır ve istikamete davet ediyorduk. Diğerlerinin içsel durumlarının ne halde olduğunu bilmiyorum, ancak ben...

"İlahi rızan bi-rızak ve teslimen li-emrik ve la ma'bude sivak, ya ğıyase'l-müsteğisîn."⁽¹⁾

Kendi kendime şöyle diyordum: "Bunca zorlu koşullar ve düşmanın vahşiliğine rağmen şimdiye kadar Allah'ın koruması altındaydık, bundan sonrasını da Allah'a havale edeceğiz."

Her günün akşamı, yaşadığım gecelerin en zorunun bu gece olduğunu düşünüyordum, ancak zorluk kendi ölçüsünün dışına çıkmıştı. Gördüğüm şeylerin benden uzaklaşıp o sahneleri unutmak için gözlerimi oracıkta bırakmayı istemiştim, ancak her geçen gün önceki geceye nispetle durumlar daha da bir zorlaşıyordu. Allah'tan sabır istiyordum. Güzel bir sabır; yalnızca Allah'ın alıcı olduğu bir sabır; din-ginlik bahşedici tek reçete buydu ve lahzaların tamamında

1- "İlahi! Raziyim senin rızana, teslimim senin emrine, senden başkasına kulluk yoktur. Ey yardım çağrısında bulunanların yardımına koşan."

“Sabır ve namazla yardım isteyin, gerçekten de Allah sabredenlerle beraberdir.” ayetini okuyor ve Allah’ın lütfuna ümit besleyerek tüm olumsuzlukları kafamdan atıyordum.

Bir mahkûm için uyku âlemi bir hazinedir. O olayın gerçekleşmesinden önce uyku beni kendisiyle birlikte göğsünde kuru leylak çiçeklerinin kokusuyla birlikte uyumaya mest olduğum annemin yanındaki günlerin şirinliğine götürüyordu. O zamanlar her şey değişiyordu; babamı çiçek ekerken ya da çiçek koparırken, annemi Kerim, Rahim, Fatıma, Rahman, Selman, Muhammed, Ahmet, Ali, Hamit ve Meryem’i, o demini almış piriç pilavı kokusuyla bir sofranın etrafına topladığını görüyordum. Seslerin hepsinden daha gönül okşayıcı rafinerinin siren sesini işitiyordum. Birkaç ev ötede avlusundaki bahçesinin incirlerden komşularının payına düşeni veren Turan teyzeyi görüyordum. Biraz daha uzaklarda sırasıyla bisikletle oynayan ve birbirlerine yumruk atan küçük oğlan çocukları vardı.

Bunlar, hatıraların baki kalması için geçmişin hepsini hatırlatan rüyadan ibaretti. Rüyada daha iyi günleri gördüğümüz için sevinçliydik. Rüyalarımız, hatıralarımız gibi olmuştu. Artık uyku ile uyanıklığın sınırları bizim için belli olmuştu. Yaşadığımız şeyleri rüyamızda mı yoksa uyanırken mi gördüğümüzü bilmiyorduk!

Bir gün kraliçe oluyorduk, bir gün gökyüzünde yürüyor, bir gün esir bacalarımla birbirimizi görmeye gidiyorduk. Biz rüyalarımıza aldanıyorduk. Meryem büyük bir rüya tabircisi olmuştu, sürekli rüyalarımızı yorumluyordu.

Elbette çoğu zaman altımıza sereceğimiz, üstümüze örteceğimiz bir şey olmadığı hücremizin soğuk ve haşın taşları şirin rüyalarımızın devam etmesine izin vermiyor, soğğun şiddeti, sıcaklığın yakıcılığı ya da kemik ağrılarından dolayı uykusuz kalıyorduk.

O geceden sonra hepimizin uykusu kâbusa dönüşmüştü. Uyanırken korktuğumuz kadar uyumaktan da korkar olmuştuk. Şimdi "Uğursuz" nöbetçiyi, "Antik" çavuşu, Sa'dun'u ve diğer onlarca yüzü daha rüyamızda görüyor ve sürekli onlardan kaçıyoruz. Beklentisinde olduğumuz belalar gelmeden ölümü bekliyorduk. Saniyeleri saydığımız esarete seçilmiş bir ölüm, iftiharla dolu ve bilinçli bir ölümü arzuluyorduk; çünkü o namussuzlardan korkuyorduk.

Sabır ve istikametın kendisiyle anlam kazandığı Zeynep! Sana selam olsun"

Ne kadar da güzeldi; hiçbir zaman rüyamda esir olduğumu görmüyordum. Ya da "Uğursuz" nöbetçi ve "Antik" çavuş ve diğer pislik nöbetçilerin hiç biri rüyama adım atmıyorlardı.

O utanç verici ve ürpertici sahneleri, rezalet ve insaniyetin öldüğünü gösteren Iraklı mücahitlerin başına getirilen belaları gördükten sonra uyku ve rüya kavramı anlamını yitirdi. Bir hafta gözlerimi kırpmadım, asıl itibariyle birbirine değmedi bile. Zorlukla uyuyabiliyor, en küçük bir ses veya hareketle birlikte hafif uykularım kesik kesik oluyordu. Büyük insanların niçin uykuya doymadıklarını, her gittikleri yerde kestirdiklerini şimdi anlamıştım. Tasvirler, sesler ve özellikle babalarına ve annelerine yapılan işkence ve saygısızlığı gören çocukların yalvarışları gözümün önünden gitmiyordu.

Üzerimize karabasan gibi çöken korkulu ve acı veren sahnelerden kurtulmak için birbirimizle sözleştik; bir tehlikeyle karşılaşsak kendimizi öldürecektik, ancak hiçbir şeyimiz olmasa bile birbirimizi boğacaktık. Ölmek, bu namussuz alçakların oluşturduğu çirkin dünyada olmaktan çok daha güzeldi.

Bin bir güçlkle uyumaya çalıştığım gecelerde babamla konuşuyor ve babamın bana şöyle dediğini hatırlıyordum: "Siz kulluğunuzu iyi yaparsanız Allah da Allahlığını iyi yapar.

Allah'a tevekkül ettiğiniz zaman endişelenmeyin; uçurumun kenarına gitseniz de aşağı düşmezsiniz, okyanusun derinliklerine gitseniz bile boğulmaz, ateşin alevleri arasına düşseniz de yanmazsınız. Sadece yolda gittiğinizden emin olun yeter.”

Bazen nöbetçilerin hışmını, duvarların soğukluğunu ve ruh ve bedenimizdeki acıları uzaklaştırmak için bir birbiri-mizin etrafında toplanıyor, ailelerimizin; kardeş, bacı, anne ve babalarımızın özellikleri hakkında konuşuyorduk. Bazen hadiselerin inceliklerine girmemiz ve çocukluk anılarının ayrıntılarını defalarca söz konusu etmemize rağmen yine de iştiyakla duymak istiyorduk. Birbirimizin akrabalarına, yakınlarına ve komşularına aşına olmuştuk. Hatta usulca bir-birimize görücülüğe giderek akraba bile oluyorduk. Fatıma beni kardeşi Ali Rıza'ya istediği zaman, mihir olarak bir adet Kur'an-ı Kerim kararlaştırıp ona evet demiştim. Bana yenge diye hitap ettiğinde de sevinmiştim.

1981 yılı baharı ve yeni yılın gelmesiyle birlikte koridorun çeşitli yerlerinden yeni yılın girdiğine ve mevsimin değiştiğine işaret eden sözler işitiyorduk. Bahar, bunca zorlu günlerden ve taş duvarlardan süzülerek gelip bizim halimizi değiştirmeyi başarmıştı. Bir şeyleri bahane ederek hücrelerin kapılarını çalıyor ve birbirlerinin yeni yılını tebrik ediyorlardı. Savaşın yazgısının ne olduğunu bilmek istiyorduk; bizim yazgımız, savaşın yazgısına mı düğümlenmişti? Habersiz ve anlamsız tedrici bir ölümdü. Kendimizi, Şia olduğunu iddia eden Kays'a savaşın bitip bitmediğini sormaya ikna ettik:

- Savaş bitti mi yoksa devam mı ediyor?
- Yasak, bir şey söyleyemem.
- Ne demek yani? Hiçbir şeyden haberdar olmamamız mı gerekiyor?

Savaş bitti mi yoksa devam mı ediyor cümlesi sorup da cevabını almadığımız tek cümleydi. Savaşın bittiğine, bize

Hitler'in siyasi mahkûmlara uyguladığı işkenceyi uyguladıklarına ve mahkûmların morallerini zayıflatarak onların intihar etmelerini sağlamak için yalan ve asılsız sloganlar yaydıklarına inanıyorduk. Hiç yerinde duramayan, her şeyden haberi olup herkes için söyleyecek bir şeyleri olan benim gibi biri için hiçbir şeyden haberdar olmamak son derece zor ve azap vericiydi.

Bayram günlerinin birinde kapıyı çaldık. Şanssızıma kendisine "Hamt" diye seslendikleri Ahmet nöbetçiydi. Ahmet bir tek Farsça kelime bilmiyordu. Sesimizin dışarıdan işitilmesi için, "Bizim bayramımız zafere ulaştığımız gündür." diye yüksek sesle bağırarak. Ne dediğimizi anlamayan Ahmet "Ne diyorsunuz?" diye sordu.

İşaretlerle diş fırçası istediğimizi söyledik. Ahmet yine "Yasak!" dedi.

Birkaç gün sonra Fatıma:

"Tekrar diş fırçası isteyelim. Bu arada kapının aralığından kardeşlere ne olup bittiğini soralım. Belki sesimizi işitirler. Kim bilir belki de birilerinin savaştan haberi vardır."

Halime, "daha önce diş fırçası istedik ya. Yasak!" dedi.

Dişlerimiz çürümeye yüz tutmuş, bunca derdin üstüne bir de diş ağrısı eklenmişti. Koridordan bizim Sulu Doktor ve Keyifli doktor ismini verdiğimiz doktorların sesi geliyordu. Hastaların arasına biz de eklenmiştik. Doktor diş ağrısının diş fırçası ve diş macunuyla alakasının olmadığını anlayınca Kays'a dördümüz için yalnızca bir diş fırçası vermesini söyledi.

Kays da incelik gösterip hangi kanal suyundan çıkartıp aldığı belli olmayan kendi fırçasını bize getirdi. Diş fırçasını görür görmez oracıkta geri verdik. Bu sorunun giderilmesi için her birimiz kendi saçlarımızdan ince ve güzel örümlü birer fırça yaparak dişlerimizi bunlarla fırçalıyor ve sürekli fırçamızı yeniliyorduk. Saçımızın tellerinden diş ipi olarak bile yararlanıyorduk.

Birkaç gün sonra bir haber alabilmek için dış macunu istedik. Dış macunu istememiz ve "Yasak" sözünü işitmemizin ardından sorumuzu sorduk:

"Kardeşler! Savaş ne durumda?"

Yine bir haber alamadık. Defalarca dış macunu istememizin sonunda ağzımızı yıkamak için dış macunu yerine bir avuç çamaşır deterjanı verdiler. 1981 yılı bayramının üzerinden haftalar geçmişti. Bedensel yapılarımız çözülmüş ve bedenlerimizde zerre kadar can kalmamıştı. Şimdiye kadar bizi ayakta tutan içsel güç ve ruhi enerjimdi. Bedenlerimiz İran'da depoladığımız gücü kullanıyordu. Bunca halsizlik, cansızlık ve sağlıksız koşullar aylık adet süresini birkaç hafta uzatıyordu. Zorunlu olarak "Sulu Doktor" veya "Keyifli Doktor"u görmek istediğimizi söyledik. Doktor İngilizce konuşabileceğini iddia ediyor, ancak hepimizden çok daha iyi İngilizce bilen Fatıma'nın dediklerinden hiçbir şey anlamıyordu. İlk başta doktorla özel konuşmak için nöbetçinin yanımızda olmasını istemedik, o da kabul etti, ancak maalesef kadın bezi istediğimizi anlamıyordu.⁽¹⁾ Kâğıt kalem getirerek bir şeyler yazmamızı işaret etti. Biz kâğıda ne istediğimizi yazdıktan sonra komşu hücreyi gösterdi. İşte o zaman komşu hücredekilerin İranlı olabileceğini anladık, her ne kadar sürekli kapının altından çok güzel İran lehçesiyle Arapça konuştuklarını duyuyorduksak da İranlı olacakları ihtimalini vermiyorduk. Solumuzdaki hücre sakinleri de sürekli değiştiriliyor, kapıları da her zaman açılıp kapanıyordu. Her halükârda bizim ne istediğimizi anlayan doktor kullanılmış bezlerin karşılığında yeni bez almamız şartıyla bize aylık bir miktar bez verilmesini kabul etti.

1- Bu bölümün yazılıp yazılmaması konusunda uzun süre kendimle hesaplaştım, ancak sonunda hatıralara ve mazlumiyet tarihine sadık kalma hissi beni kararsızlıktan kurtardı. Böylesi koşullarda genellikle kadının çektiği özel dertlerin dile getirilmesi gerekir.

Koşullar son derece ağırdı. Artık çoraplarımız da bez olarak kullanılacaktı. İnsanlık ve hayâ ortamından uzak olan sizlere Allah'ın laneti olsun dedik. İlk aylarda pedlerin ortasındaki plastikleri, pamuğunun bir kısmını ve bazen üzerindeki bölümü dışarı çıkartıp yıkayarak geride kalanları veriyor ve yeni bez alıyorduk. Bu yolla biriktirdiğimiz bir miktar plastik ve pamuklarla tıpkı son bahar yaprağı gibi dökülen saçlarımızı öreerek uzunca bir urgan yapmayı başarmıştık. Bedensel durumumuzu iyileştirip hareketsizlikten kurtulmak için her gün ip atlıyorduk. Üç tane kullanılmış bez yerine iki adet bez verip bir kullanılmış beze sahip olmayı başardığımız zaman sanki büyük bir şans yüzümüze gülmüş mutlu oluyorduk. Bizde mutluluk anlamını yitirmişti. Hoplayıp zıplıyor ve bazen birbirimize ödül bile veriyorduk.

İlk günden onların verdiği rahat elbiseleri istememiştik, hâlâ ilk günkü elbiseler üzerimizdeydi. Elbiselerimizi parça parça yıkayıp daha kurumadan giyiyorduk, dolayısıyla artık elbiselerimizin dikiş yerleri çürüyerek yırtılmış ve hüznümüze yeni bir hüznü daha eklenmişti.

Iraklıların bakışlarından koruyup bize görkemlilik bahşeden ve bizi büyük gösteren üzerimizdeki elbiselerimiz artık bizleri çapulcu gibi gösteriyordu; inceldikçe incelmış, kâğıt gibi olmuştu. Bu sorunun giderilmesi için iğneye ihtiyacımız vardı, ne var ki diş fırçası ve diş macununun yasak olduğu bir yerde iğne ve iplik kesinlikle ölüm aleti sayılacaktı. Bir çözüm bulmamız gerekiyordu. Pantolonumun üzerinde durmasını sağlayan çok değer verdiğim çatal iğneyi çıkardım; artık bu çatal iğnesi haysiyetimizi koruyan tek araç oldu. Battaniyelerin kenarındaki ipleri çekiyor ve büyük bir başarıyla elde ettiğimiz bezin üzerindeki ince bölümle elbiselerimizi baştan ayağa dikiyorduk. Fatıma'ya: "Yalnızca çatal iğnesiyle üzerime iliştiirdiğim pantolonum ne olacak?"

diye sorduğumda Fatıma gülerek, “Üzülme kız! Pantolonunu bedenine göre düzeltirim” dedi.

Ben terzilik biliyordum, ancak Fatıma benden daha iyi ve daha ustaca dikiyordu. Kadın pedleri üzerindeki emici ince kumaş parçası peçeteden biraz daha kalın olduğu için dikilirken çok dikkat etmek gerekiyordu. Dravansiyan Hanım’ın terzilik kursu burada imdadımıza yetişti. Ucunu kanca gibi eğdiğimiz çatal iğneyle dikiş işlerimizi yapıyorduk. Şimdi dördümüzün elbisesinin de astarı vardı. Bu astarlar az da olsa ıstırabımızı azaltmıştı. Çatal iğnenin diğer ucundan duvara yazı yazıp hatıra bırakmak için istifade ediyorduk. Bizi götürdükleri her hücrenin duvarındaki hatıraların en kederlisi Iraklılar tarafından 1980 yılında esir alınan bu dört İranlı kızın hatırasıydı ve bu hatıra, Baas rejiminin rüsvalığına dair belge olabilirdi. Siyah duvarların tamamına bu hatıraların yazılması tıpkı diğer küçük hadiselerde olduğu gibi bizim için musibet oluyordu.

Bu çatal iğne çok yönlü kullanılabilen silah gibi, her işimize yarıyordu. Babamın şu sözünü hatırladım:

“Senin bir çatal iğnesi kadar da mı değer yok?”

Artık bu iğne beni geçmişteki hatıralarımla buluşturan tek varlığım ve yegâne servetim olmuştu. İlk gün o kadın asker üstümü aradığında beni dış dünya ile birleştirecek hiçbir vesilenin olmaması gerektiğini anladım.

Yeni nöbetçi geleli birkaç gün olmuştu. Nöbetçilerden tutun da zindan reisine kadar hücre penceresinin gerekli olduğu zaman açılıp kapandığını bilmelerine, Kays’ın hücrenin içine yerleştirilen kamera ile zindan reisinin kontrolünde olduğunu söylemesine rağmen bu yeni nöbetçi tamamen süslü, parfüm kokulu ve ütülü elbiseleriyle vakarlıca gelip pencereyi açıyor ve edebe riayet ederek, “Bir şey istiyor musunuz?” diye soruyordu. Biz de bir adım öne çıkmaksızın olumsuz cevap veriyorduk.

Bir defasında pencereyi açtı ve "Can you speak English?" diye sordu. İngilizce bilip bilmediğimizi öğrenmek istiyordu.

Defalarca aynı cümleyle pencereyi açıp kapadı. Sonunda üç beş kelime İngilizce bilen birini bulmuş olmalıydı. En azından haber ve bilgi dolu bir dünya yüzümüze açılmıştı ve bu nöbetçi bizi haber ambargosundan ve ruhi baskıdan kurtarabilirdi.

Öne çıkıp ona bir şeyler sormaktan kuşku duyuyorduk. Dördümüzün de öne çıkmasını ama Fatıma'nın bir şeyler sormasını kararlaştırdık. Sorularımız pek çoktu, ancak bir süre konuşup temel birkaç soru belirledik. İlk soru savaş hakkında olmayacak, önce bina, ortam ve kendi konumuz hakkında sorduktan sonra savaş konusuna geçecektik.

Fatıma sormaya başladı:

— Where are we?

— Yes.

— Who are kept here?

— Yes. Yes.

— Where do they keep other women?

— No. No.

— Where is Mr. Tondgooyan?

— No. No.

— Where are his companions?

— Yes. Yes.

Özetle sorularımızın cevapları ya "yes" ya da "no" idi. Bana sürekli annemim o güzel konuşma üslubunu hatırlatan Meryem kısık sesle, "Yes, no, senin başını yesin." diyerek yüzünü çevirip bir köşeye çekildi. Halime, "Bu profesöre Oxford sözlüğünün yanlışlarını düzeltmesini söyleyin!" diye çıkıştı. Fatıma da "Boş verin, gelin buraya" diye ekledi.

Hızını alamayan nöbetçi "Thank you" diyerek konuşmaya devam etmek istediyse de biz pencereden uzaklaştık.

Hiç üstüne alınmayan nöbetçi oturduğu yerden "Bye bye." diyordu.

Şimdi solumuzdaki hücredekinin İranlı olduğunu anlamış ve çok sevinmiştik. Bu kalın duvarları konuşurmalı ve onları kendimizle arkadaş yapmalıydık. Sessizliği bozmalıydık. Saatlerce kulağımız duvardaydı; işitilen homurtulardan sadece mahkûmların sayısının çok olduğunu anlıyorduk.

Sağımızdaki duvara yumruk attık: "Allahu Ekber, Humeyni Rehber."

İranlı olmaları durumunda bu ritimde duvara vurduğumuz zaman cevap vereceklerini biliyorduk. Beklemeksizin cevabımızı aldık ve sevinçle birbirimizi kucakladık. Duvarı kucaklayıp öpüyorduk. Birkaç gün sadece bu ritim ve şifreyle mutlu olduk. Bir gün namaz ve duadan sonra duvarın kenarına oturduk. Şimdi artık duvar ikinci kiblemiz olmuştu. Duvara otuz iki defa vurarak onların dikkatini elifba'ya çektik. Onlar da cevap olarak otuz iki defa vurdular. Onların bizim ne kastettiğimizi anladıkları için çok sevindik. O halde şimdi vuralım; on üç kez vurmak "Se", yirmi yedi kez vurmak "Lam", bir kez vurmak "Elif" ve yirmi sekiz kez vurmak "Mim" olsun; yani "Selam."

Duvarın kenarında ne kadar oturduysak da bir cevap alamadık, kekeme biri olsa geç cevap verirdi, ancak hiç ses çıkmadı. İkinci ve üçüncü kez tekrar ettik, ama hayır, cevap yoktu. Ne kadar vurduysak onlar yalnızca "Allahu Ekber Humeyni Rehber" anlamında duvara vuruyorlardı. Ümitsizce kulağımızı duvara yapıştırıp "selam" kelimesini beklerken birden sol duvarın yerine sağ duvardan "Allahu Ekber Humeyni Rehber" ritmiyle bizim selamımızın cevabını verdiler. Daha çok heyecanlandık. Ne kadar da sevinç ve mutluluk duyuyorduk! Duvarlar her iki taraftan da ses vermeye başlamıştı. Aynı vuruşlarla ve önceden bir eğitim görüp anlaşmaksızın elifba harfleriyle birbirimizle irtibata geçtik.

Bizde peygamberane bir mucize hissi tecelli etmişti; gözleri açılmış bir kör gibiydik. Utanmadan ağlıyor ve duvara vuruyorduk. Sol duvara vurmakla meşgulken tekrar "Allahu Ekber Humeyni Rehber" ritmiyle sağımızdaki duvar bizi kendisiyle konuşmaya davet etti. Tekrar selam verdik, ancak yine cevap alamadık.

Solumuzdaki hücre pencereye vurup nöbetçiyi çağırdı. Pencere açılır açılmaz kapının altına eğildik. Kapının altından yüksek sesle biz elifba sıralamasını bilmiyoruz dediklerini duyduk. İranlı Arap vatandaşlarımız olacağını düşündük, çünkü doktor geldiğinde çok güzel Arapça konuşuyorlardı. Başka bir tahmin daha yürütüp yeteri kadar okuma yazma bilmedikleri ihtimalini üzerinde durduk. Mırıldanmayı bahane edip şiir kalıbında arkadaşlarının isimlerini bize söyleyen o kardeş aklımıza geldi. Nöbetçiler günlük namazlardan sonra dua etmemize alışıp kabullendikleri için "Şifa Ayeti"ni okumaya başladık, elbette dua üslubuyla dua yerine elifbayı tek tek okuyorduk. Duayı zamansız okuduğumuz ve birkaç kez tekrarladığımız için nöbetçi sinirlenerek pencereyi açtı: "Bu da ne? Ne kadar mersiye okuyorsunuz!" diye bağırdı.

Kızmasıyla sustuğumuzu düşünmesin diye bir kez daha okuduk. Biter bitmez elifba sıralamasını öğrenen sağımızdakiler duvara vurmaya başladılar:

"Kadın bir eliyle beşiği, diğer eliyle dünyayı sallar."

Aferin! Ne kadar da uzun ve zekice bir cümle! Sormaya nereden başlayacağımızı ve ne soracağımızı şaşırıp kalmıştık. Hem gülüyor hem de ağlıyorduk. Kafamız ne kadar da meşgul olmuştu; bir ayağımız sağ tarafımızdaki duvarda, bir elimiz ise solumuzdaki duvardaydı. O gün gece yarısına kadar duvara vuruyor, söylüyor ve duyuyorduk. İki tarafımızdan da haberdar olduk. Yavaş yavaş habersizliğin dışına çıktık. Sağımızdaki hücrede altı uzman doktor olduğunu an-

ladı; Laboratuvar Bilimleri Uzmanı Dr. Hadi Azimi⁽¹⁾, Genel Cerrahi Uzmanı Abbas Pak Nejat⁽²⁾, Çocuk Uzmanı Dr. Resul İrşat⁽³⁾, Kadın Uzmanı Dr. Hadi Bigdili⁽⁴⁾, Ortopedi Uzmanı Dr. Seyit Ali Haliki⁽⁵⁾, Ortopedi Uzmanı Recep Ali

-
- 1 Uzman Doktor Albay Hadi Azimi mümin ve inkılabi değerlere bağlı Deniz Albaylarından ve Hürremşehr Deniz Kuvvetleri Hastane Müdürüydü. Dayatılmış savaşın başlamasıyla Tugay Komutanı Fellahi tarafından Hürremşehr hastanelerinin düzenlenmesiyle görevlendirilmiştir.
 - 2- Dr. Abbas Pak Nejat son derece mezhebî ve asil ailelerden birine mensup olup Yezd şehrinde dünyaya geldi. Elli yaşında, savaşın başında yaralılara hizmet etmek için savaş bölgelerine gönderildi ve Baas birlikleri tarafından esir alındı. On yıllık esaretten sonra İran'a döndü ve hali hazırda İslam Şura Meclisinde Yezd Milletvekilliği yapmaktadır.
 - 3- Dr. Resul İrşat; mümin ve inkılabi değerlere bağlı Çocuk Uzmanı. Bağdat doğumlu olup yüksek eğitimini Almanya'da tamamladı. Almanca ve Arapça dillerine hâkimdir. Irak'ın Hürremşehr'e saldırması ve işgalinden sonra esir düştü. On yıllık esaretten sonra İran'a döndü ve Hürremşehr'de muayenehanesini yenedikten sonra bir süre doktorlukla meşgul oldu.
 - 4- Dr. Hadi Bigdili; mümin ve inkılabi değerlere bağlı Kadın ve Doğum Uzmanı olup uzmanlık dönemini Amerika'da tamamlamıştır. Savaş zamanında yaralılara hizmet etmek için Abadan'ın savaş bölgelerine gitmiş ve Hürremşehr caddesinde Baas'lı birlikler tarafından esir alınmıştır. Yıllar önce Amerikalı bir bayanla evlendiği için aracılıkla iki yıl önce serbest bırakılmıştır. İran'a döndükten sonra yüce Rehberlik Makamı Hac Organizasyonu ekibinde görev alan Dr. Hadi Bigdili hali hazırda doktorlukla meşguldür.
 - 5- Dr. Seyit Ali Haliki; mümin ve inkılabi değerlere bağlı Ortopedi Uzmanı. Jandarma Kuvvetleri hastanelerinde görev yapan Dr. Seyit Ali Haliki Tahranlıdır. Hizmet amaçlı savaş bölgelerine geldiğinde esir alınmış ve on yıllık esaretten sonra İran'a dönmüştür. Hali hazırda doktorlukla meşguldür.

Kuhpare⁽¹⁾ ve Hukukçu Dr. Abbasi.⁽²⁾

Dr. Azimi'yi bulduğum zaman esaretimizin ilk saatleri, yaralı gözlerinin hadisesi, komando Mir Zafer Cuyan'ın cehaletli hali ve Mecit Celalvend'in hatıraları tekrar canlandı. Doktorun da hiçbir şeyden ve hiç kimseden haberi yoktu. Sol tarafımızdaki duvarın arkasında da beş kardeşimiz esirdiler; mühendis Muhammed Ali Zerdabani⁽³⁾, mühendis Feridun Yemin⁽⁴⁾, mühendis Ali Caferi⁽⁵⁾, mühendis İbrahim Ramazan

- 1- Hukukçu, Vekil ve Abadan Petrol Şirketi Hukuk İşleri Başkanı Dr. Recep Ali Kuhpare Dizful'lu olup savaş zamanında Abbasi Bey'in eşliğinde, yakınlarından biriyle birlikte Iraklılar tarafından esir alınmış ve on yıl esarete kalmıştır.
- 2- Abbasi Bey Dizful çiftçilerinden olup arı çiftliği sahibiydi. Abbasi Bey, 60 yaşında Dr. Kuhpare'yle birlikte esir alınmıştı.
- 3- Abadan Petrol Üniversitesi Elektronik Mühendisi ve Abadan Rafineri Mühendislik İdareciliği işçilerinden olan Mühendis Muhammed Ali Zerdabani esir düştüğü zaman 26 yaşındaydı. 30.10.1980 yılında yanındaki iki meslektaşıyla birlikte Savaş Odasına yardım etmek ve Abadan Rafinerisiyle ortak çalışmak için şehirde kaldığı sırada Abadan muhasarasında Irak birlikleri tarafından esir alındı. On yıllık esareten sonra vatana döndü ve emekli olduktan sonra Petrokimya Danışmanı unvanıyla faaliyetine devam etti. On yıllık esareti boyunca esirlerin eğitilmesi konusunda çok değerli hizmetlerde bulundu. Kendisi Ordugâhın Bilgisayarı olarak tanınmıştı.
- 4- Mühendis Feridun Yemin Petrol Üniversitesi Mühendisliğini bitirdiği ve yüksek lisansını Tahran Politeknik Üniversitesinde tamamlayarak Abadan Rafinerisi İdari Birimi işçisi olarak görevine başladığında 27 yaşındaydı. Vatana döndükten sonra emekliliğinin ardından uluslararası şirketlerin birinde çalıştı.
- 5- Kırk yaşında esir düşen Mühendis Ali Caferi Reşit'lidir. Bilgisayar Mühendisliğini Amerika'da okuyan Ali Caferi İran'ın Abadan şehrine ailesini görmeye geldiğinde savaşın başlamasıyla birlikte Iraklı güçler tarafından esir alındı. Ali Caferi esaretinin bitmesinden sonra Amerikalı eşinden ayrıldı. Halihazırda Amerika'da yaşamaktadır.

Zade Hejber⁽¹⁾ ve Muhafız Birliğinden Mahmut Şerafeti.⁽²⁾

Mahmut Şerafeti'nin dışında dört kardeşimiz de Petrol Şirketinin mühendisiydiler. Bu kardeşlerimizden başka Lübnanlı Macit Süleyman⁽³⁾, Petrol Bakanının şoförü Ali Asgar

-
- 1- Mühendis İbrahim Ramazanzade Hejber esir düştüğünde 28 yaşındaydı. Kendisi Abadan Petrol Üniversitesi Elektronik Mühendisi mezunu ve Rafineri Mühendisliği İdari Biriminde işçi olarak çalışıyordu. 30.10.1980 yılında Abadan muhasara edildiğinde Zülgaffar köyünde Mühendis Muhammed Ali Zerdhani ve Mühendis Feridun Yemin'le birlikte Baas rejimi tarafından esir alındı. Emekli olduktan sonra Kanada'da uluslararası şirketlerin birinde çalışmaya başlamıştır.
 - 2- Mahmut Şerafeti 1980 yılı Temmuz ayının başlarında teyzesinin oğluyla birlikte Kasrışirin'de esir düştü. Teyzesi oğlunun bir grup arasında kendisini Pasdar (Devrim Muhafızı) olarak tanıması üzerine Mahmut Şerafeti'de onunla aynı yazgıyı paylaştığı için kendisinin Pasdar olarak tanıtır. Iraklılar ikisini de grubun içinden alıp arabayla oradan uzaklaştırırlar. Daha sonra bilinmeyen bir sebepten dolayı araçları halkın silahlı hücumuna uğrar. Kurşunlardan biri Mahmut Şerafeti'nin koltuk altına ve diğer bir kurşun da aracın şoförüne isabet eder. Araç durur ve yaralıları hastaneye getirirler. Mahmut Şerafeti'nin teyzesinin oğlundan hiçbir haber alınamaz. Mahmut Şerafeti'yi er-Reşit hastanesine getirirler. Kendisinin genç ve yakışıklı olması hasebiyle Iraklılar onu pilot zannederler. Kızılay ekibi devriye atarken Mahmud'u gördüklerinde Mahmut kendisinin pasdar olduğunu söyler. Kızılay ekibi onun ismini kaydederek bir kart çıkartırlar. Beceriksiz Iraklılar yaptıkları yanlışlığı anlayınca Mahmud'un şiddetli yaralı olmasına karşın tekli hücreye atarlar. Mahmud'un yarası son derece ciddi olduğu için ayağının altındaki deriyi almak zorunda kalırlar. Tekli hücrede Mahmud'un ayağı iltihaplanır. Nöbetçiler onun iltihabının şiddetinden dolayı burunlarını kapayarak ona yemek vermek zorunda kalırlar.
 - 3- Macit Süleyman Lübnanlı bir talebe olup Kum'da ders okumuş ve Lübnan'ın Şia hizblerinden birine bağlıydı. Talebe olma-

İsmaili⁽¹⁾ ve Petrol şirketi işçisi Şükrullah kardeşimiz de bunların arasındaydı. Kardeşlerimiz Petrol Bakanı ve yanındaki-lerin zor ve dayanılmaz işkencelere rağmen direnip hayatta kaldıklarını doğruladılar. Genellikle işitilen ezan sesi Petrol Bakanı Muavini Seyit Muhsin Yahyevi'ye⁽²⁾ aitti ve onun hücre-sinin yanında bazen bizi şiirleriyle teşvik edip "Aferin siz Zey-nebi bacılara" diyen Mühendis Behruz Buşehrî⁽³⁾ yer almıştı.

nın tehlikeli getirisinin önünü almak için kendisinin üniversi-te öğrencisi olduğunu söyleyen Macit nişanlısını görmek için Susengerd'e gitmiştir. Macit Süleyman hali hazırda Lübnan'da yaşamaktadır.

- 1- Petrol Bakanı Mühendis Cevat Tondguyan'ın şoförü olan Ali As-gar İsmaili esir düştüğünde yirmi yaşındaydı.
- 2- Mühendis Seyit Muhsin Yahyevi 1942 yılında Burucerd ilçe-sinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Ahvaz'da tamam-ladı. 1962 yılında Abadan Petrol Üniversitesine kabul edildi ve 1964 Abadan Petrol Üniversitesi Mühendislik bölümünü bitirdi. 1973 yılında eşiyile birlikte Amerika'nın Wahsington eyaletin-deki Detroit'e gitti ve orada inşaat mühendisliğine kabul edil-di. 1975 yılında İran'a döndü. Seyit Muhsin Detroit'te Amerika ve Kanada İslam Encümeni üyesiydi. Aynı şekilde Abadan Pet-rol Üniversitesinde İslam Encümeninin temellerini attı. İslam İnkılâbının zafere ulaşmasından sonra Çalışma Bakanlığında Atölyelerin İhtilaflarını Çözme Komitesinde görev aldı. İslam İnkılâbı Konutlaşma ve Şehirleşme tüzüğünün hazırlanmasında rol alarak bu projenin merkezi idarecilik heyeti üyeliğini yaptı. 1979 yılının sonlarına doğru bir süre Konut Bakanlığı yaptı. Da-yatılmış savaşın başlamasıyla petrol bölgelerinin sorumluluğu-nu üstlendi. 1980 Aban ayında Petrol Bakanı Mühendis Cevat Tondguyan ve Mühendis Buşehrî'yle birlikte Iraklı Baas güçleri tarafından esir alınarak on yıl esarette kaldı. Esaretinin son bul-masıyla iki dönem İslam Şura Meclisinde Tahran ve Burucert Milletvekilliği yaptı.
- 3- Behruz Buşehr 1944 yılında Buşehr'de dünyaya geldi. 1967 yı-lında Abadan Petrol Üniversitesi Mühendislik bölümünü bitirdi

Kardeşlerimizin güveni altında olduğumuz için iftihar edip gurur duyuyorduk. Ancak onların hapiste olmaları bize son derece acı veriyordu. Bizim hücremizin kapısının açılıp kapanması ve hatta Baas'lıların bakışları bile onların kontrolü altındaydı. Baas'lılar zincir altındaki kardeşlerimizin gayretinden dolayı dehşete düşüyorlar ve bize yan bakmaya bile cesaret edemiyorlardı. Hücremizin kapısının her açılmasında kardeşlerden birinin **"Yardım Allah'tandır ve zafer yakındır."** dediğini ve diğerlerinin **"Müminleri müjdele."** diye cevapladığını işitiyorduk, ancak bu sesin kime ait olduğunu bilmiyorduk. Daha sonra bu sesin sahibinin Petrol Bakanı Muhammed Cevat Tondguyan olduğunu anladık.

Artık er-Reşit zindanında hapsedilmiş nefesler dinginlikle bizim özlemlerimize yol açıyor ve esaretin ağır yükünü aramızda paylaşıyordu.

Bundan böyle belimizi kıran saniyeleri saymaktan kurtulmuşuk. Dr. Azimi'yi bulduğumuz için mutluyduk, çünkü o, esaretin ilk başında "Şerefın özgürlük pahasına da olsa satılmayacak paha biçilmez bir cevher" olduğunu anlamıştı.

Cuma sabahıydı. Etrafımızdaki hücreleri İranlıların doldurmasından ötürü mutluyduk. Onların varlığı, gittiğim

ve 1972 yılında İran İslami Araştırmalar Merkezinden idarecilik bölümü yüksek lisansını aldı. Petrol Bakanı Muavinliği ve Milli Petrol Şirketinin Müdürlüğünü yaptı. 1980 yılında Şehit Tondguyan ve Mühendis Yahyevi'yle birlikte Abadan şehri girişinde esir alındı. 1990 yılında on yıllık esaretini bitirdikten sonra İran'a döndü. Vatana döndükten sonra çeşitli konumlarda hizmet gösterdi: Petrol Bakanı Danışmanlığı, Meclis İşleri Geri Destek Muavinliği, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Müdür Heyetleri Başkanı, Kışım Serbest Bölge İşletme Müdürlüğü, Petrol Arama Şirketi Heyet Müdürlüğü, Petrol ve Sanat İşçileri Emekli Sandığı Başkanlığı, Ordu Petrol Şirketi Heyetleri Müdürlüğü yaptı. Halihazırda Müdür Heyetleri ve Amayeş Sina Grubu Şirketi Yürütme Müdürlüğü unvanıyla hizmetini sürdürmektedir.

her yerde varlıklarından dolayı tam bir güven hissettiğim kendi kardeşlerimin hatıralarını çağırıyorlardı. Bu esaret hayatında da bunca kardeşe sahip olmuştum. Hepsine “teşekkürler”; bakan ve vekilden tutun da İsmail Yahî’ye kadar sizin yiğitliğinize “helal” demek istiyordum. Feryat etmek istiyordum. Sonunda biz kaybolmuşlar birbirimizi bulduk. Ey Allah’ım! Sayısız şükürler olsun sana.

Cuma sabahlarını hatırladım; babam hepimizi sıraya sokuyor, rahle ve Kur’anları önümüze koyuyor ve elleri cebinde misafir odasının bir köşesinde olanca vakarıyla dikişli hepimizi teker teker dinliyordu. Çok daha iyi ve anlaşılır okuyanın rahlesinin yanına bir miktar para bırakıyordu. Biz ise Kur’an ayetlerine bakmak yerine babamın cebinden çıkarttığı eline ve payımıza düşen birkaç riyale bakıyorduk, zira para verene kadar okumak zorundaydık. Allah için konuşmak gerekirse beş riyal sürekli Rahman ve Kerim’in payına düşüyordu. Hazin ve gönül okşayıcı sesimizle Kur’an okuyorduk. Yüksek sesle Fatıha Suresi’ni okumaya karar verdim. İlk önce bu yaptığımın doğru olup olmayacağı konusunda tartışma çıktı. Ancak Allah’ın kelamının okunması üzerinde anlaşmıştık için ben okumaya başladım. Abdübasıt gibi okuduğumu hissettim; sesim çıktığına ve gırtlığım elverdiğince yüksek sesle Hamd Suresi’ni okudum. Bu arada ilk olarak nöbetçi, ardından bizim Alain Delon dediğimiz nöbetçi başı mutlu çocuk gelerek hızlıca kapıyı açtı.

“Bülbül mü kesildin? Kes sesini!”

Elleri ayakları birbirine dolanmıştı. Kapıyı açtılar ve bizi korkutmak için ellerindeki kırbaçlarla duvara, kapıya vurmaya başladılar, ancak ben kapı açıldığı ve ses, anlaşılır bir şekilde dışarı gittiği için sevinçliydim. Sonraki haftalarda avucuma bir riyal dahi konmaksızın istenen sureleri okuyordum. Kur’an olmadığı ve yalnızca otuzuncu cüzü bildiğim için ezberden okuyordum. O günden sonra Baas’lılar her birimize

bir isim vermişlerdi. Bazen bana Masume diyecekleri yerde “Bülbül” diyorlardı.

Tamamen varlığımızdan haberdar olduklarına mutmain olduktan sonra devam etmedik. Sabah kalkınca namaz ve ip atlamanın ardından radyonun düğmesini açmış gibi duvara kulağımızı yapıştırarak her şeyi söylüyor ve her yere gidiyorduk. Daha çok mühendis kardeşlerin duvarından siyasi ve güvenlik haberleri alıyor, doktor kardeşlerin duvarından da varlığımıza yaşama ümidi bahşeden hadis ve rivayetler işitiyorduk. İnsanları yalnızca kafalarından, üstelik bir karış büyüklüğündeki küçük bir pencere genişliğinden görmeye alışmıştık. Kafaları büyük olanların pencereden yalnızca göz ve dudakları görünüyordu. Kapı açılıp da onların büyük bedenlerini gördüğüm zaman acayıplıklarla dolu devler ülkesinin hikâyesi aklıma geliyordu. Artık mekânsal konum olarak nerede olduğumuzu biliyorduk. Irak Güvenlik ve İstihbarat İdaresi binalarının birindeydik ve genellikle İnkılâp Muhafızları, rütbeli askerler, pilotlar ve İran İnkılâbının temel yapı taşı görevini üstlenenlerin çoğunluğu burada tutuluyordu. Ancak savaşın bitip bitmediğini bilmiyorduk. Komşu hücrelerdeki kardeşler maslahat icabı mı söylemiyorlardı, yoksa gerçekten bilmedikleri için Hürremşehr ve Abadan gibi sınır şehirlerinin durumları hakkında bize bir şey söylemiyorlardı. Şimdi büyük bir aile olmuştuk, rüyalarımızın ayrıntılarını bile birbirimize anlatıyorduk. Duvara vurup konuşma tekniğinde haberleri analiz edecek kadar ileri gitmiştik. Petrol Şirketi mühendislerinin hücrelerinden sonra Petrol Bakanı Muavini Mühendis Yahyevi ve Buşehrî'nin hücresi vardı. Petrol Bakanını getirdikleri gece biz on üçüncü hücredeydik. Mühendis Tondguyan'ın hücresinin değişmemesi halinde karşımızda, on birinci hücrede olacağı ihtimalini veriyorduk.

1981 yılına kadar Kur'an tilaveti sesini, sloganlarını ve feryatlarını işitiyorduk. Bu bilgileri elde etmemiz sorumlu-

luk ve teklifimizi daha bir ağırlaştırmıştı. Salt cahillik hiçbir soru sormuyordu. Soru, bilgi ve bilinç dünyasından haber veriyordu.⁽¹⁾ Bizi haksız yere ve kanunsuz olarak vatanımızdan çalarak kanunsuzca alıkoymuyor, uluslararası kanunların aksine saklıyor ve bize "varlığı olmayan kimseler" diyorlardı.

Kendi kendime defalarca bu kelimeyi tekrar ediyor ve "Nasıl olur da ben hiçbir varlığa sahip olamam?" diyordum. Onlara göre biz defnedilmiştik. Bu kelimeyi kim icat etti? Neye dayanarak icat etti? Yani bize dair hiçbir alamet yok mu? Yani hayatta olmama rağmen nüfus cüzdanım iptal mı oldu? Beni nasıl toprağa verdiler? Benim toprağım da kim saklanmış? Bizim öldüğümüzü kim gördü? Kim bizi yıkadı? Kimliğimizi nasıl kaybettik? Yoksa ben başka biri mi oldum? Hiç kimsenin tanımadığı biri. Hiçbir itiraz ve hareket olmaksızın bir hayata devam etmek zulmü, kanunsuzluğu, tedrici ölümü, yok olmayı ve defnedilmeyi kabul etmek gibi bir yaşamdı.

O yılın Ramazan ayı gelip çatmıştı. Bize verilen yemek iftar ve sahur aralığında taksim edip oruç tutacağımız miktardaydı. Genellikle öğle yemeğini sahur için, akşam yemeğini de iftar için saklıyorduk. Yaptığımız program gereği iftara bir saat kala domates suyuyla dolu kâsenin etrafına oturuyor, gönlümüzce dua ediyorduk. Duamız bazen bir saat çekiyordu. O gün dua etme sırası Halime'deydi. Kendi iç âlemimize dalıyor; elimizi, yüzümüzü gökyüzüne çeviriyor ve midemizin gurultularına aldırış etmeksizin içtenlikle hacetlerimizi istiyorduk. Bir an başımı aşağı eğdim. Çorba kâsesinin içinden iki parmak boğumu büyüklüğünde bir canavar dışarı sıçradı. Bacıların ruhi iştiyakını bozmak istemedim. Onlar bir şey görmemişlerdi. İftar zamanı ne kadar ısrar ettilerse de: "Şimdi iştahım yok, kâsenin dibinde birazcık

1- Hem soru hem de cevap ilimden kaynaklanır; diken ve gülün toprak ve sudan kaynaklandığı gibi.

bırakın bir iki saat sonra yerim.” dedim. Elbette kâsenin başı da sonu da aynıydı.

Kendi kendime kâsenin içindeki yemek dibe vurursa farenin izleri ortaya çıkar diye düşündüm, ama farenin dışkı-sının ortaya çıkacağı hiç aklıma gelmemişti. Bir şekilde iftar yemeğini yemekten kaçındım ve birkaç ekmek kısıntısıyla yetindim. İftardan sonra kızlara şöyle dedim: “Yalnızlıktan kurtulduk ve sayımıza birkaç misafir daha eklendi.”

— Bu da ne demek? Rüyaya mı daldın?

— Iraklı mı, İranlı mı?

— Iraklı.

— Erkek mi yoksa kadın mı?

— Hem erkek hem de kadın.

Özetle yirmi soruluk bir mesele olmuştu. Olayı söylediğim zaman her biri bir şey söyledi:

— Sen kendi gözlerinle gördün mü?

— Fare karanlık ve sessiz ortamlarda kendini gösterir; burada değil.

Akşam olduğunda fareleri görmek için pusuya yattık. Gördük, aman Allah'ım ne bir ne iki tane, onlarca! O halde burası farelerin evi. Fareler bizim varlığımıza aldırılmıyordu. Hepsi aynı büyüklükte ve küçüktü. Bazısı battaniyenin kenarını kemiriyor, bazısı çöpteki ekmek kısıntılarını yiyor, bazısı da dişleriyle ayakkabılarımızın kenarını ısırarak meşguldü. Vicdansızlar! Atlama ipimizi bile kemirmişlerdi. Onlardan birinin yemek kâsesine düşmesi bizim için tehlike çanıydı. Ertesi gün kapıyı dövdük ve hücremizde fare olduğunu söyledik.

Antik çapulcu nöbetçi şaşırıp kabul etmez bir tavırla: “Burası sürekli ilaçlanıyor.” dedi.

Kapıyı hızlıca çarparak gitti. Tekrar kapıya vurduk. Nöbetçi: “Sadece siz fare var diyorsunuz, niçin diğerleri söylemiyor?” deyip bu defa kapıyı daha hızlı çarparak gitti.

Hapishane Müdürüyle görüşmek istediğimizi söyledik. "Fare için Müdür rahatsız edilmez." dedi.

Çek geçmeden kendisi gelip kapıyı açtı. "Hapishane müdürü eğer fare varsa tutup bize gösterebilir." diyor, dedi.

Doktor kardeşlerin hücrelerine mors alfabesiyle:

"Bizim hücremizde fare var, sizde de var mı?" dedik.

"Hayır."

Mühendis kardeşlere de sorduğumuzda onlar da "Yok." dediler.

Olayı kendilerine anlattığımız zaman şöyle dediler:

"Genellikle fareler kendilerini saklar. Onların yuvasını bulun ve bir şeyle kapatın. Bu şekilde onların hareket yolu kapanır, böylece bizim hücremize gelirler. Buraya geldiklerinde onlara ne yapacağımızı biz biliyoruz! Yuvanın dışında kalanlara da ambargo uygulayın."

"Nasıl yani?"

"Yiyebilecekleri her şeyi onlardan uzaklaştırın. Hatta sabun ve ayakkabılarınızı bile ellerinize alın."

Farelerin deliğini bulup, ekmeği hamur yaparak deliklerini tıkadık, ancak faydası yoktu. Ekmekleri çiğnediler, ne var ki mühendislerin hücrelerine gitmediler. Kısa sürede üremiş ve sayıları o kadar artmıştı ki artık huzurumuz bozulmuştu. Birkaç gün onlarla uğraştık. Uyku zamanı hepsi dışarı çıkıyor ve battaniyelerin üzerine diziliyorlardı. Hapishane müdürüne hediye göndermeyi kararlaştırdık. Ayakkabının tekini battaniyenin üstüne koyup içine de tuzak kuracak, sonra battaniyenin uçlarını birleştirerek kapana düşürecektik.

Şansımıza şişman bir fare dışarı çıktı. Hücreyi gezindikten sonra kurduğumuz tuzağa doğru gitti. Bıraktığımız yeme takılıp var gücüyle çiğnerken planımızı gerçekleştirdik. Ayakkabı ve battaniyeyi öyle sert vurmuştuk ki doktor kardeşler meraklanmışlardı.

“Ne oldu?”

“Fare öldürme merasimi yapıyoruz.”

Elden ayaktan düşecek kadar ayakkabı ve battaniyeyi duvara vurduk. Farenin öldüğünden emindik.

Hücrelerin tamamı bir süredir farelerden dolayı tartıştığımızı anlamışlardı. Kapıyı her vuruşumuzda hücrelerin kapısının altına eğilip fare meselesinin nasıl sonuçlandığını anlamak istiyordu. Kapıyı vurduğumuzda uğursuz nöbetçi (ona Hikmet yerine Nikbet/Uğursuz diyorduk) pencereyi açtı. Fatıma elindeki ölü fareyi dışarı fırlattı:

“Ne zamandır bizden fare istiyordunuz, alın size fare!”

Hikmet kocaman cüssesiyle birden çılgık atarak karşı duvara sıçradı ve kakhaha sesleri havaya yayıldı.⁽¹⁾ Bir anda

1- 1991 yılında Merhum Hac Seyit Ali Ekber Ebu Turabi ve bir grup hapisane arkadaşları, pilot, doktor, şehit Tondguyan'ın muavinleri ve bacıların eşliğinde Mekke'ye gittik. Eşimle birlikte Baki mezarlığının kenarında durmuştuk. Kardeşlerden biri eşime: “Bacıdan bir şey rica edebilir miyim” dedi. Eşim “Buyurun.” diye cevap verdi. “Bacım lütfen elini çarşafının altına koyar mısın?” dedi. Elimin dışının görünmesinin bir sakıncası olacağını düşünerek çarşafımın altına gizledim. Eğildi ve çarşafın üzerinden elimi öperek gözlerine sürdü. Ağlayarak şöyle diyordu: “Bacım ben askerim. Esaret dönemlerinde çeşitli zindanlarda işkence gördüm, ancak Iraklılar sadece bir kere dışında kesinlikle gözyaşımı göremediler. Siz fare öldürmüş ve dışarı atmıştınız. Hapishane müdürü o olaydan bir yıl sonra beni sorgulamak için yanına çağırırdı. Sorularının tamamı sizin hakkınızdıydı. Niçin bu kadınların kadınlık özellikleri yok? Niçin fareyi alıp nöbetçinin yakasına atarak onu diğerlerinin yanında küçük düşürdüler? Niçin yasak işler yapıyor ve hiçbir şeyden korkmuyorlar? İranlı kadınların hepsi mi böyle?” diye sordu. Hıçkırarak ağlamaya başladım ve doğrularak gururla şöyle söyledim: “Allah’a yemin olsun ki kızlarımızın hepsi böyledir. Kadın ve kızlarımız böyle bir zaıflık gösterdiklerinde bizim ölmemiz lazım!”

koridor kalabalıklaşmıştı. Kendileriyle alay etmek için plan yaptığımızı düşünüyorlardı. O gün bize ne öğle, ne de akşam yemeği verdiler. Pencerelerden içeriye cehennem sıcaklığı pompaladılar. Gece vakti doktor geldi ve ped payımızı keserek yasak olduğunu söyledi.

Akşam ve yatsı namazını kılmakla meşgulken demir kapı anahtarlarının tırmalayıcı sesi duyuldu. Kapı açıldı. Hücrelerimiz çok karanlık olduğu için bir süre baktıktan sonra bizi görebiliyorlardı.

Öylesine durmuş, namaz kılmamızı izliyorlardı. Namazdan sonra birkaç nöbetçiyle birlikte hapishane müdürü ve müdür muavininin (Davut) başımıza dikildiğini fark ettik. Hapishane müdürü niçin fareyi öldürdüğümüzü, müdür muavini de ölü fareyi niçin nöbetçinin suratına attığımızı sordu. Biz de: "Fareyi göstermemizi siz istediniz." dedik.

Sövüp sayarak durumumuz hakkında herhangi bir direktif vermeksizin hücreyi terk ettiler. O günden sonra farelerle dostluk ilişkisi başlatma kararı aldık. Ekmeğin bir kısmını yiyor, hamurlu kısmını farelere bırakıyorduk. Kendi kendime farelerin de zindanda olup bizimle aynı kaderi paylaştığını düşündüm. Farelerle savaşmak oyuna dönüşmüştü. Farelerin zararı nöbetçilerin zararından kesinlikle daha azdı. Hapishane müdürünün zindanı denetlemesi sonucu aldığı karar gereği, bir hafta sonra nöbetçiler burunlarına taktıkları maskeyle hücrelerin tamamını ilaçladı. Yanından geçtikleri her hücrenin kapı ya da penceresini açıyor ve kapıları tepikliyorlardı. Her kapının açılışında bir hayvan ismi söylüyorlardı. Yaşamları boyunca üstesinden gelemeyip de içlerine attıkları ukdeleri bizim başımıza boşaltmak istiyorlardı. Onlara da acıyordum; düşman dahi olsa insanlık ve ahlakın elden çıktığını görmek acı vericiydi.

Bizim en doğal ihtiyaçlarımız Iraklı nöbetçilere göre gülme ve alay etme konusu oluyordu. Bize karşı töhmet ve

küçük düşürücü hareketlerin her türünü yapmaktan kaçınmıyorlardı. Gurbet, soğuk, sıcak, sopa, açlık ve susuzluğa tahammül etmek son derece zordu. Ancak bunların tamamına ek olarak ölüm seviyesinde alçaltmaları bir dağın tahammül edemeyeceği kadar azap veriyordu. Her geçen gün Baas'lılara karşı nefretim artıyordu. Görüyor ve eriyip gidiyordum. Görüyor ve varlığımın tamamı hışım ateşiyle yanıp tutuşuyordu. Esir kardeşlerimin askerlerin zulüm çizmeleri altında alçaltıldıklarını müşahede ediyordum. Her biri bir ülkeyi idare edebilecek kardeşlerimiz hiçbir günah ve suçu olmaksızın çirkef insanların esiri olmuştu. Esaretin acısı onların cisim ve canlarını zayıflatmıştı. Dertten kıvranıyorlardı, ancak üzerlerine doktor elbisesi giyen o iki nesepsiz doktor onların çektikleri dertler karşısında gözlerini yumarak: "Su için, istirahat edin, siz hastalık hastası olmuştunuz!" diyorlardı. Onca yalvar yakardan sonra esirlerden birine bir adet hap verir, yutup yutmadığını kontrol etmek için dört defa ağzını kontrol ederlerdi. Onların ülkemin doktorları, mühendisleri ve askerlerine böyle davranmalarını görmek tahammül edilesi değildi. Bazen onların bu kadar ahmaklıklarına güleceğim geliyordu; hakikaten biz bir hapla ne yapabiliriz ki? Büyüklenden birinin **"Yaşam inanç için cihat etmek dışında bir şey değildir."** sözünü idrak etmek için bunca alçaltılmalara ve acılara tahammül etmemiz gerekiyordu.

Bir sabah doktor kardeşlerin duvarına vurmaya hazırlanırken birden hücrelerin kapısının açılma sesini ve nöbetçilerin: "Şems, Şems, acele edin, acele edin!" dediklerini duydum. Meryem'in kimliğini tespit edip Şems'in ardı süre gezmelerinden korktum. Doktorların hepsini dışarı çıkardılar. Sürekli vaaz eden, hutbe okuyan ve sağlık bilgileri veren duvar bir an derin bir sessizliğe gömüldü. Yeni komşunun gelmesini bekliyorduk. Duvara vurduğumuzu işitmiş ola-

cakları düşüncesiyle bir saat mors yöntemiyle konuşmaktan sakındık. Bir saat sonra aynı hücrenin kapısının açılma sesleri işitildi. Yeni bir mahkûmun geldiğini düşünerek tekrar duvara vurmaktan kaçındık.

Bu defa mühendis kardeşlerimizin hücresinin kapısı açıldı ve onları da daha önce kullandıkları "Şems, Şems, acele edin, acele edin!" sözleriyle dışarı çıkarttılar. Git gide endişem artıyor, ancak kimseye bir şey söyleyemiyordum. Tekrar yalnız kaldığımızı düşünerek özlem hissine kapıldık. Duvarlar sessizleşmişti. Dış dünyayla kurduğumuz yegâne irtibat kesilmişti. Savaş koşullarının değişmesinden korkuyorduk, ancak ne olursa olsun damarlarındaki kan aktığı sürece direneceklerine iman ediyorduk. Iraklıların esir değişimi yapacakları ihtimali de söz konusuydu. Biz bu tür konuşmalarla meşgulken doktor kardeşlerin duvarından ses geldi: "Allah-u Ekber, Humeyni Rehber; bizi Şemsi görmeye götürdüler."

Bu cümleyi işitmek bizim için son derece gönül okşayıcıydı. Yanıt verdik:

"Ne yani? Şems! Şems nerede?"

Sanki Şems'in yerini ve sıcaklığını unutmuştuk.

Mühendis kardeşlerimizi de Şems'in görüşüne götürdüklerini düşündük. Doğruydu; onlar da Şems'i görmeye gitmiş ve doktor kardeşlerden daha çok bilgi getirmişlerdi. O gün sürekli güneşten, gökyüzünden ve aydınlıktan söz ediyorlardı. Geçtikleri yolu, yol esnasında işittikleri sesleri ve Mühendis Tondguyan'la yanındakilerin sağlıklı olduklarını anlatıyorlardı. Daha ilginç mühendisler ölçümde de bulunmuşlardı. Bize şöyle anlatıyorlardı: Güneş alan oda yukarı katta. Gözenekli tavanı ve beton duvarlarıyla üç metre yüksekliğinde ve kırk metrelik bir oda. Oradaki hücrelerin birbirine uzaklığı daha fazla ve bu, yukarı kattaki hücrelerin aşağıdaki hücrelerden daha büyük olduğunu gösteriyor.

Günlerimizi ay yüzlü gün ışığına çıkabilmenin beklentisiyle geçiriyorduk. Sanki aydınlığı unutmuş ve ışığı kaybetmiştik. Güneşin ayrılığıyla yanıp tutuşuyorduk. İsmimizin kalemden düştüğünü, kötü ahlaklı olduğumuz için güneşten mahrum kaldığımızı düşünüyorduk, ancak diğer kardeşlerimiz bu lezzetten mahrum olmadıkları için seviniyorduk.

Günler sonra bir sabah tekrar çorba kâsesi etrafında toplanmış, farelerin oynamalarını ve atlayıp zıplamalarını seyretmekle meşgulken birden bire kendisine "Na-Halef" dediğimiz "Halef" isimli Iraklı asker hücremizin kapısını açtı ve her zaman olduğu gibi mikrofon yutmuşçasına yüksek sesle bağırarak kapıyı tekmeledi. Ardından kamçıyla kapıya duvara vurarak köpek havlaması sesine benzeyen sesle şöyle dedi: "Gözlüklerinizi gözünüze takıp çabucak dışarı çıkın!"

Hızlıca ayakkabılarımızı giyip gözlüklerimizi taktık. Henüz yüksekte düşmenin verdiği korku üzerimdeydi. Kör gözlerle tökezleyerek büyük bir kapının arkasına ulaştık. Yolun tamamında benim için terzinin meşalesi hükmünde olan pencere kenarına, ışıktan uzak bir yere sakladığım çatal iğneyi düşünüyordum. Onu almaya fırsatım olmamıştı. Kapı açıldı ve bir dünya dolusu ışık ve sıcaklık bedenimizle buluştu. On yedi yıl güneşi görmüştüm, ne var ki onu Abadan'ın elli derece sıcaklığında dahi hissetmemiştim. Güneş yıllarca bedenime doğmuş ve yüzümü yakmıştı, ancak onun değerini anlamamıştım. O gün bedenimin tüm hücreleriyle güneşi hissedip lezzet aldım.

Güneş kendi altınımsı eteklerine öylesine yayılmıştı ki her şeyi renklendirmişti. Aylarca ışısız kalmış tabutlarda soğuk ve cansız bir deriye güneşin altınımsı ışıklarının doğuşunun tarif edilmez bir lezzeti vardı. Bu sığacı ne kadar seviyordum. Mülayim bahar esintisinin eşliğinde güneşin ışığı bedenimin her tarafında doluyor ve gözlerimi uyan-

dırıyordu. Kulaklarım açılıyor, uyuşmuş el ve ayaklarım hareket ediyordu. Fatıma'nın gözlerine baktım; bal renkli gözleri öncekinden daha güzeldi. Yüzünün derisi altındaki kılcal damarlar yanaklarını allaştırmıştı. Yıllardır güzelliği başka bir şekilde görüyordum. İmam'ın dersine oturduğum günden itibaren güzelliğin görüldüğünden çok daha farklı bir anlamının olduğunu anladım. Bacılarım onca sararmışlığa, zayıflamışlığa ve zaafa rağmen güzelleşmişlerdi. Gözleri hüznüydü, ancak şaşılacak bir parlaklığı vardı. Ciğerlerine daha çok hava depolamaya çalışan Halime: "Keşke ceplerime de hava doldurabilsem ve önümüzdeki günler için saklayabilsem." diyordu.

Zarif ve uzun parmaklarına baktığım zaman sevgi ve muhabbetle annesinin kucığına verilen yüzlerde bebeğin doğuşunun seslerini işitiyordum. Onun elleri yaratıcıyla mahlûk arasındaki irtibatı; elleri, dünyanın en güzel işlelerinden biriydi, yani doğacak ve bizimle yaşayacak çocuğun doğmasına yardım etme görevi taşıyordu. Halime şefkatli elleriyle yanaklarımı okşayarak: "Cildimiz ne kadar da yumuşaklaşıp nazikleşti." dedi.

Meryem'in gözleri iki yakut gibi parlak derisi üzerinde ışıltıyor, konuştuğunda her an kanamasının mümkün olduğunu düşündüğüm kırmızı dudakları incecik görünüyordu.

Bacılarımın hepsi birbirinden güzel olmuştu. Lanet olası karanlık o hücrelerde bacılarımın güzel yüzlerini unutmuşum. İşte o gün gözeneklerden de olsa güneşi ve güneşin güzelliğini fark ettim. Gökyüzünde bize karşı gururlanarak özgürlüğün lezzetini çıkararak birkaç kuşun uçtuğunu gördüm. Güneşin altında koşmak ve çocukluk hatıralarımın tamamını canlandırırçasına öylesine koşup zıplamak istiyordum. Ahmet ve Ali'yle babamızı görmek aşkıyla okuldan eve kadar koştuğumuz günleri özlemiştim. Bu anları zihnim ve kalbimde ölümsüzleştirmek istiyordum.

Yazmayı özlemiştim. Yazma aşkı bedenimin her yerini kaplamıştı. Keşke o gün bir parça kâğıt ve kalem olsaydı da hislerimi kaydetseydim. Hatta kâğıt kalem olmaksızın bile yazma isteği duyuyordum. Tıpkı kanatları olmayan, ama canlı olduğu sürece uçmak isteyen kuş misali.

Benim için altın uçlu tükenmez kalem değerini taşıyan çatal iğnemi beraberimde getirememiştim. Bir beton parçası aldım. Aklıma gelen şeylerin hepsini yazamazdım. His ve arzularımı özetleyecek bir cümle yazmaya razı olmak zorundaydım. Tüm gayret ve hünerimle güzel bir hatla şöyle yazdım: "La Şarkıyye, la Garbiyye, Cumhuriyye İslamiyye."

Fatıma, Halime ve Meryem, nöbetçiler görmesin diye etrafımı sarmış, durmadan çabuk çabuk diyorlardı.

"Bacım, ansiklopedi mi yazıyorsun?"

"Yoksa parmağınla mı yazıyorsun?"

En sonunda cümlemi tamamladım. Mutluluktan hopluyor ve gülüyordum. Bu esnada etrafımızda bir taraxacumun dönüp dolaştığını fark ettim; o halde misafirimiz vardı. Üstelik tek değil, birkaç tane! Belki o taraxacumlar Abadan'dan gelmişti. Çocukken yalnızca kendi şehrimde taraxacum olduğunu düşünüyordum. Kendi kendime taraxacumlar geldikleri yerden haber getirirler dedim. Bunlar burada ne yapıyor? Onlardan birini yavaşça elime aldım. Ona zarar vermemeye özen gösteriyordum, zira elimde dağıldığı zaman benim haberimi Abadan'a götüremeyeceğini biliyordum. Taraxacumun da korktuğunu hissettim. Arkadaşlarına doğru göndermek istedim, içimden gelmedi, ancak gözüm başımın etrafında dönen daha büyük bir taraxacuma takıldı. Yavaşça ve gülümseyerek şöyle dedim: "Sen annemin yanına gidebilecek ve iyi olduğumu söyleyebilecek tek kişisin. Gidebilirsin değil mi? Çok uzak olduğunu biliyorum, ancak buraya kadar gelebildiğine göre yolu biliyorsundur? Sahi siz nereden geldiniz? Annemin yanından gelmiş olmayasınız?"

Taraxacumlar bizi yalnız bırakmıyorlardı. Kulağıma bir şeyler fısıldamak ve benimle konuşmak istediklerini hissettim, ancak maalesef dillerini anlamıyordum. Taraxacuma şöyle dedim: "Şimdi evimizin nerede olduğunu bilmiyorum. Eğer çok uzaksa rüzgâra bin ve evimize git. Doğrusu evimi kaybettim ve yanımda hiç kimsenin adresini yok. Sadece İran'ın adresi var. İran'a varır varmaz ailemin kulakları çınlayana kadar dans et. Biliyor musun bibim şöyle diyordu: Ne zaman kulağın çınlarsa, senin hakkında konuşuyorlardır."

Fatıma gülerek şöyle dedi: "Fatımacığım! Dikkatli ol, delilik ben buradayım demez. Kalk, tekrar bu odanın etrafında koşalım. Geldi gelecekler. Hemen dönmemiz lazım."

Fatıma'nın sözü bitince "nokta" demek istedim, ne var ki kendisine "Na-Halef" dediğimiz "Halef" ismindeki nöbetçi gelerek: "Çabucak gözlüklerinize takın ve dışarı çıkın." dedi.

Alışıla geldiği gibi konuşmaya başladık:

"Bu gözlük ne kadar da sıkı!"

"Burası ne kadar da aydınlık, ne kadar çok yaprak var."

"Niçin sürekli bizi buraya getirmiyorlar?"

"Biz dört İranlıyız; siz kimsiniz?"

Na-Halef elindeki kırbaçla şiddetle kapıya duvara vuruyor ve sesin kimseye ulaşmasına izin vermiyordu. Güneşli odada bir saatten fazla kalmamıştık, ancak dönüş yolunun geldiğimiz yoldan daha uzak olduğunu anlamayacak kadar heyecanlanmıştık.

Evet, hücremiz değişmişti. Önceki hücremizde bir şeyimizin olmadığı doğrudu, ancak fayanslar üzerindeki belli belirsiz resimler, savaş esirlerinin hatıraları ve irili ufaklı fareler varlığımızın bir parçası olmuştu. Etrafımıza bakındık. Hiçbir şey yoktu, hatta bir battaniye bile. Sürekli etrafımızda dönüyorduk, derken kardeşlerimizden uzaklaştığımızı ve

bizi başka bir hücreye getirdiklerini anladık. İki çorba kâsesi ve dört bardakla birlikte bit pire dolu battaniyeleri dışarındaki içeri fırlattılar. Bir dünya dolusu parlak ışığıyla güneşi görmek tüm varlığım ve babamla geçirdiğim son dakikaların hatırası olan çatal iğnemin elimden çıkmasıyla sonuçlandı.

Alışmak ne kadar da kötü. Kendi hücremize, fareleri görmeye ve kulaklarımızı tırmalayan nöbetçilerin sesine alışmıştık. Oysa ne kadar da alışkanlıklara üstün gelmeye ve günöbirlikçilikten kaçmaya çalışıyorduk. Duvarların rengine bürünmek veya nöbetçilerin öfkeli feryatlarına, hakaretlerine ve farelerin gelip gitmelerine alışmak istemiyorduk. Teslim olmak ve adet etmenin hakikatlerin ayaklar altına alınacağı ve "Emredersin efendim!" demek anlamına geldiğini biliyorduk.

O gün o kadar yorulmuş, şaşırılmış ve güneşe çarpılmıştık ki öğle sonrası üçe kadar uyuduk. Uyandıığım zaman sordum: "Arkadaşlar siz de güneşi gördünüz mü? Güneşi ve sıcaklığı hissettiniz mi?"

Güneşi, taraxacumları, anneme mesaj ulaştırmayı ve bacılarımın güneş altındaki güzel yüzlerini rüyamda gördüğümü düşündüm. Ama hayır, hepimiz birlikteydik ve güneşi görmek özgürlük beklentisiyle çarpan gönüllerimizin uyanışını sağlamıştı.

Yine Meryem eğildi, bu dafa Halime onun omuzlarına basarak yukarı çıktı ve ışığı bize misafir eden pencereyi araştırdı. Sonra Fatıma eğildi, ben araştırdım. Hiç bir şey yoktu. Duvarın kahverengindeki fayansları üzerinde Kiyani, İbrahim Babacani, Abdülmecit Fenudi, Hüseyin Mısri, Habib Kelanteri, Keramet Şefii, Nusret Dehharkani, Hacı Sefitpi, Ahmet Veziri, Gulam Rıza Mekri, Haydari, Huşenk Ezhari, Ali Basiret, Yedullah Abdus, Ebulfazl Mihrasibi, Cevat Puyanfer ve Hasan Lokmani Nejat gibi savaş esirleri, pilotlar ve askerî rütbelilerin isimleri kazanmıştı. Dolayısıyla onlar

da bu civarlardaydılar. Onların isimlerini aklımıza yazıyor ve ezberliyorduk. Yeni kardeşlerin isimlerini buldukça ortama daha çok musallat oluyor ve gözlerimizi kapayabileceğimiz soğuk hücrede kendimizi daha çok güvende hissediyorduk.

O günden sonra günlerce ve saatlerce güneş ve gün aydınlığıyla buluşmamız, duvarlara yazılan yazılar, bina ve parçaları bir araya getirildiğinde açık bir görünümün oluşturulabileceği pek çok ayrıntı hakkında konuşuyorduk. Artık oradaki fertlerin çeşitli katlarda ve koşullarda alıkonduğunu biliyorduk. Onların bazıları Iraklı siyasi suçlu, bazıları ise İranlı esirlerdi. Bazıları her gün güneşi görmesi için dışarı çıkartılıyor, bazıları da iki yılda bir çıkartılıyordu. Sonraki gün öğle ve ikinci namazı, sürekli okuduğumuz Şifa ayeti ve Vahdet duasından sonra yine Petrol Bakanının Kur'an tilaveti sesini işittik. Okuduğumuz duadan ötürü bize övgüler yağdırıyordu. Bu defa ses bize daha yakındı. Ezan sesini birkaç adım ötedeki hücreden işitiyorduk; sesin bu kadar net olması henüz savaş esirlerine yakın bir bölgede olduğumuzu gösteriyordu. Yemek servis arabasının bekleme ve pencerenin kapanma süresi esasına göre hücremizin solunda İranlı, sağında Iraklı mahkûmun tek başına kaldığını tahmin ettik.

Soğğun yeni hücremize de gelmesinden korkarak her gün başımızdan eksilen saç telleriyle başka bir atlama ipi örüp, uyuşan el ve ayaklarımızı hareket ettirmeye çalıştık.

Yaz günlerinin birinde hücremizin solundaki İranlıyla sohbet etmeye karar verdik. Duvarı konuşurmak için esirlerin ortak dilini kullanarak duvara vurduk: "Allah-u Ekber, Humeyni Rehber."

Mahkûmun sloganımıza cevap vermesi beklediğimizden uzun sürdü. Ardından on dakika boyunca hızlı ritimlerle duvara vurdu. Biz ne kadar "Selam." dediysek de o başka bir ritim tutturuyordu. Özetle büyük bir sevinçle karşılaşmasından sonra, selam gönderdik ve selamımızın cevabını aldık.

Duvarın dibine oturup sürekli konuştuğumuz cümleleri ona gönderiyorduk: "Biz 1980 yılında Temmuz ayında esir düşen Fatıma Nahidi, Halime Azmude, Şemsi Behrami ve Masume Abad isimlerinde dört İranlı kızız." O da kendini tanıttı ve esir düştüğü yeri ve tarihi söyledi. Yeni hücremizin zorluğunu kaybetmesinden ve yeni arkadaş bulduğumuzdan ötürü mutluyduk. Ancak yeni komşumuz önceki komşularımızdan (mühendis ve doktorlar) farklıydı; biz ne kadar "Allah-u Ekber, Humeyni Rehber." diyorsak, o çakal çukal ritmiyle cevap veriyordu. Bir gün duvarın sesini işitir işitmez aceleyle duvara doğru gittim ve selam verip hal hatır sorduktan sonra şöyle dedi: "Selam, topal adamın elindeki kırmızı elmacık..."

Ondan sonra onunla hiç konuşmadık, hatta selamının cevabını bile vermedik ve o duvarın adını hasta duvar koyduk. O savaş esirinin gönderdiği mesaj karşısında donakalmış ve o duvarın yanına oturmayı bile kendimize yasaklamıştık. Son derece acı vericiydi. O duvarı muhatap almıyorduk. Elbette söylemeliyim ki esaret boyunca tek bir İranlıdan böyle bir davranış görmüştük.

Hücrede tek başına kalan esirler çok daha şiddetli ruhi, psikolojik ve cismî baskı altındaydılar, ancak Mühendis Tondguyan'ın gönül okşayıcı Kur'an sesiyle birlikte Mühendis Yahyevi ve Buşehri'nin Bilalvari ezanları herkes için dinginlik kaynağı oluyordu. Baas'lılar çorba ve tadı tuzu olmayan sulu yemeği bazılarına vermekten kaçınıyor, onların hücrelerinin yanından geçiyorlardı. Bunun karşılığında ise İranlı esirler yüksek sesle: "Canım İran'a feda olsun, vatanım sen ayakta kal!" diyerek bağırıyorlardı.

Savaşın ilk bir iki ayında esirlerin çoğu er-Reşit zindanındaydı ve savaşa dair hiçbir yeni haber yoktu. Bazen uçaksavarların ateş seslerinden savaşın devam ettiğini anlıyorduk, ancak bu sesler aynı zamanda henüz hayatta olduğumuz, direndiğimiz ve savaştığımız anlamına geliyordu.

Bazen bedenimize inen kırbaç darbeleri kardeşlerimizin mevzi ve cephelerdeki başarısının gururunu yaşıyordu. Dördümüz için baskı ve sıkıntının tamamı katlanası bir hal almıştı, ancak lanet olası kilit içerisinde dönen anahtar seslerine alışamamıştık. Bu sesi duyduğumuzda bedenimizin tamamı öldürücü bir ıstırapla sarsılıyor ve kendi kendimize şimdi birbirimizi boğup öldürme sözü verdiğimiz an geldi diyorduk.

Uzun zamandır bedenim ölümcül derdin ev sahipliğini yapıyordu. Öksürükler ciğerlerime dolmuş iltihap ve kan boğazıma düğümlüyordu. Ağzımın tadı acıydı ve kan kokusu geliyordu. Öksürük seslerim sabırlı hücre arkadaşlarımla uyku ve huzurunu bozmuştu. Akciğerlerim birazcık hava almak için itiraz ettiğinde hava, yer, soğuk kapı ve duvarların hissedilmeyen amansızlığından yerleri tırmalıyordum. Bazen öksürüğün şiddetinden bedenimdeki kanların tamamı yüzümde toplanıyordu. Bazen kızarıyor, bazen kararıyor, bazen de sararıp soluyordum; birilerinin feryadına yetişmesini ümit ediyordum. Akciğer iltihabı bedensel hareketimi güçleştirecek kadar zayıflatmış ve güçsüzleştirmişti. Çaresizlikten pencereye vuruyor her ne kadar doktorların reçetesi işe yaramasa dahi doktor istiyorduk. Benim için nefes almak en zor iş olmuştu. Her nefes alışımında sanki göğsümün üzerinde bir ağırlığın aşağı yukarı hareket ettiğini hissediyordum. Hatta omuriliğim bile sızlıyordu. Nefes aldığım zaman bir miktar pıhtılaşmış kan ağzıma hücum ediyordu. Nefes almıyordum; kan kusuyordum. İltihaplanan göğsümün acısı dayanılmaz bir hal almıştı ve nefes aldıkça bu acı şiddetleniyordu, ancak yaşamak için nefes almaktan başka çarem yoktu.

Kapı ve pencereye ısrarla vurmalarımızın neticesinde çeşitli renk ve boylarda antibiyotiklerin müşterisi olmuştum, ne var ki bende en küçük iyileşme belirtisi yoktu. Başka bir reçete de söz konusu değildi. Bir defasında öylesine nefesim tutulmuştu ki bacılar korkularından kapıya duvara

vurup doktor çağırmışlardı. Antika asker, nöbetçiydi. Pencerayı açtığında bacıların hışım ve sinirli yüzleriyle karşılaştı ve kapıyı hızlıca çarparak gitti. Rengim morardıkça bacıların feryadı artıyordu. Derken nöbetçi kapıyı açtı ve her zamanki gibi kör gözlüğüyle beni hücrenin dışına attı. İstirap göğsümün daralmasını daha da arttırıyordu. Şiddetli zaafıtan dolayı yürüyemiyordum. Ayaklarımı zorlukla sürüklüyordum. Atın kişnemesine benzeyen öksürük seslerim koridorun duvarlarına değip tekrar göğsüme dönüyordu. Sonunda öksürükler beni öylesine güçsüzleştirdi ki gözlükleri çıkartıp bir köşeye oturdum, ancak savunmasız kemiklerime inen tekmeler beni kalkmaya mecbur etti. Annemin burada olup can çekişmemi görmemesinden dolayı mutluydum. Nöbetçinin korkunç feryatları, anlaşılmayan sözleri ve bedenime indirdiği tekmeler o halde kalmama izin vermiyordu. Birkaç saniye de olsa ilk kez tam olarak hücrelerin koridorunu görebilmiştim. Her iki tarafta birbirinin karşısında değil, bir iki metre aralıklarla aynı şekil ve aynı ölçüde kapıların yer aldığı uzunca bir koridorda olduğumu fark kettim. Koridorun iki tarafında iki kapı açıktı ve nöbetçiler ellerindeki kırbaçlarla mahkûm oldukları anlaşılabilir bir grubun başına toplanmışlardı. Nöbetçiler onlara emrediyor, onlar da kamçılarını omuzları üzerinde keskinleştiriyorlardı. Bakışlarım o mahkûmlar üzerinde sadece bir an odaklanmıştı. Saç ve sakallarının kar gibi beyazlığı genç görünümlü yüzlerini yaşlı ve pejmürde gösteriyordu. Yeri süpürmekle meşguldüler ve gerçekte etrafta ne olup bittiğine aldırıyorlardı. Sadece masum gözleriyle süpürdükleri yere takılıp kalmışlardı. En uzun gecelerden biri daha yaklaşmıştı, kış başlamak üzereydi. Bunların savaş esirleri mi yoksa Iraklı siyasi mahkûmlar mı olduğunu anlamak istiyordum. Yanlarından geçerken öksürerek çile dolu ve kesik kesik bir sesle: "Tavuğun cücelerini kış sonu sayarlar." dedim.

Onlardan biri süpürgesine işaret edip askerlerin kendisinin ne diyeceğini bilmelerini istemeksizin yiğitçe cevap verdi: "Güneş bulut arkasında kalmaz." diye cevap verdi.

Bir diğeri: "Biz sizin komşularınız." dedi.

Aman Allah'ım! Ellerinde süpürgeyle yerleri süpürenlerin doktor kardeşlerimiz olduğunu yeni anlamıştım.

Nöbetçi beklemeksizin: Gözlüğünü tak ve çabucak geç!" dedi.

Gözlük gözümden ziyade alnımı örtmüştü. Asansöre binip bir kat aşağıya inip dışarı çıktık. Sağlık ocağına benzer bir yere girdik. Bir köşede durdum. Bir şeyler görüp konum tespiti yapmak için başımı arkaya doğru çekiyordum. Ciğेरimden boğazıma gelen iltihap ve kanı acı çekerek mideme gönderiyordum. Birkaç kişinin daha kesik kesik nefes alma seslerini işitiyordum. Gözlük altından ve boynumu çevirerek yalnızca eski ayakkabılı, ince pijamalı ve aralıklarla durmuş birkaç kişiyi görebiliyordum. Öksürük seslerim arada bir sessizliği bozuyordu. Lanet olası gözlüğün altından bir şeyler görebilmek için boynumu geri çekiyordum. Etrafta olup bitenleri anlamakla meşgulken çenemin arkasına sıkı bir yumruk indi. Dişlerim ve çenemin birbirine değen sesleri kulağıma çalındı. "İranlı bir general olduğum ve lakabım gibi büyük olmam gerektiği" aklıma geldi. Öksürerek gözlüğü çıkardım. Koridorda gördüğüm heybetli iki kişi mahkûm elbiseleri ve kör gözlükleriyle bir tarafta dikilmişti. Yorgun ve yapılı görünüşleri o elbise içinde son derece alçaltıcı bir görünüm almıştı. Odanın diğer bir köşesinde bir miktar gazlı bez, pamuk, betadin ve birkaç boş tabağın üzerine dizildiği küçük bir masa ve bir de hasta yatağı vardı. Onların gözünde gözlük vardı, ancak ben gözlüksüz onları seyrediyordum. Aramızda hiçbir konuşma olmuyordu. Bazen seslerini düzenlercesine öksürüyor gibi yapıyorlar ve ben de derinlerden öksürerek onlara cevap veriyordum. Bir fırsatını bulup kendimi tanıtmak için

etrafı kolluyordum, ancak nöbetçi gelip o iki kişiyi başka bir yere götürdü, ben de üzerine gazlı bez ve pamuğun konulduğu masayla baş başa kaldım. Gazlı bez ve pamuk, birazcık alıp cebime koymam için adeta gözüme bakıyordu. Başka bir şey görmüyordum. Altın bir fırsatın peşindeydim ve başka bir şey düşünmüyordum. Uzun süredir kadın pedlerinden mahrum kalmıştık. Kendi kendime bu hırsızlığın neyle sonuçlanacağını düşünüyorum, korkuyordum. Ellerimi cebimden çıkardım ve hazır ol vaziyette durdum. Sürekli başımı çeviriyor ve gözlerimi oynatıyordum. Etrafta dikkatimi çekecek hiçbir canlı yoktu. Kendi kendime cedelleşiyordum:

“Hayır, bunun adı hırsızlık değil, bu hakkımız olanı zorla almaktır.”

“Bu işi yaparken görülürsem ne olacak?”

“Ama kimse görmezse pek çok işleri yapabileceğimiz birkaç günlük pamuk ve gazlı beze sahip olacağız.”

Birkaç parça pamuk ve gazlı bezin düşüncesi bedensel zaafımı unutmama vesile oldu. Aman vermeyen öksürüklerle her şeyi göze alarak masaya doğru gittim. Bir miktar pamuğu cebime sokuşturup yerime döndüm. Hiç kimse yoktu ve henüz fırsatım vardı. Diğer elimle birkaç top gazlı bez alıp cebime saklayarak tekrar yerime gittim. Ne var ki masaya doğru hareket edip birkaç top gazlı bez aldıktan sonra tam karşımda duran aynayı fark ettim. Muhtemelen mahkûmlar yalnız kaldıklarında onları kontrol etmek için konulmuştu, ancak o anda gazlı bez ve pamuğun değeri başka şeyi düşünmeme engel olmuştu. Allah’a şükürler olsun güzellikle sonuçlandı ve hiç kimseye yakalanmadım, ancak bir elimle diğer elimi sıkıca tutmuşum.

Doktor beni görmeksizin her zamanki kapsüllerden verdi ve susuz yutmam için zorladı. Bu kapsüller iki ay üst üste yuttuğum kapsüllerdendi ve hiçbir faydasını görmemiştim. Hücreye doğru koyuldum.

Kuru öksürük seslerim bacılarıma ve komşularımın tamamına hücreye yaklaştığının haberini veriyordu. Hücreden ayrılalı yaklaşık iki saat olmuştu ve herkes meraklanmıştı. Hücreye girdiğim zaman kör fare gibi olmuşum. Birbirimizi görebilmemiz için birkaç dakika hücrenin karanlığına alışmamız gerekiyordu. Beni görür görmez etrafıma toplandılar ve beni soru yağmuruna tuttular:

— Hastane buranın dışında mıydı? Buraya çok uzak mıydı?

— Ciğerlerinden röntgen çektiler mi?

— Doktor teşhisi neydi?

— Birilerini gördün mü?

Birkaç kat aşağıda, doktorla görüşmeksizin ve her zamanki kapsüllerle hastalığının teşhis edilip tedavi olduğunu anladıkları zaman gülüştüler, ancak ceplerimi boşalttığımda daha çok güldüler. Şaşkınlıktan dona kalmışlardı. Ceplerimde getirdiğim şeyleri nerede kullanacağımızı, onlardan nasıl istifade edeceğimizi bilmiyorduk. Bacıların her biri bir öneri sunuyordu:

— Gazlı bez toplarından birini dökülen saçlarımızla birleştirip atlama ipi yapalım.

— Ped olarak kullanmamız hepsinden daha önemli.

— Çatal iğnem olsaydı elbiselerimizi tamir ederdik.

— Birbirimizi boğacağımız zaman işimize yarar!

Her halükârda gazlı bezin bir topunu saklamalıydık.

O gece "Mutlu Doktor" gelip her zamanki kapsülden iki tane uzattı. Bir tanede solunum spreyi vererek: "İki nefes çek." dedi.

Ancak solunum spreyini çabucak geri aldı. Kronik bronşite yakalanmıştım. Nefes darlığı, göğüs hırıltısı ve kuru öksürükler yaka iğnesi gibi yapışmıştı, yerimde duramıyordum. Bazen ağırlarımın çokluğundan kapıya duvara vuruyor, hücre-

remizin penceresinden birazcık fazla hava gelmesini ümit ediyordum. Nefes almak istiyordum. Acıdan dolayı elimde olmaksızın komşumuzun duvarına vuruyordum, ancak bunun karşılığında, duvara vuracak kadar hali olmayan sinirli komşumuzun tek cevabı sessizlikti. Sanki kendisi de duvarlaşmıştı. Güya en eski mahkûmlardan biriydi ve hapishane-nin kanunlarına alışıp teslim olmuştu. Beni gözlüksüz sağlık ocağına götürdükleri zaman Iraklı komşumuzun ay yüzünü görmüştüm; öne çıkıp ellerini bağlamaları için uzatmış ve kör gözlüğü takmaları için başını uzatmıştı. Kendi kendime şöyle dedim: Mahkûm elbisesini kabul edip bağlamaları için iki elini uzattığın zaman zindanı ve teslimiyeti de kabul et-tin demektir. Artık duvar senin yaşamının bir parçası olacak ve bu duvarların arkasında olup biten hiçbir şeyi gözlemlemeyeceksin. Artık dışarıdaki hadiselerle hiçbir irtibatın olmayacak ve hadiselerin de seninle bir alakası olmayacak. İşte o zaman duvara vurma sesleri seni sinirlendirecek, tıpkı duvar gibi sessizleşeceksin ve serbest bırakılacağın günün senin için hiçbir anlamı kalmayacak. Böylesi bir yaşamın bi-zim için somut örneği yoktu. Onun gibi olmak istemiyorduk. Biz zindanda olmakla birlikte hürdük. Biz büyük kabullerin çocuğuyduk. İnkılâp yapmak için doğmuştuk. Savaşmak ve hür olmak için esir düşmüştük. Duvar ve zindan bizim payı-mız değildi. Her gün yarın hürriyete kavuşacağım diyordum. Zorlukla nefes almama rağmen yarına ümitle bakıyordum.

Sabahları henüz gözlerimizi açmadan Meryem soruyordu:

“Ablacığım! Yarın serbest bırakılacağımız için babanın üzerine yemin etmemiş miydin? O halde niçin serbest bırakılmadık?”

Ben de başımı kolları üzerine koymuş haldeyken cevap veriyordum: “Yarın serbest bırakılacağız. Şimdi bu gün, yarın değil ki!”

Her ses, her bakış ve her söz ümit fidesini güçlendirebilir ve ümit kervanını harekete geçirebilirdi. Gerçekte ümitsizliğin şirk olduğuna inanıyorduk. Allah'a sahip olan kimse ümitli kimsedir. Yarın serbest bırakılma ümidiyle duvara çarpı atıyorduk. Sinirli ve rahatsız komşumuz, habersizlik ve yalnızlık hislerimizin vesileleri karşısında duvara tekme atıyor ve biz de şiddetli korku ve dehşetten kendimizi küstüğümüz hasta duvara; sürekli ritim tutturma seslerinin geldiği ve arkasında saçmalayan ancak bizim tarafımızdan hiçbir cevap alamayan esirin olduğu duvara doğru fırlatıyorduk.

Kış olanca sertliğiyle tekrar saldırmıştı. Cansız bedenlerimizin dışa açılan pencere deliğinden içeri gelen dondurucu soğuğuna tahammülü yoktu. Tekrar nefes darlığı yaşadığımda hepimiz duvara, kapıya vurduk. Doktor hücremize geldi ve çabucak sağlık ocağına götürmelerini emretti. Her ne kadar sağlık ocağında da özel bir muamele yapılmıyorduydu da, daha önce yaptığım aksine üzerine pamuk ve gazlı bez konulmuş masaya oturdum. Güçsüzlüğüm beni perişan etmişti. Alabildiğince koşmak, pencerenin camlarını kırmak, feryat etmek, küfredip kötü konuşmak ve son nefeslerimde elimden gelen her şeyi yapmak istiyordum. Ne var ki nöbetçi kımıldamadan yerimde oturmam için sürekli tehdit ediyordu. Önceki iki sahte doktorun yerine başka bir doktor geldi ve astım hastalarının kullandığı spreyi vererek üç nefes almamı söyleyip gitti. İşimize yarayacak bir şeyler bulup almak için etrafımı inceliyordum. Bu defa bir öncekine nispetle daha tecrübeli, daha cesaretliydim. Ne kadar bakındıysam da bir şey göremedim. Etrafıma bakarken masanın yanında buruşturulup atılmış ve önceden neyin sarıldığı belli olmayan gazete parçasını gördüm. Her şeyden habersiz olmam beni gazete parçasını almaya itmişti. Tekrar hırsızlık operasyonu pozisyonu aldım. Sağa sola bakıp ellerimi uzattım. Boynumu çevirip

etrafımı kolladım ve göz açıp kapayıncaya kadar gazeteyi cebime indirdim. Kazandığım bu maharetten dolayı hem seviniyor hem de üzülüyordum. Yine gönlüm tereddütlerle dolmuştu, ancak kendimi teselli ettim: Masume! Sen mec-bursun, zaten bir kâğıt parçasından başka bir şey değil. Maşrapa çalmak gibi bir şey. Ancak babam şöyle diyordu: "Yumurta çalanın sonu deve hırsızlığıdır."

Akıbetimden korkuyordum, ancak elde ettiğim başarıya seviniyor ve içimden de hırsızlığın akıbetinden endişe ediyordum. Büyük bir ustalıklarla cebime attığım gazete parçasıyla birlikte çabucak hücreme döndüm. Bacıların yüz ifadeleri yeni bir haber beklentisinde olduklarını anlatıyordu. Bacılar Baas'lılardan hiçbir hayrın gelmeyeceğini ve şifanın Allah'ın elinde olduğunu biliyorlardı. Yavaşça gazete parçasını dışarı çıkardım ve hepimiz gazetenin etrafında toplandık. Yazılar bizim için resim hükmü taşıyordu. Aman Allah'ım ne kadar da çok kelime var! Ne kadar harf, ne kadar haber! Kelimelere odaklansak da bir şey anlamıyorduk. Halime birazcık Arapça biliyor ve bizden daha iyi anlıyordu. Halime'nin etrafını sarıp ağzına gözlerimizi diktik. Kelimelerin köküne indik. İsimleri, fiilleri ve harfleri ayırdık. Bu bir parça gazete üzerinden pek çok hadise hakkında fikir yürüttük, ancak tahminlerimize yakinimiz yoktu. Arada bir duvara tekme savuran yan hücredeki Arap komşumuzdan da yardım alma ümidimiz yoktu.

Birkaç gün boyunca devam eden tartışma ve konuşmalarımızın sonunda Kays'tan yardım istemeyi kararlaştırdık. Ancak nasıl? Onun ne kadar güvenilir olduğunu bilmiyorduk. Acaba Kays, kendini anlattığı gibi miydi? Herkes bir şey söylüyordu. Kays bize karşı iyi niyetini ispat etmemişti. Bize jilet verecekti, ama vermemişti. Makasa bile razı olmuştuk, ama onu da vermedi. Hatta bir tırnak bıçağı bile vermedi.

“Bunlar bir yana bir ay sonra diş fırçasının ne olduğunu anlayınca çöpe attığı eski fırçasını çıkartıp ortaklaşa kullanalım diye bize verdi.”

“Ama edeplidir ve hiçbir zaman kötü davranış görmedik.”

Sürekli hırsızlığı düşünen ben şöyle dedim:“ Silahlı soygun yapmak istemiyoruz. Dört tane kelimenin anlamını sormak istiyoruz.”

Gazetenin metninde biri “Ordu Komutanı Şiş Hattab” ve diğeri “Birlik Komutanı Abdurrahman Davut” isminde iki isim vardı ve biz bunları kesinlikle tanıımıyorduk. İnkılâp, idam ve ayaklanma kelimeleri çokça tekrarlanmıştı. Bu iki ismin ve “Naif” isminde bir grubun tanınması için bize yardım edecekti. Bu haberin anlaşılmasından sonra önemli bir diğer habere ulaşacaktık. Yemek dağıtma sırası Kays’a geldiği zaman Halime Kays’a sordu:

— Kays şu üç kişiyi tanıyor musun?

Bir şey bilmemiş gibi gözükmenin yanında gözleri fal taşı gibi açıldı ve kapıyı sertçe örterek gitti. İki saat sonra şartlar müsaitleşince kendisi gelip pencereyi açarak sordu:

— Bunlar kim?

— Biz de bilmiyoruz.

— Bunların ismini nereden işittiniz?

— Irak’la alakalı.

Kötü şartlar yüzünden şimdi cevap veremeyecek durumda olduğunu gösterir bir halde kapıyı örtüp gitti. Ancak üç gün sonra yemek dağıtma sırası yine kendisine gelince şöyle dedi:

— Bunlardan biri firar etti, şimdi Irak’ta değil. Diğeri ise öldü.

Ancak üçüncü ismi, inkılâbî bir grup olarak tanıttı. Bu bilgilerin hepsini bir dakikada bize söyleyip kapıyı örttü.

O günden sonra bu isim ve bilgileri nereden aldığımızı, ne için sorduğumuzu ve ne yapmak istediğimizi çok merak ediyordu. Gazete parçasını dikkatle pencerenin üzerine saklamıştık. Hücreyi teftiş etme ihtimali veya bu haberi bulmamaları için hepsini tekrarlayarak ezberliyorduk. Gazeteyi kaybetmemiz durumunda haberlerini ezberlememiz gerekiyordu.

Genel olarak gazetenin haberinden anlaşılan şuydu:

“Çeşitli askerî takımlardan oluşan bir grup Cumhurbaşkanlığı Sarayı, radyo binası ve başka hedefler doğrultusunda hareket ettiler. Rejim, Bağdat caddelerine yüzlerce polis arabası yerleştirmesine rağmen Saddam’ın bu arabaların birinde olduğu görülmemişti. Radyo ve Televizyon binası yakınında Salihîye bölgesinde arabaların hareketini fark eden polislerden biri düdüğünü çalarak diğer meslektaşlarını bilgilendirmeye çalıştı. Daha sonra “Ordu Komutanı Mahmut Şis” ve “Tim Komutanı Abdurrahman Davut” Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığına atandılar, ancak Hattap kabul etmedi ve Kahire’deki ikametgâhında kaldı ve bir direnişle karşılaşmadı. Ne var ki Irak milleti bu değişime yönelik hareketi tereddüt ve ihtiyatla karşıladı. Cumhurbaşkanı “Naif” grup başkanını Kur’an’a yemin ettirmişti, ancak onlar sözlerinde durmadılar.”

Kays artık o Necefli güzel davranışlı genç değildi. Bazen bu bilgiyi nereden aldınız diyerek tehdit ediyordu. Şüphelendikleri tek kişi Arap komşumuzdu. Çabucak onun yerini değiştirdiler. Kays: “Ben daha çok sizin için kaygılanıyorum.” diyordu.

Hakikati söylememiz için bize yemin ettiriyordu.

Kelimeleri yan yana koyduğumuzda Irak’ta inkılâp veya ayaklanma olduğuna yakın ettik, ancak biz bundan habersizdik. Tekrar kulağımızı dışarı caddeye ve Bağdat’ın dışına bakan duvara yasladık. Rüzgârın uğultusu, ağaçların yap-

rak sesleri ve belirsiz sloganik bağrıışmalar bize Irak'ta bir inkılâbın olacağına dair ümit vermişti. Kendi aramızda tartışıp konuştuktan sonra tefsir ve yorumlar yapmak yerine gazete parçasını Kays'a verip ne oldu ne olacak kaygılarından kurtulmaya karar verdik.

Kays'ın çorba dağıtma nöbetinin olduğu bir sabah şöyle dedik: "Biz bu gazete parçasını pencere üzerinde bulduk ve ne yazdığını öğrenmek istiyoruz."

Elinde çorba kâsesiyle birazcık hücre içerisine giren Kays gazeteye göz gezdirerek bir çırpıda alıp dışarı çıktı. Birkaç gün sonra gelerek şöyle dedi: "Gazetede yazılan hadiselerin tamamını doğru anlamışsınız, ancak bu bilgilerin tamamı yirmi yıl öncesine dayanıyor."

Hem ağlanacak hem de gülünecek bir durumdaydık. Irak inkılâbı hakkında hayal kurup hikâye anlatmamız olayın gülünecek tarafıydı. Kendi kendimize inkılâp olduğunu, çabucak zindanların kapılarının açılacağını, zindanlıkların azat edileceğini ve "Uğursuz", "Na-Halef", "Antik Bey", "Alain Delon" ve diğer nöbetçilerin işsiz güçsüz oturacaklarını düşünüyorduk. Kendimizi İmam Hüseyin'in haremindedir görüyor, Kerbela toprağını kokluyor, Ebulfazl Abbas'ın türbesine gidip dua ediyor ve daha nice arzular besliyorduk.

Bunların tamamı tıpkı rüya gibi zihnimizden çıkıp gitti. Her şey yerli yerindeydi. Biz kalmıştık, soğuk, buz gibi ve duvarları sessiz sandığımız; demir kilitler içerisinde dönen sarsıcı anahtar sesleri, etimizi kemiğimizden ayıran kulak tırmalayıcı naralar ve anne babalarından ayrılan henüz çocuk yaştaki zindanlıkların incecik bellerine inen nöbetçilerin bot sesleri. Olup biten bu şeylerin tamamının yirmi yıl önce böylesi bir günde gerçekleşen Irak askerî ayaklanmasının yansımalarının olduğunu yeni anlamıştık.

Birkaç gün geçtikten sonra komşumuz Arab'ın yerine yeni bir mahkûm getirdiler. Seyyar yemek masasının

bekleme süresinden yeni mahkûmun bireysel suçlu olduğu anlaşılıyordu. "Doktor, Doktor" diye çağırırsa da nöbetçiler hiç ilgilenmiyordu. İranlı, yaralı bir esir olduğunu anladık. Başladık duvarı dövmeye. İlk vuruşumuzda yeni komşumuz ustalıklı cevap verdi S-E-L-A-M. Vuruş seslerine dikkat etmeye gerek duymadan sordu: "Siz kimsiniz?" Biz de ihtiyat ederek: "Siz kimsiniz?" diye sorduk.

— Ben Fantom pilotu Muhammed Rıza Libi.

— Ne zaman esir düştünüz?

— Birkaç gün önce.

Tekrar sordu:

— Siz kimsiniz?

— Biz dört İranlı hanımız.

Duvara hızlıca birkaç defa vuruldu. Arap komşumuz el ve tekme vurmasından daha şiddetlice duvara vurdu. Çabucak o tarafa yöneldik. Nöbetçi pencereyi açınca bir an nöbetçinin anladığını düşündük. Duvardan uzaklaştık ve emin olduktan sonra sorduk:

— Kimin sesiydi?

— Bu ses başımdan geldi, başımla duvara vurdum.

— Kaygılanmayın, biz Allah'ın korumasındayız.

— Sizin esaretiniz, düşmanımızın gayret ve şerefine olmadığına kanıtıdır.

— Savaş devam ediyor mu?

— Siz ne zaman esir oldunuz ki?

— 1980 Temmuz ayında.

— Savaş devam ediyor; ben hava saldırısı görevindeyken esir düştüm.

— Sizin göreviniz neydi?

— Hanikin Rafinerisinin bombalanması başarıyla tamamlandı. İran halkının tamamının sloganı "**Zafere kadar savaş!**"tır.

— İmam Humeyni'n sağlığı nasıl? Benî Sadr iyi davranıyor mu?

Savaş hakkında siyasi, askerî ve içtimai en yeni haberleri Muhammed Rıza Libi'den öğrenmiştik. Benî Sadr'ın kaçışından Cumhuriyet Partisinin havaya uçurulmasına, Dr. Beheştî'yle birlikte yetmiş iki kişinin şahadetinden Hürremşehr'in düşmesi, Abadan'ın muhasara edilmesi ve başka onlarca haberi Muhammed Rıza Libi'den duymuştuk. Bizim için habersizlik o kadar acı vericiydi ki hırsımızdan sürekli duvarlara vurup komşu hücrelerle konuşuyorduk. Duvara vurma tekniğiyle konuşma esnasında devamlı nöbetçinin nara sesleri ve duvara, kapıya vurduğu kamçı sesleriyle açılan pencere bu defa dördümüzde duvara kulağımızı yapıştırmış haldeyken yavaşça açıldı. Öylesine aceleyle yerimizden fırladık ki bir an kulağımın duvara yapışık kaldığını hissettim. Pencereyi açan nöbetçi çıkıştı:

— Ne yapıyorsunuz?

— Spor yapıyoruz.

— Siz spor yapıyorsunuz; komşu hücredekiler de mi spor yapıyor!

Sanki bir süredir bizi dinliyordu ve duvara vurmakla irtibat kurduğumuzu anlamıştı. Ne zaman duvara vurmak istesek birden bire beliriyordu. Çok geçmeden Pilot Muhammed Rıza Libi'nin⁽¹⁾ hücresinin kapısının açılma sesini

1- Komşu hücrede kalan Muhammed Rıza Libi bize şunları anlatıyordu: Kuhpaye pilotlarıyla birlikte Hanikin Rafinerisini bombalama görevini tamamladığımız zaman uçaksavarların mermisi uçağımıza isabet etti ve biz paraşüt açarak inmek zorunda kaldık. Yere indiğimizde bir grup yabancı muhabir ve savunma bakanlığı güçleri etrafımızı sardılar. Muhbirler sürekli resim çekiyor ve rapor tutuyorlardı. Çektikleri fotoğraf ve hazırladıkları raporlar dünyanın her yerine iletildi. Buna karşın bizi sorgula-

duyduk; yerini değiştirdiler. Ne kadar da ilginç; birkaç saat içerisinde savaş haberlerinin en önemlisini elde etmiştik. Edindiğimiz bilgiler esef dolu olsa da hâlâ hayatta olduğumuzu, savunup direndiğimizi ve yiğitçe savaştığımızı bildiriyordu. Pilot Muhammed Rıza Libi'nin birkaç saatlik geliş esaret konum ve şartlarımızı tamamen değiştirdi. Gurbet ve yalnızlığın ağırlığı artık onca musibete tahammül ede-

maya aldılar ve sonra da sakladılar. Ne var ki bizim fotoğraf ve haberlerimiz her yere gönderildiği için Iraklılar bizi daha fazla o halde bırakamazlardı. Beni bacıların yakınındaki hücreye götürdükten sonra Kızılay'a tanıtılar. Kızılay'la ilk görüşmemizde durumum hakkında bilgi verdim. Dünya Kızılay Kuruluşu tarafından bir heyet geldi. Kendisine Himen adını taktığımız heyet başkanı İsviçre asıllı Himan benimle görüşmeye geldi. Himan bu görüşmede bana hitaben: "Esir düşmenizden hemen ardından sizinle görüşmem ve sağlığınızın yerinde olduğunu ailenize bildirmem gerekiyordu. Bundan dolayı özür diliyorum." Ben kendisine şöyle dedim: "Siz yaklaşış bir senedir Iraklıların dar ve karanlık bir hücreye kapattıkları dört İranlı kızıdan özür dileyin." Himan Bey şöyle devam etti: "Siz şanslısınız; yabancı muhabirler sizin resimlerinizi ve esir düştüğünüz haberini dünyanın her yerine gönderdiler. Eğer böyle olmasaydı biz bile sizin hayatta olduğunuzu ve esir düştüğünüzü ispatlayamazdık." Cevaben şöyle söyledim: "Ancak ben onların isimlerini ve hücre numaralarını biliyorum. Sizden bana bir kâğıt vermenizi ve dört kızın isimlerini yazdıktan sonra Irak idaresinin sansürüne uğramaksızın İran'a göndermenizi rica ediyorum." Himan Bey şöyle cevaplandırdı: "Kerim Abad isminde bir İranlı sürekli Kızılay Kuruluşu ve diğer dünya kuruluşlarına şikâyet mektupları yazarak kız kardeşinin Irak'ta görüldüğü ve esir düştüğünü söylüyor. Ancak Iraklılar inkâr ediyorlar. Ancak siz onun adına bir mektup yazabilirsiniz ve ben de İsviçre Ofisi yoluyla direk İran Kızılay Kurumuna gönderirim." Benden İran ve aileme iletilen üstelik Muhammed Rıza Libi'nin eliyle ilk haber bundan ibaretti. Muhammed Rıza Libi bizim taraxacum'umuzdu.

meyecek kadar ağırlaşmıştı. Haberler morarmış yaralarım ve yıpranmış gönlümün üzerine inen kırbaç gibi, o dar ve karanlık alanda başımızdan aşağı dökülövermişti. Yani artık "Dr. Beheşti"imiz yoktu! Yani Hürremşehr ve Abadan muhasara altında nefes nefese direniyordu. Benim zavallı şehrim Abadan! Acı ve kanla iç içe nefes alıp vermelerimi hatırladım; tıpkı şehrim gibi. Bu vicdansızlar daha savaşın ilk günlerinde havan topları ve bombardımanlarla Abadan'ın altını üstüne getirmişlerdi. Şimdi o Abadan'dan geriye ne kalmıştı ve benim acı dolu şehrim nasıl da yanıyor ve direniyordu. Şimdi bizim evimizden küçük bir tepecik dışında hiçbir şey kalmamıştır. O tepecik bir zamanlar bizim evimizdi, şimdiyse hatırıya karıştı. Ev halkım şimdi nerededir? Babam nerede? Sürekli ertesi günün öğle yemeğini hazırlayan annem, yeni anne olan ve gelecekte çocuğunun terbiyesini düşünen kız kardeşim Fatıma! Kardeşlerim! Onların başına ne geldi! Aceleyle cephede çarpışan askerlerin yemeğinin hazırlanması düşüncesinde olan Deşti Hanım'ın kulakları çınlasın. Hem savaşan ve hem de Allah göstermesin birilerinin içerden ihanet etmesinden korkan Deşti Bey ve Şeriatî Bey'in⁽¹⁾

1- Ali Asgar Salih Şeriatî; 1959 Tahran doğumlu ve Mirza Hasan'ın oğlu. Babası ruhanidir ve son derece mezhebî bir aileye mensuptur. Babası bir süre geçici Meşhet Cuma İmamlığı yapmıştır. Gençliğinde son derece zeki, aynı zamanda mümin ve ailesine tabi olarak inkılâba ilgi ve alaka duyan biridir. Petrol Mühendisliği diplomasını aldıktan sonra Petrol Sanat Üniversitesine kabul edildi. Üniversite öğrencilik yıllarında Rükneddin Cevadi, Muhammed Bahşi ve Feriver Batmangaliç gibi isimlerle birlikte inkılabî faaliyetlerde bulunmuş ve İslam Fakültesi Encümenliğinde de son derece üstün faaliyetler göstermiştir. İnkılâbın zafere ulaşmasından sonra Abadan Vali Muavinliğine atanmıştır. Savaşın başlamasıyla var gücüyle düşmana karşı koyarak üst rütbeli askerleri toplayıp düşmanla savaşmıştır. Kendisine dair

kulakları çınlasın. Her ikisi de: penceresini örtmeyen veya arabasının farlarını çamurla gizlemeyen herkes ülkesine ve İslam'a ihanet etmiştir diyor, sürekli feryat ediyorlardı: Bir sigara ateşi kadar bile Iraklılara yardım ederseniz hainsiniz. Gidin ve hainleri bulup tanıtn.”

Hainler Yargı Başkanı ve yetmiş iki kişiyi nasıl şehit edebilmişlerdi. Ecnebilerin hiçbir direniş görmeksizin şehre girmemesi için kimse şehri terk etmeye yanaşmamıştı. Iraklıların Hürremşehr'in karargâhına saldırı haberi ulaşınca Abadan ordusu ve cami cemaatinin hepsi Hürremşehr'e doğru hareket ettiler. Hürremşehr ordusu yeteri donanıma sahip değildi. Abadan'ın 106 milimetre çapında bir topu vardı ve onu da Hürremşehr'e gönderdi. Hürremşehr'in ilk şehidi cami gençlerinden Kazim Şerifi'ydi. Allah o günleri göstermesin; Iraklılar Hürremşehr ve Abadan gençlerinin cesetlerinin üzerinden geçtiler ve Hürremşehr Cephesine Yardım Ulaştırma Merkezi görevini üstlenen Mev'ud camisini yerle bir ederek Hürremşehr'i almayı başardılar. Savaşın ilk günlerinde ne kadar çocuk kayboldu ve ne kadar aradıksa da hiçbir faydası yoktu. Ali Necati,⁽¹⁾ Ali İslami Nesep⁽²⁾ ve Abdurrıza İskenderi'nin⁽³⁾ arkasında ne kadar koştuyusak da hiçbir haber yoktu.

en son bilgi oluşturduğu küçük bir grupla düşmanın kalbine darbe indirmesi ve bu hadiseden sonra hiçbir haberin alınmaması doğrultusundadır. Ailesi halen gelebilir ümidiyle yolunu beklemektedir; kim bilir belki bir gün...

- 1- Ali Necati'den henüz bir haber alınamamıştır. Ali Necati kız kardeşi Fatıma Necati'yle birlikte Musaddık Lisesi İslami Encümenliğinde fuarın içeriksel düzenlenmesi görevini üstlenmişti.
- 2- Ali İslami Nesep'ten henüz haber alınamamıştır.
- 3- Abdurrıza İskenderi; serbest bırakılan esirlerdendir, esareti on yıl çekmiştir. Ayrıca esaretinin ilk yıllarında kendisinden haber alınamamıştı.

Dar ve karanlık hücremiz matem yerine dönüşmüştü. O halde düşmanın bahşişleri, fazladan yumurta vermeleri, hava almaya çıkartmaları boşu boşuna değildi. Başka bir anlamı vardı.

Bunlar düşmanın zafer ve sevinç gösterileriydi. Keşke bizi aç bıraksalardı da açlıktan ölseydik. Keşke beni tedavi etmek için sağlık ocağına götürmeselerdi. Keşke hücremizde kalsaydık da hava almaya çıkmasaydık. Keşke hücremizde havasızlıktan ölseydik. Keşke bu büyük musibette bizimle dertleşecek birileri olsaydı. Keşke birileri bizim derdimize ortak olsaydı. Keşke musibetimizin hafiflemesi için derdimizi paylaşacağımız birileri olsaydı.

O günlerde Şehit Beheşti ve yetmiş iki yarani için gece gündüz namaz kılıp Kur'an okuduk. Hücrenin iki tarafında da ses seda yoktu. Duvarların hiçbirinden ses gelmiyordu. Duvara vurup selam ilettiyseniz de kızgınlık ya da sinir anlamında hiçbir cevap alamıyorduk.

Bir kıştı daha geride bıraktık. İkinci kışın gelmesiyle inkılâbilerin feryatlarına itiraza benzeyen rüzgârın uğultu sesleri bizi caddeye bakan duvara yönlendirdi. Bir süre sonra bir gece "Tut ve bağla!" sesleri yükseldi. Pek çok sayıda mahkûm getirmişlerdi. Zorla annelerinden ayrılan çocukların seslerini işitiyorduk. Sesler güvenlik kapılarının altındaki deliklerden duyulacak kadar yüksekti. Yirmi üçüncü hücrenin kapısının altındaki bir nohut büyüklüğü kadar gözenekten ne kadar baktıysak da karanlığın dışında hiçbir şey gözüküyordu. Bu esnada birden bire kapı açıldı ve bizi otuz üçüncü hücreden başka bir hücreye taşıdılar. Gözlerimiz kapalıydı, bizi hangi hücreye götürdüklerini bilmiyorduk. Bizi hücreye aşına kılan hatıra yazıları, karanlık ve aydınlıktan başka hiçbir şey görmüyorduk. Yeni bir hücreye geldiğimiz zaman çarkifelek gibi kendi etrafımızda dönüyor ve hücreyi inceliyorduk.

Ne kadar da büyük bir ayakkabı! Ne kadar da tanıdık geliyordu ve ne kadar da sevinmiştik. Ayakkabıyı hangimizin önce ayağına giydiğini bilmiyorum; Fatıma, ben, Halime veya Meryem. Sanki hep birlikte söyledik: "Arkadaşlar! Burası daha önceki on üçüncü hücremiz; doktor ve mühendis kardeşlere komşu hücre."

— Bakın, hatıra tabloların birinde dört İranlı kızın isimleri; kendimizin yazdığı isimler.

— Arkadaşlar! Burası farelerle dolu olan hücre.

Ben ekledim:

— Arkadaşlar! Burası çatal iğneyi; benle babamı, benle İran'ı birleştiren son zincir halkasını pencere üzerine sakladığım yer.

Bu kadar sevinmemiz zindan olarak isimlendirilen duvarlarına alıştığımız bu on üçüncü hücreyi kendi hücremiz bilmemizin göstergesiydi. Ne kadar da garip bir his! İnsan ne kadar da acayip bir varlık. Ne kadar da çabuk alışıyor; hücresinin açık renkli lekelerine ve farelerine bile.

Battaniyeler, kenarlarını diktiğimiz kendi battaniyelerimizdi ve burada elbiselerimizin astarını tamir etmiştik; bardak ve kâseler kendimizindi ve bu, anlamlı bir sahiplenmeydi. Ders günlerini hatırladım, bağ olabilecek her şeyden uzak olmak için kabirde uyuyorduk, şimdi bizim dünyadan pratik olarak uzaklaşma dersinden notumuz kaç olabilirdi! Şimdi dünyadan tamamen uzaktık! Ancak kanaat ediyor ve ümit besliyorduk. Beklemeksizin ilk araştırmalardan sonra önceki komşularımızın yerli yerinde olması ümidiyle yeni komşularımızı tanımak istiyorduk. Duvara vurarak "selam" ilettik. Beklemeksizin cevap verdiler: "Selam bacılar, hoş geldiniz."

Tekrar duvara vurdular:

"Kadın bir eliyle beşiği ve diğer eliyle dünyayı sallar."

Tanıdık bir cümleydi. Evet, kendi komşularımızdı; bir tarafımızda doktor kardeşler, diğer tarafımızda mühendis kardeşler vardı. Sadece biz yer değiştirmiştik. Birkaç gün sonra elde ettiğimiz acı haberleri yavaşça komşularımıza ulaştırmayı kararlaştırdık. Böylesine zor şartlarda dertleşmek az da olsa musibetin ağırlığını hafifletebilir ve tahammül edilesi yapabildi. İlk önce mühendis kardeşlerle sohbeteye başladık. Yavaş yavaş haberleri yumuşatarak anlattık, ancak onların bize verdiği haberler daha da acıydı. Hürremşehr'in düştüğü ve Abadan'ın muhasara edildiğini ve "Yirmi Dokuz Nisan" hadisesini bilmelerinin yanı sıra başbakanlık ofisinin patlatıldığını ve Recai ve Bahoner'in şehit edildiğini de söylediler. Her bir haber duvarları daha bir kalınlaştırıyor, hücreleri ise daha bir daraltıyordu. Acı haberlerin dayanılmaz baskısı bizi çaresizleştiriyordu. Şimdi İran'da olmalı ve acı çekmeliydik. Halkın bu dert ve musibetini paylaşmak istiyordum.

Şimdi Antik nöbetçi kahkaha attığı ve sabahları yumurta eşliğinde çay bardaklarını doldurdukları zaman heyecan ve sevinçlerinin Kadisiye Komutanının (Saddam) zafere ulaşmasının tabiri olmasından veya askerlerinin ülkemizin durumunu alaşağı etmesinden korkuyorduk. Takatimiz kalmamıştı. Kardeşlerin daha çok haberlerinin olacağını sanmıştık, ancak bizi dikkate alarak söylememişlerdi. Hikâyemiz kafesten kurtulmak için kendini kafesin duvarlarına vuran kuşların hikâyesi gibi olmuştu.

Cuma sabahı birkaç ay öncesinin anısına ve şehitlerin ruhlarının ihyası için canı gönülden Allah'ın kelmından birkaç ayet okudum. İşittiğimiz haberler ve savaşın ortamı bizi o kadar etkilemişti ki tüm şehitlerin kanının intikamını almak istiyorduk. Habire nöbetçi bağıırıyordu: "Bülbül! Sessiz ol!"

Aldırış etmiyordum. Bizi daha bir kararsız yapmak için el ele vermişlerdi. O gün fazladan yumurta verilmesi sinir ve kızgınlığımızı daha da arttırmıştı. "Dehey-i Fecr" ve

inkılâbın zafere ulaşma yıl dönümü yaklaşmıştı. Kur'an tilavetinden sonra hatıraların, inkılâp şehitleri ve savaşın anısına aklımıza gelen inkılâp marşlarının hepsini birlikte okuduk. Kimse önümüzü alamıyordu. Duvarlardan işittiğimiz darbe sesleri kesinlikle bizi sessizliğe davet ediyor, ancak biz cevap vermiyorduk. Sanki bu feryatların tamamı bir yıl boyunca boğazımıza düğümlenmiş feryatlardı. Tüm acı ve çilelerimizle feryat ediyorduk. Hasret ve yorgun ruhumuz İmam Humeyni'yi özlemişti. İran için endişeleniyorduk. Ay-larca esaret, hakaret ve eziyetler ruhlarımızı incitmişti, feryat etmek için fırsat arıyorduk. Sesimiz, koridordan işitilen seslerden daha yüksekti. Kesinlikle önceden planlanan bir şey yoktu. Kur'an tilavetinden sonra bir anda dördümüzün gırtlığı açılmış ve göğüslerimizde hapsolan feryatlar dışarı taşmıştı. Baas'luların tepkisini kestirememiştik. Marş okumaya devam ediyorduk: "Humeyni ey imam, Humeyni ey imam! Ey mücahit, şeref ve haysiyetin mazharı..."

Birden bire kapı açıldı. Bu defa anahtarın kilit içindeki vahşet uyandıran sesine dikkat etmeyeceğimiz kadar sesimiz yükselmişti. Bir anda üç nöbetçiyi; Kays, Adnan ve Alain Delon'u karşımızda bulduk. Ellerindeki kamçılarla hücreye girdiler ve tüm güçleriyle başımıza ve bedenimize indirdiler. Üzerimize inen kablolar biri diğerine fırsat vermeyecek kadar yakındı. Durmaksızın vuruyor, ağızlarına gelen küfürleri savuruyorlardı. Her birimiz bir köşede inen darbeler altında sindirilmiştik. Halime ve Meryem tuvalet ve banyonun duvar dibinde, rakibi tarafından ring köşesine sıkıştırılmış gibiydiler. Ben ve Fatıma da diğer iki köşede sıkıştırılmıştık. Cellâtlar bazen yer değiştiriyorlardı. Sanki içlerindeki yılların birikimini boşaltıyor gibiydiler. Darbelerin şiddetlenmesiyle el ve kafalarımızdan kan akmaya başlamıştı. Benim üzerime inen darbelerin çoğu Alain Delon tarafından geliyor ve kinli suratı nasıl biri olduğunu açığa

çıkartıyordu. Baş ve suratıma inen şiddetli darbeleri önlemek için avucumun içini siper ediyordum ki bir an elinden kamçıyı çektim ve var gücümle ayak ve bedenine indirmeye başladım. Gücümün bu kadar artacağına inanamıyordum. Alein Delon hücreyi terk eden nöbetçilerin sonuncusuydu. Kapıyı örttüklerinde bağrıışmalarımız dinmişti Kardeşlerimizin sesleri duyuluyordu: **"Allah-u ekber, la ilahe illallah."** Diğer taraftan Petrol Bakanı: **"Nasrun minallah ve fethun karîb."** diye feryat ediyor, diğer kardeşler cevap veriyordu: **"Ve beşşiri'l-müminin."**

Hücremiz sessizleşmişti. Her birimiz bir köşeye büzülmüştük; tırnaklarımız sökülmüş, başımız yaralanmış, bedenimiz morarmıştı. Ağır bir kin boğazımı sıkıştırıyordu. Humeyni'nin kızı olmaya yakışır şekilde dayanmam gerektiğini biliyordum, ancak erkeklerin bile ağlamaya sığındığı yerlerde oturup ağlamamı haklı buluyordum. Boğazımın düğümü çözüldü ve bir köşede inceden inceye gözyaşı dök-tüm. Halime ve Meryem tuvalet ve banyo tarafından çıkıp yanıma geldiler. Henüz kırbaç ellerimdeydi. Fatıma: "Elinde kırbaçla vurduğunu gördüğüm zaman ne kadar da ferahladım. Kırbacı nasıl aldın?"

İnen darbelere elimle engel olduğumu, darbelerin birinde kırbacı çektiğimi, farkında olmaksızın vurduğumu ve nöbetçinin kaçtığını anlattım.

Fatıma: "Ama kırbaç hücrenin içinde kalsa olayı farklı gösterirler ve bizim askerlerimize siz vurdunuz derler. Bizim için kötü olur."

Hücrede kalan kırbacı sessiz sedasız dışarı atmak için pencereye vurdu. Kays yaşlı gözlerle pencereyi açtı. Fatıma beklemeksizin kırbacı dışarı fırlattı, ancak Kays: "Beni bağışlayın. Ben bir Şia'yım. Ben size vurmadım, dinime vurdum. Ben görevli ve mazurdum. Ölmeyi hak ettim. Keşke bana vurup paramparça etseler!"

Bu, Kays'ı son görüşümüzdü.

Hem sopa yemiş hem de sopa atmış olsam da gözlerimin yaşı aman vermeksizin dökülüyordu. Fatıma: "Sen ki; hem sopa yedin hem de sopa attın, niçin ağlıyorsun?" dedi.

Hayır, ağlamam acıdan dolayı değil, esir olduğumuzdan bu yana şartların çirkin varlığımın hışımını yansıtacak şekilde geliştiğine şahit oldum ve bu gün hem sopa yedim hem de sopa attım. Bizler yalnızca birbirimizi sevebiliriz, birbirimize muhabbet besleyip onların gözlerinden irak bir köşede gülebiliriz. Bundaki hışım ve düşmanlıktan nefret ediyorum. Ancak ben o nöbetçiye kendimizi savunmak ve Allah rızası için vurdum, ne var ki onların da bizi öldürmek kastıyla vurmaları Allah içindi ve yaptıklarından razıydılar. İşittiğimiz onca ses ve feryatlar şunu gösteriyordu ki; burada esirler, insanlar içinde öldürülmesi için bir sebebe ihtiyaç duyulmayan ve hatta öldürülmesi için bile kimsenin özür dilemediği yaratıklardır. Değil mi ki; biz insanlar birbirimizin tekrarlanmış nüshalarıyız ve asıl nüshamız Âdem'dir, o halde asli nüshayla kopyalarının arasındaki uzaklık niçin bu kadar fazladır.

Sopa yedikten ve sopa attıktan sonra haysiyetimle oynandığını hissettim. Başkasını döven, paramparça eden ve öldüren insan, nasıl insan olabilir! Bu vahşilik nereden gelmişti? Niçin savaşın yüzü bu kadar haşın ve çirkindi?

Her birimiz kendi kanımızla hücrenin krem renkli kapısına "Kahrolsun Saddam!" yazdık. İçimden "Ey Allah'ım! Bu küçük kurbanı kabul et." diyordum.

Esirlerin hepsi Baas'luların vahşice davranışlarına sinirlenmiş ve itiraz olarak öğle ve akşam yemeği almamışlardı. Henüz çeşitli yerlerden slogan sesleri duyuluyordu. Biz her zamanki gibi namazdan sonra vahdet sloganı atıp şifa ayetini okuduk. Kardeşler bir kez bile duvara vurmadılar. Elbette ellerimiz, duvara vuramayacak kadar darbe yemişti ve on-

lar da kesinlikle bizi gözetiyorlardı. Gecenin sonlarına doğru hücrelerin teker teker açılma sesleri duyuldu. Hatta hafifçe yaşlı ve sivil oldukları aşikâr olan doktor kardeşlerimizin de kapısı açılmıştı. Herkesi hücrenin dışına götürdüler; henüz güneş kendini göstermemişti, o halde onları nereye götürmüşlerdi? Sonunda bizim hücremizin kapısı da açıldı. Zindan müdürü bizi o karanlık ortamın içinde bulabilmek için bir süre gözlerini ovuşturdu ve:

— Niçin bağırıp çağırdınız? Siz buranın neresi olduğunu bilmiyor musunuz?

— Biz bilmiyoruz! Ancak siz buranın esirlerin oteli olduğunu söylediniz.

— Niçin burada olduğunuzu biliyor musunuz?

— Siz, misafiriniz olduğumuzu söylediniz.

— Niçin kapının üzerine slogan yazdınız? Sloganları silin.

— Misafirlerinize ne yaptığınızı görmemizi istedik.

— Hemen kapıyı temizleyin.

Kapıyı hızlıca örtüp gittiler. Etrafımız boşalmıştı. Önce kalp gücümüz ve sığınağımız olan kardeşlerimizi götürdüler. Nereye? Bilmiyorduk. Her yer sessizdi. Dayanılmaz bu sessizliği bozan yalnızca rüzgârın uğultu sesi ve savaşın devam ettiğini, henüz direndiğimizi anlatan uçaksavar sesleriydi. Gece yaraları feryat ve zorlukla sürüklenen ayak sesleri bizi kapı altından kulak kabartmaya itti. Kardeşlerimizin bedenlerine inen askerlerin kırbaç seslerini işitiyorduk. Onları hücrelerinin kapılarına kadar sopayla uğurluyorlardı. Hepsi yaşlı olan doktor kardeşlerimizin feryat sesleri yüreğimizi paramparça ediyordu. Hiç kimseye acımamışlardı. Onlar işkence ve baskılarını arttırdıkça bizim onlara karşı nefretimiz şiddetleniyor, azim ve kararlılığımızı da daha bir derinleştiriyordu. Onlar farkında olmaksızın direniş ruhumuzu besliyorlardı. Onca cisimsel derdin yanında daha çok acıya tahammül edebilmemiz için ruhumuz büyüyüp geliyordu.

Ertesi gün zindan müdürüyle görüşme talebinde bulunduk. Her gün bir bahane uyduruyorlardı. Her gün zindan müdürü için yeni bir olay patlak veriyor, görüşmemizi başka bir güne erteliyorlardı. Aralık ayını ezilmiş yaralı beden ve ellerimize masaj yapmakla geçirdik. Yılın son çarşamba gününde Halime kapı altındaki aralığa kulak kabartmak için oturmuş, duyduğu her kelime veya cümleyi yorumlayarak bize ümit veriyordu.

1982 yılının baharı gelip çatmıştı. Kapının altından yaşaça birbirimizin bayramını tebrik ediyorduk. 1981 yılının kışı son derece şiddetli ve karamsar geçmişti. Gurbette onca kötü haber, sopa ve işkenceden sonra esaretin dayanılmazlığı ağlayıp matem tutarak dertlerimizi birazcık azaltmak için kin ve nefretimizi kırmıştı. Bununla birlikte yine de kurtulmak için çırpınıyor ve sürekli zindan müdürü Davut'la görüşmek istiyorduk.

Henüz baharın ilk haftası bitmemişken bir sabah Hasan hücremizin kapısını açtı ve seslendi: "Fatıma İbrahim, Masmume Talib!"

İlk önce bizi ayırmak istediklerini düşündüm. Mustarip ve gamlı bakışlarla birbirimize veda ettik.

Uzunca birkaç koridoru geçtikten sonra ilk gece bizi sorguya çektikleri yere yakın olan zindan müdürü Davud'un odasına girdik. Odanın girişinde orta yaşlarda, sade görünlü ve giydiği ayakkabıyla uyuşmayan solgun takım elbise bir hanım bize saygı gösterisi olarak ayağa kalkıp tekrar oturdu. Bu kadın bizimle müdür arasında tercümanlık yapacaktı, ancak maalesef müdürün konuştuklarını tercüme yapacağı yerde kendisi sohbet ediyor ve kendi konuşmasını bize açıklıyordu. Daha ilginç ne bize ve ne de zindan müdürüne konuşma fırsatı tanıyordu. Kırık dökük Farsçasıyla durmadan konuşuyor ve bize nasihat ediyordu.

Mütercimim sözü bittikten sonra müdürle konuşmak istediğimizi söyledik.

"Hâlâ konuşmak mı istiyorsunuz?" dedi.

Şaşkınlık içinde cevap verdik: "Şimdiye kadar biz konuşmadık. Konuşan sizsiniz."

"Tamam, ne istiyorsanız söyleyin."

Cümle ve kelimeleri iyi anlayıp tercüme etmesi için daha ziyade onun kullandığı kelimeleri kullanıyorduk. Örneğin görüşmek istiyoruz yerine arzu ediyoruz diyardık.

"Savaş esiri olduğumuzu kabul ediyoruz, acaba zindan müdürü de bizim savaş esiri olduğumuzu kabul ediyor mu?"

"Evet, o da kabul ediyor."

"Kendileri buranın savaş esirlerinin yeri değil, güvenlik soruşturma yeri olduğunu söylüyor.

Davut hemen atladı:

— Savaş esirlerinin ordugâhı nerede?

— Bilmiyoruz, ancak buranın olmadığını biliyoruz.

— Ordugâhla zindanın farkı nedir?

— Bizim uluslararası Kızılay Kuruluşu tarafından kaydedilmemiz ve onlarla görüşmemiz gerekiyor. Savaş haberlerini öğrenmek istiyoruz, sağlık koşulları ve beslenmemizin iyileştirilmesi gerekiyor. Açık alana çıkmak istiyoruz.

— Siz savaş esirlerisiniz, ancak sizin savaşın yazgısıyla bir alakanız yok. Sizin zindan yaşamına alışmanız gerekiyor.

— İran savaş esirlerini nasıl ağırılıyor, biz de sizi öyle ağırılıyor. Biz sizi ordugâha götüremeyiz.

— Taleplerimize ulaşmadığımız sürece açlık grevi yapacağız ve yarından itibaren yemek yemeyeceğiz. —

— Sizi duvarları açık renkli ve ışık alan daha büyük bir hücreye götürmelerini, haftada bir kez "es-Sevre" veya "el-Cumhruriyye" gazetesi vermelerini, doktor ve sağlık gereksinimlerini temin etmelerini emredeceğim, ancak sizi ordugâha götüremeyiz. —

— Biz, Dünya Kızılay Kuruluşunun bizimle görüşmesini ve adımızı savaş esirleri listesine yazmasını istiyoruz.

— Irak devleti bu güne kadar sizi kollayıp gözetti. Ama sizi ordugâha gönderirsek, iki yıldır ailelerini görmeyen savaş esirlerinin karşısında sağlık ve haysiyetinizin korunması için hiçbir güvence veremeyiz, onlar sizi silerler.

Sözleri o kadar gülünçtü ki bir taraftan cevabını vermek istiyorduk, diğer taraftan da oyuna gelmekten korkuyorduk.

— Hiçbir yerde ve hiçbir koşulda canımız ve haysiyetimizden siz sorumlu değilsiniz.

— Biz sadece buradan sorumluyuz. Ordugâhın sorumluluğu Uluslararası Kızılay Kuruluşuna aittir. Onlar da birkaç ayda bir ordugâha geliyorlar.

Bizim ısrar ve kararlılığımızla yüz yüze kaldığında tekit ederek tekrarladı:

— Sizin bu zindanda olmanızın savaşla hiçbir alakası yoktur.

Bu sözün manasını anlamıyorduk. Bu cümle bizim için yeniydi. Müdür devam etti:

— Siz hangi gerekçeyle Dünya Kızılay Kuruluşuna isim yazdırmak istiyorsunuz?

Mütercim kadın bizim ısrarımızı görünce yapmacık nasihatlerine ve sahte şefkat gösterisine devam etti. Bazen anelik ayaklarına yatıp başımızı okşuyor ve sakin bir edayla konuşuyordu:

— Oradaki esirler şimdi vahşileşmişler. Sizleri görme kapasiteleri yok. Sizi kendi korumaları altından çıkartmalarına izin vermeyin. Bunlar, sizin ayağınıza bir diken batmasına bile izin vermezler.

Düşen tırnaklarımız tamamen çıkmamıştı ve konuşacağımız yerde ayağına batmasına izin verilmeyecek dikeden neyi kastettiğini anlaması için kendi ellerimize bakıyorduk. Bir saat konuşup tartıştıktan sonra hiçbir sonuca ulaşmadan hücremize döndük. Ancak büyük bir soru beni

hücrenin duvarlarına çarptı: Bu da ne demek? "Sizin bu zindanda olmanızın savaşın yazgısıyla hiçbir alakası yok." Kendi kendime, ne yani biz ebediyen bu zindanda mıyız dedim. Hangi mahkemede yargılanmıştık. Doğrusu hangi suçtan yargılanmıştık? Hangi yargıç bu hükmü vermişti?

Ecel teri alınma toplandı. Zindan denen dört duvar arasında işlemediğimiz suçtan ve belirsiz bir günahattan dolayı Allah'ın bize verdiği ilahi bağışların tamamından mahrum olmuştuk. Ama hayır, bizim Allah'ımız bu alçakların bizim için yaptığı bu duvarlardan çok daha güçlüdür. Bu tavan ve duvarlar bizi hapsedemezler. Bedenlerimiz zindana esir olabilir, ancak ruhumuz henüz özgürdür, hiç bir şey ve hiç kimse bizi teslim alamaz. Çünkü Allah bizimledir ve biz de hiç bir şeyin O'nun irade ve isteği dışında olmadığına yakın ediyorduk. Büyük bir imtihanla yüz yüzdük ve ümitsiz olmamalıydık. Zira kadın ve çocukların üzerine yağın bu bombalar gönüllerimizdeki ümidi kökünden kazımak istiyordu. Kesinlikle ümitsiz olmaya hakkımız yok.

Zindan müdürüne aldığımız kararda ciddi olduğumuzu göstermek için üç gün yemek almadık. Dördüncü gün müdür yanımıza geldi, başını pencereden içeri sokarak şöyle dedi: "Gazete, daha çok yemek, doktor ve daha iyi odayla birlikte güneş ve temiz hava almak da var."

Artık faydası yoktu. Kararımız kesindi. Her birimiz günde üç öğün beş avuç suyla açlık grevimizi başlattık.

Kardeşlerle meşveret ettik. Doktor kardeşler bedensel sağlığımız için tasalanıyorlardı. Zaten zindanda ölüm de yavaş ve sessizdi.

Mühendis kardeşler açlık grevi karşısında aldığımız karara cevap verdiler:

"Hakir birinin kanala döktüğü sudan hiçbir avcı inci çıkartamayacaktır."

İki taraftaki komşularımız grev yapmamıza karşıydılar. Ancak o nefret edilesi zindanda kalıp acı ve musibet dolu haberleri işitmek ölmek ve can çekişmekten daha zordu. Dördümüz de el ele verip ellerimizi üst üste koyarak aldığımız kararı sonuna kadar devam ettirmek için birbirimizin yanında olacağımıza dair söz verdik. Bununla birlikte herkes ayrı bir karar da alabilirdi, zira herkes kendi canının sorumlusuydu. İki durumun değerlendirmesini yaptık; ya kazanacak ve buradan gidecektik ya da kalıp ölecektik. Savaş bizim için başka bir şekilde başlamıştı. Açlık grevi bir savaştı. Hem silahsız hem de savunmasızdık. Tek silahımız kararlılığımızdı. Savaşmak için canımızı silah yapmaya karar verdik.

Birbirimizi sıkıca kucakladık. Gözyaşı konuşmaya fırsat vermiyordu. Aynı inançta olduğumuz için mutluyduk. Gelecekteki zorluklar karşısında savaşımızın sonuç vermesi için Allah'a tevekkül ettik. Sabah bize kahvaltı vermek isteyen Hasan'a yemek tabaklarını ve bardakları verip bundan böyle yemek tabaklarına ihtiyacımız olmadığını, çünkü açlık grevinde olduğumuzu söyledik.

Fatıma kapı altından yüksek sesle ilan etti: "Biz savaş esirlerinin ordugâhına gitmek için açlık grevi başlatan ilk dört İranlı kızız."

İkinci gün de aynı cümleyi tekrar etti, üçüncü gün de. Fatıma'nın heybetli sesi zindanın koridorunu inletti.

Yemek dağıtımında pencereyi açıyorlardı. "Açlık grevindeyiz." dediğimiz zaman pencereyi hızlıca kapatarak: "Cehenneme kadar! Açlık grevi yapıyorsanız cehenneme kadar yolunuz var." diyorlardı.

Açlık grevimizin üstünden yedi gün geçti. Zaaf bedenimizin her yerini kaplamıştı, ancak henüz namazımızı ayakta kılıyorduk. Açlık grevinde olduğumuzu kapının altından bildiriyorduk. Yedinci gün Iraklılar bizim önceden yemek veya ekmek saklayıp saklamadığımızı öğrenmek için hücreye gir-

diler. Saklanan ekmekleri farelerin yiyeceğini ve hücrenin, bir parça bile bırakmayacak kadar fare dolu olduğunu unutmuşlardı. Hücreyi teftiş ettiler, ancak hiçbir şey bulamadan çıkıp gittiler.

Onuncu gün gelip çatmıştı. Bedenimiz o kadar zayıf ve güçsüzleşmişti ki komşularımıza hayatta olduğumuzu bildirmek için zorlukla duvara vuruyorduk. Başımız ağırlaşmıştı, artık ayakta namaz kılamıyorduk. Namazımızı oturarak kılıyorduk. Secdeye gidip tekrar kalktığımızda hücre başımızın etrafında dönüyordu. Daha az enerji harcamak için birbirimizle daha az konuşup daha az duvara vurmaya kararlaş-tırdık. Konuşulacak her şeyi konuşmuş, birbirimize diyecek bir şey bırakmamıştık. Ancak her geçen gün durumumuzun daha da kötüye gitmesi ve Iraklıların bize karşı hiçbir tepki vermemesinden dolayı kendimizi kötü hissediyorduk. Zaten onlardan da bunun dışında bir şey beklenmezdi.

On birinci gün her birimiz bir rol üstlenip durumumuzu olduğundan daha kötü göstererek Iraklıların tepkisini ölçmek için trajedik bir tiyatro oynamaya karar verdik.

Meryem bayılıp yere düşme rolünü oynayacak, biz etrafında toplanacak ve biriktirdiğimiz tüm nefesimizle çığlık atacaktık.

Başladık bağırma: "Ya Hüseyin, Ya Ebelfaz! Meryem öldü, Meryem öldü!"

Halime eline yüzüne vuruyordu. Fatıma öyle feryat ediyordu ki bir an için tiyatro oynadığımızı unutmuştum. Gerçekten Meryem'in öldüğünü hissettim ve olanca gücümle bağırmağa başladım. Kapıyı açtılar ve Meryem'in baygın yere düştüğünü, bizim öldü diye bağırduğımızı ve Halime'nin de henüz eline yüzüne vurduğunu gördüler. Iraklılar ilk etapta Meryem'in ayağından tutup dışarı sürüklemek istediler. Ayağına namahrem elinin degeceğini anlayan Meryem bir an gözlerini açarak olduğu yerde oturdu. Meryem ölüsünün

bile Iraklıların eline düşmesini istemiyordu. Onun ayağa kalkmasıyla her şey açığa çıktı ve oyun bozuldu. Iraklı asker Meryem'in böğürüne bir tekme savurdu ve küfrederek gitti. Alçakça ve ahmakça atılan bir tekmeydi. Onlar gittiler ve biz açlık grevimizle baş başa kaldık. Grevi bildiren sesin ritmi her gün biraz daha zayıflıyordu.

Artık her iki duvara zorlukla selam göndererek komşularımıza sağ olduğumuzu söyleyebiliyorduk. Daha önce öğle vaktinde zorlukla yediğimiz yemeğin kokusu ağzımızı sulandırıyor, mide ve bağırsaklarımızı harekete geçiriyordu. Yemeksiz kalmaktan fareler kim bilir ne çekiyorlardı. Onlar da artık daha az görünür olmuşlardı. Yanarak sona gelen ve sonunda mahvolan bir mum gibi sönmeye yaklaşmıştık; birbirimizin yok oluşunu izliyorduk. Bazen sadece birbirimize içinde bulunduğumuz durumdan razı olduğumuzu bildiren bir tebessüm hediye ediyorduk. Yavaş yavaş iç organlarımızı hissetmeye başladık; midelerin sesi kesilmişti, kalpler tıpkı örs gibi göğsümüzü dövüyordu ve nefesler durmanın ve bir sonraki nefesi alamamanın korkusuyla birbiri ardınca çıkıyordu.

Dördümüz halsiz, cansız, tam sessizlik içinde birbirimize dayanıyorduk. Bazen gönül teskinliği için her ne kadar bir diğerimizin elini sıkma gücü olmasa da birbirimizin elini tutuyorduk. O halde bir köşede oturduğumuz bir gün tekrar demir kilit içerisinde dönen anahtarın haşın sesi duyuldu. Sürekli ayakta durmamıza ve bir gün önce trajedik tiyatro gösterisi yapmamıza rağmen artık ne hareket etme, ne de yerimizden kıpırdama gücümüz kalmamıştı. Uğursuz nöbetçi hücreye girdi ve her zamankinden daha sinirli bir sesle bağırdı:

"Masume, Meryem Talib!"

Bu defa ikimizi çağırdılar. Zorlukla ayağa kalkıp konuşmaksızın Fatıma ve Halime'den ayrıldık. Bakışlarımız birbirimizden ayrılmamıza izin vermiyordu, ancak açlık grevimi-

zin sonuca ulaşacağı ve zindan müdürünün bizimle anlaşacağını ümit ediyorduk. Sessiz sedasız birbirimizden ayrıldık. Başka bir asker az bir mesafeyle arkamdan Halime'yi getirdi. Parmakla dokunur dokunmaz düşecek kadar zayıflamıştık. Daha önce Fatıma'yla birlikte zindan müdürüne götürülen yoldan geçtik. Güneşi görmek için de aynı yoldan geçmiştik. Göz ve elim açık, yavaş, sessiz ve cansız öksürüklerle koridordan yürüyor ve her adımda kapıya ve duvara dayanıyor ve artık bu el ve gözlerin işe yaramayacağına inanıyordum. Kapılar birbirinin benzeriydi ve koridor aydınlıktı. Meryem'le beni bir kapının yanında beklettiler. Arkama baktığımda birkaç hücre ötede başka bir kapıda Halime'yi beklettiklerini gördüm. İlk defa birbirimizden ayrılıyorduk. Yeni sandığın kapısının açılmasını bekliyordum; dar, karanlık ve koyu kah-verengiyle bizi iki yıl sakladıkları hücreye benziyordu.

Kapının açılmasıyla kapı ve nöbetçi tarafına doğru gelen pek çok kadın ve kız çocuğu gördüm. Hepsinin saçları uzun ve taranmıştı. Ayaklarında iyi bir terlik, üzerlerinde de rahat birer elbise vardı. Bazılarının gözünde tıbbi gözlük vardı. Bizimle kıyaslandığında refah ve huzur içinde yaşıyorlardı. Hücrede çeşitli grup ve fırkanın oluşturduğu mozaik bir ortam vardı. Bir köşeye oturdum. Onlara güvenemezdim. Başladılar sormaya:

- Nerelisiniz?
- İranlıyız.
- İsminiz ne?
- Masume, Meryem.
- Niçin buradasınız?
- Bilmiyorum.

Yanımızdan uzaklaştılar ve hep beraber konuşmaya başladılar. Onca konuşmalardan hiçbir şey anlamıyorduk. Sözlerini bizim için tercüme edebilecek Halime de yanımızda değildi.

Onların davranışları, konuşmaktan ve seslerinin işitilmesinden korkan mahkûmlar gibi değildi. Hiçbir şeyi dikkate almaksızın, ellerinde mikrofon varmış gibi yüksek sesle konuşuyorlardı. Konuşmak bizim için zordu, ancak onlarla sohbet etmek istiyordum. Neredeyse bir yıl sonra bu kadar insan görüyordum. Kendimiz hakkında konuşmak istiyordum. Onları tanımak istiyordum, ne var ki yapamıyordum. Sadece kaçamak bakışlarla yavaşça onları süzüyordum. Her hücre değiştirdiğimizde birkaç saat sonra battaniyemizi de içeri atıyorlardı, ancak burada battaniyelerden haber yoktu. Bir kızın kolundaki saati görünce zaman içinde hangi konumda olduğumu bulacağım için sevinmiştim. Saat sabahın dokuzuydu. Saatin akrep ve saniyesine baktım; bir dakika için ne kadar dolanması gerekiyordu ve saat kaç olacaktı, gerçekte bir olayın olması için beklediğim bir saat mi vardı? Bilmediğim bir zamanın peşindeydim! Nerede olduğumu zaten bilmiyordum! Gerçekte ne zaman ve ne de mekânla işim vardı, yalnızca özgür olmayı istiyordum.

Zindandaki kadınları saymaya başladım; bir, iki, üç, dört, beş, altı ve... on üç, on dört... on yedi... Durmadan yürüyüp yer değiştirdikleri için sayamıyordum. Çoğunluğunun elbiseleri çiçekli miçekliydi ve hepsi birbirine benziyordu. Meryem'e, "Sence bunlar kim?" diye sordum.

Çok ilginçti. Meryem, "Şimdi sayıyorum." dedi. İkimizde sayıyorduk. Ne kadar da birbirimize benzedik. Sonra Meryem Abadan'ın şirin lehçesiyle şöyle dedi: "Yerlerinde oturmuyorlar ki sayayım da ne olduğunu bileyim."

Kimsenin bizimle konuşmaya izni yoktu, ancak birbirleriyle konuşuyorlardı. Adın ne, nerelisin, ne zamandan beri buradasın, savaş bitti mi yoksa devam mı ediyor gibi birkaç cümle öğrenmiştik. 25-26 yaşlarında bir kız gelip yanımıza oturdu. Bir şey söylemiyordu, ancak gözünü kırpmadan bize bakıyordu. Soru sormak için fırsat peşinde olduğunu anla-

dım. Her hareketi soru işaretiydi. Sağa sola dönüp çevrildikten sonra sordu:

- Adın ne?
- Masume.
- Nerelisin?
- İranlı.

Ona ne kadar güveneceğimi bilmiyordum. Gerçekte bizi niçin buraya getirmişlerdi? Halime ve Fatıma için çok endişeleniyordum. Onları nereye götürdüler? Onlara ne kadar uzaktık? Onlarla nasıl irtibat kurabilirdim? Tekrar birbirimizi görebilecek miydik? Onlarla birlikteyken ne kadar güzeldi ve şimdi ayrıldık, ne kadar kötü oldu.

Hücredeki mahkûmların kim olduğunu çözmek için ne kadar baksam da anlamıyordum. Siyasi mahkûm mu? Değil. Iraklı mücahitler mi? Yoksa adli suçlular mı? Hayır. Onların arasında iki kişi bir köşede sürekli zikir ve ibadetle meşguldü. Orta yaşlı hanım etrafına dikkat etmeksizin üzerindeki Arap abasıyla gönül okşayıcı ve yakıcı sesiyle Kur'an okuyordu. Gerçekte o ortamdan ayırıyordu. Abdest tazelemek için Kur'an'ı kapattı. Giderken çaktırmadan bize bakıp gözlerini yukarı yöneltti. Bir şeyler mırıldandı. Merhametle birlikte korku hissi var gibiydi. Bize yakınlaşmaktan korkuyor, zayıf, cansız ve çilekeş bedenlerimizle kupkuru bir köşede oturduğumuz için bize acıyor gibiydi.

Henüz bir saat geçmemişti ki siyah gözlü, geniş dudaklı ve keman kaşlı bir kız gidip kapıya vurdu. Diğerleri de onunla birlikte gittiler. Bir şey istiyorlardı. Ne istediklerini bilmiyordum, ancak onların nöbetçilerinin davranışı, bizim nöbetçilerimizden farklıydı. Nöbetçi aldırmaksızın pencereyi kapattı ve on dakika sonra pencereden bir tencere uzatarak kulak tırmalayıcı bir sesle "Semira!" diye bağırdı. Hücrede yemek pişirip orta yere sofraya açacaklarını düşündüm. Teker teker birbirlerini çağırıyorlardı; "Selime, Hafize..."

Semira herkesi davet ediyordu. Sanki herkes için çorba pişireceklerdi. Tencereyi elden ele dolaştırıyor, içini dışını kontrol ediyorlardı. Sonra yapılı ve uzun boylu Sabriye, parmaklarıyla iki kemiğin birbirine değmesi sesi gibi şak şak ses çıkarmaya başladı. Sabriye'nin etrafına birikteler ve Sabriye şarkıcı oldu. Orkestra şeflerinin Sabriye olduğu belliydi. Tencere orkestra sazı olmuştu. Çalıyor ve oynuyorlardı. Yaptıkları o kadar sıradan bir şey olmuştu ki nöbetçi hiçbir şey söylemiyordu. Alkışlarla Sabriye'yi coşturuyorlardı. Hepsi dümbelek ve şarkının sesiyle sarhoş olmuştu. Bizim niçin bu meclise davet edildiğimizi bilmiyordum. Gerçekte bunlar kimdi? Gülerек Meryem'e bakıyordum. O da şaşkınlıkla bana bakıyordu.

Uzunca bir zaman geçmişti. Onlar hâlâ tencereyi elden ele dolaştırıp sırasıyla şarkı söylüyor, ne bize ne de namaz ve Kur'an'la meşgul olan iki hanıma aldırış ediyorlardı. İyi tef çalamayan ağziyla ritim tutturarak telafi etmeye çalışıyordu. Bilmiyorum, belki akıllarını yitirmişlerdi, ancak onca ses ve gürültü o iki hanımın namaz ve Kur'an okumalarına mani olmuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla bu, onların sürekli yaptıkları bir şeydi. Kahkaha atarak gülmeyi çok istiyordum. Ne var ki karın ve mide kasları toplanmış da sırtıma yapışmış gibiydi. Bu yüzden gülmek benim için çok zor ve acı verici olurdu. Meryem'e bakıp şöyle dedim:

"Bunlar casus olmasın? Burası çalıp oynama yeri mi?"

Onca ses ve gürültü arasında başım dönmeye başladı. Hikâyenin sonunu görmek istiyordum. Meryem'e baktım. Cansız ve zayıf düşmüş bedenini duvara yaslayıp derin uykuya dalmıştı. Kapiya ve duvara yaslanarak ve birkaç kez kendimi toparlayarak ayağa kalkıp birkaç adım attım, ancak hücre başımın etrafında dolanıyordu. Tuvaletin kapısının yanında başım döndü ve yere düştüm. Bir süre ne olduğunu anlamadım. Onlar henüz kendi âlemlerindeydi ve

kendilerinden başka kimseyi görmüyorlardı. Birkaç dakika sonra gözlerimi açtım. Dünya kapkaranlıktı. Zorlukla suya ulaştım. Beş avuç su içmem ve abdest yenilemem gerekiyordu. Geri geldiğimde henüz Meryem'in gözleri kapalıydı. Meryem'i sallayarak: "Ezan yakın, su içebilirsin. Bunca gü-rültü arasında nasıl uyuyabildin?" dedim.

"Bir bilsen nereye gittim! Ne açım ne de susuz. Bedenim güçsüz değil, suya da ihtiyacım yok. Süheyla Rızazade'nin evine misafirliğe gitmiştim. Annesi bol acılı balık yapmıştı. Okula gidecektik. Okul arkadaşlarım, komşularımız ve akrabalarımızla oturmuştuk. Hem konuşuyor, hem yiyor hem de gülüyorduk. O kadar yedim ki hâlâ tokum."

Meryem, o kadar güzel anlatmıştı ki kızarmış balık kokusunun her yeri kapladığını hissettim. Meryem'e, "Şimdi karnın tok, ancak dikkat et, başın dönüp gözlerin kararmasın!" dedim.

"Kim bilir sabah çorbasının içine ne döktüler de bu ce-maat bu kadar sarhoş olup kendinden geçti."

Meryem namaz hazırlığı için duvara dayanarak yavaş yavaş tuvalete doğru gitti. Bir an konserin başkanı herkesi topladı. Tencereye vurmaya durdurarak nefeslenip yerlerinden kalktılar. Hepsinin aynı anda tuvalete hücum etmelerinden korktum. Bedenimiz en küçük hareketle yere serilecek kadar cansızlaşmıştı. "Hayır, şimdi gitmeyin, sabredin bacım tuvalette." diye bağırmak istedim, ama konuşmaya ve bağırmaya mecalim yoktu. Bununla birlikte davranışimdaki ıstırap o kadar aşikârdı ki tıpkı film gibiydi; hepsi durmuş şaşkınlıkla ben ve Meryem'in nasıl yalpalayarak yürüdüğü-müze, hücrenin başımızın üzerinde nasıl döndüğüne ve dü-şüp yere serileceğimize, ancak buna rağmen yemekten yüzümüzü çevirişimize bakıyordu. Çalıp oynamaları bittikten sonra hep bir kenara attıkları başörtülerini alıp namaza dur-maları daha da ilginçti. Nöbetçi yemekle birlikte siniyi içeri

gönderdiği zaman namazı bitenler ya da namaz kılmayanlar sanki namaz kılanlarını unutmuş ve onları beklemeksizin yemeğe hücum edip ağızlarını şapırdatarak başlıyorlardı. Geride aç kalanlara ciğerim yandı!

Güzelce karınlarını doyurup geçirdikten sonra bizim için yemediğimizi sordular. Sulu yemekle birlikte pirinç pilavının kokusu odanın içini sarmıştı, ancak artık hiçbir yemeğin lezzeti bizi harekete geçirmiyordu. Onlardan biri: "Sizin payınızı almamızı ister misiniz?" diye sordu. Aralarında tartışıyorlardı, ancak ne dediklerini anlamıyorduk. Ancak bildiğimiz bir şey vardı ki o da onların yemeklerini almak istemediğimiz ve bir sonuca ulaşana kadar açlık grevini sürdüreceğimizdi.

Öğleden sonra hepsinin horultu sesleri yükselmiş ve her biri bir köşeye düşüp kalmıştı. Selime elinde Kur'an'la yavaşça bize doğru gelip yanımıza oturdu ve tam bir Arap lehçesiyle Farsça soru sormaya başladı:

"İranlı mısınız?"

Hem Farsça konuştuğu için sevinmiş hem de Farsça konuşuyor diye rahatsız olmuşum. Devam etti:

"Ben dâhil, gördüklerinin tamamı İranlıdır."

Çok şaşırdık. Kesinlikle İranlıya benzer bir yanları yoktu, hatta Farsça bile bilmiyorlardı. Bizim şaşırdığımızı görünce annesinin yanında uyuyan on beş yaşındaki kızı göstererek şöyle dedi: "Rujin" zindanda dünyaya geldi ve İran Kürtlerindedir.

Sahire'nin kıpırdamasıyla sağa sola dönüp yerinden fırladı ve başını tekrar Kur'an'ın üzerine koydu. Halledilmesi gereken yeni bir muammayla karşılaşmıştık. Ne var ki biz yalnızca açlık grevimizi düşünüp bunun dışında hiçbir konu için enerjimizi harcamamayı kararlaştırmıştık. Konuşmamacaktık, uğraşmayacaktık, düşünmeyecektik; sadece birbiri-

mizin yanında olacaktık. Ancak düşünmeden edemiyorduk; bu kadar İranlı kadın ve kız çocuğu buradaydı da bizim haberimiz yoktu. On beş yaşındaki kız çocuğu Rujin zindanda doğmuştu! Yani bunun anlamı neydi? Bunlar ne zamandan beri buradaydılar ve nereden gelmişlerdi? O halde bunların eşleri, babaları ve erkekleri neredeydiler? Hayır, ben onlarla konuşmak istiyordum.

Meryem'e dönüp: "Bunların hepsi uyuyor. O kadar çalıp oynadıktan sonra bayılıp düştüler. Hikâyenin kalan kısmını öğrenmek istiyorum." dedim.

Meryem:

— Verdiğin sözün dışına çıkma; yalnızca açlık grevini düşünmeye ve konuşarak enerjimizi tüketmemeye söz verdik.

— Doğru, ancak bunların kim olduğunu bilmemiz gerekiyor.

— Bak yine acele ediyor ve cesur kız oluyorsun. Bunun bir tuzak olmadığı nereden belli? Niçin bizi buraya getirdiler? Selime'yi tanıyor musun? Bunlar bir tarafa ben senin ablanım ve gidip konuşmanı istemiyorum. Artık ne daha fazla enerji harca ve ne de çene çal.

Ne var ki hücre arkadaşlarımın merakı da onları sormaya zorlamıştı. Sürekli namazdan sonra birkaç saat uyuyorduk, ancak merak, gözümüzden uykumuzu çalmıştı. Bekleyip onların horlama seslerini dinledim. Bir kaç uykuda konuşuyordu. Birkaç kelime Farsça duymak için iyice kulak kabarttım. Yani bunlar İran Kürdü ve İran Arap'ı mıydılar?

Birkaç saat sonra hepsi dinlenmiş olarak kalktılar ve konuşmaya başladılar. Yüksek sesle konuşuyorlardı, ama hepsi Arapça konuşuyordu. Hatta Kürtçe bile konuşan vardı.

Meryem'i bana eşlik etmesi için razı etmek istiyordum:

"Meryem, bunlar İranlıysa bunları da açlık grevi yapmaya teşvik edebiliriz. Sayımız ne kadar çok olursa o kadar

çabuk sonuç alırız. İranlı olduğumuzu, hangi şartlarda alıkoymduklarını, farelerle oturup kaktığımızı ve sulu yemekle birlikte piring pilavı yerine sopa yediğimizi söyleyebiliriz. Sonuçta onlar da kadın; türümüz ve vatanımız aynı.”

— Bunların açlık grevini bir kenara bırakır mısınız? Bunlara bir gün yemek vermeseler bizi yerler.

— Ancak bunlar Müslüman ve öğle namazı kıldılar.

— Bunlar tamamı yalancıkdan kılınan namazdı. Her hâlükarda şimdi sabretmen gerekiyor.

Kafamdaki düşüncelerle birlikte zorlukla ilerleyen zamanı geride bıraktım, akşam yemeğinin vakti gelip çattı. Hafif akşam yemeği ve hafif bir namazla günleri son buldu. Bizim bir günümüz de onlarla birlikte tamamlandı, ancak bir şeye ulaşamadım. Ne var ki kendimde olmaksızın gözlerim kapandı, bu ortam ve düşüncelerden sürekli gördüğüm rüyalarım daldım. Selime’ye uyumadığımı anlatmak için birkaç dakikada bir ses çıkartıp “ah” çekiyordum. Sonunda onun ilgisini çekebilmişim. Gece yarılarında Selime’nin gönül okşayıcı sesi kalbime dinginlik veriyordu. Kendisinden benimle konuşmasını ama bana bir şey sormamasını istedim. Ne var ki o benim isteğime aldırmaksızın sordu:

— Ne zamandan beri açlık grevi yapıyorsunuz?

— Bu günle birlikte on beş gün.

— Buranın neresi olduğunu biliyor musun?

— O kadar değil.

— Burası Iraklıların en kötü zindanıdır. Ayetullah Sadr’ın kız kardeşi Bintü’l-Huda burada şehit oldu. Burada pek çok erkek ve kadını şehit ettiler. Geceleyin mahkûmları idam etmek için caddenin öbür tarafına götürüyorlar. Burası mahkûmların ebedi kalacağı yerdir.

— Ebedi mi? Yani buradaki mahkûmların ne kadar hüküm giydikleri ve ne zaman bırakılacakları belli değil mi?

Burada kimse özgürlüğü ve dışarıyı düşünmüyor mu?

— Hayır, kimse yok. Burada çocuklar dünyaya gelirler; gençler çatlayıp ölürler. Burada pek çok kişi açlık grevi yaptı ve hiçbir sonuç alamadan tekrar buraya döndüler. Eğer çok uzaklaşsalar bir kat yukarı, ya da bir kat aşağı giderler. Biz de önceki yıllarda soğuk ve karanlık hücredeydik ve sizin nerede olduğunuzu biliyorduk.

Selime uzun yıllar dertleşeceği kimsesi olmamış biri gibi, içi sözlerle ve dertle dolmuştu. Sözlerine devam etti:

— Bir süre sonra bu gardiyanlarla yakınlık kurup dost olacaksınız. Yakınlarınızı unutacaksınız. Arzularınız küçülüp eriyip gidecek ve en büyük arzunuz bir lahza dahi olsa güneşi görmek ve bir kepçe fazladan yemek almak olacak. Bunların daha ötesine taşar, daha mistikleşirseniz size Kur'an ya da bir gazete verirler.

Her ne kadar dili çok anlaşılır olmasa da büyük bir acının dillendiricisiydi. Tekrar sordum:

— O halde bunlar kim? Niçin Farsça bilmiyorlar?

— Bunların ataları İranlı ve kendileri Arap veya Kürt'tür. Siyasi değiller ve sadece İranlı oldukları için mahkûm edilmişler. Tek ümidimiz bir gün bizi sınıra sürmeleri ve İran'a gitmemizdir ki bu da mümkün değil, zira erkeklerimizi idam ettiler.

— Peki, niçin bu kadar mutlular; niye çalıp oynuyorlar?

— Unutmak için ve gerçeklerden kaçmak için. Zindan gerçeği acıdır, bir ömür boyu zindanda kalmak daha acıdır, böyle davranmak ise bir nevi unutmaktır.

İki seneden sonra bu acı haberi işitmekle gamlarıma bir büyüğü daha eklendi. Düşünceye daldım ve kendi kendime şöyle söylendim: Yarisı İranlı, diğer yarisı Iraklı olanlar, sadece İranlı olmanın bedelini ödüyorlar. Bunlar suçsuz, günahsız ve hiçbir şeyden haberi olmayan insanlar, Farsça bile konuşamıyorlar, ancak onların diğer yarisının ataları

ne kadar da zorlu bir düşman yaratmışlar. İranlı olmak de-
ğiştirecekleri ya da geri verecekleri ayakkabı veya şapka gibi
değil ki. Onlar kimlerin kendilerini İranlı yaptıklarını ve ne
zaman İranlı olduklarını bilmiyorlar. İran'la Irak'ın komşulu-
ğunun dert, acı, musibet ve utançtan başka hiç anlamı yok-
tu. Bizimle onların arasında benzerlik yoksa komşuluk bir
şey ifade etmiyordu. Bu komşuluk son derece uzak, çok uzak
bir mekândır. Babamın komşuluğun hürmeti ve saygınlığı
konusundaki tavsiyeleri hâlâ kulağımda çınlıyor.

Birkaç gün sonra benle Meryem'i zindandaki onca ka-
dının arasından dışarı çıkardılar. Bazıları dudak altından
salâvat gönderip tekbir çekti; bir kısmı dalga geçti ve bir
kısmı da alaylı gülümsemelerle bizi yolcu ettiler. Onların
arasında birkaç günden fazla kalmamıştık, ancak cismen
haddinden fazla zayıflamıştık. Zindanın koridoru sonu ol-
mayan tünel gibi ellerimi çekiyor, tekrar ilk yere tekrar fırlatıyordu. Ayaklarımın üzerinde durup yürümektense ken-
dimi koridorun bir köşesine sürüklemeyi tercih ediyordum.
Ruhum yavaş yavaş bedenimden çıktığı için seviniyordum.
Meryem'le ellerimiz birbirine öylesine kenetlenmişti ki ru-
hun bedenimizdeki organlarımızdan en son çıkacağı yerin
elimiz olduğuna yakın etmiştik. Ben gitmeye hazırdım, ne
var ki Meryem'i özleyecektim. Ölüm benim seçimim değildi.
Bu, özgürlük ve yaşam meylili ölümü ayağıma getirmişti.
Ölmek istemem çektiğim acılardan dolayı değildi, zira böyle
olsaydı intihar olacak ve hiçbir değeri kalmayacaktı.

Koridorun her yerini yemek kokusu sarmıştı, ancak ye-
mek kokusu iştahımı açacağı yerde kusma hissi doğuruyordu.
Bu halden kaçmak istiyordum. Meryem'in de benden
geri kalır tarafı yoktu. O da bazen oturuyor, ayaklarını uzat-
ıyor ve başını duvara yaslıyordu. Başımı onun çileli omzuna
bırakıyordum ve Antik nöbetçinin acımasızca indirdiği tek-
meler bizi zorla kaldırıyor ve yürümeye mecbur ediyordu.

Bu defa bizi nereye götürüyorlardı? Fatıma ve Halime'yi özlemiştim. Onları zindanın bir köşesinde görebilmek ümi-diyle bazen başımı çeviriyordum. Acaba onlar hayatta kala-bilmişler miydi? Halime'nin zarif canı onca açlık ve susuz-luğa katlanabilmiş miydi? Keşke sürekli yüksek sesle konu-şabilseydim ve bir cümleyi tekrar edebilseydim; kim bilir bu hücrelerin arkasından Fatıma veya Halime ya da bir tanıdık cevabımı verirdi. Sonunda canımızı dişimize takarak bu ko-ridorları ve dolambaçlı yolları geçtim, tekrar bir sandığın karşında durdum. Kapı açıldı.

Hücreye girer girmez gözüme bir dünya dolusu karanlık saçıldı. Gözüm hiçbir yeri görmüyordu. Her gün bizi ışık al-tında niçin saydıklarını, rapor tuttuklarını ve diğeri nerede diye sorduklarını yeni anlamıştım.

Güzümün karanlığa alışması için bir süre geçti. Aman Allah'ım! Hücrenin bir köşesinde Fatıma büzülüp oturmuş-tu. O kadar zayıf ve halsizdi ki sanki ölüm meleğini karşıla-maya hazırды, hatta yerinden kalkıp bizi karşılamaya mecali yoktu. Elli yıldır birbirimizi görmemiş gibi birbirimizi ku-cakladık. Henüz birbirimize gülümsüyorduk. Her gün daha bir zorlaşan bir yola birlikte adım atmıştık, ancak bu defa rahatlayacaktık. Ölüm sanki boğazımıza dökülecek en lez-zetli damlaydı. Her an kendimizi biraz daha sona yaklaşmış görüyorduk. Ellerimizi sıkmak istedik, ama bunu yapacak takatimiz yoktu. Bakışlarımızla soruyor ve cevaplandırıyor-duk, bu kadarı da bize yetiyordu.

"Niçin Fatıma yalnız? Halime Nerede? Sakın Halime..."

Yani bizden daha çabuk hedefe ulaştı! Hatta Halime'nin nerde olduğunu sormaya bile korkuyorduk. Biz üzerindeki çiçeklerle güzelliğini gösterecek bir masanın dört ayağı gi-biydik. Fatıma'ya sorduk:

— Sen burada yalnız mıydın?

— İkinizi götürdükten sonra Halime'yi de götürdüler, ben de birkaç gün yalnız kaldım.

Onlar birbirimizden ayrılırsak bu yolun yarım kalacağını düşünüyorlar, ancak kendi irademizle bu yolun sonuna kadar gittiğimiz için mutluyduk. Ne kadar da değerli bir can, ne kadar da iftihar edilesi bir ölüm! Allah'a götürmesi için her bir zerresini ölüm meleğine sunduğumuz paha biçilmez bir can.

Derken kapı tekrar açıldı. Halime tıpkı dört çubuğun üzeri örtülmüş oyuncak bebek gibi yanakları dışa çıkmış ve kirpiklerini zorla açıp kapattığı fersiz gözlerle hücreye girdi. Kendimin nasıl görüldüğünü bilmiyorum, ancak üç bacımı görünce Fatiha okumak farz oldu. Tekrar birlikte olup birlikte öleceğimiz için mutluyduk. Kısa süreliğine ayrılmamıza rağmen söyleyecek pek çok şeyimiz vardı, ancak genel söylemle yetindik. Halim'e söze başladı:

"Burası ne kadar da acayip ve garip bir zindan. Beni Filistin, Ürdün, Yemen ve Kuveyt'li yirmi dört yabancı mahkûmun olduğu bir hücreye götürdüler. Hiç biri siyasi mahkûm değildi. Güvenlik zindanını kabareye çevirmişlerdi. Sabahtan akşama kadar süslenme, moda ve elbise peşindeydiler. İstedikleri her şeyi veriyorlardı. Özel nöbetçileri vardı. Sanki başka bir dünyadan konuşuyorlardı. Onlar için açlık grevi anlamsızdı."

Artık yemek için pencere açılmıyor, kimse yanımıza gelmiyordu. Sadece mühendis ve doktor kardeşler duvara vurup hüznelerini bildirip selam gönderiyordu. Sanki biz ve Iraklı nöbetçiler Azrail'in gelmesini bekliyorduk.

Yalnızca oturabilecek enerjimiz kalmıştı, oturarak ya da yatarak namazımızı kılıyor ve Allah'la dertlerimizi paylaşıyorduk. Gittiğimiz onca secdeler arasında secdenin birinde dinginliğe ulaşıyorduk. Koridordan gelen karmakarışık sesler, hatta demir kilidin içinde dönen anahtarın sinir bozucu sesi ve penceremizin açılması bile içinde bulunduğumuz durumu değiştirmiyordu.

Fatıma'nın yanında her ikimiz de aynı halde düşüp kalmıştık. Sidr ve kâfur suyunun kokusu burnuma çalınıyordu. Gözlerim Fatıma'ya takıldı, bir an içim cız etti ve rüya görmediğimden emin olmak istedim. Gözlerimi iyice açtım! Bunun Fatıma olduğunu kabullenemiyordum. Ellerimle yüzünü ve yanaklarını okşadım. İki yılın tüm acı ve derdi yüzünde belirginleşmişti. Ellerim ıslanmıştı; gözlerinin kenarından gözyaşına benzer damlalarla ter damlaları aşağı doğru süzülüyordu. Elimi başörtüsünün altına götürdüm. Saçını ikili örmüştü, ancak bahar mevsiminin havası örülmüş saçlarını terletmişti. İnsana benzeyen bir melek olmuştu. Kalbini dinleyip son noktaya ulaşan dört İranlı esir kızdan ilki olup olmadığını anlamak istedim. Bu macera dolu yolculuğun şahidi olmak istemiyordum. Kalbi karanlıktan kaçan küçük çocuğun kalbi gibi çarpıyor ve nefesi göğsünde kayboluyordu. Başımı göğsüne koyup yavaşça ağlamaya başladım:

"Fatıma, ben Masumeyim; çok sevdiğin, saçlarını tarediğin, Ali Rıza için dünür olduğun zaman yengen olmayı kabul eden kardeşin. Nerede olursa olsun sürekli birlikte olacağımızı söyleyip beni koruyacağını söyleyen sendin. Zorluk ve sevinçleri birlikte paylaşacağımızı söyleyen sendin. Sen sürekli en azını, en kötüsünü kendin için alıyordun; ama şimdi payların en iyisini, yani ölümü aldın. O halde benim payım nerede? Sen ölümü havada kaptın!"

Ben de ölümle kucaklaşma sırasında olduğum için mutluydum, ancak son kişi olmak istemiyordum.

Doktor ve mühendis kardeşlerin ara ara duvara vurma sesleri geliyor ve "Niçin cevap vermiyorsunuz" diye soruyorlardı. "Kafamız karışık ve ölümü bekliyoruz." demek istiyordum.

Melankolik çaresizliğe boğulmuştum. Nereye bakarsam bakayım ne ölüm ne de hayat kokusu vardı. Başımı çevirdim, Halime de yarı baygın can çekişiyor ve hâlâ tebessüm

ediyordu. Dudakları arasında dişlerinin ucu gözüküyordu. İşitiyor ancak cevap vermiyordu. Zorlukla şöyle dedi:

“Üŝüyorum, o kadar bağırmama rağmen niçin kimse beni duymuyor?”

Su istiyordu, ancak ne kalkmaya, ne de yerimden oynamaya mecalim yoktu. Sahi, birbirimizin hayatta kalmasına yardım etmeyeceğimize söz vermiştik. İncecik parmaklarıyla başımı okşayarak:

“Ölümün çok zor ve korku verici olduğunu düşünürdüm, ama hayır, kurtuluyoruz.” dedi.

Elim Meryem’e ulaşıyordu, ne var ki iki gözünü bize dikmiş ve kim bilir belki de bibimin deyimiyile şöyle diyordu: “Gözler bekler halde açık kalır ve ölür, güya kendisi ölüm çemberine düştüğünü bilmiyordu.”

Mühendis kardeşler durmadan duvara vuruyorlardı. Bizim için üzüyorlar, iyi olup olmadığımızı merak ediyor ve peşi sıra selam gönderiyorlardı. Ayağımla selamlarına cevap verdim: “Allah’a ısmarladık.”

Açlık grevi on altıncı günden sonra her gün, her saat ve her an Arapların deyimiyile kurtulduğumuzu düşünüyorduk. Ancak bir sonraki saat gelip çattığında henüz nefes alıyorduk. Bazen birimiz kötüleşirken diğërimizin hali iyileşiyordu. Tam anlamıyla birbirimize bağlanmıştık. Dört kardeş olmanın ötesinde bir şeydi bu. Birbirimizin hem babası, hem annesi, hem bacısı ve hem de kardeşiydik ve şimdiyse hepimiz ölüm yolculuğunun ortağı olmuştuk.

On yedi ve on sekizinci gün günlerimizi başka bir âlemde geçiriyorduk. Başım bedenimden daha büyük olmuştu ve artık başımı taşıyamaz hale gelmiştim. Kafatasım boşalmıştı. Boş kabın içine atılan çakıl taşları gibi kafamdan sesler geliyordu. Kemiklerim soğuk ve bomboş yere oturmaktan artık ağrımıyordu. Gözlerim her şeyi her zamankinden daha iyi görüyordu. Yürüdüğüm zaman artık yerin sertliğini his-

setmiyordum. Her yer renkliydi, ancak renkler hatıralarımı canlandırarak türden değildi. Bedenimin her yeri uyuşmuş, nefeslerim kendi yerini bulmuştu. Bebek arabasına binmiş gülleri tanıdık bir bahçeden geçiyordum, ancak bu güller bizim bahçemizin güllerinden daha büyüktü. Bebek arabasıyla beni bu bahçede gezdiriyorlardı. Bahçemizin asmaları yene nice koruk vermeye başlamış, babam, kuşlar yemesin diye koruklara poşet geçirmekle, annem de benim elbiselerimle bahçe için korkuluk yapmakla meşguldü. Bebek arabasını kimin ittiğini görmek için ne kadar başımı çevirsem de göremedim. Bebek arabasını iten şahıs benim için çok önemliydi, zira ona sormak istiyordum:

“Evimizin yolunu nereden öğrendin. Burada dur. Bu bahçede inmek istiyorum.”

Ben ısrar ettikçe şöyle cevap veriyordu: “Vakit çok dar, bekleyemem. Gitmemiz gerekiyor.”

Kendimi güç bela bebek arabasından aşağı attım. Bebek arabasının oturağıyla yer arası çok uzaktı. Yaralanmamak için el ve ayaklarım adeta çırpınıyor, gözlerim büyüdükçe büyüyor, yuvasının dışına çıkıyordu.

Gözlerimi açtım. Etrafıma ne kadar insan toplanmış ve gözlerini bana dikmişti. İnsanların görünüşleri daha önce gördüklerimden ne kadar farklı! Peki, bebek arabasını süren nerede; evimizin avlusundaki bahçe, poşetlenmiş koruklar, bahçenin korkuluğu? Şimdi bunların hiç biri yok! O halde bacılarım nerede, hücre nerede? Ben yaşıyor muyum? Yani ölmedim mi! Burası neresi?

Meğer ben yatağa yatmışım, bebek arabası ise üzerinden düştüğüm sedyeymiş. Sadece başımı sağa sola çeviriyordum. Onca insan arasında yan yatakta yatan Fatıma’yı gördüm. Damarımdan giren damlalar beni ayıltarak etrafımı daha iyi görmemi sağlıyordu. Ancak ben yaşamak istemiyordum, zira yiğitçe ölümü karşılamaya gitmiştim.

Bir elimi hızlıca başımdan çektim. Onca dert ve acıdan kurtulmak üzereydim, şimdiyse bir serum torbasıyla beni ilk güne döndürmek istiyorlardı, hayır, kesinlikle olamaz. Fatıma, Halime ve Meryem de Iraklıların sevgi gösterisini geri itiyorlardı. Ne kadar da birbirimize benzemiştik. El ve ayaklarımızı iple ranzanın korkuluğuna bağladılar. Serum bedenimize zorlukla girdi. Bunca gelip gitmelerin ve seslerin arasında biri beni sallayarak Arap lehçesiyle Farsça sordu: "Bacım iyi misin?"

Gözlerimi açtım; başında siyah sarığı, üzerinde deve yününden yapılmış abası ve sahte ya da gerçek olduğunu anlamadığımız beyaz uzun sakallı, yetmiş yaşlarında bir ihtiyardı. Başucuma dikilmiş, yumuşak bir edayla konuşuyordu:

"Ben Irak'ın İmam Humeyni'siyim. Kitap ve fetva sahibiyim. Siz benim din kardeşim gibisiniz. Bu yaptığınızın intihar olduğunu biliyor musunuz? İntihar etmek İslam'da haramdır."

İkinci serum bedenime giriyordu, ancak onunla sohbet etmeye mecalim yoktu. İhtiyar devam etti:

"Haram işlemek mi istiyorsunuz?"

Baş ve göz hareketimle ona ahmak olduğunu anlattım. Sahte imam, görünüş ve elbisesini değiştirmişti, ancak çapkın ve namahrem bakışlarını değiştirememişti. Parmağında altın yüzük, ağzının içi altın dişlerle dolu bir imam. İmamın bu türünü görmemişim. Fatıma'nın yanına gitti. Her ne kadar seslendiyse de Fatıma gözlerini açmadı. "Ben sizi Kerbela ve Necef'e kendim götürürüm, bunun için baş reisten sizin için izin kâğıdı çıkartırım. Sizin canlı olarak İran'a dönmeniz gerekiyor, ancak yemek yemelisiniz ve doktorun muayene etmesine izin vermelisiniz."

Fatıma duymazlıktan geliyor, hiçbir tepki göstermiyordu. Sahte imam bizim kaldığımız odadan yarım duvarla ayrılmış yan odaya gitti. Halime ve Meryem'e de aynı vaazı ve

aynı vaatleri vererek çıkıp gitti. Comlex B ve B12 vitamin iğnelerini peşi sıra serumun içine katıyor, el ve ayağımın bağlarını sıkıyorlardı. Ne düşündüklerini bilmiyordum. Doktor gelip etrafındakilere direktif verdi: "Sade çorba ve sulu şeylerle yemeğe başlasın. Beceremezseniz geldiğiniz hücreye geri gönderirim."

Ancak bizim cevabımız yalnızca susmaktı. Bir sonraki gün, yani açlık grevimizin on dokuzuncu gününün sabahı fotoğraf makineleri ve ses kaydedicilerle bir grup gazeteci gelip bizimle konuşmaya başladılar: "Siz ailelerinizle irtibat kurabilir ve onları haberdar edebilirsiniz. Ailelerinizi içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için şimdi sizinle röportaj yapacağız. Yalnızca esir olduğunuz tarihi şimdiden bildiriniz ve geçmişin üzerine çizgi çekerek unutunuz. Önemli olan şimdi burada olmanızdır."

Cevap verdik: "Hayır, biz sadece Dünya Kızılay Kuruluşuyla konuşup adımızın listeye geçmesini istiyoruz; sadece onlar bizim hakkımızda ailelerimizi bilgilendirebilirler."

Bizim cevabımızdan sonra gazeteciler de eşyalarını toplayıp gittiler. Serumları kollarımızdan alıp temiz çarşafları tekrar yenileyerek üzerimizdeki Samerra dilencilerinin elbisesine benzeyen elbiseleri çıkartıp hastanenin elbisesiyle değiştirmemiz için ısrar ettiler. Yatak ve diğer eşyaların üzerine er-Reşid Hastanesinin etiketi yapıştırılmıştı. Zoraki gü-lüşleri ve aşırı muhabbet gösterileri yeni bir haberin işaretçisiydi. Her dördümüzün de bir odada yatmasını söylediler. Beni ve Fatıma'yı, asli odaya açılan Halime ve Meryem'in odasına götürdüler. Bedenimize o kadar vitamin iğnesi yapmışlardı ki derimizin altı su toplamıştı. Birbirimizin yüzüne bakıyorduk; sanki yeniden doğmuş ve birbirimizi yeni bulmuş gibiydik. Bir süre sonra iki Iraklı doktorla yüksek rüt-beli dört istihbarat görevlisi gelerek şöyle dediler: "Siz bizim eşliğimizde Dünya Kızılay Kuruluşuyla görüşeceksiniz.

Kanun ve kurallar dâhilinde konuşmanız gerekiyor. Nerede olduğunuzu unutun. Bu gün öğle yemeği yemeniz lazım.”

Dünya Kızılay Kuruluşunun altı elemanı odaya girdi. Şaşkın ve heyecanlıydık. Gözlerini bize çivilemiş halde söze başladılar:

“We are very happy to visit you. This is the first time; we all together come to register the number of prisoners such eagerly.” (Sizinle görüşmeyi başardığımız için çok mutluyuz. İlk defa hepimiz bir grup esirin ismini yazmanın sevincini yaşıyoruz.)

Onların yanındaki hanım bizim nereden çıktığımızı iyi biliyordu. Ellerimizi okşayarak şöyle dedi:

“Oh! Such a soft and pale hands!” (Ne kadar da yumuşak ve güneş görmemiş eller!)

Zayıf, uzun boylu ve tamamen Avrupalıya benzeyen Dünya Kızılay Kuruluşunun Başkanı söze başladı:

“You have 3 options.” (Önünüzde üç yol var).

“You can get refugee to stay here.” (Mülteci olarak bu ülkeye sığınabilir ve burada kalabilirsiniz).

“You can get the refugees to another country. Then we will transfer you there.” (Üçüncü bir ülkeye sığınabilirsiniz, bu durumda biz sizi oraya götürürüz).

“You can stay in Iraq until the end of the war.” (Savaş bitene kadar Irak’ta kalabilirsiniz).

Fatıma “Henüz savaş bitmedi mi?” diye sordu.

Savaşın bitmediğini biliyorduk, ancak geçmişteki durumumuzun ne olduğunu bildirmek istiyorduk. Kesinlikle ölümlerle boğuşacağımız Irak veya başka bir ülkeye mülteci olarak sığınmaya gerek yoktu.

“Biz ismimizin savaş esiri olarak yazılmasını ve savaş esirleri ordugâhına gitmeyi istiyoruz.”

İsmimiz yazıldıktan sonra her birimize bir numara verdiler, ben 3358 numaralı savaş esiri oldum.

Elimize mavi renkli bir kâğıt verip şu açıklamayı yaptılar:

“Bundan sonra bu numaralarla tanınacaksınız. Bu kodla ailelerinize mektup yazabilirsiniz ve uluslararası yasalar gereği korunacaksınız.

Bu mavi kâğıt 24 saat içinde ailelerinize ulaşacak mektuptur ve hiçbir şekilde güvenlik kontrolünden geçmeyecektir, ancak bu mektuba iki cümle yazabilirsiniz.

Konuşmalarında üzerine bastırarak sürekli şöyle diyordu:

“Only two sentences.” (Yalnızca iki cümle).

Baas’lılar ilk express-letter mektubumuza iki kelimedenden fazla yazmamızdan korkuyor ve durmadan tekrar ediyorlardı:

“Yalnızca iki cümle yazın.”

Dünya Kızılay Kuruluşuyla birlikte gelen hanım söz aldı:

“Bu mektubun eşliğinde fotoğraf da çektirip gönderin.” Fatıma ve Halime’nin ayrı ayrı fotoğraflarını çektiler, ancak bana: “Siz iki kardeşsiniz birlikte çekip ailenize gönderelim, dedi. Dünya Kızılay Kuruluşunun bizi iki kız kardeş olarak tanımmasına sevindim.

On dokuz aydan sonra... Zayıf beden ve sararıp solmuş yüzle henüz mektuba o iki kelimeyi yazmamıştım. Fotoğraf makinesine bakmam gerekiyordu. Makinenin lensi vatanım ve vatandaşlarımın gözü olacaktı, onlar da bu hücrede ne olup bittiğini öğrenmek isteyeceklerdi. Onlara dinginlik vermesi için lense nasıl bakacağımı düşünüyordum. Annem, babam ve sevdiklerimin baktıkları zaman çektiğim dert ve acıları görmeyecekleri bir bakışla lense odaklandım. Dudaklarımda geçici bir gülümseme belirdi; dert ve elemsizliği anımsatan bir gülümseme!

Fotoğraf çekildikten sonra sıra mektup yazmaya geldi. İki yıldan ve bunca habersizlikten sonra anlaşılacak

iki kelime yazmalıydım. Kime ve hangi adrese yazacaktım? Evim nerede? İki yıldan sonra evim yıkılmadan kalmış mıydı? Kimler hayattaydı? Selman'a söz verdiğim üçüncü notu kendimle birlikte Irak'a getirdiğimi hatırladım. Sözüme sadık kaldım ve üçüncü kez, ancak iki yıl bekledikten sonra iki cümle yazdım:

“Ben hayattayım... Bağdat er-Reşid Hastanesi.”

Masume Abad 15.5.1982

Altıncı Bölüm

Bekleyiş

Selman kaybolduğum zaman beklentiyle geçen günleri; savaşın ilk (1980 Temmuz) ve sonraki günlerini bana şöyle anlattı:

Üç dört gün aralıklarla Iraklıların saldırıları arasında çeşitli bahanelerle yarısı ayakta kalmış evimize başvuruyordum. Baktığım ilk yer ilk defa benim için **"Ben hayattayım."** notunu yazıp bıraktığın yerd.

Ondan sonra senden hiçbir not almadım. Bir gün senden bir haber almak için eve gittim. Sana ait bir yazı bulabilmek için odaları ararken tesadüfen babam çıkageldi. Bana: "Bir şey mi kaybettin? Kendine dikkat et, savaş uzuyor. Gece hava soğuk. Sıcak tutan elbiseler giy ve bacına da sahip çık. Gece gelmesi için ona gece mevzisi yaptım; bu çocuğun aklı başında değil; ne giydiği, ne yediği ve nerede uyuduğu belli değil. Ona ördüğüm hırkanın kollarına geldim; söyle gelsin, üzerine ölçeyim."

Babama cevap verdim: "Baba üzülme, bacıların hepsi ya Mev'ud mescidinde ya Kızılay çadırında ya da cepheye yardım birliğindedir (süper zekâlı çocukların okulunda).

Babama Allah'a ısmarladık dedim. Birkaç adım atmamışken babam bana seslenerek birkaç lokma ekmekle helva verdi ve: "Bunu bu gece hastanenin yemekhanesinde

şehit olan iki yaralı yaptı. Birini kendin yedikten sonra Fatiha oku, diğerini de bacına ver. Selman kesinlikle bacını bul ve yediğinden emin ol, çünkü bu şartlarda kendisini düşünmeyecektir.”

Mev’ud camisine gittim. Seninle konuşup verdiğin sözü hatırlatması için Deşti bacıya seni çağırmasını söyledim.

Deşti Hanım senin burada olmadığını ve Kızılay’a gidebileceğini söyledi.

Kızılay’a gittim. Meryem Ferhaniyan’a sordum, o da bilmediğini söyledi. Tekrar camiye dönüp Deşti Hanım’ın yanına gittim. Deşti Hanım’a Masume Kızılay’da yoktu, ona kesinlikle bir şey vermem gerekiyor, çağır gelsin dedim. Şehirde seni aramak için elimdeki ekmekle peynir iyi bir bahaneydi.

Deşti Hanım cevap verdi: “Yemin ederim ki burada değil. O.P.D Hastanesine git, belki oradadır.”

Ekmekle helva avucumun içinde olduğu halde şehirde dolanıyordum. Aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Önce babama sana vermem için söz verdiğim ekmekle helvanın düşünce-sindeydim. O.P.D Hastanesine gittim, ancak oraya gitmemin anlamı yoktu, çünkü babam yirmi dört saat mesaideydi.

Hastanenin ilk yardım bölümüne gittim. Yaralılar ilk yardım bölümünü doldurmuştu, iğne atacak yer yoktu. Büyük bir mahşer alanıydı. Kadın ve çocukların çığlıklarıyla ambulans aracının siren sesi birleşmişti. Ortamın vahametini görünce bacım için ekmekle helva getirdim demeye utan-dım. Sabaha kadar yaralıları hastaneye dağıtıyorduk.

Yaralıyla birlikte ambulans aracına binmiş ilk yardım ekibi elemanlarından birine seni sordum. Seni tanıdığını, ancak birkaç günden beri görmediğini söyledi.

Kendi kendime gece vakti, belki uyuyordur, belki de gece olduğu için bulamıyorum dedim. Arkadaşlarından bi-

rinin evine gidebileceğini düşündüm, ancak daha önce hiç böyle yapmamıştın. Kim bilir belki bir mevzideydin veya köylerin birinde ya da başka bir yerde. Sana kızmıştım, belki de özlemiştim. Küçük kız kardeşimi; inkılâp ve savaşın büyüttüğü, şimdi ise ilk yardımda çalışan bacımı özlemiştim.

Ertesi günün sabahı bildiğim ve aklıma gelen her yere başvururdum. Bazı yerleri defalarca aradım. Bazen gidip sorduğum yerleri unutuyardım. Nereye gidiyor ve kime soruyorsam hiç kimse bilmiyordu. Sanki başka bir gezegene gitmiştin! Sanki ıssız ve susuz çölde kırmızı gülü arıyordum. Şaşkın şaşkın öylece kendi etrafımda dönüp dolanıyordum.

Tekrar eve gittim. Evin bir köşesine sızıp uyuduğunu ve seni görmemiş olacağımı düşündüm. Sokak ve evin her yerini ölümcül bir sessizlik doldurmuştu. Misafir odasının dolabını toz toprak kaplamıştı. Her saat sürekli elden ele dolaşan Hamid'in bisikleti müşteri bulmaksızın bir köşede yatıyor, feleğin çarkı dönmeye devam ediyordu. Yüzüm ateşlenmişti. Aklımı başıma toplamak için musluğu açıp yüzümü yıkamak istedim, ancak su kesikti. Musluktan bir damla bile su gelmiyordu. Evin avlusuna oturdum ve parmaklarıma "Ben hayattayım." notunu yazdığın en son tarihi hesap etmeye çalıştım. Saymayı bitirdim; en son Temmuzun on yedisiydi ve ben on gündür senden habersizdim. Nefesim göğüs kafesime hapsolmüştü. Kendini sağa sola çarpan tavuk gibi avlunun içinde dolanıyordum. Derken Muhammed çıkageldi ve Hürremşehr'in durumu, savunma araç gereçleri, alınan önlemler, şehit olan birkaç kişi, eve ve babamıza ne olduğu hakkında bilgi verdi. Seni sorduğunda olayı anlattım. Çok merak ediyordum. Kalbimden binlerce ihtimal geçiriyordum. Muhammed beni sakinleştirdi. İlk etapta senin kaybolman konusunda iyimser düşünerek: "Kesinlikle yetimler yurdundadır, en azından onlar nerede olduğunu bilirler."

Gecenin karanlığında parlayan alev gibi bir an gönlüme dinginlik geldi. Şu an yetimler yurdunda öksüz çocukların yanında olacağını düşünüyordum. Kendi kendime bizi habersiz bırakmamayı öğrenmesi için yüzüne bir tokat atayım dedim, ancak daha sonra savaş bu, hiç bir şey yerli yerinde değil, kesinlikle eve gelemedi diye düşündüm.

Muhammed'le birlikte yetimler yurduna gittik. Orası da bomboş ve sessiz sedasızdı. Sanki yıllardır orada kimse yaşamıyordu. Yurdun kapısına iki tane kocaman kilit vurmuşlardı. Hatta kendisine sorabileceğimiz yurdun müdürü bile orada değildi.

Muhammed durmadan: "Allah Allah! Şehrin her tarafını bilen biri kaybolur mu? Niçin yavaşladın? Hızlı yürü diyordu."

"Nereye gideyim?"

"Valilik binasına. Kesinlikle oranın haberi vardır."

Ümitsizliğin son noktasında bile ümitliydik. Valilik binasında Kerim Silahşör'ü gördük. Bizim telaşlı halimizi görünce sakinleştirdi ve:

"Geçen hafta Kızılay Kurumuyla birlikte Masume bacı ve Seyit Sefer Salih kardeşimiz çocukları bölgeden uzaklaştırıp Şiraz'ın yetim yurduna götürmek için Kızılay'ın aracına binip gittiler."

Rahat bir nefes aldım. Hem sevindik hem de üzüldük. Habersizce gitmeden dolayı rahatsızdım. Ancak şartlar ve bize haber gönderecek birilerinin olmayışı böyle gerektirmiştir diye düşündük. Babamla Rahman'ı bilgilendirip diğerlerine haber vermesini söyleyerek Hürremşehr'e yöneldik.

Çatışmalar devam ediyor ve Iraklılar bizim teçhizatımızı ve aldığımız önlemleri bertaraf ediyordu. Bu haldeyken Rahman'ın Hürremşehr'in dışına çıkmaması gerekiyordu. Sürekli şöyle diyordu: "Bırakın gelsinler de boyunlarından tutup teker teker yere yıkayım ki bir daha yanlış yapmasınlar."

Ne var ki Iraklılar tüm donanım güçleri ve askerleriyle birlikte Hürremşehr'e girmiş ve valilik binasını da işgal etmişlerdi. Iraklı nişancılar cadde ve sokaklara gizlenmişlerdi. Hürremşehr'e girmiştik. Büyük cami veya cepheye gidip oralardan yaralı getiren iki arkadaşın Zehra Elmasiyan ve Fatımi Salihî bizimle beraberdi. Arkadaşlardan biri bizi uyardı: "Dikkat edin! Iraklılar burada bir yerlerde pusuya yatmış olabilir."

Henüz sözünü tamamlamadan bir an Zehra Elmasiyan'ın kurşun yediğini fark ettik. Talikani Hastanesine yetiştirilmesi için çabucak arabaya bindim. Yaralı olmasına ve çok kan kaybetmesine karşın kimse yaralı olduğunu anlamasın diye diremişti. Her şeyin normal seyrinde gittiğini göstermek için bana seni sordu. Şiraz'da olduğunu söyledim. Şiraz'a giden çocukların döndüğünü söyledi.

Bir an durakladım, ancak kendi kendime dönmüşler işte, Allah'a şükür rahatsızlanacak bir şey yok dedim.

Rahman'la birlikte eve döndüm. Babam senin için yaptığı mevziyi her gün biraz daha güzelleştiriyordu. Mevzilerin hepsi kahverengi torbayla örülüyordu, ancak babam beyaz pirinç torbalarına kum doldurmuş ve mevzinin etrafını örmüş ve üzerini de örterek sineklik yapmıştı. Her gün mevziye bir şeyler ekleniyordu. Babam orayı kullanması için kimseye izin vermiyor ve şöyle diyordu: "Masume Şiraz'dan döndükten sonra gece eve gelir ve bu mevzinin içinde uyur."

Sonuçta Abadan'da çalmadık kapı bırakmadık, ama bulamadık. Rahman Şiraz'ı iyi bildiği için Muhammed'le birlikte oraya gitti. Rahman'la Seyit eski sınıf arkadaşındı. Lafı çevirip dolandırmadan direk konuya girdiler: "Seyitçiğim, Kızılay'da görev yapanlar, valilik temsilcileri ve yetimler yurdunda çalışanlar buradalar mı?" Seyit cevap verdi:

"Bir kısmı bakıcı olarak çocukların yanında kaldı. Diğer kısmı da Abadan'a döndü." Rahman:

“Kız kardeşim hangi gruptaydı?”

Şaşırın Seyit lafı ağzında geveleyerek:

“Vallahi çocukları Şiraz’a teslim ettiğimiz saatten sonra kendi işimizi düzene koymakla meşgulüydük. Ondan sonra da onu görmedim. Çocuklar yanımızda olmasaydı ve bizimle olduğunu söylemeselerdi Şiraz’a birlikte gittiğimizden şüphelenirdim.”

“Biz Abadan ve Hürremşehr’den geliyoruz. Ona dair elimizdeki en son bilgi valilik hükmüyle Şiraz’a geldiği doğrultusunda.”

Seyit de öylece kalakalmıştı. Kimsenin elinden bir şey gelmiyordu, ancak herkes yanımızda olmak istiyordu. Seyit devam etti:

“Her halükârda bu konuda elimden geleni arkama koymam, nereye giderseniz sizinle olacağım.”

Çocukların yanına gittik ve teker teker sorduk. Çocuklar hatıralarını ve otobüs içinde olup bitenleri anlattılar. Sadece Nesibe şöyle dedi:

“Masume abla Seyit Şahçırağ’ın türbesine gideceğini ve bir günden önce dönmeyeceğini söyledi.”

Nesibe’nin bu sözünden sonra Seyit Şahçırağ’ın türbesi pusulamız oldu. Türbeye gelen gidenlere ve ziyaretçilere seni soruyorduk. Ne var ki buzdan yapılmış ve güneş altında erimiş bir heykel gibi senden hiçbir eser yoktu.

Biri kaybolmuştu, ancak pek çok kişi onu bulmak için kaybolmuştu.

Abadan’a dönerken kaybolmuş kimseler gibi her çıkmaz yolu kendi yolumuz sanıyorduk. Kaç kere yolu kaybetmiştik. Ne ben ne de Rahman araba kullanabiliyordu. Birkaç dakikada bir yer değiştiriyorduk. Yüzlerimizde hiçbirimizin cevabını vermeye cesaret edemediği soru işareti oluşmuştu. Belki sana dair bir iz, seni tanıyan biri ya da her hangi bir canlıya

rastlamak ümidiyle Şiraz ve Abadan'ın uzağından yakınına kadar yollarının tamamına bakıyorduk, ancak ne yazık ki küçük de olsa bir ize rastlamadık. Şiraz ve Abadan'ın yolu Safa ve Merve gibi olmuştu. Aç susuz gidiyor ve aç susuz geri dönüyorduk.

Annemi ve dört aylık kardeşimiz Meryem'i Petrokimya Şirketinin evine yerleştirmiştik, ancak bu halde annemizin yanına gitmek istemiyorduk, zira ruhsal koşulları iyi değildi ve Meryem de henüz süt emiyordu. Annemiz bizi her gördüğünde şöyle derdi: "Birbirinize sahip çıkın, bacı kardeş olmak paha biçilmez bir incidir. Bacılarınızı kollayın."

Ahvaz'a dönüp yolumuza devam ettik ve Rahim'in yanına gittik. Ahvaz'ı cephe için Petrol Şirketi Geri Hizmetleri Üssü yapmışlardı. Savaştan birkaç gün önce Rahim'in yanında olduğun ve birlikte Iraklı esirlerle Abadan'a döndüğümüz yerden bahsediyorum. Konuyu Rahim'e açmak istedik. Sonunda herkesin bir önerisi ve bir çözüm yolu olabilirdi. Petrol Şirketinin avlusunda birikmiş şirket çalışanlarının yanına yaklaştığımızda Rahim ve arkadaşları bizi karşılamaya geldiler. Sen de biliyorsun, Rahman sinirli olduğu zaman gözlerini çabuk çabuk kırıştırır ve herkes anlar ki Rahman sinirlidir. Diğer taraftan yüzümüz asık ve mustarıptı; Rahim suratımızın asıklığını görünce "Ne oldu?" diye sordu.

Rahman gözlerini kırıştırmanın yanında şakacı tavrıyla cevap verdi: "Kedi oğlan doğurdu!"

Ben, Rahman ve Rahim'in dışında herkes başladı gülüşmeye. Rahim topluluktan ayrılıp tekrar sordu: "Ne oldu?"

Ben ve Rahman lafi geveleyerek zar zor olayı başından sonuna kadar anlattık. Sürekli sessiz duran, yaralayıcı ve ölümlü konuşan Rahim'in ağzı açık kalmış ve meraklı gözlerle: "Tamam, sonra ne oldu; anladım, sonra nasıl oldu..." diyordu.

"Sonra geldik buraya. Sadece ben, Muhammed, Selman ve sen biliyorsun. Ölüler arasında mı yoksa diriler arasında mı?

Abadan'dan da mı yoksa Şiraz'da mı? Gerçekte nerede arayacağımızı bilmiyoruz.”

Rahim'in ağzı açıldı, konuşmaksızın bekliyordu. Sadece, "Birlikte Abadan'a gidelim." dedi.

Gün geçtikçe senden haber alamamanın ağırlığıyla birlikte patlak veren hadiseler daha ziyade bizi kendi iç âlemimize sürüklüyordu. Cadde ve sokaklarının bile tanıdığı, insanların aşına olduğu şehirde nasıl olur da bacımız kaybolabilirdi. Allah göstermesin gurbette tek başına bomba parçaları isabet etmiş de cenazesi bulunmaksızın kaybolup gitmiş miydi? Bu düşünceler zihnimden geçtikçe kendime lanet ediyor ve: "Dilin tutulsun, nasıl bunları düşünebiliyorsun." diye kendime sitem ediyordum.

Yol boyunca birbirimizle konuşmuyorduk. Hepimiz Rahim gibi sessizleşmiştik. Eve ulaştığımızda babamın yaptığı beyaz mevziyi görünce kendimi tutamadım. Babam eline gelen her şeyi mevzinin üstüne asmıştı. Muhammed de eve gelmişti. Peşi sıra dört gün hastanede çalışan babam eve dönmüştü. Sonuçta çocuklarının Saddam'ın karşısında savaşıp sağ salim etrafında birikmesinden ötürü sevinçli, derbeder ve matemli halk adına da rahatsızdı. Hepimiz babamızın gözüne bakmaktan utanıyorduk. Bakışlarımızın, onun bakışlarına kilitlenmesinden ve "Masume nerede? Ona gece eve gelmesini söylediniz mi?" demesinden korkuyorduk.

Babam ikinci dünya savaşı hatıralarını ve yabancı devletlerin münafık ve sömürücü siyasetlerini anlatıyordu. Onun tarih, savaş ve devletler hakkında konuşmasına, ancak senin hakkında bir şey sormamasına razıydık. Bununla birlikte konuşmalarının arasında anlattığı ve değerlendirdiği şeyler hakkında bizim görüşümüzü soruyor ve sorusu cevapsız kalınca bizim başka âlemde olduğumuzu fark ediyordu. Nefeslerimiz göğüslerimize düğümlenmişti. İçten patlayacak gibiydik. Her an senin kapıdan içeri girmen

ve babamızın bize senin hakkında bir şey sormaması için Allah'a dua ediyorduk.

Babamız senin hakkında bize bir şey sorduğu zaman cevap vermeyeceğimiz için çabucak Allah'a ismarladık de-yip gitmeyi tercih ediyorduk, ancak Cuma akşamıydı ve ba-bamız hastaneden iki lokma ekmekle helva getirmişti. Bir lokmasını dördümüze paylaştırdı ve diğer lokmayı Selman'a vererek: "Selman! Niçin kadınlar gibi göğsün daralıyor! Ba-cılarınıza dikkat edin ve bu lokmayı kesinlikle ulaştırıp ölü-lerin ruhu için Fatiha okusunlar." dedi.

Rahat bir nefes aldık! Babam Masume'yi gördünüz mü? Nasıl iyi mi? diye sormamış ve bu defa onu gördüğünüzde kesinlikle eve başvursun dememişti.

Savaş önce aile meselesiydi, ancak senin kaybolmandan sonra kiminle paylaşırsak paylaşalım yine de bizim için bü-yüklüğü ve şiddeti azalmayan büyük bir hüzdü. Sırasıyla Abadan ve Hürremşehr'in mezarlıklarına gidip temmuz ayı-nın on ikisinden sonra şehit olanların ve kimliği belli olma-yan ölülerin listelerini defalarca gözden geçirdik. Hatta ye-nice toprağa verilenleri bile tespit etmiş ve hastanelerdeki yaralılara kadar araştırmıştık. Cami ve halk yardım merkez-lerinin hepsine başvurduk, ancak sen toprağın emdiği bir yağmur damlası olmuştun.

Babamızın göz ve kulağından irak bacıların hepsine so-ruyorduk. Kapısını çalmadığımız ve seni sormadığımız hiç-bir ev kalmamıştı. Ne var ki Abadan başka bir şehir olmuş, yıllar önce seni kaybetmişti; ne seni tanıyor ne de sana dair bir alamet gösteriyordu. Artık herkes seni aradığımızı anla-mıştı. Halkın soruları hüznümüzü daha da arttırıyordu. Her karışığı şehitlerin kanına bulanmış Abadan toprağına "bu yi-ğitlik değil" diye sitem ediyordum. Olabilecek ihtimallerin tamamını hesap etmiştik, ancak büyük bir soru işaretinin dışında bir sonuca ulaşamamıştık.

Daha ilginç babamız, diğer bacıların çocukları Şiraz'a teslim edip döndüklerini bilmesine rağmen "Kız kardeşlerinize dikkat edin." diyordu. Babamıza söyleyip söylememe konusunda danıştık. Seni sorduğu zaman ne diyeceğimizi bilmiyorduk, zira ne söylersek söyleyelim onu hüzünlendirecekti.

Her birimizin bir görüşü vardı:

— Onun bu büyüklükteki acıya tahammül etme gücü yok.

— Büyük dert ve tasaları büyük insanlarla paylaşmak gerekir.

— Öyle bir şey anlatalım ki ne ümitlensin ne de ümitsizliğe düşsün.

— Daha sonra anlarsa daha kötü olur.

Yazgıların en kötüsü insanın ne yapacağını bilmemesidir! Gitmen boşluk ve kaybolman ise derti. Selamlaştığımız herkesten hal hatır sorması yerine seninle ilgili bir haber vermesini bekliyorduk.

Büyük kardeşimiz Kerim'in babamla ilişkisi hem baba oğul hem de iki kardeş ilişkisi gibiydi; birbirleriyle saygı ölçüsünde ve çekinmeden konuşuyorlardı. Bu konuda babamla konuşacak en uygun kişi Kerim'di.

Kerim alelacele Abadan'a geldi ve Mühendis Batmangaliç, Kerim Silahşör ve hukuksal, askerî ve istihbarat konularında tecrübeleri olan iki arkadaşın eşliğinde valilik binasında toplantı yaptık. Onlar savaş ve şahadet ortamını zihinlerinizden uzaklaştırın diyor ve ekliyorlardı: "Kimsenin size karşı düşmanlığı var mı? Birileriyle sözlü dalaşmaya girdiniz mi? Aş meşk meselesi ve aile sorunları söz konusu muydu?" gibi sorular soruyorlardı. Cevap verdik:

"Yok canım, on üç on dört yaşlarında inkılap akımlarının içine düştü. O günden sonra bir ayağı camide diğer ayağı ya oluşturduğumuz encümenlikte veya Kızılay Kurumundaydı."

Bunların hiç biri bizim sorularımızın cevabı değildi. Oturumumuz sonuç alınmaksızın bitti. Kendi kendime: Mause neredesin! Dünyanın öbür ucunda da olsan gelirim, ancak bana bir ipucu, bir alamet göster diyordum. Araba kullanacak halim yoktu. Sanki bedenimin her yerine buz gibi su dökmüşler ve sopa atmışlardı. İkinci vaktine doğruydum, hiç kimsenin konuşmaya bile havsalası yoktu. Hep birlikte valilik aracına bindik. Şoför bizi sokağın başında indirdi. Hep birlikte Kerim'in peşine düşüp eve doğru hareket ettik. Uzaktan babamızı gördük; tek başına beyaz mevzisine dayanmış, yüksek sesle ağlıyordu. Çiçekli hırkasını örüp bitirmişti. Eliyle yerden toprak alıyor, kafasına döküyor ve söyleniyordu:

"Adını Yusuf koyup kurtlara verdiler,
Ölüm senin kurdun, Yusuf ise benim Kenan'ım,
Niçin kayboldun ey Kenan'ın incisi."

Ve sonra feryat ediyordu:

"Bacım nerede, annem nerede, babasının cep elması nerede,

Niçin habersiz gittin? Niçin bensiz gittin? Niçin matemini tutamadan mezara girdin?"

Babamın sesini işitince bir an düşümler çözüldü, kendimi tutamadım. Ona yaklaşmaya ve o mazlum ve yorgun gözlerine bakmaya cüretim yoktu. İlk defa babamın hıçkırıklarını işitiyordum. Yalnızca gönül yangınıyla ağlayıp sızlanabilirdik. Birbirimizi kucakladık ve başımızı beyaz mevziye vurduk. Herkesten daha dayanıklı ve daha sabırlı olması gereken Kerim'in feryat ve figanı hepimizinkini bastırıyordu. Gam dolu o sessizliği ağıt sesleri sarmıştı, ancak etrafımızda bizi teselli edip dertleşecek ne bir komşu ne de bir yolcu vardı. Güneş bataklı epeyce olmuştu. Babam saçını başını yuluyor ve mevzinin üzerine çöreklenen toprağı silkeliyordu. Birbirimizin omzuna başımızı koymuş ağlaşıyorduk, ama hiç

kimse bir şeyler sormaya cesaret edemiyordu. Kendimi soru sormaya hazırlamıştım, ne var ki soru yersiz olmamalı ve durumu olduğundan daha da kötüleştirmemeliydi:

— Baba niçin ağlıyorsun? Baba kaşında “Şerefü’ş-Şems” duası yazılı olan yüzüğünü mü yitirdin? Bir yere mi gittin? Birileri bir şey mi söyledi?

— Çocuklar! Hakkınız var, ağır bir gam ile diliniz lal olmuş dönmüyor. Havanın soğumaya başladığını görünce bacınıza vermeniz için ördüğüm hırkayı Mev’ud camisine götürdüm. Oradaki bacılardan birini çağırdım. Masume’nin babasıymı deyince başladı ağlamaya ve şöyle dedi: “Hacı baba, Allah ecir sabır versin! Hz. Zehra’nın mersiyesini nezredin. Hz. Zehra da kabirsiz ve işaretersizdi. Henüz sözünü bitirmemişken başımı çevirip nasıl yürüdüğümü anlamadan mevziye geldim. Elli yıldır camiden eve geldiğim yolu kaybettim. Kaç kez yere düştüm de ayağa kalkacak mecalim yoktu.

Babamızın koltuğuna girdik ve ayağa kaldırdık. Sadece durmadan: “Belim kırıldı, felç oldum artık.” diyordu.

Söyleyecek bir şeyimiz yoktu. Yalnızca bu ağır musibet için ağlıyorduk. Babamın arkasına durup namaz kıldık. Kerim, babama “Bizi bağışla.” diyordu.

“Baba, ben yanlış yaptım. Savaş başladığı zaman Masume Tahran’daydı. Yalvardı ve hep birlikte düşmanın önünde durup savunmamız gerek diye ağladı. Kuş gibi elimden uçup gitti. Nasıl razı olduğumu bilmiyorum...”

Dinmeyen hıçkırıkları arasında Rahim devam etti: “Abadan’a gelmek istiyordu. Yetimler yurdundaki çocuklar için telaşlanıyordu. Benim gayretli olmam, onu buradaki geri hizmet merkezinde bir şeylerle meşgul etmem ve ateşin içine göndermemem gerekiyordu.”

Selman sözü aldı: “Asıl suçlu benim. Ahvaz’a kadar kendi isteğiyle gelmişti, ancak ben Ahvaz’a gidip buraya ge-

tirdim. Her birimiz savaşıla ve savunmakla meşguldük. Bu musibete nasıl düştüğümüzü anlamadık.”

Babam söze girdi: “Öyle değil çocuklar! Kimsenin suçu yok. Eğer böyle olsaydı evimize havan topu isabet ettiğinde Masume’nin eli benim elimdeydi. Bu sokaklarda birlikte koşuyorduk, ancak yazgı Masume’yi bizden ayırdı. Sadece dua edin. Eğer onun eli bizim elimizden ayrıldıysa, Allah’ın eli onunla birlikte olsun.

Hadise içinde kaybolmak çok ilginçti; ne öldü diyebiliyor ne birileri kaçırdı diyebiliyorduk. Gerçekte savaşıla alakası var mıydı? Hava saldırısını bildiren alarmları ve havan toplarının sesleri bizi bu hadiseye karşı duyarsız yapmıştı.

O gece sabaha kadar mevziye yaslanıp babamızın etrafında oturduk, senin kaybolmanı en ince ayrıntılarına kadar anlattık. Her şeyi babamıza anlattıktan sonra tüm cesaretimizi toparlayarak sorduk: “Baba! Sana göre şimdi Masume nerede? O ne oldu?”

Babamız cevap verdi: “Ne Tahran’da ne Ahvaz’da kalmamış biri, kesinlikle Şiraz’da da kalmamıştır. Aslında Şiraz’da aramanıza gerek yok. Burada, bu şehirde arayın. İnsan çok sevdiği birinin üzerine toprak dökmeden ve başucuna taş dikmeden onun öldüğünü kabul edemez ki. Göz görüp yakın etmediği sürece hep bekleyecek ve yarası sürekli açık kalacaktır.”

Babamızın konuşmasında ümitsizlik vardı. Hürremşehr ve Abadan’ın şart ve konumu an be an değişiyordu. Askerlerden biri Hürremşehr’de savaşın şiddetlendiğini söyledi. Hepimiz babamıza Allah’a ısmarladık deyip onu yalnız bıraktık.

Onca çaba ve direnişe rağmen maalesef silah eksikliği yüzünden Hürremşehr’i kaybettik. Irak, Abadan’ın yedinci ve on ikinci askerî durağının iki kilometre yakınına kadar ilerlemiş ve Abadan’a giden tek karayolu Gaffas caddesini

muhasara altına almıştı. Hürremşehr'e havan atışlarıyla destek veren yedinci askerî durağımızın konumu tehlikeye girmişti. Havan topları mecburen Mahşehr'in yirmi kilometrelik caddesine taşındı ve Hürremşehr, top atışı desteğinden mahrum kaldı.

Hürremşehr'in düşmesiyle Abadan da tamamen kuşatıldı. Iraklıların Abadan'a girmesini önlemek için yedinci ve on ikinci askerî üstteki kardeşlerin pek çok zahmetiyle güzergâhın tamamına mayın döşeyip Behmenşehr'in güneyine konumlandık.

Yüzün, duruşun, hareketlerin ve konuşmanın bir an bile aklımızdan çıkmıyordu. Seni kaybetmek, ilk günlerde bir musibetti, aile fertlerine senin kaybolduğunu söylemek ise başka bir dert. Dost ve aşinalardan tut da tanımadıklarımıza kadar bizi gören herkesin ciğeri parçalanıyordu, ne var ki kimsenin elinden hiçbir şey gelmiyordu. Hepsinden daha zor ve daha acısı annemizi haberdar etmekte. Kimse senin kaybolduğunu annemize söylemeye cesaret edemiyordu. Ama sonunda haber ona da gitti. Senin kaybolma haberin annemizi tamamen mecnun etmişti.

Şehrin Baas'lı güçler tarafından tamamen kuşatıldığı soğuk kış mevsiminde annemiz kucağında henüz süt emen kardeşimizle birlikte sokak ve pazarlara gidiyor ve: "Bırakın, sokakları kendim gezeyim ve teker teker kapıları döveyim. Kim bilir, belki de Masume evlerin birinde olabilir." diyor, bizim sözüümüze inanmıyordu.

Bazen evlerin damına çıkıyor saatlerce gecenin karanlığında ya da günün aydınlığında evlerine girip çıkan insanlara gözünü dikiyordu. Kimlere sorup sormadığını ve kimlerden cevap alıp almadığını hatırlamaksızın herkese seni soruyor ve hatta bazen aynı kişilere defalarca soruyordu.

Onunla dertleşip dilleşen tek kişi babamızı, o tamamen annemize hak veriyordu.

Babam şöyle diyordu: “Biz kuşumuzu değil, çocuğumuzu kaybettik; bırakın gönlünce arasın. Anneniz, ağzının süt kokusundan çocuğunu tanır.”

Bazen o kadar gezip dolanıyordu ki kendisi bile kayboluyordu. Şehir küçüktü ve haberler çabuk ulaşıyordu. Anneme: “Anneciğim! Sağa sola gitme, kendin kaybolursun; arkadaşlarımızdan utanıyoruz. Bacımızı kaybettik, annemizi de mi kaybedelim?” diyordum.

Hali vakti annemizden daha iyi olmayıp, bizler için hem annelik hem de bacılık yapan Fatıma, annemizi takip edip bulmakla görevliydi. Annemiz her gün bir şeyi bahane ediyordu. Gerçekte bahanesinin tamamı sendin! Beni Karun nehrine götürün diyordu; onunla konuşacağım, Karun’un suyu Fırat’a ulaşıyor. Fırat’ın ismini anıp Karun’a Masume’nin nerede olduğunu soracağım. Yüzüğünü kaybeden Süleyman’a dönmüştük. Abadan’ın toprak ve suyuyla öylesine konuşuyordu ki onların da annemle konuştuğunu sanırdın. Onun için her şey sen kokuyordu. Şehitlerin annelerini gördüğü zaman, onlardan utanıyordu. Başını öne eğiyor ve sizin yanınızda ağlayıp sızlanmaktan utanıyorum diyordu.

Yardım ekibi ve Kızılay Kurumunda çalışan bacıları görmeye gitmesi günlük bahanesiydi. Cuşi Hanım,⁽¹⁾ annemle görüşüp teskin etmeleri için bacıları topluyordu. Annem mersiye okumaya başladığı zaman bacılar annemi görmeye dayanamıyorlardı.

Özlemine çektiğimiz muharrem ayı gelip çattı. Sen gittin gideli senden ayrılmanın acısını unutacağımız bir şeylerin peşindeydik. Senin kaybolmanın acısından daha acı günleri kolluyorduk, Aşura günleri ise bizim için bulunmaz bir fırsattı.

1- Cuşi Hanım; Abadan’daki Besiç (gönüllü) bacıların sorumlusu olup savaşın tüm evrelerinde hanımların bir araya toplanıp eğitilmesinde önemli rol oynamıştır. Hali hazırda Abadan’da yaşamaktadır.

Bibi ve teyzelerimizin gelip bitmek bilmeyen mersiyeler okudukları günler, bizim için dayanılası çok zor günler olmuştu. Dertli ve yankılı ağıtlarından taş bile eriyip gidiyordu. Hüseyin, Hüseyin dedikçe gönüllerimiz teskin oluyor ve Hüseyin için kalplerimiz yanıp tutuşuyordu.

“Taşın bile feryat ettiği yarenlerin veda gününde,
Bırakın da baharın yağmur bulutları gibi ağlayayım.”

Sen veda etmeksizin gitmiştin. Hatta kimseye Allah’a ısmarladık diyecek fırsat bile tanımamıştın. Her günümüz “Keşke”, “Ah” ve “Eyvah”a dönüşmüştü.

Abadan tamamıyla muhasara edilmişti. Vurucu tim, ilk yardım ekibi ve geri destek hizmeti personeli dışında kimse kalmamıştı. Bibi bu şartlar altında zor bela su küplerini dolduruyor, bazen içerisine gül suyu ve şeker döküp şerbet yaparak halka dağıtıyordu. Bazen de yaptığı şerbeti Seyit Abbas’ın türbesine götürüp saatlerce ayaküstünde dikilerek herkese şerbet ikram ediyordu. Zor günlerde Allah’ın kullarına yardım eden kimseye Allah’ın da yardım edeceğine inanıyordu. Muharrem günleri yaklaşmıştı, bibinin de mersiye meclislerini başlatması gerekiyordu. Şehirde kimsenin olmadığını bahane ederek bibiyi, teyzeleri, annemizi ve çocukları Abadan’ın dışına çıkartmaya çalışıyorduk, ancak ısmarlarımız faydasızdı ve Seyyidü’ş-Şuheda’nın ilk on gününü her zamankinden daha görkemli ihya ederek kalplerimizi Hz. Zeyneb’in kalbiyle birleştirdik. Annemize, Masume’nin Şiraz’da kaldığı ve oradan Abadan’a dönmediğini gösteren şahitlerin olduğunu ve matem merasimlerinden sonra “Şam-ı Gariban/Kim ve kimsesizlerin akşam yemeği” merasimi için bibi ve teyzelerle birlikte Şiraz’a gitmelerini söyledik.

Sanuber teyzemizin inatçı kocası Haydar, sürekli Kuveyt’e gidip geliyor ve Kuveyt pazarından mal getiriyordu. Tam anlamıyla Kuveytli olmuştu. Savaş başlar başlamaz alelacele Şiraz’ın kuzeyinden ev almış ve orada ailesiyle bir-

likte yeni bir hayata başlamıştı. Teyzelerimiz ve bibi annemizi Abadan'dan Şiraz'a gitmesi için etrafına toplanıp ısrar ettiler; annemiz kabul etti, ancak üç şartla:

Elbise, resimler ve kitapların hepsini, hatta terliğini bile beraberinde götürecekti. Kesinlikle geri adım atmadı. Babam senin hatıra defterini alıp anneme: "En azından bu bende kalsın, okuma yazman olmadığı için işine yaramaz." dediğinde annem sinirlenip çabucak defteri aldı ve göğsüne bastırarak cevap verdi: "Hayır, olmaz, hepsi benim. Sayfalarına bakarım, daha olmadı okumak için gidip okuma yazma öğrenirim."

Hatıra defterini açıyor, gözlerini yazılarına dikiyor ve yazılanları anlamak istiyordu. Defterin sayfalarını okuyor, öpüyor, bağına basıyordu. Senin yazıların onun için evimizin bahçesindeki çok güzel, nefis kokulu ve latif gül yapraklarından oluşan bir resim gibiydi.

Sonunda babamız hatıra defterinden de geçmişti. Annemiz valizin etrafına öylesine çöreklenmişti ki kimsenin el sürüp bir şeyler almaya cüreti yoktu. Hatıra defterini son defa okumak bahanesiyle alıp yavaşça dörde üç ebadındaki resmini aldım ve babama verdim, ancak annem fark ederek: "Hayır, olmaz, hepsi benim!" dedi.

İkinci şartı her karışımı görmek için Abadan ve Şiraz yolunu yürüyerek gitmekti.

Üçüncü şartı ise Şiraz'a ulaştığımızda sen bulunana kadar kendisini Şahçırağ'ın türbesine bağlayacaktı.

Rica ve minnetle bavulunu kapatıp iki büyük kilitte de kilitledik. Annem altı aylık Meryem'i kucağına aldı ve Çubede köyü güzergâhına; kadın, çocuk ve yaşlıların pek çoğunun ömürlerinin semeresini valiz veya bohçalara doldurup feribot ve hava yastıklı tekneye binmek için sıraya geçtikleri yola doğru koyulduk. Cemiyet, kimsenin kimseyi tanımadığı, selam bile vermediği ölçüde mustarıptı.

Onca kalabalığın arasında annem senin valizini kucağına almakta ısrar ediyordu. Valizi yere koyar koymaz hemen alıyor, kucağına bastırıyorken şehir de sürekli Iraklıların havan toplarıyla dövülüyordu. O gün Irak ordusu havan toplarının namlusunu Cubede tarafına çevirmişti. Çift devirli motorlu kayıklar gecikmeyle ve çok yavaş hareket ediyordu. Soğukta aç karnına elimizde yüklerle ayakta yirmi dört saat beledikten sonra bizim sıramız geldi. Muhammed de annem ve bibiye eşlik etti.

Muhammed anlatıyor: "İki saat sonra Mahşehr'e ulaştık. Halkın eli ayağına dolanmış, birbirinin üzerinden geçiyordu. Yolcuların ayakları altına düşüp ezilmesin diye bibinin elini tuttum. O kalabalık ve gürültü içinde valizi kaybettim ve ne kadar aradımsa da bulamadım. Yanlışlıkla alabilirler ihtimaliyle yolcuların ellerindeki valizlere bakıyordum, ancak valizden bir haber yoktu. Sanki buharlaşıp gitmişti. Bu karışıkta annem ikide bir valizi unutma diyordu. Annemi sakinleştirmek için bize, "Siz gidin, valizleri arkanızdan göndereceğiniz diyorlar." dedim.

Onları prefabrik evlerden birine yerleştirip tekrar döndüm. Feryat etmek ve yüksek sesle ağlamak istiyordum. Sürekli bizimle uğraşan bu yazgı nasıl bir yazgıydı. Kim bizim ve Masume'nin valizi ardı sıra gelmişti! Şaşkıncu bir bilmeceydi. Dört beş gün sürekli kayıkların yanına gidiyor ve yolculardan birinin valizi yanlışlıkla alıp tekrar getireceğini ümit ediyorduk. Belki valizin üzerindeki iki kilit birilerinin iştahını kabartmış ve sonra pişman olmuştu. Kayık görevlilerinden Caşu bile halimize acıyordu. Valizin kaybolması annemin yarasına tuz bastı. Bu hadiselerin niçin peş peşe patlak verdiğini biz de bilmiyorduk. Hiç unutmu-yorum; Abadan'a döneceğim zaman beceriksizliğimi yüzüme vurmaktan çekinen bibi: "Yavrum dikkat et, kaybolma." demişti.

Feribota geldiğimde "Caşu" sevinerek yanıma geldi ve daha önce özelliklerini belirttiğim valizi bana verdi. Ama valiz ne hale gelmişti! Züleyha'nın gönlü gibi paramparça olmuş, içinde yalnızca birkaç parça elbise ve birkaç tane ders kitabı kalmıştı. Kuveyt valizinin üzerinde iki tane kocaman kilidi gören hırsız içinin parayla dolu olduğunu sanmış, çerçöpten başka bir şey olmadığını anlayınca sinirlenip olduğu yere bırakarak gitmişti. Sonunda bu valizden bizim payımıza iki parça elbise ve birkaç cilt ortaokul kitabı düşmüştü.

Annemin seccadesi sürekli açıldı ve durmadan Kur'an hatmi nezrediyordu. Ahmet anneme Kur'an okuyor, Ali'yle Hamit de onu teselli ederek yeni ümit kapıları açıyorlardı. Bibi, annem ve teyzelerim Şiraz-Mahşehr arasındaki caddeyi aşındırmış, bu iki şehir arasındaki olup biten haberlerin postacısı olmuşlardı. Sürekli Şahçerağ, Hz. Hızır, Ali b. Mehziyar, Seyit Abbas ve diğer türbeler arasında mekik dokuyarak nezrediyor, türbelerin avlusunu süpürüp temizliyorlardı. Bibi, annem, Nusret teyzem ve İsmet teyzem türbeleri süpürme görevini üstlenmiş, Sanuber teyzem de türbeler için halı satın alınması, bakım ve onarım işlerini yüklenmişti. Masume bulunduğu zaman buraya getirir, türbelerin temizliğini yaptırırız diye nezretmişlerdi.

Onların imam ve imamzadelere olan inanç ve tertemiz niyetlerinden dolayı bazen kalles ve sahtekâr insanların ağına düşüyorlardı. Özellikle Sanuber teyzeyi daha çok kandırıyorlardı. Öyle ki işin sonu el ve ayna falına bakmaya kadar gidiyordu. Bizi siyah nohut bulmamız için Afganistan ve Pakistan'ın sınırına kadar gönderiyorlar, daha sonra hiçbir işe yaramadığını ve kandırıldıklarını anlıyorlardı.

Sıra ile annemiz ve çocukların yanına uğradığımızda bizi ya şehre ya da küçük köylere gönderiyorlardı. Onları razı etmek için dedikleri her yere gidiyorduk. Abdullah'ın Toyota arabası vardı. Uzak yerlere Rahman ve Abdullah'la

birlikte gidiyorduk. Valiliklerin hepsine senin açık kimliğini vermiştik. Kimliği meçhul bir cenaze bulunduğunda bize haber veriyorlar ve çabucak oraya gidiyorduk.

Altı ay sonra Horasan valiliğindeki arkadaşlar telefon açıp "Türbeti Haydariyye topraklarında sizin verdiğiniz bilgilere uyan on sekiz yaşında kimliği belirsiz bir kızın cesedini bulduk." dediklerinde daha önce sevinmediğimiz kadar sevinmiştik.

Kasım ayının soğuşunda bu haber herkesi vecde getirmişti! Niçin bu kadar sevindiğimizi bilmiyorduk; yani biz senin cenazeni bile almaya razı mı olmuştuk? Yoksa ben yanılıyordum da cenazeni almaya gitmiyor muyduk? Annem senin için yeni elbise dikmiş, babam da daha önce yaptığının tersine eski hırkaları söküp onların ipliyle yeni hırka örme yerine yeni ip yumağı alıp hırka örmeye koyulmuştu. Fatıma çokça yeşillik almış, komşular için rişte aşısı hazırlığı yapıyordu.

Annemiz o zamana kadar Mahşehr'den başka yere gitmeye razı olmamış, prefabrik eve tamamen yerleşmiş ve İran şirketiyle Japonların ortaklaşa yapımı olan evin her yerini temizleyip pırl pırl yapıp duvara resim çerçevesi gibi iki takım elbise asmıştı. Yola çıkacağımız zaman: "Şimdi ev halkının tamamı burada, gidin Allah yardımcınız olsun." diyerek bizi uğurlamıştı.

Elbette ilk önce üstünü başını giyip bizimle gitmeye hazırlanmıştı, ama zorlu bir yolculuk olacağını, arabada yer olmayacağını ve küçük çocukların varlığını bahane ederek yalvar yakar evde kalmaya razı etmiştik. Beni, Abdullah ve Rahman'ı Kur'an'ın altından geçirdi ve çabucak dönmemiz için arakamızdan su döktü. "İyi haberlerle ve eli dolu gelirsiniz." dilekleriyle bizi uğurladı. Onlara ne diyeceğimi bilmiyordum; çünkü gerçekte "hüviyeti meçhul" sözü beni şüpheyeye düşürmüştü.

Yolculuk esnasında cinci ve falcıların sözlerinin ne kadar da gönlü serinlettiğini, anneme moral verdiğini ve onların hikâyelerine ne kadar rağbet ettiğimizi düşündüm.

Kışın soğuğu, caddelerin karı, karlı ve buzlu yollarda hareket etmek için gerekli imkânların olmayışı yorgunluğumuzu yüze katlamıştı. Hepimiz kendi kabuğumuzdaydık ve daha ziyade o gönül rahatlatıcı sözleri zihnimizden geçirerek gitmemiz gereken yeri daha az düşünmeye çalışıyorduk. Haydariyye'ye ulaşıp mezarlık ve morga başvurduğumuz zaman gözlerimiz yaşla dolmuş, sanki niçin geldiğimizi ve neyle karşılaşacağımızı yeni hatırlamıştık. Hava kararmıştı ve mezarlığın yolunu bilmiyorduk. Kar ve tipi sebebiyle günün aydınlığında mezarlığı bulamamıştık. Niçin bu kadar sersemleştüğimizi bilmiyorduk.

Onca soru ve cevabın ardından mezarlığı bulduk. Mezarlığa ağır bir sessizlik çökmüştü. Henüz yenice sevdiklerini toprağa vermiş birkaç kişi dışında kimse yoktu, onlar da yavaş yavaş mezarlığı terk edip gidiyorlardı. Gökyüzü karar-maya yüz tutmuştu. "Cenaze yıkama yeri burada mı?" diye sorduk.

Bir köşede, birbirine yapışık iki salon gösterdiler. Salonlara doğru gittik. Konuşmaksızın bir noktaya çivilenmiş, bazen derinden "ah" çekerek dudak altından "Estağfirullahe rabbi ve etubu ileyh" diyorduk.

Havanın karanlığı bana senin arkadaşlarınla birlikte korkunuzu yenmeniz için kabirde yattığınızı ve benle Seyid'in havlama sesi çıkartarak sizi korkuttuğumuzu hatırlattı. Sen ölümle şakalaşıyordun, biz de seninle. Sen ölümü çalışıyordun, biz senin ödevini karalıyorduk. O hatıraların parçalarını tıpkı bir puzzle gibi doğru birleştirseydik, bizim için bu günün yazgısını açıkça ortaya koyabilecekti. Ne var ki biz olayları görmezden gelip aldırış etmiyorduk. O gece yere düştüğün zaman ben durmuş tüm dikkatimle yaralandı mı

diye sana bakıyordum. Sen o gece ölülerin sarayından firar etmiştin, ancak şimdi ben mezarlıkta... Bir an boşalıverdim ve hüngür hüngür ağlamaya başladım. Olayı Rahman ve Abdullah'a anlattığımda onlar da bana eşlik ettiler.

O gecenin soğuşunda ölülerle aynı toprağı paylaştık. Yalnızca bizim sesimiz duyuluyordu. Salonda yalnız yattığın ve korktuğun düşüncesi kene gibi benliğime yapışmış, beni kararsız kılmıştı. Salonun etrafında sabaha kadar dönüp durduk. Kapının kilidini kırıp içeri girmek istiyordum, ancak bu işin akıllıca olmadığını biliyordum.

Sabah oldu. Birkaç kişi omuzlarında cenazeyle mezarlığa girdi ve onları cenazeyle son kez vedalaşmak isteyen bir grup takip etti. Sahi biz seni karşılamaya mı yoksa uğurlamaya mı gelmiştik?

Onlar babalarının cenazesi yanında yaklaşık iki saat ağlayarak ölü yıkayıcısı ve defincileri bekliyor ve acı tatlı günleri dillendirip başlarına toprak serpiyorlardı. Orta yaşlı, geniş göğüslü ve saçları buğdayımsı renkte orta yaşlı cenaze yıkayıcısının gelmesiyle hep beraber cenaze yıkanan yere gittiler. Cenaze yıkama odasının kapısı açılır açılmaz ben, Rahman ve Abdullah, cenaze sahiplerinden önce odaya girdik ve şaşkın şaşkın sağa sola baktık.

Cenazeleri o tarafa bu tarafa itekleyen cenaze yıkayıcısı sinirlenip bizi dışarı attı. Yıkama işi bittikten sonra bir kenara çekip şöyle dedik: "Biz uzak yoldan geldik. İki gün yol aldık. Dün gece sabaha kadar mezarlıkta dolanıp kendimiz kapıya duvar vurduk. Bacımızı arıyoruz. Bize bu morgun adresini verdiler."

Lafı benden Rahman, Rahman'dan da Abdullah alıyordu. Sözümüzü keserek: "Ben izinsiz morgun kapısını açmam." dedi.

— Kimin izin vermesi gerekiyor?

— İzin verseler bile sizin kimliğinizin olması gerekir."

Abdullah petrol şirketinin kimliğini ben de askeriyeenin kartını çıkardım.

“Niçin soyadlarınız farklı?”

Sarılıp öptüm ve yalvararak: “Bizi uğraştırma.” dedim.

— Bu kimliklerden bir şey anlaşılıyor.

— Bu ceset hüviyeti meçhul bir kızdır. Büyüklerden biri cesedin tanınması için bize buranın adresini verdi. Beş aydan beri bacımızı kaybettik.

— Gidin ve o büyük adam kimse onunla gelin.

— Sevdiklerin, namusun ve şerefin hatırına kapıyı aç.

Bunca yalvarmamıza karşı: “Kardeşim bu gün cuma, ölüler bile tatilde!” diye cevap verdi. Konuşması biter bitmez Rahman ona bir boyunduruk atarak yere serdi, ardından karnına bir yumruk salladı. Her ayırışımızda bizden kurtulup fırtına gibi yumruk ve tekme sallıyordu. Zavallı adam Rahman’ın elinden mezarlığın etrafına doğru kaçıyor-du. Sonunda tutup ceset gibi sürükleyerek getirdi. Sınirden gözünü kan bürüyen Rahman bağırarak şöyle diyordu: “O kadar ölü yıkamaktan herkesi ölü gibi görüyor terbiyesiz adam, zerre kadar duygusallığı kalmamış. Şimdi söyle bakalım biz iki kişi miyiz yoksa dört kişi mi? Söyle bakayım biz küçük müyüz yoksa büyük mü? Dört tane ölüyü sana teslim ettiler diye mi böyle yapıyorsun? Eğer dirileri teslim etselerdi kim bilir ne yapacaktın?”

Elbette cenaze yıkayıcısı onca sopa ve söze rağmen kapıyı açacak gibi değildi, ancak eli yüzü yara bere içinde anahtarını yere attı, biz de içeri girdik.

Sidr, kâfur ve soğuşun ve kefenlere sarılmış sedir üzerindeki etrafımızı çevreleyen cenazelerin kokusu bizi başka bir dünyaya götürmüş, yüzlerimizin rengi tıpkı ölülerin yüzü gibi rengi kaçmış ve cansızlaşmıştı. Hatta ölüler gibi birbirimize bakıyorduk. Sadece cenaze yıkayıcısı insana benziyor, her şeye sıradanmış gibi bakıyordu.

Neden korktuğumuzu bilmiyorduk; ölüleri görmekten mi yoksa cinci ve falcıların yalanlarının ortaya çıkacağı acı gerçekten mi. Yoksa annemizin ümidinin paramparça olmasından mı?

Hem istiyor hem de cesaret edemiyorduk. Nereden başlayacağımızı bilmiyorduk. Yüzlerden mi? Saçlardan mı? Veya ellerden mi? Kimlik tespitine başlama cesaretimiz yoktu. Cenaze yıkayıcısı: "Nasıl olur da bacınızın yüzünü tanımazsınız? Yüzüne bakın." diye çıktı.

Rahman cevap verdi:

— Anlaşılan tekrar sopa yemek istiyorsun. İnsanın bacısının cenazesinin yüzüne bakma cesareti olması için cenaze yıkayıcısı olması gerekir!

— Sonuçta ya yüzünden tanıyacaksınız ya da ayaklarından!

— İşte şimdi ağzından doğru düzgün bir söz çıktı.

Erkekli kızlı on iki kardeş arasında ortak ve benzeşen tek şey ayaklarımızın parmaklarıydı, zira babam şöyle derdi: "Ayaklarınızın pençesi ve parmaklarınız kısa ayaklı ördeklere benziyor."

Cenaze yıkayıcısı cenazelerin üzerindeki çarşafı ayak bileğine kadar çekti. Cesetlerin ayakları uzun ve çekikti. Ayaklarının altıysa çöl toprakları gibi yarılmış ve sarımsı renkteydi. Yarıkların arasına toz toprak dolmuştu. Rahman'la birlikte çoraplarımızı çıkardık. Hem kendi parmaklarımıza bakıyor hem de sedyeler üzerinde cansız yatan cesetlerin ayak parmaklarına bakıyorduk. Hayır, baktığımız pençe ve parmakların hiç biri bizim pençe ve parmaklarımıza benzemiyordu. Cesaretimizi toplayıp cenaze yıkayıcısının yavaş yavaş cesetlerin yüzünü göstermesini istedik. Bir an hakikatin ortaya çıkıp daha az zarar görmemiz ve daha az kasıp kavrulmamız için geriye çekildik. Ke-

fenin açılmasıyla buğdayımsı renkli, kalın alınlı, siyah ve bitişik kaşlı ve yarım açık dudakları arasında seyrek dişleri belli olan bir kız gördük. Yanaklarının kenarındaki derin ve kanlı yarasıyla görenlerin ciğerlerini paramparça ederdi. Zavallı kızcağız masum ve garip çehresiyle bu toprak parçalarının birinden mezarlığın sedyesi üzerine düşmüştü. Bu kızın, annesi, babası, kardeşleri ve yakınları için ciğeri-miz yanıp tutuşmuştu.

“Hayır, bunların hiç biri bacımız değil, bu Masume değil.”

Sevinse miydik yoksa üzülsek mi? Çelişik hislere kapılmıştık. Tekrar birbirimizle kucaklaşıp hüngür hüngür ağladık.

Rahman cenaze yıkayıcısını kucaklayıp özür dileyerek şöyle dedi: “Kardeş, hakkını halel et. Allah hiçbir kâfir ve Müslümana bacısını kaybetmeyi ve cenazesini bile bulamamayı nasip etmesin.”

Abdullah da cebine yüz tümen sokarak yüzünü öptü. Allah’a ismarladık deyip yola düştük. Cenaze yıkayıcısı arkamızdan seslendi: “İlk önce sopa yerine cebime üç beş tümen sıkıştırırsaydınız daha iyi değil miydi!”

Bu ve buna benzer maceralarla karşılaştığımız zaman elimiz boş dönüyor, gönül yankımız daha da artıyor ve sil baştan yeniden başlıyorduk.

1980 yılının baharıyla birlikte güllerin açılması ve ağaçların yeşillenmesi anneme değişik bir duygu kazandırmıştı. Kışın kuruyup renksizleşen, şimdiyse bahar rüzgârıyla tekrar yeşillenip tomurcuklanmış ağaçlara sarılıyor, gıpta ederek şöyle diyordu: “Ey Allah’ım! Senin kudret ve azametine şükürler olsun; celal ve ceberuyetine şükürler olsun. Yeneden canlanması, yeşillenmesi ve çiçeklerle dolması için bu dallara rüzgârları sen görevlendirdin. O halde ben ne olacağım? Benim eteklerimi yeşillendir ve yeni açmış çiçeğimi bu eteklere tekrar döndür.”

Bülbül ve martılarla dertleşiyor ve kaybolmuş çiçeğini soruyordu. Yürüyor ve bana "Hayran" diye çağırın diyordu. Kendi adıyla yani "İzzet" diye çağırıldıklarında dönüp bakmıyor, cevap vermiyor ve onlara dönerek benim adım "Hayran" diyordu.

Yazın bibi ve teyzelerimle birlikte Hz. Masume'nin (a.s) haremine ziyarete gittiler. Bibi şöyle anlatıyor: "Anneniz haremde ilk avlusuna varınca Hz. Masume'ye seslendi ve kendisini şöyle tanıttı: 'Hanım! Beni tanıyor musun? Ben Hayran'ım. Dilenmeye geldim; sizin kapınızda dilenmekten utanmıyorum. Cevap vermeniz için ellerimi uzatıyorum. Kızımı senin isminle isimlendirdim; senin onu geri getirmen gerekir...'. Bir gün haremde sahnının kalabalığında kaybolmuş ve haremde hadimleri bulmak için Hayran ismiyle anons etmişlerdi."

Annemizin kendini kaybetmişliği ve perişanlığı bizim için kahredici bir hastalığa dönüşmüştü. Bazen iyileşip bazen kötüleşiyor, özellikle bahar mevsimlerinde hastalığı daha çok şiddetleniyordu. Sürekli Radyo ve Televizyon Kurumunun ilk yardım ekibiyle alakalı filmlerini alıyor ve senden bir ize rastlamak ümidiyle dikkatlice inceliyorduk. Ekim ayının başlamasıyla savaşın ilk günlerinin hatıraları sinema filmi misali daha dün gibi gözümüzün önünden geçiyordu.

Şehrin tamamı cepheye dönüşmüştü ve şehirde yalnızca ilk yardım ekibiyle güvenlik güçleri kalmıştı. Kendimizi bu başıboşluktan kurtarmalıydık. Şehitlerin mezarlığı sadece cuma akşamları değil, bilakis her gün kalabalıktı. Şehitlerin mezarlarını, garip, kimsesiz ve bir nişan olmaksızın, hatta matem tutmaksızın defnedildiğini görmek aileleri için son derece acı vericiydi. Onlar şehitlerin hepsini kendilerinden biliyorlardı ve şehitler yalnızca bir aileye mensup değildi. Şehitlerin ziyaretine gitmek az da olsa annemizi kendini kaybetmişliğin dışına çıkarıyordu. Şehitlerinin kabri başı-

na oturan annelerle birlikte oturuyor ve coşuyordu: "Yine Allah'a şükürler olsun! Ciğerparenizin nerede olduğunu biliyorsunuz, kabir taşı var ve her gece görmeye geliyorsunuz. Evlerinin nerede olduğunu biliyorsunuz, nereye gitmeniz gerektiği ve nereyi koklayacağınız belli."

Bu sözler annemizin aramaktan yorulmadığını ve hatta cenazenin bulunmasına razı olduğunu gösteriyordu. İnsan bir tepeciğin altında azizini sakladıklarını gözleriyle gördüğü zaman ölüm daha kabul edilesi hale gelir. Elbette herkesin azizinin ölümünü kabullenmesinin süresi farklıdır. Bazıları ölümü çabucak kabullenirken bazıları bir süre sonra kabul eder, bazıları ise kesinlikle kabullenmezler. Annemiz bazen saatlerce hiçbir nişanı olmayan kabirlerin kenarında oturuyor ve şöyle diyordu: "Ben burada oturdum, belki başka bir anne de dünyanın bir köşesindeki kızımın kabri başında oturur ve onu yalnızlıktan kurtarır."

Annemize: "Kim bilir belki de bu isimsiz kabirlerden biri Masume'nin kabridir." diyorduk. Annemiz ise şöyle cevap veriyordu: "Yok yavrum! Anne, canının parçası çocuğunu kokusundan da tanır. Siz henüz çocuksunuz ve bunları anlamazsınız. Zaman geçtikçe kabir daha güzel kokar ve top-rak Allah'ın kokusunu cezbeder. Anne, çocuğunun toprağını daha iyi bilir."

Yağmurlu günlerde saatlerce sağanağın altında kabirleri dolaniyor ve kokluyordu.

Konuştuğu zaman başka bir âleme ait mucizevî bir kutsal olduğunu hissediyordum. Onun sözlerini anlamıyordum. Kendisini değil, yalnızca başka anneleri dinginleştirmek için kabirlerin yanına gidiyordu. Yokluğunun üzerinden bir yıldan fazla geçmişti ve ben ile kardeşlerim artık yaşıyor olduğundan ümidimizi kesmiştik. Kaybolmanın üzerinden aylar geçmişti. Annemizi, gözle görülür bir belge olması için bir mezar taşı yaparak bir şekilde senin için yıldönümü

merasimi düzenlenmeye razı etmek istiyorduk. Babamıza, senin için kabir taşı yapılmasına razı olup olmadığını sorduğumuzda şöyle dedi: "Ne gönlüm ne de kalbim bu iş için mutmain değil. Ben henüz Masume'den ümidimi kesmedim. Kabir taşının üzerine ölüm tarihi 15.10.1980 yazdığınız zaman artık ölümünü kabul etmiş oluruz. Beklemenin de bir anlamı kalmaz."

Senin yokluğun boyunca annemle birlikte sokak ve mezarlıkları dolanan ve kesinlikle yorgunluğunu dışa vurmayan bibi yatalak oldu. Annem birkaç haftayı bibiye bakmakla geçirdi. Ona moral vermeye çalışıyor ve şöyle diyordu: "Kalk bakalım. Bayramın güzel haberler getireceğini ve beklentimizin sonra ereceğini diyen sen değil miydin?"

Ne var ki gözleri açık ve beklentiliydi. "Masume hayatta, niçin mezarlıklarda arıyorsun! Bir gün dönecek." diyerek annemin sözünü kesiyordu. Annemle elli yılını geçirip altmış yıl boyunca Seyyidü's-Şuheda'ya sakkalık yapıp merasiye merasimleri düzenleyen bibimiz annemizin kucağında bu dünyaya veda etti. Son yıllarda beden olarak küçüldükçe küçülen bibimiz anne kucağındaki çocuk gibi gözlerini kapatıvermişti. Sürekli şehir şehir gezen bibinin arzu ve ümitlerin tamamını annemize ısmarlayarak çekip gittiğine inanmıyorduk. Dünyaya gözlerimizi açtığımız andan itibaren mübarek nefesi ve hayırlı adımları sürekli bizimle olmuştu, ancak şimdi hepimizi yalnız bırakıp gitmişti.

Annemiz ısrarla bibinin hakkının eda edilmesi için cenaze merasiminin Abadan'da, onun Hüseyniye'sinde düzenlenmesini istiyordu. Fatiha merasimi esnasında Mahşehr-Abadan yolu arasında bir otobüsün Irak Mig uçakları tarafından saldırıya uğradığı ve yolcularının hepsinin yandığı haberi geldi. Beklemeksizin Ahmet ve Muhammed'le beraber olay yerine gittik. Acil yardım ekipleri ve ilk yardım personelleri cenazeleri dışarı çıkartmakla meşguldüler. Bu sahneler bize

Reks sinemasında halkın yandığı günü hatırlattı. Yardım ekipleriyle birlikte cesetleri dışarı çekiyorduk. Otobüs öylesine yanmıştı ki yolcuların cesetleri adeta erimiş ve yalnızca iskeletleri kalmıştı. Sadece künyelerden bunların görevli birlik olduğu ve muhtemelen yolda durup çocuğuyla birlikte bir anneyi bindirdiklerini anlayabilmıştık. Tekrar eli boş, habersiz ve yorgun bedenle bibinin Hüseyniye'sine gittik.

Bibinin cenaze merasimine o kadar katılım olmuştu ki, neredeyse Abadan'da bu kadar insanın yaşadığına inanamıyor, onlara kimin haber verdiğini bilmiyor, gelenlerin çoğunu da tanımıyorduk. Sanki yoldan geçip bibinin suyundan içmiş herkes oradaydı ve Seyyidü's-Şuheda'nın musibeti için mersiyeler okuyup baş ve sine dövüyorlardı. O anda şansımız yaver gitmeseydi de Hüseyniye'ye havan topu isabet etmiş olsaydı merasime katılanlara ne kadar mahcup olacağımızı düşündüm. Keşke merasimi çabucak bitirseydik, ancak cemiyetin sayısı gittikçe artıyordu.

Bunca genç, kadın ve erkeğin sessiz ve garip toprağa verildiği bu şehirde atmış yaşındaki bibimin hatırına bunca kalabalığa şaşırıyordum, elbette bunların tamamı Hüseyniye ve Seyyidü's-Şuheda için okunan mersiyelerin bereketiydi. Ben, Ahmet ve Muhammed, Hüseyniye'ye geldiğimizde elimizi yıkayacak su bulamadık. Elimizin, ayağımızın kırıyla ve yorgun argın; annesi ölmüş yetimler gibi bir köşeye oturduk. Sanki merasimi biz değil de halk düzenlemişti. Eski dostlarımızdan Arap kökenli Muhammed Gabeşi yanma oturmuştu. Hal hatır ederek bedenimden yanmış kebab kokusu geldiğini söyledi.

Hüngür hüngür ağlayıp gözyaşı dökerek yanan otobüsü, kendi çaresizliğimizi, annemizin huzursuzluğunu ve bibinin beklentili gözlerle veda edişini anlattım. Muhammed Gabeşi şöyle dedi: "Uzun süredir bir olayı anlatıp anlatmama konusunda şek ediyor ve sizin hüznün ve sorunlarınıza da başka

bir hüznün daha eklemek istemiyorum, ne var ki acı gerçekler tatlı yalanlardan daha iyidir.”

O konuşurken ben, Ahmet ve Muhammed, şapır şupur elma şekeri yalamanın hasretini çekip de başkasının ağzına gözlerini diken çocuklar gibi Gabeşi'nin ne diyeceğine çivilenip etrafına toplandık. Gabeşi söze başladı:

“Tam olarak bacınızın kaybolduğu tarihte Marit'ten gelip caddeleri kapatmışlardı. Şehre giren herkesi esir alıyor, şehirden çıkan erkekleri tutup mallarını yağmalayarak kadın ve çocuklarını sahraya salıveriyorlardı. Ben de orada esir düşmüştüm, ancak Arap olduğum için beni mütercim olarak topluluğun içinden ayırdılar. Büyük bir çukurun içinde resmi ve sivil pek çok esir vardı. Bu esirler arasında Iraklıların “Halk Mücahidi” dedikleri iki tane kız vardı. Onlardan birini tanıdım, ancak diğerini tanıyamadım.

— Şekli, şemali nasıldı?

— Bacındı; onu tanıdım.

— Niçin yalan söylüyorsun! Bacımı nereden tanıyor-sun? Eğer doğru söylüyorsan nasıl biriydi? Elbisesinin rengi neydi?

Hepimizin cebinde okula kaydolan ve diplomana için Foto Anjelika'da çektiğinin altına dört ebadındaki resmin vardı. Her üçümüz de aynı anda resmini çıkardık ve sorduk: “Bu resme benziyor muydu? Gabeşi kardeş iyi düşün!”

— Yalan da ne demek! Iraklılardan ismini sordum.

— Ne dediler?

— Masume Talip.

Gabeşi babamızın isminin Talip olduğunu bilmiyordu, o halde yalan olamazdı. Yavaşça onu Hüseyiniye'nin dışına çıkardık. Kerim, Rahim ve Abdullah'ı da çağırdık. Gabeşi'ye doğru söyleyeceğine dair Kur'an'a el bastırıp yeniden anlatmasını söyledik.

Kur'an'a el basıp: "Bir kelime bile yalan söylersem yerimden kalkmayayım." diyerek yemin etti.

Bu defa olayı daha da detaylı anlattı, Rahman, Seyit, Ali ve Hamid de etrafına toplanmışlardı.

Gabeşi sözlerinin arasında: "Diğer bacınız Meryem'de onunla birlikteydi." dedi.

"Ne? Diğer bacımız da kim oluyor? Vicdansız! Hepimizi makaraya mı doluyorsun?"

"Kiminle? Bacımız Meryem beşikte ve henüz süt emiyor."

Çok sinirlendik. Rahman kavga çıkaracak bir edaya büründü.

"Sabırlı olun arkadaşlar! Kavga falan çıkartmayın! Sonuçta Gabeşi bizim arkadaşımız."

Bir kez daha olayı tüm ayrıntılarıyla birlikte anlattı. Iraklıların elinden nasıl kaçtığını, namus ve gayreti savunan İsmail Yahi'nin olayını ve Seyid'in haberdar olduğu görev kâğıdının macerasını... Artık senin esir düştüğün tamamen açığa çıkmıştı.

Tam bu esnada babamız geldi ve: "Hepiniz merasime geldiniz de dışarıda mı toplantı yapıyorsunuz? Herkes Hüseyiniye'de sine vuruyor. Sanki merasime ev sahipliği yapan siz değilsiniz gibi!"

Hepimiz kendimizi zor tutuyorduk. Babamız henüz sözünü bitirmemişken Rahman bir an kendini bırakıp bağırarak feryat etti: "Baba doğru söylüyorsun, matem sahipleri biziz. Söyleyin Hz. Zeyneb'in mersiyesini okusunlar da biz de başımızı ve sinemizi dövüp yakamızı, paçamızı paralayayım."

Rahman'ın bu sözünden sonra biz de kendimizi tutamadık ve başladık ağlamaya. Babamız öylece kala kalmış, rengi atmıştı. Abdullah babamızı kenara çekip: "Baba Masume yaşıyor; Irak'ta esir." dedi.

Çok geçmeden bazen mezarlıkta çalgı aletleriyle insanları hüznlendiren karayağız delikanlıyı bulup getirdiler. Delikanlının çalgı aletinin sesini uzaktan duyan babam Seyyidü'ş-Şuheda'nın siyah alemini alıp herkesin önüne geçti, biz de onun arkasından hareket ettik. Karayağız delikanlı Gongo'sunu dövüyor, biz sinemizi; o kocaman ziline vuruyor biz de başımıza vuruyorduk. Tıpkı Aşura ikindisi ve Kerbela çölü gibi olmuştü her yer. Sanki babam kendinden geçmişti; sırlıslıkam terlemiş, bedenindeki kanların hepsi yüzünde toplanıp kıpkırmızı olmuş, durmadan Seyyidü'ş-Şuhedan'ın siyah alemini sağ sola sallayarak "Ya şehit!" ve "Ya mazlum!" diye feryat ediyordu.

Bibinin cenaze merasimi iki matem in eşliğinde bitti ve yılın ilk gününe bibisiz başladık. Sanki bibi bize senin haberini getirmek için mana âlemine gitmişti.

Şaşkın şaşkın birbirimize bakıyorduk. Ne ölümdü ne de yaşam, ne yeryüzünde ydik ne de gökyüzünde. Sanki boşlukta ve berzah âleminde nefes alıp veriyor, kendi etrafımızda dönüp dolaşıyorduk. Hayatta olduğunu düşünüyor seviniyor ve esir olduğunu düşününce de ağlıyorduk; ağlamamız zafiyetten ve sevincimiz tekebbürden değil, bilakis on yedi yaşında esir alınan bir kız için ağlıyor ve yazgın, Peygamber'in kızının yazgısıyla düğümlendiği için de gururlanıyorduk. Baas rejiminin İranlı esirleri zor ve dayanılmaz koşullar altında tuttuklarını söylediklerinde babamız kendinden emin bir şekilde şöyle diyordu: "Ben Masume'nin sabredeceğine, onların karşısında duracağına ve kimsenin onun dayanıklılığını kıramayacağına eminim."

Arap ülkeleriyle ticaret yapan Senuber teyzemin kocası bize teselli veriyordu: "Üzölmeyin. Iraktaysa parayla buluruz. Parayı taşın üzerine koysanız taşı yarar."

Senuber teyzemin kocası Ürdün'deki arkadaşına seninle alakalı iyi bir haber getirmesi şartıyla yüklü para vermiş, söz

konusu şahıs da: "Ben haber getiririm, ancak haberin iyi ya da kötü olması benim elimde değil." diye cevap vermişti. Henüz seninle alakalı hiçbir bilgi edinmemişken bibinin ölümünün yedinci gecesini Senuber ve Nusret teyzemizin kaza yaptığı haberi geldi. Annemin yaşlı günlerinde sürekli bizim yanımızda olan teyzelerimizin ölüm haberi annemiz ve ailemizin durumunu daha da kötüleştirdi.

Bir süre herkes bir şekilde; yeni sözlerle veya Irak'ın radyo ve televizyonundaki görüntülerle ya da İranlı esirlerle yapılan röportajlarla bizi kendilerine alet etmek istiyordu.

Askerî istihbaratın sorumlusu olmam hesabıyla İran'daki Iraklı esirlerin "Perend" adlı ordugâhına gittim. Kaldıkları yere baktığımda gıpta ediyordum. Karneye bağlanan yumurta sırasında halka verilen kuponlar Iraklı esirlerin sabah kahvaltısı için veriliyordu. Esirlerin hepsinin hali vakti yerindeydi ve kesinlikle onlarla röportaj yapılmasına bile gerek yoktu. Onlara öğle yemeğinden sonra tatlı verildiğini, hatta onlar için kültürel ve ilmî sınıflar oluşturulduğunu gördüm. Dinlenme elbiseleriyle dışarı çıkma elbiseleri farklıydı ve Iraklı esirlerin ordugâhının İran'ın hava ve suyunun en güzel olduğu bölgede yer alıyor olması çok daha ilginçti. Biz hiçbir Iraklı esiri saklamamıştık. Hatta bazıları İran'da sığınmacı olarak kalmak istiyorlardı, bazılarının aileleriyle görüşme imkânı bile oluşturulmuştu. Iraklı rütbeli askerlerin tamamıyla görüştüm ve seni sordum, ancak onlar bizim bildiğimiz şeyleri bile gizliyordu. "Biz vatansız kalmışız, ancak gayret ve namusun ne olduğunu biz de biliyoruz." diye cevap veriyorlardı.

Kızılây Kurumu, Esirler Komitesi kurmuştu ve esirlerin aileleri bu komite aracılığıyla mektup alıp veriyorlardı. Bu komite esirlerin paşası olmuştu. On beş gün çalışıyor, on beş gün istirahat ediyordu. On beş günlük istirahat sırası geldiğinde Tahran, Şiraz, İsfahan ve Ahvaz esirlerine başvuruyorlar: "Bazen

postacı mektupları birbirine karıştırıyor. Belki Masume'nin mektubu yer değiştirmiş olabilir." diyorlardı.

Esirler komitesi tüm ailelerin sabır taşı olmuştı. Oranın yolunu öğrenen herkesin derdi ortaktı; aile ve vatandan uzak düşmek!

Elindeki düğün kınası henüz gitmeyen yeni gelinler, babalarını görmeyen çocukları sürükleyen anneler, evinin ekmekçisini ve yegâne bakıcısını arayan ihtiyar babalar ve gençliğinin tamamını ömür ağacının meyvesini yetiştirmeye harcayan ihtiyar kadınlar... Kısaca herkes kendi yitiğinden bir haber alabilme peşindeydi. Mektuplar ne savaş görmüş ne de savaş esirinin ne olduğunu bilen bizler için yeni bir şeydi. Savaş esirlerinin yazdığı mektupların ne zarfı ne de üzerinde pulu vardı; üst tarafında Uluslararası Kızılay Kuruluşunun kırmızı armasıyla gönderenin ismi vardı. Altındaysa alıcının ismi ve esirle ailesinin birbirlerine yazdığı birkaç satır. Mektuplar açık geliyor, herkes satır satır okuyor; ağlıyor, gülüyor, saat ve günler bu satırlarla geçiriyor ve tefsir edip yorumluyordu. Ne var ki bize mektup bile gelmiyordu. Şayet bizim esirimizden de bir söz ya da bir alamet bulmak ümidiyle yazılanların tamamını gözden geçiriyorduk. Annem, senden bir haber getirmesi için postacılara müjdelik vermeyi düşünüyordu.

Annem bazen postacılara muştuluk vermenin yanı sıra onları eve getiriyor, öğle ve akşam yemeği için misafir ediyordu. Postacılar artık bizim evin önünden geçmeye cüret edemiyorlardı; çünkü o gün iş yapamayacaklarını biliyorlardı. Onlar bile anneme bir mektup getiremedikleri için üzülüyorlardı, ancak mektuplar postane idaresinin elinde değildi. Buna rağmen annem hayıflanarak şöyle diyordu: "Masume'nin mektubunu postacının eline vermezler ki, zira Masume ne nerede oturduğumuzu ne de adresimizi biliyor."

Kızılay Kurumu, kayıp çocukları için sıkça gelip gidenlerin müracaat edeceği ayrı bir birim oluşturmuştu. "Kayıp" ya da "Kendisinden hiçbir haber alınamayan" kelimesi annem için hiçbir anlam ifade etmiyor ve sürekli soruyordu:

"Kayıp demek yani yaşıyor ya da dilim tutulsun... anlamında mı?"

"Yani bekleyelim mi? Yani durumları iyi değil mi?"

"Yani neredeler?"

Biz de annemize anlatıyorduk: "Kayıp demek... Yani ümidini ve her şeyini Allah'a ısmarlayan anne demektir. Saddam seninle savaşıyor ve bu yaptığıyla seni çaresiz bırakmak istiyor. Eğer böyle olmasaydı ismi kayıtlara geçen bir esir ailesine mektup yazmaz mıydı?"

Esirin kaybedildiğini ne filmlerde görmüş, ne de kitaplarda okumuştuk. Kayıp kelimesi bizim için nefret edilesi bir kelimeydi. Her şeyin bir kanunu vardı, ancak Irak'ta kanunsuzluk hâkimdi.

Annem sabretmekle Saddam'ı yenebileceğini anladığı için sabrediyor; hüzne ve ümitsizliğe mahal vermeden her şeyi içine atıyordu. Hatta bazen camiye gidip konuşma bile yapıyordu. Camideki hanımlar gece gündüz demeden yazın ve kışın cephedeki askerlere hırka ve şapka örüyorlardı.

İngilizceyi iyi bilen Kerim Uluslararası Kuruluşu, İnsan Hakları Kuruluşu ya da her hangi bir devlete bağlı olmayan diğer kuruluşlar için uluslararası mektup ve şikâyetleri yazmakla görevliydi. Dolayısıyla Uluslararası Kızılay Kuruluşunda çalışanların hepsini tanıyor ve sürekli İsviçre-Cenevre ve insan haklarını savunan kuruluşların tamamıyla yazışlıyordu. Mektupların hepsinde bacımızın Irak'ta esir düştüğünü ortaya koyan tanıkların varlığından söz ediyordu.

Maalesef onlar Irak'ta Masume Abad isminde bir esir yok cevabını veriyorlardı. Annemize bize verilen cevapları kesinlikle söylemiyorduk.

Kerim anlatıyordu: Uluslararası Kızılay Örgütü İran'a geldiği zaman işleri çok yoğun oluyor, personellerin hepsi mektupların dağıtımı için esirlerin bölümüne gidiyorlardı. Ben de bize bir mektup gelmiş olacağı ümidiyle sabahtan akşama kadar veya gün ortası Kızılay Örgütüne başvuruyordum, ne var ki mektuptan haber yoktu. Orada okuma yazması olmayan ihtiyarların yanına gidiyor ve onlar için ya mektup okuyor ya da mektup yazıyordum. Bazen mektupta yazacak yer kalmıyor, ancak onların sözü bitmiyor ve yalvararak: "Allah aşkına yazmaya devam et." diyorlardı:

"Ey ona doğru giden mektup,

Benden yana onun gül yüzünü öp."

İhtiyarlar bir kâğıt daha fazladan yazmam için ağlayıp sızlıyorlardı. Elime kalemi alıp ikinci kâğıda yazacağım zaman ayrılığın acısından ve bitip tükenmeyen hasretlerinden dem vuruyorlardı. İkinci mektup bittiğinde tekrar yalvar yakar yazmamı söylüyorlardı:

"Yolunun üzerinde sen gelene dek oturayım,

Neyim var neyim yoksa sana kurban edeyim."

Mektuplar ilçeden ilçeye gidiyordu. Ailelerin ıstırap ve hüznüleri Kızılay Kuruluşunda çalışanları üzüyor, onları çaresiz bırakıyordu.

Bazen her gün sabah işime başlamadan önce Kızılay Kuruluşuna başvuruyordum. Birkaç gün gittiğimde bir ellerinde resim, diğer ellerinde bohçalarıyla birlikte Kızılay Kuruluşu binasının kenarında oturup ağlayan Erdebil'li yaşlı iki ihtiyarı gördüm. Farsça da bilmiyorlardı. Türkçe bilen arkadaşlardan birini yanıma alarak niçin ağladıklarını sordum.

Resimleri göstererek: "Bu resim tek oğlumuz Muhammed Ali'nin resmidir, siz de ne kadar iri yapılı ve ergin olduğunuzu görüyorsunuz. Zincir kırıyordu. Bir de bir sene sonra bize gönderdiği şu resme bakın! Belli ki şimdi çok rahatsız ve solgun."

Derken bohçayı açıp şöyle dediler: "Oğlumuzu göndermek için bir şişe el yapımı zeytinyağı getirdik. Üç günden beri yalvarıyoruz, ama kimse bizden almıyor. Gençliğinin hayrını göresin inşallah! Gel de şunları razı et."

Pek çok sohbet edip dil döktükten sonra zeytinyağı şişesiyle birlikte tekrar Erdebil'e gitmeye razı ettik. Bizim işimiz çocuklarını kaybeden ailelerle olduğu için daha ziyade uluslararası bölümüyle alakalıydı. Bazen doğruca uluslararası büroya gidiyor, orada onlarla İngilizce konuşuyordum. Hem ben onları ismen tanıyor hem de onlar beni ismen tanıyorlardı.

Babam ve annemin yanına gidip aileleri adına esirlere yazdığım mektupları anlatmam, onların en güzel gün ve hatıralarıydı. Ailecek esirlerin aileleriyle dost ve akraba olmuştuk. Hatta bazen çok güzel yazılan mektupları not alıp anne getiriyordum. Esir ailelerini görmeye gittiğimiz zaman annem sakinleşiyordu. Mektuplarını gördüğü zaman sanki esirlerin başlarını okşamış gibi elini kelimelerin üzerinde gezdiriyordu. Ne annem ne de babamın esaret hakkında zihinlerinde oluşmuş bir şey yoktu ve sürekli ailelere yalvarıp: "Mektuplarınızın kenarına birkaç kelime bizim kızımızı hakkında yazın ya da esir çocuklarınıza kızımızı sorun." diye rica ediyorlardı.

Bazı günler her ikisi de yan yana oturuyor senin tatlı dilliliğini ve çocukken oynadığın oyunları anlatıyorlardı. Birbirlerine senden ellerine bir yazı ulaşırsa ne yapacaklarını sorarak cevap veriyorlardı:

- Çerçevelettirim.
- Gazetelerde bastırırım.
- Kitap haline getirip herkesin okuması için dağıtırım.

Tekrar sormaya devam ediyorlardı: "Eğer kendisi gelirse ne yaparsın?"

Senin büyük bir kız olduğun ve artık babasının cep elması olmadığını akıllarından çıkmıştı. Babam: "Gelirse artık ayağına diken batacak diye yere bile bastırtmam." diyor, annem ise o kahır dolu edasıyla: "Bundan sonra onu kimse görmesin ve çalmasın diye saklarım." diyordu.

Bense onların kendi âlemlerinde olduğunu görünce sözlerinin ortasında atlayıp: "Bir haber almak için kapı kapı gezin bizlerin payı ne olacak?" diyordum.

Bir sabah Uluslararası Büroya gittiğim zaman Farsça bilen personellerden biri: "Niçin elin boş geldin? Müjdemo isterim!" dedi.

Maaşımı yeni almıştım ve cebim parayla doluydu.

— Allah aşkına, cebimde ne varsa senin olsun! Bir haber mi var?

— Önce ağzımızı tatlandır!

Nasıl gittiğimi, hangi tatlıyı aldığımı ve ne kadar aldığımı anlamadan döndüm.

— Bu mektupların içinde bir mektubun var!

— Kimden? Bacımdan mı?

— Hayır, Muhammed Rıza isminde Libyalı bir pilottan; bacını üç kız kardeşiyle birlikte gördüğünü söylüyor.

— Hele mektubu ver bakayım.

— Mektubu Kızılay Kuruluşundan alman gerekiyor. Hepsini oraya gönderdim.

Doğruca Kızılay Kuruluşuna gittim. Ellerimin üzerine mi, yoksa ayaklarımla mı gittiğimi bilmiyordum. Oraya ulaştığımda haklı bir edayla: "Bu gün benim mektubum var." dedim.

"Beyefendi, sizin de bildiğiniz gibi burada sadece kodu olan esirlerin mektupları var."

Bu defa daha ısrarlı ve daha kararlıydım: "Doğrudur, ancak bu gün benim mektubum var." dedim.

— Kimden?

— Bir savaş pilotundan; büyük birinden mektubum var.

Sanki büyük bir hakikati keşfetmişçesine yüksek sesle konuşuyordum.

Ben ciddileştikçe onlar daha çok gülüyor, dinginlikle cevap veriyorlardı. Boynumun bükük ve yalvardığım günlerin aksine o gün göğsüm kabarık ve alacaklıydım. Zavallılar sabahın ilk vakitlerinde çalışmaya başlamış, şimdiyse on iki saatlik çalışmalarının ardından benimle uğraşmak zorunda kalmışlardı. Sanki delirmiş gibi feryat ediyordum:

— Niçin mektubumu vermiyorsunuz?

— İsmi söylediğin pilot henüz kendi ailesine mektup yazmamış ve ailesinin haberi yokken nasıl olur da sizin için mektup yazmış olur?

— Ben mektupta ne yazdığını da biliyorum.

— Mühendis bey! Siz hayal görüyorsunuz! Maşallah siz tahsil görmüş bilgili biriniz. Esirlik kodu olmayan ve tanımadığınız biri size nasıl mektup yazabilir?

O iki Erdebilli ihtiyarın esir oğulları Muhammed Ali'ye el yapımı zeytinyağının gönderilemeyeceğini niçin anlamadıklarını yeni anlamıştım. Gerçekte habersizliğin derdi insanda ne akıl ne bilgi ne de tahsil bırakıyordu. Tekrar söz aldım:

— Bakın bayan! Ben ne mühendisim ne akli başında biriğim ne de tahsilli biri. Bana benim adıma bir mektup geldi. Ben o mektubu istiyorum.

Sesimin yükselmesiyle Kızılay Kuruluşu Kayıp Esirler Bölümü Başkanı Dr. Seyit Sadrettin Sadr⁽¹⁾ geldi ve beni odasına götürdü. Kendisine olayı anlattığım zaman şöyle dedi:

1- Dr. Seyit Sadrettin Sadr İmam Musa Sadr'ın oğludur. İmam Musa Sadr 25.8.1978 tarihinde yolculuğunun son merhalelerinin birinde Muammer Kaddafi'nin resmî davetiyle Libya'ya gitti ve Ağustosun ayının 31'inde kaçırıldı.

“Tamam şimdi oldu! Sen Kızılay Kuruluşunun elçisinden önce buraya geldin. İzin ver elçi gelsin. Mektupların ayrıştırılmasında bize yardım et ve mektubunu alıp git. Senin mektubunu kendimiz için istemiyoruz, bilakis o mektupları esirlerin ailelerine ulaştırıyoruz.”

O gece geç vakitlere kadar mektupları ayrıştırdık ve sonunda çalışanlarımızdan emektar Kafi Hanım mektubu buldu. Mektubu aldığım zaman kuş gibi uçtum. Özür dileyip Allah’a ısmarladık demeyi bile unuttum. Mektubu altın kaplama yapmak istiyordum.

Mektubu defalarca kelime kelime okumuş ve ezberlemiştim. Komşumuzun kızının soyadını da yazmıştı. Onların ve kendi ailemizin fertlerine haber verdim.

Ertesi gün özür dilemek ve tekrar olayı takip etmek için Kızılay Kuruluşuna gittim. Mektubun fotokopisini alıp diğer bacıları bilgilendirdiler. Şimdi benim de mektup yazacağım biri vardı ve artık ben de mektup yazmak için kâğıt isteyebilecektim. Libyalı Pilot Muhammed Rıza’ya mektup yazdım ve çok çok teşekkür etmenin yanında bizi daha çok bilgilendirmesini rica ettim.

Annem gece gündüz Pilot Muhammed Rıza’ya dua ediyor ve ne zaman gökyüzünde bir uçak görse: “Ey Allah’ım, sen Muhammed Rıza’yı sağ salim evine ulaştır.” diyordu.

1982 yılıydı. O tarihte Kızılay Kuruluşunun kendisine esirlik kodu verdiği iki üç hanım daha senin Irak’ta olduğunu teyit etmişlerdi. Bundan daha açık bir belge olamazdı. Pilotun mektubu olayın kanunen takip edilebilmesi için güçlü bir belgeydi.

Bir süre Dünya Kızılay Kuruluşuna gidip dosyaları takip etmekle meşguldüm. Bu esnada Dr. Sadr bana telefon açarak bir sonraki gün görüşme saati kararlaştırdı, ancak hangi konuda görüşmek istediğini söylemedi.

O gün Kızılay Kuruluşu personellerinin çalışma saatin-den çok daha önce gittim. Henüz saat altı bile olmamıştı. Kapalı kapı arkasında geziniyor ve insanların gözünden irak, kendi kendime yavaşça söyleniyordum: Dr. Sadr'ın benimle ne işi olabilir ki? Bana ne söyleyecek? Ve...

Uzak ilçelerden iki aile daha gelmişti. Derken nöbetçi ve çaycı çıkageldi. Herkesten önce başkanın odasına gittim. Dr. Sadr işçilerle birlikte daireye girdi. Benim heyecanımı kontrol etmek için söze başladı: "Sevinerek söylemeliyim ki kayıp esirlerden peş peşe haberler ulaşıyor; Allah'a şükürler olsun ki bacın da esirlik kodu almış."

Neyi kastettiğini bilmiyordum ya da anlayamıyordum, zira şaşırmıştım. Kendisine: "Yani serbest mi bırakıldı?" diye sordum.

— Hayır, yani bulundu ve Dünya Kızılay Kuruluşu esir olduğunu teyit etti. Bacınızın el yazısını tanıyor musun?

— Elbette tanıyorum.

— Buyurun bu mavi mektup bacınızın ilk esaret mektubu. Kızılay Kuruluşunun çektiği fotoğraf da üzerinde.

Mektubu gördüm: "**Ben hayattayım.-Bağdat er-Reşit Hastanesi; Masume Abad.**" Gözlerimden yaşlar süzülüyordu. Elimde olmaksızın Dr. Sadr'ın elini ayağını öpüyordum. Doğruca cadde üzerindeki tatlıcı ve manava gittim. Henüz dükkânlar açılmamıştı. Yalnızca kelle paça ve halim tatlısı satıcıları açtı, ancak onlar da gitmek için kazanın dibini temizliyorlardı. Yalvar yakar mektup ve fotoğrafı göstererek: "Bak, kaybolan bacın bulundu!" dedim. Halim tatlıcısı: "Ne! Kaybolan bacım mı?" diye çıkıştı. "Yok." dedim, "yani benim kaybolan bacım bulundu demek istemişim."

Tatlıcı ne demek istediğimi anlamış ve tatlı kazanını elime tutuşturmuştu. Çabucak getireceğime söz verdim. Bir koltuğumda pide ekmekleri, diğer koltuğumda tatlı kazanı ve elimin birinde de yalnızca senin mektubun ve fotoğrafın vardı.

Mektubu katlayıp cebime koymak içimden gelmiyordu. Şaşkına dönmüştüm, bu yüzden olsa gerek gördüğüm herkese tebessüm ediyordum. Bazen koşuyor, bazen ağlıyor, bazen duruyor, bazen de mektubuna bakıp okuyordum. Yanımdan geçen herkes bana gülerek: "Kardeş, yardım ister misin?" diye soruyordu. Fotoğraf ve mektubu göstererek: "Benim bacım İranlıların hepsinin bacısıdır. O bulundu, o yaşıyor! Siz de sevinin, herkes sevinmeli!" diyordum. Senin kaybolduğunu söylediğim herkese hayatta olduğun haberini vermek istiyordum. Sanki halk bu gün benim ne kadar mutlu olduğumu anlamıştı. O gün, benim delidivanelik günümdü. İki yıl geçtikten sonra Selman'a söz verdiğin ve aşına olduğum o iki satırlık yazıya bakıyordum, içim içime sığmıyordu, ancak mektup er-Reşid Hastanesinden geldiği için de endişeleniyordum. Personeller ekmele halim tatlısını yiyip bitirdikten sonra tekrar Dr. Sadr'ı yakalayıp şöyle dedim: "Şimdiye kadar okuduğum mektupların hepsinin üzerinde esirlerin ordugâhının adresi vardı. Hastaneden hiçbir mektup gönderilmemişti. Bacım niçin hastaneden mektup yazmış? Allah göstermesin hasta falan mı?"

Dr. Sadr resmi göstererek şöyle dedi: "Bacınızın Şemsi Behrami'yle çekinip size gönderdiği bu resim nispeten iyi. Ancak bacınızın niçin hastaneden mektup yazdığını ve Behrami Hanımı Meryem Abad olarak tanıttığını bilmiyoruz."

Resmi görünce kahırlandım; dudaklarında esaretin tüm acı ve kederlerini saklayan bir tebessüm vardı. Elini, burnunu ve dudaklarını örtüp gözlerimi yalnızca gözlerine diktim; gözlerinde acı ve keder dalgalanıyordu. Tekrar gözlerini kapatıp dudaklarına gözlerimi diktim; esaretin zorluğunu ve acısını gizleyen acı bir tebessüm vardı. Kendi kendime söylendim: Masume; esaret anlarını, günlerini ve hatıralarını iki kelimedede özetleyebilmek için ne kadar da çaba sarf etmiş ve "Ben hayattayım..." cümlesini yazmakla verdiğin söze sadık kalmışsın!

Yedinci Bölüm

Musul ve Anber Ordugâhı

Er-Reşit Hastanesinden Dünya Kızılay Kuruluşu aracılığıyla "Ben hayattayım." ibaresini taşıyan başka bir mektup daha gönderildi. Ben, Meryem ve Halime evlerimizden haberimiz yoktu. Dünya Kızılay Kuruluşu Başkanına evlerimizin adresinin olmadığını ve mektuplarımızı hangi adrese göndereceğimizi sorduk. Şöyle dedi: "Sizin evleriniz savaş bölgesindeydi. Mektuplarınızı İran Kızılay Kurumuna yazın."

Kızılay Kuruluşunun başka bir personeli ekledi:

"You have suffered immensely to visit us and register to the Red Cross. Please promise us to eat the first and softest meal under medical supervision. Your health is important to us.

Make sure that your family in Iran waiting for your return certainly."

(Siz Dünya Kızılay Kuruluşuyla görüşebilmek için pek çok zorluğa katlandınız. Doktor gözetimi altında sulu ve yumuşak yiyeceklerle yemeğe başlamaya söz verin. Sizin sağlığınız bizim için önemli. Kesinlikle aileleriniz de sizin İran'a dönmenizi bekliyor.)

Fotoğraf makinalarını ve mektupları toplayıp: "İran savaş esirleri için hediye göndermiş. Dördünüz de bu hediyeden yararlanabilirsiniz."

Merhum İlahi Kumşei'nin tercümesini yaptığı Kur'an-ı Mecid bizi gurbette canlı tutacak ve bize yeni bir hayat bahsedecek en değerli hediye idi. Dördümüz de Kur'an'ın etrafına diz çöktük ve elimizi Kur'an'ın üzerine koyduk. Kur'an'ı görür görmez iki yıllık kahrımız bir anda çözülmüştü. Gözyaşları yavaşça Kur'an'ın üzerine süzülüyordu. Şaşkına dönüp sormuşlardı:

"How is this book?" (Bu nasıl bir kitap?)

Gözyaşlarımız konuşmamıza izin vermiyordu. Kendi sorularına yine kendileri cevap verdiler:

"That's God's book like Bible." (Tıpkı İncil gibi Tanrının kitabı.)

Hidayet kitabı demek istedim, ama baktım aynı zamanda müjdeleyicidir de. Saadet kitabı demek istedim, ama baktım aynı zamanda kıssa kitabıdır. Kıyamet kitabıdır demek istedim, ancak baktım aynı zamanda dünya kitabıdır. Cevap verdim: **"Gerçekte bu kitap her şeydir. Eğer yıllarca burada kalsak da artık yalnız kalmayacağız."**

Kur'an'dan faydalandığımız sürece bizi sürekli canlı tutacaktı. Allah'a olan ümit ve tevekkülümüzle Zindan Müdürü Davud'un deyiimiyle 'Ömrünüzün sonuna kadar kalacağımız bu kara çukurdan' kurtulmayı başarmıştık. Evet, Allah'ın iradesi her şeye hâkimdir.

Dünya Kızılay Kuruluşu personelleri bir sonraki görüşme ümidiyle bize veda ederek: "Irak devletinden sağlığınız düzeline kadar hastanede kalmanızı istedik, siz de doktorların sözlerini dinleyin." diyerek gittiler. Hiç birimizin bedensel durumu bir diğërimizden iyi değildi. Mide ve bağırsak kanamasına duçar olmuştu. Yemek yediğimiz zaman -hafif yiyecek olsa dahi- kanla karışık kusuyor ya da kanla karışık def-i hacet yapıyorduk. Bu koşullar bedenimizin zafiyet ve güçsüzlüğünü arttırıyordu. Yemekler el sürülmeden tekrar gidiyordu. Besleyici serumlarla kendimizi daha iyi hissediyorduk.

Sanki dünyaya gözlerimizi yeniden açmıştık. Pencere arkasından sadece hastanenin bahçesi gözüküyordu. Dikkatlice bakıp yoğunlaştığım her şeyi öncekinden daha güzel görüyordum. Güneşin doğuşu ve batışı son derece gönül okşayıcıydı. Güya ilk kez kırmızı gül görüyor veya ilk kez dalların üzerine konan kuşların ötüşünü işitiyordum. Yağmur tanelerinin cama değince çıkardığı sesler o kadar işitilesiydi ki, bu sestən mahrum kalmamak için uyumak istemiyordum. Zindandaki kardeşlerimizin durumu ve bizim hakkımızda bilgilerinin olup olmadığı düşüncesi bana azap veriyordu. Sürekli onları nasıl kurtarabileceğimi düşünüyordum.

Hastanede olduğumuz sürece genellikle doktor muayene, hemşire serum değiştirmeye, temizlikçi de odayı temizlemeye geliyordu.

1982 Mart ayının başlarıydı. Temizlikçi odaya geldiğinde korkarak ve son derece ihtiyat ederek cebinden küçük bir Mefatihü'l-Cinan kitabı çıkartıp hediye etti ve örtünün çarşafını değiştirirken bana zafer işareti yaptı. Bu işaret bizim zaferimizi gösteriyordu, ancak ısrarla neyi kastettiğini sorduksa da susuyor ve gözlerini bize dikip bakıyordu. Onun başını belaya sokmak istemediğimiz için zafer işareti ve dua kitabını almakla yetindik. Geliş gidişler çoğalmıştı, hastaneye pek çok yaralı getirip götürüyorlardı, ne var ki biz kapısında nöbet tutulan bir odada hapistik. Bazen yaralanan rütbeli askerler ya da yaralılarla görüşmeye gelenler haber vermeksizin bizi yakından görmeye geliyorlardı. Sanki gösteri oyuncakları olmuştuk!

Dünya Kızılay Kuruşuyla ikinci görüşmemizde isimlerini ezberlediğimiz esirlerin hepsini onlara verdik ve zindanın zorlu şartlarını anlattık. Esirlerin ordugâhına gitmek için açlık grevi yaptığımızdan dolayı iyileştikten sonra tekrar bizi Baas'lıların zindana göndermelerinden korkuyorduk.

Şöyle söylediler: "Size verdiğimiz bu esirlik kodu çok değerlidir ve siz bunu elde etmek için haddinden fazla zorluk çektiniz. Tekrar zindana gitmeyeceğinizden emin olun, ne var ki ordugâhın beslenme ve sağlık koşulları çok zor ve siz henüz oraya gidecek güçte değilsiniz."

Onlardan artık kimsenin odamıza girmemesini ve sor-guya çekmemesini istedik.

İki ay sonra bedensel sağlığımız iyileşip normal yemek-leri yiyebileceğimiz duruma geldiğimiz zaman bir plastik kutu dolusu ilaç eşliğinde güvenlik aracına binip er-Reşit Hastanesini terk ettik.

Altı saat sonra Ali Baba ve Kırk Haramilerin hikâyesindeki hapishaneleri hatırlatan, duvarları son derece yüksek ve dört köşesinde nöbetçi kuleleri olan büyükçe bir sahaya girdik. Kocaman bir kapısı vardı. Giriş koridoru ve iç alanının duvar-ları sağlam taşlarla örülmüştü. Ordugâh iki kattı; her katında on dört oda ve her odada yüz yetmiş esir yaşıyordu. Odaların önünde bizi ordugâh ve zindanın ortamından uzaklaştıracak, söğüt ağaçları dikili küçük bir alan vardı. Bize eşlik eden nöbetçi bizim ordugâha gelme iştiyakımızı biliyordu. Kapıyı açarak: "İşte burası esirlerin kafesi." dedi.

Kafes kelimesi dikenli tellerle çevrilmiş ve kocaman du-varları olan ordugâhın anlaşılmasını zorlaştırıp alçaltıyordu. Bibimin anlattığı hikâyelerden birini hatırladım. Hikâyede güzel bir kız duvarları yüksek ve ulaşılmaz kale içinde kala-kalmıştı.

Araçtan iner inmez bizi ordugâh komutanlığına götür-düler. Ordugâh Komutanı kendisini Nakip Ahmet olarak ta-nıtıp şöyle dedi: "Burası Musul esirlerinin kafesidir ve ken-dine has kanunları vardır. Erkek esirler dışarıda olduğu za-man dışarı çıkamazsınız. Diğer esirlerle konuşmak yasaktır. Bir şey istediğiniz zaman Iraklı nöbetçilere söyleyin. Onlar sizin kardeşleriniz gibidir."

Savaş filmlerinde görmenin dışında ordugâh hakkında hiçbir bilgim yoktu, sadece İranlı esirlerin hepsinin ordugâhta olduğunu biliyor ve onlarla görüşmek için sabırsızlanıyordum, ancak başımı çevirdiğim her yerde başlarına kırmızı şapkalar giymiş besili ve şişko Baas'lı nöbetçilerin devriye attıklarını görüyordum. Üç askerin eşliğinde Nakip Ahmet'le birlikte ordugâhın içine girdik. Ortalıkta ne kimse vardı ne de bir ses duyuluyordu. Esirlerin hepsi odaların daydı. Nakip Ahmet bize ordugâhı göstermek istiyordu.

Odaların olduğu yere doğru yaklaşıyorduk. Odaların pencerelerinden yalnızca yanakları belirgin, gözler içe çökmüş ve yüzleri tıraşlı kafalar görünüyordu; hepsinin yüzleri birbirlerine benziyordu. Odalara yaklaştım. Gözler kırılmaksızın bana dikilmişti. Hatta gözüme bakmaktan utanan gözler bile kendilerini bakmaktan alamıyorlardı. Birkaç adım daha yaklaştım, yaklaştıkça mayınlı sahaya girdiğimi hissediyordum. Nakip Ahmet bağırdı: "Buradan öteye gitmeyin!"

Unutulmaz, nefis bir sahneydi. Gördüklerimin resim veya tasvir olup olmadığından ve rüya görüp görmediğimden emin olmak istedim. Tıpkı ateşin yakıcı olup olmadığını bilmeyen ve elini uzattığı zaman ateşin yaktığını anlayan bir çocuk gibiydim. Tekrar iki adım öne gittim, ilerledikçe onların bakışlarındaki tasviri daha açık görebiliyordum. Çabucak işaret parmağımı pencereye yaklaştırdım. Pencerenin camına dokunduğum zaman suya düşen resmin ansızın taşın düşmesiyle göz önünde titremesi misali o beden ve boyunsuz çehrelerin hepsi sallanarak hareket etmeye başladı. Düşmesi kapatılmış radyo misali, o çehrelerin görüşme iştiağıyla sessiz ve hareketsiz kaldıklarını anladım. Birdenbire hep birlikte salâvat çektiler ve önceden çalışılmış, son derece nefis bir marşı okumaya başladılar. Sesler pencerenin birinde bitiyor, bir sonraki pencereden tekrar yükseliyordu. Hiçbir orkestrayı bu düzenlilikte

görmemiştim. O kadar birbirimizin etkisinde kalmıştık ki; marş okurken ağlıyor, kollarıyla gözyaşlarını siliyorlardı. Biz de onlarla birlikte ağlıyor ve bazen teşekkürlerimizi bildirmek için tebessüm edip kafamızı sallıyorduk.

Nakip Ahmet ortamın etkisiyle donakalmış, sadece bakıyordu. Ortam onun kontrolünün dışına çıkmıştı. Ordugâhın hastanesinin kapısının yanındaki odaya geçtik, ancak Nakip Ahmet odaya girmemize izin vermedi.

Sabırsızlıkla bizim gibi kafese konan diğer kuşların dışarı çıkmasını bekliyorduk. Ne var ki nöbetçilerin varlığı pencerenin tasvirini bozuyor ve biz çaresizce pencereden uzaklaşıyorduk. Hücremizin penceresi kardeşlerin hücrelerine doğru açılıyor ve tam karşımızdaki yeşillik ve çeşitli meyve ve ağaçlarının ekili olduğu alan bana çocukluk dönemimde oynadığım bahçeyi çağrıştırıyordu.

Nakip Ahmet nöbetçi asker ve tercüman eşliğinde tekrar odaya girerek yasaklar ansiklopedisinde yer edinmiş birkaç noktayı hatırlattı:

“Hiçbir şekilde ve hangi koşullar altında olursa olsun selam verecek ölçüde bile olsa başkalarıyla irtibat kurmayacaksınız. Sizin için bir kardeş gibi olan muhterem nöbetçiniz Adnan size öğle ve akşam yemeği getirecek, ihtiyaç ve benzeri zorunlu durumlarda odanızın kapısını açacak. Kesinlikle pencere arkasından dışarı bakmayacaksınız. Bu gün, sizi karşılama, salâvat gönderme ve marş okuma adına kafeslerinden dışarı çıkan esirler cezalandırılacaktır.

Hiçbir öğrenim görmeksizin zindanların duvarlarına vurarak duvarları konuşuran ve bir nohut büyüklüğündeki aralıktan haberleri alan bizler için bu hatırlatmalar ve pencerenin görmezlikten gelinmesi saçma ve imkânsızdı. Müdüre:

“Eğer biz pencereden dışarı bakmayacaksak Adnan da odamızın içine bakmayacak.” dedim.

İki çarşafı penceresimizi kapatmaları ve Adnan'ın da bizim odamızın içine bakmaması karara bağlandı.

Başını sallayarak anladığını işaret edip odayı terk etti. Ancak kardeşler daha ilk gün Nakip Ahmet, Adnan ve diğerlerini görmezlikten gelmişlerdi. Anlaşılan böyle bir program için kendilerini tekme tokada hazırlamışlardı. İlk gün Nakip Ahmed'in emirleriyle geçti.

Ertesi günün sabahı kardeşlerin oda kapıları açılınca büyük bir iştiyakla pencerenin arkasına geçtik ve bir gün önce pencerenin camlarına yapışmış kardeşlerimizin çileli bedenlerini gördük. Ancak nasıl bir görme! Bakıyorduk ve içimiz parçalanıyordu, bakıyorduk ve gamlanıyorduk; yüzlerinin şakak kemikleri dışa çıkmış ve sararmıştı, gözleri göz çukurları içinde kaybolmuştu, etleri erimiş kemikleri korumasız kalmış, karınları sırtlarına yapışıp tek tip elbiseler içerisinde kaybolup gitmişlerdi. Tek suçları Humeyni'nin askeri olmak olan kardeşlerimizin sakallarını kökünden kazımışlardı. Üzerlerinde sürme renkli işçi elbisesi giymiş kardeşlerimiz inşaat işleriyle uğraşüyor ve Baas'lılar onları amele olarak kullanıyorlardı. Ne kadar dikkatlice baksam da kardeşlerimizin arasında en küçük bir fark göremiyordum. Esaret derdini herkes çekiyor ve herkes bu derde ortaklık ediyordu. Bu dert herkesi aynı şekle ve aynı kalıba sokmuştu.

Öğleye yakın Adnan odaya girerek şöyle dedi: "Nakip Ahmet, bir esirin sizinle birkaç dakika konuşması için bana izin verdi."

Bir saat sonra orta yaşlı, orta boylu ve kuruyup kemiğe dönmüş, ancak nur yüzlü bir adam sırtında bir bohça ile gülererek odaya girdi:

"Benim adım Ali Ekber Turabi. Kardeşler Nakip Ahmed'e şiddetli baskı yaparak İranlı kardeşlerden birinin güvenlik şartları altında sizinle sohbet etmesini istediler, bu görevi de bana bıraktılar. Kardeşlerin zahmet çekip gönderdiği bohçanın içinde bu bahçenin yeşilliği var.

Ali Ekber Turabi'yi görmekle kalbimize ümit nuru doğdu. Varlığımızda anlatamayacağımız bir mutluluk oluştu. Nasıl teşekkür edeceğimizi bilmiyorduk. Turabi Bey, kurt sıfatlı o zalimlerin karşısında kendi ve diğer kardeşlerin varlığındaki gayretle bizi korumak istiyordu. Bize sordu:

— Niçin elbiseniz eski ve her yeri yamalarla dolu?

— Bu elbiseler, esir olduğumuz gün üzerimizdeki elbiselerdir. Henüz Iraklıların esir elbiselerini giymedik.

Bu cümleyi duyunca gözyaşlarını tutamadı.

Adnan Turabi Bey'in ağlamasını görünce vaktin dolduğunu söyledi. Turabi kardeşimiz saygılı bir üslupla birkaç dakika daha vakit isteyerek şöyle devam etti: "Ben Dünya Kızılay Kuruluşu kanalıyla az da olsa sizin maceranızı işittim. Sizin cesaretiniz ve iffetiniz hepimizi gururlandırıp başımızı yukarı kaldırdı. Sizin o zindanlarda çektiğiniz eziyetler karşısında biz erkekler utandık, sizden sonra acı ve dertten feryat figan etmedik. Ancak bacılar! Benim size, kardeşlere cevabını vermekle yükümlü olduğum bir konu var. Biz namusumuzu korumak için buradayız; işkence görüyoruz, sabrediyoruz ve ödülünü Allah'tan alacağız. Bu iki yıl boyunca size çirkin bir hakaret yaptılarsa savaşın ve Iraklıların tekelifini buracıkta aydınlığa kavuşturacağız. İffet ve hayâ için dökülmeyen kanın kırmızı sudan hiçbir farkı yoktur.

— Allah'a şükürler olsun. Şimdiye kadar Allah'ın koruması altındaydık.

— Bana güvenin. Ben sizin kardeşinizim ve sizin gördüğünüz onca zulüm adına utanıyorum.

— Hz. Zehran'ın ismetine yemin olsun ki, bizi yalnızca Allah korudu. Kurdun ağzında lokmanın döndüğü gibi dönüyorduk, ancak kurt, başkalarının lokması olmasından korktuğu için lokmayı yutamıyordu.

Ali Ekber Turabi Bey tekrar başladı ağlamaya, ancak bu defa hıçkırarak. Turabi Bey'in gözyaşları Adnan'ın elindeki

ok ve yay gibiydi; ne zaman ağlasa vaktin dolduğunu söylüyordu. Turabi Bey yine saygılı edasıyla yalnızca bir dakika daha izin istedi. Adnan Turabi Bey'e çıkıştı:

"Yalnızca yeşillik vereceğini söylemiştin, ancak on dakikadan beri oturmuş ağıt yakıyorsun."

Turabi Bey ısrar etmedi ve "Elhamdülillah, la havle ve la kuvvete illa billah." diyerek vedalaşıp gitti.

Turabi Bey ve diğer kardeşlerin sorusunu düşündüğüm zaman ordugâha ilk girdiğimiz an kardeşlerin bakışlarındaki keskinlik zihnimde çağrışım yaptı. Cansız ve dertli yüzlerin arkasındaki bu azamet ve iktidar, kendi zannınca kendisini Arapların kiralı bilen Saddam'ı bu güç zillete düşürmüştü.

Yeşillik torbasını açtık; bahçenin tüm yeşilliğini toplayıp bize göndermişlerdi. Zahmet ve meşakkatle gönderdikleri bu hediyeyi iade etmek istememiştik. Çarşafarla yaptığımız bölmenin arkasına gittik. Halime başörtüsünü çıkarttı ve yeşillikleri başörtüsünün üzerine döktük. Halime, "Çocuklar, kendi kardeşlerimizden aldığımız ilk hediye bu." dedi. Kardeşlerin yaprak yaprak temizleyip gönderdikleri hediyeye bakıyorduk. Bunca muhabbet ve fedakârlıktan ötürü haz duyuyorduk. Bir an yeşilliklerin arasında buruşturulmuş bir parça kâğıt gözümüze ilişti. Küçük ve buruşturulmuş kâğıdı açtık: "**Hürremşehr azat oldu!**" yazmışlardı.

Sevinçten içimiz içimize sığmıyordu. Adnan'ı bitlendirmeden sevincimizi nasıl göstereceğimizi bilmiyorduk. Birbirimize sarıldık ve şükür namazı kıldık.

İçten içe, inceden inceye ağlar gibi, içten içe, inceden inceye gülmeyi öğrenmiştim; birlikte güldük ve sevinç göz yaşları döktük. Hiçbir haber bizi bu ölçüde sevindiremezdi; çünkü dünya var gücüyle Saddam'a kol kanat geriyor ve her ülke savaşın bir köşesini sırtlanıyordu. Hürremşehr ve Ervendrud'un savaş başlaması ve kan dökülmesi için yalnızca bir çocuğun kanacağı bir bahane olduğunu biliyorduk.

Saddam konuşmalarının hepsinde Hürremşehr'i Arap sahili- nin incisi diye adlandırıyor ve "Hürremşehr, Basra'nın başı- nı koyup dinlendiği bir yastık gibidir." diyordu. Kendi kendi- mize bizim askerlerimiz Basra'nın başının altından yastığı alacak kadar güçlüdür, artık Baas'lı askerler Hürremşehr'de at oynatamayacak, Irak radyosu Hürremşehr'in hava duru- munu kendi şehirlerinden biriymiş gibi ilan edemeyecek diyorduk.

O gün öğle yemeğinin yerine büyük bir iftihar ve gurur- la yalnızca yeşillik yedik. O günden sonra yine yeşillik gön- dermelerinin beklentisindeydik. Elbette böylesine büyük bir haberi sadece bir bohça yeşillikle ulaştırabildikleri için bize yeşillik gönderdiklerinin farkındaydık. Nakip Ahmed'in gö- rüşülmesini yasakladığı yaralı kardeşlerimizle mülakat et- mek için saniyeleri sayıyor ve bunu halletmek için bir çözüm yolu düşünüyorduk.

Bir gün kapının aralığından boyu Adnan'ın belinde ve onun ayakları etrafında dönüp dolaşan bir erkek çocuğu gör- dük. Çocuğun küçük elleriyle Adnan'ın kocaman elleri ara- sında bir kutu dolusu kuru üzüm vardı. Çocuk kutuya asılı- yor ve yalvarıyor, Adnan ise tekme ve tokatla cevap vererek üzümleri kutudan alıp ağzına atıyordu. Pencereyi açıp çocu- ğun gücüne kendi gücümü katmak istedim, ancak pencere üzerimize kapalıydı. O çocuğu görmek bizim için çok ilginçti ve kafamızda soru işareti bırakmıştı, ne var ki ne olursa ol- sun üzerinde kardeşlerimizin giydiği zindan elbisesi vardı. Meryem:

"Bak, bak! Bize doğru geliyorlar!"

Bize yaklaştıkça daha bir sevinen, daha çok gülen ve güç- lenen çocuk hücremizin kapısı arkasına geldiğinde Adnan'ın elindeki kutuyu kaptı. Ne olup bittiğini görmek için dördü- müz de kapının arkasına geldik. Odanın kapısı açıldı ve çocuk söze başladı:

“Benim adım Kanber. Hastanedeki yaralı çocuklar sizin için komposto gönderdiler. Onlar da sizin hastanede iki ay yattığınızı öğrenmişler. Geçmiş olsuna gelmek istiyorlardı. Her neyse, başılsayın! Bu kutu doluydu, gelirken yolda boşaldı.”⁽¹⁾

Turabi Bey’in varlığı ordugâhın ortamını son derece yumuşatmıştı. Hatta Iraklılar bile onun bakışlarındaki azameti fark etmişlerdi. Herkesin üzerine şefkat kanatlarını gerip herkese kanatlarının altında yer vermişti. Acı çeken, ama teskin edip moral veren biriydi. Sanki yeryüzüne gönderilen kutsal bir varlıktı.

İlk günlerde yalnızca Adnan odamıza yemek getiriyordu, ancak bizim ısrarımız üzerine daha sonraki günlerde Adnan’ın eşliğinde yemeğimizi İranlı bir esir getirmeye başladı. Tesadüfen kardeşlerin kendi paylarından bizim yemeğimize döktüklerini fark ettik; onlar hiçbir şekilde bize az yemek gönderilmesine razı olmuyorlardı. Kardeşler ailelerine gösteremedikleri sevgi ve muhabbeti bizim odamıza yöneltmişlerdi öyle ki; Iraklılar gıptaıyla ve dudak ısırarak bizim yemeğimizi birbirlerine gösteriyorlardı.

Bir sabah ordugâhın ortamı karışmış, her şey birbirine girmişti. Odaların kapılarını açmıyorlar, sizlere vaaz etmek için Bağdat’tan dinî şahsiyetler gelecek diyorlardı. Sabah kahvaltısı, dışarıda hava almak, su, banyo ve yemek, vaazı iyi dinlemeye bağlıydı. Bir saat sonra odaların hepsinin kapısı açıldı ve herkesi dışarıda sıraya geçirip oturarak bize de pencerenin arkasından dinlememizi söylediler. Tıpkı okullardaki herkesin eli göğsünde, bakışlar önde ve göz kırpmaksızın oturan çocuklar gibi.

1- Kardeşler yemekhaneden Baas’lılar görmeden yaralılar için patates kompostosu yapmışlar ve yaralılar da geçmiş olsun dileklerini iletmek için bize göndermişlerdi.

Din kültür grubu ordugâha girdi. Hidayete ermeniz için kulaklarınızı açıp iyi dinleyin; kim dinlemezse falakaya yatıracağız diye hatırlatıyorlardı. Kardeşlerden biri söz aldı: "Eğer iyi anlamazsak tekrar sorabilir miyiz?"

Kırık dökük Farsça bilen Baas'lı asker cevap verdi: "Soru soran herkesi de falakaya yatıracağız. Çok güzel bir sınıf, ancak soru sormaksızın dinleyin, aksi takdirde falaka var!"

Öğretmenin kim olduğunu bilmiyorduk. Ancak kardeşlerin daha önce yönlendirici mahiyetteki bu sınıfları tecrübe ettikleri anlaşılıyordu. Biz meraklanmıştık, ne var ki kardeşlerin hepsi gülüyordu. Bir an gelecek şahsın hastanede bize vaaz eden altın dişli sahte ruhani olabileceğini düşündüm. Sonunda şeyh kalabalığın içine girdi. Sağında solunda koruma görevlisi olduğunun yanı sıra laf anlamayan esirlere vaaz edeceği için mutluydu. Gözlerimi ovuşturdum. İnanamıyordum, adeta dona kalmıştım. Çok ilginç; Şeyh Ali Tahrani!

Şeyh'in sözleri dinlenesiydi, anlaşılmalı değil!

Başladı konuşmaya:

"Reislerin başı tarafından (Saddam) bunları Müslüman bilmeniz için davet edilmeniz kesinlikle Allah'ın sizi sevdiğinin göstergesidir. Bu Müslüman kardeşlerinizi kâfir saymayın. Bunlar namaz kılıp oruç tutuyorlar. Bunlar sizin kardeşlerinizdir. Siz İslami bir ülkeye geldiniz. Kербela ve cennetin anahtarı buradadır. Sizler İslam ve dini tanımayan kimselerin yalanlarına kandınız. Mesut Recevi size kollarını açmıştır. İran Cumhuriyeti düzeninin işi bitmiş, son nefeslerini alıyor. Sizler kendinizi ve ailelerinizi düşünün. Allah rızası için savaştan mücahitlerin elindeki ipe sarılın."

Kendi kendime söylendim: Ne kadar da acayip bir divane! Bu kadar saçma sapan konuşması için Şeyh'e ne dediler acaba? Ne kadar da acayip bir dünya! Hile pazarı açılmış. Şeyhi ve şeyh olmayanı tanımayan bir pazar! Herkes hain olmuş. Yani Şeyh de bunca takva ve ahlakına rağmen bu dünyanın

tuzağına mı düşmüş? O halde herkes son nefesine kadar nefsin ve şeytanın aldatmasından uzak değil. Babamın sözünü hatırladım: “Duaların en iyisi hayırlı akibet istemektir.”

Şeyh'i büyülemiş olmasınlar? Şeyh buradaki kardeşleri ağaca bağladıklarını ve ayağının altına benzin döküp yakıklarını bilmiyor mu? Akşam yemeği adıyla bir parça ekmek alabilmek için ne kadar alçaltıldıklarını bilmiyor mu? Herkese yetmiş santimetre uzunluğundaki kırbaçlarla vurulduğunu bilmiyor mu? Dört yüz kişi için yalnızca altı tuvalet olduğunu, herkese kaç dakika düştüğünü bilmiyor mu? Esirlerin bazılarının bu kafesten çok daha dar ve çok daha kara kafeslere atıldığını ve bazılarının da hayatta kalabilmek için tuvalet sifonuna ve ibriğine bir parça eklemek sakladığını bilmiyor mu? Sözüm ona bu Iraklı Müslüman kardeşlerin en büyük zevklerinin teneffüslerde esirlerin kolunu ayağını kırmak olduğunu bilmiyor mu? Ölümün ordugâhtaki tüm esirlere bulaşan bir hastalık olduğunu bilmiyor mu? Tek başına kalmaya mahkûm edilmiş esirlere doktorların günlük sopa reçetesi yazdıklarını bilmiyor mu? Namaz kılmanın cezasını ve bu odalardaki esirlerin hiçbir sebep olmaksızın öldüğünü bilmiyor mu? Eğer bunların tamamını biliyor da hâlâ yaşıyorsa belli ki bu Şeyh'in imanı yok.

Şeyh; Ebu Turabi ve Mürüvveti gibi büyük şahsiyetleri, zühdün babalarını ve takva ehillerini görmüyor mu? Yoksa Allah onu kör ve sağır mı yapmış?

Bu tür sözlere karnı tok olan kardeşler Şeyh'e konuşma mecali vermiyor ve tıpkı bedenine karınca girmiş kimse gibi kıvranarak hep birlikte öksürüyorlar ve İmam Humeyni'nin mübarek ismi geçince salâvat gönderiyorlardı. Sabırları tükenmiş ve kurşuna tutulsalar kanları akmazdı. Artık bunca nasihat ve vaazdan yorulmuşlardı. Bir defasında kardeşlerden biri her şey olacağına varır hesabıyla Şeyh'i zillet minberinden aşağılara sürükleyip şöyle dedi:

“Şeyh! Hele bir etrafına göz gezdir, sağına soluna ve pencere arkasına bak. Namusunu esir almışlar. Yaşına başına bak! Dinsiz ve vatansız olmuştun. Ülken hakkında böyle konuşman iyi değil. İyi bir insan olsaydın kendi ülkende kalır ve ülkeneye ve halkına hizmet ederdin. Şeyh! Seni oynatıyorlar, biz seni kesinlikle kabul etmiyoruz.”

Bu sözler büyük bir patlamanın kıvılcımı gibi olmuştu. Aynı anda feryat ettiler: “Kahrolsun Şeyh Ali Tahrani, kahrolsun Şeyh Ali Tahrani!”

Minber tatil oldu ve irşatçı Şeyh kayboldu. Kimse hidayete ermedi, su testisi kırıldı ve sözüm ona Müslüman Baas’lılar misafirperverlik sofrasını tekrar açtılar. Pamukların kulaklardan çıkartılıp hidayete erdirmek için sopaları yağladılar, dişleri bilediler ve kardeşleri dinsel ve kültürel falakaların altına yatırdılar.

Bundan böyle kardeşler her türlü tehlikeye rağmen bizim için yeşillik göndermenin eşliğinde siyasi, itikadi ve kültürel haberler gönderiyorlardı. Zaten biz de bu haberlerin açlığını çekiyorduk. Ailelerimizden henüz hiçbir haber alamamıştık. Bir yere kadar kardeşleri kıyafetlerinden tanıyorduk; özellikle muhterem Turabi Bey’i, yemekhaneyle bizim aramızda irtibat kuran Kanber’i ve diğer birkaç kişiyi daha.

Kanber haber uçurma konusunda çok ustalaştığı için adını mutluluk getiren postacı koymuştuk. Kardeşler büyük bir ustalikle radyoyu ele geçirmişlerdi. Onların bu başarıları, pilav tepsisinin altına küçük plastikte saklanan haberle yemeğimizi süslüyor ve biz de sabırsızlıkla mutluluk getiren postacıyı ve haberli pilavı bekliyorduk.

Kanber tamamen bizim kendisiyle görüşüp haber alma konusunda müştak olduğumuzu anlamıştı. Bazen uygun bir fırsatta kendisine verilen yazılı mesajın dışında haberleri bizzat sözlü olarak intikal ettiriyordu. Hatta bazen haberin intikali Adnan’ın yanında bile o kadar dikkatle ve çabuk gerçekleşiyordu ki Adnan’dan başka herkes haberdar oluyordu.

Gün batımı yaklaşmıştı. Abdest yenilemek için tamamen kardeşlerin kullandığı tuvaletten ayrı olan tuvalete gittik. Sürekli tuvalete iki kişi gidiyor, diğer iki kişi ise nöbetçilerin habersizce tuvalete gelmemesi için dışarıda bekliyorlardı. Ancak bu defa Adnan Meryem'in hatırlatması ve bağırıp çağırmasına aldırmaksızın tuvalete girdi. Meryem ve Halime de onun arkasından geldiler. Ne kadar bağırıp çağırsak da Adnan bizimle dalga geçiyor ve sanki sarhoş gibi cevap veriyordu. O gün Adnan bizden sopa yemekle kalmamış, bağırıp çağırarak dışarı çıkartıp Ordugâh Müdürü Nakip Ahmed'in odasına kadar arkasından gitmiştik. Derken Nakip Ahmet ve birkaç nöbetçi daha kendi deliklerinden çıktılar. Nakip Ahmet kırık dökük Farsçasıyla yalvarıyordu:

"Müdüriyet odasına girin. Neler olup bittiğini bilmiyorum."

Bizim bağırıp çağırmalarımızdan bir şey anlamıyordu. Etrafına bakındı. Akşam namazı yakın olmasına rağmen odaların penceresi ordugâha geldiğimiz ilk günkü gibiydi; yani pencereler tekrar kardeşlerin hareketsiz resim çerçevesi olmuştu (İranlı esirlerin ne olduğunu anlamak için yüzlerini pencerelere yapıştırıp bakmaları kastedilmektedir). Ebu Turabi Bey'in⁽¹⁾ mütercimlik yapmasını istedik. Ebu Turabi

1- Merhum Hüccetü'l İslam Seyit Ali Ekber Ebu Turabi "Hamesehayi Na Gofte/Anlatılmayan Yiğitlik" kitabında olayı şöyle anlatıyor: "İlk Yardım Ekibi göreviyle savaş cephelerine gitmekle görevlendirilen dört bacı düşmanlar tarafından esir alınır. İkişer ikişer ambulans aracıyla giderken Hürremşehr yakınlarında araçları saldırıya maruz kalarak dördü de esir düşer. Elbette Iraklı komutan onlara şöyle der: "Siz serbestsiniz, Hürremşehr'e gidebilirsiniz. Bizim sizinle işimiz yok." Ancak bacılar ambulans aracında yaralı birini görünce gitmeleri durumunda Iraklıların bir kurşunla yaralıyı öldüreceklerini bildikleri için büyük bir yiğitlik göstererek can pahasına da olsa da yaralının yanında ka-

hüzünlü çehresiyle hem yavaş yavaş tercüme ediyor hem de bize tavsiyede bulunuyordu. Nakip Ahmet defalarca Turabi Bey'e şöyle diyordu: "Fiilen hiçbir şey olmamış. Adnan da haber vermeksizin onların tuvaletine girdiği için özür diliyor."

— O yalnızca tuvalete girmekle kalmadı, bilakis itiraz ettiğimiz zaman gülüyordu.

— Adnan'ı ağılayınca kadar cezalandıracağım.

— Siz kesinlikle kadın ve erkeğin farkını bilmiyorsunuz; kadın esirleri barındırma kabiliyetiniz yoksa niçin onları esir alıyorsunuz?

— Kadın ve çocukların esirler arasında olmaları iyi değil, ancak siz benim bacım gibisiniz.

arak Iraklılara şöyle derler: "Yaralıyla gitmemize izin vermeniz durumunda gideriz, zira biz ilk yardım ekibi olmamız hasebiyle bu yaralıya karşı sorumluyuz." Iraklılar izin vermeyince yaralının yanında kalacaklarını ve onu Irak hastanesine ulaştırmadan İran'a dönmeyeceklerini söylerler. Böylelikle cesur ve değerlerine bağlı olan bu dört bacı düşmanların esaretine düşerler.

Bir buçuk yıl zindanda kaldıktan sonra onları ordugâha getirdiler. Yaklaşık yedi sekiz ay geçti. Mübarek Ramazan ayının on dokuzunda yaptığım konuşmadan dolayı beni zindana attılar ve birkaç gün sonra da tekrar çıkardılar. Ordugâhın müdürü beni yanına çağırttı ve sizlerin onlardan ne istediğinizi sormamı istedi. Ben de sevinerek bacılarımızla görüşmenin sevinciyle gidip Iraklıları bu kadar çaresiz bırakacak ne yaptıklarını sordum. Güldüler. Biri namaz kılmakla meşguldü, diğeri de odada kaldı. İki kişiyle birlikte müdürün odasına gittik. Müdür onlara bakarak: "Esir olduğunuzu bilmelisiniz." dedi. "Biz esirliği kabul ettik." diye cevap verdiler. Müdür: "Ben size kendi kızlarım gibi davranıyorum." deyince onlar da çıkıştı: "Hayır, bize diğerleri gibi davranın. Diğerlerine verdiğiniz imkânları bize vermezseniz zorla alırız ve fazlasını verirsiniz geri çeviririz." Zindanda olması gereken izzet ve keramet böyle olmalıdır!

- Biz sizin bacınız olmadığımız için buradayız.
- Biz yalnızca İran'dan hakkımızı almak istiyoruz.
- Hakkınız nedir?
- İran'ın sahiplendiği ırmak.

Şattülarap nehri ve Hürremşehr'in vatanın kucağına döneli birkaç gün olmuştu, ancak onlar henüz Şattülarap nehri- nin hasretini çekiyorlardı. Turabi Beyle birlikte odamızın yer aldığı alana doğru gidiyorduk. Şiddetli bir şekilde iffet ve namuslarına düşkün olmanın siniriyle henüz pencerelerin arkasında bekleyen kardeşlerimiz ordugâhı birbirine katıp ayaklanma çıkartmak için Turabi Bey'in bir işaretini bekliyorlardı. O gün Turabi Bey'in nasıl bir işaretle kardeşlerimizin hepsini pencereleri arkasından uzaklaştırdığını biliyorum.

Ertesi günün sabahı yeni bir nöbetçi gelip ayakkabılarımızı giyme fırsatı vermeden dışarı çıkmamızı söyledi.

Nakip Ahmed'in bizimle konuşma iştiağının devamı olacağını düşündüm, ancak güvenlik aracına binip bilmediğimiz bir yöne doğru hareket ettik. Asker ve şoförün kaballığı ve aracın türü acımasızlıklar dolu bir yere götürüleceğimizi gösteriyordu.

Musul'dan uzaklaştıkça sıcaklık artıyor, aracın içinin sıcaklığı nefes almamızı zorlaştırıyordu. Güneşin ışınları var gücüyle arabanın demir kaputunu dövüyor ve biz kızgın ocaktaki hamur gibi pişiyorduk. Sıcığın şiddetinden gevşeyip yorgun düşmüştük. Yüzümüzden ter boşalıyordu. Gözlerimiz sarısıyla beyazı birbirine karışmış bozuk yumurta gibi olmuştu. Biz böyle havalara alışkın değildik. Kırmızı yanaklarından şırl şırl ter boşanan Fatıma'ya çok acıyordum. Altı yedi saat sonra bir kuşun geçemeyeceği ölçüde sık dikenli tellerle çember içine alınmış askerî bir ordugâha geldik. Ordugâhın giriş kapısında dikenli tellerle üzeri örtülmüş "İranlı esirlerin kafesi" yazan tabela göze çarpıyordu.

Ordugâhın etrafı nöbetçi kuleleriyle donatılmıştı. Askerî bu üs, sudan mahrum, tuzlu, kırmızı topraklı ve küçük bir yeşilliğin olmadığı bir çöldü; arada bir kum fırtınasının yakıcı rüzgârı esiyordu. Ordugâhın içi kin dolu ve sinirli gözlerle bizi süzen silahlı askerlerle doluydu. Askerî bu üste ikişer katlı üç bina vardı ve kül renkli leopar elbiseli rütbeli ve rütbesiz askerlerin haşın bakışları bana esaretimizin ilk günlerini çağırıyordu. Şu farkla ki şimdi 1982 yılının Haziran ayıydı ve ben yirmi yaşındaydım; el-Anbar şehrindeki Anbar Askerî Ordugâhına beni general unvanıyla getirmişlerdi.

Ordugâhın komutanı Binbaşı Naci uyulması gereken kanunları teker teker sayarak tekit etti: "Burası askerî bir ordugâhtır ve sizler de bu kanunlara riayet etmek zorundasınız."

"Bizim için önemli olan cinsiyetiniz değil, hepinizin resmî olmasıdır."

"Ordugâhtaki diğer esirlerle birlikte kalmak zorundasınız."

İtiraz ederek cevap verdik:

"Kesinlikle olmaz! Bize ayrı oda vermezseniz sizi Dünya Kızılay Kuruluşuna şikâyet ederiz."

Derken uzun boylu, saçları dökülmüş, geniş suratlı ve kocaman ağızlı, altın uçlu beyaz asası elinde iri bir adam, boyu beline kadar gelen kurt köpeğiyle çıkageldi. Şimdiye kadar pek çok köpek görmüştüm, ancak bu büyüklükte ve gözleri ne kurda ne de köpeğe benzeyen bir kurdu ömrümde hiç görmemiştim. Köpek yaklaşıp ağzının salyalarını bize sürterek kokladığı zaman bağırsam mıydı yoksa hareketsizce yerimde mi dursaydım bilemedim. Daha doğrusu bedenimi terk edip gitmek üzereydim! Adam durmaksızın gülüyordu, başını sallayarak burnundan nefes alıyor, peşi sıra biten sigarasının ateşiyle bir diğerini yakıyor ve onca sıcakta şişeyi kafasına dikiyordu. Tam bir Kürtçe lehçesiyle Farsça konuş-

tu, kendini Binbaşı Mahmudi⁽¹⁾ diye tanıtarak zehir dolu yaralayıcı edayla söze girdi: “Kardeşleriniz isteseler bile mi?”

Akıcı bir Farsçayla konuşmasına şaşırдық. Sinirlenerek cevap verdik:

“Bizim kardeşlerimiz kurşunları bitip muhasara altına alındıkları zaman veya göğüslerinden ya da alınlarından yaralandıklarında esir olmuşlardı. Hiç biri, sizin böyle bir istekte bulunmanızı gerektirecek şekilde arkalarından kurşun yemediler.”

“Sizin esirlerin giydiği elbiseleri giymeniz gerekir. Giyeceğiniz esir elbiseleriyle resmileşir ve savaş esiri olarak tanınırsınız. Siz yaralıların odasına gideceksiniz.”

“Biz kesinlikle hiçbir odaya gitmeyeceğiz ve üzerimizdeki elbiseleri de çıkartmayacağız.”

Onunla konuşmanın hiçbir şekilde faydası yoktu; çünkü dört kızın karşısında kendini ortaya koyacak kadar alçaldığının farkında değildi. Bir saat komutanlık odasında oturmuş-tuk. Konuşmalar beynimizde tartılıyor, ancak birbirimizle tek bir kelime bile konuşmuyorduk. Kendi kendime düşündüm: Bu Binbaşı Mahmudi dişlerini bileyen bir kurt, biz de onun dişe dokunur lokması olmayalım sakın! O halde Dünya Kızılay Kuruluşu nereye gitti? O halde boynuma takılan 3358 esirlik numarasının ne değeri var? Yani biz bulunmadan tekrar mı kaybolduk?

Ama hayır, Musul Ordugâhının odalarının pencereleri arkasında gözaltları morarmış keskin bakışlı kardeşlerimizin hatıraları bize bir güç ve cüret veriyordu.

Düşüncelerimi karma karışık eden bu çam yarmasının şerrinden kurtulmak için başımı yelpaze gibi sallıyordum.

1- Binbaşı Mahmudi, Irak istihbaratının rütbeli askeri ve Baas hizbinin uzvu olup Muhammed Rıza Pehlevi zamanında askerî eğitimini tamamlamıştır.

İki battaniye, bir adet keten ayakkabı ve bir takım bluz ve pantolonla birlikte dört tane yeşil torba verdiler. Bluz ile pantolonu oraya bıraktık, askerî sırt çantasıyla birlikte iki askerin ardı sıra yola düştük. Orduğâh biri muhafız askerlerle gönüllü askerlerin yer aldığı bir alan, ikincisi ise rütbeli askerler ve pilotların yer aldığı diğer bir alan olmak üzere iki kısımdan oluşmuştu.

Uzun boylu ve yeşilimsi yüzlü Hamza isminde bir askeri nöbetçi diye tanıttılar. Yürüme esnasında pencerelere bakıyorduk. Musul Orduğâhının aksine pencerelerde hiç kimse gözüküyordu. Kendi kendime söylendim: Yani burada kardeşlerimiz bizi beklemiyorlar mı? Her pencerenin kenarında elinde kırbaçlı bir Iraklı askerin durması orduğâhın huşunetini ve baskısını gösteriyordu. İkinci katın sonunda on iki metrelik bir odada bizi zindana koydular.

Odada nöbetçi kulesindeki askerin görüş alanının tamamen bize hâkim olması dikkatimi çekti. Bizi odamıza getiren asker gideceği zaman sordu:

- Bir şeye ihtiyacınız var mı?
- Pencereyi kapatmak için sadece iki bez parçası istiyoruz.

Nöbetçi kapıyı kapatıp gitti. O gün diğer savaş esirlerinin ne sesleri işitildi ne de izleri görüldü. Açlık ve susuzluktan kavrulmuşuk, ancak Binbaşı Mahmudi'nin bakışlarının vahşetinden başka bir şeyi düşünemedik.

Ertesi günün sabahı kardeşlerin odalarının kapısı açıldığı zaman ortalığı homurdanma sesleri kapladı. Kendimizin ve diğer savaş esirlerinin konumları hakkında haber almak için sabırsızlanıyorduk. Tuvaletten yararlanmak ve hava almak için nöbetçiye kapıyı açmasını söylediğimizde nöbetçi henüz komutan Naci'nin emir vermediğini söyledi.

Bir sonraki günün sabahı Binbaşı Naci ve Binbaşı Mahmudi her zamanki arkadaşı kurt köpeğiyle beraber ordugâha girdiler. Onların emriyle asker ve besiciler bölümündeki esirleri kırbaçların darbeleri eşliğinde sıraya geçirdiler. Bizim odamızın kapısını açtılar, biz de yukarı katta bir köşede durduk. İşkence kabiliyeti daha çok olup daha çabuk hareket eden nöbetçiler ellerindeki kamçuları dolayarak saldırmaya hazır halde durmuşlardı. Kardeşlerden birinin yerinden kıpırdaması ya da örneğin sırasından birazcık oynaması durumunda kıvrılmış kamçularla tekrar sıraya sokulacaktı. Kardeşler o kadar zayıflayıp işkence görmüşlerdi ki bir bakışta onların ilk günden sonuna kadar neler çektiğini anlamak mümkündü. Elli derece yakıcı sıcaklıkta başlar yukarıda bir saat durmaya mecbur edildikten sonra komutan ordugâha girip makam yerinde durdu ve ikinci kata, yani bizim hücremize doğru bakarak tekrar ordugâhın kural ve kanunlarını hatırlatıp şöyle dedi:

“İyi dinleyin. Bu günden itibaren düzen içeren emirlerin arttırılması gerekiyor. Bu kurallara karşı gelenler şiddetli şekilde cezalandırılacaktır. Bunlar ordugâhın aldığı emir ve kararlarıdır: Cemaat namazı yasak! Odaların dışında iki kişiden fazla bir araya gelmek yasak! Ordugâhın nöbetçileriyle konuşmak yasak! Dua edip ağlamak yasak! Şakalaşmak ve gülmek yasak! Tokalaşıp sarılmak yasak! Birbirinizle bakışmak yasak! Selamlaşmak yasak! Yüksek sesle Kur’an okumak yasak! Sakal uzatmak yasak! Etrafa bakmak yasak! Tuvalette bir dakikadan fazla beklemek yasak! Kızlarla konuşmak yasak! Bunların tamamının ağır cezası vardır, ancak kızlarla irtibat kurmanın cezası ölümdür. Ordugâhın nöbetçileri sizin yanınızdan geçtiğinde hangi halde olursanız olun ayağa kalkıp hazırola geçecek ve kendi odanıza gideceksiniz. Odanızın dışında kesinlikle nizami elbiselerinizi giyeceksiniz! Bunların tamamı emirdir!”

Ordugâh komutanının deyimiyle nefes alıp vermenin dışında her şey yasaklanmıştı. Kapıya duvara vurmaksızın bizim odamıza da gelip hatırlattı:

— Siz de kesinlikle ordugâhın kanunlarını anlamışsınız?

— Evet, konuşmalarınızı anladık, ancak biz savaşçı değil, Kızılay Kuruluşu personelleriyiz.

Bir tütün üzerinde yol yürümek türünden olan Binbaşı Naci'nin çizdiği kurallar konusunda hata yapan herkes ölümünü imzalamış oluyordu.

Elbiselerimiz paçavra gibi olmuştu. Esir kardeşlerimizin gam ve kederlerinin artmasına sebep olmamak için zorunlu durumlar dışında dışarı çıkmama kararı aldık. Tuvaletlerin olduğu yere doğru gittik.

Musul Ordugâhındaki beceriksiz ve paspal nöbetçimiz Adnan'ın tersine omuz omuza duran iki nöbetçi tuvalete gidene kadar bakış ve hareketlerimizin tamamını kontrol ediyordu. Tuvalete girdiğimizde kardeşlerin kül renkli elbisine sarılıp bir köşeye bırakılmış dört kutu süt tozu, iki paket peynir ve dört kutu fasulye konservesi gördük. O kadar şaşırmıştık ki gözlerimize inanamıyorduk. Bunca yasaklara rağmen kocaman kutuları nasıl dışarı çıkartacağımızı düşünüyorduk. Gerçekte bunları kim getirip buraya koymuştu?

Büyük bir ihtimalle Binbaşı Naci konuşmakla meşgulken yiğit ve fedakâr kardeşlerden biri bu operasyonu gerçekleştirmişti. Baas'lılar görseydi kesinlikle kardeşlerimize daha çok işkence yapmasına sebep olacaktı. Bunları zekice odaya götürmeliydik. Kardeşlerin cesaret ve keskin zekâlarını övdük ve bunca yasakların insanı daha bir uyanık ve dikkatli yaptığını anladık. Sonuç itibarıyla alınabilecek her türlü tedbiri alarak sabun yutmuş, ishal olmuş biri gibi bir saat boyunca birbirimizin korumasında ve Hamza'nın gözetimi altında da sırasıyla yaklaşık yüz metre uzaklıktaki tuvalet yolunu kat edip tekrar geliyorduk. Son kutuyu alacağımız

zaman Hamza şüphelendi. Tuvalete giren son kişi bendim. Başörtüm çok uzun olduğu için son kutuyu, yani süt tozunu koltuğumun altına sakladım. Tuvaletten çıkar çıkmaz Hamza koridorda yolumu keserek beklememi ve arama yapacağını söyledi. Cebimi arayacağını düşündüm, ancak kendi kendime bizi yalnızca bir kadın arayabilir dedim. Daha sonra Hamza'nın beni değil, tuvaleti arayacağını anladım. Tuvaletin içine gitti, ama hiçbir şey bulamadı.

Öğleden sonra Hamza "Eydi" isminde Huzistan Araplarından ve ordugâhın kantinini çalıştıran ihtiyar biriyle içeri girdi. Eydi kantinin programı hakkında bizi bilgilendirerek anlatmaya başladı:

"Siz her ay bir buçuk dinar maaş alacaksınız. Her dinar yüz fulus'tur. Bu parayla Hanut⁽¹⁾ ismindeki kantinden süt tozu, peynir ve fasulye konservesi gibi gıda maddeleri ve ip-lik, iğne, sabun gibi diğer ihtiyaçlarınızı satın alabilirsiniz."

Eydi'nin açıklamasından sonra süt tozu, peynir ve fasulye konservesinin nereden geldiğini ve kardeşlerimizin kendilerini nasıl bir tehlikeye attıklarını anlamıştık.

1982 yılının Haziran ayında Dünya Kızılay Kuruluşuyla ikinci görüşmemiz gerçekleşti. Bu heyetin gelmesiyle ordugâhta büyük bir heyecan yaşanıyor ve ordugâhın alanı esirlerin birkaç saatliğine ana yurtlarına sefer ettikleri kâğıt uçurtmalarla doluyordu.

Dünya Kızılay Kuruluşu Başkanı, orta yaşlı bir hanım ve uzun giyimli Lucina isminde başka bir hanımla mütercimlik yapacak Muhammed Rıza Libi'yle birlikte odamıza girdiler.

1- Hanut; Hanut isminde Iraklının sorumluluğunu üstlendiği dokuz metrelik kantindi. Haftada bir kez Hanut esirlerin paralarını toplayarak onların siparişlerini temin ederdi. Ordugâhta esirlerin zorunlu ihtiyaçları karşılanmadığı için esirler bu ihtiyaçlarını parayla temin ederlerdi.

Pilot Muhammed Rıza Libi'yi görmek bizim için o kadar heyecan vericiydi ki duygularımızı kontrol edemiyorduk. Görüşmenin Baas'lular olmaksızın yapılması gerekiyordu, ancak maalesef Hamza ve şimdije kadar böylesine pislik biri görmediğimiz nöbetçilerin başı Yasin adında bir şahsın eşliğinde gerçekleşti. Dünya Kızılay Kuruluşu ekibinin gümüş renkli çantasında herkesin mektubu vardı; mektupların kimi esirlerin ailelerine dair haberleri içerirken bazıları haberin yanında fotoğraflarını da göndermişlerdi. Bu mektupları, resimleri ve haberleri yan yana koysaydık esirlerin ailelerinin ne durumda olduğuna dair açıklayıcı bir betimleme yapabilirdik.

Mektup ve haberlerin iştiyakı bütün bedenimizi kaplamasının yanında ekibin hareketlerine ve çantasına gözlerimizi dikmiştik. Diğer taraftan Lucina'nın ilgi ve alakası konuşmamıza izin vermiyordu. Öylece donakalmıştık. Dünya Kızılay Kuruluşunun Başkanı şöyle dedi: "Biz ailelerinizden mektup getirdik. Bu mektupların altına cevaplarınızı yazabilirsiniz. Bunun dışında istediğiniz kimselere mektup yazmanız için birer kâğıt daha vereceğim. Bu mektuplar Irak devletinin sansüründen geçeceği için siyasi ve içtimai konulara dikkat etmeli ve yirmi iki kelimedenden fazla yazmamalısınız. Yalnızca ailelerinizin halini hatırlarını sorun."

Elbette hal hatır etmemizin de siyasi olacağını bilmiyordu. Başkan büyük bir dikkatle, tane tane konuşuyor ve mektuplarımızı eline alan Pilot Muhammed Rıza Libi de tercüme ediyordu. Ben ise sorusunun cevabını almak için öğretmenin etrafında dönüp dolaşan öğrenci gibi tüm dikkatimle mütercimim eline bakıyordum. Bir an babamın "Gözümün nuru" yazısına ilişkin gözüm fal taşı gibi açılıverdi. Artık ne açıklama ve tercümeyi iştiyor ne de bir şey anlıyordum. Elimde olmaksızın başımı öne; çok daha önlere çıkartıp bakışlarımı daha bir incelterek gördüğümünden emin olmak istiyordu. Mütercim gözlerimi eline diktiğimi ve çeh-

remin gülümsediğini görünce mektubun benim olduğunu anlayıp bana doğru uzattı. Mektubu alıp öptüm; mektubun üzerinde babamın elinin sıcaklığını hissediyordum. Mektubu yazarken gözlerinden süzülen yaşların izlerine dokunuyordum. Mektupta babamın yaşamımın efsanevi kokusu geliyordu. Aşk ve sevgi kokuyordu. Babamın titrek elleriyle yazdığı kelimelerin tamamını berrak bir şerbet gibi içtim ve kelime kelime okudum:

“Gözümün nuru neredesin? Sana selam verdiğimden nasıl emin olabilirim. Her yeri aradım. Yaşayanlara ve ölümlere seni sordum. Karun nehrine, zeminin topraklarına, ağaçların yapraklarına ve gelinciklere sordum. Bahçenin güllerinin tamamı senin hatıranla doluydu ve seni çağırıyorlardı. Hatta bahçede senin elbiseni giyen korkuluk bile senin ayrılığından öldü. Hayatta kalman için seni Allah’a ısmarlıyorum.”

Aman Allah’ım! Bu, babamın sevgi dolu elleriyle yazdığı mektuptu. Babamın sonunda kilometrelerce uzaklıkta beni bulması kabul edilesi değildi. Kelimelerinin her birinde hem mutluluğu hem de hüznü hissediyordum. Kendimi tutamadım. Mektubun kelimeleri babamın görünümünü çağırıyordu. O satırlar arkasında sevimli ve şefkatli yüzünü görebiliyor, ancak niçin el yazsının bu kadar karışık olduğunu anlayamıyordum. Bu karışıklığın sebebi benden uzak olmanın kederinden miydi yoksa babamın ellerine bir şey mi olmuştu!

Mektubu defalarca okuduktan sonra: Kesinlikle gaflete düşüp ne kendi ne de aile hakkında bir şey yazmış diye düşündüm. Başka bir mektupta Rahim annemim mektubumu okumak ve bana mektup yazmak için okuma yazma kursuna gittiğini yazmıştı.

Dördümüz de birbirimizin ailesine aşına olmuşuk. Mektuplarımızı ortaklaşa okuyor ve ezberliyor, İran’ı gezip dolaşmış gibi oluyorduk.

Lucina hanım heyecanla valizini açarken bize hitaben şöyle diyordu: "Üzerinizdeki bu elbiseler benim için dayanılmaz değil. Çeşitli ölçü ve bedenlerde birkaç takım elbise getirebildim. Gideceğiniz yerlerde hangisini isterseniz giyebilirsiniz. Başka bir şey isterseniz sizin için getiririm."

Valizin içi gecelik, kapşon, pantolon, hırka, etek, spor elbisesi, bluz ve gömlekten oluşan son derece kaliteli ve günümüz modasına uygun çeşitli elbiselerle doluydu.

Bu elbiseleri görünce Sanuber teyzemin valizlerindeki Kuveyt pazarının elbiselerini hatırladım. Lucina Hanım'a bunca ilgi ve alakasından dolayı teşekkür ederek şöyle dedik: "Bu elbiseler çok güzel, ancak bizim işimize yaramaz ve bunları burada kullanamayız. Başka yerlerde yararlanmak için bunların birkaç tanesini alıyoruz."

İsrarla ne tür elbiseleri istediğimizi ve bize nasıl yardımcı olabileceğini bilmek istediğini söyleyerek konuşmasına devam etti: "Biz bir hafta Bağdat'tayız, hangi tür elbise isterseniz sizin için temin ederim. Sizin için başörtüsü getirirsem bu bluz ve pantolonlarla giyebilirsiniz! Bunların hiçbiri işinize yaramıyorsa hangi elbiseleri istediğinizi söyleyiniz. İsterseniz sizin için kumaş getireyim. Buranın terzihanesinde üzerinizdeki elbiseler gibi elbise dikiyoruz."

Sevinerek şöyle cevap verdik: "Bu güzel bir öneri, ancak kumaş temin edecekseniz çarşaf da getiriniz."

Çarşafın hangi türden ve ne ölçüde olacağını anlayamamıştı. Daha iyi anlaması için Arap kadınların abasını gösterdik, çarşafın da buna benzediğini ve Iraklıların bu konuda kendisine yardımcı olacaklarını söyledik.

Ertesi günün sabahı Lucina Hanım elinde krem, yeşil, kahve ve tusi renklerinde dört top kumaşla odamıza geldi. Her birimiz rengini beğendiğimiz kumaşı aldık. Fatıma kahverengi, Meryem yeşil, Halime krem, ben de gri renkli kumaş aldım. Bizi sevindirdiği için çok mutluydu. Hangi kumaştan

çarşaf olacağını öğrenmek istiyordu. Çarşaflık kumaş meselesinin halledilmesini Iraklılara bıraktı. Bir sonraki görüşmede elbise ve çarşaf meselesinin halledileceğini söyleyerek konuşmasını şöyle sürdürdü: "Bizim sorumluluk ve hünerimiz savaş yaralarının azaltılması için esirlerin yüzünün güldürülmesidir. Zaten savaş yeteri kadar acı ve haşındır. Çarşaf size dinginlik verecekse bunun temin edilmesinden ben de mutluluk duyarım. Dünyanın her yerinde insanoğlunun kendisinin dinginliğini koruması için ideoloji ve tefekküre ihtiyacı vardır. Bizim bu düşüncelere saygı göstermemiz gerekir."

Lucina Hanım dinlerin ve görüşlerin tamamına saygı gösteriyordu. Çarşaftan dolayı kesinlikle bizimle dinî tartışmaya girmedi. Onun bu düşünce ve davranışının bir kısmı üzerinde mesleği ve insan sevgisinin etkisi vardı, ancak büyük bir bölümü bibimin deyiimiyle "Allah iyileştirdi." sözüne dönüyordu.

Sonuç itibarıyla terzihanenin kapısı yüzümüze açıldı. Yeni elbiselerimizi diktikten sonra iki yıldır üzerimizde olup bedenimizi ve haysiyetimizi muhafaza eden elbiselerimizi çıkartıp öperek sırt çantasına koyduk. Bununla birlikte esaretimizden iki yıl geçtikten sonra bile esaret elbisesini giymek istemiyorduk, ancak iyimser düşünerek yeni elbiselerin savaşın sonuna kadar özgürlüğün güzel kokusuna eşlik edeceğini ümit ettik.

Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin ordugâhı terk etmesinden iki gün sonra Lucina Hanım mutlu bir çehre ve güller yüzle öncekinden daha büyük bir valizle çıkageldi. Valizi taşıyamıyordu, ancak başkasının taşımasını da istemiyordu. Önceki günlerden daha iştıyaklı ve heyecanlı bir halde: "Iraklı bir kadının yardımıyla sizin için siyah çarşaf aldım. Ne var ki bu kumaştan nasıl yararlanacağınızı bilmiyorum!"

Siyah kumaşı görünce gülüşmeye başladık. Bizim gülmemizden mutlu olan Lucina Hanım sevinçle sordu: "İstediginiz bu değil miydi?"

Biz Iraklı kadının yaptığı kötülüğe gülüyorduk. Kesinlikle bu kadın çarşaflık ya da abalık kumaşı biliyordu, ne var ki Lucina Hanım'a arabaların üzerine çekilen çadırılık kumaşı göstermişti. Lucina Hanım şaşırarak sordu: "Ambar şehrinin elli derecelik sıcaklığında böylesine kalın ve ağır bir kumaşı başınıza atıp nasıl istifade edeceksiniz?"

Tekrar yineledi: "Doğru almış mıyım? İsteddiğiniz bu şeyi kullanabilecek misiniz?"

Kumaşın çarşafa benzer hiçbir tarafı olmamasına karşın "Tam olarak bunu istemiştik." dedik.

Teşekkür ettik ve o da bir sonraki görüşme ümidiyle bize veda ederek gitti.

Kardeşlerin sayımı, sabah kahvaltısı ve dışarıda hava alma zamanı biz odadaydık ve ordugâhta olup biten haberlerden mahrum kalıyorduk. Dünya Kızılay Kuruluşunun gelmesiyle karşı odadan istifade etme ayrıcalığına da sahip olmayı başarmıştık.

Karşı odanın camları boyanarak örtülmüştü. Karşı tarafımızda yer alan kardeşlerimizi görebilmek için pencerenin camındaki boyanın bir kısmını kazıdık. Hamza'nın gözünden irak pencerenin kazıdığımız küçücük yerinden sırayla Baas'luların kardeşlerimize nasıl davrandığını ve onların nasıl eziyetlere maruz kaldıklarını gözetliyorduk. Nöbetçilerin ellerindeki kamçuları yere düşmüyor ve kardeşlerimizin zayıf ve cansız bedenlerine indirdikleri kamçularla kendilerini rahatlatıyorlardı. Kamçılar yaralı kurt gibi kardeşleri takip ediyor ve özellikle yeni gelen esirler bu kamçularla ağırlandırıyordu. Pencerede oluşturduğumuz yapmacık fotoğraf makinesi lensinden saatlerce kardeşlere bakıyorduk. Humeys, Abdurrahman ve Hamza'nın kardeşlere verdikleri emirleri biz de uygulayarak onların acılarına ortak oluyor ve onları yalnız bırakmıyorduk.

Kardeşlerin lanet olası sayımını güneşin elli derece yakıncı ortamında, ayakları üzerine çömelip gerçekleştiriyorlardı. İki kere ikinin dört ettiğini bilemeyecek kadar cahil olan nöbetçiler ellerindeki kamçuları kardeşlere indirerek tek tek içtima alıyor ve var güçleriyle kamçuları kardeşlerin cansız bedenlerine indiriyorlardı. Zavallı kardeşlerimizin çılgın ve feryatlarıyla karışan kemik kırılma sesleri kulağımızı tırmalıyor, ciğerlerimizi paramparça ediyordu. Gömleklerini çıkartıyor, çıplak bedenlerine öylesine indiriyorlardı ki her vuruşta kanlar boşanıyor ve zavallı kardeşlerimiz iki ayak üzerinde başları yukarıda hareket etmeksizin bekliyordu. Eğer güneş öğle vakti elli derecelik yakıcı ışınlarının altında kardeşlere nasıl davranıldığını bilseydi akşamın karanlığına sığınıp ışınlarını göndermekten utanırdı. Kardeşleri secde etmeye zorluyorlardı ve secdeden başın kaldırılması ise ölümlü istemekle aynı anlamı taşıyordu.

Kardeşlerimiz yiyecekleri kamçılara dayanmak için Humeyns ve Abdurrahman'ın kaba gözetimi altında çorba sırasında bekliyorlardı. Bedenlerine inen her kamçı sanki bizim bedenlerimizi parçalıyordu. Daha genç ve daha dayanıklı olanlar sırasıyla kendilerini yaşlı ve yararlıların yiyeceği kamçının altına atıyorlardı. Ne görmeye tahammül edecek yüreğimiz vardı, ne de yürümeye mecali olan ayaklarımız. Yürekleri ağza getiren kardeşlerimizin bayılmaları ve ölümleri, varlığımın derinliklerine kadar işlemiş ve özgürlük arzusunu kökünden kazıyarak anlamsızlaştırmıştı.

Böylesine acımasız sahnelerin tekrarı ve müşahedesi ne sıradan gözlerin kabul edeceği ve ne de sıradan akıl ve zihinlerin kanıksayacağı bir şeydi. Hayatta olduğum sürece bu ölümcül sahnelerin zihnimin bir köşesinde depolandığını ve silinmeyeceğini biliyordum. Bu sahneler beni Tolstoy'un halkın gözleri önünde giyotinle idam edilmeye mahkûm edilen şahsı izlemeye gittiği zaman şu betimlemeleri hatırlattı:

“Mahkûmun başının bedeninden ayrılıp sepete düştüğünü gördüğümde var olan düzenin korunması doğrultusunda hiçbir ideolojinin böyle bir davranışı yorumlayamayacağını anladım. O halde biz bu gerçekleri nasıl görmezlikten gelebiliriz! ”

Çok daha ilginç; üzerlerinde esir elbisesi olan üç kişinin Humeys, Abdurrahman ve Hamza'nın ayakları dibinde dönmeleri, Baas'lıların karşısında dans etmeleri, uğursuz elleriyle dalga geçerek kardeşlerimize işaret etmeleri ve bir dal sigara alabilmek için kendilerini satmaları bizim sabrımızı taşırmasıydı. Bu şahısların çirkin ve uğursuz bakışları kurdun, kuzunun etine bakması gibiydi. Açlığa, susuzluğa, soğuğa, sıcaklığa, alçaltılmaya, iftiraya, işkenceye; kısaca bunların tamamına tahammül edilebilir, ancak kancıklık ve hıyanet katlanılası bir şey değildi. Baas'lı askerlerin düdükle sesiyle yaralı bedenleri ve ayaklarındaki yırtık pırtık terlikle kardeşlerimiz hazırolda bekliyor ve ellerindeki çorba tabakları ve çay termoslarıyla yemekhaneye gidiyorlardı, ancak ne yerinde durabilecek güçleri ne de yol yürüyecek ayakları vardı. Kardeşlerimizden biri aciz, iki büklüm ve yorgun yürüseydi, geldikleri yere yeniden gönderiliyorlardı. Her esirin birkaç kaşıktan fazla payına düşmeyen hiçbir özelliği olmayan yarısına kadar çorbayla doldurulmuş kaplarıyla viranelerine doğru; her birinin oturmak ve uyumak için iki buçuk karışık odalarına yollanıyorlardı. Bütün bunlara rağmen kardeşlerin bazıları gece yarısı kimse görmeden daracık yerlerde gece namazlarıyla meşgul olurken hasta ve yaralı olanların bazıları da azda olsa uyuyabilmek ve birkaç saatliğine de olsa o acımasız ortamdan uzaklaşmak ümidiyle kup kuru yerlerde sızlayan kemikleri üzerinde sağa sola dönüp duruyorlardı.

Bu hikâye vicdanen rahatsız olmamak ve hayal âleminde savaş kahramanı olmak isteyip de kendilerini uykuya vuran

insanların kesintisiz alçalış hikâyeleridir. İlk defa böyle bir olaya şahit oluyorduk. Bunca gördüğümüz dert ve acılardan ötürü sıkıca kucaklaşarak titreyen ellerimizi ve tutulmuş nefeslerimizi birbirimizle paylaştık. Gerçektende nitelendirilmesi mümkün olmayacak azametli ruha sahip olan kardeşlerimizin acı ve dertlere tahammül etmeleri için secdeye kapanarak iki saat boyunca **“Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir.”** ayetini okuduk.⁽¹⁾

Ertesi günün sabahı elbisesi ütülü ve üzerine bir kutu parfüm dökmüş Binbaşı Mahmudi kurt köpeğinin kuyruğuna yetişen ve yürüdüğü zaman sağa sola salladığı beyaz bastonuyla; Yasin, Şakir, Hamza ve Eydi'nin eşliğinde odamıza geldi. Mahmudi: Burada rahat mısınız? Bir şeye ihtiyacınız var mı?” diye sordu.

Önceki gece şiddetli ağlamanın etkisiyle göz kapaklarımızı zorlukla açabiliyorduk. Mahmudi'nin bizi gamlı görmesini istemiyorduk, ne var ki kardeşlerimizin her birinin tasviri gözümüzün önünden gitmiyor ve henüz kulaklarımızda yankılanan feryatları onun sözlerini işitmemize izin vermiyordu. Mahmudi tekrarladı: “Ben burada burnunuzun kanamasına bile izin vermem. Sizler geçmişini unutun. Niçin kantine gidip paralarınızı harcamıyorsunuz?” Yasin'e dönerek: “Kızlar fazla para isterlerse aldırılmazlık etme.”

Yüzünü bize çevirip: “Komutanların bölümüne giderse-
niz daha çok para alırsınız. Orada size komutan ve pilotların maaşını veririz, ama burada mollaların ve deccalların aldığı parayı alırsınız.”

Bir an önce konuşmalarından ve bakışlarından kurtulmak istiyorduk. Sırt çantamızda, yakalansa kardeşlerimizin can vermeleriyle sonuçlanacak süt tozu ve konserve kutuları saklıydı ve kalbimiz hızlı hızlı atıyordu. Hep beraber

1- Mü'min, 44.

“Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.” ayetini okuyorduk. O ise gözlerini civileyerek etrafa bakıyordu. Bir an önce şerrinden kurtulmak için Eydi’ye dönerek: “Sizi bizim yerimize gidip istediğimiz şeyleri alarak bize getirebilirsiniz.” dedim.

Mahmudi söze girdi: “Hayır olmaz! Şimdi sen git ve esirlerin tamamını odalarına gönder. Biz de sizinle kantine gidelim.”

Üzerimizdeki renkli elbiselerle Mahmudi ve yanındakilerle kantine gitmek istemiyorduk, ne var ki şerri def etmek için başka çıkar yol yoktu. Kimsenin gittiğimizi anlamadığını sanıyorduk, ancak yanından geçtiğimiz pencerelerden sırasıyla kardeşlerimiz bizi gözetliyordu, bu da bize güç veriyordu. Üzerimizdeki paranın bir kısmıyla kantinden alışverişimizi yapıp çabucak odamıza döndük. Hamza bizimle gelmemişti. Odayı aramak için kalmasından korkuyorduk, ama dönerken başka bir nöbetçiyle bizim odamızın bitişiğinde, yirmi numaralı odadaki kardeşlerden birine pencereden baktığı için azarladığını fark ettik.

Binbaşı Mahmudi sürekli su yerine içki içen, nara atarak kapıya, duvara vuran ve bu yaptığıyla gurur duyan biriydi.

Her sabah Binbaşı Mahmudi’nin hoparlörlerinden en son sesle sokak ve pazarlarda çalınan müzik sesleri geliyordu. Sesin yüksekliği beynimizde yankılanıyor, hepimiz fırlayarak yerimizden kalkıyorduk.

Hoparlörlerin sayısı durmadan artıyordu. Orta alana birkaç hoparlör takılmakla yetinilmemiş, bazı odalara kadar hoparlör takılmıştı. Ses herkesi perişan ediyordu. Binbaşı Mahmudi arada bir yeni elbise ve boğucu parfüm kokusuyla odamıza gelerek sorular soruyordu. Tek taraflı konuşup çirkin ve arlanmaz sorularına cevap alamayınca çekip gidiyordu. Hatta kardeşlerimizin sevmediği, hakkında “kendini satmış ve birkaç parça fazla ekmek koparabilmek için

ağza alınmayacak küfürleri söyleyen biri” dedikleri Eydi bile Mahmudi’nin çirkin sözlerini işittiği zaman iki büklüm oluyor, dudaklarını, bıyıklarını ısırıyordu. Bir erkek için gayret ve namus olgusu öylesine paha biçilmez bir sermayedir ki, vatanını ve kendisini satan kimseler bile bunun manasını anlarlar; gerçi diğer kardeşlerimiz olsaydı bu sözleri işitir işitmez Mahmudi’yi hemen oracıkta asarlardı ya. Bir defasında Mahmudi kendisinden bir şey istememiz için ısrar ederek sordu: “Hangi şarkıcıyı seviyorsunuz? İranlı mı, Iraklı mı yoksa yabancı mı? Bana öneride bulunun.”

Bu sözün akabinde dayanamayarak dile geldik: “Burada işkence, hastalık, açlık, susuzluk ve kirlilikle yüz yüze kalan kardeşlerimizi hoparlörlerden gelen sesler çok rahatsız ediyor. Lütfen bu hoparlörleri kapatın.”

Mahmudi şöyle dedi: “Siz kardeşlerin ne halde olduğunu nereden biliyorsunuz? Bu müzikleri onlar istiyorlar, hat-ta bazıları müzik eşliğinde dans bile ediyor.”

Birkaç kez çarşaflarımızı dikmek için terzihaneye gitmeyi söz konusu etmiştik, ancak Mahmudi her defasında geçiştiriyor, izin vermiyordu. Dolayısıyla biz de aynı isteğimizi yeniledik: “Çarşafımızı dikmek için Bağdat’tan mı izin almamız gerekiyor? Dünya Kızılay Kuruluşu bize sormadan bu işi halletmişti.”

Mahmudi itirazımıza tepki olsun, bizi daha çok ruhi baskı altına alsın diye hoparlörlerin sayısını arttırarak daha güçlülerini taktırdı. Esir kardeşlerimiz gelirlerinin bir kısmını ve komutan gelirlerinin bir bölümünü oluşturdukları yardımlaşma sandığında topluyorlardı. Bu sandıkta toplanan paraları muhtaçların, yaralıların ve hastaların ihtiyaçları ve maalesef kendini sigaraya satan bazılarının ağzının kapatılması için kullanıyorlardı. Kardeşler Eydi’ye bastırdıkları paralarla bizim Mahmudi’den her iki talebimizi öğrenmişler ve inklâbî bir girişimle bir çırpıda hoparlörleri yerinden sökmüşlerdi,

ne var ki Mahmudi intikam almak için esirlerin tamamını sopa ve kırbaç zoruyla dans etmeye zorlamış ve son derece vahşi bir ortam oluşturmuştu. Bir süre geçti. Kardeşlerden biri hoparlör kablolarının birine raptiye geçirerek hoparlörlerin sesini kesti. Iraklılar ne kadar aradılsa da sebebini bulamadılar. Hoparlörleri yeniden ayarlayarak görevlilere veriyorlardı. Ancak birkaç dakika sonra ses kesiliyordu. Ordugâhın ne zorluk ve derdine tahammülü olan ne de bir şey anlama kabiliyeti olan kendini satmış fertlerinin casusluğuyla ordugâhta yeniden ayaklanma gerçekleşti. Sabah, Hamza olaylara şahit olmamız için arada bir hava alma bahanesiyle gittiğimiz ve şanstan olayların yaşandığı esnada orada olduğumuz odanın kapısını yüzümüze kapattı. Ne var ki pencerenin solan renginden kardeşleri görebileceğimizden habersizdi.

Lanet olası sayım düdüğü er-Reşit zindanının demir kilitleri içinde dönen anahtarlarının ölümü hatırlatan sesi gibiydi, ruhumuzu tırmalıyordu. Bir saat devam eden haftanın üç günündeki bu ölümcül gösteri haftanın beş gününe çıktı.

Bu defa kardeşler yaralı ve malullerin koltuğuna girip onları dışarı çıkartıyorlardı. Yaşlı ve beli bükük bazı esirler de onların arasında oturmuştu. Mahmudi eli kamçılı birkaç askerle birlikte elindeki "Allah Saddam'a lanet etsin." yazılı bir parça kâğıdı göstererek her zamanki gibi ağzı dolu küfürlerle şöyle diyordu: "Hem onun sofrasına oturuyor hem de ona lanet ediyorsunuz öyle mi! Eğer siz ölümü hak etmiş olmasaydınız bizim elimize düşmezsiniz. Şimdi her an ölümü hatırlayacağınız şeylerle karşılaşacaksınız. Savaşta ölenler burada olmadıkları için çok şanslılar."

Bu kâğıdın kardeşlere eziyet etmek için bir bahane olduğu açıktı. Yaşlı ve yaralıların bazıları kendilerini sopa ve kırbaça hazırlamış, Anbar'ın yakıcı sıcağına rağmen sıcak şapka ve elbiseler giymişlerdi, ancak arlanmazlığın son had-

dindeki Iraklılar kardeşlerin şapka ve elbiselerini çıkarttılar. Durmadan askerlerin sayısı artıyordu. Mahmudi ayakkabısını kardeşlerin bağırnamaları için ağızlarına götürüyordu. Kamçılanma esnasında bağırmanın ayakkabısı ağızından düşüyor, kamçının şiddeti daha da artıyordu. Mahmudi'nin göğsünde kalbin yerine ne attığı belli değildi. Kardeşler yaralı, ama sabır dolu göğüsleriyle Humeys'in kırbacının inmesini ve Mahmudi'nin yapacağı rezaleti bekliyorlardı. Kırbaç yukarı kalktığı zaman yüreğimiz ağızımıza geliyor, varlığımızın her zerresi eriyip gidiyordu. Askerler var güçleriyle kırbaçlıyorlardı. Öyle ki; saçları yüzlerine dağılıyor, gömlekleri pantolonlarının dışına çıkıyor ve yüzleri terle doluyordu.

Tıpkı ateşin İbrahim'e güllük gülistanlık olması gibi Allah'tan, inen kırbaçların kuvvetini alıp kardeşlerden uzaklaştırmasını istiyorduk.

Yaralı kardeşlerin feryatları, Mahmudi'nin kahkaha sesleri, nöbetçilerin çirkinlikleri ve sürekli Mahmudi'nin yanında olan kurt köpeğinin havlamaları kulaklarımızda çınlıyor, sınırlarımızı ve bedensel durumumuzu tamamen katıp karıştırıyordu. Bir an delirmiştım sanki. Yaralıların ve hepsi birbirine benzeyen babam yaşındaki vakarlı ihtiyarların yanında yer alıp onların dertleri ve esirlerin bedenleri arasında da bir perde olmak için feryat ederek kapıya doğru kaçmak istedim. Belki nöbetçiler benim varlığımdan utanırlardı, ancak Fatıma baygın birini ayıltmak için tuttuğu gibi beni tutup sıkıca omuzlarımı salladı. Sürekli sabırlı olup daha az sinirlenen Fatıma bu defa sinirlenerek şöyle dedi:

— Ne yapıyorsun? Ya görme takatin olsun ya da görmeme sabrın olsun. İçtima düdüğü çalındığı zaman niçin fırlayıp odanın penceresinden dışarı bakıyorsun ki? Bu cina-yetleri görmekle eline ne geçecek?

— Sen niçin bakıyorsun?

— Senin yalnız kalmanı istemiyorum.

— Ne kadar çok bakarsak, onları daha çok tanırız ve kimlerin elinde olduğumuzu daha iyi anlarız.

— İran ve Dünya Kızılay Kuruluşuna şikâyet edebiliriz.

— Siz Allah'a şikâyet edin!

Kendi aramızda bir daha hava almak bahanesiyle buraya gelmemek ve bu kadar meraklı olmamak için söz verdik.

Fatıma'yı tıpkı kendi bacım Fatıma gibi seviyordum, o da ben kendi deyimiyle bacısı Masume kadar seviyordu. Benden büyük olduğu için kendisine özel bir saygım vardı. Kendisini ateşe atan ve çocuklarının yanmasından korkan anne gibi üçümüzü de kucakladı. Yüzünün her yeri ıslaktı. Yüzümü okşadı ve ortamı değiştirip bizi güldürmek için şöyle dedi: "Kocanın kız kardeşine aldırılmazlık ederek gelin ayağına yatarsan Ali Rıza'yı unut!"

Fatıma'ya söz verdim, ancak içtima düdüğüne o kadar şartlanmıştım ki elimde olmaksızın düdüğün sesini işitir işitmez pencerenin arkasına fırlıyordum.

Aşura gecesiydi. Bibinin Hüseyinisi, Seyyidü's-Suheda'nın susuzluğunu anlatan mersiyesi, Ali Asgar'ın beşiği ve Kasım'ın damatlık odası zihnimde canlanıyor, diğer taraftan şahit olduğum şeyler bana sorumluluk yüklüyordu.

Ramadiye şehrindeydik; Kerbela ve Neyneva çölüne ne kadar da yakındık. Biz Fırat nehrinin suyundan içiyorduk; bize göre yalnızca bir nehir değil, bilakis yeniden hayat bahsedene ve tarihimizi tarih yapan bir nehirdi Fırat.

Şam-ı Garibandı; İmam Hüseyin'in başıyla esirlerin Şam'a doğru götürüldükleri gece. Daha önceden bir program yapmaksızın ya da Baas'lularla yüz yüze gelecek hazırlığımız olmaksızın her zamanki gibi öğle namazından sonra vahdet duası, Ferec-i İmam-ı Zaman duası ve şifa ayeti okuduk. Ne var ki içimizde alevlenen ateş sönmemişti, günübürlük programımızı sonuna kadar devam ettirme meylimiz de yoktu.

Akşam yemeğimiz bir kenarda bizi bekliyordu. Her birimiz sahip olduğumuz ruh halimizle gönülleri dağılayan mersiye okuduk, başımıza ve göğsümüze vurduk. Kerbela'nın Şam-ı Garibanından ve Şam şehrinde geçerek Remadiye, Anber Ordugâhı ve kardeşlerin işkencelerine kadar ulaştık. Allah'ı şahit tutup O'na şikâyet etmek istiyorduk. Allah'ın eteğinden sıkıca tutup soruyorduk:

"Ey Allah'ım! Kerbela'nın büyüdüğünü, Neyneva çölünün yanımıza kadar geldiğini ve bizlerin de Neynevavari olduğumuzu sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Kardeşlerin tıpkı Ebulfazl gibi kolsuz yuvarlandıklarını sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Kardeşlerin boynunun nasıl da düşmanın cehalet ve bilgisizlik kılıcı altında kesildiğini sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Hüseyin'in yolunun ve Hüseyin'in zulümle savaşının yarım kalmadığını ve Hüseyin'in ölümsüz olduğunu sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Hüseyin'in 'Bana yardım edecek var mı' sorusuna esirlerin nasıl da 'Lebbeyk' dediklerini sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Hüseyin âşıklarının, senin Hüseyin'i harici bilenlerin gözleri karşısında kıbleye yönelip nasıl namaz kıldıklarını sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Hüseyin'in âşıklarının, henüz Hüseyin'in kanının intikamı için değil bir kez, bilakis her gün yüzlerce kere şehit olduklarını ve tekrar şehit olmak için yeniden ayağa kalktıklarını sen de gördün!"

"Ey Allah'ım! Dünyanın köleliğini ve zilletini kabul eden ve ölümden korkan kimselerin nasıl da Hüseyin'i kendilerine mal ettiklerini sen de gördün!"

"Henüz bizim Zeyneb'imizin olması ve Zeyneb'in feryadını devam ettirmek için feryat etmemiz ne kadar da harika. Hüseyin'imizin olması ve onun kanının

ölümsüzleşip yenilenmesi için kan vermemiz ne kadar da güzel. Ebulfazl'ımızın olması ve intikamımızı alıp onları rezil edecek Allah'a sahip olmamız ne kadar da güzel. Ey Allah'ım! Bunların tamamının senin ve Hüseyin'in aşkı için, Ehlibeyt'in mesajını taşımak için buraya geldiklerini sen de biliyorsun!"

İçimizde gömülüp gırtlaklarımızda düğümlenen feryatlarımız elimizde olmaksızın "*Mehdi, Mehdi annen Zehra'nın hakkı için; bu gece zaferimizi imzala.*" duasına dönüşmüş ve bu dua uzadıkça uzamıştı. Öyle ki; gırtlığımız ve nefesimiz elverdiğince Hz. Mehdi'yi meclisimize davet ediyorduk. Artık özgürlüğü, Dünya Kızılay Kuruluşunu, ailelerimizi ve başka şeyleri düşünmüyorduk. Nöbetçi kulesinin projektörünün ışığı odamızı gündüz gibi aydınlatmıştı. Dua esnasında Hamza'yla birlikte birkaç nöbetçi odaya dolup nara atarak bizi korkutup daha çok vahşet ortamı yaratmak için ellerindeki kırbaçları kapıya duvara vuruyor, bağırıyorlardı: "Kesin sesinizi! Mecusiler sizi! Bu gece hepinizi kurşuna dizeceğiz!"

Odaların tamamı, özellikle bizim odamızın altındaki yirmi numaralı oda, bizleri kırbaçlıyorlar düşüncesiyle hep bir ağızdan "*Mehdi, Mehdi annen Zehra'nın hakkı için; bu gece zaferimizi imzala.*" duasını okumaya başladılar.

Kardeşler pencerelerin camını kırdı. Camların kırılma sesiyle özel birlikler odaya dolmuştu. Havaya atılan kurşun sesleriyle Allah-u Ekber sesleri odaların tamamını sallıyordu. Bizim odamıza gelen nöbetçiler kapıyı örtüp gittiler. Biz de kardeşlerimizin endişesine kapılarak kurşun seslerinin eşliğinde hızlıca kapıya vuruyor ve "Allah-u Ekber" diyorduk. Birdenbire kendisinden yaralayıcı bir hareket görmediğimiz ve fazla dinle diyanetle işi olmayan ordugâh Binbaşısı Naci yanında bir grup asker ve dilinin kesilip dudaklarının dikildiğini sandığımız Casım Temimi'nin eşliğinde odaya girdi.

Naci bize hitaben bağırmaya başladı: “Niçin feryat ettiniz? Niçin orduğâhın düzenini karıştırdınız? Bu bağrıışmalar da neyin nesi oluyor?”

Mütercimlik yapan Casim Temimi çok korkmuş, yeni açılan ağız titremeye ve kekelemeye başlamıştı. Kırbacı hareketliliğe alışmamış Humeys cin çarpmış gibi kendi etrafında dönüyor ve kapıyı duvarı kırbaçlayarak uygulamak için verilecek emri bekliyordu. Binbaşı Naci sinirli bakışlarıyla hepsini dışarı çıkarttı. O gece Binbaşı Mahmudi izinli olduğu için çok şanslıydık. Onun uğursuz gölgesinin yokluğunda orduğâh nefes alıyordu. Ertesi gün istihbarata gideceğimizden emindik, ancak nereye götürüleceğimizi bilmiyorduk. Çadır kumaşını dikip yanımızda götüremeyeceğimiz için üzülüyorduk. Çadırı dikmeksizin üstümüze atmak için duvarın veya pencerenin keskin kenarıyla ya da dışımızla birkaç parça yapmaya çalıştıysak da dışın kesebileceği bir kumaş değildi. Sabah erkenden Binbaşı Mahmudi, Yasin, Şakir, Abdurrahman ve Humeys orduğâha geldiler. Kamçılarını yağlamış, dişlerini bilemişlerdi. Çok geçmeden kardeşlerin feryatları orduğâhın her yerini sardı. Mahmudi özel timin eşliğinde odamıza geldi. Mahmudi ve nöbetçilerin görünüşlerinden kardeşleri kırbaçlayabilecekleri kadar kırbaçlamış ve onların bedenleri üzerinde güç denemesi yapmış oldukları belliydi, zira suratları asık, yüzleri terden ıslanmış ve gömlekleri pantolonlarının dışına çıkmıştı. Binbaşı Mahmudi’nin bırakın birinin yanında dikilmesi, ismi bile bir kez ölmek için yeterliydi. Gülerek atıfta bulundu: “Dün gece orduğâhın şarkıcısı kesildiğinizi ve Humeyni’yi yâd ettiğinizi işittim. Sesiniz güzelse benim için de okuyun!”

Durmadan söyleniyor ve cevap vermemizi bekliyordu.

— Dün gece sadece matem merasimi yaptık. Askerleriniz orduğâhı katıp karıştırdılar.

— Hüseyin Arap’tır ve bizim malımızdır. Onların savaşı, Arab’ın Arap’la savaşıydı! Sizinle ne alakası var?

Esir torbalarımızın aranmasını emretti. Mefatih kitabını kendimizden ayırmıyor ve nöbetleşe elbisemizin altına saklıyorduk, ancak kardeşlerimizin bize gönderdiği süt tozu, peynir ve konservele dokunmamış ve yavaş yavaş tüketmek için torbalara paylaştırmıştık. Eydi'nin onlarla gelmediğine çok sevinmiştik, zira Eydi bunların nereden geldiğini ve kantinden alınmadığını biliyordu. Gıda maddelerinin bez parçalarına sarılmış olması Mahmudi ve nöbetçileri şaşırtmıştı. Bir an gözleri fırlayarak bağırdı:

- Bunlar kimin? Neler oluyor burada?
- Bilmiyoruz. Bunlarla yeri temizliyoruz.
- Nereden getirdiniz?
- Burada, yirmi dördüncü odada yere düşmüştü.
- Hemen bunları zindana atın.

Hamza'nın göğsüne vurarak küfretti ve nöbetçilerin başı Yasin'e emir verdi: "Nöbetçiği değiştirin. Hücrenin kapısından bir yere ayrılmayın."

Çadırılık kumaşlarla birlikte yola çıktık. Kardeşlerin pencerelerinin önünden geçerken askerler etrafımızı kuşatmıştı. Mahmudi ise kahkaha atarak küfrediyordu.

Bizi komutan ve pilotların yer aldığı birinci bölüme götürdüler. Burası iki küçük alanın iki ucunda sekiz metrelik iki odacıktan ibaretti. Soldaki oda esirler şiddetle cezalandırılacağı zaman kullanılıyordu. Bizi sağ taraftaki odaya attılar. Bizi attıkları oda ordugâhın giriş kapısına yakın, yemekhanenin karşısı ve kanal kuyusunun biraz ötesindeydi. Duvarının biri kardeşlerin umumi hamamına bitişik, diğeri ordugâhın alanının duvarına yapışık. Üçüncü duvarıysa tekli banyoların koridoruyla sırt sırta olup diğeri bir köşesinde de kapı ve pencere vardı. Bu odacığın nitelenmesi için kullanılabilir en güzel kelime kafes kelimesiydi. Nemli, rutubetli, soğuk ve karanlık bir kafes. Gerçekte "Şam-ı Gariban" gecesinin

ödülü olan bu oda istihbarat zindanına benzemiyordu. O gün hiçbir odaya yemek verilmedi. Odalardaki idrar ve dışkı kutularının boşaltılmasına da müsaade edilmedi.

Ertesi sabah Humeys bizim nöbetçimiz oldu. Humeys'in adını "Habis/Pislik" koymuştuk. Odanın penceresinden gözünü ayırmıyordu. Daha çok baskı altına almak için kapı üzerindeki pencereyi çelik levhayla kapatmış, ışık alacak bir delik bile bırakmamışlardı. Gündüz pencerenin kenarında durup baktığımızda iki açıdan birkaç noktayı görebileceğimiz bir aydınlık vardı, ancak pencerenin kenarı geniş olmadığı için uzun süre dayanıp dışarı bakılacak gibi değildi. Pencerenin bir tarafından yemekhane, diğer tarafından komutanların kaldığı oda görünüyordu. Pencerenin görüş açılarından bakıp bir şeyler anlayabilmek için bazen Meryem'e rica ediyordum ve birbirimizin sırtına çıkıyorduk. Bizim hücreye gelmemizin ardından odanın küçük tabanına lağım çukuru açıp etrafına duvar çektiler. Böylelikle gelişi gidişlerimiz ve istirahat saatimiz nöbetçiler tarafından kontrol altına alındı.

Şam-ı Gariban hadisesi Mahmudi için yağlı ve yumuşak bir yiyecek olmuş, onu epeyce meşgul etmişti. Allah Mahmudi'nin günah yükünün daha da ağırlaşmasını istemişti. Her sabah mütedeyyin kardeşlerimizi bizim odamızın önünde falakaya yatırıyor, arpası azalan eşek gibi anırıyor ve bize çirkin sözler söylüyordu. Bizim işittiğimizden emin olmak için odamızın kapısını açıp köpeğini kapının önüne bırakıyordu. Bütün savaşların bir gün başlayıp bir gün sona ereceğine, bu gün ve lahzaların ebedi olmadığına ve lahzalarda zafere ulaşacağımıza yakinim vardı. Kardeşlerimizi bize küfretmeye zorluyordu. Sanki dudakları dikilmiş ve dilleri konuşmaya dönmeyen kimse gibi onların gırtlakları şişiyor, ancak konuşmuyorlardı. Mahmudi dalga geçerek Ziyaret-i Aşura'nın bazı cümlelerini okuyor, işken-ce için özel birlikten yararlanıyor ve sürekli söyleniyordu:

“Peygamber Acem’in kanını Arab’a helal etmiş. Kim sevap biriktirmek istiyor!”

Yaşamımın en zor gece ve gündüzlerini geçiriyordum. Kalbimden şöyle diyordum: Ey Allah’ım! İnsan nereye kadar dert ve eziyete tahammül edebilir? Bu günleri unutacağım günler gelecek mi? Unutmak ne kadar da güzel bir nimet. Taş üzerinde uyuyabilmem ne kadar da güzel. Ağlayarak dinginliğe ulaşmam ne kadar da güzel. İnsanın doyuma ulaşması ne kadar da güzel, böyle olmasaydı Mahmudi’nin doyumusuzluğu herkesi yutardı. İnsanın yorulması ne kadar güzel, böyle olmasaydı kardeşlerim tekrar nefes alma fırsatı bulamazlardı. Bu dünyanın dışında başka bir dünyanın var olması ne kadar güzel. Zalimleri cehenneme atıp yakman ve vadinin hak olmasına yakın etmem ne kadar güzel. Hz. Mehdi’yi bekliyor olmak ne kadar güzel. Çektiğimiz acılara sevap yazmaları ve bu acıları izzet ve şerefle ödüllendirmeleri ne kadar güzel. Sabrettiğimiz zaman senin de bize selam göndermen ne kadar güzel. İnsanın yalnız olmaması ve yalnızlığın sadece Allah’a mahsus olması ne kadar güzel. Allah peygamberleri ve velilerinin de pek çok eziyet ve musibet görmeleri ne kadar güzel. Ne kadar güzel ki bizi de Hüseyin gibi şehit edecekler. Zeyneb’in esir edilmesi ne kadar güzel. O halde ben de onun gibi olacağım. Yaşamın ebedi olmaması ve herkesin öleceği hepsinden daha güzel. Mahşerde bize dünyada ne kadar yaşadınız diye sorulduğu zaman göz açıp kapayıncaya kadar diye cevap verilmesi ne kadar güzel.

Mahmudi ne kadar da acayip bir sahne oluşturmuştu! Açlık, susuzluk ve vahşet gözlerimizden uykuyu alıp götürmüştü.

Üçüncü günün sabahı dışarının durumu hakkında haber almak için Meryem’in üstüne basarak yukarı çıktım. Kardeşlerin bazıları kahvaltı ve çay termoslarıyla sıraya geçmiş

bekliyordu. Öndekiler çay ve çorbalarını sopa yiyerek alıyor ve Mahmudi kahkaha atarak söyleniyordu: "Yiyin, için; ama israf etmeyin. Cennet şaraplarından için, ancak sarhoş olmayın."

Casım Temimi her günkü gibi gürültüsüz patırtısız çay ve çorbamızı getirdi, ancak kaş ve gözünü oynatıp yemememizi işaret etti; zaten bizim de yemeye meylimiz yoktu. Sıradaki son kişi de isteksizce çay ve çorbasını alıp kaş göz hareketiyle gizlice işaret ediyordu. Daha sonra yemekhane işçisi bir şekilde safın sonundakilere Mahmudi'nin çorbaya sabun karıştırdığını ve çaya da idrar ettiğini anlatmaya çalıştı; anlaşıldı.

Kafesimizin kapısı ilk başlarda dışkı ve idrar kutusunun boşaltılması için günde bir kez açılıyordu, ancak sonraları kardeşlerin giriş çıkış saatlerine rastlamayacak şekilde günde iki kere açılmaya başladı.

Şimdi dört battaniye, dört bardak, bir tane tabak, birkaç dinar para, dört tane esir torbası ve Humeys adında bir nöbetçiye sahiptik. Elbette biz mi Humeys'e yoksa Humeys'mi bize sahipti bilmiyorum ama her halükarda nefret edilesi bir şeydi. Humeys kin dolu ve sinirli bakışlarını odamızdan ayırmıyor ve gölge gibi takip ediyordu. Bazen kardeşleri kızdırmak için bizimle omuz omuza yürüyordu. Bizimle gezinirken çabucak yolumuzu kafesimize doğru çeviriyorduk. Kafese mahkûm olup da kafesteki diğer kuşlardan haber alabilmek için kendini sağa sola fırlatan kuş gibiydik, ne var ki ne bir ses ne de bir haber ulaşıyordu. Olup bitenlerden haberdar olmak için kantinden alış veriş yapma isteğinde bulunduk. Dalga geçercesine Fatıma'ya dünya dolusu sipariş verdik. Humeys ve Yasin Fatıma'ya eşlik ettiler. Fatıma döndükten sonra şöyle dedi:

"Kardeşlerin tamamını odaların içine kapatmışlardı. Pencerelerin yanından geçerken odaların hiç birinden ses

gelmiyordu. Sonunda kırbaç ve sopalarla susturduklarını düşündüm. On kalemden başka çeşidi olmayan kantinden tekrar gelip ikinci ve üçüncü bölümdeki kardeşlerden haber almak için birazcık alış veriş yaptım. Dönerken yanından geçtiğim her odanın penceresi altından sesler geliyordu. Biri sigara kâğıdı, diğeri saat sekiz, bir diğeri koridor ve bir başkası çiçek nakışı diye sesleniyordu.

Kelimeleri birbirinin yanına getirdik, ancak bir şey anlayamadık. Anladığımız tek şey saat sekizde sigara kâğıdı ve çiçek nakışını bulmamız için koridora gitmemiz gerektiği idi. Ertesi gün saat sekizde sigara kâğıdını bulmak için işimiz gücümüz koridorda gezinmek oldu. Dikkatle her yeri arıyorduk. Sonraki günlerde sabahın sekizinde kardeşlerin tekli banyolarıyla bizim odamızın ara boşluğunda bir kaç parça ince kâğıt bulduk. Bu kâğıtların üzerinde "Velfecr" operasyonunun ön hazırlıkları ve İmam Humeyni'nin sabır ve namaz konusundaki bazı tavsiyeleri yazılmıştı. Bu mesajı alana kadar hatta istirahat saatinde bile dışarı çıkmıyorduk, ancak savaş haberleri güzümüzü kulağımızı açmış ve bizi dışarı çıkmaya, hatta koridora gidip gelmeye teşvik etmişti.

Fatıma sıkça dışarı çıkılıp koridorda gezinmenin biz ve kardeşler hakkında Iraklıları kötü düşünmeye sürükleyeceğine inanıyor, dışarı çıkmamamı söylüyor, tehdit ediyor ve "İkinci emre kadar evliliği unut." diyerek şaka yapıyordu.

Ben de akıllı çocuklar gibi elim koynumda oturuyordum. Bazen üçü birleşip bana takıldıkları zaman onlara: "Gerçekten de siz bu düşününün yapılmasını istemiyorsunuz." diyordum.

Dünya Kızılay Kuruluşunun gelmesiyle, er-Reşit zindanlarındaki kayıp esirlerin durumu hakkında konuşmaya hazırlandık. Aynı şekilde Lucina Hanımla görüşmek ve Bağdat'a giden çarşaf meselemizin nasıl sonuçlandığını öğrenmek istiyorduk. Iraklıların Dünya Kızılay Kuruluşunun korumasındaki esirlere davranışlarıyla zindanlarda saklanan esirle-

re davranışları arasında pek bir fark yoktu. İsimleri yazılan esirlerin tek ayrıcalığı Irak idaresinin sansüründen geçen ve esirlerin eline gelene kadar buruşturulmuş paçavraya dönen ailelerin mektuplarıydı. Savaş esiri koduna sahip olmak belli bir isim altında ölmek gibi bir şeydi; bununla birlikte kanunsuz bir savaşta esirlerin ölüm sebebi de şüpheliydi.

Dünya Kızılay Kuruluşu Başkanı, görünüm ve davranışı anneliği andıran bir hamınla kardeşlerin birinin eşliğinde nemli ve rutubetli odamıza geldi. Habis/Pislik nöbetçinin gelmesiyle konuşma iştiağıyla dolu bakışlarımız sınırlanmıştı. Ne var ki onlarla birlikte gelen kardeşimiz bir nöbetçiden korkmayacak kadar zekiymiş. Sekiz göz ona dikilmiş konuşmasını bekliyordu. Dingin bir edayla söze başladı:

“Benim adım Muhammed Ali Zerdhani.”

Bir an sevincimizden Habis’in yanımızda olduğunu ve Dünya Kızılay Kuruluşuyla görüştüğümüzü unuttuk.

Gözümüzü açıp gülümseyerek sorduk: “Doğru mu söylüyorsunuz! Siz misiniz? On beşinci hücredeki Muhammed Ali Zerdhani; sizi de mi azat ettiler? Diğerlerinden ne haber? Birlikte mi geldiniz?”

Zerdhani her şeyi göze alıp kendini sopa faslına hazırlarcasına hızlı hızlı anlatmaya başladı: “Siz gittikten sonra biz de açlık grevi yaptık ve hepimiz bu ordugâha geldik. Şu anda Dr. Bigdili, Haliki ve Paknejat bu ordugâhtaki sağlık ocağındalar. Ben, Asgar İsmaili ve Caferi de ikinci bölümdeyiz.

“Allah aşkına! Bunları bizi sevindirmek için mi söylüyorsunuz yoksa gerçekten de hepiniz buraya mı geldiniz? Peki, ya Tondguyan, Yahyevi ve Buşehri’den ne haber?”

Dünya Kızılay Kuruluşunun varlığından ötürü bir saat-ten beri kırbacını saklayan pislik nöbetçi onca konuşmaların arasında sadece Tondguyan ismini anladı ve siniri burnunda uyardı: “Yasak, Yasak!”

Hakir birinin kanala döktüğü suyun içinden inci çıkartmanın mümkün olacağını söylemek istedim, ne var ki bu sözün yerinin burası olmadığını gördüm.

Mühendis Zerdbani çok zeki biriydi; bizimle konuşma esnasında elini yere vurarak kapı ve pencereyi işaret ediyor, yanındakiler ise ordugâhın durumu ve odaların koşulları hakkında bize bir şey söylediğini düşünüyorlardı, ancak gerçekte başka bir şey söylüyordu. Konuşmanın sonunda Dünya Kızılay Kuruluşu Başkanı konuları çok iyi ve ayrıntılı olarak tercüme ettiği için Mühendis Zerdbani'ye teşekkür etti.

Üçüncü görüşmemizin çok uzamasını bahane ederek bir sonraki görüşmede Mühendis Zerdbani'ye tercümanlık izni vermediler. Fatıma İngilizceye aşina olsa da ordugâhta olup bitenleri ve İran'la alakalı haberleri öğrenmek için tercüman istiyorduk. Mühendisin verdiği haberlerin sıcaklığından ötürü mektuplarımızı karıştırmıştık. Mektupların hiç biri özel olmadığı için birbirimizin mektuplarını okuyor ve gözden kaçan şeyleri ortaya çıkartmak için mektuba iliştirilen resimlere saatlerce bakıyorduk. Babamın gönderdiği resme baktığım zaman bakışlarında kendimi buluyordum.

Gücümüzün, kudretimizin tamamı, kalplerimizin atışları ve gözlerimizin bakışları bu kâğıtlarda yazılan satırlara ve kelimelere bağlıydı. Kelimelerle yürüyor, konuşuyor, uyuyor ve yaşıyorduk. Kelimeler hem can verecek hem de can alacak kadar güçlüydü. Kelimelerin de hem sesleri hem de bakışları vardı ve bizleri sakinleştirebilir ya da tufan estirebilirlerdi. Kelimelerin mucizesini anladığım zaman niçin Peygamberimizin mucizesinin kelime ve Kur'an olduğunu da anladım. Bu kelimelerin çözüm yolu ve yaşamı yaşam yaptığını kavradım. İnsanoğlunun mayasının kelime olduğunu anladım. Ne yazık ki altı satırdan veya yirmi küsur kelimeden başka bir şey yazamıyorduk. Bununla birlikte

ben yazdığım satırların annem, babam, kardeşlerim ve bacılarımın varlığına aktığını ve bu kelimelerle yaşadıklarını dolayısıyla ne kadar çok yazarsam o kadar iyi diyor, kâğıdın hacmini dikkate almadan yazıyordum. Ne kadar da bu kelimelere dalmıştık; bizim payımıza iki kâğıt düşüyordu ve bu iki kâğıda her kes için her şeyi yazmamız gerekiyordu.

Bu defa kardeşler incecik kâğıdı iki beze sarıp ipele taşıya başlayarak aynı koridora fırlatmışlardı. İki bez parçasını elbiselerinden kesip üzerine son derece nefis bir hatla "La ilahe illallah" yazmış ve etrafını nakışlarla donatarak gül eşliğinde bize göndermişlerdi. O zamana kadar kantinde iğne ve iplik satıldığını bilmiyorduk. Gül nakışıyla işlenmiş bu kumaşların üzerine kelimeleri iğneyle işliyor veya güzel tablolara iliştiriyorduk; elbette yol esnasında bazen gül işlemeli bu kumaşlar Baas'lı yol eşkıyalarının lokması oluyordu.

Meryem çok güzel resim yapıyordu. Örnek olmaksızın gül, kuş, kafes, insan yüzü, el ve istediğimiz her şeyi çizebiliyordu. Onun çizdiği resimler bizim hislerimizin ötesindeydi. Bazen saatlerce yanında oturuyor öğrenmek için kalem kâğıt üzerinde nasıl hareket ettirdiğine bakıyordum. Güzel yazmamın aksine resim yapma kabiliyetim yoktu. Meryem çizgilerle ve noktalarla istediği her şeyi çizebiliyordu. Bir defasında merakla sordum: "Bir insan nasıl ressam olabilir?"

— Ressamlık çizgi ve noktaların dans etmesinden başka bir şey değil.

— Kelime de çizgi ve noktanın oynamasından başka bir şey değil. Bu çizgi ve noktalarla benim hayalimi çizebilir misin?

— Yapamam, ama hayal renginde bir resim yapabilirim!

— Ben, hayalimi şekillendiren kelimeleri yan yana getirip seni kendi dünyamla tanıştırayabilirim.

Benimle konuşurken beyaz kumaş üzerine bu çizgi ve noktalarla çok güzel bir kuş çizdi, kuşun kanatlarıyla beni yoracak kadar oyalandı. Yalınayak onun hisleri üzerinde koştum; “Yeter artık kuşun kanatlarıyla bu kadar uğraşma.”

“Yakalanıp kafese konulmaması için kanatlarının çok güçlü olması gerekir!”

Meryem’i resim yaparken görmüş olmasaydım kesinlikle tanımayacağımı hissettim. O, çizgi ve noktaların hasretindeydi, ama hiç şikâyet etmemişti. Kendi esirliğimden ziyade Meryem’in esaretine üzüldüm. Kendi kendime böylesine latif hislerle dolu birinin nasıl merhametsiz ellerin esiri olduğunu, bunca densizliği nasıl sindirebildiğini düşündüm.

Hislerimin önünü alamayarak sordum:

— Meryem, Baas’lılar vurduklarında ne hissediyorsun?

— Esaret ne şairlik ne de ressamlık tanır. Kim bilir bu esirlerin içinde hem şair hem de ressam olan kaç kişi vardır. Hali hazırda hepimizin hisleri yaralı ve kırbaçlanmış. Esaretimizin başlarında Tenume’de şair olduğunu unuttun mu?

İlk başlarda sopa yedikten sonra şairlik tabiatı kabarmıştı, şiir okuyordu, ancak son günlerde yediği sopaların etkisiyle şiir okumayı bırakmıştı. Bunlar bildiğimiz her şeyi unutmamız ve istedikleri şeyi öğretmek için çabalyorlar, ancak bildiklerimizi unutmamak için dayanmalıyız.

Dünya Kızılay Kuruluşu gelmeden önce birkaç gün ve gitmelerinin ardından da birkaç gün bize ve kendisine istirahat veren Mahmudi’nin kulakları tırmalayan naraları eşliğinde fedailerinin kırbaç sesleri bizi nokta ve çizgilerin güzel dünyasından kapkara bir dünyaya fırlattı. Henüz kuşun kanadı düşüncesinde olan gönüllerimizin üzerine hunhar bir heyula gibi çöreklenivermişti. Odaya öylesine ani bir giriş yapmışlardı ki yerimizden bile oynayamamıştık. “Teftiş, tef-tiş!” diye bağırdılar.

Torbalarınızda ne varsa hepsini dökün. Söyleneni yapmaya yeltendiğimizde dört torbayı da yere dağıttılar. Torbalardaki varımız yoğunumuz eski elbiselerimizle birkaç kutu süt tozu ve konserveler çizmeler altında ezildi. Birkaç gün paylaşılıp yenmeyi bekleyen bir elma da futbol topu gibi dışarıya şutlandı. Aradıklarını bulamayınca ellerimize baktılar. Meryem elinde kurşun kalem ve resmini çizdiği kuşla öylece kalakalmıştı. Her ikisini de alıp "Yasak" dediler. Halime'nin gül işlemesini de yasak diyerek yanlarında götürdüler. Bir yerlerden koku aldıkları ve Mefatih kitabını aramaya geldikleri belliydi. Mefatih sahip olduğumuz tek şeydi ve onu yanımızdan ayırmıyorduk. Gözaltından Meryem'e baktım. Gözleriyle pislik nöbetçinin buruşturup cebine koyduğu kuş resmini süzüyordu. Onlar resim ve kuş tasvirinden bile rahatsız oluyorlardı, zira kuş resmi onların zihninde çok korktukları özgürlüğü çağırıyordu.

Arama esnasında mektuplarımızın ayaklar altında ezilmesi Halime'yi kızdırdı. Sinirlendiği anda sevimli suratının asılmış olması beni bile korkutmuştu. Halime ailelerimizin mektuplarını çabucak toplayıp koltuğunun altına alarak aynı sinirlilikle feryat etti: "Ne aradığınızı biliyor musunuz?"

Onlar Halime'nin sözünü yarım bırakarak kapıyı sıkıca örtüp gittiler. Bu tür aramalar çokça yapılıyordu.

Özellikle ilk mektubumuzun hastanede yatmamızla alakalı olduğu için ailelerimizin yazdığı mektuplarda hüznün dalgalanıyordu. Nasıl bir esaret hayatımızın olduğunu anlamak için her şeyi, herkesi soruyorlardı. Biz de onların rahatsızlıklarına tuz biber olmamak için gülleri, bülbülleri yazıyorduk. Ben genellikle Fatıma, Halime ve Meryem'den daha çok mektup alıyor, geniş bir aileye sahip olmanın sevincini yaşıyordum. Çeşitli şehirlere mektubun gelmesi ailenin dağınık yerlerde olduğunu gösteriyordu. Sadece Kerim Tahran'daydı, Fatıma'nın ailesinin komşusuydu, dolayısıyla onlar hakkında da bilgi veriyordu.

Elime geçen mektuplar arasında yalnızca annemim mektubu kâğıdın hacmi gözetilmeden ve satır ve sütunlara riayet edilmeden yazılmıştı. Annem çocukluk hatıralarımı, gençlik arzularımı ve gelecekteki ümitlerimi yazıyordu. Mektubun bu kadar baskı ve sansürden geçmesine karşın annemin kelimeleri serpiştirerek yazdığı mektuba nasıl izin verdikleri benim için soru işaretiydi. Mektubun beyaz kenarlarını bile boş bırakmıyor ve yazabildiği her yere yazıyordu. Mektuplarının birinde kendisine gönderdiğim ilk mektuba verdiği cevabı beni derinden sarsmıştı. Bu mektubunda annem Allah'a yalvararak benim hayatta olmamı istemiş ve şöyle anlatmıştı:

“Kendini gündelik yaşama kaptırıp insanların sözleriyle kendisini oyalayan ve başkalarının yaralarına tuz ekmek için her yerde insanların yaşamlarına dair bir şeyler soran kadının biri beni görmeye geldi. Senin nasıl olduğunu sordu. Ben de ayrılığın acısından, yazgıdan, esaretin zorluğundan, sürekli beklemekten ve sonu gelmeyen ümitlerden bahsettim. Henüz Meryem kucağımda süt emerken o kadar ağlamıştım ki. Sanki beni olduğumdan daha fazla yakmak istiyor ve şöyle diyordu: Teyze, artık Allah'a ısmarlayın. Allah'ın razı olduğuna sen de razı ol. Artık onun dönmesinin hayrı yok. Dönmektense dönmemesi daha iyidir. Belki de Allah senin razı olmanı bekliyor.

Şehitlerin annelerinden utandığım için şikâyet etmiyordum. Ancak bir an kulaklarım çınlayıverdi: Ne? Kesinlikle razı değilim. İşte o an Allah'a şikâyet ettim. Çocuğumun ağzına verdiğim o tertemiz helal süte Allah'ı şahit tuttum: Ey Allah'ım! Sekiz oğlum var ve hepsi de cephenin önlerinde savaşıyorlar. Emanetini almak istiyorsan, bunlardan birini al, ama onu canlı gönder. Meryem, senin özgürlüğün için kardeşlerinin birinin kanından geçtim. Sen sabırlı ve dayanıklı ol. Biz hayattayız ve sen çıkıp gelinceye kadar bekleyeceğiz.”

Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti her defasında kardeşlerden birini mütercim olarak getiriyordu ve bu vesileyle

yeni bilgiler ediniyorduk. Kardeşler: "Arkadaşlar büyük bir iştihakla sizin yanınıza gelmeyi bekliyorlar, zira gerçekten de sizin sabrınızı ve dayanıklılığınızı görmek bize moral veriyor." diyorlardı. Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti de Iraklılar olmadığı zaman gülüyor, işi yokuşa sürmüyor ve alttan alıyorlardı.

1982 yılının kış ayı görüşmesinde Kızılay Kuruluşu heyetiyle birlikte mütercim olarak pilot Sıddık Kadiri⁽¹⁾ gelmişti.

1- Tuğgeneral Pilot Muhammed Sıddık Kadiri 1953 yılında doğdu. 1972 yılında Hava Kuvvetlerine girdi. 1978 yılında teğmenken İnkılâp gerçekleşti ve 1980 yılında savaşın başlamasıyla diğer pilotlarla birlikte mukaddes savunmaya katıldı. Dörtlü uçuşunun ilkinde Bağdat'ın batısındaki "Habbanîye"ye saldırdı. Son dörtlü uçuşunda başka bir uçağın eşliğinde Bağdat'ın güneyindeki ed-Devre rafinerisini, er-Reşit üssünü ve Bağdat'ın yarım kalan nükleer enerji idaresini vurmakla görevlendirildi. Göreve başladıkları zaman er-Reşit caddesinin iki üç metre üstünde her yerden atış yağmuruna tutulurlar. Bağdat'a girmeden önce top atışına yakalanırlar, ancak ateş çemberini yarmayı başarırlar. Ne var ki uçak şiddetle sallanır. Dört uçak arasında yalnızca onların uçakları top mermisinin hedefi olur. Yanındaki arkadaşıyla birlikte son derece güzel bir binayı görürler, ancak içinde sivil insanların olduğu düşüncesiyle uçaklarının binaya çarpmamaları için çaba sarf ederler. Daha sonra bu binanın Irak Merkez İstihbarat Binası, yani bir süre kendilerinin de zindan edildikleri bina olduğunu anlarlar. Kendisi hatıralarında şöyle diyor: Bu binanın Irak Merkez İstihbarat Binası olduğunu bilseydik o anda ne pahasına olursa olsun uçakla orayı yerle bir ederdik. Sonuçta zorluklarla bir şekilde uçağı şehrin dışına yönlendirirler. Uçağın ateş alması sebebiyle uçağı terk ederler ve uçak o anda patlar. Böylelikle 30.9.1980 yılında esir düşerler. Soruşturma için İstihbarat İdaresine ve oradan da Irak'ın batısındaki son derece boğucu Ebu Gureyb zindanına götürülürler. On yıllık esaretten sonra Şehrîver ayının yirmi dördünde 1990 yılında diğer pilotlarla birlikte ve Ebu Turabi Bey'in eşliğinde İran'a dönerler.

Kadiri kardeşi görünce çok sevinmiştik, zira o da er-Reşit zindanı hatırasının bir parçasıydı ve ismini zindan duvarlarında görmüştük. Kayıp esirleri görmemiz kıyımcı Irak'ın çabalarının sonuçsuz kaldığını ve Baas rejimiyle Saddam'ın yok olmaya doğru gittiğini gösteriyordu. Pilot Kadiri içinde kaldığımız kafes hakkındaki sözlerimizi büyük bir zevkle tercüme ediyordu. Tercüme ederken bazen hüzün boğazında düğümleniyor ve susuyordu. Dünya Kızılay Kuruluşu Başkanı umumi hamamla bizim duvarımızın tamamen rutubetli ve ıslak olmasından dolayı rahatsızlığını dile getiriyordu. Ne var ki biz duvarın ıslaklığına alışmıştık. Bununla birlikte bizim en büyük rahatsızlığımız umumi hamamın kardeşlerin falakaya yatırılıp işkence mekânı olması ve sürekli duvardan yaşlı, genç, yaralı ve sağlıklı savaş esirlerinin feryat ve yalvarma seslerinin geliyor olmasıydı.

Kadiri kardeşi ordugâhın şartları hakkında bilgilendirdik:

Yaklaşık iki aydan beri Dünya Kızılay Kuruluşu heyetine ruhi ve cismî işkence hakkında rapor verildiği için kardeşleri kaygan zemin üzerinde elbiselerini çıkartıp falakaya yatırıyorlar. Yere düştükleri zaman tekrar kaldırıp kırbaçlıyorlar. Maalesef yaralılara bile acımıyorlar.

Bazen kulakları tırmalayan feryat sesleriyle yakınlarına sesleniyor ve Allah'tan ölüm istiyorlardı. Kardeşlerin bu durumları bizi de cismen yıkıyor ve perişan ediyordu. Dünya Kızılay Kuruluşunun esirler listesine isim yazdırmamıza rağmen sağlık ve temizlik malzemelerinden hala mahrumduk, Meryem ise çok hastalanmıştı ve kadın mütehasısına ihtiyacı vardı. Binbaşı Naci'ye ne kadar anlattıksa da bize cevap olarak şöyle dedi: "İnşallah savaş bittiği zaman İran'da tedavi olursunuz."

Sıddık Kadiri kardeş Dünya Kızılay Kuruluşunu eğer Meryem için kadın mütehasısı getirmezsensiz komutanlar

bölümü açlık grevi yapacaklar diye tehdit etti. Bu tehdit her zaman işe yarıyordu. Heyet yalnızca komutanlar bölümünde açlık grevi ve sürtüşmelere önem veriyordu. Komutanlar bölümü de muhafızlarla askerler bölümünü zor şartlar altında olduğunu gördükleri zaman anlaşıp açlık grevi yapacaklarını ilan ediyorlardı. Kadiri kardeş gitmeden önce şöyle söyledi: "Biz henüz heyet buradayken bu günden itibaren Binbaşı Naci'ye kadın doktoru gelene kadar grev yapacağımızı ilan edeceğiz."

Bir iki gün içinde elinde göstermelik bir reçeteyle doktor geldi, ancak Meryem'in durumu daha da kötüleşti. Doktor yemek rejimi, özellikle yeşillik ve meyve yemesi ve spor yapması için ısrar etti, ne var ki su ve yeşillikten mahrum olan böylesi bir çölde doktorun dediklerinin uygulanması mümkün değildi.

Bununla birlikte bizlere sevgi ve muhabbetleri bitmek tükenmek bilmeyen kardeşlerimiz adeta mucize yaratıyorlardı. Kardeşlerimiz için hiçbir şey imkânsız değildi. Ordugâhın her yerini onların sevgi ve fedakârlıkları doldurmuştu ve bu muhabbet ve fedakârlıklarını göstermek için canlarıyla oynuyorlardı. Bir sorunumuz, bir sözüümüz ya da bir isteğimiz olsaydı kardeşlerin hepsi hazırola geçiyordu. Esirlerin üç bölümü arasında hangi vesileyle ve kimin kanalıyla bilgi alışverişinin olduğunu bilmiyorduk, ancak çok kısa bir sürede ve her yerde kardeşler bizim acımızı azaltmak için her şeyi yapıyorlardı. Onların birkaç kaşıktan fazla çorba paylarının olmadığını biliyorduk. Çorba kazanında parmağın üçte biri kadar bir et olsaydı kesinlikle incecik parçalara bölüp kendi aralarında paylaşıyorlardı. Kardeşlerin şiddetli açlıktan dolayı bahçedeki otları yediklerini ve günlük yaşamlarına devam etmeleri için ekmeklerin ortasındaki hamurları kuruttuklarını çok iyi biliyorduk. Muhammed Ferahi kardeşin parmağın küçük bir boğumu ölçüsünde kalem bulundurduğu için şehit

edildiğini biliyorduk. Kardeşler bu füluslarını biriktirip dinar yapıyorlar ve dinarları da bizim kafesimiz, yaralılar ve yaşlılar için harcıyorlardı. Bunca musibete ve sınırın sonuna gelmelerine rağmen yine de onlar için yaşamın, inanç uğrunda yiğitlik ve cihattan başka hiçbir anlamı yoktu.

Meryem'in hastalık haberi, doktor ve ilaca ihtiyacımızın olduğu ordugâhın her yerinde çalkalanmış, o günden sonra ümit noktamız olan koridordan elimiz boş dönmemiştik. Kardeşlerin nesi varsa koridora gönderiyorlardı. Örneğin her esirin sadece bir dilim payı olan bir portakalı bin bir zorluk ve tehlikelerle torbaya koyup koridora gönderiyorlardı. Özetle kimse elinden geleni esirgemiyordu.

Bir gün hava almak için dışarı çıktığımızda Mecit Celalvend kardeşi gördük. Onu görünce zihnimizde esaretimizin ilk günlerinin hatırası canlandı. Mecit kardeşimiz her mevsimde üzerindeki uzun paltosuyla komutanlar ve gönüllü asker esirler arasında geziniyordu. Onu uzun yün paltosuyla görünce üşüme hissine kapılıyorduk. Kaş göz işaretiyle koridoru gösteriyordu, ne var ki her yere bakmamıza karşın hiçbir şey göremiyorduk. Derken kabarık paltosunun altında bir şey sakladığını ve fırsat kolladığını anladık. Duvarın üzerinden ne zaman, nasıl ve kimin tarafından olduğunu bilmediğimiz bir torba düştü. Çabucak gezinmeyi bıraktık. Nöbetçi görmeden bu torbayı nasıl odamıza götüreceğimizi bilmiyorduk. Torbayı açtık; pamuk ve gazlı bezle doluydu. Pamuk ve gazlı bezleri kendi aramızda paylaştıırıp kafesimize götürdük.

Sağlık hizmeti alamadıkları için yaralarının kurtlandığını, yaralıların pansuman esnasında sürekli Baas'lularla tartıştıklarını ve bu sebeple sağlık ocağının baskı altında olduğunu biliyorduk, buna rağmen yaralı kardeşlerimiz bize sağlık malzemeleri göndererek muhabbetlerini bu şekilde göstermek istemişlerdi. Kardeşlerimiz ihtiyaçlarımızı dile

getirmeden önce istediĝimiz her şeyi güçleri ve imkânları dâhilinde temin ediyorlardı.

1983 yılının baharının gelmesiyle esaretimin dördüncü baharına başladım. Komutanlar, gönüllü askerler ve askerler bölümleri arasında kısa süreli görüşme belirlenmişti. Gelip gitmeler ve gürültü patırtılar artmış; herkes birbirine sarılıp yeni yılını ve bayramını tebrik ediyordu. Ne var ki kafesimizin üzerine örtülen demir perde baharın içeriye girmesine izin vermiyordu.

Binbaşı Mahmudi orduĝâha girdi. İlk başvurduğu yer bizim kafesimizdi. Hacı ismindeki yeni askere dönerek: "Bu günden itibaren sen bu kızların nöbetçisi olacaksın." dedi. Hacı yaşlı ve düşkün bir nöbetçiydi ve ölçülü davranıyordu. Güya Mahmudi, Humeys'i alıp bu nöbetçiyi görevlendirmekle bize bayramlık vermiş oluyordu.

Mahmudi bize dönerek şöyle söyledi: "Yirmi yıldan sadece dört yıl geçti. Geriye on altı yılı kaldı."

Bu söz bizi düşündürmüştü. Mahmudi yirmi sayısını nereden çıkarmıştı? Her birimiz elimizde olmaksızın kendi yaşımızı on altı sayısıyla topladık. Mahmudi'nin cümlesini kardeşlere ulaştırıp yirmi sayısı hakkında onlardan yardım istedik. Daha sonra kardeşler İmam Humeyni'nin konuşmalarının birinde savaş hakkındaki "Savaş yirmi yıl devam etse bile biz ayaktaız." buyruğunu bize ulaştırdılar.

O günden sonra kendimizi yirmi yıl direnmeye hazırladık. Her gün sabahları laĝım kuyusunu boşaltmak için orduĝâha vidanjör aracı geliyor ve kardeşlerden biri aracın hortumunu tutmakla görevlendiriliyordu. Kuyunun boşaltılması iki saat sürüyordu. Bu süre içinde laĝım çukurunun son derece pis kokusu kafesimizi sarıyor ve başımızın ağrısı saatlerce bizi perişan ediyordu. Zorunlu olarak iki saat aracın hortumunu tutan esir kardeşimizin ve odalarına hapsedilen esirlerin neler çektiğini bilmiyorum. Maalesef bizim

serbest olduğumuz saat lağım çukurunun boşaltıldığı saate rastlıyordu ve gezinti sahamız çukurla kafesimizin arasındaki mesafe kadar olması hasebiyle dışarı çıkmamayı tercih ediyor, hatta kapının altını da kapatıyorduk.

Baharın ilk günü ve dışarı çıkma saatimizdi. Kafeste oturmuş vidanjörün gitmesini bekliyorduk. Mahmudi Hacı'ya seslenerek şöyle dedi: "İçeri bahar havası gelip mest olmaları için kapıyı açık bırak. Bunlar bu kokuyu seviyorlar."

Mahmudi ordugâhta olduğu sürece bize eziyet etmekten geri kalmıyordu. Naci'nin gitmesiyle ordugâh onun şerinden de kurtuldu. Naci'nin yerine Binbaşı Suphi ordugâhın yeni komutanı oldu, ne var ki Mahmudi bizim hakkımızda Suphi'yle konuştuğu için ordugâh da Mahmudi'nin yokluğu bir an bile hissedilmedi.

1983 bahar bayramında pilot kardeşler Casım Temimi'ye rüşvet vermişler ve sonunda onu Baas'lıların emrinin tersine davranmaya ikna etmişlerdi. Bayram günü siniyle getirdiği öğle yemeğinin eşliğinde nöbetçi Hacı'yla mesafesini açarak çabucak yanımıza gelip elbisesinin altında sakladığı şeyi bize verdi. Geri dönerken çok korktuğu için ayağı yere takılmış ve Hacı'nın yanına boylu boyunca uzanmıştı. Kardeşler tatlı yapıp göndermişlerdi. Ekmeklerin içindeki pişmemiş hamurları toplayıp birazcık şeker ve yağ dökerek büyük bir ustalık göstermişlerdi. Biz bu tatlıya pencere tatlısı diyorduk; o pencere tatlılarının tadı ve lezzeti hâlâ damağımızdadır.

Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti ikinci kez geldi. Bu defa gözlerimiz er-Reşit zindanlarındaki yitik mahkûmlardan Pilot Muhammed Salavati'yi görmekle aydınlandı. Henüz Nevruz Bayrımı bitmemiş ve bayram kutlama iznimiz vardı. Kendisine ilk söylediğimiz şey şuydu: "Gönderdiğiniz tatlılar ne kadar da güzeldi!"

Pilot Muhammed Salavati de tıpkı diğer mütercimler gibi sözlerinin arasına bir şeyler sıkıştırarak bizlerle konuşuyordu. Örneğin şöyle diyordu: "Sizin için demir parçasıyla elektrik kablosu göndereceğiz. Ancak çok dikkatli olun. Odanızda bir kova su bulundurun. Iraklılar odanın kapısını kilitleyip ordugâhtan ayrıldıkları zaman⁽¹⁾ kabloyu elektriğe takın ve demir parçasını suya koyarak kaynayan suyun buharıyla tatlı ya da yemek yapın."

Yalnızca tek bir kovamız vardı ve bir kovayla hem tatlı hem de yemek pişirilemeyeceğini düşünüyorduk. Belki de bizler iyi birer aşçı değildik.

Dünya Kızılay Kuruluşu heyetiyle her görüşmemizde elimize daha çok mektup geçiyordu. Mektup kâğıtlarının alınıp mektupların yazılması konusunda tartışma yaşandığı besbelliydi. Dostlar, arkadaşlar ve gönderdiğimiz mektuplarda hal hatır sorduğumuz kimseler Kızılay Kuruluşuna gidip kâğıt alıyor ve mektup yazıyorlardı. Kardeşlerim yeni bacıları Meryem'e bile mektup yazıyorlardı. Ben Meryem'le kardeşlik meselesinin anlaşılmasından ve Baas'lıların yalan söylediğimiz için üstümüze gelmesinden korktukları açıktı. Bazen haberdar oldukları diğer şehit aileleri ve bacıların aileleri hakkında bilgi veriyorlardı. O kadar mektup arasında birkaç satır yazıp bize ümit veren isimsiz ve adressiz mektubumuz bile vardı. Hatta babam, annem ve kardeşlerimden mektup gelmeseydi bile isimsiz ve adressiz mektubum geliyordu. Bu mektubun sahibinin kelimeleri bana yabancıydı. Hem bu şahsın kim olduğunu merak ediyor hem de bu konuda utanıyordum, ne var ki belirsiz bu mektup; sabır, ümit ve yaşam sevgisiyle yaşadığım bu kafeste bana moral

1- Iraklılar genellikle öğleden sonra saat beşte içtima aldıktan sonra odaların kapılarını kilitleyip dışarı gidiyorlar ve nöbetçi kulelerinden etrafı ve boş alanı kontrol ediyorlardı.

veriyor, benim için gökkuşağı arzuları yaratıyor, kendisiyle birlikte bu gökkuşağına bindirerek acı bekleyişlerin ümide ve tatlı anlara dönüştüğü çok uzak yerlere götürüyordu.

İsimsiz mektupları sessizce okuyor ve saklıyordum. Çünkü bazı cümlelerinde yaşam tadı ve âşıkane üslup vardı, dolayısıyla bu mektuplar hakkında kimseyle konuşmuyordum. Zihnimin bir köşesinde vicdan azabı çekiyordum, zira biz dört bacının gizli saklısı yoktu, hatta hayal ve arzularımı-zı bile açıkça ortaya koyuyorduk.

Sonunda dayanamadım ve bu konuyu yavaşça fısıldayarak Halime'ye açtım. Halime:

"Bu mektuplar sürekli vaktinde ulaştığı için birinin ordugâhın içindeki başka bir şahıs yoluyla Dünya Kızılay Kuruluşuna verdiği ya da çantasına koyduğuna eminim."

"Ben böyle düşünmüyorum, çünkü bu zavallılar her gün ölüme bir nefes kalıncaya kadar sopa yiyor, Allah'ın mucizesi ve ailelerinin dualarıyla yaşıyorlar. Ne var ki bu mektubun sahibi ortak yaşamı düşünüyor. Bununla birlikte burada kimse beni isimle tanımıyor, ancak mektubun sahibi beni isimle tanıyor."

Şimdi Halime sırrımı bildiği için biraz da olsa vicdan azabım hafiflemişti. Artık ben de bir şeyi saklamamıştım! Her şeyi zamanın akışına bıraktım.

Yaklaşık üç yıl içinde kardeşlerim çok büyümüşlerdi. Bazısı yeni evlenmiş, bazısı çocuk sahibi bile olmuştu. Mektuplarında bana hanımlarının ve çocuklarının resimlerini gönderiyorlardı, ben de hala oluyordum. Rahim'in küçük kızı benimle Rahim'in yan yana çekindiğimiz fotoğrafları gönderiyordu. Selman da baba olmuş ve küçük oğlunun ismini Hamza koymuştu. Rahman'ın da Nima isminde bir çocuğu olmuştu. Mektuplarımda kaç kez onlardan bibimin resmini göndermelerini istemiştim, ancak onlar benim bu isteğimi yerine getirmemişlerdi.

Ben ve Ahmet, peş peşe dünyaya gelmiştik, aramızdaki yaş farkı iki yıldan daha azdı. Annemin anlattığına göre her ikimiz de aynı mevsimde dünyaya gelmiştik, ancak ben hurmanın yenilmeye başlandığı ayda, Ahmet ise hurma pekmezinin yapıldığı ayda doğmuştu. Bazen onunla futbol ve araba oyunu oynardım, o da benimle teyzecilik oyunu oynardı. Oyun esnasında mızıkçılık yapmamaya ve yalan söylememeye söz verirdik. Ben esir düşmeden önce Ahmet ve Ali'nin yüzünde bıyık ve sakal çıkmamıştı, ancak şimdi bana gönderdiği resimlerde her ikisinin yüzü de tüylenmiş, erkek olmuşlardı. Kendi kendime ne kadar da büyümüşler diyordum. Kabul edilmesi ne kadar zor; bana gönderdikleri resimdekiler çocukluk yıllarımdaki oyun arkadaşlarım, birbirlerimizin ödevlerini yazdığımız ve elbiselerimizi birlikte paylaştığımız Ahmet ve Ali'nin ta kendisiydi. Babamın bir-birine girmiş hatlarla yazdığı mektup olayını tek soracağım kişi Ahmet'ti. Zira bu mektuptaki yazılar babamın güzel yazılarına benzemiyordu, ne var ki Ahmet bu konuda bana hiçbir bilgi vermemişti. Ahmet'ten aldığım mektup birkaç saatliğine beni kafesimden uçurup evimizin çocukluk yıllarındaki köşe bucaklarına götürdü:

“Çocukluk yıllarımın sınıf ve oyun arkadaşı -Selam- Masume. Birlikte oynadığımız saklambaç oyunları dün gibi gözümün önünde. Sen gözünü kapatıyordun, ben de saklanıyordum. Sen sürekli zor yerlere saklanıyordun, ama sonunda buluyordum. Bu son saklanışında... Göz açıp kapayınca kadar nereye saklandığımı kesinlikle bilmiyorum. Nasıl da gözümüzden kaybolup uzaklaşıverdin? Kardeşim, Allah aşkına nereye gidip saklandın? Düşmanın toprağı saklanma yeri değil ki! Keşke imkân olsaydı da seninle yerimi değiştirebilseydim. Ben gelseydim, sen dönseydin. Sürekli oyunu sen kazanırdın; şimdi de sen kazandın. Çık dışarı. Sözümüze sadık kalacağımıza gelince; hiçbir zaman birbirimize yalan söylemeyeceğimize söz vermiştik. Burada herkes seni düşünüyor ve nasıl olduğunu soruyor.

Her şeyi başından itibaren an be an tekrar anlatmanı istiyorum, ama sen ayrılığın dışında her şeyin yolunda olduğunu söylüyorsun, ne var ki ben kabul etmiyorum. Bize gerçekleri söyle! Orada sana işkence yapıyorlar mı? Biz hepimiz cepheleyiz ve savaşıyoruz, dolayısıyla esaretin de savaşın bir bölümü olduğunu biliyoruz.”

Ahmed’e verdiğim söze sadık kalmak için mektubunu şöyle cevaplandırdım: “Tekrar söylüyorum, ben iyiyim ve sizden uzak olmanın dışında bir sıkıntım yok. Çocukken verdiğim söze vefa ettiğimi kabul etmeni istiyorum. Biz burada bedensel olarak işkence görmüyoruz. Maslahat icabı olsa dahi yalan söylemiş olmayayım; yalnızca Ekim ayının on altıncı günü sahte bir doktordan okkalı bir tokat yedim. Üç buçuk yıl geçmesine rağmen yüzümü yıkadığımda hala o alçağın elinin ağırlığını hissediyorum.”

Yıl 1983. Kuru, susuz, yeşillikten mahrum ve hatta içme suyunu bile tankerle getirdikleri el-Anbar’da ilk yılımı geçiriyordum. Elbette ben Güney’in yakıcı sıcaklığını tecrübe etmiştim, ne var ki Abadan’ın havası sıcak ve rutubetliken buranın havası sıcak ve kuruydu. Yerin darlığı, sürekli pencerinin örtük olması ve kafesin güneş cephesinde yer alması, sığağa tahammül etmeyi imkânsızlaştırıyordu. Bu havaya ve zorlu şartlara rağmen biz henüz ısrarla çarşaflık kumaşımızı takip ediyor ve Bağdat’ın cevabını bekliyorduk. Çarşaflık kumaş tıpkı şamar oğlanı gibi sağa sola gidiyor ve kimse çarşaflığımızın yazgısını bilmiyordu. Bir gün Casım yemek tepsisini getirmiş, biz de Lucina Hanım’ın getirdiği elbiselik kumaşlardan birini sofraya bezi olarak yere sermiştik. Birkaç kaşık yemekten sonra büyük bir keşfe ulaştık; Pilot Muhammed Salavati verdiği sözü tutarak aşçıbaşı Maşallah’ın yardımıyla pilav tabağının altına demir parçası ve bir parça elektrik kablosu saklamıştı. Büyük bir iştihakla nöbetçi Hacı’nın gelip kafesi kilitleyerek gitmesini bekliyorduk. Bize gönderilen malzemelerle yeni bir yemek yapacaktık. Bazen

demir parçası saatlerce suda kalıyor ve buhar kafesin her yerini dolduruyordu. Sürekli yalnızca hamamla müşterek duvar ıslaktı, ama şimdi duvarların hepsi ıslanmıştı. Hatta tavandan bile su damlıyordu, zira bizim odamızın penceresi, kardeşlerin odalarının aksine kapalıydı.

Ağustos ayının hurma pişirme mevsimindeydik ve Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin gelmesine yaklaşık bir hafta kalmıştı. Önceki haftanın meyve istihkakı olan bir salkım üzümü saklamış ve rutubetli beze sararak pencerenin kenarına koymuştuk. Saat başı bezi ıslatıyorduk. Sıcaklığın yakıcılığının azaldığı gecelerde ıslatılmış bezi açarak yumuşayıp ezilen üzüm tanelerini israf olmasın diye yemek zorunda kalıyorduk. Üzüm salkımının taneleri azaldıkça rahatsız oluyorduk. Çok güzel muhafaza ettiğimiz için henüz salkımda on iki üzüm tanesi diri kalmıştı. Bezin içindeki üzüm taneleri bizi yiğin diye adeta göz kırıyor, bazen hepsini alıp yemeyi içimizden geçiriyorduk, ne var ki Dünya Kızılay Kuruluşundan gelecek misafirlere ikram etmek için sabrediyorduk.

Vaktimizin çoğunu Mefatih kitabının dualarını ince kâğıtlara yazmakla geçiriyorduk. Ben yazıyordum, Fatıma numaralandırıyordu, Halime düzene sokuyor, Meryem ise kâğıtları katlıyordu. Mefatih'teki duaların yazılması sona ermişti. Dua yazılı bu kâğıtlardan her birimiz birkaç tane alıyor ve kardeşlerin istirahat saatlerinde onlara atıyorduk. Kardeşler de yemek alma zamanı dikkatle çenelerini göğüslerine yapıştırarak yere ya da müşterek gezinti sahasına attığımız duaları bulmaya çalışıyorlardı. Hepimiz dua yazmakla meşgulken kardeşlerin istirahat zamanını bildiren düdük çalındı. Henüz kapı açılmadan birden bire ve habersizce Hamza ve Abdurrahman kafesin içine girdiler. Gafil avlanmıştık. Ben kendimi toparlayacak vakit bile bulamamıştım. O şartlar altında yapabileceğimiz en güzel şey yazmakla meşgul olduğum kâğıtları iki avucuma alıp secdeye kapanmaktı.

Etrafımda numaralandırmayı bekleyen pek çok kâğıt olduğu için secdeden başımı kaldırmaya korkuyordum. Hamza botunun ucuyla başıma vurarak: "Kaldır başını." diyordu. Bacıların hepsi feryat ettiler: "Salâvat, salâvat!"

Hamza: "Kible bu tarafta değil mi?" diye sordu.

Kiblenin yanlış olduğunu yeni anlamıştım, ancak yanlış olsa da başımı secdeden kaldırmadım. Meryem de Mefatih'in üzerine oturmuştu.

Her zamanki gibi torbalarımızı yere boşalttılar. Mektuplarımızı tepikliyordular, ne var ki yalnızca mektup kâğıtlarını değil, satırlarda saklanan his ve duyguları tepikliyordular. Hiçbirimiz yerimizden kımlıdayamıyorduk, zira kimimizde kâğıt, kimimizde kalem, kimimizde de Mefatih vardı. Onlar açısından yasaklanan üç şeyimiz vardı: Tükenmez kalem, Mefatih ve demir parçası! Bunların bir tanesinin bulunması bile şiddetle cezalandırılmamıza sebep olabilirdi. Özellikle sıkı güvenlik önlemlerinin alınıp her şeyin kontrol altında tutulduğu şartlarda hiçbir riski umursamayıp kardeşlerden tükenmez kalem, demir parçası ve elektrik kablosu temin etmiş ve ordugâhın tamamına Mefatih dualarını dağıtmıştık.⁽¹⁾ Yaptığımız bu iş Baas'lıların çenelerini açabilirdi. Son ana kadar kafeste kalıp etrafa baktılar. Bir şey bulamadıkları için bir haftadır misafirlere sakladığımız üzüm salkımını alıp ayakları altında ezdiler.

İki üç gün sonra Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin gelmesiyle ordugâhın havası değişerek başka bir şekle büründü. Kızılay Kuruluşunun üç kişilik heyeti esir kardeşlerden

1- Ordugâhın kültürel işleri sorumluları Mir Seyit ve Ekber İrakî şöyle anlatıyorlardı: "Arkadaşların bazıları Mefatih'in bazı dualarını ezberlemişlerdi, ancak kâğıtlardaki yazılı dualar Mefatih'in olmasını gerekli kılıyordu ve biz bunca duaların nereden geldiğini bilmiyorduk."

biriyle kafesimize girdiler. İki üç ayda bir kardeşlerin gelmesi bizim için ümit vesilesi ve moral kaynağı olmuştu. Pilot Dehharkani kardeşimiz er-Reşit zindanında kaybolan esirler arasındaydı ve Dünya Kızılay Kuruluşu tarafından listeye alınmayı başarabilmişti. Lucina Hanım'ı görünce büyük bir heyecan ve iştihakla kucaklaştık. Sanki yıllar yılı birbirimizi tanıyor gibiydik. Lucina Hanım heyet başkanının karşısına oturur oturmaz nerede diye başıyla sordu. Cevap alamayınca Farsça devam etti: "Çarşaf, çarşaf?"

Dehharkani kardeş çarşafın macera dolu hikâyesini en ince ayrıntısına kadar anlatıp şöyle dedi: "Şu anda çarşaf Bağdat'a gitmiş ve Bağdat'ın emrini bekliyor."

Lucina Hanım: "Çarşaf bu kızların elbiselerinin bir bölümüdür ve bu giyecekler kendilerini güvenli ve dingin hissediyorlar." deyince kendisine cevap verdik:

"Mahmudi'ye ne kadar anlattıksa da bu giyeceğin yasaklanmış olduğunu söyledi."

Kendi aralarında birkaç dakika istişare ettiler. Bu süre Dehharkani kardeşin bizimle konuşması için iyi bir fırsattı: "Size çarşaf getirmeleri için tehdit edebiliriz." diyerek bize söylediğini heyete de tekrarladı: "Kızların bu istekleri gerçekleştirilmezse ordugâhın üç bölümündeki esirlerin tamamı açlık grevi yapacaklar ve ordugâh tekrar karışacak."

Heyet başkanı söze girdi: "Şahsi bir isteğin genel kargaşa ve itiraza dönüşmemesi gerekir."

Heyet, pilot Dehharkani kardeşimizin tehdidinden ötürü pek çok telaşlandı. Lucina Hanım durmadan söz veriyor ve birkaç günlük ikameti boyunca çarşafı temin edeceğini söylüyordu. Tere boğulmuşlar ve konuşma esnasında ellerindeki kâğıtlarla kendilerini serinletmeye çalışıyorlardı. Heyetle gelen üçüncü şahıs ne konuşuyor ne de tepki gösteriyordu; sadece şaşkın şaşkın etrafına bakınıyordu. Önceki gece yemek pişirme operasyonu yaptığımız için henüz duvarların

ıslaklığı kurumamıştı. O, bazen elini battaniyelere sürüyor, battaniyelerin rutubetini hissediyor ve tebessüm ederek derdimize ortak olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Heyet başkanı ve Lucina Hanım kafesimizin durumundan ötürü üzüntülerini dile getirip yerimizin değiştirilmesinin sebebini sordular. Dehharkani kardeş kendisine anlattığımızdan daha hararetli şekilde olayı kendilerine anlatarak sürekli tekrar ediyordu: "Kızlar yalnızca namaz kılıp dua etmişler."

Heyettekiler cevap verdi: "Bunlar namaz ve duaya şiddetle karşı çıkıyor ve bu tür davranışların siyasi ve nizami olduğuna inanıyorlar. Bizim namaz ve dua için yapacağımız bir şey yok."

Lucina Hanım sordu: "Niçin pencereyi demirle kapatmışlar?"

Heyet başkanı: "Diğer esirlerle irtibatlarını kesmek için."

Dehharkani kardeş heyet başkanından el-Anbar şehrinin bu sorununun halledilmesini istedi. O da bir sonraki görüşmeye kadar pencereyi açtıracaklarına söz verdi. Mektuplarımızı verdiler; aile ve akrabalardan üç mektubum vardı ve mektuplarla birlikte yine isimsiz ve adresiz mektup gelmişti. Korkudan mektupların hepsini kaptım. Vedalaşma zamanı heyettekilerin hepsinin üzeri sırlıslıklam ıslaktı. Birbirlerine bakıp gülüşerek, "Burası sauna gibi." deyip gittiler.

Çarşaf isteğimizin ve Lucina Hanım'ın sözünün bu kolaylıkta gerçekleşeceğine inanamıyorduk; ertesi günün sabahı Dünya Kızılay Kuruluşu Heyeti henüz ordugâhtayken ve herkes kendisine gelen mektupları satır satır okumakla meşgulken Lucina Hanım yanında mütercim olmaksızın elindeki çarşaflık kumaşlarla nöbetçi Hacı'yla birlikte çıkageldi. Her ne kadar getirdiği kumaşlar çarşaflık değilse de, daha önce getirdiği gibi de değildi. Lucina Hanım'a çok teşekkür ettikten sonra Hacı'nın eşliğinde kumaşlarla birlik-

te terzihaneye gittik. Nöbetçi Hacı akşama yakın dikilmiş üç çarşafı bize verdi.

Ertesi sabah Hacı kapıyı açar açmaz siyah çarşaflarımızla kafesle lağım çukuru arasındaki yürüyüş alanımızda gururla volta atmaya başladık. Dünya Kızılay Kuruluşu henüz odalardayken genellikle herkesin onların etrafında toplanan kardeşler bu defa bizi izlemek için odalarının pencere arkalarına dikilmişler ve zafer edasıyla gülümseyerek bizi tebrik ediyorlardı. Diğer kardeşlerimizde her biri; kimisi köşe bucağa, kimisi sağlık ocağında ve kimisi kendi odasında bir şekilde mutluluklarını gösterip bizi kutluyorlardı. Kardeşlerden biri âmâ kardeşin elini tutarak sağlık ocağına doğru gidiyordu, ne var ki yürüme hızlarını bize yetişip bizimle yürüyecek ölçüde ayarlamışlardı; sanki karşılaştıkları zaman yerliyi yabancıyı ayırt etmek için antenlerini birbirlerine vuran karıncaların misali gibiydi. Bize yaklaştıkları zaman âmâ kardeşe eşlik eden bize yaklaştıklarını söyledi. Âmâ kardeşimiz yüksek sesle şöyle dedi: "Bu gün gözümüzü aydın ve gönlümüzü şad ettiniz!"

O sıcak havadaki bu sahnelerin heyecanı Dünya Kızılay Kuruluşunu da izleyicilerin arasına çekmişti. Lucina Hanım'ın gülümsemesi gurur ve memnuniyetle doluydu. Gerçi Iraklı kadınlar da çarşaf giyiyorlardı, Iraklılar da bu örtünmeye alışıktilar, ne var ki nöbetçiler kıyından köşeden sinir ve kızgınlıkla ve bazen yaralayıcı gülüşlerle bize bakıyorlardı. Onların öfke dolu bakışları yeni bir olayın başlayacağını gösteriyor, bizim de kendimizi hazırlamamız gerekiyordu.

Dünya Kızılay Kuruluşu Heyetinin gitmesiyle kafesin kapısı açılması gereken saatte açılmadı ve kapı ve pencerenin arkasından sesler geliyordu. Önce heyet başkanının söz verdiği gibi pencerenin önündeki demiri kaldırdıklarını düşündük. Ne var ki pencerede hiç değişiklik yoktu. Kapıya vurup Hacı'ya istirahat saatimizi hatırlatsak da sanki o sağır olmuştu.

Çarşaflarımızı giymemiz ve kardeşlerin memnuniyetlerini bildiren tavırlarının yeni bir kargaşayı başlattığını anladık.

İçeride kaldığımız on yedi saat boyunca yılan gibi kıvrıldık. Usulca gelen seslere kulak kabarttıysak da insanların alıştığımız acayip sesleri dışında bir şey işitemedik. Homurdanmalar arasında arada bir kamışların kapı ve pencereye çarpma sesleri geliyordu. Bu esnada yemek pişirme araçlarımızı çıkartıp tatlı yapmak istedik, ancak bir anda demire bağladığımız elektrik kablosu suya düşerek şase yaptı ve yandı. Çok üzüldük. Bu elektrik kablosu kışın çok işimize yarayabilirdi, çünkü su ısıtabilir, yaklaşık kırk günde bir gelen banyo sorunumuzu halledebilirdik. Ayrıca sürekli sıcak suyumuz olurdu. Henüz pencerenin açılması ve içeriye daha çok havanın girmesini bekliyorduk, ama her an kafesimiz daha da karanlık ve boğucu oluyordu. Her zamanki gibi Meryem'in omzuna basıp yukarı çıktım ve pencerenin üstündeki nohut büyüklüğündeki delikten dışarıya baktım. Sadece yemekhane ve odanın bir köşesi görülüyor ve bunların dışında kafesin etrafında hiçbir şey görülüyordu. Kapı ve pencerenin arkasında ne olduğunu anlamadığımız sesler geliyordu. Çalı çırpımlarla kamışların çarpışmasından gelen sesler bizi sıkboğaz etmişti. Binbaşı Mahmudi'yle Suphi'nin sesleri yükseliyor, sinirli sinirli bağıryorlardı: Nefes almaları için bu kadar yeterlidir. Mahmudi'nin sesini işitince şaşırarak birbirimize bakiştık, zira şerrinden kurtulalı birkaç ay geçmemişti. Siyah çarşaflarımızın Mahmudi'yi tekrar buralara sürükleyip getirdiği anlaşıyordu. Şimdi kafesimizi daha da karartıp nefesimizi kesmeye gelmişti. Öğle yemeği saati geçmişti. Onlar durmaksızın çalışıyor ve yoncayı görmeden anıran eşekler gibi anıarak sigara üstüne sigara içiyorlardı. Sigaranın dumanı kafese dolup nefesimizi kesmişti. Peşi sıra öksürüklerimizle nefes tazeleyeceğimiz bir delik bulmak için adeta can çekişiyorduk. Dışarıdan on kişiden fazla

oldukları anlaşılan Iraklıların sesi duyuluyordu, ne var ki hiç biri bizim istek ve feryatlarımıza aldırış etmiyordu.

Sonunda ikindiye ettik. Yavaş yavaş gürültü patırtı sesleri, gidip gelmeler sona erdi ve nöbetçi Hacı çıkageldi. Kapı açılınca karşılaştığımız şeye hayret ettik; kafesimizin dört tarafını da kamışlarla muhasara etmişler ve odamızı ağıl gibi yapmışlardı öyle ki; ne biz bir şey ya da birilerini görebilir ve ne de başkası bizi görebilirdi. Acımasız dünyayı görmek şöyle dursun ordugâhın nöbetçi kapısı dahi görünmüyordu. Havanın ısınmasıyla sıcaktan daha az etkilenmeleri için tavuk ve horozların yerini değiştiren babamı hatırladım. Ancak bunlar bizi sıcak altında canlı canlı yakmak istiyorlardı. Kardeşlerin gurur ve heyecanlarıyla birlikte Kızılay Kuruluşu Heyetinin şaşkınlığını celp eden dünkü çarşafli gösterimizin Binbaşı Suphi'ye yapacağını yaptığının ve kendisiyle birlikte fedailerinin ruhunda kanlı yaralar açtığına emindik. Bu kadarı bizim için yeterliydi. Hiç itiraz etmeksizin ve tepki göstermeksizin günü birlik işlerimize devam ettik.

Böyle bir ağılın yapılmasından sonra baskı ve sınırlandırmalar çoklaştı ve biz Baas rejiminin kanunsuzluk ve özerkliğine ve Uluslar Arası Cenevre Kanunlarının esirler hakkındaki kanunlarının zayıflığına yakın ettik. Burası kanunsuzluklar şehriydi ve ben keşke savaşmanın ve alçaklığın da bir kanunu olsa diye düşünüyordum. Heyet başkanı pencerenin demirinin alınması için söz vermişti, ama şimdi tam tersine ufuk görüşümüz de kapatılmıştı. Onların sinir ve hışım derecesinin kara çarşafımız tarafından ayarlandığına sevinmiştik. Zaman zaman istirahat saatimizin dışında daha önce çıktığımız yere çıkıp gezinmemize izin veriliyordu. Bu ağılın yapılmasıyla kafesimizin havasının tahammül edilesi olmadığını düşünüp rahatsız oluyorduk, ancak kardeşlerle bizim aramızdaki alış verişlerin kesilmesi bizi daha çok rahatsız ediyordu.

1983 yılı, Eylülün dokuzuncu gününü, ömrümün yirmi birinci baharını ve esaretimin dördüncü yılını geride bırakmıştım. Yirmi bir yaşına bastığıma inanmıyordum. Birbirimizin doğum gününü güzelce kutlamak için var gücümüzü kullanarak sürekli aylar öncesi hazırlıklarımızı yapıyorduk. Henüz doğum günümüz bizim için çok önemliydi. Doğum günüm münasebetiyle Fatıma "Allah-u Ekber" tablosu, Halime iki kuşburnu çiçeği ve Meryem de çiçekli seccade hazırlamıştı. Hediyelerin hepsi de birbirinden güzeldi. O gece bir kova su getirmek için dışarı çıktığımda koridorda bir kibrit kutusu dikkatimi çekti. Nöbetçi Hacı görmeden çabucak alarak bir kova suyla kafese döndüm. Kibrit kutusunu açtım; üzerine son derece nefis bir hatla "Ya Mehdi" yazılmış yumurta şeklinde bir taş vardı. Bu taş parçasını görünce hayret edip çok sevinmiştik, zira kardeşlerin duvarın gölgesinde bu tür taşları istedikleri şekle sokmak için saatlerce yere sürdüklerini ve sanatkâr elleriyle üzerine Ehlibeyt İmamları'nın ya da sevdiklerinin ismini yazdıklarını biliyorduk. Sırasıyla taşı elimize alıp bakıyorduk. Her üçüne de ısrarla kendilerinin olmasını istedim, ama hiç biri kabul etmediler ve şöyle dediler: Bu senin kismet ve hediyeindir. Allah'tan başka senin doğum gününü kim biliyordu. Daha fazla ısrar etme, zira ısrarda almak da var vermek de!

Ertesi günün sabahı Halime kulağıma yavaşça şöyle söyledi: Sanırım bu hediye, o isimsiz ve adresiz mektupların sahibi. Yaklaşık bin günden beri Irak'tayız. Dün senin doğum günün olduğunu kim bilecek?

Halime'nin sözlerine aldırış etmeden değerli hediye alıp mektup çantamın içine koydum. Mevsimin değişmesi ve soğukların gelmesiyle eklem ve kemik ağrıları tıpkı bulaşıcı ve öldürücü bir hastalık gibi onca dert ve rahatsızlıklarımızın tuzu biberi oldu. Devam eden bu dert el ve ayaklarımızı şişirmiş, uykularımızı kaçırmış ve açlık ve susuzluğumuzu unutturmuştu.

Bu harabenin bir köşesinde sonu gelmeyen esaretin acısıyla deva olmaksızın yaralara tahammül eden yaralı kardeşlerimizin durumunu yeni anlamıştık. Hiçbirimizin durumu bir diğerinden daha iyi değildi. Şişkin ellerimizle bir diğerimizin elini ayağını masaj yapıyor ve bu hareketimizle kendi ağrımızın daha az olduğunu göstermeye çalışıyor ve henüz şişkin ellerimizin birbirimizin acısını azaltma gücüne sahip olduğunu ima ediyorduk. Halime'nin bedeni çok hassastı. Acımasız ağırlar hücum ettiğinde sabrederek sesini boğazında gizleyip dışa vurmuyordu. Yerinde duramayacak hale geldiği zaman bana bibimin sözlerinden bir cümle söylememi istiyor ve ben de bibim şöyle diyordu diyerek söze başlıyordum: "Bir gün uyandığında hiçbir yerinin ağrımadığını görürsen bil ki ölmüşsündür. Dert, yaşayan insan içindir. İnsan dertle dünyaya gelir."

Bu sözlerle kendimize moral verip derdimizi teskin etmeye çalışıyorduk. Birkaç gün güçsüzlük sebebiyle zorunlu durumlarda dışarı çıkabiliyorduk. Kardeşlerin kaldığı bölümlerin tamamı bizim durumumuzu yakından takip ediyordu. Kaç defa koridorda bize cephe haberleri iletmenin yanında durumumuz hakkında bilgi istemişlerdi. Hatta nöbetçimiz Hacı bile durumumuzun iyi olmadığını anlamıştı. Doktorla görüşmek veya ilaç alabilmek için defalarca Hacı'ya Binbaşu Suphi'yle görüşme talebinde bulunduk. Sonunda ısrarlarımızın neticesinde gökyüzünün tek tek yağmurunu atıştırıp kendisini soğuk ve kışa hazırladığı bir gün Suphi yanımıza geldi. O gün musibetlerin her türlü üzerimizdeydi. Suphi'nin hamamla müşterek duvarın ıslaklığını, beton zeminin soğuk ve nemini, boşaltılmamış dışkı ve idrar kutularını ve kafesin içerisini dolduran lağım kokusunu görünce hastalığımızın sebebinin anlayacağını düşünmüştük. Kapıyı açınca çarşaflarımızı örtünüp bir köşede dikilecek yapacağı açıklamaları bekliyorduk. Suphi söze başladı:

“Burada ne doktor ne de ilacımız var. Siz çabucak İran’a gideceksiniz. Sizin elinizden yorulduk ve sizi serbest bırakmak istiyoruz.”

Orduğâha geldik geledi hiç birimiz ne özgürlüğü düşünmüş ve ne de birilerinden bu konuda soru sormuştuk. Çünkü bu şartlar altında özgürlük vadinde bulunmak yalnızca saçma ve içi boş sözlerden ibaretti. Özgürlük kelimesi esirleri kandırmak ve onların sabır ve tahammüllerini kırmak içindi. Iraklıların elindeki tek kurtuluş yolu sayılan özgürlük vaatleri çocuksu siyasi yalan ve aldatmacadan başka bir şey değildi. Suphi’ye çıktık:

— Siz savaş esirlerini özgür bırakmakla değil, onları korumakla görevlisiniz. Eğer azat edilmek istemezsek kimi görmemiz gerekir?

Özgürlük vaadinin tutmadığını görünce çıkıp gitti. Biz de “İlahi senin rızana razıyız.” ve “Allah’ın mucize bahşeden şifasına iman ediyoruz.” reçetesiyle mutluyduk. Allah’ın bizimle ve kendisiyle söyleşen herkesin yanında olduğuna ve yaralı gönüllerimize merhem süreceğine inanıyorduk. Sabredip salâvat getirmek acı çeken insanın tahammülünü artırır. Suphi’nin gitmesiyle çektiğimiz onca bedensel dert ve ağrılarımız bedenimizi terk etti ve biz de her zamanki gibi dışarı çıkıp nefes tazelemek için istirahat saatini bekledik.

Güneş kamışların, hasırların ve demirle örtülmüş pençerenin aralarından zorlukla içeri girip bize sıcak selamını ulaştırıyordu. O gün güneşin ve ışığın yanında portakalın cemalini görmekle gözümüz aydınlandı. Çorba istihkakımız artmış ve çorbanın içindeki mercimeklerin sayısı parmak sayısından daha çok olmuştu. Hepsinden daha ilginç Iraklıların uşaklığını yapan ve onların bir dediğini iki etmeyen yemek getirme sorumlumuz Casım Temimi gülerek bize selam verdi. Dışarıda homurtu ve gürültü sesleri duyuluyordu. O gün her kesin güzünde bir gülümseme vardı. Hatta yap-

macıktan da olsa nöbetçilerin dudakları dahi gülümsüyordu. Kırbaçlarını kardeşlerimizin bedenine indiremeyen ve kabiliyetleri kaybolup unutulmasın ya da zayıflamasın diye esirlerin el ve ayaklarını kırbaçlayan Abdurrahman, Şakir, Humeys ve Hamza bile çorba kazanının yanında durmuşlar ve aşçıbaşı Maşallah'a daha çok koy diye emir veriyorlardı.

Ne olduğunu öğrenmek için koridora gittik, ancak hiçbir şey elde edemedik. Kendi kendime: Eğer savaş bitse dahi taraflardan biri kazanmıştır, o halde niçin her iki taraf da sevinçli diye soruyordum.

Gezinti saati bitince kafesimize döndük ve kulağımızı hamamın duvarına yapıştırdık. Ordugâhın yeteri kadar suyunun olmadığı günlerin aksine hamamdan şarıl şarıl su sesleri geliyor ve kardeşler kendilerini temizliyorlardı. Arada bir bir grubu ziyarete götürdüklerini işitmiştik. Bu mutluluğun tefsiri belki de bu olabilirdi. Sessizlik ve habersizliğin kol gezdiği anda birden bire kapının arkasından Farsça, ama Arapça lehçesiyle biri şöyle sesleniyordu: "Gülün, gülün, başınız dik, birbirinizi kucaklayın! Aferin."

Büyük bir merakla belli belirsiz bu sözlerin neyi kastettiğini anlamak istedik. Her zaman konuşmalarıyla bizi güldüren Halime sessizliği bozarak: Arkadaşlar gelin kucaklaşalım, başımızı yukarı kaldıralım ve gülelim, kim bilir ne olduğunu anlarız.

Kardeşlerimizin Iraklılara Farsça kelimelerini tersinden öğrettiklerini işitmiştim. Bu sebeple duyduğumuz kelimeler bizim için anlaşılır değildi. Kendi kendimize analizler yapıp işittiklerimizi yorumlamakla meşgulken nöbetçi Hacı'nın kafesimize yaklaşma seslerini duyduk. Çabucak çarşaflarımızı giydik ve kendimizi hazırlayıp oturduk. Hacı içeri gidi ve bize dışarı çıkmamızı söyledi.

Bizi başka bir yere götürmelerinden korktuğum için mektuplarımı koltuğuma gizleyerek dışarı çıktım. Biraz ötede ağıl

ismini verdiğimiz hasırdan yapılmış küçük odaya bank koymuş ve ağılın gizlenmesi için bankın arkasını battaniyeyle kapatmışlardı. Su ve yeşillikten yoksun bu çölde ağılın içini güzelleştirmek amacıyla hurma ağacı dallarından yapılmış bir de çiçeklik konulmuş ve çiçekliğin yanında bir adam oturmuştu. Bizi görünce gülerek selam verdi ve hoş geldiniz dedi. Sesinden kim olduğunu tanıdık; bu şahıs kardeşleri de gülmeye ve sarılmaya davet eden şahıstı. Fotoğrafçıydı. İlk etapta resim çektirmeye meylimiz yoktu, ancak küçük ağacın, bankın ve battaniyenin olduğu ortamda çekilecek bu fotoğrafların ailemize gönderilmesinin mümkün olduğunu ve onların hüznelerini azaltacağını düşünerek fotoğraf çekirmeye razı olduk. Fotoğrafçı:

— Fotoğraflarınızı çekmem için çarşaflarınızı çıkartın.

— Çarşafı çekeneceğiz.

Dudak altından söylenerek:

— Ben bunların nasıl fotoğraflarını çekeyim? En azından ellerinizi dışarı çıkartın!

Ne söylediğini anlamamıştık, ancak bu cümleleri iyi anlayan Halime bize tercüme etti. Banka oturduğumuz zaman yine "Gülün, gülün, başınız dik, kucaklaşın, aferin." kelimelerini tekrarladı. Biz işittiklerimize aldırmaksızın oturmuş bu sahenin neyle sonuçlanacağını bekliyorduk. "Kucaklaşın"dan birbirinize yaklaşın demek istediğini yeni anlamıştık. Fotoğrafçı bizden bir tepki görmediği için defalarca sözünü tekrarlıyor ve çarşafımızı çıkartmayacağımızdan emin olunca bu şekilde fotoğraf çekelim diyordu. Durmadan yerimizi değiştiriyor ya hepimiz oturun veya ayağa kalkın diyordu. O başınızı yukarı kaldırın dedikçe biz daha çok aşağı indiriyorduk. O gülmemizi söylüyor biz de suratımızı ekşitiyorduk. Meryem'e son defa dönüp birbirinize yakınlaşın dediğinde Meryem yanımdan kalkıp dikildi. Fotoğrafçı o kadar sinirlenmişti ki bıçakla kesseydiler bir dam-

la kanı çıkmazdı. Adamın sinir küpüne döndüğünü gören Meryem ona: Şimdi sen gül, dedi. Sonuçta adamcağız kendi istediğimiz gibi resim çekinmemize karar verdi.

Çekilen resimlerden bize dört nüsha verildi ve biz de yazacağımız mektuplara resimlerimizi ilâştirmek için hazırlandık. Dünya Kızılay Kuruluşu Heyetinin gelmesini sabırsızlıkla bekliyorduk. Heyet bu defa er-Reşit zindanının zor günlerindeki komşumuz Dr. Hadi Bigdili'yle birlikte gelmişti. Dünya Kızılay Kuruluşu Heyeti bizim kafesimize gelmeden önce ağılla karşılaştıkları zaman son derece hayretler içinde kalmıştı. Hava soğumaya doğru gidiyor ve girişin önündeki bu set güneşin önünü aldığı için odanın soğukluğu ve rutubeti daha çok hissediliyordu. Heyet başkanının penceresinin önündeki demirin kaldırılmasına güç yetirememesinden dolayı davranışlarındaki utancı yüzünden okunduğu için biz de üstelemedik. Dr. Bigdili sağlık ve tıp konularında son derece önemli hatırlatmalarda bulundu ve bize ümit vermek için şöyle dedi: İkinci bölümdeki kardeşler sağlık, beslenme ve bedensel ve ruhsal işkenceler konusunda heyete ayrıntılı bilgi vermeyi başardılar. Esirlerin ve ordugâhın durumunu değiştirebileceğimiz ümidindeyiz.

Bu defa her zamankinden daha çok mektubum vardı ve mektuplar daha uzun yazılmıştı. Artık hepimiz siyasi ve şifreli konuşmasını öğrenmiştik. Her şeyden önce kardeşimin resimle birlikte gönderdiği mektubu dikkatimi çekmişti. İmam Humeyni'nin resmi altında durup resim çekmişler ve Irak Sansür İdaresi de biz de çok iyi biliyor ve anlıyoruz dercesine resmi makasla iki parmak boğumu kadar kesmişlerdi. Resmi bacılara gösterdim ve hep birlikte gülüştük.

Iraklılar hatta başka bir resmin yanında dahi İmam'ın resmini görmek istemeyecek kadar bizimle düşmandılar. Küçük bu resim onlara nasıl zarar verebilirdi ki? Mektupların eşliğinde Maide, Emir Hüseyin, Hamza, Nima ve diğer

aile fertlerinin resimleri de gelmişti. Bacılar kendilerinin ve benim resimlerime bakarken ben de Kerim'in mektubunu okuyordum. Bir an oda, başımın üzerinde dönmeye başladı. Mektubun kelimeleri tokat yemiş gibi yüzümü kızartmış ve yürüme takatimi elimden almıştı. Yanlış okumuş ya da anlamış olmam ümidiyle mektubu tekrar okudum. Şükürler olsun ki istirahat saatindeydik. Kendi kendime güneşin altına gidip okumayı düşündüm. Tuvalete gitme bahanesiyle yerimden kalktım. Meryem elimde mektupla görünce nereye gittiğimi sordu.

— Çarşafımın altına alırım. Orada da okumakla meşgul olmak istiyorum.

— Size ne kızlar! Yalnız kalmak istiyor.

Bacıların sözlerine şakayla cevap vererek dışarı çıktım. Ağlamak istiyordum. Feryat etmek istiyordum. Kendimi Meryem'in sıcak kollarına atıp: Fatıma! Ben de senin derdinin ortağyım. Şahadet bizim başarımızın şifresi ve Allah yolunda cihat etmenin ödülüdür. Ali Rıza Allah'ın yalnızlık dünyasına adım atmış demek istiyordum. Artık Fatıma'nın gözlerine bakamazdım. Kerim'in mektubundaki cümleyi defalarca okudum:

Bahara yakın Arş sitesinin yanından geçiyordum. Yakışıklı birinin damatlık odasını sergileyen küçük bir ilan dikkatimi çekti. Şöyle yazıyordu: "Yiğit komutan Ali Rıza Nahidi'nin şahadetinden dolayı ailesini tebrik ediyor ve Allah rahmet etsin dileklerimizi sunuyoruz!"

Kelimeler gözümün önünde sıralanıyordu. Durmaksızın ve elimde olmaksızın ağılıyordum. Tuvalette ne kadar kaldığımı anlamadım. Meryem'in tuvaletin kapısına vurmasıyla kendime geldim. Çabucak yüzümü yıkayarak kapıyı açtım. Bana bakıp söylendi: "Sanki yer kıtlığı vardı da buradan daha iyi bir yer bulamadın! Çabuk ol, diğer resimlere bak!"

Afallayarak cevap verdim: "Okuldayken de dersi iyi anlamadığım zaman tuvalete giderdim!"

Kafam ağırlaşmıştı, yeryüzünün ağırlığının tamamını omuzlarımda hissediyordum. Dünya etrafımda dönüyordu. Yavaşça o mektubu diğer mektuplardan ayırarak çantamdaki önceki ayların mektupları arasına koyup çantamı da şahsi torbamın içine sakladım.

Herkese resim gönderilmişti. Tüm arkadaşlar resimlere bakmakla meşguldüler. Fatıma yavaşça yanıma oturarak şöyle dedi: "Sana iyi bir haberim var! Kardeşim Ali Rıza'dan mektup geldi. Görüyor musun ne kadar da birbirimize benziyoruz? Sanki iki elmanın yarıları gibiyiz. Bu resmi yeni, ne kadar da büyümüş!"

Güldüm ve sevinerek dedim ki:

— Bu resim benim olabilir mi?

— Gelinlik eskilerdeymiş; kocasının ismi anıldığı zaman gelin renkten renge girermiş. Şimdi fırlayıp resim bile istiyorlar!

Halime söze girdi:

— Arkadaşlar biliyor musunuz? Bu sözler sadece gönlümüzü mutlu etmek içindir. Artık bizler neredeyiz, İran nerede ve yaşamak nerede? Allah mucize gösterirse o başka. Mahmudi'nin dört yılı bitti, kaldı on altı yılı dediğini işitmediniz mi?

Bacıların her biri bir şey söylüyordu, ama benim ağzımı, dilimi Kerim'in mektubu bağlamıştı.

Son zamanlarda Hacı'nın yerine daha yumuşak ve daha az sinirli Halit isminde birini nöbetçi yaptılar. Halit ihtiyar, geniş omuzlu, uzun boylu, yapılı ve şişman biriydi, ama yanıltıcı bir suratı vardı; haşin görünümü ve sürekli çatık kaşlarının aksine iyi kalpli ve sevimliydi. Yeni nöbetçimiz Halit aç kalmamak, servis ve yemek saatini geciktirmemek

için bizden ziyade yemekhaneyi gözetliyordu. Onun bu özelliği serbest bırakıldığımız saatlerde daha çok gelip gitmemiz için bulunmaz bir fırsattı. Çarşaflarımızla yürürken tıpkı sinema filmi gibi adım adım bizi takip eden Hamza, Abdurrahman ve Yasin'in tam tersine Halit bizimle hiç ilgilenmiyordu. Serbest olduğumuz saatin tamamını yemekhanenin önünde geçiriyor, hatta kapımızı açıp kapatırken bile bir şeyler çığnıyordu. Tek kötü tarafı kapımızı vaktinde açıp vaktinde kapatmasıydı. Bunla birlikte teker teker yemekhaneden yemek alan ve önümüzden geçen kardeşlerden bilgi aldirtmayacak kadar da işinin ehliydi. Kardeşlerin isimlerini bilmiyor, hatta kılık kıyafetlerini bile tanımiyorduk. Genellikle bize haber ulaştıran kardeşlerimiz Mehdi Tahani gibi yaşça küçük kimselerdi.

Ordugâhta kışın soğuşu, susuzluk, sağlık malzemele-ri ve deterjan olmayışı; kafesin ışıksızlığı ve en azından bir kova sıcak suya sahip olacakken demir ve elektrik prizinin bozulması gibi olumsuzlukların tamamı el ele vermiş, bizi bit, pire ve haşerelerin oda arkadaşı yapmıştı. Elbette bu musibetlerin tamamı merhamet edip iki tane fazla battaniye verdikleri Kasım ayından sonra başladı. Bit ve pire gibi davetsiz misafirler kesinlikle battaniyelerin içindeydi. O zaman ordugâh su kıtlığıyla yüz yüze kalmıştı. Bazen banyoya gitme süresi bir aydan kırk güne kadar uzuyor ve iki banyo arasındaki sürenin uzun olması bit ve pirelerin ziyafetini daha da ballandırıyor ve bizim musibetimizi ağırlaştırıp tahammülümüzü imkânsızlaştırıyordu. Gezinti zamanımız bittiği zaman kafese girip saatlerce bit ve pire öldürmekle meşgul oluyorduk. Daha önce de er-Reşit zindanında bu dert ve hastalığa duçar olmuştuk. Ancak el-Anbar'ın bit ve pirelerinin boyu posu Bağdat'ın bit ve pireleriyle mukayese bile edilemezdi. Bağdat'ın bit ve pireleri zayıf ve uzundu, karınları küçüktü, ne var ki el-Anbar pirelerinin karınları

o kadar büyüktü ki öldürdüğümüz zaman çıtlama sesi gibi sesler geliyordu. Vaktimizin tamamını ya kaşınmakla veya bit, pire öldürmekle geçiriyorduk.

Ne kadar öldürsek hiçbir faydası yoktu. Yazın işimiz gücümüz hamam böceği, sivrisinek ve cırcır böceği öldürmekti. Üstelik nasıl bir hamam böceği; iki parmak boğumu büyüklüğünde, dev gibiydiler. Kışınsa bit ve pirelerin esiriydik.

Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin gelmesi yakındı. Biz bu davetsiz misafirlerin, heyet personelleri veya mütercim olarak gelen kardeşimize yapışmalarından ve haberleri olmaksızın kendileriyle birlikte gittikleri her yere hediye götürmelerinden korkuyorduk. İki battaniyeyi geri verip hayrından geçtik. O kadar perişan olmuştuk ki Meryem günlük namazlarından sonra okuduğu dualara şu duayı eklemek zorunda kalmıştı: "Ey Allah'ım Baas ordusuna biti ve pireyi musallat et ki elleri yalnızca kaşınmakla meşgul olsun!"

Halime ise şöyle diyordu: "Tutup öldürdüğümüz pireler ses çıkardığında hep birlikte Allah Saddam'a lanet etsin diyelim."

Nöbetçimiz Halit'ten kantinden alış veriş yapmamız için ordugâh komutanı Suphi'den izin almasını istedik. Önce "Bir kişi gidebilir." diye ısrar ettiyse de o kadar çene yaptıktan sonra iki kişinin gitmesine razı oldu. Bu defa kantine Fatıma'yla birlikte ben gittim. İki kutu süt, iki paket peynir, iki kutu fasulye konservesi ve iki kutu balık konservesi aldık. Elbette bu gelişimiz de fazladan bir şey daha almıştık. Eydi'den jilet istedik. Eydi jilet vermeden önce Fatıma'ya sordu: "Jileti ne yapacaksınız? Bırakın erkekler kullansın. Onların daha çok ihtiyacı var."

— Bir jiletin kimseye zararı olmaz!

Sonunda alış verişimize jileti de ekledik. Kafese dönerken jiletin dışında aldıklarımızı Fatıma'ya verdim. Fatıma tekrar sordu: "Şimdi söyle bakalım bu jileti niçin istedin?"

Bunun üzerine Meryem ve Halime şaşırarak: "Ne? Jilet mi? Jiletin yerine nakış ipi alsaydınız."

"Bu benim için nakış ipinden daha önemlidir."

Fatıma ellerini uzatarak: "Çabuk jileti ver, aslında jilet almamız doğru değildi." dedi.

— Buyur al, senin elinde kalsın. Bu gece saçımı kökünden kesmeni istiyorum.

Her üçü de kakhaha atarak: "Ne? Delirdin mi?" dediler.

— Dört pire ve bit için insan saçlarını çöpe atmaz ki! Kızın güzelliği zülfüdedir!

— Her şey şaka! Züfünle de mi şaka yapıyorsun?

— Bir süre sonra ordugâha su gelir. O zaman sıcak suyla kafamızın derisi kazıma pahasına da olsa bit ve pireleri öldürürüz.

— Ben kararımı verdim.

Halime:

— Şaka yapmayı bırak! Eğer sen saçlarını kesersen ben adımı Zülfali koyarım.

Meryem:

— Eğer saçlarını kesersen ben da adımı Gazanfer olarak değiştirim.

Fatıma'ya sordum: "Sen adını ne koyacaksın?"

Fatıma:

— Ben adımı seviyorum. Ama söz veriyorum başını kel yaparsan azat olup İran'a döndüğümüz zaman Ali Rıza'ya gelinin kel olduğunu söyleyeceğim.

Böyle söyleyince kendimi tutamadım ve kollarına atılarak başladım hüngür hüngür ağlamaya.

Ne oldu diye sordularsa da "Hiç" dedim, "birden bire heyecanlandım."

Son ana kadar beni caydırmak için her üçü de: "Gelin olmayı unut!" diye çıktılar.

Ancak ben aldırmadım. Fatıma işe başlayıp saçımı kökünden kesti. Saçımın kesilmesiyle pireler ortaya çıkmıştı; her biri ejderha gibi derime yapışmışlardı. Bacılar dehşete düşmüş, pirelere bakıyorlardı. Onlara: "Dehşete kapılmayan! Sizin kafanız da bu ejderhalarla dolu." dedim.

O günden sonra Halime'ye Zülfali ve Meryem'e de Gazanfer diye sesleniyordum. Kel kafamla kışın soğukluğunu daha çok hissediyordum. O günlerde o kadar Kur'an, Mefatih ve çiçek işlemesiyle meşguldük ki, vakit sıkıntısına bile düşüyorduk. Lucina Hanım'ın verdiği elbiselerin kumaşından bir paket yapıp mektuplarımı onun içine koymuştum. Diktiğim diğer paketin içine de doğum günümde arkadaşlarının çiçek işlemelerini ve İran'dan gelen resimlerimi koymuştum. Paketin üstüne iğneyle şu ibareyi işlemiştim:

"Leylekler uçmaya başladığı zaman özgür olacağım."

Arada bir Halit gelip: "Diğer bölümdeki esirler kendi nöbetçileri için tablo ve işlemeli namazlık yapıp hediye ediyorlar, siz de benim için tablo ve işlemeli seccade yapın." diyordu, ne var ki hiç birimiz aldırış etmiyor, yeni öğrendiğimizi ve iyi bilmediğimizi söylüyorduk. O da erkeklerin çok güzel yaptıklarını söylüyordu.

Bizimle uğraşmaması için Halid'e İran'da erkeklerin çiçek işlemeciliği ve kadınların da terzilik yaptığını söyledik. Halit bu sözleri işitince ümidini kesip gitti.

Kalbimde iki büyük sırrı sakladığım için büyüdüğümü ve gönül sahibi olduğumu hissediyordum. Bakışlarımı Fatıma'dan kaçırıyor ve Halime, Fatıma ve Meryem'in yaptığı şakaları daha az cevaplıyordum. Bununla birlikte Fatıma'nın zerre kadar şüphelenmesini istemiyordum. Kimsenin benden bir şey sormaması için kendi kendimle meşgul oluyor ve günlerimin çoğunluğunu ya Kur'an okuyarak ya da bez parçalarının üzerine çiçek işlemeleri yaparak geçiriyordum. Annem şöyle derdi: "İpi iğneden geçirmesini öğrendiğin zaman artık

yaşamın ipucunu eline almışsın demektir.” Arkadaşlarla konuşmaya korkuyordum. Konuştuğum zaman kalbimdeki sır perdelerinden birinin aralanmasından çekiniyordum. Hiçbir zaman bu kadar sessiz olmamıştım. İnzivaya çekilmiştim, hatta kafesteki yerim bile belliydi ve kimse benim yerime oturmuyordu. Hayal kuşum ben istediğim zaman uçuyor çatılardan birinin üzerinde yuva yapıyor ve beni istediğim her yere götürüyordu. Arkadaşlar bazen beni konuşturmak için laf atıp espri yapıyorlardı. Halime:

— Dilinle değil, elinle dikiyorsun, o halde niçin konuşmuyorsun?

Meryem:

— Kel olduğundan beri profesörlere benzedin, değer arttı. Yeter artık biraz da bize pas ver!

Fatıma:

— Masume başını kaldırıp gözlerimin içine bak, sana güzel bir şeyler anlatayım.

Başımı yukarı kaldırıp Fatıma'nın gözlerine bakamıyordum.

— Şimdilik başım aşağıda olsa da kulağım sende olsa olmaz mı?

— Hayır, kesinlikle bakmalısın. Öyle olmaz.

Gülerek devam etti: “Saçlarının önü dökülenler kendilerini düşünür sanırlar, saçlarının arkası dökülen kimseler güzel olduğunu düşünürler ve senin gibi saçlarının hem önü hem de arkası dökülen kimseler güzel gül olduklarını sanırlar.

Herkes başladı gülmeye. Kafamın arkadaşların gülüşmesine vesile olduğu ve arada sırada bana takılıp güldükleri için mutluydum, çünkü o gülmelerin direnme nişaneleri olduğuna inanıyordum. Musul Orduğâhındayken Turabi Bey şöyle derdi: “Esirin biri bir diğerini güldürdüğü zaman melekler sevap yazarlar.” Gece kafesimizin kapısı kapanıp Baas'lıların

hepsi dışarı gittikleri zaman bizim cıvıma zamanımız başlardı. Herkes bir şey söyler ve gülüşürdük, ancak gülüşmelerimiz arasında arada bir yavaşça ağladığımız da olurdu.

Mütercimlik yapan kardeşlerden birinin eşliğinde Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin gelmesi bir süredir bizi meşgul eden durumumuzu değiştirebileceğimiz konuları ortaya atmamız için güzel bir fırsattı. Gözümüzü dikip heyetin, mektupların ve resimlerin gelmesini bekliyorduk. Elbette ben az da olsa isimsiz ve adressiz mektupları merak ediyordum. Her zaman Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin gelmesinden bir hafta önce ordugâh geriliyor ve yalnızca tadını unutmayacağımız ölçüde meyve getiriyorlardı. Yasin, Şakir, Abdurrahman ve Ali kırbaçlarını saklıyor ve heyet gider gitmez tekrar göstererek bir haftanın acısını çıkartıyorlardı.

Şubat ayının başlarında kafesimizi temizlemekle meşgulken Binbaşı Hamit Hamidiyan isimli bir kardeşle Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti odamıza geldi. Binbaşı Hamit Hamidiyan Şirazlıydı. Şiraz'ın şirin lehçesiyle İran'ın durumu ve son zamanlarda cephelelerde elde edilen zaferler hakkında bizi bilgilendirdi. Arada bir heyecanlanıyor, bazen de üzülüyorduk; özellikle birinci ve ikinci bölümlerdeki esirler konusunda iki haber vermiş ve anlattığına göre bazı kardeşler işkence altında şehit edilmiş, kaç tanesi gözlerini kaybetmiş ve kendilerinin bilgilendirilmesine rağmen Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti tarafından her hangi bir girişimde bulunulmamıştı. Daha ziyade kendimizin garipliğine ve yalnızlığına üzülüyorduk.

Binbaşı Hamidiyan kütüphane sorumlusuydu. Kendisine biz de kütüphaneden faydalanmak istediğimizi söyledik. Ancak Dünya Kızılay Kuruluşu temsilcisi söze karıştı:

“Biz daha önce bu konuyu söyledik, ama sizin hiçbir şekilde erkek esirlerle irtibatınızın olmamasını gerektiğini söyleyerek reddettiler. Hatta Arapça ve İngilizce gazetelerin okunmasını bile kabul etmediler.”

Binbaşı Hamidiyan bu meselenin halledilmesi için pilot kardeşlerle danışacağını söyledi. Kafesin ısıtılması ve battaniyelerin rutubetinin azaltılmasını sağlayacak araç gereçlerin verilmesi karara bağlandı.

Dünya Kızılay Kuruluşu heyeti gideli birkaç gün olmuştu. Öğleye yakın istirahat saatimizdi. Az da olsa ısınabilmek için her zamanki alanımızda yürümekle meşgulken ordugâha alışılmışın dışında gelip gitmelerin olduğunu fark ettik. Şansımıza Halit her zamanki gibi yemekhanede yemekle meşguldü ve yürüyüş bahanesiyle olup bitenler hakkında bilgi edinebilirdik. Iraklıların eli ayağına dolaşmıştı, insani işlerle meşgul oluyor, hızlı hızlı her iki esirlerin bölümüne de pinpon masası ve satranç masası kuruyorlardı. Hain esirlerin bazıları sıcak elbise ve yeni ayakkabılarla futbol oynuyor, bazıları kumar kâğıtlarıyla meşgul oluyor, bir kısmı da satranç oynamak için masanın etrafına birikiyordu. Başka bir grup ise gezinmekle meşguldü. Ortam, gören her kesin dikkatini çekip Saddam esirleri kervansarayda ağırılıyor dedirtecek kadar doğal ve dingindi. Karaktersiz ve kendini satmış esirlerin bazıları Irak'ın işlediği cinayetlerin örtbas edilmesi için göstermelik raporların hazırlanılmasında Baas'lularla ortak çalışıyorlardı. Baas'lular işkence altında dökülen bir dünya dolusu kanın üzerlerini örtmeye çalışarak ordugâhtaki acı ve dertlerin örtülmesini istiyordu. Uzaktan kumar masasında oturup çekirdek çıtlattıklarını görüyordum. Kendi kendime söylüyordum: "İnsanlı olun! Bırakın da kameralar hakikatlerin filmini çekip dünyaya ve İnsan Hakları Kuruluşlarına insanlığın alçalmasını rapor etsin; yapmacık sahneleri değil! İnsan satıcıları niçin başınızı karın altına sokmuşsunuz? Utanmayın! Dünyanın sizi tanınması ve kendi şeref ve izzetinizi bir paket sigarayla nasıl duman yapıp havaya üflediğinizi görüntülemek için kameralara bakın!"

Bu pencere ve duvarların arkasında oturan kardeşleriniz gibi sizin de gayret ve haysiyetiniz olsun. Şimdi yeni spor ayakkabı ve elbiselerle oynarken Beytü'l-Mukaddes operasyonunda esir edilen on beş yaşındaki Husrev Saadet'i hatırlayın; sizin futbol oynadığınız bu sahada futbol oynarken Iraklılara attığı gol sebebiyle şu anda yanınızda dikilen Hamit Irakî öyle bir tokat atmıştı ki kulağının perdesi yırtılmış ve çene kemiği kırılmıştı.

Ordugâhın bulaşıcı hastalığa ihtiyacı yok. Gerçekte ölüm, ordugâhta herkesin ardı sıra gezen bulaşıcı bir hastalıktır. Arada bir Baas'lular ölüm saçan parmaklarınızla gösterdiğiniz esiri işkence odasına götürüp bir süre sonra bağırırlar:

“Beş kişi gelip battaniyeyle cenazesini dışarı çıkarın!”

Niçin “Temmuz” ve “Salahuddin” hastanesinin esirlerin kendi ayağıyla götürüldüğü resmi kıyım yeri olduğunu dünyanın anlamasını istemiyorlar. Bu iki hastanenin doktorlarının hastanın yanına gelmeden önce reçete yerine ölüm fermanlarını imzaladıklarını gazetecilere anlatın.

Kendini satmış hain esirler o ortamda oyunun, eğlenmenin, dansın ve şarkıların içinde her şeyi ve herkesi unutturcasına boğulmuşlardı. Biz de onlara bakakalmış, istirahat saatinde almamız gereken suyu ve yapacağımız diğer işleri tamamen unutmuştuk. Henüz su almaya vaktimizin olduğu sırada film çekme teçhizatlarıyla yüklü iki jip ordugâha girdi. Birinci aracın içinde sivil ve askerî elbiseli Baas'lular vardı, yalnızca şoför yabancıydı. İkinci araçtaydı yabancı kimseler vardı. Öyle ki; önce tekrar Dünya Kızılay Kuruluşu heyetinin ordugâha geldiğini düşünmüştük. Araçların ordugâha girmeşiyle bizi yeni fark etmiş ve kafese attıklarını unutmuşlardı. Apar topar bizi kafesimize kapatmışlar ve o an tuvaletteki Meryem'i oracıkta bırakmışlardı. Etrafı kamış ve çalı çırpılarıyla kapattıkları bu kafesin içinde dört esiri kimsenin görme-yeceğini düşünerek bizi terk ederek gittiler. Bir grubun film

çekme teçhizatlarıyla ordugâha girdiklerini ilk kez görüyorduk. Tuvalet tam gezinti sahasının ortasındaydı ve Meryem de tıpkı kamera gibi tuvaletin duvarının arasındaki gözleklerden olup bitenin tamamını görüyordu. Gazetecilerin Binbaşı Suphi, Yasin, Şakir ve Ali'nin eşliğinde kardeşlerin bölümlerine doğru hareket ettiğini gören Meryem tuvaletten dışarı çıktı, ama gazeteciler Meryem'i fark etmeden önce nöbetçiler görüp çabucak kafese attılar. Meryem heyecanla gördüğü sahneleri anlatırken bir anda kardeşlerin bölümü Allah-u Ekber ve salâvat sesleriyle çınladı. Derken koşuşma ve cam kırılma seslerini işittik. Kısa bir süre sonra da kurşun sesleri yükseldi.⁽¹⁾ Daha sonra kardeşlerden Mu-

1- Anber zindanı esirlerinden Casım Mukaddem Bey Anber hatıralarını ele aldığı kitabında o gün hakkında şöyle yazıyor: Yukarıdan bu sahneleri gören çocukların bazıları tıraş malzemesi ve terlik gibi ellerine gelen şeyleri onların masasına fırlattılar; devam ettiklerini görünce demir masaya ayakcabılığını ikinci kattan aşağı attılar. Iraklılar bu sahneleri görünce kendilerini geriye çektiler ve kendilerini satmış hain İranlılar da kaçtılar. Odaların dışına çıktık ve aylık istihkakımız olan sabunlarla Iraklılara saldırdık. Gazeteciler kaçtılar ve hatta ordugâhın muavini sabun yağmuru altında ordugâhı terk etti. Muavin tabancasını çıkartıp birkaç el havaya sıkmıştı. Bu esnada iki ayağı kesilen gazilerden biri koltuk değnekleriyle gazetecilere ve araca doğru gitti. İki kişi de onun arkasından gitti. Kamerayı alıp yere çalarak paramparça ettiler ve aracın da camlarını değnekle kırdılar. Iraklıların tamamı ordugâhı terk etmişti, dikenli tellerin arkasından durumu gözetliyorlardı. Bu sahneden sonra elleri silahlı askerler bizi muhasara altına aldılar. Ordugâhın muavini Servan'ın emriyle birden bizim tarafımıza doğru ateş açıldı. Hepimiz gafil avlanmıştık ve dışarı gidenler de sürünerek odaya girdiler. Binanın tamamı delik deşik oldu. Camlar kırıldı, ancak sevinerek söylemeliyim ki yalnızca bir kişi hafif bir sıyrık almıştı. Kurşun yay çizerek gözüne isabet etmişti. Elbette bu kurşun önce pencereye değerek camı kırmış ve oradan torbaya değip elbiseleri delip gözüne değmişti. Onu hastaneye götürdüler. Bir süre sonra da yarası iyileşti.

hammed Rıza Şefii'nin gözünden yaralandığını öğrendik. Bu girişime itiraz etmek için ayakları kesilen gazi kardeşlerden biri diğer iki kardeşle birlikte araca ve gazetecilere saldıracak aracın camını değnekle kırmışlardı. Iraklıların gösterisinde yer alan esirler kendilerine verilen görevi ifa etmenin rahatlığıyla, silah seslerini işitince etraflarında olup bitenden haberdar olmuşlardı. Gerçek bir raporun hazırlanması ve belgesel hale getirilmesi için her şey hazır, ne var ki gazeteciler dehşete düşüp komutanlar bölümünün alanına doğru koşmuşlardı. Iraklılar duruma musallat olduktan bir süre sonra kendini satan hain esirlerle film çektiklerini öğrendik. Güya futbol, satranç, kâğıt oyunu ve sessiz ortamda gezinti yapmak gibi sahneleri kamera almışlardı.

O gün silah seslerini işittiğimiz zaman kardeşlerimiz için çok telaşlanmıştık. Kendimizin ve kardeşlerimizin çektiği acı ve musibetlerin tamamını onlara söylemek istiyorduk, ne var ki hasırla çevrelenen kafesimizden dışarı açılan hiçbir yol yoktu. Dolayısıyla biz de hep bir ağızdan feryat ediyorduk: "Biz dört İranlı esir kızız ve bu sene esaretimizin dördüncü yılını geçiriyoruz. Bizimle röportaj yapın. Görülmeğe değer kafesimizi kamera alın."

"Bu hasırların arkasında zindan edildik."

"Allah-u Ekber, Allah-u Ekber!"

Biz bağırdıkça gazeteciler sesin geldiği yere doğru dönüyorlar, ancak kamış ve ağaç parçalarının muhasarası altından kaybolan kafesimize doğru bakıp, bir şey olmadığı için tekrar başlarını çeviriyorlardı. Gazeteciler grubunun mütercimliğini yapan Mühendis Zerdani kardeşimiz çok zeki biriydi. Baas'lıların, gazetecilerin ordugâhta dört esir kızın varlığından haberdar olmalarını söylemesine rağmen zekice davranıp gazetecileri bizim ordugâhtaki varlığımızdan haberdar etmiş ve sesin sahiplerine doğru yönlendirerek bize ulaştırmıştı.

Gazeteciler Iraklılara sorarlar: “Bu ses nedir? Burada kadın da mı var?”

— Bunlar zindana atılmış dört kadındır. Uzun süredir burada oldukları için delirmişler.

— Biz onların durumu ve konumu hakkında haber hazırlayabilir miyiz?

— Hayır, gördükleri herkese saldırıyor ve zarar veriyorlar. Biz, sizin sağlığınıza sorumluuz, izin veremeyiz.

Mühendis Zerdbani anlatıyor: “Ses ve sloganları işiten gazeteciler büyük bir iştihakla görüşmek için ısrar ediyorlardı. Kamerayla çektikleri filmlerle hazırladıkları haberlerin tamamı göstermelik şeylerdi. Baas’lılar bir an önce gazetecilerin tasını tarağını toplayıp ordugâhın dışına çıkmalarını istiyordu. Sonuç itibarıyla o gün gazeteciler camı kırık araçlarına binerek ordugâhı terk ettiler.

Hemen ardından Baas’lılar ordugâhın içine dolaşarak bu defa kendileri haber yapmaya başlamışlardı. İlk önce birinci bölümün yemeğini kestiler. Diğer bölümler de birinci bölümü desteklemek için yemek almadı. Bize haber ulaşınca biz de yemek almadık. Baas’lılar ordugâhtaki vahdeti gördüklerinde tüm bölümlerin yemeğini kestiler.

Onca susuzluğun ardından sabah namazıyla birlikte yağmur taneleri tıpkı ritmi bazen yükselten, bazen de azaltan orkestra şefi misali kamışlara ve hasırlara çarparak herkesi temaşaya davet ediyordu. Yağmur altına gidip adımlayarak bizi yıkayıp az da olsa gamımızı gidermesi için gezinti saatimizi bekliyorduk. Kapı açılır açılmaz kafesin önünde birikmiş suyun akacağı bir yol peşinde olduğumu gördük, ne var ki yağmur altında yürüme heyecanıyla kapının önünde birikmiş küçücük gölete itina etmeksizin dördümüz de dışarı fırladık. Halit alışlageldiği gibi yemekhanede volta atmakla ve bitmeyen lokmalarını yemekle meşguldü.

O gün Allah Irak topraklarına yağdıracağı yağmuru Anber Ordugâhına yağdırmıştı. Bulutlar yağmurlarla doluyor ve yağmur şiddetlenerek sele dönüşüyordu. Sanki biri gökyüzünden başımızın üzerine kâse kâse su döküyordu. Biz ise mutluluktan gülüyor ve aldırmaksızın yürüyorduk. Yağmur bizi mutluluğa davet ediyordu. Gönümüzün derinliklerinden gülüyor ve her gülüşümüzde bir yudum tertemiz yağmur suyu boğazımıza giriyordu. Yağmur iyice şiddetlenince Halit yemekhaneden dışarı çıkarak bize seslendi: "Havanın durumu karışık, çabucak kafesinize gidin."

Halid'in isteğine aldırış etmeksizin istirahat saatinin son anına kadar dışarıda kaldık ve sırlıklam bedenlerle kafese doğru gittik. Kafese ulaştığımızda biriken suların ve gökyüzünden boşalan yağmurların hepsinin tıpkı cereyanın girmesi gibi, ama yavaş ve durmaksızın kafese doğru aktığını gördük. Sanki yağmur kafesimizi yıkamak ve alıp götürmek için yağmıştı. Eli ayağı dolaşan Halit kafese doğru akan suyun önünü almak istedi, ancak yağmurun şiddeti onun yemekhaneden getirdiği kabin gücünün çok daha ötesindeydi. O an hem gülüyor hem de şaşırıyorduk; tamamen ıslanmış battaniyeleri nasıl başımıza örteceğimizi düşünüyorduk. Herkes kafesin içindeki suyun boşaltılmasını ve battaniyeleri düşünürken ben mektup ve resimlerimi düşünüyordum. Çabucak mektup ve resim çantamı bir beze sarıp bağlayarak tekrar kafesin dışına çıktım. Birbirimizin yanına dikilmiş su dolu kafesimizi seyrediyorduk. Şimdiye kadar Halid'i bu kadar sinirli ve şaşırılmış görmemiştik. Bu gece kafeste kalmamız için yalvarıyor, yarın bir çaresine bakarız diyor ve ekliyordu: "Eğer siz kafese girmezseniz komutan beni cezalandırır. Bu gece bana acıyın." Biz ise ısrarla "Bu gece komutanın gelip kafesimizi görmesi gerekir, değil bir gece bir dakika bile orada kalamayız." diyorduk.

Pilot, komutan ve esirlerin tamamı pencere arkasından olup bitenleri izlemeye koyulmuşlardı. Bizim, Halid'in,

rüzgârın ve yağmurun sesi birbirine girmişti. Bu tartışmada her kelime ve cümlenin söylenmesiyle yağmur tanelerini yuttuyorduk ve yuttuğumuz yağmur damlaları içimizi serinletiyordu. Bu gürültü esnasında nöbetçiler bir saat öncesinden kardeşlerin odalarını kilitlemişler ve ordugâhın alanından dışarı çıkarak Binbaşı Suphi'yle ordugâha girmişlerdi. Suphi kafesimizi görmeksizin, itiraz ve feryatlarımıza kulak vermeksizin bizi kardeşlerin bölümüne götürmelerini emretti. Torbalarımızı almamıza izin vermedi. Nereye gideceğimizi bilmediğimiz ve eşyalarımızın Iraklıların eline düşmemesi için yemekhaneden büyük bir kap alarak neyimiz varsa kabın içerisine koyup yaktık. Elbette Mefatih kitabını kardeşlerin eline geçmesi ümidiyle hamamla kafesin müsterek duvarına gizledik. Mektup ve resim bohçamızı çarşaflarımızın altına saklamıştık. Hepimiz Halid'in peşinden yola düştük. Şiddetli yağmur sebebiyle güvenlik tedbirlerine aldırış etmeksizin bizi gölgelik altından ve kardeşlerin pencereleri kenarından götürüyorlardı. Geçtiğimiz her pencere yanından kardeşler yavaşça kafalarını yukarı kaldırıyor ve şöyle diyorlardı:

- Yarın gece büyük bir şenliğimiz var.
- Şerbeti benden.
- Tatlıları da benden.
- Yarın gece nefes alacağız.
- Allah'a emanet olun.
- Kayıp esirleri unutmayın.
- Nefeslerimiz özgürleşti.

Esirlerin bazıları da isim ve esirlik kodlarını söylüyorlardı. Kardeşlerimizin sararmış ve içine göçmüş çehrelerini ilk defa yakından görüyorduk. Kantinin kenarında nöbetçilerin dinlenme yerine benzeyen küçük bir oda vardı. O geceyi bu küçük odada geçirdik. İşittiğimiz sözcükleri yan yana getirdik. Kardeşlerin yarın Dehey-i Fec'ri kutlayacakları sonucuna varmıştık, zira ertesi gün İmam Humeyni'nin İran'a

dönüş yıldönümüydü. Belki de bizim başka bir ordugâha intikalimiz söz konusuydu, çünkü esirler sürekli yer değiştiriyordu, ancak böyle olması durumunda niçin şahsi torbalarımızı almamıza izin vermişlerdi?

Ertesi sabah kardeşlerin bize ulaştırmaya çalıştıkları olayın beklentisindeydik, ne var ki kardeşlerin odalarının kapısı açılmadan önce bizi komutanlık odasına götürdüler. Orada resmî kıyafetli bir hanım bizi aradı. O günlerde Irak'ın bazı esirleri Amerika ve İsrail'e vereceği söylentisi vardı. Iraklıların davranışından ulaştığımız tek sonuç buydu. Öğleden sonra güvenlik aracına binerek iki saatlik yolculuğun sonunda başka bir bölgeye götürüldük. Getirildiğimiz bu yerde sağlıklı, yaralı ve hasta pek çok esir kardeşimiz vardı. Hepsi de hüzünlü bakışlarıyla bizi takip ediyordu. Şaşkınlıktan birbirimizle konuşmuyorduk. Sadece her zamanki gibi ilahi yazgıya teslim olma kararı almıştık. Girdiğimiz her yerde yeni güvenlik güçleri bizi karşılıyordu. Son güvenlik grubu içinde sivil biri de bizimleydi. Fatıma şöyle dedi: "Bu şahsın yüzü tanıdık gibime geldi; sanırım onu er-Reşit zindanında görmüştük." Fatıma'nın tahmini doğrudu. Onu er-Reşit zindanında gördüğümüzden emindik ve bu mesele bizim korku ve ıstırabımızı daha da arttırmıştı. Sivil şahsın yanındaki iki nöbetçiyle odanın dışına çıktık ve güvenlik aracıyla iki saatlik yolculuktan sonra havalimanının pistine girip uçağa bindik. Tahminimizin doğru olduğunu ve bizi Amerika ya da İsrail'e teslim edecekleri sonucuna vardık. Dördümüzü uçağın ön sırasındaki sivil şahsın yanına, iki nöbetçiyi de arkamıza oturtular. Endişeden takatimiz son haddine ulaşmıştı. Sivil şahsa sorduk:

— Nereye gidiyoruz?

Sinirle: "Bilmiyorum" dedi.

— Ne zaman varınız?

— Bilmiyorum, soru sormak yasak!

Havalandığımızdan sonraki ilk iki saat uçağın kabinine ölümcül bir sessizlik hâkimdi. Arada bir gözlerimizi birbirimize dikiyorduk. Fatıma'ya sordum: "Sence havalimanında gördüğümüz esirleri nereye götürüyorlar?"

Ancak ondan bir cevap alamadım. Tekrar sormak için silkeledim. Baş ve bedeninin donduğunu fark edip ellerini tuttum. Soğuk ve cansız elleri yana düşürmüştü. Bedenimin her yerini dehşet kaplamıştı. Gırtlığımı parçalarcasına bağırdım: "Fatıma! Fatıma! İyi misin? Beni duyuyor musun? Çocuklar! Fatıma birden kötüleştii!"

Bağırmanın ardından iki hanım gelerek Fatıma'yı salıdılar. Fatıma tepki vermedi. Koluna girip sürükleyerek uçağın arkasına göturdüler. Elimizde olmaksızın hepimiz Fatıma'nın arkasından gittik, ancak nöbetçiler ve sivil şahıs izin vermedi. "Yasak!" diyerek yerimize oturttu.

Ne kadar söylendiysek de fayda etmedi. Fatıma gideli bir saat olmuştu ve her sorduğumuzda durumu iyi diyorlardı. Nereye gittiğimizi, bu uzun yolculuğun neyle sonuçlanacağını ve bizi nelerin beklediğini bilmiyordum, ancak nereye gidersek gidelim dördümüz de birlikte olmalıydık ve birimizin geride kalması diğerlerinin canına mal olabilirdi. Onca ısrarlardan sonra nöbetçiler Fatıma'yla teker teker görüşmemize izin verdiler.

Fatıma'yı yatak üzerinde, koluna serum takılmış durumda görünce bu defa boğazım düğümlemle kalmamış, kalbim çatlayacak gibi olmuştu. Gözyaşlarım yüzümü yıkıyordu. Yanına gittim ve sıkıca kucakladım. Seslenerek güzünü açmasını istedim. Bu defa Fatıma'yla yer değiştirmiştim; sürekli o bana sabır ve ümit aşıliyordu, ancak bu sefer ben ona sabır, ümit ve zaferden söz ediyordum. Yorgun ve bitkin haliyle gözlerini açtı. "Zafere ulaşıncaaya kadar savaş; ölüme mal olsa bile, ki ölmeyi ümit ediyorum." dedi.

Uçuşun uzamasıyla sivil Iraklıların varlığına tahammül etmek bizlerde stres yapmış, nereye gideceğimizin belirsizliği Fatıma'nın durumunu daha da kötüleştirmiş. Fatıma uçağın koridorunda sedye üzerine uzanmıştı. Gözümü diğer koridorda gezdirdiğim zaman havalimanında yorgun gözlerle bize bakıp hüznü bakışlarını üzerimizden ayırmayan esirleri gördüm. Uzun bir uçuştan sonra inişe geçeceğimiz zaman Fatıma'nın elini bırakarak yerime oturdum. Uçağın pencereleri iki taraftan da örtülmüştü. Dilimiz zorlukla dönüyordu. Uçak piste indiğinde Fatıma da gelip yanımıza oturdu. Zaman çok ağır geçiyordu. Seslere, hareketlere ve davranışlara odaklanmışken bir sivil şahıs çıkagelip inmemizi söyledi. Uçağın iniş pistinde beklerken bize gülümseyen ve Iraklı olmadığı anlaşılan yeni simalarla karşılaştık. Derken bir adam ve manto, pantolon ve sürme renginde başörtüleriyle üç hanım büyük bir sevinçle yanımıza geldiler. Farsça bize selam verip hal hatır sordular. Kendilerine esir olup olmadıklarını sorduğumda şöyle cevap verdiler:

— Hayır, esirlerimizi almaya geldik.

— Nereye?

— İran'a.

— İran mı? Biz İran'a mı gidiyoruz?

— Evet.

İran uçağını göstererek:

— Bu uçak sizi bekliyor!

— Burası nere?

— Ankara, esaret bitti.

— Yani savaş bitti mi?

Gözlerimi ovuşturuyor, şaşkınlıktan kurtulmak için şiddetle başımı sallıyordum. Olduğum yere çivilenmiş, Fatıma, Halime ve Meryem'e bakıyordum. Dilim ağırlaşmıştı. Ayaklarım birbirine değiyor, arkamızdan esen soğuk rüzgâr hızımızı artırıyordu.

İran uçağına bindiğimiz zaman herkes seviniyor ve gülüyordu. Eksimiş yüzlerin tamamı tebessüme boğulmuştu. Herkes Farsça konuşuyor; kimse mütercime ihtiyaç duymuyordu. Uçak personelinin nazik davranışları karşısında bile ne yapacağımızı bilmiyorduk. Hatta konuşmaya bile korkuyorduk. Etrafıma bakındım; kimse nara atmıyordu! Sağdan soldan kimse başıma vurmuyordu. Pencerelelerin örtüleri açıldı. Ben de kimsenin benimle konuşmaması, bana bir şey sormaması ve son işittiğim cümleleri yana yana koyabilmek için pencereye gözümü dikmiştim. Son anlarda bile esaretten kurtulmanın lezzetini tatmaya izin vermeyen Iraklıların vahşetinden ne yapacağımızı bile şaşırılmıştık. Gülümser yüzle sorduğu sorulara cevap alamayan, bize verdiği yiyeceklere el sürmediğimizi gören ve ne yapacağını şaşırان hostes şöyle dedi: "Sevinin, her şey bitti ve siz İran'a gidiyorsunuz."

Gerçekten bizi İran'a mı götürüyorlardı? Dört yıldır rüyasını gördüğümüz yere. Kim bilir belki hâlâ rüya görüyordum. Eğer doğruysa, ben kafesimle vedalaşmamış ve kardeşlere veda etmeden onlardan ayrılmıştım. Koltuğumun altında tuttuğum bohçaya bakıyordum; şimdi bu bohça çatal iğnesi gibi beni geçmişime bağlıyordu. Yanımda oturan Halime'ye baktım; sessizliğe dalmıştı, Fatıma ise daha sessizdi. Meryem başka bir gerçekle karşılaşmaması için gözlerini kapatıyordu. Belki de rüya gördüğünü ve dikkat etmezse tatlı rüyasının kirpiklerinden akıp gideceğini düşünüyordu. Ağzını bıçak açmayan yalnızca bizler değildik, diğer kardeşlerin durumu da bizden çok daha iyi değildi. Yalnızca dakikada bir: "Geldik mi? Daha ne kadar kaldı?" sorularını işitiyorduk.

Hostes "Bir saat kaldı." diye cevap verdi. Saatimin akrep ve yelkovanına gözlerimi diktim. Tekrar zaman benim elimde olacaktı. İstirahat zamanı bile bana ait olacaktı. Kızı-

lay Kurumu Heyeti görevlilerinden Kafi Hanım başıma dikilmişti. Gözlerimin saate takılı olduğunu görünce sordu:

— Ne düşünüyorsun?

— Şu anda sayım zamanı; kardeşlerin kırbaçlarla, değneklerle sayım verdikleri an. Sayımın ne olduğunu biliyor musun?

— Yani saymak.

— Hayır, yani ölüme ramak kala, yani alçaltılarak bir kaşık çorba olarak düğümlenmiş boğazdan aşağı indirmek. Biliyor musun kardeşlerden biri tuvaletten çıkar çıkmaz nöbetçiler kırbaçlarla başına vurmuşlardı, o da beyin kanaması geçirerek öldü.

Gönül derdimin dili yeni yeni çözülmeye başlamıştı ki Kâfi Hanım söze girdi: "Unutmaya çalışın. Allah insanı yaratırken unutkanlığı da bahşetmiş. Bundan sonra daha rahat yaşamak için şu bir saat içinde her şeye gözlerinizi kapatıp unutmaya çalışın."

Ancak, her anı ölüm olan ve her gece kendi cenazesine ağlayıp, sabah olduğu zaman tekrar kendini ölüme hazırlayan ben, nasıl unutabilirdim. Gençliğimle iç içe giren acı ve dertleri unutmak istemiyordum.

Gençliğimi ve ömrümün en güzel yıllarını nasıl unutabilirim? Yani on sekiz, on dokuz, yirmi ve yirmi birinci yaşlarımı nasıl bir kenara bırakabilirim? Her ne kadar çektiğimiz bu dert ve acılar bizi pişirmiş olsa da, ömrümün bu yıllarını unutamam. Düşman geri çekilse bile kendimden bir adım dahi ödün veremem. Kendi kendime çileli esir ailelerinin an be an takatin ötesindeki bekleyişlerini unutmamak için söz verdim. Unutursam gaflete düşer ve ülkemin bir neslinin unutup diğer neslinin cezasını çektiği hatıraları unuttur giderdim.

Kâfi Hanıma dönerek cevap verdim: "Elbette dert, yaşamın alametidir!"

Birden aklına bir şey geldi; çantasına doğru koşup içerisinden bir paket çıkararak bize doğru geldi ve gülererek: "İyi bir haberim var! Dünya Kızılay Kuruluşunun size vermesi gereken son mektubu beraberimde getirdim. Elbette kendiniz mektubun cevabından önce geldiniz. Mektuplarımızı verdi. Benim birkaç mektubum vardı; biri annemden, diğeri Muhammed ve Hamit'ten, öbürü de Ahmet'tendi. Her zamanki gibi isimsiz ve adressiz bir mektubum daha vardı. İsimsiz mektupta şunlar yazılmıştı:

"Şüphesiz güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten güçlkle beraber bir kolaylık vardır."

Acı ve darlıkta sonsuz tatlılıkları içinde barındıran bir unsur olduğuna inan. Din büyüklerinin dediği gibi dünyanın acıları, ahiretin tatlılıklarıdır. Her insanın büyüklüğü çektiği dert ölçüsündedir ve bu dertlerin arasında yaşamın düğümleri çözülür, sevgi dallanıp budaklanır. Belki de sizin gözünüzde görülmesi için bu dertlerin içinde bahtımın yıldızı dönüp dolaşmaktadır. Benim size olan ilgim ölümsüz kalacaktır.

Son cümlesi dört sene önce Şahçerağ'ın türbesine yazıp attığım mektubu hatırlattı. İsimsiz ve adressiz mektubun sahibini bulduğum için elimde olmaksızın tebessüm ettim.

Halime niçin güldüğümü sordu. Yavaşça kulağına fısıldadım: Sonunda isimsiz ve adressiz mektubun sahibinin öksüzler yurdunda çocukların çok sevdiği Seyit amcaları olduğu anlamdım.

Akşam yaklaşmıştı. Hedefe yaklaştıkça yaklaşıyorduk. Dalıp gittiğim bir anda Meryem şöyle dedi: "Hanım! Şimdi ne yapacaksın? Havalimanından doğruca gidip sana peruk alalım. Eğer ailen sorarsa ne diyeceksin?"

"İki yıllığına askerlik görevi yapmaya gitmiştim diyeceğim; iyi bir asker olmadığım için iki yıl daha askerlik yaptırıldılar, oldu dört yıl."

Akşam vaktiydi, gökyüzü kararıyordu. Uçak inişe geçmek üzereydi. Başımı sıkıca uçağın penceresine yapıştırmış İran'a dair bir alamet görebilmek, doğru yere geldiğimizden ve birilerinin bizi tuzağa düşürmediğinden emin olmak için büyük bir iştiyakla dışarı bakıyordum. An be an lambaların arttığından başka hiçbir şey göremiyordum. Uçak pek çok lambaların aydınlığı arasında yavaş yavaş iniş yaptı. Kapı açıldı. Yaralı kardeşlerimiz Kızılay Kurumu personellerinin yardımıyla aşağı indiriliyorlardı. Tam olarak dün bu saatte kafesimizi yıkayıp götürmek için el-Anbar ordugâhını sel basmış ve biz de yağmur altında gülüşerek adımlıyorduk. Dün gece bizi Amerika ve İsrail askerlerine verecekler diye korkarken bu gün neredeyiz! Esaretimin başında ülkemin toprağında, kendi şehrimde Baas'lular petrol borularının altında mantar gibi biten kardeşlerimizi esir aldığında gaflete düştüğüm kadar zorunlu iniş gibi özgürlük de beni gaflete düşürmüştü. Bir anda Baas güçleri etrafımdan kaybolmuştu ve adeta her yer gülüyordu. Herkes Farsça konuşuyor, hiç kimse tüfeğin kundağını omuzlarıma indirmiyordu; etrafa bakınsam birileri başımı zorla çevirmiyordu. Hareketlerimin tamamında özgürdüm. Gülerek bize tebessüm edenlere karşılık vermeye çalışıyordum.

Olaylar bir an durup düşünme ve kabullenme fırsatı vermeyecek kadar hızla akıyordu. Uçağın basamaklarından aşağı inen ve bembeyaz, büyük kar tanelerinin başlarının üzerine yumuşacık iniş yaptığı esirlerin seyrine dalmıştım. Esirlerin başları üzerine yumuşacık iniş yapan kar tanelerinin Allah'ın tebessümü olduğunu hissettim. O zamana kadar kar görmemiştim. Kendi kendime söylendim: "Allah da mutlu bizim gülümsememize. O'da gülümsemiş ve bu beyaz tanelerle bizi karşılamaya gelmiş. Herkes gitmiş, bense henüz pencerenin arkasından özgürlüğü temaşa ediyordum. Fatıma! Çabuk aşağıya in. Bir an pişman olup bizi geri göndermesinler!"

Bohçamı alıp bacıların ardından yola düştüm. Ayağım çıkış merdivenin ilkine basar basmaz, şubat ayının biri olduğunu hatırladım; İmam Humeyni'nin İran'ın gökyüzüne bakmakla gözünün aydınlandığı gün. Kar şiddetlenmişti. Allah'ın tebessümü arttıkça artıyordu. Gençliğimin dört yıllık ürünü bohçamı sevgili Allah'ıma teşekkür göstergesi olarak var gücümle gökyüzüne doğru fıtrattım. İlk kar hatıram böylelikle kalıcı oldu. Özgürlük havasının ilk nefesi zehirlenmiş ciğerlerimin dermanı oldu. Allah'ın mutluluğundan nasipsiz kalmak istemiyordum; ağzımı tatlandırmak için arkadaşlardan birkaç adım geride kalmış ve kimi koltuk değnekli, kimi tekerlekli sandalyeli gruptan bazılarının koltuğuna girdim. Hepimiz çok mutluyduk. O esnada komutan Bahtiyari'nin Rıza Han'a yazdığı mektuptaki şu cümleyi hatırladım: "Ülkemizin göğünden geğer her kartalın, kanatlarını bizim terbiye edilmiş neslimize ödünç vermesi gerekir."

Dört yıllık esaretimin derdiyle bir kartalın kanadını koparabildiğim için çok mutluymdum.

Yüksek sesle bağırdım: "*Ey benim başı dimdik İran'ım, sana selam olsun!*"

FOTOĞRAFLAR

Bu fotoğraf, esaretimden üç hafta önce okul kaydı için çekildi. Esaretim boyunca aile üyelerimin her birinin cebinde bulunan ve kimlik tespiti için Uluslararası Kızılhaç Komitesine gönderilen tek fotoğraftı.

Kızılhaç tarafından er-Reşid Hastanesi'nde çekilip 13.07.1982 tarihinde İrana gönderilen ilk fotoğraf. Şemsi Behramî Bacı ve ben birbirimizi kardeş olarak tanıttığımızdan, ikimizin fotoğrafı kardeşim Kerim'in adresine gönderilmişti.

Esirken Meryem Abad diye tanıttığım Şemsi Behramî Bacı, Kaymakamlık bünyesindeki gönüllüler hareketine mensuptu; Abadan'ın Maşsehr caddesinin 12. kilometresinde, ikimiz birlikte Iraklılara esir düştük. Özgürlüğüne kavuştuktan sonra Şiraz İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde işe başladı ve yirmi küsur yıl çalıştıktan sonra emekliye ayrıldı. Şimdi resimle ilgileniyor ve kimi zaman resim sergisi açıyor.

Kızılhaç'ın Anbar Kampı'ndan gönderdiği ikinci fotoğraf. Oturan iki kişi, sağdan sola Maşume ve Fatıma, ayakta duranlar sağda Meryem, solda Halime.

Ebe olan Halime Azmuğe Bacı, otuz yıl hizmetten sonra Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan emekli oldu. Dış Hekimliği bölümünde okuyan bir oğlu var.

Fatıma Nahidî Bacı, ebe ve Şehid Beheştî Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Üç kız çocuğu var; kızlarından biri dış hekimi, diğeri elektrik mühendisi, en küçüğü elektrik mühendisliğinde öğrenci.

Anber Kampındaiken mektuplarımı saklamak için dikiğim çanta. Lusina Hanım'ın benim için getirdiği açık giysilerin kumaşını kullanarak dikmişim.

Bacılarımın bana hediye ettikleri eşyaları saklamak için dikiğim çanta. İusina Hanım'ın getirdiği yandan cepli pantolonun kumaşını kullanarak dikiştim.

Anber Kampındaiken kendim için dikiğim başörtüsünden artan parçayla babam için dikiğim gözlük kabı.

İrana girer girmez Mesih Danışveri (Daraabad) Hastanesinde 48 saat karantina da tutulduk ve sonra Kızılay çalışanlarınca ailelerimize teslim edildik. Kapı açıldığında duyduğum ilk ses, kardeşim Kerim'in "Maşume! Bak, bana bak!" diyen sesiydi. Bu ilk bakışım ve ilk fotoğrafımdı.

Kızılay çalışanlarınca teslim edilirken birtakım formları doldurmamız gerekiyordu. Formlar doldurulduktan sonra her aileden bir kişi esir akrabasını teslim alabiliyordu. Kapı açılır açılmaz, daha formu dolduramadan, Kerim elimden tutup beni dışarı çıkardı. Kızılay'da çalışan bacılar geri dönüp formu doldurmanı rica ettilerse de o kargaşada kazanan Kerim oldu.

Ailelerin toplanma yerine varmadan Salma'nla Rahim oradan ayrılmıştı. Salma sarılıp kucaklaştığım ikinci kişiydi.

Şemsi Behramî Bacının ve bizi ailelerin toplanma yerine yönlendirmek için bekleyen bir Kızılay çalışanının yanında kardeşim Raħim'le kucaklaşmam.

Sağda Salma, ortada ben ve solumda Rahim. Ailelerin toplanma yerine yaklaşmıştık.

Ailelerin toplanma yerinde kız kardeşim Fatıma Zamanî ile kucaklaşmam.

Yol boyunca, arabaya gidene kadar, hep Rahim'le Salman'ın yanında idim; bazen de Kerim'le yer değiştiriyorlardı. Sağdan sola kadınlar: Gulı Hanım, gelinimiz, Fatıma, kız kardeşim ve Sıddıka Aşurzağe Bacı.

Ailele birlikte arabaya doğru ilerliyoruz. Gulî Hanım, gelinimiz, Kerim, Sıddıka Aşurzade, eniştem Abdullah, kız kardeşim Fatıma ve ben.

Annemle ve babamla ilk karşılaşmam. Yarım saat boyunca birbirimize sarılıp ağlaştık.

İrana geldikten sonra babamın 1981 yılında Abadanda yaralandığını, elinde, alnında ve göğüs kafesinde şarapnel parçası kaldığını öğrendim. Doktorlar, hassas organlarına yakın olduğundan şarapnel parçalarını çıkarmamışlar. Parçalar hareket edince babam acı çekiyordu. O, bedenini mesken tutan bu şarapnel parçalarına “serkeş” derdi. Babam, 07.07.1991 sabahı, sabah namazının ikinci secdesinden sonra, üzerinde hacda giyindiği ihram olduğu halde Rabbine kavuştu.

Rahman ve eşi de 1995 yılında Mağşehr otobanında meydana gelen trafik kazasında vefat ettiler. Arkalarında yedi ve on yaşlarında iki yetim bıraktılar.

Sağdan sola: Babam, ben, Rahim ve annem. Otururken annem durmadan ya başını göğe kaldırıp Allaha şükreliyor ya da kendisini yere atıp secdeye kapanıyordu.

Aynı gün ikindiüstü şehitleri ziyaret etmek için Beheşt-i Zehra Mezarlığına gittik. Sağdan sola: Salma, kız kardeşim Fatıma, ben, Kerim ve Kerim'in oğlu Emin.

Annem mektubunda şöyle yazmıştı:

Allahım! Kızımı bana sağ salim geri gönder. Ben oğullarımın pa-
yından bağışlıyorum, kabul eyle! Sanki o an "âmin kuşu" başımın
üstüne kondu ve şöyle dedi: Âmin! Şehit kardeşinin kan diyeti ola-
rak Allah'tan senin özgürlüğünü aldım.

Ahmet son mektubunda bana söz vermişti: “Önce Fatıma-i Zehra Ana'nın (sa) kırık kaburgasının intikamını alacak, sonra yediğın tokatlara karşılık olarak silahımı bir an olsun elimden düşürmeyeceğim.” Sonunda 21.01.1987 tarihinde, Kerbelâ 5 Operasyonu sırasında Şelemçede yüce şehitlik mertebesine ulaştı.

Yetiştirme Yurdu'nun bahçesinde Seyyid Amca kaydırağın tepesine oturmuş, çocukları da etrafını sarmış halde. Yıl 980.

İsfahanda İmam Camii'nde Yetiştirme Yurdu'nun çocukları, Seyyid Amca (ortaıda) ve merhum talebe Mehdi Refii ile birlikteler. Yıl 1980.

Yetimhane çocuklarının aşkı Seyyid Amca'nın aklı, İraklılara esir düşen kız çocuğundaydı. On yıllık bekleyiştten sonra ona kavuştu. Nikâh merasimi birkaç çocuğun katılımıyla düzenlendi ve düğün yemeğini, yetimhanenin aşçıları Naim ve Abdülhüseyn pişirdi... Şimdi, Seyyid'le birlikte geçen onca yılın ardından mutluluktan başka bir şey hissetmiyorum.

Nikâh merasimi, Hz. Peygamber'in (saa) doğum gününe denk gelen 21.10.1989 tarihinde düzenlendi. Bu evliliğin semeresi üç kız çocuğu oldu. Büyük kızlarımın biri Tahran, diğeri Şehid Beheshti Üniversitesinde tıp okuyorlar; üçüncüsü ise lise öğrencisi. Hâlihazırda halk sağlığı doktoru olarak üniversitede ders veriyorum. Ayrıca il meclisinde Tahran halkını temsil etmenin onurunu yaşıyor, hemşerilerime hizmet ediyorum.